Caietele CNSAS

Anul VI, nr. 1-2(11-12)/2013

Caietele CNSAS

Revistă semestrială editată de

Consiliul Național

pentru Studierea Arhivelor Securității

Anul VI, nr. 1-2 (11-12)/2013

Editura CNSAS
București
2014

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității
București, str. Matei Basarab, nr. 55-57, sector 3
www.cnsas.ro

Caietele CNSAS, anul VI, nr. 1-2 (11-12)/2013

ISSN:1844-6590

Coperta: **Cătălin Mândrilă**

Machetare computerizată: **Liviu Țăranu**

Corectură text în limba engleză: **Gabriela Toma**

Editura Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
e-mail: editura@cnsas.ro

CUPRINS

IV. Recenzii. Note de lectură

SUMMARY

I. THE COMMUNIST REPRESSIVE SYSTEM: INSTITUTIONS, OFFICERS AND OBJECTIVES

II. UNDER SECURITATE'S STRICT SURVEILANCE

III. THE TOTALITARIAN SYSTEM FROM ROMANIA: IDEOLOGICAL, CULTURAL AND SOCIAL DOCUMENTS

I. Aparatul represiv comunist: instituții, cadre, obiective

Adrian Nicolae **PETCU**

Împuternicitul de culte - între conformism şi asigurarea libertății religioase

The Cults Representative between Conformism and Ensuring Religious Freedom

Since 1989 the institution proxy cults pose a threat to most clergy of worship in Romania. Commissioner or inspector territorial cults, as it appears in the document, was the one who, as the representative of the party and state power, have as main objective ban religious phenomenon in public and even limiting the area required by the 1948 religion law. This function was taken from the Soviet model, then consolidated in the Romanian by status they have the local authorities and the multiple tasks that wear out. At first, the establishment of this function at the level of local party and state has proved a difficult exam for the Ministry of Religious Affairs, which had to make appointments from the working class with a good ideological training but lacked his studies. And this shortcoming has to say the word cults work that empowered a place in relations with representatives of the religions. Only after a few years it was empowered to appoint the national and regional levels, leading an activity planned in the smallest detail and always controlled by the leaders of the Central Department. After the administrative reform of 1968 has empowered its scope has been simplified, but the challenges of the cults have multiplied, so the party had to show a greater attention to these officials. Also, Securitatea that monitored their activities from the beginning, was the institution that has turned into a genuine proxy function weapon against cults that wear both cultic knowledge of the phenomenon and the application of operational tactics.

Etichete: inspector/împuternicit de culte, Ministerul/Departamentul Cultelor, politica de culte, supraveghere şi control

Keywords: inspector / Cults Representative, the Ministry / Department Cults, Cults policy, supervision and control

Până în 1989 instituția împuternicitului de culte reprezenta o amenințare pentru majoritatea deserventților de culte din România. Împuternicitul de culte, sau inspectorul teritorial cum apare în documentele de după 1970, era cel care, în calitate de reprezentant al puterii de partid şi de stat, avea ca principală atribuțiune interzicerea

fenomenului religios în spaţiul public şi chiar limitarea în perimetrul prevăzut de legea cultelor din 1948. Această funcţiune fusese preluată după modelul sovietic, apoi consolidată în spaţiul românesc prin statutul pe care îl avea pe lângă autorităţile locale şi prin atribuţiile multiple de care uza. Deşi încă din 1948 la nivelul conducerii de partid şi de stat se ceruse ca în teritoriu să fie trimişi astfel de împuterniciţi, care să aplice principiul „supravegherii şi controlului" asupra activităţilor cultice, această funcţie s-a instituit mai târziu. În studiul de faţă ne propunem să reconstituim geneza, organizarea şi funcţionarea instituţiei împuternicitului de culte în regimul comunist din România.

Conform Decretului nr. 178 din 4 august 1948, Ministerul Cultelor dispunea de instrumente de control prin serviciile de inspecţie subordonate celor trei direcţii principale: pentru „cultul ortodox", „celelalte culte" şi „învăţământ religios" (art. 11-14)[1]. Conducerile primelor două direcţii au fost numite la 8 septembrie 1948, la cultul ortodox fiind delegat diaconul Titus Ţifu, fost slujitor la paraclisul Episcopiei Clujului, şi Virgil Frangu la Direcţia a II-a „celelalte culte". Dintre inspectorii acestor direcţii, care vor fi implicaţi în campania anticonfesională iniţiată de regim în 1949, nominalizăm pe: inspectorii generali Nicolae Grosu şi Alexandru Săvulescu, subinspectorul general Hristea Fârşerotu şi inspectorul Ioan Struc, pentru cultul ortodox, apoi inspectorul general Gheorghe Bârsănescu şi subinspectorul general Aristide Filip, pentru Direcţia a II-a[2].

Cu toate acestea, chiar textul legii anunţa un provizorat, aplicarea ei făcându-se în scopul rezolvării unor probleme de moment ale cultelor cărora li se revizuia întreg calapodul legislativ în noua configuraţie politică. De altfel, în urma reacţiilor negative, chiar recalcitrante, faţă de aplicarea noii legi a învăţământului, prin care religia era scoasă din şcoli, în şedinţa Secretariatului CC al PMR din 25 noiembrie 1948, Gheorghiu-Dej propunea „formarea pe linie de partid, la Ministerul Cultelor, a unui organ care să se ocupe zi de zi de manifestările din sânul clerului şi să aibă permanent legătură cu Secretariatul; în fiecare judeţ să fie cineva care să ştie ce se întâmplă în biserici şi să poată informa partidul". Pentru această problemă a fost însărcinat Alexandru Moghioroş[3], care trebuia să facă „propuneri de oameni pentru colectivul ce urmează să se formeze la Ministerul Cultelor"[4].

Dar instituţia inspectorului de culte în teritoriu era una înfiinţată după modelul sovietic, după cum anunţa încă din 1945 o publicaţie bisericească. Într-un articol de presă publicat după vizita efectuată în URSS cu prilejul înscăunării noului patriarh al Bisericii Ruse în 1945, episcopul Iosif al Argeşului arăta că, în fiecare reşedinţă eparhială din URSS este un reprezentant al statului, la care, „în caz de nevoie, episcopul apelează pentru sprijinul autorităţii laice, sprijin ce se oferă în cadrul legilor"[5].

---

[1] „Monitorul oficial", partea IA, nr. 178, 4 august 1948, pp. 6396-6397.
[2] *Ibidem*, partea IB, nr. 208, 8 septembrie 1948, pp. 7414-7415. Titus Ţifu, n. 1921, absolvent al Academiei teologice din Cluj, membru al Frontului Plugarilor, apoi PMR (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 6910, vol. 1, ff. 368, 401; *Ibidem*, vol. 2, f. 167).
[3] Era membru al Secretariatului CC al PMR şi al Prezidiului MAN (cf. *Membrii CC al PCR, 1945-1989. Dicţionar*, coord. Florica Dobre, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, p. 402).
[4] *Stenogramele şedinţelor Biroului Politic al CC al PMR*, vol. 1 (1948), Bucureşti, 2002, p. 386.
[5] Iosif al Argeşului, *Ce-am văzut în Biserica ortodoxă din Rusia sovietică*, în „Legea românească", an XXV, 1 martie 1945, Oradea, pp. 31-32.

Aşadar, încă din decembrie 1948 au început schimbările. La recomandarea Securităţii, clericii care încă mai funcţionau în minister au fost „comprimaţi", în locul lor numindu-se „elemente muncitoreşti provenite din PCR", precum Ioan Dobocan la conducerea Direcţiei Personal[6]. Apoi, structura ministerului s-a schimbat, astfel încât funcţionarea sa să permită exercitarea unui control mai riguros asupra cultelor. Modificarea s-a produs prin adoptarea Decretului nr. 37 din 4 februarie 1949, astfel încât activitatea instituţiei pe resortul de culte urma să se desfăşoare prin direcţiile: Evidenţei şi coordonării şi cea a Cadrelor[7]. La nivelul personalului s-au creat mai multe posturi de inspectori generali şi subinspectori.

După această modificare, în teritoriu au fost trimişi inspectorii din Ministerul Cultelor care aveau atribuţii pentru anumite confesiuni şi pe un timp limitat. De pildă, în februarie 1949, inspectorul Hristea Fârşerotu, „însoţit de un funcţionar, a mers în fiecare comună din judeţul Muscel şi s-a interesat despre fiecare preot, luând informaţiile cuvenite de la organele comunale şi de partid locale". În aceeaşi notă a Securităţii se mai arăta că misiunea lui Fârşerotu produsese rumoare în rândul preoţilor: „Clerul manifestă o vădită îngrijorare din cauza acestei noi măsuri"[8].

Potrivit unei alte note a Securităţii aflăm că, „în ziua de 23 martie a.c., au plecat de la Ministerul Cultelor un număr de peste 20 de funcţionari superiori care au primit misiune de la dl. ministru Stanciu Stoian de a merge în toate regiunile ţării şi a întocmi o situaţie detailată asupra cultului catolic, baptist, adventist, creştin după evanghelie şi a tuturor sectelor, în general. Cei trimişi vor lua legătura cu preoţii parohi, predicatorii caselor de rugăciuni, cu care vor discuta şi în acelaşi timp îşi vor completa anumite chestionare primite de la Minister"[9].

Iar aceştia nu au fost singurii. La 21 aprilie, „Ministerul Cultelor a trimis în inspecţie prin ţară mai mulţi delegaţi, pentru a culege date şi informaţii despre toate cultele. Printre cei trimişi sunt următori: Fărşerotu Hristea, ca delegat pentru Eparhia Olteniei şi Banatului, Filimon Clement pentru Eparhia Oradea şi Aristide Filip pentru Eparhia Clujului. Cei care au fost mai aproape au venit de Paşti [24 aprilie, n.n.] acasă, dar ceilalţi nu au venit". Faţă de acestea, Securitatea a contactat informativ Ministerul Cultelor, „pentru a se stabili ce date s-au obţinut"[10]. La puţin timp, tot un funcţionar al aceluiaşi organism, Ioan Gherter, era trimis la noul centru de îndrumări misionare ale clericilor ortodocşi de la Arad, pentru a observa „cum se ţin cursurile şi care este starea de spirit"[11].

Dintr-o notă a Direcţiei Securităţii Capitalei constatăm cum „inspectorii trimişi de Ministerul Cultelor în provincie în ziua de 22 aprilie a.c. au început să se reîntoarcă din misiunea primită. Ei au avut misiunea de a sta de vorbă cu episcopul, sfaturile populare şi organizaţiile democratice respective, în vederea numirii protopopilor, consiliile protopopeşti şi parohiale. În acest scop, ei au luat legături cu chiriarhul

[6] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 6910, vol. 1, ff. 351, 353.
[7] „Monitorul oficial", partea IA, nr. 30, 5 februarie 1949, pp. 1063-1064.
[8] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 6910, vol. 1, f. 370.
[9] *Ibidem*, ff. 391, 396.
[10] ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 78/1946, f. 182.
[11] *Ibidem*, f. 128.

respectiv şi organele democratice şi administrative, aducând la Bucureşti listele cu cei care urmează a fi confirmaţi în posturile de protopopi şi consiliile provizorii protopopeşti şi parohiale”[12].

Măsura trimiterii inspectorilor în teritoriu era luată de Ministerul Cultelor în contextul aplicării legislaţiei privind cultele religioase din România adoptată în 1948, în urma aprobării noului statut de organizare şi funcţionare a Bisericii Ortodoxe Române (februarie 1949) de către Marea Adunare Naţională şi a numirii de către guvern, în aprilie 1949, a noilor autorităţi locale, sub forma Consiliilor Provizorii. Altfel spus, inspectorii de culte trimişi în teritoriu trebuiau să identifice candidaţii pentru posturile de protopopi şi de membri ai comitetelor parohiale ortodoxe acceptaţi sau chiar propuşi de către organele locale de partid şi de stat. Aşa se explică de ce aceştia, într-o primă etapă, vor avea sediile în oraşele în care se aflau centrele eparhiale ortodoxe, conform modelului sovietic.

Activitatea acestor delegaţi ai Ministerului Cultelor a continuat în vederea aplicării unor legi cu caracter represiv la adresa cultelor. De pildă, conform unei note a Securităţii Cluj vedem cum funcţionarul de la Culte, trimis în teritoriu, aplica decizia de desfiinţare a ordinelor călugăreşti catolice şi integrarea personalului monahal în „câmpul muncii”, cu ajutorul organelor MAI: „În ziua de 10 august 1949, orele 19.15 s-a prezentat la Serviciul Securităţii Poporului Mureş delegatul Ministerului Cultelor, care a venit pentru aplicarea Deciziei ministeriale nr. 810 din 1 august 1949. Cel în cauză a cerut concursul organelor noastre din acel Serviciu în aplicarea deciziei. Organele noastre l-au îndrumat ca să ia contact cu Miliţia, întrucât executarea măsurilor prevăzute în decizia de mai sus nu cad în competenţa noastră. Delegatul Ministerului Cultelor, în timpul cât a stat în oraşul Tg. Mureş, în colaborare cu organele Ministerului respectiv, a completat cererile călugăriţelor pentru plecare la domiciliul lor şi pentru a rămâne în posturi la clinica unde au fost angajate. Dintre călugăriţele din Tg. Mureş, un număr de 26 s-au dezbrăcat de uniforme şi s-au angajat la clinică, unde suntem în curs de recrutare a unui informator pentru a urmări activitatea lor, iar restul de 25 toate „s-au dezbrăcat” de uniforma călugăriţelor şi au plecat la domiciliul lor”[13].

Primii inspectori judeţeni ai Ministerului Cultelor au fost numiţi în octombrie-noiembrie 1949 în reşedinţe de judeţ în care se aflau centrele eparhiale ortodoxe. Aceştia erau fie acceptaţi, fie dezavuaţi de către reprezentanţii locali ai cultelor. Însă, măsura Ministerului Cultelor a determinat Direcţia Generală a Securităţii Poporului ca, încă din data de 17 octombrie 1949, să trimită ordinul către unităţile judeţene de luare în „supraveghere informativă strict discretă a activităţii acestora”, cu caracter „permanent”[14].

În acest sens, la 28 octombrie 1949 Serviciul Culte din DGSP era informat că noul inspector pentru Cluj, Titus Ţifu, era preferat de către episcopul Nicolae Colan „în locul unui străin”, pe când preoţii reveniţi nu vedeau „cu ochi buni, zicând că prin acesta se întăreşte clica lui Colan”[15]. Mai mult de atât, Ţifu era vizat de ministrul Stanciu

[12] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 6910, vol. 1, f. 407.
[13] *Ibidem*, vol. 2, f. 14.
[14] *Ibidem*, dosar nr. 74, vol. 4, f. 192.
[15] *Ibidem*, dosar nr. 6910, vol. 2, f. 26.

Stoian pentru numirea pe postul de inspector pe Ardeal. Însă, cei din Securitate îl suspectau că îl informează pe patriarhul Justinian de „toate măsurile de ordin statal pe care Ministerul le ia"[16]. Din astfel de motive, Ţifu a fost înlocuit din postul de inspector pentru Cluj cu Eugen Giurgiu[17].

În alt caz, Securitatea semnala lipsa de diplomaţie a inspectorului Suţu de la Buzău, care nu contactase pe reprezentanţii Episcopiei Buzăului în vederea strângerii unor referinţe despre unii preoţi cu atitudini „antidemocratice", ci l-ar fi trimis pe responsabilul de cadre al judeţenei PMR Buzău, gest care a provocat îngrijorare şi comentarii defavorabile în rândul clericilor buzoieni[18]. Pentru comportamentul său şi probabil alte abateri, acest funcţionar a fost exclus din PMR[19], pentru ca în locul său la 27 martie 1950 să fie semnalat inspectorul Ion Sandu, cu misiunea de „a rămâne definitiv la Episcopia Buzăului, pentru rezolvarea pe teren a anumitor lucrări ordonate de Minister"[20].

Aceeaşi atenţie o acorda Securitatea după numirea inspectorilor N. Gavaliugov şi M. Costea la Râmnicu Vâlcea, care aveau ca primă misiune „verificarea gestiunii protoieriilor şi parohiilor din raza eparhiei Vâlcea"[21]. De altfel, pe unii dintre aceştia Securitatea îi suspecta de activitate favorabilă reprezentanţilor cultelor, cum a fost în cazul lui Marcu Popescu de la Galaţi. Pentru că susţinuse numirile propuse de episcopul Chesarie Păunescu în aparatul eparhial şi chiar se manifestase în favoarea unor preoţi cu „vederi antidemocratice", la 14 octombrie 1950, după o avertizare la Securitatea din Galaţi, acesta era revocat din funcţie[22]. De asemenea, la 2 martie 1950 DGSP ordona unităţilor de Securitate competente ca, în urma numirii inspectorilor Simionescu Ioan şi Ungureanu Traian pentru Arhiepiscopia Bucureştilor, şi Ion Bărbulescu pentru Mitropolia Olteniei, să se dispună „măsuri ca activitatea susnumiţilor să fie îndeaproape supravegheată, cunoscând că cei doi sunt oameni de încredere ai patriarhului Justinian şi sub influenţa acestuia"[23].

În ianuarie 1950, după o verificare în comisii de partid, Ministerul Cultelor a recrutat mai mulţi funcţionari pe posturile de inspectori. Între aceştia au fost numiţi Teodor Isaiu, fost şef de cadre, şi Constantin Gheorghiu, fost referent, ambii din Administraţia Patriarhală[24].

Despre primele contacte ale inspectorilor de culte în teritoriu vedem din notele rezumative ale unei şedinţe ţinută la Ministerul Cultelor. De pildă, Ion Simionescu „arată cum a vizitat gospodăriile agricole colective de la Seaca şi Conţeşti-Teleorman. A

---

16 *Ibidem*, ff. 168, 173.
17 *Ibidem*, f. 178
18 *Ibidem*, f. 85.
19 *Ibidem*, f. 169.
20 *Ibidem*, f. 151.
21 *Ibidem*, f. 146. Este vorba de Episcopia Râmnicului şi Argeşului, adică judeţele Vâlcea, Argeş şi Olt. Subinspectorul general Mihai Costea şi inspectorul Nicolae Gavaliugov erau funcţionari în Direcţia Contabilităţii din Ministerul Cultelor de la 8 septembrie 1948 („Monitorul oficial", partea IB, nr. 208, 8 septembrie 1948, p. 7415).
22 ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 6910, vol. 2, ff. 248-254, 262-264.
23 *Ibidem*, ff. 256-257.
24 *Ibidem*, f. 145.

luat contact la faţa locului cu preşedintele Comitetului Provizoriu, arătând misiunea de a face legătura între Minister şi organele puterii locale, precum şi între acestea şi organele diferitelor culte, rugându-l să-i semnaleze orice dificultate ar întâmpina din partea preoţilor localnici. Preoţimea nu trebuie să fie piedică în extinderea sectorului socialist. […] Apoi, o seamă de cetăţeni din Dâmboviţa vând lumânări în târgurile apropiate din Prahova, fără să aibă drept la un asemenea comerţ. De asemenea, la primării nu există registre speciale de evidenţă numerică a credincioşilor şi de trecerile de la un cult la altul. A văzut în Moreni-Prahova imprimate care se refereau la legea din 1928”[25].

Fragmentul documentar citat relevă aria de atribuţiuni pe care inspectorul de culte şi-o aroga în raza lui de activitate, de la cel care stabilea contactele între instituţiile statului şi culte şi până la banalul aspect al comercializării lumânărilor în târguri, care, e drept, constituia apanajul cultelor. În aceeaşi şedinţă, inspectorul Lefter de la Iaşi arăta că „parohiile nu şi-au însămânţat la vreme sesiile destul de întinse pe care le au, ceea ce a dus la luarea de diferite măsuri de către Comitetele provizorii”. Acelaşi inspector mai semnala că la Dreţca, „miliţia a preluat casa parohială”, iar la Dorohoi „difuzoarele instalate la Comitetul provizoriu (în imediata vecinătate a catedralei ortodoxe), tulbură serviciile divine ale cultului”. Dificultăţi din partea organelor locale erau semnalate de inspectorul Lefter în cazul ţinerii şedinţei protopopeşti din 23 martie 1950, de la Piatra Neamţ, atunci când „comitetul Provizoriu a rechiziţionat mijloacele de transport” sau că la Vlădeni s-au confiscat „sumele strânse din donaţiile credincioşilor, pentru repararea bisericii, sub motivul că ar proveni din vânzarea stufului de pe un teren al statului”, tot acum luându-se act de atitudinea „suspectă” a preotului, „fost legionar”[26].

O serie de probleme ridica inspectorul Traian Nistor de la Sibiu, care cerea „lămuriri asupra modului cum urmează să se facă pelerinajele şi procesiunile de Paşti”, iar Dumitrescu de la Cluj, între măsurile luate, amintea de descoperirea unei statui a Sf. Anton de Padova într-o firidă în biserica franciscană din Odorhei pe care Comitetul provizoriu local o acoperise complet cu „un panou care avea o stea mare roşie”[27]. Ioan Bărbulescu de la Craiova vorbeşte despre „atitudinea preoţilor din localităţile cu gospodăriile agricole colective, preluări de case parohiale, sesii etc. Arată că, în regiunea Olteniei peste 50% dintre preoţi sunt consideraţi chiaburi şi trataţi ca atare. […] În Comitetele de luptă pentru pace a fost încadrat un număr destul de redus de preoţi. De asemenea, preoţii nu sunt solicitaţi să colaboreze decât foarte rar în cadrul căminelor culturale. În judeţul Gorj, autorităţile au cerut preoţilor să văruiască «ochiul lui Dumnezeu» din biserică, sub pretextul că ar fi ochiul lui Maniu”[28]. Asemenea ingerinţe ale organelor locale sunt semnalate de Bărbulescu, atunci când se referă la dificultăţile apărute la repararea lăcaşurilor de cult şi cum întâmpină „opoziţia preoţilor care efectuează catehizarea copiilor”. Alte ingerinţe sunt amintite de inspectorul Gheorghe Stoicescu, care spunea că, „la Craioviţa, membri de partid din localitate au încercat să

[25] *Ibidem*, ff. 293-294.
[26] *Ibidem*, f. 294.
[27] *Ibidem*, ff. 295, 299.
[28] *Ibidem*, f. 299.

dărâme temelia bisericii [aflată] în construcţie, sub pretextul că o transformă în cămin cultural”[29].

Abuzurile organelor locale se caracterizau mai ales prin încercările de preluare a caselor parohiale şi altor clădiri bisericeşti, majoritatea inspectorilor semnalând acest aspect. Şi abuzurile nu se opreau aici. Teodor Isaiu de la Roman arată că, la Băcani, jud. Tutova, „biserica fiind construită în apropierea unei curţi boiereşti, care a fost încredinţată unei GAS, conducerea Gospodăriei a oprit accesul credincioşilor în biserică”[30].

Lipsa experienţei în „munca de culte” şi a unor atribuţiuni bine definite s-au dovedit în multe cazuri ale inspectorilor din teritoriu. De pildă, inspectorul Isaiu Teodor, având delegaţie pentru a studia fenomenul religios din judeţul Braşov, s-a prezentat în data de 24 iunie 1950 la DRSP Braşov, unde, conform unei note trimisă la DGSP, „într-o discuţie de circa o oră a încercat de a obţine unele date şi informaţii asupra situaţiei cultelor din Braşov, natural neobţinând nimic. A făcut aluzie la faptul că în Sibiu este mai înţeles, precum şi în Târnave, spunând apoi că va încerca să aranjeze cu Ministerul să se facă o colaborare mai apropiată între noi şi ei. La plecare spunea că poate fi găsit la Sibiu şi dacă avem nevoie de el să ne adresăm Securităţii Sibiu”. În aceeaşi notă a DRSP Braşov se mai arăta: „S-au dat instrucţiuni tov. referenţi din regiunea noastră de a nu furniza acestor inspectori nici un fel de date sau informaţiuni privind cultele. Rugăm a da ordin pentru reglementarea contactului cu inspectorii cultelor care în repetate rânduri vizitează sediile unităţilor noastre pentru a cere unele date”[31].

Propunerea a fost îmbrăţişată de conducerea Securităţii, astfel încât toate unităţile regionale au luat la cunoştinţă de această măsură[32].

Totodată, nici Securitatea nu era pe deplin lămurită asupra atribuţiunilor pe care aceşti inspectori le aveau în conformitate cu legislaţia şi îndrumările date de conducerea de partid şi de stat. La 10 ianuarie 1950, DRSP Ploieşti înştiinţa DGSP că patriarhul Justinian ar fi interzis inspectorilor de la culte să verifice gestiunile protoieriilor şi parohiilor, deoarece acesta ar fi afirmat că fondurile nu sunt date de Minister şi „nimeni nu are dreptul să se amestece în bucătăria noastră”[33]. În răspunsul din 1 februarie 1950, DGSP arăta că „inspectorii Ministerului Cultelor îşi exercită în mod curent dreptul de a controla-alături de toate celelalte organe de stat, cum ar fi cele fiscale-gestiunea parohiilor”[34]. De asemenea, pentru o activitate eficientă în problema fenomenului religios, DGSP difuza la unităţile subordonate legislaţia privind organizarea şi funcţionarea cultelor din 1948, dar şi statutul Bisericii Ortodoxe Române abia aprobat de MAN[35].

---

29 *Ibidem*, f. 299.

30 *Ibidem*, f. 305. Până în ianuarie 1950, Teodor Isaiu a fost şef de cadre în Administraţia Patriarhală (*Ibidem*, f. 145).

31 *Ibidem*, f. 180.

32 *Ibidem*, f. 182.

33 *Ibidem*, f. 188.

34 *Ibidem*, f. 189.

35 *Ibidem*, ff. 277-280.

Constatăm că Securitatea se implica tot mai mult în activitatea acestor inspectori şi avea un cuvânt de spus în activitatea lor. La 8 iunie 1950 DGSP trimitea DRSP Iaşi planul de muncă în original a inspectorului de culte pentru regiunea Iaşi, „pentru utilizare şi raport"[36]. De asemenea, prezenţa Securităţii începea să se facă simţită inclusiv la numirea acestor inspectori. De pildă, într-o adresă din 5 decembrie 1950 DRSP Craiova înştiinţa DGSP că la Râmnicu Vâlcea inspectorul Lucian Popescu a fost promovat în centrala ministerului şi că astfel postul a rămas vacant. În consecinţă, se propunea numirea lui Petre Crăciunescu, „care deşi nu este membru de partid, totuşi duce o luptă foarte intensă contra elementelor duşmănoase regimului actual. Ceva mai mult, colaborează şi cu organele de Securitate, cărora le dă diferite informaţii din rândul episcopiei Vâlcea, unde prestează serviciul ca responsabil de Cadre"[37]. De altfel, unii inspectori se pare că proveneau chiar din cadrele fostei Siguranţe comuniste, după cum era indicat Eugen Giurgiu de la Cluj, caracterizat de un informator al Securităţii în iulie 1950, „ateu, cam beţiv şi cu unele manifestări de neseriozitate, totuşi un element dinamic şi devotat partidului, nefiind însă membru [de partid]"[38].

Stângăcii se regăseau chiar şi la funcţionarii superiori din Ministerul Cultelor. La 29 noiembrie 1950, căpitanul Palcovici Iosif, de la DRSP Oradea, raporta căpitanului Heintz Stănescu, şeful Serviciului Culte din DGSP că Ioan Dobocan, directorul Direcţiei Personal din Ministerul Cultelor, îl chemase la telefon pentru a-l întreba „care este părerea partidului şi a Securităţii despre împuternicitul Nemeş Roman, întrucât ar vrea să-l schimbe, iar în cazul acesta, dacă vrem noi să propunem o altă persoană sau să rămână mai departe Nemeş"[39]. În cele din urmă, Nemeş Roman a fost exclus din structura Ministerului Cultelor şi chiar abandonat de Securitate din reţeaua informativă.

Acumularea unui an de experienţă a convins Ministerul Cultelor să treacă spre sfârşitul anului 1950 la numirea unor inspectori teritoriali de culte în fiecare judeţ, cu sprijinul nemijlocit al Securităţii. Aceştia erau subordonaţi la rândul lor împuterniciţilor regionali, după cum urmează: Ioan Bărbulescu, împuternicit regional pentru Bucureşti, Zestran Ioan la Bucureşti[40], Răducan Ioan la Argeş, Malianudis Demostene la Teleorman, Bodeanu Gheorghe la Ialomiţa, Matei Ilie la Prahova, Condruţ Nicolae la Buzău, Olteanu Dumitru la Putna, Bârhală Ştefan la Galaţi, Nicolau Teodor la Constanţa; Grivei Constantin inspector regional pentru Craiova, Stoicescu Gheorghe la Dolj, Boboşca Florin la Gorj, Onea Gheorghe la Vâlcea; Lefter Gheorghe împuternicit regional pentru Iaşi, Avasiloaiei Teodor la Iaşi, Andronic Dumitru la Botoşani, Cernucan Victor la Suceava, Savin Ioan la Bacău, Hatea Anton la Bârlad; Gomboş Petre împuternicit regional pentru Timişoara, Popescu Sever la Timişoara, Novac Nicolae la Severin, Madincea Paul la Arad, Josan Ioan la Hunedoara; Găină Gheorghe,

[36] *Ibidem*, f. 244.
[37] *Ibidem*, f. 237.
[38] *Ibidem*, f. 290.
[39] *Ibidem*, ff. 241-241v. Acesta era informatorul „Nero" al Securităţii din Oradea. Despre acesta a se vedea în Adrian Nicolae Petcu, *Securitatea şi Cultele în 1949*, în „Partidul, Securitatea şi cultele", Bucureşti, Editura Nemira, 2005, pp. 189-192.
[40] Acesta fusese şef al cadrelor din Ministerul Cultelor (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 6910, vol. 2, ff. 161, 168, 236).

împuternicit regional pe Sibiu, Sârbu Ioan la Sibiu, Brezeanu Vasile la Mureş, Nistor Traian la Oraşul Stalin, Giurgiu Eugen la Cluj, Pop Gheorghe la Rodna, Laza Petru la Bihor şi Ţăranu Ioan la Baia Mare[41].

Dacă iniţial fuseseră numiţi inspectori numai în oraşele în care se aflau centre eparhiale ortodoxe, acum observăm că erau numiţi pentru toate judeţele ţării şi subordonaţi împuterniciţilor regionali, care îşi aveau sediile în centrele mitropolitane ortodoxe.

După numirea primilor inspectori în teritoriu, Ministerul Cultelor a trecut la o altă etapă, anume aceea a întocmirii unor evidenţe cât mai complete privind viaţa religioasă. Astfel, în mai 1950, inspectorii teritoriali au cerut protoiereilor pentru ca în mai puţin de o lună să completeze trei tipuri de chestionare în care erau vizate date privind: 1. preoţii şi cântăreţii cu datele personale, apartenenţa politică înainte şi după 23 august 1944 a tuturor protoieriilor (de judeţ şi de plase), cei pensionaţi, cu studii, dacă au copii, originea socială, situaţia materială, „alte date biografice de interes"; 2. tabel cu situaţia parohială privind: numărul credincioşilor, cu starea civilă, apartenenţa politică, nivelul intelectual, starea bisericii şi a casei parohiale; 3. despre aşezămintele monahale cu: numărul vieţuitorilor cu sau fără statut monahal, nivel intelectual, salariaţi sau nu, data intrării în monahism, dacă sunt transferaţi sau nu, vârsta, personalul venit după 1949, dacă există sau nu atelier meşteşugăresc, starea locaşului şi a anexelor; 4. tabel cu situaţia neoprotestanţilor, care trebuia să conţină date privind lăcaşul de rugăciune, data întemeierii comunităţii, date personale, politice şi sociale despre deservent, calitatea intelectuală a acestuia şi a membrilor comunităţii, numărul credincioşilor, cu originea socială şi vârsta lor, cauzele apariţiei fenomenului neoprotestant într-o localitate, metode şi mijloace ale colportării literaturii specifice, date privind catehizarea şi cum este văzută comunitatea de ceilalţi din localitate[42].

Toate aceste chestionare urmau a fi centralizate, astfel încât prin date statistice să se reflecte situaţia religioasă dintr-o unitate administrativă, la care se adăugau informaţii privind liste cu preoţii care activează în organizaţiile politice şi culturale, la cursurile de alfabetizare, care colaborează cu autorităţile, intraţi în întovărăşirile agricole, „preoţi răi din punct de vedere politic", „preoţi răi din punct de vedere bisericesc", cei opriţi de la salarizare de către Ministerul Cultelor, arestaţi, care fac catehizare copiilor, exemple de „atitudini stângiste" ale reprezentanţilor statului în raporturile cu deservenţii de culte[43].

Evident că astfel de evidenţe nu s-au putut întocmi imediat, cum de altfel chiar unii protopopi arătau că le este imposibil să răspundă la această cerere a Ministerului Cultelor. De altfel, în cea mai mare parte acesta va rămâne tiparul privind întocmirea evidenţelor pe care împuternicitul de culte trebuia să le aibă în permanenţă în activitatea sa de supraveghere şi control din jurisdicţia sa. Interesant este faptul că în privinţa cultelor neoprotestante, cei de la Culte solicitau date tot preoţilor ortodocşi, situaţie care poate fi explicată prin faptul că această practică a autorităţilor statului era încă din

[41] *Ibidem*, f. 282.
[42] *Ibidem*, ff. 266-273
[43] *Ibidem*, f. 274

perioada antebelică şi deoarece confesiunile neoprotestante încă nu fuseseră recunoscute de regimul comunist[44].

Dar activitatea acestor inspectori teritoriali nu se rezuma la întocmirea unor evidenţe, ci şi la atragerea deserventţilor de culte în activităţile politice iniţiate de regim. De pildă, la 22 mai 1950, inspectorul Teodor Isaiu de la Roman a convocat o conferinţă cu protopopii din judeţul Bacău, pe care i-a însărcinat „să propună câte doi preoţi şi doi cântăreţi care să îndeplinească următoarele condiţiuni: să fie element sărac, iubit de popor, colaborator cu organele administrative, să fie cunoscut că a dat concurs la campania de însămânţări şi, totodată, să facă parte dintr-un comitet de luptă pentru pace". Şedinţa s-a înregistrat cu un eşec, deoarece, se spune în nota Securităţii, „protopopii nu au vrut să propună pe nimeni de teamă să nu fie înlocuiţi tocmai aceştia". Acesta era un prim pas în permanentizarea şi obligativitatea organizării conferinţelor protopopeşti cu aprobarea inspectorilor de culte, în scopul antrenării deserventţilor în acţiunile iniţiate de regim.

Treptat, instituirea funcţiei de inspector teritorial de către Ministerul Cultelor a căpătat o dimensiune represivă tot mai mare, deoarece presupunea exercitarea unui control asupra fenomenului cultic în tandem cu organele locale de partid şi de stat. De altfel, suntem de părere că, aceste atitudini ale funcţionarilor de culte iniţiate în 1949 şi continuate în anul următor făceau parte dintr-un amplu plan al partidului de provocare a reprezentanţilor religioşi care să conducă la o limitare tot mai strictă a influenţei religioase în societate în contextul începerii campaniei de colectivizare şi de numire a noilor autorităţi locale comuniste[45]. Acest lanţ al provocărilor venite dinspre funcţionarii de la culte se pare că era iniţiat în Ministerul Cultelor de Ioan Dobocan, un zelos activist de partid, care ocupa postul de director de personal. Deşi fusese denunţat în toamna lui 1950 de către patriarhul Justinian în câteva audienţe la Gheorghiu-Dej[46], Dobocan îşi continua activitatea în aceeaşi măsură, fapt ce denotă implicarea la nivel înalt în aceste provocări ale autorităţilor locale de stat şi de partid.

Totuşi, patriarhul a insistat pentru soluţionarea acestei probleme, întâistătătorul român considerând că astfel de „acţiuni nejuste sunt potrivnice colaborării dintre Biserică şi Stat". Potrivit unui memoriu din 10 martie 1951 către prim-vicepreşedintele Gheorghiu-Dej, patriarhul Justinian Marina arăta cum acest Dobocan „a constituit o clică de terorişti, […] care terorizează în numele Comitetului Central toate organele Ministerului Cultelor, inclusiv pe dl. ministru, consilierii ministeriali, inspectori etc. - cărora le impune hotărârile lui provocatoare şi duşmănoase faţă de cultele religioase". Între aceşti „bandiţi", continua patriarhul Justinian, erau arătaţi: Aristide Filip, „fost preot în eparhia mea, demisionat şi trecut inspector la Culte, fiindcă a devenit ateu. Deşi eu am dovedit cu acte toate insultele acestui inspector faţă de mine, la Iaşi, la Neamţ, la Roman, la R. Vâlcea etc., el nu a fost sancţionat". De asemenea, erau menţionaţi:

---

[44] Recunoaşterea cultelor neoprotestante se va face prin adoptarea Decretului nr. 1203/14 noiembrie 1950 de către MAN, care prevedea inclusiv federalizarea acestora, evident pentru exercitarea unui control cât mai eficient asupra lor de către Ministerul Cultelor.

[45] Adrian Nicolae Petcu, *Ministerul cultelor şi slujitorii altarului în „anii democraţiei populare"*, în „Pro memoria", nr. 3/2004, Bucureşti, pp. 314-316.

[46] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Administrativ-Politic, dosar nr. 60/1951, f. 1.

Teodor Gobjilă, rudă cu Petre Constantinescu-Iaşi, refuzat de patriarh pentru a-l angaja în Administraţia Patriarhală în 1949, pe motiv că era „intrigant, informator fals, terorist", făcuse politică gogistă şi fusese secretar al Facultăţii de Teologie din Chişinău, destituit pentru fraudă sau Hristea Fârşerotu, „fost legionar", participant la rebeliune, spion al nemţilor, trecut în rândul criminalilor de război la Atena şi venit clandestin în România, apoi susţinut de Liviu Stan şi Spiridon Cândea pentru a obţine o parohie şi un post de inspector la Ministerul Cultelor, făcând parte din „Consiliul Cultelor (politici), care hotărăşte totul"[47]. Cât despre acţiunile inspectorilor de culte, Justinian Marina nu ezita să spună în acelaşi memoriu: „După arondarea Eparhiilor pe regiuni şi raioane-Dobocan şi-a trimis inspectorii în toată Patriarhia ca să aleagă pe protopopi. Căutând să ştie preoţimea că protopopii vor fi numiţi după indicaţiunile dânsului – au alcătuit liste cu noii protopopi şi prin împuterniciţii Ministerului de Culte (inspectori) s-au impus chiriarhilor aceşti protopopi - fără să lase pe chiriarhi să ia contact cu organele de stat din regiuni şi raioane. Organele de stat au făcut proteste în majoritatea cazurilor. Mie însumi, prin dl. ministru Stanciu Stoian, colectivul (clica) acesta mi-a impus lista. Vorbindu-mi în numele organelor de stat, eu am acceptat 34 de protopopi din 36 - au rămas în discuţie doi protopopi, dintre cei care fuseseră propuşi de Ministerul Cultelor acum un an, cu foarte mare greutate. […] Pentru ca aceşti provocatori să nu piardă asemenea prilejuri de a-şi exercita rolul de provocatori-au recurs la un monstruos şantaj: n-au achitat salariile preoţilor, cântăreţilor, stareţilor, călugărilor şi călugăriţelor subvenţia pentru nutriment etc., pe lunile ianuarie şi februarie, lăsându-i în mijlocul iernii fără sprijinul lor şi familiilor lor - cu scopul de a stârni revolta celor 200 preoţi şi circa 300 călugări şi călugăriţe-împotriva patriarhului"[48].

Acuzaţiile patriarhului român aveau un mare sâmbure de adevăr. La 8 februarie 1950 într-o conferinţă cu inspectorii la Ministerul Cultelor erau date primele îndrumări, în care aceştia aflau cum trebuie să lucreze în teritoriu. Potrivit rezumatului de la conferinţă inspectorii participanţi erau: Filimon Clement şi Traian Nistor, de la Sibiu; Eugen Giurgiu de la Cluj; Nemeş Roman şi Ţăranu Ion de la Oradea; Gomboş Petru şi Madincea Paul de la Timişoara şi Teodor Isaiu de la Arad. În cuvântul său, ministrul Stanciu Stoian a conturat principiile relaţiei dintre culte şi minister: „În trecut, cultele lucrau de capul lor, iar ministerul, la fel, de capul lui. În prezent, cultele sunt libere şi lucrează liber cu controlul lor, dar Ministerul Cultelor conlucrează cu aceste culte. Nu se amestecă în bucătăria lor internă, deoarece se conduc şi se controlează cum vor, dar ministerul de culte controlează întrucât activitatea acestor culte să nu prejudicieze activitatea vieţii muncitoreşti"[49].

În privinţa activităţii pe care inspectorii trebuiau să o desfăşoare şi statutului lor din teritoriu, acelaşi ministru spunea că, „în trecut, Ministerul Cultelor se folosea pe teren de prefecturi. După organizarea Sfaturilor Populare, ministerul trebuie să aibă un organ de coordonare pe teren. Inspectorii exteriori vor coordona munca între organele puterii de stat şi culte, între culte şi minister şi între minister şi organele puterii de stat locale. Sunt probleme mari cum ar fi colectivizarea, unde preoţii pot ajuta sau strica un

[47] *Idem*, fond Consiliul de Miniştri, dosar nr. 129/1950, ff. 458-459.
[48] *Ibidem*, ff. 461-462.
[49] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 6910, vol. 2, f. 118.

plan local, prin bunăvoinţa sau spiritul lor refractar. Inspectorii se vor ocupa de cele mai arzătoare probleme ale tuturor cultelor din regiunea respectivă. Inspectorii au omnipotenţa de a se ocupa de toate problemele tuturor cultelor. Repartizarea inspectorilor exteriori s-a făcut după împărţirea administrativă pe Episcopii a cultului ortodox. Aceasta nu înseamnă că inspectorii sunt ataşaţi pe lângă episcopiile ortodoxe respective, ci au datoria de a se ocupa de chestiunile tuturor cultelor din cuprinsul episcopiei respective. Pentru a-şi putea face datoria, inspectorii trebuie să citească toate problemele de culte. Care nu cunosc aceste probleme fac cele mai mari greşeli pe teren. Problemele religioase au făcut obiectul cercetărilor serioase ale clasicilor marxişti-leninişti. A nu cunoaşte problemele, înseamnă a cădea în stângism şi apoi părăsirea poziţiei principale”[50].

Totodată, inspectorii erau anunţaţi că, pentru facilitarea activităţii lor, urmează ca din data de 20 februarie 1950 să fie supuşi unei şcolarizări pe o perioadă de 10 zile[51].

În aceeaşi conferinţă a luat cuvântul şi Ioan Dobocan, care a cerut inspectorilor „aplicarea liniei de partid în toate problemele, dar nu şablonat, ci după regiune, după domenii de lucru, de activitate. Linia să fie aceeaşi, diferind tactica şi acţiunea”. Sarcinile de supraveghere şi control, în viziunea lui Dobocan, trebuiau să fie permanente asupra tuturor cultelor. Iar această activitate, pe lângă caracterul administrativ, trebuie să fie dominată de o puternică amprentă ideologică, după cum arăta: „Cine conducea comuna în trecut? Primarul (chiaburul, bogătaşul satului, duşmanul clasei muncitoare), apoi preotul satului (aliat al conducerii), apoi şeful postului de jandarmi. Erau baza regimului de exploatare. Preotul să nu se amestece în treburile gospodăriei. Preotul însă poate arăta rostul democraţiilor populare şi a diferitelor acţiuni din satul său.

[…] Preocuparea principală să fie de cadre. Să se caute trecutul şi prezentul vârfurilor, în special. Să se simtă din activitatea inspectorilor că sunt reprezentanţii Ministerului Cultelor, ca aliaţi ai clasei muncitoare. În activitate să fie cu vigilenţa trează şi crescândă. Să nu se lase atraşi şi compromişi de duşmanii regimului. Să procedeze fără patimă, fără sentimentalism burghez, fără interese personale. Să fie o legătură strânsă cu organele locale. Se vor cere în centrele respective ale inspectorilor birou şi locuinţă pentru ei de la autorităţile în drept. Să fie cu atenţie la problema gospodăriilor agricole. Să se sesizeze preoţii care trebuie schimbaţi pentru atitudine ostilă. Se va examina cauza neprezentării unor preoţi la cursurile de îndrumări. Se vor verifica doi protopopi, unul judeţean şi altul după alegere. În tot timpul să nu se uite de citirea zilnică a ziarelor, mai ales «Scânteia» şi studiu individual pentru acumulare de cunoştinţe în domeniul marxism-leninismului”[52].

Constatăm că erau inspectori teritoriali în centrele eparhiale ortodoxe, dar cu atribuţiuni asupra tuturor cultelor. Iar aceştia aveau nevoie de o pregătire atât specifică în „munca de culte”, cât şi una ideologică, aşa cum sublinia Dobocan în timpul conferinţei. Un atu important era originea socială „sănătoasă”. Probabil din acest motiv, clerici, precum Nemeş Roman, chiar dacă ieşiseră din preoţie, au fost înlocuiţi, mai ales

---

[50] *Ibidem*

[51] *Ibidem*.

[52] *Ibidem*, f. 118v.

după dispoziţia Consiliului de Miniştri din 1952, care prevedea înlocuirea „cadrelor vechi” cu oameni noi, bine pregătiţi ideologic şi fără trecut funcţionăresc.

Apoi, după reorganizarea administrativ-teritorială din 1950[53], Ministerul Cultelor a numit împuterniciţi cu atribuţii pe una sau chiar două regiuni, în funcţie de personalul de care dispunea, astfel încât în 1952 aceştia erau în număr de 26. Însă, şi recrutarea acestora se pare că a fost un demers dificil, deoarece nu existau cadre pregătite ideologic şi capabile să cunoască problemele de culte.

În activitatea lor împuterniciţii de culte avea în grijă organizarea şi desfăşurarea conferinţelor de orientare cu clericii de protopopiate şi unităţile administrative cultice de la nivelul cel mai de jos. Într-un îndrumător al conferinţelor de orientare din 1951 se arăta cum astfel de întruniri au ca obiective principale: „promovarea spiritului de colaborare dintre Biserică şi Stat; întărirea conştiinţei datoriei clerului de a sprijini toate eforturile conducerii de Stat întru realizarea unei vieţi mai prospere a poporului; întărirea conştiinţei datoriei clerului de a-şi iubi şi apăra Patria şi intensificarea luptei pentru pace”[54].

Despre activitatea depusă de inspectorii teritoriali de culte în această perioadă aflăm din rezumatul conferinţei ţinute la minister cu prilejul predării rapoartelor de activitate pe luna noiembrie 1951. Două sarcini principale constau în organizarea şi desfăşurarea întrunirilor „de orientare” şi a „luptei pentru pace”, în urma cărora inspectorii trebuiau să prezinte date statistice referitoare la participarea clerului pe regiuni. De asemenea, problemele legate de stadiul îndeplinirii planului cincinal, prin lămurirea cetăţenilor privind însămânţările, predarea cotelor, muncile de folos obştesc, cu exemplificări, deveniseră practic atribuţii ale inspectorilor în „munca de culte”. Alte probleme vizate de funcţionarii ministeriali teritoriali erau: atragerea clericilor catolici de partea autorităţilor comuniste, activităţile neautorizate ale cultelor neoprotestante, catehizarea, viaţa monahală, prozelitismul, manifestările anarhice ale fostelor asociaţii religioase şi solemnităţile liturgice în spaţiul public, precum hramuri, sfinţiri de biserici, procesiuni sau pelerinaje, în viziunea celor de la culte considerate „exagerate şi dăunătoare” clasei muncitoare. Un alt capitol urmărit de împuterniciţi era legat de patrimoniul cultelor, care consta în averea funciară, bunurile de ordin cultural, precum bibliotecile care nu trebuiau să conţină literatură religioasă, colportajul sau construcţiile bisericeşti care nu întruneau condiţiile legale de construcţie/reparaţie[55].

În toată această arie de activităţi de acum specifice împuterniciţilor de culte, în conferinţa de la Bucureşti din noiembrie 1951 erau remarcate lipsurile şi greutăţile. O mare carenţă în activitatea împuterniciţilor de culte era identificată prin lipsa planului de muncă care trebuia trimis şi în centrala ministerului sau prin redactarea incompletă (neprecizarea localităţilor sau a zilelor în care trebuiau să lucreze împuterniciţii, formularea unor activităţi fără conţinut etc.). De asemenea, se aduceau o serie de

[53] Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României. Republica Populară Română 1948-1950: transformări instituţionale*, Bucureşti, Editura All, 2005, p. 177. În septembrie 1950 se înfiinţau 28 de regiuni şi 177 raioane, în septembrie 1952 numărul regiunilor a fost redus la 18, iar din 1956 la 16 (*Ibidem*).
[54] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 67, f. 394.
[55] *Ibidem*, ff. 404-410.

propuneri, precum ţinerea şedinţelor cu împuterniciţii pe regiuni sau asigurarea mijloacelor de transport pentru activităţile de teren[56].

În privinţa sarcinilor împuterniciţilor pe decembrie 1951 erau prevăzute: o atenţie sporită asupra cultelor neoprotestante, a catehizării (manualele utilizate de deservenţi) şi antrenării protopopilor în vederea combaterii „reacţiunii din rândul clerului". Nu erau scăpate din vedere nici cooperativele meşteşugăreşti din mănăstirile ortodoxe care urmau să angajeze lucrători din comunele învecinate, „după ce au căzut de acord cu chiriarhii respectivi"[57].

O altă carenţă majoră la mulţi împuterniciţi de culte era legată de vigilenţa faţă de activitatea cultelor. În vara lui 1952, atunci când devierea de dreapta de la vârful partidului era consacrată deja, nici împuterniciţii nu scăpau de o astfel de acuzaţie. De pildă, în conferinţa din 30 iunie 1952, Hatea Anton, împuternicitul regiunii Bârlad, dădea un raport „sumar, fără prea multe date concrete", dovedind că, „faţă de duşmanul de clasă are o atitudine împăciuitoare", calificată de ministrul cultelor drept „deviere de dreapta". În ce consta devierea? Potrivit rezumatului discuţiilor purtate la conferinţă, un „preot chiabur" făcuse catehizare cu copii până la 10 seara. În consecinţă, împuternicitul l-a convocat pe preot la protopop, pe care „l-a sfătuit să nu mai stăruie în această practică", soluţie deloc agreată în conferinţa de la Ministerul Cultelor[58]. Iar gravitatea acuzaţiei adusă împotriva împuternicitului era mai mare, deoarece informaţia provenea de la Securitate[59].

Însă probleme de culte erau şi la nivel central. În cadrul aceleiaşi conferinţe cu împuterniciţii s-a discutat despre introducerea cântării omofone în Biserica Ortodoxă Română. Evident că, prin această decizie conducerea BOR urmărea mobilizarea credincioşilor la serviciile religioase, adică o intensificare a vieţii religioase. Însă, ministrul cultelor considera că, „această măsură este contrară tradiţiei Bisericii ortodoxe", urmând „a fi clarificată de conducerea Ministerului Cultelor cu conducerea BOR[60].

Tot în iunie 1952, ministrul Pogăceanu arăta „că se intenţionează a da împuterniciţilor «drepturi mai mari», dar şi «răspunderi mai mari», că se vor institui împuterniciţi pe raioane (împuterniciţi raionali). Se preconizează un curs de îndrumare pentru aceşti noi împuterniciţi"[61].

Conform afirmaţiei ministrului cultelor, aceşti împuterniciţi, la care se adăugau acum şi cei raionali, deveneau adevăraţi autocratori în problema de culte în aria lor de atribuţii. Prin această măsură autorităţile aveau în vedere exercitarea unui control tot mai riguros asupra manifestărilor religioase, chiar dacă un mitropolit, precum Sebastian al Moldovei, reclama dreptul de a se adresa direct conducerii partidului, aşa cum făcea

---

[56] *Ibidem*, ff. 410-411.
[57] *Ibidem*, ff. 412-413. În problema atelierelor meşteşugăreşti din mănăstirile ortodoxe a se vedea la Adrian Nicolae Petcu, *Atelierele meşteşugăreşti din mănăstirile ortodoxe în perioada 1949-1960*, în „Caietele CNSAS", an III, nr. 2 (6)/2010, pp. 229-254.
[58] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 67, f. 381.
[59] *Ibidem*.
[60] *Ibidem*, f. 385.
[61] *Ibidem*, f. 381.

patriarhul Justinian. Faţă de sesizarea mitropolitului, însuşi ministrul cultelor îi sugera să apeleze la împuternicitul de culte care se afla pe lângă Sfatul popular regional de la Iaşi[62].

Aşadar, la un an după reorganizarea administrativă, în minister s-a conştientizat necesitatea recrutării (termenul utilizat de funcţionarii din Ministerul Cultelor) mai multor împuterniciţi, care să activeze la nivelul raioanelor. În expunerea de motive la proiectul hotărârii de guvern, ministrul Vasile Pogăceanu arăta că, „pe lângă supravegherea şi controlul cultelor din RPR, Ministerul Cultelor îndeplineşte şi funcţiunea de a îndruma activitatea acestora pe poziţia de loialitate faţă de stat, prin antrenarea clerului tuturor cultelor în acţiuni patriotice, ca: sprijinirea luptei pentru pace, susţinerea acţiunilor economice în cadrul Planului de Stat şi combaterea activităţii reacţiunii în sânul cultelor”. Iar aceste sarcini, continua ministrul, „prin cei 26 împuterniciţi regionali, nu poate cuprinde suficient munca de supraveghere, control şi îndrumare a deservenţilor de culte pe teren, mai ales din lipsa unui organ raional pentru problemele de cult. Făcând această constatare şi ţinând seama şi de faptul că atât în administraţia de stat, cât şi în organizarea celor mai multe culte, unităţile raionale constituie principala verigă de legătură a activităţii de pe teren cu organele centrale, este necesar ca în cadrul Sfaturilor Populare raionale să se înfiinţeze şi organe corespunzătoare pentru problemele de culte. De asemenea, este necesar ca în raioanele orăşeneşti ale Capitalei, cum şi în unele oraşe ale ţării, în care există mai multe unităţi ale diferitelor culte şi greutăţi în munca de supraveghere şi control să se înfiinţeze în cadrul sfaturilor populare orăşeneşti respective împuterniciţi pentru culte”[63].

În consecinţă, ministrul Pogăceanu propunea înfiinţarea a 183 împuterniciţi în cadrul Comitetelor Executive raionale, opt împuterniciţi în cadrul Comitetelor Executive ale Sfaturilor Populare ale celor opt raioane ale Capitalei şi alţi opt împuterniciţi, câte unul din fiecare oraş în cadrul Comitetelor Executive ale Sfaturilor Populare ale oraşelor: Arad, Cluj, Craiova, Iaşi, Oradea, Sibiu, Oraşul Stalin şi Timişoara”[64]. Aceştia urmau să fie salarizaţi din bugetele sfaturilor populare respective, iar atribuţiile să le fie stabilite prin decizii ministeriale.

Hotărârea Consiliului de Miniştri a intrat în vigoare de la 1 ianuarie 1953, iar la 11 martie noul ministrul al Cultelor, Petre Constantinescu-Iaşi, fixa atribuţiile acestor inspectori în 10 puncte: „Supraveghează şi controlează ca în activitatea lor cultele să se manifeste conform prevederilor constituţionale şi în cadrul prevederilor legii; supraveghează aplicarea justă a legilor şi deciziilor guvernului cu privire la culte; asigură realizarea libertăţii de conştiinţă proclamată de Constituţie, a despărţirii şcolii de biserică, neamestecul organelor locale în chestiunile dogmatice şi canonice ale cultelor; împuterniciţii iau măsuri de înlăturare a nedumeririlor în legătură cu folosirea de către credincioşi a libertăţii religioase, de înlăturare a neînţelegerilor între deservenţii de culte pe de o parte şi organele locale de stat, pe de altă parte, când asemenea neînţelegeri se întâmplă; cercetează problemele ridicate de culte, pentru a fi prezentate Ministerului, în cazurile când ele cer rezolvarea acestuia (acordarea de clădiri pentru case de rugăciuni,

---

[62] *Ibidem.*
[63] ASSC, dosar *Împuterniciţii de culte*, 1953-1987, f. nepag.
[64] *Ibidem.*

planificare şi eliberare de materiale); studiază cererile privitoare la deschiderea de noi comunităţi şi case de rugăciuni; acordă tot sprijinul pentru introducerea unei bune orânduiri în viaţa mănăstirilor, în sensul creierii unei vieţi de obşte, care să facă din vieţuitorii mănăstirilor elemente productive; îndrumă activitatea cultelor, prin conducerea acestora, pe o poziţie de lealitate faţă de stat, prin antrenarea clerului în acţiunile de sprijinire a luptei pentru pace, de susţinere a activităţii economice în cadrul planului de combatere a reacţiunii din mijlocul clerului; se preocupă de cunoaşterea şi limitarea manifestărilor cultelor (hramuri, pelerinaje, sfinţiri etc.) şi de lichidarea manifestărilor mistice bolnăvicioase (false teofanii, glosolalie, tremurat), pentru anihilarea influenţei nesănătoase a acestora asupra maselor de credincioşi a căror activitate pe terenul construirii socialismului nu trebuie stânjenită; iau măsuri de interzicere a curentelor religioase nerecunoscute (martorii lui Iehova, adventişti reformişti, stilişti, nazarineni), cu concursul organelor locale; se preocupă de cunoaşterea manifestărilor şi a atitudinii deservenţilor cultici, sprijină elementele cinstite din cler şi combat prin ierarhia bisericească şi prin elementele cinstite atitudinile duşmănoase faţă de regim; împlinesc sarcinile încredinţate de Minister în aflarea cunoaşterii manifestărilor cultelor şi a lămuririi unor sesizări primite de acesta, fie din partea conducerii cultelor, fie din partea unor organe ale puterii de stat, fie orice alte sesizări sau manifestări pe care Ministerul vrea să le controleze”[65].

Pentru desfăşurarea acestei activităţi, ministrul Constantinescu-Iaşi solicita Preşedinţiei Consiliului de Miniştri întrunirea unor condiţii la nivel local, de pildă biroul împuternicitului „să fie la cabinetul secretarului sau preşedintelui Sfatului popular”, pentru a putea „observa în permanenţă manifestările şi acţiunile din rândurile cultelor, unde în prezent elementele duşmănoase au cel mai favorabil teren de acţionare împotriva regimului (reacţionarii se pot întâlni aici în voie)”. Conducerile locale erau rugate „să sprijine împuterniciţii în mod efectiv pentru cunoaşterea şi demascarea elementelor duşmănoase din rândurile cultelor” şi „în ducerea la îndeplinire a sarcinilor pentru limitarea şi lichidarea acţiunilor întreprinse de anumiţi deservenţi ai cultelor”. De asemenea, împuterniciţilor trebuia să li se asigure o comunicare facilă cu ministerul şi cu celelalte organe locale, cazare şi transportul pentru exercitarea atribuţiilor în teritoriu[66].

Însă, aceste posturi de împuterniciţi nu au fost ocupate nici în timp util şi nici în întregime, schema de încadrare fiind, se pare, în permanentă schimbare. Deoarece era vizată o angajare masivă de personal, la 13 iunie 1953, ministrul Petre Constantinescu-Iaşi a hotărât transformarea secţiei cadre din minister în serviciu, condus de un şef salarizat „din fondul a 3 împuterniciţi raionali”[67].

Imediat după înfiinţarea corpului împuterniciţilor şi efectuarea primelor recrutări s-a procedat la şcolarizarea noilor funcţionari la Bucureşti. Pe perioada şcolarizării împuterniciţii erau cazaţi la internatul Institutului teologic din Bucureşti[68]. În iulie 1953, îndrumătorul principal al acestor cursuri era însuşi directorul Direcţiei

[65] *Ibidem.*
[66] *Ibidem.*
[67] ANIC, fondul Ministerul Cultelor şi Artelor, dosar nr. 3/1953, f. 3. La acest moment Ministerul Cultelor avea în schemă 330 salariaţi (*Ibidem*).
[68] *Ibidem*, dosar nr. 2/1954, f. 14.

împuterniciţilor, Ion N. Bărbulescu. Programa cursurilor era următoarea: 29 iunie, deschiderea cursurilor în prezenţa ministrului Constantinescu-Iaşi, urmată de o prelegere ţinută de I. N. Bărbulescu, „Rolul împuterniciţilor" şi lecţia I-„Statul de democraţie populară şi cultele religioase din RPR", conferenţiar Dumitru Dogaru, apoi studiu individual (2 ore) şi seminar (3 ore); 30 iunie, lecţia a II-a-„Legea pentru regimul general al cultelor religioase din RPR", conferenţiar E. Saghin, studiul individual şi seminar; 1 iulie, lecţia a III-a-„Constituţia şi rolul Sfaturilor populare în regimul de democraţie populară", conferenţiar M. Sulică, studiul individual şi seminar; 2 iulie, lecţia a IV-a-„Cultele ortodoxe", conferenţiar Ermil Ionescu, studiul individual şi seminar; 3 iulie, lecţia a V-a-„Cultul romano-catolic", conferenţiar Dumitru Dogaru, studiul individual şi seminar; lecţia a VI-a-„Cultele protestante luterane CA şi SP", conferenţiar L. Vişan, studiul individual şi seminar; 6 iulie, lecţia a VII-a-„Cultul reformat şi cultul unitarian", conferenţiar L. Vişan, studiul individual şi seminar; 7 iulie, lecţia a VIII-a-„Cultele şi lupta pentru pace", conferenţiar I. Onţanu, studiul individual şi seminar; 8 iulie, lecţia a IX-a-„Cultele baptist şi penticostal", conferenţiar T. Gobjilă, studiul individual şi seminar; 9 iulie, lecţia a X-a-„Adventiştii de ziua a 7-a şi creştinii după Evanghelie", conferenţiar Teodor Gobjilă, studiul individual şi seminar; 10 iulie, lecţia a XI-a-„Mişcări religioase anarhice, nerecunoscute", conferenţiar Gheorghe Nenciu, studiul individual şi seminar; 11 iulie, lecţia a XII-a-„Cultul mahomedan şi cultul mozaic", conferenţiar J. Nedeianu, studiul individual şi seminar; 13 iulie, lecţia a XIII-a-„Partidul Muncitoresc Român, forţă conducătoare în RPR", conferenţiar D. Velciu, studiul individual şi seminar; 14 iulie, lecţia a XIV-a-„Atribuţiunile şi sarcinile împuterniciţilor (I)", conferenţiar I. N. Bărbulescu, studiul individual şi seminar; 15 iulie, lecţia a XV-a-„Atribuţiunile şi sarcinile împuterniciţilor (II), conferenţiar I. N. Bărbulescu, studiul individual şi seminar; 16 iulie, Recapitularea materiei şi 17 iulie seminar general[69].

Recrutările pentru posturile de împuterniciţi au fost făcute de către inspectorii din centrala Ministerului din rândurile activiştilor de partid de la nivel local şi al foştilor ofiţeri, în special de la Securitate, excluşi din cauza erorilor făcute în munca operativă. De pildă, Eremia Gheorghe provenea de la MAI, „trimis la Ministerul Cultelor într-un post de reabilitare întrucât făcuse unele greşeli pentru care a fost exclus din partid şi înlăturat din cadrele armatei". În 1953, şeful Serviciului Cadre arăta că „în loc să i se dea un post mai mic, fostul ministru Pogăceanu l-a recomandat în postul de director al Secretariatului". La puţin timp s-a constatat „că nu corespunde acestui post", fiind numit împuternicit al regiunii Ialomiţa. Dar în acest post nici nu a funcţionat, Eremia motivând „că are familie în Bucureşti", în urma unor intervenţii ale sale fiind numit referent tehnic de specialitate la Direcţia Studii. Nici aici nu s-a dovedit util, manifestând „comoditate şi lipsă de iniţiativă", lipsuri care se adăugau atitudinilor sale negative datorate mutării din MAI[70].

Cei mai mulţi împuterniciţi nu aveau nici măcar studii medii, însă erau buni propagandişti, dovediţi prin activitatea ce o depuseseră în agitaţia politică. Aşa se face că, paralel cu „munca de culte", aceşti atotputernici în probleme de culte de la un raion

[69] *Ibidem*, dosar nr. 3/1953, ff. 13-15.
[70] *Ibidem*, f. 5.

sau o regiune urmau la seral studiile medii, fără să excludă pregătirea ideologică permanentă.

Pentru calităţile lor organizatorice şi intelectuale, unii împuterniciţi erau înaintaţi în funcţia de inspector general în centrala Ministerului. În iulie 1953, ministrul Constantinescu-Iaşi arăta că, deşi fusese chemat în Minister, Iosif Koloszvary încă mai îndeplinea funcţia de împuternicit pe Regiunea Autonomă Maghiară, deoarece „nu i s-a dat sprijin suficient de către organele locale pentru recomandarea unui împuternicit regional corespunzător", iar „din această cauză ambele munci merg greu"[71]. În martie 1954, acesta era în continuare împuternicit al Regiunii Autonome Maghiare.

Lipsa unei colaborări în teritoriu, a sprijinului pe care organele locale de partid şi de stat trebuiau să-l acorde împuterniciţilor, se pare că a constituit o mare problemă. În acest sens, chiar ministrul Constantinescu-Iaşi nu ezita să informeze Comitetul Central al PMR, Secţia Administrativ-Politică: „Suntem sesizaţi de organele noastre de teren că, în anumite raioane din ţară, unele organe de partid au o atitudine injustă faţă de împuterniciţii de culte. Astfel, împuternicitul Drumea Gheorghe de la raionul Câmpulung, regiunea Piteşti, se plânge că primul secretar al raionului de partid are faţă de el o atitudine injustă, nedându-i nici un fel de sprijin în muncă, privindu-l în mod răutăcios pentru motivul că lucrează cu preoţii. Tov. Buriceanu Ion, împuternicitul raionului Caracal, semnalează că raionul de partid nu-i dă nici un fel de sprijin. Tov. Buriceanu a subliniat în mod special că şi munca politică din cadrul raionului se duce injust, însuşi organizaţia de bază a Sfatului nemaiîntrunindu-se în şedinţă de 3 luni de zile. Tov. Juravlea, împuternicitul raionului Murgeni, reg. Bârlad, se plânge împotriva tov. Ciocoiu Vasile, secretar raional de partid, pentru faptul că acesta îl ia în derâdere, făcându-l în mod public «popă» şi recomandându-i ca pentru rezolvarea anumitor probleme să se consulte cu aceştia"[72].

În alte cazuri, ministrul Constantinescu-Iaşi înştiinţa Secţia de resort din CC al PMR, că unii împuterniciţi erau numiţi de organele locale de partid ca „propagandişti la verigile de învăţământ", situaţie în care nu puteau face faţă în activitatea încredinţată de Minister, mai ales că prin rotaţie aceştia trebuiau să urmeze cursurile de pregătire de la Bucureşti[73].

O atribuţiune deosebit de importantă a împuterniciţilor de culte a constat în „antrenarea" deservenţilor de culte în campanii agricole, precum cele de însămânţare, recoltare sau predarea cotelor. Prin circulare trimise către conducerile cultelor Ministerul Cultelor cerea ca slujitorii să sprijine prin discurs şi propagandă asiduă desfăşurarea cât mai grabnică a acestor campanii agricole. Pe de altă parte, împuterniciţii supravegheau această activitate şi o încurajau în cadrul conferinţelor periodice de orientare a clericilor pe protopopiate şi prin impulsionarea organelor locale de stat. Împuterniciţii aveau obligaţia de a solicita protopopilor ca la rândul lor să ceară preoţilor să se implice în această acţiune. Pentru un control riguros asupra aplicării

[71] *Ibidem*, dosar nr. 3/1953, f. 20.
[72] *Ibidem*, f. 21.
[73] *Ibidem*, f. 22.

acestor măsuri, de pildă, în iulie 1953, împuterniciţilor li se cerea ca de două ori pe săptămână să raporteze la Minister[74].

Treptat, atribuţiunile împuternicitului de culte s-au statuat, astfel încât activitatea acestora era stabilită pe planuri de muncă trimestriale stabilite de conducerea Direcţiei Împuterniciţilor. De pildă, pentru primul trimestru al anului 1954 directorul Bărbulescu trimitea în teritoriu următoarele sarcini defalcate pe patru mari puncte: 1. „antrenarea deservenţilor de culte în lupta pentru pace, ARLUS şi acţiuni de interes obştesc"; 2. „cunoaşterea manifestărilor şi activităţii cultelor"; 3. „cunoaşterea bazelor economice ale cultelor"; 4. „îndrumări în legătură cu realizarea planului de muncă". La primul punct se prevedea ca împuterniciţii să ţină legătura cu comitetele de luptă pentru pace raionale în vederea organizării trimestriale a unei conferinţe cu deservenţii de culte „în munca de popularizare a realizărilor şi în special a libertăţii religioase din Uniunea Sovietică". De asemenea, împuterniciţii aveau obligaţia să-i antreneze pe deservenţi în „sprijinirea activităţilor de interes obştesc", precum: campaniile agricole, predarea cotelor, creşterea şeptelului, plata impozitelor, transportul lemnelor, sprijinirea GAS, GAC şi a întovărăşirilor agricole etc.. În acest scop, împuterniciţii trebuiau să participe la sesiunile Sfaturilor Populare regionale şi raionale. De asemenea, prezenţa lor era necesară la adunările şi conferinţele cultelor, adică la cele de orientare, interconfesionale, decanale şi a cultelor neoprotestante, „încurajând elementele cinstite în combaterea elementelor duşmănoase din cler". Aveau obligaţia de: „a supraveghea" alegerile pentru organismele de conducere ale cultelor recunoscute; „a sprijini apariţia la timp a publicaţiilor bisericeşti, urmărindu-se ca acestea să oglindească şi activitatea socială a deservenţilor", şi să constate „efectul lor în rândul deservenţilor şi credincioşilor". La acelaşi punct mai era menţionată obligaţia inspectorilor generali, din centrala Ministerului de a efectua controlul la institutele teologice, cei regionali trebuiau să aibă în vedere şcolile de cântăreţi, seminariile şi şcolile monahale, iar cei raionali să supravegheze „activitatea organizaţiilor de masă în cadrul şcolilor cultice şi condiţiile de cazare şi hrană ale elevilor"[75].

La punctul al doilea, împuterniciţii erau prevăzuţi cu obligaţia de: a întocmi evidenţe cu parohiile (comunităţile) şi deservenţii pe raioane, cunoaşterea permanentă a „elementelor cinstite şi duşmănoase din rândurile deservenţilor"; „în înţelegere cu conducerile cultelor şi cu organele locale" trebuiau să ia măsuri „de limitare a participării credincioşilor la hramuri, pelerinaje, procesiuni, sfinţiri de biserici" şi, totodată, de supraveghere privind desfăşurarea lor; a controla modul în care deservenţii de culte respectă măsurile legate de catehizare, consolidarea unificării religioase din Transilvania, lichidarea mişcărilor anarhice din rândul cultelor (ex. Oastea Domnului); cunoaşterea şi supravegherea „manifestărilor cultelor" la marile sărbători (Anul Nou Bobotează, Paşti, Crăciun); a cunoaşte „influenţa exercitată de călugării din mănăstiri asupra populaţiei satelor din jurul mănăstirilor"[76].

La punctul al treilea erau prevăzute sarcinile legate de „cunoaşterea bazelor economice ale cultelor". În acest sens, împuterniciţii trebuiau: „să completeze datele

[74] *Ibidem*, ff. 23-24.
[75] *Ibidem*, dosar nr. 2/1954, ff. 5-6.
[76] *Ibidem*, ff. 6-7.

statistice privind patrimoniul cultelor"; să „supravegheze activitatea economică din mănăstiri prin sprijinirea cooperativelor de producţie şi a vieţii de obşte", trebuind să se implice în cunoaşterea planurilor de producţie şi realizarea lor, modul de aprovizionare cu materii prime, beneficii, numărul cooperatorilor, salarizare, greutăţi etc.; să acorde o atenţie sporită asupra „îndeplinirii planurilor agricole ale mănăstirilor"; „să cunoască efectul în rândul credincioşilor a modului cum îşi procură cultele veniturile şi deservenţii completările de salarii, supraveghindu-se ca acestea să se facă în cadrul legilor şi regulamentelor"[77].

În vederea realizării „planului de muncă", împuterniciţii aveau datoria „să studieze şi să cunoască temeinic legea cultelor şi statutele cultelor respective; să studieze cu toată atenţia toate ordinele şi instrucţiunile Ministerului; să cunoască toate HCM privind munca de culte; să participe în mod regulat la şedinţele organizaţiilor de bază şi sindicale şi să dea o deosebită atenţie ridicării continue a nivelului lor ideologic, politic şi profesional". De asemenea, „împuterniciţii regionali vor controla şi ajuta în muncă pe împuterniciţii raionali în mod obligatoriu, cel puţin odată pe lună. În regiunile cu până la 10 raioane, unde controlul lunar se execută de către împuterniciţii raionali cărora li s-au încredinţat grupuri de raioane"[78].

Pe baza acestor sarcini, împuterniciţii regionali şi raionali aveau obligaţia să-şi întocmească planuri de muncă lunare.

Alături de aceste sarcini, împuterniciţii raionali mai primeau o serie de instrucţiuni tehnice: „legătura cu organele locale şi cultice prin împuternicitul regional; punerea în curent cu problemele şi sarcinile împuterniciţilor din regiunea respective; punerea în ordine a biroului unde vor lucra împuterniciţii, permanent în cadrul sfatului popular regional; punerea în curent cu toate lucrările şi instrucţiunile Ministerului, pentru regiunea respectivă; punerea la punct a corespondenţei, pe dosare, culte, împuterniciţi, Minister etc; asigurarea securităţii lucrărilor în dulapuri, birouri, sertare cu încuietori etc; confecţionarea firmei şi afişarea ei la intrarea în biroul împuterniciţilor; asigurarea modalităţii de efectuarea lucrărilor la o maşină de scris, unde să fie asigurat secretul; cunoaşterea planurilor de muncă a împuterniciţilor raionali şi urmărirea ducerii la îndeplinire a sarcinilor, în perioadele de timp stabilite; asigurarea legăturii cu împuterniciţii şi Minister, prin corespondenţă, în condiţiunile stabilite pentru orice instituţie"[79].

Pentru amenajarea spaţiilor adecvate de lucru ale împuterniciţilor, dar şi pentru şedere în localităţile respective, Ministerul Cultelor a impus cultelor aplicarea HCM nr. 1509/1953, privind „normarea spaţiului locativ folosit pentru birouri sau altă destinaţie decât locuinţe". Altfel spus, reprezentanţii cultelor erau obligaţi să pună la dispoziţia acestor împuterniciţi spaţii, prevedere legală care a fost invocată şi atunci când se reclama necesitatea unor mijloace de transport[80].

---

[77] *Ibidem*, f. 8.
[78] *Ibidem*, f. 8.
[79] *Ibidem*, f. 9.
[80] *Ibidem*, f. 27.

Cu mici excepţii datorate unor sarcini cu totul speciale, acestea sunt principalele coordonate ale muncii de supraveghere şi control depusă de împuterniciţii de culte până la căderea regimului comunist.

Activitatea muncii de culte din teritoriu era analizată trimestrial în centrala Ministerului atât la nivelul conducerii, cât şi prin şedinţe cu împuterniciţii regionali şi directorul Direcţiei Împuterniciţilor. De pildă, pentru primul trimestru al anului 1954, împuterniciţii regionali s-au prezentat la Minister în perioada 9-11 aprilie, unde au discutat rapoartele, inclusiv ale celor de pe raioane, evidenţiindu-se realizările, problemele, observaţiile critice şi dispoziţiile în vederea trasării sarcinilor pentru trimestrul II. Pe 13 aprilie, pe fiecare regiune au fost discutate rapoartele împuterniciţilor raionali, ocazie în care li s-au trasat sarcini pentru trimestrul II[81].

În activitatea lor, împuterniciţii aveau datoria de a întocmi sinteze sau să raporteze în note distincte anumite situaţii ale fenomenului cultic la un termen stabilit de conducerea Direcţiei Împuterniciţilor. De asemenea, periodic, împuterniciţii primeau vizite de „ajutor" sau „sprijin" din partea inspectorilor generali din minister atât pentru activitatea lor, cât şi pentru o participare mai activă la întrunirile organismelor de conducere ale cultelor. De pildă în octombrie 1954, inspectorul general Dimulescu Ion se deplasa în Bacău pentru „sprijinirea împuternicitului regional şi ajutor" sau la Iaşi în vederea stabilirii „legăturii cu centrul eparhial pentru rezolvarea diverselor probleme"[82]. În aceeaşi perioadă, inspectorul general Lefter Gheorghe mergea la Timişoara pentru „controlul în muncă a împuternicitului raional Mihalic şi trasarea sarcinilor împuternicitului regional; participarea la şedinţa cu pastorii cultului baptist pe regiune"; la Bucureşti şi raionul Stalin pentru „ajutor în munca împuternicitului regional, legătura cu regiunea de partid (propagandiştii)" sau la Mehadia „pentru controlul în munca împuternicitului raional, cunoaşterea situaţiei mănăstirii Bogâltin şi reglementarea sarcinilor la evanghelici"[83]. Uneori, aceşti inspectori generali procedau la recrutări de împuterniciţi raionali sau regionali, într-o primă etapă cu o recomandare a organelor locale de partid şi o verificare a pregătirii ideologice.

Pentru martie 1954, conform documentelor de arhivă, împuterniciţii regionali erau: Pascal Ion la Piteşti, Matei Ilie la Ploieşti, Stoicescu Gheorghe la Constanţa, Bârhală Ştefan la Galaţi, Olaru Constantin la Bârlad, Andronic Dumitru la Iaşi, Savin Ion la Bacău, Rogojan Ion la Cluj, Laza Petru la Oradea, Bănescu Atanasiu la Baia Mare, Nistor Traian la reg. Stalin, Suluţiu Francisc la Deva, Vâlcea Gheorghe la Craiova, Galan Valeriu la Suceava, Popescu Sever la Timişoara, Câmpeanu Valeriu la Arad, Koloszvary Tiberiu la Regiunea Autonomă Maghiară[84].

La 19 octombrie 1956, Consiliul de Miniştri a adoptat o hotărâre care privea în mod direct organizarea şi funcţionarea Corpului împuterniciţilor din Ministerul Cultelor. Se prevedea ca împuterniciţii teritoriali de culte să-şi desfăşoare activitatea în Direcţia Împuterniciţilor prin coordonarea inspectorilor principali din Ministerul Cultelor şi supravegherea Comitetelor executive ale sfaturilor populare regionale şi al

[81] *Ibidem*, f. 12.
[82] *Ibidem*, f. 362.
[83] *Ibidem*, f. 363.
[84] *Ibidem*, f. 77.

Capitalei. La capitolul atribuțiuni se preciza că împuterniciții „asigură legătura între reprezentanţii cultelor şi organele locale, pentru rezolvarea problemelor care intră în competenţa acestora; dau Decizii de recunoaştere, cu consultarea prealabilă a vicepreşedintelui Comitetului executiv al sfatului popular regional însărcinat cu probleme de culte, asupra numirilor şi a celorlalte mişcări de personal de la parohii, biserici sau comunităţi şi protopopiate şi anume: preoţi, diaconi, pastori, prezbiteri, hahami, hogi, imami, hatipi, cântăreţi, prim curatori, curatori, funcţionari laici la protopopiate, gropari, clopotari, paracliseri, vânzători de pangar etc.; se exceptează protopopii, pentru care recunoaşterea se dă de Ministerul Cultelor; vizează ştatele de salarii, pentru fiecare conducere de cult sau eparhie şi îndeplinesc unele servicii cu caracter financiar, potrivit îndrumărilor date de Ministerul Cultelor; iau cunoştinţă în prealabil de ședințele statutare şi ocazionale ale adunărilor sau comitetelor locale ale cultelor (adunări parohiale, protopopești, eparhiale, şedinţe ale forurilor de conducere locală şi regională la cultele neoprotestante etc.); în exercitarea de către Ministerul Cultelor a dreptului de supraveghere, iau cunoştinţă de alegerea forurilor conducătoare locale şi intermediare ale cultelor şi acordă sprijinul necesar bunei lor desfăşurări. Această activitate se referă la: comitete și prezbiterii parohiale sau de biserici la cultele neoprotestante, adunări generale eparhiale, comitete de comunități regionale, filiale sau conferințe. În ceea ce privește alegerile delegaților pentru sinod sau pentru forurile conducătoare centrale ale cultelor, atribuțiile de mai sus revin direcției Ministerului Cultelor; asistă la conferinţele de orientare ale cultelor și la cele interconfesionale”[85]. De asemenea, prin acest act normativ era fixată aria de activitate a fiecărui împuternicit şi sediile la nivel regional şi raional[86].

Această hotărâre de guvern nu făcea decât să sudeze colaborarea care trebuia să funcționeze între împuternicit şi organele locale de partid şi de stat în activitatea de supraveghere şi control al cultelor.

De altfel, acest aspect al colaborării dintre cei doi factori o găsim frecvent în documentele de arhivă. În acest sens, într-o notă din 1958 se arăta despre importanța acestei colaborări atunci când se analiza fenomenul dezvoltării prozelitismului sectar: „Înființarea corpului de împuterniciți ai Ministerului Cultelor a fost determinată, între altele, şi de necesitatea supravegherii acestei activităţi prozelite anarhice şi contrare concepţiei de adevărată libertate religioasă pe care regimul nostru urmăreşte să o înfăptuiască. De atunci (1950), Ministerul Cultelor a observat îndeaproape acest fenomen. S-a obținut o relativă frânare a creşterii numărului acestor secte, fără însă a se fi putut ajunge la lichidarea definitivă a prozelitismului lor. În cursul anului 1956, în colaborare cu Secția Propagandă şi Agitație a Comitetului Central şi cu CC al UTM, s-a făcut o analiză mai amplă a tuturor manifestărilor nesănătoase din cadrul tuturor cultelor. Între măsurile care s-au luat atunci pe linia Departamentului Cultelor a fost o colaborare mai strânsă a împuterniciților noştri cu Sfaturile Populare. Preşedintele sau un vicepreşedinte al Comitetului executiv regional colaborează strâns cu împuterniciții

[85] *Idem*, fond Comitetul pentru Problemele Consiliilor Populare-Oficiul juridic, dosar nr. 3/1956, ff. 8-9.
[86] *Ibidem*, ff. 9-14.

de culte, avizând împreună la măsurile necesare fi pe linia cultelor, fie pe linia învăţământului şi culturii sau a tineretului, după caz"[87].

Cu tot interesul manifestat de stat faţă de instituţia împuternicitului trebuie să spunem că nu toate posturile erau ocupate. Potrivit unui tabel din 25 octombrie 1956 posturile vacante de împuterniciţi erau: la Bucureşti, cu 3 inspectori principali, cu unul pe Capitală şi unul regional; inspectori regionali pentru Galaţi, Constanţa, Craiova, Oradea, Baia Mare, Cluj, Hunedoara, Regiunea Autonomă Maghiară, cel din urmă trebuind „să fie maghiar cu cunoştinţe de limba română". Totodată erau posturi vacante de împuterniciţi raionali la: Bacău, Miercurea Ciuc (în aceleaşi condiţii precum cel regional) şi Topoloveni. Inspectorii era salarizaţi diferenţiat, în funcţie de statut, cel de Bucureşti primind 1400 lei, cei regionali între 1150-1250 lei, iar cei raionali doar 900 lei[88]. Situaţia s-a simplificat după reforma administrativă din 1968, atunci când a fost numit câte un împuternicit pe fiecare judeţ.

Ulterior, prin HCM nr. 435 din 21 martie 1957, Ministerul Cultelor se transforma în Departamentul Cultelor, „pe lângă Consiliul de Miniştri, condus de către un secretar general[89]. Apoi, prin Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 286 din 5 martie 1958 se prevedea organizarea şi funcţionarea noului organism care, practic, prelua atribuţiunile vechiului Minister al Cultelor. La punctul 7 era prevăzută „Direcţia Împuterniciţilor cu Corpul Împuterniciţilor", iar la punctul 9 se arăta: „Corpul Împuterniciţilor este organizat şi funcţionează în conformitate cu prevederile HCM nr. 2167 din 19 octombrie 1956"[90]. De asemenea, un amănunt semnificativ în această privinţă este legat de componenţa colegiului, de conducere, „organ consultativ" care funcţiona în sprijinul secretarului general (pct. 5), numit de preşedintele Consiliului de Miniştri[91]. Din acest organism, în 1960, alături de Dumitru Dogaru, secretar general, Ion Bărbulescu, director general, directorii principalelor direcţii, Ion Rodeanu şi Mircea Neicov (a Împuterniciţilor şi Studii şi Documentare), mai făceau parte trei împuterniciţi, adică Rădulescu Păun, pe Capitală, Enea Augustin, pe regiunea Cluj şi Tanko Arpad, pe Regiunea Autonomă Maghiară[92]. În această perioadă, Direcţia împuterniciţilor a fost condusă de Ion Rodeanu.

Treptat, aceşti funcţionari ministeriali au ajuns practic în serviciul Securităţii. Ei lucrau pe lângă sfaturile populare, dar în legătură directă cu organele de represiune, după cum se exprima Ion Rodeanu, directorul Direcţiei Împuterniciţilor în 1963 într-o discuţie cu informatorul „Ninescu": „Ion Rodeanu a arătat sursei că în cursul lunii ianuarie va avea loc la Consiliul de Miniştri o şedinţă la care vor participa secretarii Sfaturilor Populare regionale la care vor fi invitaţi şi împuterniciţii regionali de culte, pentru punere la punct a unor probleme legate de politica de culte. A arătat cu după acea şedinţă împuterniciţii vor fi chemaţi la Departament pentru un instructaj mai detaliat. Ion Rodeanu a mai subliniat apoi următoarele: «Sunt foarte satisfăcut că, în

[87] *Idem*, fond Ministerul Cultelor şi Artelor, dosar nr. 18/1950, f. 9.
[88] *Ibidem*, dosar nr. 3/1953, f. 2.
[89] *Ibidem*, dosar nr. 6/1949, f. 6.
[90] *Ibidem*, ff. 7-8; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 1, ff. 76-79.
[91] *Ibidem*
[92] ANIC, fond Ministerul Cultelor şi Artelor, dosar nr. 6/1949, f. 24.

sfârşit, se va rezolva o problemă care ne-a produs multe încurcături. Am de acum înţelegere din partea secretarului general şi sperăm să lichidăm unele situaţii imposibile pentru o mai bună muncă de culte. Împuterniciţii se transformaseră în funcţionari ai securităţii. Nu fac nimic fără să-i întrebe, ţin legătura cu vreun căpitan sau locotenent oarecare şi vor să impună politica lor de culte. Noi nici nu mai suntem întrebaţi. Am aranjat ca împuterniciţilor să li se traseze sarcina de a avea legătură numai cu secretarii Sfaturilor Populare. Ştii cât de subiectiv lucrează împuterniciţii şi asta fiindcă ascultă ordine, fără să analizeze situaţia. […] Trebuie să se pună punct la asemenea metode de lucru»"[93].

Faţă de această informare, maiorul Dumitru Bujeniţă adăuga în nota biroului: „Propunem să se discute în principiu cu tov. Dogaru asupra sarcinilor ce le au împuterniciţii regionali de culte în vederea ajutorului ce trebuie să-l acorde organelor MAI locale"[94].

Pe fondul politicii de întărire a controlului de partid, Rodeanu era de părere că îşi poate exercita mai bine atribuţiunile în relaţiile pe care le avea cu subordonaţii. Numai că această tendinţă administrativă a factorilor decizionali din departament nu putea fi acceptată de către organele de Securitate, mai ales că unii dintre împuterniciţi făceau greşeli mari în activitatea lor. De pildă, în 1966 Securitatea semnala deficienţe grave în munca împuternicitului pe Capitală, Păun Rădulescu, semnalat că „a divulgat şi unele secrete preconizate de conducerea Departamentului în înţelegere cu organele noastre, privind îndepărtarea unor deservenţi de culte reacţionari, din funcţiile ce le deţineau şi înlocuirea lor cu elemente atașate nouă"[95].

Cu toate acestea, rolul partidului în activitatea împuterniciţilor îşi va face tot mai simţită prezenţa, fără însă a eluda pe cel al colaborării cu organele Ministerului de Interne. De altfel, colaborarea cu organele de partid de pe lângă sfaturile populare era prevăzută în noua lege de organizare şi funcţionare a Departamentului Cultelor din 1970. La art. 19, din Decretul nr. 334 din 13 iulie 1970, era prevăzută structura organizatorică a Departamentului, urmată de alineatul: „Pentru îndeplinirea atribuţiilor sale în judeţe şi în municipiul Bucureşti, Departamentul Cultelor are inspectori şi inspectori teritoriali pentru probleme de culte, care fac parte din Direcţia pentru supraveghere şi control". Acestuia i se adăugau prevederile de la: art. 25, „Modul de lucru al inspectorilor teritoriali pentru probleme de culte cu organele locale de stat se va stabili de către Departamentul Cultelor, de acord cu organele centrale competente", şi de art. 26: „Comitetele executive ale consiliilor populare judeţene şi al municipiului Bucureşti vor asigura mijloacele materiale necesare desfăşurării activităţii inspectorilor teritoriali pentru culte"[96].

După această reorganizare, pentru o scurtă perioadă de timp director al Direcţiei Supraveghere şi Control a continuat să fie Ion Rodeanu, apoi, din 1967, Ion Emil Lungeanu.

---

[93] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12532, f. 36.
[94] *Ibidem*, f. 36v.
[95] *Ibidem*, dosar nr. 148, vol. 1, f. 55.
[96] „Buletinul oficial al RSR", an VI, partea I, nr. 103, 15 august 1970, pp. 827-828.

Însă, din 1970 autorităţile comuniste din România se confruntau cu o problemă care se acutiza tot mai mult. Este vorba de colportarea literaturii şi a obiectelor religioase de provenienţă mai ales neoprotestantă, din mediile occidentale şi care conducea inevitabil la proliferarea confesiunilor de acest tip. Pentru contracarare Securitatea a iniţiat un amplu plan de măsuri, numit „Antidotul", care a fost aplicat timp de aproape un deceniu. Din această perspectivă, împuterniciţii aveau obligaţia să acorde o atenţie mai mare acestui gen de colportaj, dar şi să prevină, chiar să stopeze, dezvoltarea comunităţilor neoprotestante. În acest sens, în februarie 1970 împuterniciţii primeau o serie de instrucţiuni din centrala departamentului pe care trebuia să le prelucreze la conducerile sfaturilor populare. Totodată, împuterniciţii primeau un pachet de legi de care să uzeze în exercitarea controlului asupra manifestărilor cultice, din care enumerăm: Legea Cultelor din 1948; Decretul nr. 410/1959; HCM nr. 2292/15 decembrie 1969 privind regimul de evidenţă a populaţiei cu articolele despre găzduirea în alte localităţi şi neînregistrarea în cartea de imobil, cu sancţiunile respective şi normele privind desfiinţarea asociaţiei „Oastea Domnului" şi colportarea de literatură şi obiecte religioase ale BOR[97]. Cu acest pachet legislativ împuternicitul de culte putea sesiza organele competente pentru stoparea unor construcţii/reparaţii de lăcaşuri de cult sau a dinamicii comunităţilor confesionale neoprotestante sau monahale.

Chiar dacă aria de activitate teritorială era mai restrânsă şi mai uşor de exercitat după 1968 şi provocările împuterniciţilor erau mai mari. Situaţia a fost conştientizată la nivelul Departamentului Cultelor, încât s-a trecut la verificarea întregului corp al împuterniciţilor. De fapt, cei din conducerea departamentului, probabil la cererea partidului, aveau în vedere formarea unui corp al împuterniciţilor din funcţionari tineri cu pregătire universitară şi politică superioară. Cu toate acestea, la mijlocul anilor `70 mulţi inspectori teritoriali de culte erau moşteniţi din perioada anilor 50-60, precum Eugen Duldner, Constantin Frâncu, Ţepeş Hoinărescu sau Niţă Pascu, deoarece aveau experienţă în politica de culte şi o pregătire ideologică pe măsură.

La 26 septembrie 1975, inspectorii teritoriali de culte erau: Dumitru Andronic, la Iaşi, absolvent studii superioare; Ioan Balcău, la Olt, absolvent studii superioare; Ştefan Bogoş, la Harghita, absolvent studii medii; Gheorghe Bulac, la Alba, absolvent studii medii; Gheorghe Călăraşu, la Neamţ, absolvent studii superioare; Mihai Căprăroiu, la Tulcea, absolvent de studii medii; Gheorghe David, la Bistriţa Năsăud, absolvent studii medii; Mihai Dănescu, la Prahova, absolvent studii superioare; Ion Diaconescu, la Dâmboviţa, absolvent studii medii; Iulian Diaconescu, la Dolj, absolvent studii superioare; Teodor Dragomir, la Mehedinţi, absolvent studii medii; Mircea Dragoş, la Satu Mare, absolvent studii superioare; Eugen Duldner, la Braşov, absolvent studii medii; Constantin Frâncu, la Sibiu, absolvent studii medii; Valerian Galan, la Suceava, absolvent studii medii; Eugen Gănciulescu, la Vâlcea, absolvent studii medii; Ţepeş Hoinărescu, la Cluj, absolvent studii superioare; Vasile Hojbotă, la Botoşani, absolvent studii medii; Ion Lepădat, la Teleorman, absolvent studii medii; Cristian Marinescu, la Brăila, absolvent studii medii; Nicolae Melencu, la Bihor, absolvent studii medii; Aurel Mocanu, la Constanţa, absolvent studii superioare; Mihai Muscă, la Maramureş, absolvent studii superioare; Costică Nedelcu, la Vrancea, absolvent studii

[97] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 7816, vol. 2, ff. 235-247.

medii; Niţă Pascu, la Bucureşti, absolvent studii superioare; Petre Oprițoiu, la Gorj, absolvent studii medii; Constantin Pârneci, la Caraş Severin, absolvent de studii superioare; Ion Perianu, la Arad, absolvent studii medii; Ioan Popa, la Vaslui, absolvent studii medii; Alexandru Pruteanu, la Buzău, absolvent studii superioare; Ioan Roman, la Sălaj, absolvent studii medii; Ioan Savin, la Bacău, absolvent studii medii; Ladislau Szekely, la Covasna, absolvent studii medii; Arpad Tanko, la Mureş, absolvent studii superioare; Cornel Hogman, la Hunedoara, absolvent studii superioare; Mihai Ţeperdel, la Timiş, absolvent studii medii; Dumitru Vâlcu, la Galaţi, absolvent studii superioare, toţi aceştia fiind subordonaţi direct inspectorilor centrali: George Cârstoiu, absolvent studii superioare; Adrian Georgescu, absolvent studii superioare; Alexandru Grigore, absolvent studii superioare şi Gelcu Maksutovici, absolvent studii superioare[98].

Totodată la 8 octombrie 1975, prin aplicarea legii de organizare şi funcţionare a Departamentului, era aprobată componenţa Consiliului de conducere al instituţiei din care făceau parte cei din conducere: Gheorghe Nenciu, vicepreşedinte[99], Ion Lungeanu, directorul Direcţiei de supraveghere şi control, Eugen Munteanu, directorul Direcţiei Studii, relaţii, externe, protocol şi secretariat, Elisabeta Rudeanu, directorul Direcţiei Plan, organizarea muncii, financiară, îndrumare contabilă și administrativă, Sorin Iulian, director adjunct al Direcţiei Studii, Ion Puiu, director adjunct la Direcţia Supraveghere, Teodor Dan, consilier juridic, Gelcu Maksutovici, inspector general, Ladislau Vişan, îndrumător principal, Constantin Ştefan, revizor contabil, apoi inspectorii: Niţă Pascu, Eugen Duldner, Ion Savin, Nicolae Melencu, Ţepeş Horia Hoinărescu, Iulian Diaconescu, Dumitru Vâlcu, Dumitru Andronic, Constantin Frâncu, Valerian Galan, Mihai Ţeperdel, dar şi trei directori: Vasile Drăguţ de la Direcţia Patrimoniului Cultural Naţional din Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, Ion Roşianu, adjunct al Direcţiei pentru cultură şi presă din MAE şi Constantin Voinescu adjunct al Direcţiei organizare, control şi administraţie locală de stat din cadrul Comitetului pentru Problemele Consiliilor Populare[100].

Componenţa acestui consiliu denotă interesul Departamentului asupra tuturor ramificaţiilor fenomenului religios din România, de la activitatea religioasă specifică şi până la principalele mecanisme de exercitare a controlului statului prin inspectorii teritoriali ajutaţi de consiliile locale, inclusiv în domeniul patrimoniului cultural.

De altfel, aceste aspecte se regăsesc în fişa postului de inspector teritorial de culte şi care prevedea atribuţiuni numeroase. Cerinţele obligatorii pentru ocuparea postului erau: studiile universitare, vechimea de patru ani în câmpul muncii, dar şi cele „specifice”, precum „temeinică pregătire politică, ideologică şi de cultură generală”, cunoştinţe de cultură generală, în special istorie, drept şi filosofie, să posede „capacitate organizatorică”, „însușirea de a se orienta” și „o ținută demnă în relațiile cu deservenții

[98] *Ibidem*, dosar nr. 148, vol. 2, ff. 1-4.

[99] În acea vreme postul de preşedinte era vacant, locul fiind ţinut de Gheorghe Nenciu, în mediile religioase cunoscut în calitate de „conducător al Departamentului Cultelor”. Totuși, fostul preşedinte, Dumitru Dogaru, pensionat în 1975, participa la şedinţele acestui Consiliu (Adrian Nicolae Petcu, *Activitatea Departamentului Cultelor în atenția Securității (1970-1989)*, în „Caietele CNSAS”, an II, nr. 2(4)/2009, p. 73).

[100] ANIC, fond CC al PCR-Administrativ-Politic, dosar nr. 16/1980, ff. 103-104.

de culte". Atribuţiile inspectorului de culte erau împărţite pe 15 capitole distincte, din care enumerăm pe cele legate de: pregătirea şi organizarea alegerilor pentru forurile conducătoare ale cultelor, avizând hotărârile acestora; supravegherea deciziilor în forurile de judecată ale cultelor; supravegherea serviciilor cultice; supravegherea, informarea şi colaborarea cu organizaţiile obşteşti şi factorii educaţionali asupra efectelor activităţii cultice asupra tineretului; controlarea activităţii cursurilor de îndrumări misionare şi pregătirea unei bune desfăşurări a conferinţelor de orientare; supravegherea şi controlarea activităţii din mănăstiri şi respectarea Decretului 410/1959; examinarea şi raportarea asupra cererilor pentru mutare de personal, reclamaţii, înfiinţare/desfiinţare a unităţilor de cult; controlarea activităţii tipografiilor cultelor; supravegherea şi controlarea prozelitismului sectar; supravegherea primirii vizitelor delegaţiilor străine în teritoriu şi a relaţiilor deservenţilor cultici cu cetăţenii străini; conlucrarea cu organele locale în depistarea şi confiscarea materialelor de propagandă religioasă; avizarea asupra plecărilor deservenţilor în străinătate; supravegherea modului în care bunurile de patrimoniu din custodia cultelor sunt conservate şi valorificate, inclusiv prin descrierea acestora în materiale scrise şi vizuale şi pregătirea personalului muzeistic; asigurarea oricărui tip de contact între reprezentanţii cultelor şi cei ai organelor locale. Pentru desfăşurarea acestei activităţi, inspectorul de culte era obligat să-şi întocmească un plan de muncă lunar, cu itinerariul de deplasări, cu ziua de audienţe la birou (luni), trimestrial să raporteze cele efectuate, să aibă o cunoaştere la zi a fenomenului religios din judeţ, cu date statistice şi sinteze pentru fiecare cult, dosare de problemă privind legislaţia specifică, principiile politicii de culte, situaţii analitice cu monumentele şi obiectele religioase şi evidenţa cu dinamica confesională şi problema construirii/reparării lăcaşurilor de cult[101].

Datorită complexităţii acestei instituţii a împuternicitului, am putea spune că atenţia partidului a fost permanentă, mai ales că se dorea o eliminare treptată a fenomenului cultic în România comunistă. Însuşi Nicolae Ceauşescu s-a interesat de activitatea Departamentului Cultelor şi mai ales de eficienţa acestor inspectori teritoriali.

În raportul din 19 mai 1977 înaintat lui Nicolae Ceauşescu de comisia de partid care a analizase structura organizatorică şi activitatea Departamentului Cultelor, se preconiza reducerea drastică a corpului inspectorilor teritoriali, aceştia urmând să aibă ca rază de activitate două sau chiar trei judeţe. La rândul său, Ceauşescu a înaintat raportul la secretariatul CC al PCR, pentru a fi discutat[102]. În şedinţa din 6 iunie 1977 a Secretariatului CC al PCR pe marginea acestui raport s-a purtat următoarea discuţie în prezenţa lui Ion Roşianu, preşedintele Departamentului cultelor:

„Punctul 8. Raport referitor la unele probleme privind activitatea Departamentului Cultelor.

Ce ziceţi tovarăşi?

Tov. Cornel Burtică: Este puţin hibrid.

Tov. Nicolae Ceauşescu: Pentru buna desfăşurare a muncii în acest domeniu al cultelor ar trebui ca la judeţe să avem un activist bun, care să se ocupe de activitatea

[101] A se vedea fişa postului *in extenso* în Octavian Roske coord., *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea*, vol. II (F-O), INST, Bucureşti, 2012, pp. 288-300.
[102] ANIC, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar nr. 66/1977, ff. 57-61v.

printre popi, pentru că trebuie să ne ocupăm puţin şi de popii aceştia. Trebuie totuşi, fără s-o spunem, dar comitetele judeţene de partid să se ocupe de popii aceştia. Formal, problema este în subordinea consiliului popular, dar vorbim acum pentru că organizaţia de partid judeţeană, comitetul judeţean de partid trebuie să se ocupe de problema aceasta, pentru că comitetul judeţean trebuie să cunoască, să vadă ce fac popii aceştia, cum se comportă. Să mai stea de vorbă cu ei. Trebuie să ne ocupăm ceva mai mult de această problemă, pentru că am lăsat la voia întâmplării problema asta şi Departamentul trebuie să aibă puţin aşa o preocupare mai serioasă, iar restul problemelor să le mai discutăm, să nu hotărâm acum, să vedem ce rămâne din reducerea personalului tehnico-administrativ, să vedem ce venituri au şi cum le folosesc, dacă este nevoie să reducem subvenţia, să vedem. Bine, aşa să facem”[103].

Dincolo de repetițiile obositoare şi fără esenţă făcute de Ceauşescu, din stenogramă reiese faptul că se hotăra micşorarea aparatului central al Departamentului şi păstrarea corpului de inspectori teritoriali. În schimb, aceştia trebuiau să conlucreze mai mult cu consiliile populare şi să supravegheze mai atent activitatea cultică în raza lor de activitate. Practic, se cerea un control mai riguros al partidului asupra fenomenului religios, în acelaşi timp punându-se în discuţie subvenționarea personalului angajat în rândul cultelor recunoscute[104].

De altfel, cele discutate în şedinţa Secretariatului aveau să se fie adoptate sub forma unui act normativ de modificare a Decretului nr. 334/1970. Prin Decretul nr. 313 din 31 august 1977, art. 19 era modificat, prin desfiinţarea Direcţiei de Supraveghere şi Control şi trecerea corpului de inspectori în subordinea Direcţiei Relaţii Culte. De asemenea, art. 25 era enunţat din nou cu acelaşi cuprins: „Modul de lucru al inspectorilor de specialitate din teritoriu pentru probleme de culte cu organele locale de stat se va stabili de către Departamentul Cultelor, de acord cu organele centrale competente”, iar la art. 26 se arăta: „Comitetele executive ale consiliilor populare judeţene şi al municipiului Bucureşti vor asigura mijloacele materiale necesare desfăşurării activităţii inspectorilor de specialitate din teritoriu, pentru culte”[105].

Aşadar, la restructurarea Departamentului în 1977, împuterniciţii constituiau un compartiment specific, subordonat Direcţiei Relaţii Culte, condusă de Eugen Munteanu şi adjunctul Sorin Iulian[106]. Din 1983, Direcţia Culte a fost condusă de Ion Popescu, respectiv adjunctul Ion Negoi, apoi de Leon Toader[107].

Totuşi, ideea restructurării corpului de inspectori teritoriali a persistat, încât, în contextul reducerilor de cheltuieli promovate de regimul Ceauşescu, s-a aplicat măsura numirii acestora pe câte două judeţe. Astfel, în august 1983, posturile de inspectori teritoriali s-au comasat, după cum urmează: Constantin Chiribău la Suceava-Botoșani, Ioan Popa la Vaslui-Bacău, Aurel Mocanu la Constanța-Tulcea, Niţă Milea la Brăila-Galaţi, Eugen Duldner la Braşov-Covasna, Mihai Dănescu la Prahova-Dâmboviţa, Petre Bardaşu la Vâlcea-Olt, Iura Dumitru la Satu Mare-Sălaj, Gheorghe Hâncu la

[103] *Ibidem*, f. 24v.
[104] *Ibidem*, ff. 6v, 210.
[105] „Buletinul oficial al RSR”, an XIII, nr. 96, partea I, 31 august 1977, p. 2.
[106] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 1, f. 92.
[107] *Ibidem*, vol. 8, f. 24.

Mehedinţi-Gorj, David Gheorghe la Mureş-Alba, Alexandru Pruteanu la Buzău-Ialomiţa, Gheorghe Buriceanu la Giurgiu-Călăraşi, Mihai Muscă la Maramureş Bistriţa Năsăud şi Ion Lepădat la Teleorman-Argeş. Pe lângă aceştia au mai rămas inspectori care deserveau un singur judeţ: Niţă Pascu la Bucureşti, Ţepeş Hoinărescu la Cluj, Gheorghe Călăraşu la Iaşi, Constantin Frâncu la Sibiu, Mihai Ţeperdel la Timişoara, Iulian Diaconescu la Dolj, Gheorghe Avrămuţi la Arad, Aurel Demian la Bihor, Constantin Chiribău la Neamţ, Petrişor Ciorobea la Hunedoara, Ilie Boer la Harghita, Vasile Filoti la Vrancea şi Constantin Pârneci la Caraş Severin[108].

În decembrie 1983, Securitatea a făcut o evaluare a activităţii depusă de inspectorii teritoriali în noua configuraţie. Pentru fiecare inspector, unităţile judeţene de Securitate au raportat la Bucureşti sub formă de fişe personale, în care arătau modul de colaborare a inspectorilor cu organele de Securitate şi cele locale de partid, relaţiile cu reprezentanţii cultelor şi acţiunile de limitare a fenomenului religios. În unele cazuri era demonstrată ineficienţa măsurii desfiinţării unor posturi de inspectori judeţeni, din cauza volumului foarte mare de activitate dintr-o zonă cu fenomen cultic intens, precum Suceava-Neamţ. Apoi, în multe cazuri, Securitatea propunea înlocuirea unor inspectori, deoarece fie nu colaborau cu organele competente, fie erau prea cunoscuţi pe plan local pentru „abateri de la normele eticii şi moralei socialiste", adică acte de corupţie. Evident că o soluţie pentru eliminarea acestor funcţionari era comasarea a cât mai multe judeţe.

Însă, nu întotdeauna organele de Securitate s-au făcut auzite la nivel central, deoarece mulţi inspectori corupţi aveau un sprijin fie la conducerea locală de partid, fie în centrala Departamentului[109]. De altfel, deseori în documentele Securităţii se găsesc afirmaţii de genul: „corupţia a cuprins o arie mare în cadrul Departamentului cultelor, încurajată de factorii de conducere"[110].

În februarie 1984 s-a procedat la reconfigurarea atribuţiilor zonale ale inspectorilor teritoriali. Această măsură s-a aplicat prin Decretul nr. 61 din 23 februarie 1984, în care o direcţie era desfiinţată şi personalul mult redus (cu 42 din 98 de posturi). Totodată, art. 26 din vechiul decret era enunţat cu acelaşi cuprins: „Comitetele executive ale consiliilor populare judeţene vor asigura mijloacele necesare desfăşurării activităţii inspectorilor de specialitate din teritoriu, pentru culte"[111].

Doi ani mai târziu, inspectorii teritoriali de culte erau: Ţepeş Hoinărescu pentru Cluj şi Bistriţa Năsăud; Mihai Muscă pentru Maramureş şi Satu Mare; Aurel Teodor Demian pentru Bihor şi Sălaj; Gheorghe Avrămuţi pentru Arad şi Hunedoara; Constantin Chiribău pentru Neamţ şi Suceava; Gheorghe Călăraşu pentru Iaşi şi Botoşani; Vasile Filoti pentru Vrancea şi Bacău, Aurel Mocanu pentru Constanţa şi Tulcea; Alexandru Pruteanu pentru Buzău şi Brăila; Mihai Dănescu pentru Prahova şi Dâmboviţa; Petre Bardaşu pentru Vâlcea şi Argeş; Iulian Diaconescu pentru Dolj şi Olt;

[108] *Ibidem*, ff. 31-32, 44.
[109] *Ibidem*, f. 32.
[110] *Ibidem*, vol. 11, f. 221v.
[111] ANIC, fond CC al PCR-Administrativ Politic, dosar nr. 15/1984, ff. 60v, 65, 67v; „Buletinul oficial al RSR", an XX, nr. 15, partea I, 23 februarie 1984, p. 3.

Gheorghe Hâncu pentru Mehedinţi şi Gorj; Constantin Frâncu pentru Sibiu şi Alba[112]; David Gheorghe pentru Mureş şi Harghita[113]; Mihai Ţeperdel pentru Timiş şi Caraş-Severin; Eugen Duldner pentru Braşov şi Covasna; Ion Popa pentru Vaslui şi Galaţi; Ion Lepădat pentru Teleorman şi Giurgiu; Gheorghe Buriceanu pentru Ialomiţa şi Călăraşi[114].

Atât din cauza acestor comasări, deci de extindere a ariei de responsabilităţi, cât mai ales dintr-o nerespectare a atribuţiunilor pe care le aveau, mulţi inspectori erau indicaţi de către conducerea Departamentului cu o activitate foarte slabă. Marile probleme ale Departamentului erau marcate de prozelitismul cultelor catolic şi neoprotestante susţinute de „emisarii străini” care veneau în România, atât prin ajutoare financiare, cât şi materiale. Mai mult, aceste manifestări nu erau nici referate la timp către conducerea Departamentului şi nici controlate de către inspectorii teritoriali. În alte situaţii erau discrepanţe între „munca meritorie desfăşurată de mulţi inspectori teritoriali şi reflectarea acesteia în calitatea şi numărul informărilor trimise la departament”. Aceste informări erau „superficiale, incomplete şi trimise cu mare întârziere”, astfel încât nu se mai putea lua măsuri în timp util. Pe de altă parte, erau „probleme în activitatea cultelor, uneori cu implicaţii grave, despre care conducerea departamentului afla din alte surse”[115].

Deşi se semnalau deficienţe pentru care se găseau soluţii prin reiterarea aceloraşi sarcini pe care inspectorii de culte le aveau prin atribuţiile fixate la angajare, totuşi acestea nu au fost eliminate. Iar aceste probleme au persistat până la căderea regimului comunist, când şi instituţia de temut pentru deservenţii de culte din România, cea a inspectorului teritorial de culte, a fost desfiinţată.

Concluzii

În cele de mai sus am încercat reconstruirea evoluţiei instituţiei inspectorului teritorial/împuternicitului de culte de la înfiinţare, mai întâi în forma incipientă de până la 1953, iar după aceea cum s-a consolidat, permanentizat, atât în relaţiile cu reprezentanţii cultelor şi prin colaborarea cu organele locale de partid şi de stat, cât şi prin activităţile de limitare a fenomenului cultic. Evident că la înfiinţarea acestei instituţii principala problemă a fost legată de recrutarea personalului, care mai trebuia şi pregătit şi să întrunească condiţiile ideologice adecvate. Iar în această sarcină dată Ministerului Cultelor de către partid un cuvânt important de spus a revenit Securităţii. De altfel, această instituţie represivă, care avea activităţi prin compartimentul specific, cel dedicat cultelor, avea să transforme instituţia împuternicitului de culte într-una aidoma ei, de represiune la adresa cultelor şi chiar să şi-o subordoneze. Deşi existau norme juridice explicite în privinţa libertăţii religioase şi des invocate în activitatea Ministerului/Departamentului Cultelor, am văzut că, prin atribuţiile şi măsurilor lor,

[112] În 1984 Frâncu era numai pentru Sibiu (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 8, f. 27).
[113] La 23 februarie 1984 Ilie Boer era pe Harghita, iar David Gheorghe pe Mureş şi Alba (*Ibidem*, f. 26).
[114] *Ibidem*, f. 8, ff. 24-27.
[115] ASSC, dosar *Împuterniciţi de culte*, 1953-1987, f. nepag.

împuterniciții colaborau cu Securitatea, practic limitând tot mai mult aria de manifestare a cultelor pe principii ideologice şi tactice care să determine eliminarea acestora din societatea comunistă. Am putea spune că împuterniciții, prin natura statutului pe care îl aveau, trebuiau să colaboreze cu Securitatea şi partidul și, deci, activitatea lor poate fi caracterizată drept una de poliție politică.

În altă ordine de idei, unii împuterniciți de culte fie aveau un sprijin foarte bun în ofiţerii de legătură din Securitate, fie în reprezentanţi ai organelor locale de partid şi din centrala ministerului. Această poziție le permitea împuterniciților ca în schimbul mitei primite de la reprezentanţi ai cultelor să facă concesii în activitatea lor. Iar fenomenul corupției a atins cote alarmante mai ales în anii `80 pe fondul încercării cultelor de a supravieţui sub apăsarea politicii ceauşiste.

Însă, actele de corupție erau semnalate mai ales de Securitate, care se vedea nevoită să atragă atenţia factorilor decizionali faţă de concesiile care se fac în politica de culte. Cu toate acestea, situaţia împuternicitului se tranşa în funcţie de influenţa de care dispunea, spre sfârşitul anilor `80, în majoritatea cazurilor aceştia reuşind să se impună. Însă, actele de corupție dezavantajau unele culte şi trezeau resentimentele deservenţilor de culte care se vedeau lezaţi în libertatea de manifestare. Această situaţie a durat până în decembrie 1989, atunci când instituția împuternicitului de culte practic a dispărut, cultele nemaiavând nici o frână în libertatea de manifestare.

Portrete ale unor împuterniciți

Pentru o abordare cât mai cuprinzătoare a problemei statutului şi funcționării împuternicitului de culte în studiul de faţă am conturat portretele a câtorva împuterniciţi, plecând cu documentarea de la dosarele personale pe care le-am consultat în arhiva Secretariatului de Stat pentru Culte. Am exemplificat și cazurile unor înalţi funcţionari, precum Ion Lungeanu, care au avut responsabilităţi în coordonarea activității împuterniciților de culte. Dosarele la care am avut acces au fost întocmite în anii 70, când se pare că a avut loc o reevaluare a acestor funcționari, pe de o parte pentru faptul că în 1970 legea Departamentului Cultelor se modificase, odată cu adoptarea unei alte legi privind angajările în „unitățile socialiste", iar pe de altă parte deoarece s-au operat o serie de angajări din rândul unor absolvenţi de studii superioare şi cu o pregătire ideologică caracterizată de un suflu nou, mult pronunţat politic. Fiecare dosar personal de împuternicit avea câteva piese obligatorii: fişă personală cu fotografie, date personale, studii, călătorii în străinătate, funcții și activitate, inclusiv politică, liste cu rude şi persoane cunoscute, apoi textul jurământului, autobiografie, referate de verificare şi mai ales aprecieri anuale. În unele cazuri am găsit chiar lucrări de la examenul de angajare pe postul de împuternicit, unele chiar interesante, deoarece reflectă concepția candidatului faţă de problema religiei în regimul comunist.

Potrivit documentelor pe care le-am consultat, anual împuterniciții de culte erau evaluaţi după un tipar şi de către superiori din centrala Departamentului. Am constatat că în anii 60 aceste aprecieri erau semnate de directorul Direcției de supraveghere și control, Ion Rodeanu, și contrasemnate de secretarul BOB, Ion Lungeanu (1967)[116], sau Teodor Gobjilă. Mai apoi, spre sfârşitul anilor 60, numai

[116] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 2, f. 66.

directorul Ion Rodeanu semna aceste aprecieri, pentru ca, după 1970 evaluările să fie vizate de o comisie formată de un inspector central de culte, un reprezentant de la Serviciul personal şi directorul Direcţiei Supraveghere şi Control. În 1978, Ion Popescu este cel care semnează fişele de cadre ale împuterniciţilor[117].

Orice apreciere anuală trebuia să întrunească anumite elemente, precum: relaţiile împuternicitului cu reprezentanţii locali ai cultelor, cu organele de partid şi de stat; reflectarea cât mai succintă a metodelor de lucru, particularităţilor de redactare a notelor şi sintezelor referitoare la problemele de culte; contribuţii la rezolvarea unor probleme semnalate din centrală sau chiar de către împuternicit, rezultatele şi impactul acestora de la nivelul membrilor cultelor şi până la cel al reprezentanţilor statului; modalităţi de limitare a fenomenului religios manifestat prin pelerinaje, activitate monahală, catehizare etc.; soluţii la scoaterea tineretului de sub influenţa religioasă şi educarea lui în conformitate cu aspiraţiile regimului. Mai precizăm că la întocmirea acestor biografii succinte am apelat inclusiv la documente din arhiva CNSAS.

Lungeanu Emil Ioan, n. 21 septembrie 1930, com. Bezdead, jud. Dâmboviţa; *Studii*: liceul (1950), Şcoala divizionară de ofiţeri rezervă din Oradea (1950-1952), cu gradul de sublocotenent. *Activitate şi funcţii*: funcţionar la Institutul de Istorie al PMR, la sectoarele administrativ, muzee şi expoziţii (1953-martie 1956); funcţionar la Controlul de Stat (martie-decembrie 1956); pensionat „pe caz de boală"; ulterior a fost angajat ca revizor la o tabără de pioneri (iunie-septembrie 1958). Candidat de partid din 1954 şi membru PMR din 1959. *Distincţii*: „Ordinul Muncii" clasa a III-a (1964). A fost recrutat în Departamentul Cultelor în 1960 cu funcţia de inspector general, iar din 1967 pe postul de director al Direcţiei Supraveghere şi Control[118].

Într-o caracterizare din decembrie 1973, întocmită de directorul adjunct Ion Puiu, despre Lungeanu se spune: „Dovedeşte pricepere şi spirit organizatoric, îndeplinindu-şi cu bune rezultate sarcinile ce-i revin. Este un tovarăş energic, principial în relaţiile cu ceilalţi salariaţi ai Departamentului. [...] Aduce un aport însemnat la rezolvarea problemelor majore ale instituţiei, fiind activ la discutarea şi soluţionarea acestora. În numeroase cazuri a reprezentat cu cinste conducerea departamentului în relaţiile cu reprezentanţi ai cultelor sau ai organelor de stat, fiind un cadru de bază al instituţiei noastre. Este secretarul organizaţiei de bază din anul 1962, fiind apreciat pentru conştiinciozitatea, spiritul de iniţiativă şi răspunderea cu care se achită de sarcini în această calitate. Activitatea desfăşurată pe ultimii ani a fost apreciată cu calificativul «foarte bine»"[119].

Puiu Ion, n. 19 octombrie 1925, com. Vâlcăneşti, jud. Prahova. *Profesia de bază*: economist. *Activitate şi funcţii*: muncitor la Uzina Mecanică Plopeni (1943-1950), activist la judeţeana PCR Ploieşti, apoi la CC al PCR-Secţia Organizatorică (1950-1969), funcţionar la Consiliul de Stat-Direcţia Generală pentru Consiliile Populare (1969-

[117] *Ibidem*, vol. 4, f. 18v.
[118] *Ibidem*, vol. 2, ff. 47-48.
[119] *Ibidem*, f. 48.

1971). În mai 1971 transferat la Departamentul Cultelor, în funcţia de director adjunct la Direcţia Supraveghere şi Control[120].

Avrămuţi Gheorghe, n. 12 noiembrie 1939, com. Păuliş, jud. Arad. *Studii*: Facultatea de Drept. Membru PCR. Inspector teritorial de culte pe judeţul Arad din 1979. Într-o notă a Securităţii din septembrie 1987, Avrămuţi este arătat că, „în ultima perioadă de timp, încălcând legile ţării, abuzând de atribuţiunile de serviciu a săvârşit mai multe infracţiuni, în urma cărora a obţinut foloase materiale necuvenite. Întreţinând legături neoficiale cu cetăţeni străini, preocupat de îmbogăţire, a intrat în posesia unor sume în valută, pe care le-a comercializat pe «piaţa Aradului»". Conform aceleiaşi note, „în ultimele 45 de zile, numitul Avrămuţi Gheorghe, preocupat să ajungă în străinătate, unde intenţiona să rămână ilegal, a intrat în posesia sumei de 498 dolari şi 20 mărci. […] Organele de Miliţie extinzând cercetările şi percheziţiile la biroul şi garajul numitului Avrămuţi Gheorghe au identificat şi ridicat o serie de produse străine, precum cantităţi apreciabile (ţigări, cafea, băuturi alcoolice, cosmetice), bonuri de benzină, obiecte de valoare, cum ar fi: cărţi vechi religioase, picturi pe sticlă, din care o pictură cu dimensiunile 44x55 cm, fiind apreciată de către specialiştii muzeului judeţean ca unicat, având o valoare deosebită pentru patrimoniul cultural naţional al RSR. […] De altfel, organele de miliţie au stabilit neîndoielnic şi faptul că Avrămuţi Gheorghe a vândut şi a dat spre vânzare în R.F. Germania două picturi pe sticlă, cetăţeanului vest-german Max Ştefan, inducând în eroare organele de stat. Sunt indicii că valoarea obţinută pe cele două picturi i-a fost depusă în contul său din RF Germania. […] Din primele cercetări, organele de miliţie au mai stabilit că cel în cauză prin natura serviciului, într-o lungă perioadă de timp, ar fi comis unele abuzuri pe fondul cărora activitatea cultică în special neoprotestantă şi a sectelor interzise au cunoscut o amploare în loc ca acestea să fie reduse şi controlate în conformitate cu dispoziţiunile Departamentului de culte. Pe acest fond, în unele situaţii a dezinformat şi organele de partid"[121]. În consecinţă, Avrămuţi a fost reţinut din dispoziţia Procuraturii urmând a fi trimis în justiţie[122].

Barbu Viorel, n. 1946, com. Oarda, jud. Alba. *Profesia de bază*: profesor de biologie. Membru PCR. Inspector teritorial de culte pentru judeţul Alba din octombrie 1977.

Într-un raport din 29 decembrie 1980 semnat de generalul Aron Bordea, şeful Direcţiei I din DSS, despre Viorel Barbu se arăta că duce o activitate împotriva unor superiori din centrala Departamentului, în sensul că discută în mod „duşmănos" dispoziţiile legate de culte. De pildă, într-o discuţie purtată cu Trebics Jenő, rectorul Institutului teologic romano-catolic din Alba Iulia, Barbu arăta că reducerea numărului de locuri pentru anul I de studii este „o măsură abuzivă şi emană numai de la departament" sau că ar fi „o dispoziţie dată de către directorul adjunct Sorin Iulian"[123]. În acelaşi document, Bordea arăta: „Cu ocazia decesului fostului episcop Marton Aron,

[120] *Ibidem*, ff. 83-83v.
[121] *Ibidem*, vol. 9, ff. 36-37.
[122] *Ibidem*, f. 37.
[123] Măsura a afectat întreg spectru al învăţământului religios din România.

organele noastre au acționat prin directorul adjunct Sorin Iulian în vederea obținerii operative a testamentului defunctului, acțiune pe care împuternicitul Barbu Viorel o califică ca fiind dură și lipsită de tact. În timpul verificărilor, a rezultat că acest aspect a fost discutat la 21 octombrie 1980 de către Barbu Viorel cu rectorul Institutului teologic romano-catolic, față de care şi-a exprimat indignarea în legătură cu procedeul folosit de Sorin Iulian, luând apărarea conducerii Episcopiei romano-catolice. […] Față de rectorul institutului, Trebics Jenő, împuternicitul Barbu Viorel l-a acuzat pe directorul adjunct Sorin Iulian, precizând că din cauza lui nu s-a putut construi Institutul teologic de la Alba Iulia şi nu se rezolvă alte probleme ale cultului. Consideră că atitudinea acestuia ar constitui un amestec din partea statului în problema cultului, afirmând: „«Nu ne lăsăm, problemele romano-catolice trebuie rezolvate». A făcut şi afirmația: «La Departamentul Cultelor sunt nişte lichele ca Pacepa la Ministerul de Interne»”[124].

Iar acestea nu erau singurele aspecte negative semnalate de Securitate, Barbu fiind arătat ca unul care denigrează pe episcopul ortodox român de Alba Iulia, Emilian Birdaş. În consecință, acelaşi Bordea califica „corespunzătoare” măsura înlocuirii lui Barbu de către conducerea Departamentului[125].

Bardaşu Petre, n. 24 decembrie 1946, Brezoi, jud. Vâlcea. *Studii*: Liceul teoretic din Brezoi, Facultatea de Istorie din Cluj, promoția 1969. *Profesia de bază*: profesor de istorie. *Activitate și funcții*: arhivist la Arhivele Statului, filiala jud. Vâlcea (1969-1980), muzeograf la Muzeul județean Vâlcea (1980-1982). Membru PCR din 1973. După pensionarea fostului inspector de culte pentru județul Vâlcea, în iunie 1982 Bardaşu a fost recrutat în corpul inspectorilor teritoriali. Într-o fişă personală din 1983 întocmită de Securitatea Vâlcea despre Bardaşu se arăta: „Înainte de a fi primit în partid a fost informator al Serviciului de Informații Interne cu un foarte bun aport. Numit în funcția de inspector, cu aprobarea tov. prim secretar a fost luat în contact și folosit ca informator de șeful Serviciului I, sarcină de care se achită în foarte bune condițiuni. A furnizat peste 80 de informații, cu un real conținut de securitate, exploatate inclusiv la nivelul unităților centrale. Nu întreprinde nici o măsură fără consultarea organelor de securitate, reuşind ca prin intermediul lui să cunoaştem bine situația cultelor din județ. Este bine apreciat de conducerea de partid județeană, ca un om cult, bine orientat politic şi profesional, fiind cooptat în unele organisme politico-culturale din județ”[126].

Boer Ilie, n. 8 iunie 1936, com. Dăneşti, jud. Harghita. *Studii*: Academia „Ştefan Gheorghiu” din Bucureşti. *Profesia de bază*: lăcătuş mecanic, activist de partid. *Activitate și funcții*: lăcătuş la Uzinele „Steagu Roşu” din Braşov (1953-1956), militar în termen la UM 02442 Galați (1956-1958), lăcătuş mecanic la SMA Miercurea Ciuc (1958-1959), activist la Comitetul județean PCR Harghita, apoi la Comitetul municipal al PCR Miercurea Ciuc (1959-1982). Membru PCR din 1956.

În septembrie 1982 a fost recrutat în corpul inspectorilor teritoriali de culte pentru județul Harghita. Într-o fişă personală întocmită de Securitatea Harghita la 22

[124] *Ibidem*, ff. 50-51.
[125] *Ibidem*, ff. 51-51v, 189-190.
[126] *Ibidem*, vol. 11, ff. 17-17v.

decembrie 1983 se arăta: „Boer Ilie este un vechi activist pe linie de partid, cu maturitate politică, serios şi cumpătat, cu viziune corectă privind relaţia culte-stat şi misiunea sa în cadrul acestei relaţii”[127].

Într-o fişă din iulie 1984 se arăta că „Securitatea judeţului Harghita, cu aprobarea organelor de partid, îl foloseşte cu rezultate bune pentru rezolvarea unor probleme de interes operativ. […] În luna februarie a.c., cu prilejul reorganizării Departamentului Cultelor, iniţial, Boer Ilie a fost propus să fie scos, însă la intervenţia primului secretar al Comitetului Judeţean PCR Harghita, a rămas în continuare ca inspector de culte”[128].

Buriceanu Gheorghe, n. 30 iunie 1926, com. Cândeşti, jud. Buzău. *Studii*: şcoala primară (1933-1939), Şcoala medie cu diplomă de maturitate din Buzău (cursuri fără frecvenţă, 1962), Şcoala militară din Ineu şi serviciul militar (1949-1952) cu gradul de locotenent major, locţiitor politic. *Profesia de bază*: muncitor; *Activitate şi funcţii*: angajat la diferite prăvălii din Bucureşti şi Constanţa (1939-1942), muncitor în portul Constanţa (1946-1948), pedagog la Şcoala tehnică de mecanică agricolă din Caracal (martie-aprilie 1953), inspector teritorial de culte în regiunea Oltenia, raionul Caracal (din 1 mai 1953), iar din 1956 la regiunea Ploieşti, cu atribuţii în raioanele: Buzău, Cislău, Mizil şi Râmnicu Sărat. La reorganizarea administrativă din 1968 a fost numit împuternicit pentru judeţul Dâmboviţa, iar din martie 1972 inspector pentru judeţul Ilfov. Membru de partid din 1947[129].

A fost recrutat în corpul împuterniciţilor de culte în aprilie 1953 de către inspectorul general Ion Dimulescu, din Ministerul Cultelor, în urma recomandării primite de la prim secretarul PMR pe raionul Caracal, care îl caracteriza pe Buriceanu ca „un element muncitoresc, cu nivel politic, cu orientare şi putere de muncă”. Înainte de a-şi exercita noile atribuţii, Buriceanu a urmat „cursuri de instructaj”. După un an şi jumătate de activitate, într-o caracterizare a împuternicitului regional Craiova, Buriceanu era apreciat: „Din punct de vedere politic se orientează just în rezolvarea problemelor. Face parte din învăţământul de partid, acumulând uşor materialul şi se străduieşte să-l pună în practică. Este abonat la «Scânteia» şi ziarul regional, citeşte literatură beletristică, având un larg nivel cultural-general. Din punct de vedere profesional este un tov vechi în muncă, ceea ce face să cunoască adânc activitatea cultelor din raion şi pe deservenţi. Îl preocupă în mod deosebit cultele evangheliste, dar mai ales grupurile neautorizate, pentru a nu se dezvolta în raionul său. În general, respectă planul de muncă şi se străduieşte să acopere raionul, care este un raion greu-aproape dublu ca altele. Este un tov care a dat dovadă de conştiinciozitate faţă de lucrările Ministerului pe regiune, făcând eforturi să le execute în bune condiţiuni şi să le trimită la timp. Ţine legătura cu

---

127 *Ibidem*, f. 15.

128 *Ibidem*, f. 16.

129 ASSC, dosar personal Buriceanu Gheorghe, f. nepag.

organele raionale de partid şi de stat; are autoritate; de asemenea, cu protopopul raionului care trebuie îmboldit mereu pentru a da atenţia cuvenită sectorului socialist. Datorită muncii depuse, comportării sale morale de exemplu de zi cu zi, se bucură de încredere şi prestigiu faţă de toate organele locale. Lipsuri grave nu s-au observat la acest tov; totuşi, în unele cazuri, manifestă moliciune, fiind lipsit de energie; nu destul de perseverent, descurajându-se în faţa greutăţilor pe care totuşi le învinge. Primeşte critica şi dovedeşte spirit critic şi autocritic în şedinţele în care ia cuvântul. A dovedit spirit de iniţiativă şi rezultate pozitive în muncă. Primeşte sarcinile cu multă răspundere şi luptă să le ducă la capăt. În oarecare măsură a dovedit vigilenţă în acţiunile sale, însă în problema zonei sale nu a reuşit să vizeze elementele cele mai corespunzătoare. În rezolvarea problemelor este obiectiv, însă trebuie să pună mai mult accent pe simţul de clasă. Studiază şi îşi însuşeşte materialul profesional trimis de minister. Cu cotizaţia sindicală este la zi. […] În concluzie, tov Buriceanu Gheorghe este un tov cu simţ de răspundere, cunoaşte munca, face faţă problemelor, este inteligent cu perspective de viitor"[130].

Într-o caracterizare din 1961, sunt amintite unele măsuri ale inspectorului Buriceanu considerate necesare de către autorităţile statului: „În cazurile de manifestări cultice care depăşeau cadrul legal, ca de exemplu hramul de la mănăstirea Ciolanu, r. Buzău, care îmbrăca aspectul unui pelerinaj; activitatea cultului adventist de ziua a 7-a din cadrul comunităţilor din raionul R. Sărat, unde aceştia înjghebaseră orchestre şi fanfare şi altele, tov. Buriceanu Gheorghe, orientându-se just şi ţinând seama de situaţiile concrete de pe teren, a luat măsuri care au determinat intrarea în cadrul legal de manifestare. Datorită unei munci perseverente pe care a dus-o pentru cunoaşterea deserventilor, a reuşit să întocmească lucrări în care a înfăţişat activitatea şi comportarea unor elemente necorespunzătoare şi duşmănoase, propunând luarea de măsuri prin conducerile cultelor pentru îndreptarea şi înlocuirea acestora cu alte elemente corespunzătoare. Aşa se face că, din conducerea protopopiatelor ortodoxe din sectorul lui de activitate, ca de exemplu de la Mizil, Buzău, R. Sărat, au fost scoase de conducerea Episcopiei elementele necorespunzătoare; de asemenea, de la şcoala de cântăreţi şi seminarul teologic din Buzău; de la centru eparhial, din conducerea comunităţilor adventiste din raioanele R. Sărat şi Buzău. Ceea ce caracterizează munca tov. Buriceanu Gheorghe este faptul că tot ceea ce cunoaşte şi toate măsurile ce le ia pe teren, le aduce la timp la cunoştinţa împuternicitului regional şi ţine seama totdeauna de îndrumările şi orientarea în muncă ce i se dă. […] În ultimii ani a depus eforturi pentru completarea studiilor de cultură generală şi anul acesta urmează clasa a XI-a, cursuri fără frecvenţă. […] Nu are locuinţă proprie, ci de la 15 iulie 1959, locuieşte în casa preotului Dinu Vasile de la parohia Nişcov, raionul Buzău, având ca spaţiu o cameră şi bucătărie. Are contract de închiriere cu preotul respectiv prin spaţiul locativ şi lunar plăteşte chiria respectivă"[131].

În privinţa relaţiei cu Securitatea, într-un raport ofiţerul său de legătură arăta: „De la numirea sa în jud. Ilfov, anul 1973, a ţinut o strânsă legătură cu organul nostru, informându-ne cu aspectele pe care le cunoaşte privind cultul ortodox sau grupările

[130] *Ibidem.*
[131] *Ibidem.*

sectante de pe raza judeţului. […] În legătură cu activitatea tov. Buriceanu, care în general ne satisface, se ridică următoarea problemă: nu întotdeauna unele propuneri pe care le face la departament sunt luate în considerare, aspect pe care mi l-a prezentat personal”[132].

Călăraşu Gheorghe, n. 2 februarie 1935, satul Hlăpeşti, com. Dragomireşti, jud. Neamţ. *Studii*: şcoala primară din comuna natală (1942-1946), Şcoala Normală din Piatra Neamţ (1946-1947), finalizată în şcoala din comuna natală (1947-1949), Şcoala Pedagogică din Piatra Neamţ, cu diploma de învăţător (1950-1954), Şcoala militară de ofiţeri de aviaţie de la Tecuci (1954-1957), absolvită cu gradul de locotenent, Institutul pedagogic, curs fără frecvenţă (1964-1967), obţinând diploma de profesor de Limba Română, Facultatea de Ştiinţe Politice din cadrul Academiei „Ştefan Gheorghiu” (1970-1974). *Profesia de bază*: învăţător. Membru UTM din 1951 şi PMR din 1960. *Activitate şi funcţii*: satisfacerea stagiului militar la o unitate de aviaţie de la Focşani, ca pilot (1957-1958), învăţător la Şcoala generală din Căciuleşti (1958-1963), metodist (1963-1965), apoi director la Casa raională de cultură Piatra Neamţ (1965-1967), instructor la Comitetul judeţean al PCR Neamţ (1967-1973). Din martie 1973 a fost numit pe postul de inspector de culte pe judeţul Neamţ. Distincţii: „În cinstea încheierii colectivizării agriculturii” în 1962, „A 25-a aniversare a R.S. România” şi „A 50-a aniversare a creării PCR”[133].

Călăraşu s-a distins prin activitate politică în ultimii doi ani ai şcolii pedagogice, unde a fost membru în Comitetul UTM pe unitate, apoi ca învăţător la Căciuleşti a contribuit „la buna instruire şi educaţie a elevilor, la activitatea culturală artistică şi la acţiunea de cooperativizare din comună”. De asemenea, buna activitate ca metodist la casa de cultură din Piatra Neamţ l-a recomandat pentru promovarea în postul de director al aceleiaşi instituţii. Ulterior, a fost numit activist la judeţeana de partid Neamţ şi chiar lector. Se pare că experienţa politică dobândită de Călăraşu a fost argumentul celor de la Comitetul judeţean de partid, pentru a-l recomanda pe postul de inspector de culte pe judeţul Neamţ. În fapt, numirea sa s-a datorat ieşirii la pensie, începând cu data de 1 ianuarie 1973, a fostului împuternicit pe Neamţ, Teodor Scutaru. În consecinţă primvicepreşedintele Consiliului Popular judeţean Neamţ l-a propus pentru acest post pe Gheorghe Călăraşu. În cest sens i s-a întocmit un referat de cadre solid, care la 6 ianuarie 1973 a fost trimis către Gheorghe Nenciu, vicepreşedintele Departamentului Cultelor, inclusiv cu propunerea ca noul inspector de culte să fie încadrat cu salariul tarifar de 2800 lei. Faţă de aceasta, Nenciu a dispus încadrarea lui Călăraşu cu o „salarizare care să nu depăşească pe a tov. mai vechi în muncă!” Şi, totuşi, ascensiunea lui Călăraşu nu s-a oprit aici. Conducerea departamentului a dispus trimiterea inspectorului principal central George Cârstoiu la judeţeana de partid Neamţ în căutarea

[132] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 9, f. 52; *Ibidem*, vol. 11, f. 18.
[133] ASSC, dosar personal Călăraşu Gheorghe, f. nepag.

unor alţi posibili candidaţi pentru postul de inspector de culte. În raportul său din 29 ianuarie, Cârstoiu arăta că la Departament se primise cererea lui Jalbă C. Ioan şi referatul Comitetului judeţean PCR Neamţ cu propunerea pentru Călăraşu. În urma investigaţiilor pe teren, Cârstoiu preciza că primul nu are recomandări bune şi nici pregătirea profesională necesară, în timp ce al doilea este susţinut de Comitetul judeţean şi pe care îl caracteriza „o fire bolnăvicioasă, fiind destul de «modest» apreciat după rezultatele obţinute în muncă”. Tot Cârstoiu mai arată că în misiunea sa din Neamţ a mai recrutat doi candidaţi, pe directorul adjunct al unei şcoli generale şi pe metodistul Casei de creaţie a judeţului, ambii din Piatra Neamţ. Cârstoiu chiar se exprimă favorabil faţă de aceşti doi, mai ales că au salarii de încadrare mai mici, decât se propunea în cazul lui Călăraşu. Pentru a păstra aparenţele în eliminarea lui Călăraşu, Cârstoiu propunea examinarea celor patru candidaţi[134].

Cu toate acestea, începând cu martie 1973, Călăraşu a ocupat postul de împuternicit de culte. Încă din aprecierea din primul an de activitate, Călăraşu era evidenţiat: „Deşi nou în munca de inspector teritorial pentru probleme de culte, tov. Călăraşu Gheorghe s-a străduit şi a reuşit să-şi însuşească cunoştinţele necesare pentru a rezolva la timp şi în bune condiţiuni sarcinile ce i-au revenit. Fiind bine pregătit politic, ideologic şi cultural se preocupă continuu şi de îmbogăţirea cunoştinţelor profesionale. Lucrările pe care le întocmeşte şi le înaintează la departament sunt de bună calitate. Ele oglindesc în mod concret tendinţele şi manifestările mai deosebite ale cultelor menite să ducă la intensificarea vieţii religioase. Atenţie deosebită este acordată bisericii romano-catolice, care în judeţul Neamţ desfăşoară o susţinută activitate, precum şi cunoaşterii relaţiilor personalului de cult cu turiştii străini veniţi în mod frecvent în acest judeţ sub motivul de a vizita mănăstirile (monumente istorice) şi alte obiective de interes turistic. De asemenea, s-a ocupat şi se ocupă îndeaproape de contracararea activităţii grupării ilegale a stilismului, pentru care păstrează o strânsă legătură cu organele de stat competente în vederea luării măsurilor necesare”[135]. În 1974, Călăraşu a avut în atenţie educaţia viitorilor clerici: „Se ocupă cu competenţă de activitatea de la seminarul teologic [de la mănăstirea Neamţ, n.n.], în special sub aspectul educaţiei cetăţeneşti a elevilor. […] La nivelul judeţului a păstrat o bună legătură cu toţi factorii educaţionali, dovedindu-se exigent şi competent în discuţiile purtate şi în propunerile făcute. I se poate recomanda mai multă atenţie în discuţiile cu personalul de cult, cu conducerile centrelor eparhiale Iaşi şi Roman, atunci când ridică unele probleme, când face diferite propuneri, pentru a nu rezulta imixtiuni în treburile acestora, chiar substituiri ale conducătorilor respectivi”[136]. Zelul său în limitarea fenomenului religios, mai ales în rândul tinerilor, s-a simţit şi în anul 1975, potrivit aprecierii anuale: „A întocmit şi trimis la departament informări a căror tematică o constituie catehizarea copiilor şi tineretului, mirungeri, hramuri şi sfinţiri de biserici, educaţia cetăţenească a elevilor de la seminarul teologic de la Neamţ, conferinţe de orientare, manifestări ale grupărilor religioase anarhice şi interzise etc., însoţite şi de unele concluzii personale, de propuneri corespunzătoare”. De asemenea, în 1977 Călăraşu a avut o activitate şi mai intensă în

134 *Ibidem.*
135 *Ibidem.*
136 *Ibidem.*

mediul ortodox: „A întocmit şi trimis la departament materiale de sinteză cu unităţile monahale din judeţul Neamţ, care au fost bine apreciate sub aspectul calităţii lor. O atenţie deosebită a acordat-o întocmirii aprecierilor pentru personalul de cult din judeţ, reuşind să se situeze printre inspectorii cu cele mai bune rezultate sub acest aspect, ceea ce a determinat chemarea sa la departament să ajute la redactarea unor asemenea materiale şi pentru cadre clericale din alte judeţe. […] Concomitent cu munca profesională, tovarăşul Călăraşu Gheorghe a desfăşurat şi o importantă activitate obştească, fiind adesea solicitat să facă expuneri, să conducă discuţii cu activişti de partid, cu cadre din aparatul de stat pe teme privitoare la politica statului nostru faţă de culte, la principalele tendinţe şi manifestări din activitatea cultelor”[137].

Totuşi activitatea sa nu a fost atât de apreciată de către Comisia de control al CC al PCR, care a analizat situaţia religioasă din judeţul Neamţ şi a propus destituirea lui Călăraşu. Ulterior, acesta a fost numit temporar inspector de culte pe judeţul Covasna, pentru ca în iunie 1979 să fie chemat în centrala Departamentului, Direcţia Relaţii culte, cu „sarcina de a răspunde de cultele: romano-catolic, musulman şi de aşezămintele monahale aparţinând cultului ortodox”[138]. Unii colegi din Departament au considerat numirea lui Călăraşu ca o promovare, situaţie în care Securitatea a investigat cazul, cu rezultate pe care nu le ştim.

La puţin timp, tot în 1979, este numit inspector pentru judeţul Iaşi, iar în septembrie 1983 pentru judeţele Botoşani şi Iaşi, deşi Securitatea Iaşi propusese înlocuirea sa[139]. Într-un raport al Securităţii Botoşani din 19 septembrie 1984, despre Călăraşu se arăta că, „încă de la început, în întreaga activitate a adoptat o atitudine de aroganţă, distanţă, aparent activă în rezolvarea sarcinilor de serviciu. Deşi numit din septembrie, la organele de securitate s-a prezentat pentru a fi cunoscut de conducerea securităţii judeţene şi a se discuta în principiu în problema conlucrării în problemele de interes comun abia în luna aprilie 1984. Deşi pus în cunoştinţă cu unele aspecte ale activităţii şi practicii excesive şi dizidente la cultele neoprotestante, în mod deosebit la penticostali şi creştini după evanghelie, nu a analizat activitatea acestora cu conducerile comunităţilor respective şi practic nu a luat nici un fel de măsuri de normalizare a activităţilor conform regulamentelor de funcţionare a acestor culte”[140].

Aceste practici au continuat să apară în activitatea lui Călăraşu, situaţie în care Securitatea a luat măsuri. Într-o notă a Securităţii Botoşani din 4 octombrie 1985 către Direcţia de Informaţii Interne se arăta: „În vederea stabilirii cadrului în care inspectorul de culte va conlucra în realizarea sarcinilor specifice ce-i revin, cu organele de securitate ale judeţului, în aprilie 1984, la conducerea organului judeţean a avut loc o întâlnire de lucru cu acesta, prilej cu care s-a angajat la desfăşurarea unei activităţi cooperante şi receptive, pe baza unui schimb reciproc de date, situaţie care să permită o intervenţie mai eficientă în cunoaşterea şi contracararea fenomenului religios, de prevenire a faptelor antisociale din partea elementelor fanatice ori ostile. După această dată, deşi în repetate rânduri s-a insistat pentru permanentizarea contactelor cu organul de securitate

[137] *Ibidem.*
[138] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 11, f. 160.
[139] *Ibidem*, ff. 37-38.
[140] *Ibidem*, f. 35.

în scopul angajării sale la rezolvarea unor probleme de interes operativ, în mod sistematic, inspectorul de culte s-a sustras conlucrării, ceea ce a creat greutăţi organului nostru în valorificarea cu operativitate şi eficienţă a datelor obţinute şi în intervenţia pe profil din partea reprezentantului Departamentului Cultelor pe judeţ.

Astfel, de la întâlnirea din aprilie 1984, un al doilea contact cu organele noastre l-a avut în iunie 1985, când, din nou, s-a angajat să participe la cooperare, lăsând să se înţeleagă că şi personal ar fi nemulţumit de ceea ce a realizat din acest punct de vedere la Botoşani, pe motiv că problematica de la Iaşi i-ar consuma foarte mult timp.

În realitate, Călăraşu Gheorghe s-a deplasat în judeţ aproape în fiecare lună, dar, deşi a fost invitat, a evitat să intre în contact cu organele de securitate. Există date, neverificate, din care rezultă că este preocupat în primul rând de situaţia unor preoţi ortodocşi de la care, pentru diverse numiri în funcţii, ar obţine sume de bani sau alte foloase.

[…] Având în vedere faptul că atitudinea faţă de conlucrarea cu organele de securitate a lui Călăraşu Gheorghe nu s-a schimbat, faptul că în continuare evită schimbul de informaţii şi angajarea în realizarea unor sarcini de interes operativ în rândul reprezentanţilor cultelor şi sectelor din judeţ, rugăm a se interveni ca prin conducerea Departamentului Cultelor să fie determinat să adopte o atitudine corespunzătoare, premisă a unirii eforturilor în cunoaşterea şi prevenirea actelor ostile ce se pot desfăşura sub acoperirea religiei”[141]. Nu ştim dacă a fost avertizat de către superiorii de la Bucureşti, însă ştim că a rămas în funcţie până în decembrie 1989.

Chiribău Constantin, n. 18 februarie 1945, com. Iteşti, jud. Bacău. *Studii*: Şcoala generală din localitatea natală (1953-1960), Şcoala profesională „Petrol-Chimie” din Bacău (1960-1963), Academia „Ştefan Gheorghiu” din Bucureşti (1971-1975). Membru PCR din iulie 1965. *Profesia de bază*: profesor de Filozofie-Sociologie. *Activitate şi funcţii*: muncitor operator chimist, apoi maşinist la Întreprinderea de hârtie şi cartoane din Piatra Neamţ, militar în termen (1968-1969), activist la Comitetul judeţean al UTC Neamţ, activist şi lector la Secţia Propagandă a Comitetului judeţean al PCR Neamţ (1975-1978), inspector teritorial de culte pe judeţul Neamţ (din ianuarie 1979).

Se pare că pregătirea şi experienţa politică pe care le avea Chiribău au fost elementele care l-au recomandat pentru ocuparea postului de împuternicit de culte, după cum se exprima în lucrarea scrisă de la examenul de ocupare a postului: „Deşi partidul şi statul nostru promovează o concepţie ştiinţifică despre lume şi societate, o ideologie ateistă, Constituţia ţării garantează dreptul fiecărui cetăţean de a împărtăşi sau nu o concepţie religioasă. Această libertate de gândire, de manifestare este dovada politicii umaniste caracteristică partidului şi statului nostru socialist, a modului cum ştie să rezolve problematica umană şi să respecte drepturile omului. […] Partidul nostru orientează poziţia sa faţă de religie după unele elemente definitorii: despărţirea bisericii de şcoală; libertatea omului să creadă sau să nu creadă; inexistenţa unor discriminări în probleme confesionale; inexistenţa posibilităţii de replică a bisericii faţă de stat etc. […] Partidul Comunist Român pune la bază în întreaga sa politică concepţia ştiinţifică materialist-dialectică despre lume şi societate. De aceea, partidul nostru, prin activitatea

141 *Ibidem*, ff. 32-33.

sa ideologică, acţionează împotriva fenomenelor mistice, religioase, care au un caracter nociv, obscurantist, îngustează sfera de gândire şi acţiune a oamenilor muncii. Principala preocupare a partidului şi statului nostru este însă lupta împotriva sectelor nerecunoscute de către stat, care au repercusiuni grave în viaţa adepţilor săi. […] De aceea, Partidul Comunist Român, prin activitatea sa ideologică de propagandă, acţionează ferm pentru combaterea tuturor concepţiilor înapoiate de formare a conştiinţei socialiste a oamenilor muncii. Această activitate de educaţie ateistă trebuie realizată diferenţiat ţinând cont de gradul de religiozitate, starea de spirit, nivelul de dezvoltare, nivelul de cultură, starea psihologică a oamenilor. De asemenea, este deosebit de necesar ca această activitate să se desfăşoare mai ales în rândul copiilor şi tineretului pentru a le forma de timpuriu o concepţie sănătoasă, materialist-ştiinţifică. De aceea, un rol deosebit de mare îl au şcoala, organizaţiile de UTC şi pionerii”[142].

În urma desfiinţării postului de inspector la Suceava, în 1984, Chiribău este numit inspector pentru judeţele Neamţ şi Suceava. Însă, activitatea acestuia în judeţul Suceava nu era satisfăcătoare, potrivit unei adrese a Securităţii Suceava către Direcţia I, Serviciul IV: „Complexitatea fenomenului cultic şi sectant de la nivelul judeţului Suceava (aproximativ 35.000 aderenţi ai cultelor neoprotestante din care 500 au depus cereri de emigrare; încălcări din partea unor deservenţi cultici a normelor de funcţionare a cultelor şi grupărilor neoprotestante, prezenţa în fiecare an pe raza judeţului a unui număr mare de emisari ai organizaţiilor cultice şi sectante din străinătate etc.), impune ca inspectorul teritorial al Departamentului Cultelor să deservească numai judeţul Suceava, pentru a putea fi angrenat în mai mare măsură la soluţionarea unor aspecte cu care ne confruntăm în această problemă. Raportăm că de la numirea în funcţie, inspectorul Chiribău nu s-a implicat în realizarea sarcinilor ce-i revin, manifestând în acelaşi timp reţinere în a conlucra cu organele de securitate în vederea eliminării cauzelor care conduc la apariţia unor fenomene negative în rândul cultelor existente pe raza judeţului Suceava”[143].

Aceeaşi situaţie era semnalată de Securitate doi ani mai târziu, nefiind luată în seamă la nivel central, tot aşa cum fusese refuzată propunerea de înlocuire la restructurarea din 1983[144].

Ciorobea Petrişor, n. 28 august 1947, sat Vălişoara, com. Balşa, jud. Hunedoara. *Studii*: Facultatea de Filologie din Cluj (1970). Locotenent în rezervă MAN. *Profesia de bază*: profesor. *Activitate şi funcţii*: profesor de Limba română la Şcoala generală din satul, Cărmăzăneşti, com. Gurasada, jud. Hunedoara (1971-1973), instructor cultural la Centrul judeţean de îndrumare a creaţiei populare şi a mişcării artistice de masă (1973-1977), instructor cultural la Casa Armatei din Deva (1977-1980). În 1980 a fost recrutat în Corpul inspectorilor teritoriali de culte pentru judeţul Hunedoara. Din 1982 este folosit cu aprobare de către organele de Securitate, „manifestând interes în colaborare şi ataşament faţă de organele noastre”, după cum se arăta într-o fişă personală întocmită în decembrie 1983 la Securitatea Hunedoara. Din aceste motive era

---

142 ASSC, dosar personal Chiribău Constantin, f. nepag.
143 ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 11, f. 39.
144 *Ibidem*, ff. 40, 42v.

recomandat pentru rămânerea lui în corpul inspectorilor la restructurarea Departamentului în 1984[145].

David Gheorghe, n. 18 septembrie 1927, com. Sângeorgiu de Mureş, jud. Mureş. *Studii*: Şcoala elementară (1937-1941) şi studii medii. Pe aprecierile anuale de la Departamentul Cultelor, la rubrica studii, este menţionat: „Şcoala medie" sau „liceu teoretic cu diplomă de bacalaureat", însă din documentele pe care le-am consultat nu reiese în mod clar acest aspect. Membru PCR din 1947. *Profesia de bază*: electrician. *Activitate şi funcţii*: ucenic electrician la fabrica „Nitrogen" din Târnăveni (1942-1945) şi la fabrica de sticlă din Boziaş, jud. Mureş (1945-1946), electrician la un garaj particular din Braşov (1945-1946), funcţionar la Întreprinderile comunale din Tg. Mureş (1947-1948), activist la Comitetul judeţean a organizaţiei tineretului sătesc de pe lângă Frontul Plugarilor, filiala Mureş, apoi la Comitetul Judeţean UTM (1948-1949), elev la Şcoala de ofiţeri MAI nr. 1, Bucureşti (1949-1950), locţiitor politic în unităţi de Securitate de la Oradea şi Satu Mare (1950-1956). În iunie 1956 este trecut în rezervă, cu gradul de căpitan, se pare pe motive „de boală", şi angajat gestionar la Cooperativa de consum Monor, jud. Mureş, apoi la fabrica „Republica" din Reghin (1956-1958), şef de oficiu gospodăria locativă la Sfatul Popular al oraşului Tg. Mureş (1958-1961) şi merceolog la Serviciul pompe funebre din aceeaşi unitate administrativă (1961-1963). *Distincţii*: „Meritul Militar cl. a II-a" şi „În cinstea încheierii colectivizării agriculturii" [146].

În februarie 1963 a fost recrutat în corpul împuterniciţilor de culte (probabil la recomandarea lui Sorin Iulian pe care îl cunoştea din perioada şcolarizării la Securitate), în Regiunea Autonomă Maghiară, respectiv raioanele: Luduş, Reghin, Târnăveni şi Topliţa. La reorganizarea administrativă din 1968 a fost numit inspector teritorial pe judeţul Sălaj, iar în 1972 la Bistriţa-Năsăud. În 1967 a fost considerat cel mai bun împuternicit de raioane pe Regiunea Autonomă Mureş[147].

Într-o apreciere pe anul 1972 se arăta: „Tovarăşul David Gheorghe lucrează la Departamentul Cultelor din anul 1963, numărându-se printre inspectorii cu o bună experienţă, capabil şi muncitor. În anul 1972, fiind transferat de la judeţul Sălaj, într-un timp relativ scurt a reuşit să cunoască situaţia şi manifestările cultelor din judeţul Bistriţa-Năsăud. Lucrările cerute, cât şi cele care nu aveau termen fix de executare le-a trimis în departament în timp util. Adesea a dovedit şi iniţiativă în întocmirea unor lucrări. Subliniem în acest sens studiul asupra modului de desfăşurare a catehizării la cultul reformat, care a fost bine apreciat. El a fost îndrumat ca pe viitor să aprofundeze mai mult cauzele care determină frecvenţa de 100% la catehizare şi confirmaţiune în unele localităţi. De asemenea, subliniem lucrarea de sinteză asupra cultelor

[145] *Ibidem*, vol. 9, ff. 60-60v.
[146] *Ibidem*, vol. 11, ff. 91-91v; ASSC, dosar personal David Gheorghe, f. nepag.
[147] *Ibidem*.

neoprotestante pe care a prezentat-o Comitetului judeţean de partid, iar o copie a trimis-o la departament. În rezolvarea problemelor cu care s-a confruntat pe teren, în exercitarea supravegherii şi controlului activităţii cultelor, tovarăşul David a dovedit, în general, o bună orientare. Au fost însă şi cazuri când a trebuit să i se facă observaţii, să fie temperat în unele intenţii ale sale. De pildă, la cursurile iniţiate de Episcopia Ortodoxă Cluj în vara anului 1972 cu personalul de cult în judeţul Bistriţa Năsăud, tovarăşul David intenţiona să participe şi el să citească o expunere referitoare la cultele neoprotestante, la acţiunile ce trebuie întreprinse pentru contracararea activităţii lor. Direcţia pentru supraveghere şi control i-a atras atenţia că el este un reprezentant al statului şi ca atare trebuie să se menţină în poziţia de a veghea în egală măsură la respectarea cadrului legal de către toate cultele"[148].

În noiembrie 1977 a primit un ordin ferm din partea directorului Ion Popescu din Departamentul Cultelor pentru a lua măsuri faţă de hirotoniile de clerici pe care episcopul ortodox de Cluj, Teofil Herineanu, le săvârşeşte înainte de a primi aprobarea departamentului, situaţie semnalată cu promptitudine de împuternicitul pe Cluj, Ţepeş Hoinărescu. Această dispoziţie urma unor abateri din activitatea lui David Gheorghe. De pildă, în aprecierea pe anul 1975 se arăta cum „a trimis un număr apreciabil de lucrări din proprie iniţiativă ca urmare a deplasărilor pe teren pentru supravegherea şi controlul activităţii cultelor, a contactelor cu deservenţii. Calitativ însă, aceste materiale sunt cu mult sub nivelul experienţei tovarăşului David şi mai cu seamă sub nivelul pretenţiilor pe care le emite. Unele dintre ele sunt simple liste de probleme sau tabele cu nume de oameni, fără nici o analiză a aspectelor abordate, fără concluzii sau propuneri etc. multe dintre aceste materiale sunt un mozaic în care se abordează fără discernământ tot felul de aspecte şi de la tot felul de culte neţinând seama de indicaţiile ce i s-au dat în repetate rânduri ca informările să le întocmească pe culte şi pe probleme, ca ele să aibă o logică în prezentarea faptelor, să arate măsurile întreprinse pe plan local şi unde este necesară intervenţia departamentului. Tot atât de supărător este şi faptul că materialele respective sunt redactate într-un mod foarte încâlcit, necorespunzător sub aspect gramatical, ceea ce demonstrează că tovarăşul David a depus şi depune foarte puţină stăruinţă în vederea unei scrieri corecte. Notăm de asemenea că uneori a dat dovadă şi de indisciplină, părăsind judeţul pentru a participa la diverse adunări organizate de culte pe raza altor judeţe, îndeosebi în judeţul Cluj, fără să anunţe la departament şi să ceară încuviinţarea necesară aşa cum s-a subliniat atât cu prilejul consfătuirilor de lucru interjudeţene care au avut loc, cât şi prin comunicările de la departament, fie telefonice, fie prin inspectorii centrali. Observaţiile făcute anul trecut cu privire la defectuoasa conlucrare cu organele judeţene de partid şi de stat, de această dată nu s-au mai semnalat. De asemenea, nu s-au mai semnalat aspecte negative nici în ce priveşte conlucrarea sa cu personalul de cult sau în ceea ce priveşte conduita social-cetăţenească"[149].

Într-o caracterizare din 1975 a căpitanului Aurel Grama, din Securitatea Bistriţa-Năsăud, despre David Gheorghe se arăta cum „s-a consultat cu organele noastre ori de câte ori trebuia luată o măsură mai deosebită. Ne-a informat cu

[148] *Ibidem.*
[149] *Ibidem*

operativitate cu toate problemele apărute în acest domeniu, de natură să prejudicieze securitatea statului. Numai în cursul anului 1975 ne-a trimis peste 50 rapoarte scrise cu diverse probleme care aveau tangenţă cu munca organelor noastre. Din acest punct de vedere a desfăşurat o muncă mult mai susţinută decât predecesorul său din acest post. A dovedit multă orientare în muncă, mai ales prin măsurile cu caracter preventiv pe care le-a luat. Numai în cursul anului 1975 a atenţionat peste 160 de persoane care prin comportarea lor prejudiciau bunul mers al activităţii cultelor de care aparţineau. În relaţiile cu deserventii cultelor din judeţ a adoptat în majoritatea cazurilor o atitudine fermă, postându-se pe o poziţie principială şi rezolvându-le desele cereri în conformitate cu normele legale în vigoare s-au obţinut totuşi unele informaţii din care rezultă că este în relaţii apropiate cu unii deserventi ai cultelor din judeţul nostru, primind de la aceştia unele atenţii, care nu au prejudiciat însă activitatea sa. […] Din informaţiile pe care le deţinem rezultă că activitatea sa este apreciată pozitiv atât de conducerea judeţului nostru, cât şi de conducerea Departamentului Cultelor. De multe ori suplineşte şi activitatea inspectorului din judeţul Cluj”[150].

Dănescu Mihai, n. 20 august 1930, com. Scorţoasa, jud. Buzău. *Studii*: Şcoala primară din comuna natală (1937-1943), un an la Liceul de băieţi din Buzău (1943-1944), Liceul teoretic din Ploieşti, curs fără frecvenţă (1956-1959), Institutul pedagogic din Bacău, secţia Istorie-Geografie (curs fără frecvenţă, 1968-1972). *Profesia de bază*: profesor de Istorie-Geografie. *Activitate şi funcţii*: referent încasator la Comitetul provizoriu din Târnăveni (1949-1950), stagiul militar la arma Securitate (1950-1953), ajutor contabil la cantina Sfatului popular regiunea Ploieşti (noiembrie 1953), secretar al colectivului de împuterniciţi de culte din regiunea Ploieşti (din noiembrie 1953-1968), împuternicit de culte pe judeţul Prahova (din 1968). Membru UTC între 1948-1961 şi PCR din 1954. În timpul satisfacerii stagiului militar, Dănescu a făcut parte din biroul UTM pe batalion şi a fost secretar BOB. Ca funcţionar al Departamentului a fost membru BOB, „cu munca de agitaţie şi propagandă” şi propagandist al organizaţiei UTM. Pentru „munca deosebită depusă în cadrul socializării agriculturii”, altfel spus activitatea de determinare a deserventilor de culte la această iniţiativă a statului, şi loialitatea la locul de muncă, Dănescu a fost decorat cu medaliile: „Muncii”, „În cinstea încheierii colectivizării agriculturii” (decembrie 1962) şi „A XX-a aniversare a eliberării Patriei”.

În noiembrie 1953 a fost recrutat în corpul împuterniciţilor de culte de către inspectorul general Ion Dimulescu. La fiecare evaluare din anii `70 a primit calificativul „foarte bine”. Într-o caracterizare a activităţii lui Dănescu, din martie 1962, împuternicitul regiunii Ploieşti spunea: „Din punct de vedere politic, tov. Dănescu I. Mihai este bine pregătit şi are frumoase şi reale perspective de creştere. În munca pe care o desfăşoară în cadrul colectivului de împuterniciţi ai Departamentului cultelor din

[150] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 9, f. 106.

cuprinsul regiunii Ploieşti se orientează just în rezolvarea problemelor şi aplică practic cunoştinţele politice acumulate. Ca membru de partid desfăşoară o muncă susţinută în cadrul organizaţiei de bază de la sfatul popular regional, fiind membru al biroului organizaţiei de bază şi secretar al Comitetului UTM pe instituţie. În acest an este înscris la cercul de învăţământ politic de partid, Economie politică an II, unde are o frecvenţă regulată, studiază temeinic materialul, participă activ la discuţiile din cadrul cercului, evidenţiindu-se faţă de ceilalţi cursanţi prin interesul pe care îl depune în îmbogăţirea cunoştinţelor ideologice şi politice, conştiinciozitatea cu care aprofundează temele şi modul de însuşire a cunoştinţelor predate. Permanent, tov. Dănescu Mihai citeşte presa de partid, precum şi alte materiale cu caracter ideologic şi politic şi este preocupat de cunoaşterea evenimentelor interne şi internaţionale. Această grijă şi interesul pe care îl depune pentru pregătirea sa politică şi ideologică au dus la ridicarea la un nivel din ce în ce mai corespunzător a activităţii profesionale pe care o desfăşoară. Îndeplinind funcţia de împuternicit secretar, tov. Dănescu Mihai a reuşit ca sarcinile ce-i revin să fie îndeplinite la nivelul cerinţelor Departamentului nostru. De exemplu, lucrările de birou ca: evidenţa cultelor şi deserventilor, referatele şi rapoartele, evidenţa lucrărilor sosite de la Departament şi împuterniciţii altor regiuni şi de la Episcopia Buzăului, dosarele cu corespondenţă, precum şi toate celelalte sunt în bune condiţiuni executate şi conform instrucţiunilor Departamentului nostru. Urmăreşte zilnic îndeplinirea în termen a sarcinilor ce-i revin, astfel încât nu s-au constatat până în prezent întârzieri. Tov. Dănescu Mihai citeşte cu minuţiozitate fiecare lucrare ce o primeşte şi este atent ca în răspunsurile ce le întocmeşte să fie oglindite toate aspectele problemelor, astfel încât concluzia şi propunerea să fie cea mai bună şi care să dea Departamentului posibilitatea să ia măsuri şi să cunoască situaţia reală de pe teren. Materialul trimis de către Departament ca: circulări, instrucţiuni, regulamente, legea cultelor etc., le studiază cu toată atenţia şi are grijă ca să fie aplicate în munca de zi cu zi. Din studierea lucrărilor ce le primeşte şi din discuţiile pe care le poartă cu tovarăşii împuterniciţi din colectiv, caută să cunoască activitatea cultelor din regiune şi pe deserventii respectivi, ajutând ca munca colectivului de împuterniciţi de la regiunea Ploieşti să se îmbunătăţească continuu. Constatările pe care le face din studierea lucrărilor primite de la tov. împuterniciţi de raioane le aduce la cunoştinţa acestora fie prin discuţii separate, în scris, sau în cadrul şedinţelor pe care le ţinem lunar. Prin atitudinea pe care o are faţă de munca încredinţată şi perseverenţa cu care caută să îndeplinească la timp şi din ce în ce mai bine sarcinile ce-i revin, dă un sprijin real în munca împuternicitului regional. Având spirit de iniţiativă, caută atunci când împuternicitul regional nu se află la reşedinţă, să rezolve problemele urgente ce se ivesc, ţinând seama întotdeauna de orientarea dată în problemele de culte de către Departamentul nostru. În afară de cele arătate până aici, menţionez faptul că, principalul rezultat pozitiv în munca sa este acela că, în prezent, tov. Dănescu Mihai are capacitatea, pregătirea şi cunoştinţele profesionale necesare pentru a putea îndeplini la nivelul cerut de Departament şi munca de împuternicit regional. Am constatat că ştie să discute cu deserventii şi intermediarii cultelor, are tactul şi orientarea necesară în raporturile cu aceştia. […] În ceea ce priveşte nivelul cultural, arăt că tov. Dănescu Mihai, când a fost angajat ca salariat al Departamentului Cultelor, în anul 1953, nu avea decât şase clase primare. Element tânăr şi dornic pentru îmbogăţirea cunoştinţelor, s-a înscris şi a urmat an de an cursurile serale ale şcolii medii,

pregătindu-se temeinic şi obţinând diploma de maturitate încă din anul 1959. În prezent se pregăteşte pentru a da examen la una din facultăţile pentru cursurile fără frecvenţă”[151].

După 1968, acesta a ocupat funcţia de inspector pe Prahova, pentru ca din 1984 să aibă atribuţiuni şi pentru judeţul Dâmboviţa. Într-o fişă personală întocmită de Securitatea Prahova în 1983 despre Dănescu se spunea: „Este folosit de ofiţerul din problema culte-secte ca legătură oficială pentru rezolvarea unor probleme ale muncii. Funcţionează în calitate de inspector de culte de 20 ani, având o bogată experienţă profesională şi cunoscând bine particularităţile judeţului în domeniul cultelor şi sectelor. Este autoritar cu deservenţii de culte pe care-i controlează şi trage la răspundere. Are o atitudine activă în cadrul conferinţelor de orientare când, prin el, s-a efectuat pregătirea contrainformativă a preoţilor din judeţ. A executat întocmai indicaţiile organului judeţean de partid şi dispoziţiile consiliului popular judeţean. Nu a încurajat înfiinţările de noi lăcaşuri de cult şi a urmărit respectarea legii la reparaţii şi consolidări de biserici şi case de rugăciuni, făcând deseori deplasări în judeţ, unde a ţinut legătura cu factorii de răspundere locali.

Periodic a informat organele judeţene de partid şi de stat cu problemele care prezentau interes, aducându-le totodată şi la cunoştinţa ofiţerului. La indicaţia acestuia, atunci când a fost cazul, a dovedit promptitudine şi solicitudine în clarificarea unor aspecte cum au fost: cunoaşterea activităţii, comportării şi relaţiilor unor elemente ostile, cu concepţii dizidente, cetăţeni străini şi emisari etc. A manifestat răspundere în verificarea persoanelor ce urmau a fi avizate de Departamentul Cultelor pentru a călători în străinătate”[152].

Demian Aurel Teodor, n. 14 iunie 1946, sat Păuleşti, com. Brusturi, jud. Bihor. *Studii*: şcoala primară din satul natal (1953-1957), gimnaziul din com. Brusturi (1957-1960), Şcoala pedagogică din Oradea, cu diplomă de învăţător (1960-1966), Facultatea de Drept din Cluj, fără frecvenţă (1966-1971). Membru UTM (1960-1967) şi PCR din 1967. *Profesia de bază*: jurist. *Activitate şi funcţii*: învăţător, apoi director la Şcoala generală din satul Hotar, com. Ţeţchea, jud. Bihor (1966-1971). A fost secretar adjunct al Comitetului comunal Ţeţchea, jud. Bihor şi director al căminului cultural, responsabil al cercului de răspândire a ştiinţei, propagandist şi preşedinte la una din secţiile de votare la alegerile din martie 1975 din aceeaşi localitate. A satisfăcut stagiul militar la UM 01918 Lipova, cu gradul de locotenent[153].

În februarie 1982 a fost recrutat ca inspector pe judeţul Bihor, după pensionarea fostului inspector Melencu I. Într-o fişă personală întocmită de Securitatea Bihor se arată: „În ceea ce priveşte colaborarea sa cu organele noastre, raportăm că a răspuns întotdeauna solicitărilor noastre şi a rezolvat sarcinile care i-au fost trasate. Considerăm că printr-o instruire mai temeinică şi mai concretă ne va putea furniza

[151] ASSC, dosar personal Dănescu Mihai, f. nepag.
[152] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 11, f. 101-101v.
[153] *Ibidem*, vol. 11, f. 99-99v.

informaţii de interes operativ, care să permită o mai bună stăpânire a situaţiei operative din problemă"[154].

Diaconescu Ion, n. 3 martie 1941, în Pucioasa, jud. Dâmboviţa. *Studii*: Liceul teoretic şi Facultatea de Filologie (doi ani absolviţi). Membru PCR. *Profesia de bază*: îndrumător cultural[155]. Este inspector teritorial de culte pe judeţul Dâmboviţa din anul 1970. Într-o notă a Securităţii Dâmboviţa din ianuarie 1980 se arată că Diaconescu, „din anul 1976, în baza aprobării organelor de partid a fost folosit ca rezident al organelor noastre având în legătură 3 informatori, care lucrau în problema culte-secte. La începutul colaborării, Diaconescu Ion a manifestat corectitudine în colaborarea cu organele noastre, deşi aportul său informativ nu se ridica la nivelul posibilităţilor ce le avea. Pe parcurs, cel în cauză a început să aibă o conduită necorespunzătoare atât pe linie de serviciu, cât şi în activitatea de colaborare cu organele de securitate. Astfel, în cursul anului 1974 a favorizat comunitatea «Creştini după Evanghelie» din Doiceşti în construirea unei case de rugăciuni, fapt ce a dus la un conflict între cel în cauză şi protopopul din Târgovişte, din acea perioadă, Ionescu Gheorghe. A încercat să obţină prin cumpărare casa parohială de la parohia Sf. Gheorghe din Târgovişte, încercând să atragă în unele maşinaţiuni de acest gen pe preotul Voinea Ion, dar acesta a refuzat atrăgându-şi persecuţii din partea lui Diaconescu Ion.

Pentru a obţine sume de bani, cel în cauză solicita preoţilor din judeţ să-i plătească benzina, pe care chipurile, o consuma în deplasarea ce o făcea cu autoturismul său personal.

[…] Pe linie profesională desfăşoară o slabă activitate, fiind perioade mari de timp când, sub pretextul unor aşa-zise deplasări în teren, nu poate fi găsit pentru rezolvarea unor probleme curente, iar în ultimele luni de zile şi-a neglijat complet atribuţiunile de serviciu. Nu se prezintă în zilele de luni la audienţele programate, ocupându-se de diversele probleme de genul celor raportate: vânătoare, creşterea nutriilor, diverse intervenţii şi maşinaţiuni pentru alte persoane, activităţi complet diferite de atribuţiile sale de serviciu.

Faţă de organele noastre adoptă o atitudine de dezinteres lăsând să se înţeleagă că e subordonat doar Departamentului Cultelor, refuzând să ne sprijine în unele acţiuni concrete"[156].

În acelaşi document se mai exemplificau cazurile unor preoţi ortodocşi şi a celui catolic din Târgovişte, care au oferit sume de bani lui Diaconescu, pentru obţinerea unor aprobări. De asemenea, erau semnalate situaţii în care acesta a deconspirat legătura cu Securitatea, că şi-a constituit o fermă de nutrii pe terenul unui membru al comunităţii penticostale din localitatea Valea Voievozilor şi că şi-ar fi cumpărat bunuri din sume ce nu se justifică. În consecinţă, Securitatea cerea înlocuirea lui din funcţia de inspector de culte pentru Dâmboviţa[157]. Potrivit documentelor

[154] *Ibidem*, f. 99v.
[155] *Ibidem*, vol. 8, f. 69.
[156] *Ibidem*, vol. 9, ff. 96-97.
[157] *Ibidem*, ff. 96v-97.

Securităţii, multe din faptele de corupţie erau practic girate de superiori din Departament, precum directorul Relaţii Culte[158].

Diaconescu Iulian, n. 4 septembrie 1927, în satul Prapor, com. Amărăştii de Jos, jud. Dolj. *Studii*: Şcoala primară din comuna natală (1934-1941), Şcoala Medie Tehnică din comuna natală (1944-1951), elev la Şcoala de un an de pe lângă Comitetul regional PMR Craiova (1957-1958), Facultatea de Ştiinţe juridice şi Administrative din Bucureşti, fără frecvenţă (1957-1962). Membru PCR din 1955. *Activitate şi funcţii*: muncitor zilier în comuna natală (1941-1944), dispecer la Întreprinderea „Muncitorul liber" din Bacău (1951), satisfacerea stagiului militar la UM 03263 de la Becicherecu mic, jud. Timiş, fiind responsabil cu şcoala de alfabetizare (1951-1953), normator tehnolog la Centrul de mecanică din Caracal (1953-1954), instructor la UTM, regiunea Craiova (1955-1956), secretar cu probleme de propagandă şi prim-secretar al UTM raion Balş (1956-1957), prim-secretar al UTM raionul Craiova (1958-1960), dispecer tehnic la Uzina „Electroputere" Craiova, secţia Transformatoare (1960-1962), profesor de Socialism ştiinţific, Economie Politică şi Organizarea şi planificarea economiei naţionale la Grupul şcolar „Electroputere" din Craiova (1962-1965), secretar al Comitetului pentru Cultură şi Artă al municipiului Craiova (1965-1968), şef Serviciu Secretariat Administrativ la Consiliul Popular al municipiului Craiova (1968-1971). Alături de funcţiile politice remunerate, Diaconescu a fost secretar UTM în timpul şcolarizării de la Şcoala Medie, secretar al BOB la Grupul şcolar „Electroputere" şi membru în comitetul de conducere PCR pe uzină.

La 18 ianuarie 1971 a fost numit inspector teritorial de culte pe judeţul Dolj, la recomandarea prim-vicepreşedintelui Consiliului popular al municipiului Craiova şi a inspectorilor Ilie Popescu şi Gheorghe Cârstoiu, ultimii doi din Departamentul Cultelor.

Diaconescu era bine văzut de superiorii săi din Departament, potrivit aprecierii pe anul 1974: „S-a dovedit un inspector capabil şi conştiincios în îndeplinirea sarcinilor, cu o bună pregătire politică şi profesională. Pentru cunoaşterea activităţii cultelor, a tendinţelor şi manifestărilor menite să ducă la intensificarea vieţii religioase, s-a deplasat pe teren un număr însemnat de zile, prevăzându-şi în planurile de muncă lunare în mod clar localităţile şi problemele de a căror rezolvare îşi propunea să se ocupe. Asupra constatărilor făcute, a acţiunilor mai deosebite întreprinse, a informat la timp atât Departamentul, cât şi organele locale de partid şi de stat. O atenţie specială a acordat-o supravegherii activităţii cultelor neoprotestante, depistării tineretului şi cadrelor cu pregătire superioară care participă la activitatea acestor culte. Adesea informările sale au fost însoţite şi de propuneri menite să ducă la intensificarea muncii cultural-educative în rândul maselor, pentru a fi scoase de sub influenţa religiei. În acelaşi timp a manifestat multă grijă pentru educaţia cetăţenească a personalului de cult şi a elevilor de la seminarul teologic Mofleni, participând la toate acţiunile de acest gen". În anul următor Diaconescu este semnalat din nou în „campania cetăţenească" desfăşurată în rândul

[158] *Ibidem*, vol. 11, f. 219.

elevilor seminarişti: „A acordat mai multă atenţie şi modului cum este asigurată educaţia cetăţenească a elevilor de la seminarul ortodox, participând adesea la supravegherea acestei activităţi şi informând departamentul asupra constatărilor făcute, asupra măsurilor întreprinse şi a acelora care se mai impuneau a fi luate. Mai mult, chiar a întocmit şi o lucrare de sinteză privind «cauzele ce determină creşterea numărului de candidaţi la seminarul teologic şi comportarea preoţilor tineri în parohii»". În anul 1976, aria de interes a lui Diaconescu s-a lărgit, conform aprecierii: „Informările trimise la departament au oglindit o arie variată de probleme privind cultele din judeţ. În mod deosebit, informările se referă la activitatea seminarului teologic din Mofleni, a consiliului eparhial, conferinţe de orientare şi administrative, hramuri şi sfinţiri de biserici, starea de spirit etc".

În schimb, în 1983, Diaconescu este arătat cu totul altfel în documentele Securităţii: „În ceea ce priveşte activitatea ce o desfăşoară în calitatea de inspector de culte, din discuţiile făcute cu persoane de încredere, rezultă că este comentat negativ de unii preoţi ortodocşi sau de unii reprezentanţi ai cultelor neoprotestante, din următoarele considerente: participă la multe slujbe religioase, împotriva regulilor de conduită ale unui inspector de culte, rezultate din instrucţiunile de linie, devenind un mistic religios; primeşte diverse bunuri şi foloase din partea unor preoţi ortodocşi, care fac obiectul unor cercetări din partea Departamentului Cultelor; se aprovizionează cu bunuri alimentare din gospodăria Mitropoliei Olteniei, fără să achite contravaloarea acestora; se declară de acord cu conducerea Mitropoliei Olteniei pe linia atragerii şi îndoctrinării religioase a cetăţenilor, acţionând asupra unor preoţi tineri consideraţi că nu depun interes pe linia activităţii religioase specifice. […] Se declară de acord, cu uşurinţă, în cazul promovării în conducerea unor culte neoprotestante a unor elemente habotnice, cu idei reformiste şi retrograde, contrar indicaţiilor şi rolului Departamentului Cultelor"[159]. În consecinţă, Securitatea propunea înlocuirea lui Iulian Diaconescu, menţionându-se că astfel de aspecte au fost semnalate primului secretar al Comitetului judeţean PCR Dolj[160].

Dinu Constantin, n. 26 octombrie 1922, com. Costeşti, jud. Argeş. *Studii*: Şcoala Pedagogică din Câmpulung Muscel şi Şcoala de ofiţeri TR (1945). Membru PCR din 1946. *Profesia de bază*: învăţător. *Activitate şi funcţii*: a luptat pe frontul de Vest cu gradul de sublocotenent, între 1945-1949, învăţător şi profesor la şcolile din Dăeşti, jud. Vâlcea, Costeşti-cartier Zorile şi la Gimnaziul din Costeşti, funcţionar la Sindicatul învăţământ al fostei Regiuni Piteşti (1949-1952), redactor la ziarul local „Secera şi Ciocanul" al Regiunii Piteşti (1954-1955), director al teatrului de stat „Al. Davila" din Piteşti (1955-1963), director al Palatului de cultură din Piteşti (1963-1965). În 1965 a fost recrutat în corpul împuterniciţilor pentru Regiunea Piteşti, apoi, din 1968, pe judeţul Argeş.

Într-o fişă a Securităţii se arăta că, „de la numirea sa a ţinut o strânsă legătură cu organele noastre, sesizând unele aspecte din activitatea unor deservenţi ai cultelor şi ori de câte ori i s-a cerut concursul a sprijinit organele noastre, prin întocmirea de noi

159 *Ibidem*, ff. 83-83v.
160 *Ibidem*, f. 83v.

evidenţe privind cultele neoprotestante, cât şi deservenţii cultului ortodox, romano-catolic, mozaic etc. […] În urma sesizărilor şi a legăturii strânse cu organele noastre s-a ajuns la concluzia că ne poate sprijini mai activ în muncă, fapt pentru care, cu aprobarea organelor de partid, s-a trecut la recrutarea ca rezident, dându-i-se în primire 4 informatori, cu care lucrează mulţumitor, urmând a i se mai preda. Mai menţionăm că Dinu Constantin cântă în corul Palatului de cultură din Piteşti, cu care a făcut mai multe turnee în străinătate, ca: Polonia, Bulgaria şi Iugoslavia şi nu ne-a fost semnalat cu aspecte deosebite, ci, din contră, a sprijinit organele noastre în verificarea unor persoane. În concluzie, se poate aprecia că este un element capabil în munca ce i-a fost încredinţată şi se poate conta pe el, deoarece şi organele de partid ale judeţului Argeş îl apreciază, întrucât în mod permanent le informează cu diferite aspecte din activitatea deservenţilor de culte"[161].

Duldner Eugen, n. 18 august 1927, com. Agnita, jud. Târnava Mare. *Studii*: Şcoala rimară romano-catolică (1934-1938) şi şcoala primară română (1938-1940), ambele din Sighişoara, Liceul romano-catholic „Mailath" din Alba Iulia (1940-1945), Şcoala politică de partid la Bucureşti în perioada satisfacerii stagiului militar, Şcoala de partid de 6 luni de la Sibiu (1951-1952), Şcoala Pedagogică din Braşov, fără frecvenţă (1952-1954), obţinând diploma de învăţător (1956). Membru UTC din 1944 şi PCR din 1945, secretar al BOB, apoi al Comitetului PCR în unitatea militară. *Activitate şi funcţii*: învăţător suplinitor şi director la şcoala din satul Grânari, com. Jibert, jud. Braşov (1945-1946) şi învăţător suplinitor, la Văleni, raion Făgăraş (1946-1947), „scos din producţie" şi numit instructor la Secţia Organizatorică la Comitetul Judeţean PCR Târnava Mare (1947-1948), secretar PCR la Plasa Rupea şi din nou instructor la Mediaş, satisfacerea stagiului militar la Fălticeni, arma Securitate (1949-1951), secretar al Crucii Roşii pe raionul Făgăraş, activist la Sectorul Învăţământ Public al Comitetului regional PMR Sibiu (1952), şef al sectorului omolog de la Comitetul raional Stalin (1952 septembrie-1953), apoi adjunct al Secţiei Învăţământ Public (1953-1955). Distincţii: ordinul „Muncii", clasa a III-a, medaliile „A XX-a aniversare a eliberării patriei" şi „În cinstea încheierii colectivizării agriculturii".

La 1 aprilie 1955 a fost recrutat în corpul împuterniciţilor de culte pe regiunea Braşov, iar după reorganizarea administrativă din 1968, Duldner a ocupat postul de împuternicit al judeţului Braşov[162].

Conform aprecierilor pe care le-am găsit la dosarul său, Duldner era bine văzut de către superiorii săi de la Bucureşti, chiar dacă, uneori, îi erau reliefate anumite atitudini negative: „Experienţa acumulată în anii de când lucrează ca inspector teritorial l-a ajutat ca şi în anul 1976 să-şi îndeplinească cu competenţă sarcinile profesionale ce i-au revenit. Cunoscând bine activitatea cultelor din judeţ a reuşit să intervină operativ pentru lichidarea unor manifestări negative. De exemplu, împreună cu organele

[161] *Ibidem*, vol. 9, ff. 76-77.
[162] ASSC, dosar personal Duldner Eugen, f. nepag.

competente a participat la avertizarea unui călugăr de la mănăstirea Sâmbăta, a procurat date şi a conlucrat cu unele instituţii la demascarea în presă a atitudinilor negative ale unor elemente din rândul cultelor ş.a. Pentru supravegherea activităţii cultelor a efectuat un număr apreciabil de zile de teren în fiecare lună, păstrând o bună legătură cu organele de partid și de stat, pe care le-a informat și de la care a primit informaţii despre principalele manifestări religioase, despre abaterile de la cadrul legal şi măsurile ce trebuie luate. Reţinem totuşi, că, lucrările în anul 1976 au tratat un număr restrâns de probleme, cele mai multe referiri fiind făcute la conferinţe de orientare, sărbătorile de crăciun, bobotează, paşte şi instalări de preoţi şi pastori. Lucrări mai importante, de conţinut, sunt cele întocmite pentru consfătuirea interjudeţeană cu inspectorii teritoriali şi cea prezentată în şedinţa Consiliului de conducere al Departamentului Cultelor la data de 24 septembrie 1976. Şi unele rapoarte de activitate au fost întocmite în mod formal. Este pozitiv însă că tov. Duldner a manifestat şi de această dată receptivitate la criticile ce i s-au făcut, străduindu-se ca în activitate să ţină seama de ele". Aspectele superficiale în activitatea lui Duldner au fost evidenţiate şi în cursul anului 1978: „Pentru furnizarea unor date eronate în legătură cu situaţia cultelor neoprotestante, în luna iunie 1978 a fost sancţionat cu mustrare, conform art. 13, litera a din Regulamentul de ordine interioară"[163].

Pe anul 1977, activitatea sa era apreciată inclusiv la capitolul supraveghere şi control: „A efectuat în medie pe lună 11-12 zile de teren, reuşind să cuprindă o bună parte a localităţilor şi unităţilor de cult din judeţ. […] O atenţie deosebită a fost acordată problemelor cultelor neoprotestante, mai ales sub aspectul contracarării încercărilor de penetraţie în judeţ a unor elemente anarhice din rândurile cultului baptist şi penticostal. […] Păstrează o bună legătură cu organele locale de partid şi de stat pe care le-a informat cu operativitate asupra principalelor manifestări ale cultelor din judeţ. Desfăşoară o activitate meritorie de lector al Comitetului judeţean de partid, ţinând numeroase expuneri în legătură cu situaţia cultelor din judeţ şi cu politica statului nostru faţă de religie, la nivelul activului de partid şi de stat şi al cursanţilor de la şcoala de partid de 1 an, din municipiul Braşov". În anul 1978 a susţinut 38 cursuri, totalizând 120 ore". Pe lângă calităţile politice, Duldner era evidenţiat şi pentru cele profesionale, conform aprecierii pe anul 1978: „Având în vedere experienţa tov. Duldner, cât şi faptul că este un bun cunoscător al limbii maghiare şi germane, a fost utilizat, de mai multe ori, ca membru al unor brigăzi care au analizat activitatea Institutului teologic romano-catolic din Alba Iulia, precum şi la controlul fondului de carte de la biblioteca Institutului teologic protestant din Cluj Napoca"[164].

Cu aprobarea Securităţii, din 1984 a ocupat postul de inspector pentru Braşov şi Covasna[165]. În documentele Securităţii, se semnalează faptul că, în mediile ortodoxe, Duldner este considerat „filomaghiar", ştiindu-se că are un frate cetăţean maghiar, colonel în Ministerul Interne, pe care îl vizitează aproape anual[166].

---

[163] *Ibidem.*
[164] *Ibidem.*
[165] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 11, f. 96v.
[166] *Ibidem*, f. 94.

Cu toate acestea, Duldner era foarte apreciat atât de către Securitate, cât şi de Departamentul Cultelor. Într-un raport al Direcţiei I din DSS 19 ianuarie 1984 se arăta că, „deşi este de confesiune catolică, nu a rezultat că favorizează mediul maghiar sau pe credincioşii romano-catolici. Securitatea judeţului Braşov, cu aprobarea organelor de partid, îl foloseşte cu rezultate bune pentru rezolvarea unor probleme de interes operativ”[167].

Filoti Vasile, n. 25 octombrie 1939, sat Gologanu, com. Milcovul, jud. Vrancea. A fost recrutat ca inspector de culte pentru judeţul Vrancea din 1980.

Într-o fişă personală din decembrie 1983 întocmită de Securitatea judeţului Vrancea se arăta despre Filoti că, „de la data numirii sale în această funcţie, deşi i s-a cerut o colaborare concretă şi permanentă cu organul nostru, în vederea cunoaşterii activităţilor deserven ţilor cultici şi sectanţi, care sub acoperirea preocupărilor religioase sunt pretabili la fapte de natură să pună în pericol securitatea statului, în repetate rânduri s-a eschivat, fapt ce a determinat necunoaşterea unor aspecte ce interesau organul nostru. […] A fost semnalat în repetate rânduri în anturajul unor preoţi foşti legionari, cu funcţii în organizaţia legionară şi a descendenţilor acestora. Deşi a fost atenţionat de şeful serviciului că îşi minimalizează atribuţiunile de serviciu, omiţând să informeze organul nostru în mod operativ cu aspecte ce ne interesează, inspectorul de culte a continuat să se situeze pe o poziţie refractară, fiind în continuare semnalat în anturajul unor preoţi cu care se angrenează în petreceri şi chefuri”[168]. În consecinţă Securitatea cerea înlocuirea sa.

Cu toate acestea, Filoti a rămas în funcţiune şi după restructurarea din 1984 a Departamentului. Într-o altă notă a Securităţii din 20 noiembrie 1987 acesta era arătat cum „comite abuzuri şi favorizează în schimbul obţinerii de foloase materiale, pe unii deservenţi cultici, cărora le facilitează obţinerea de aprobări pentru: lucrări de întreţinere, reparare sau construcţia unor lăcaşuri de cult, aprobări de plecări în străinătate, transferuri de la o parohie la alta, intervenţii pe lângă organele clericale superioare. […] Şi în rândul cultelor neoprotestante, prevalându-se de funcţia cu care este investit, solicită anumite servicii în interes personal, în special obţinerea de produse agroalimentare pe care aceştia, pentru a şi-l apropia, i le fac cadou”[169].

În consecinţă, ofiţerul de Securitate arăta: „Considerăm că tovarăşul Vasile Filoti este compromis moral şi material în faţa multor deservenţi cultici, aflându-se, practic, la dispoziţia celor pe care, în mod normal, ar trebui să-i tragă la răspundere pentru activitatea neconformă cu legile statului nostru, abateri de la normele de etică şi morală”[170]. Propunerea Securităţii a ajuns la Comitetul judeţean de partid şi la Departamentul Cultelor, încât la 1 decembrie 1987 se lua notă de înlocuirea lui Filoti din postul de împuternicit pentru a fi trimis la o întreprindere, totodată fiind „sancţionat pe linie de partid”[171].

[167] *Ibidem*, f. 92.
[168] *Ibidem*, vol. 9, f. 109.
[169] *Ibidem*, ff. 107-107v.
[170] *Ibidem*, f. 107v.
[171] *Ibidem*, ff. 108-108v.

Frâncu Constantin, n. 10 mai 1927, sat Porumbacu de Sus, com. Porumbacu de Jos, jud. Sibiu. *Studii*: Şcoala primară din Porumbacu de Sus (1934-1939), Şcoala Normală din Deva (1939-1948). Membru PMR din 1953. *Profesia de bază*: învăţător. *Activităţi şi funcţii*: învăţător la Şcoala Normală din Nou Român, com. Arpaşu de Jos, jud. Braşov (ian-nov 1949), stagiul militar la Constanţa, arma Marină, cu gradul de sergent (1949-1952); învăţător şi director la Casa de copii şcolari din sat Boiţa, com. Tălmaciu, jud. Sibiu (1952-1957), apoi la Orlat, jud. Sibiu (1957-1960), învăţător la Şcoala generală nr. 1 din Sibiu (ianuarie 1961), director la Căminul cultural „Ilie Pintilie" din Sibiu (1961-1962), inspector la Comitetul de Cultură şi Artă al municipiului Sibiu (oct-nov 1962), director la Casa de copii şcolari nr. 1 Sibiu (1962-1968). *Distincţii*: „În cinstea încheierii colectivizării"[172].

La 1 noiembrie 1968 a fost recrutat în corpul împuterniciţilor de culte pe judeţul Sibiu, la recomandarea conducerii de partid locale. Deşi nu avea o pregătire politică atât de bună, Frâncu a fost recomandat pentru acest post datorită formaţiei sale modeste de învăţător şi a abnegaţiei în muncă, după cum se poate constata din aprecierea pe anul 1970: „Din punct de vedere profesional se străduieşte continuu să-şi însuşească cât mai bine cunoştinţele şi sarcinile de inspector teritorial cu probleme de culte. În urma ajutorului primit şi a îndrumărilor date se constată că a căpătat o bună orientare şi o mai mare maturitate în rezolvarea problemelor de culte. Este conştiincios, cu simţ de răspundere, dovedind multă prudenţă. În privinţa aptitudinilor organizatorice este receptiv la îndrumări, îmbunătăţindu-şi simţitor stilul de muncă. Are o bună pregătire şi experienţă ceea ce îl ajută să sesizeze unele fenomene de culte şi să intervină cu succes atunci când este cazul. În vederea cunoaşterii activităţii cultelor din judeţ se deplasează pe teren la unităţile cultelor informând departamentul asupra celor constatate. Păstrează o bună legătură cu centrele eparhiale ortodox şi evanghelic CA, cu intermediarii acestora şi chiar cu deserventii şi se bucură de aprecierea acestora. Pentru lipsă de tact în conlucrarea cu mitropolitul [Nicolae] Mladin a fost observat şi îndrumat, constatându-se o simţitoare îmbunătăţire. Planurile de muncă, rapoartele de activitate şi informările pe care le trimite la Departamentul Cultelor sunt în general corespunzătoare, dovedind conştiinciozitate, operativitate şi capacitate. Păstrează o strânsă legătură cu organele de partid şi de stat pe care le informează cu problemele cele mai importante şi le solicită sprijin. A reuşit să facă simţită prezenţa sa, organele locale solicitându-l şi apreciindu-i activitatea. Prin aceasta contribuie şi la ridicarea prestigiului activităţii direcţiei din care face parte. […] Deşi pentru munca profesională din ultimul timp ar merita un calificativ şi mai bun, ţinând cont că încă mai trebuie să câştige experienţă în munca de culte, îl notăm cu calificativul general: «Bine»"[173]. În anul 1974, inspectorului Frâncu i se aprecia activitatea depusă în relaţiile cu cele două centre bisericeşti sibiene: „O atenţie deosebită a fost acordată centrului eparhial ortodox, în

[172] ASSC, dosar personal Frâncu Constantin, f. nepag.
[173] *Ibidem.*

vederea încadrării acestuia cu oameni care să răspundă mai bine cerinţelor ce le stau în faţă, să asigure desfăşurarea vieţii religioase din eparhie în limitele prevederilor legale. De asemenea, s-a ocupat îndeaproape de Institutul teologic veghind mai ales la respectarea indicaţiilor date de departament cu privire la educaţia cetăţenească a studenţilor. În acest scop, a supravegheat îndeaproape examenele de admitere în institut şi a participat la un număr însemnat de ore de clasă, la acţiunile menite să întregească acest proces educativ ca vizionări de filme şi spectacole teatrale, excursii, muncă patriotică etc. Totodată s-a preocupat şi a reuşit să cuprindă mai bine problemele episcopiei evanghelice CA, mai ales cele legate de alegerea organelor superioare ale acesteia. Deşi existenţa celor două centre eparhiale de la Sibiu şi a unor unităţi intermediare ale cultelor neoprotestante ridică numeroase probleme şi deci impun ca să consume mult timp la reședința judeţului, a reuşit totuși să își organizeze în așa fel munca încât să se poată deplasa pe teren, în cuprinsul judeţului pentru controlul şi supravegherea activităţii cultelor. Pe această bază a întocmit un număr însemnat de informări, note şi referate pe care le-a înaintat la departament cu propuneri corespunzătoare, atunci când a fost cazul, de luat anumite măsuri ce depăşeau competenţa sa şi a organelor locale. Merită subliniat şi faptul că tov. Frâncu, deși a reuşit să acumuleze o bogată experienţă în munca profesională, el nu ezită atunci când problemele cu care se confruntă i se par mai complicate, să se consulte cu alţi colegi de ai săi din judeţele vecine, să ceară sfaturi şi îndrumări cadrelor din departament"[174].

Din aprecierea pe anul 1975 aflăm că a fost supus chiar unui control de la departament: „Dintr-un control ce i s-a făcut de către tovarăşul Ion Lungeanu, directorul Direcţiei de supraveghere şi control, a rezultat că tov. Frâncu păstrează bune legături cu organele locale de partid şi de stat, fiind apreciat ca un inspector muncitor, respectuos. Pentru acest motiv a fost solicitat de mai multe ori să facă expuneri în faţa activului de partid şi de stat în legătură cu politica de culte a statului nostru. […] A întocmit rapoarte, note şi informări pe care le-a înaintat la departament. Ele se referă la desfăşurarea unor servicii religioase, conferinţe de orientare, starea de spirit din rândul personalului de cult, vizite ale turiştilor străini la diferite unităţi şi angajaţi ai cultelor sau la diverşi credincioşi etc.".

Într-o fişă personală din decembrie 1983 întocmită de Securitatea Sibiu, despre Frâncu se spunea: „De când îndeplineşte funcţia de inspector judeţean de culte a dat dovadă de un pronunţat spirit de colaborare cu organele noastre, informându-ne de fiecare dată cu aspectele ce interesează securitatea statului şi care i le solicitam. S-a angrenat în întreprinderea unor măsuri în cooperare cu organele noastre, reuşindu-se în acest fel combaterea unor acţiuni ostile pe linie de culte-secte"[175]. Din 1984 a fost inspector de culte pentru Braşov şi Covasna.

Hâncu Gheorghe, n. 5 octombrie 1945, com. Gogoşu, jud. Mehedinţi. *Profesia de bază*: profesor de istorie. *Activităţi şi funcţii*: profesor de istorie, apoi responsabil cu patrimoniul naţional în cadrul Muzeului „Porţile de Fier" din Drobeta Turnu Severin. Membru PCR.

[174] *Ibidem.*
[175] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 11, f. 104.

Din 1978 este inspector teritorial de culte pentru judeţul Mehedinţi, din 1983 având atribuţiuni şi pentru judeţul Gorj. Într-o notă a Securităţii Mehedinţi din decembrie 1983 despre Hâncu se spune: „Ca inspector de culte este bine documentat, îşi cunoaşte atribuţiile, depune interes în a fi la curent cu cât mai multe aspecte din activitatea ce o desfăşoară deservenţii şi membrii cultelor din zonele de responsabilitate, insistă pentru a-i determina să respecte cadrul legal al activităţii religioase. În colaborarea cu noi, inspectorul Hâncu Gheorghe ne-a sprijinit în realizarea unor măsuri preventive sau efectuarea anumitor verificări şi ne-a informat cu regularitate şi la timp cu privire la diferite aspecte de interes operativ, dovedindu-se receptiv la solicitările noastre şi chiar pasionat în culegerea şi furnizarea de informaţii”[176].

Hoinărescu Ţepeş Horia, n. 16 iunie 1927, în Breaza, jud. Prahova. *Studii*: Şcoala primară din Poiana Câmpina, Liceul Teoretic din Câmpina (1938-1946), Şcoala de ofiţeri MAI Bucureşti, absolvită cu gradul de sublocotenent (1946-1948), Facultatea de Ştiinţe Juridice din Cluj Napoca (1956-1960). Membru PCR din 1947. *Profesia de bază*: ofiţer de Securitate. *Activităţi şi funcţii*: comandant de companie, şef birou cadre şi şef birou mobilizare, şef de birou cu pregătirea de luptă (1955), şef birou pază şi operaţii, şef Regiment 7, şef de stat major Batalionul 7 Securitate Floreşti, jud. Cluj, posturi pe care le-a ocupat de la gradul de sublocotenent până la cel de maior (1949-1960), cu excepţia perioadei 1957-1958 când a ocupat postul de şef de stat major batalion la Şcoala de ofiţeri MAI Oradea. După desfiinţarea Batalionului 7 Floreşti, la 1 martie 1960 „a fost mutat în interes de serviciu la Direcţia MAI Securitate Cluj”, pe linia activităţii informativ-operative din problema „artă-cultură”. La 1 ianuarie 1961 este transferat la Direcţia Regională de Miliţie Cluj, se pare, din cauza unor „sesizări” conform cărora „tatăl şi cei doi fraţi ar fi desfăşurat activitate legionară”, informaţii care ulterior „nu s-au confirmat”[177]. La 23 august 1973 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel în rezervă. *Distincţii*: „Meritul Militar, cl. I (1957) şi cl. a II-a (1954), „Virtutea Militară”, cl. a III-a (1959), „În cinstea încheierii colectivizării agriculturii” (1962), „A XX-a aniversare a eliberării patriei”, ordinul „Muncii”, cl. a III-a (1966).

La 1 februarie 1961 este declarat „inapt în serviciul militar pe timp de pace” de către o Comisie Medicală a Regiunii a III-a MFA şi scos din cadrele militare cu gradul de maior. La 15 februarie 1961 a fost recrutat în corpul împuterniciţilor pe regiunea Cluj, se pare la recomandarea lui Sorin Iulian[178].

Potrivit autobiografiei sale, Hoinărescu-Ţepeş a avut o carieră în Securitate: „Ca tânăr ofiţer am fost repartizat la o unitate operativă a MAI-ului, la Floreşti-Cluj. În această unitate am îndeplinit diferiţii funcţii pe linie politică, administrativă şi de comandă între 1 mai 1948-1 martie 1960. […] În cadrul unităţii operative MAI din

---

[176] *Ibidem*, f. 129.
[177] *Ibidem*, f. 123-123v.
[178] ASSC, dosar personal Hoinărescu Ţepeş Horia, f. nepag.

garnizoana Floreşti-Cluj am deţinut diferite funcţii cu care ocazie am participat efectiv la diferite misiuni operative încredinţate de Partid şi Guvern în lupta de consolidare a regimului democrat-popular. Ca urmare a succeselor obţinute, în anul 1950 am fost avansat în grad la excepţional, premiat cu un ceas de mână, ulterior recompensat de mai multe ori băneşte, citat în nenumărate rânduri prin ordin de front pe MAI şi distins cu medaliile «Meritul Militar» şi «Virtutea Militară»". De asemenea, pe linie politică a activat intens: „La 3 februarie 1947, la recomandarea fostei judeţene PCR Ploieşti am fost primit în rândurile PCR. […] În 1949 am pus bazele organizaţiei PMR în unitate, fiind ales secretar, sarcină avută până în 1954 când, fiind primul locţiitor al comandantului, a fost contraindicat să mai fiu secretar, rămânând pe mai departe în birou. Am urmat şcoala de partid (serală) timp de 2 ani (1952-1954), obţinând calificativul foarte bine. Pe linie de partid am fost lector la Universitatea de partid timp de 2 ani şi apoi foarte mulţi ani conducător (propagandist) la cercuri de marxism-leninism în unitate la ofiţeri"[179].

Pregătirea sa ideologică avea să-şi spună cuvântul în postul de împuternicit de culte, potrivit primei aprecieri întocmită de superiorii săi din departament: „Tov. Hoinărescu este împuternicit la regiunea Cluj cu începere din 11 februarie a.c., deci este nou în munca de culte. În acest timp, tov. şi-a canalizat activitatea pentru a cunoaşte specificul muncii de culte din punct de vedere teoretic şi practic. În acest sens a dat dovadă de conştiinciozitate şi de multă putere de muncă. A studiat şi conspectat regulamentele, legile circulările şi instrucţiunile privitoare la culte. A căutat să cunoască terenul şi în acest scop a făcut deplasări în raioane, participând la rezolvarea problemelor alături de împuterniciţii raionali. Tov. depune un viu interes atât pentru ridicarea şi îmbunătăţirea nivelului său profesional, cât şi a tovarăşilor săi de muncă. Astfel a iniţiat seminarizarea cu întreg colectivul a conţinutului diferitelor circulări-caz concret seminarul ţinut în ziua de 24 aprilie 1961. Dă dovadă de mult zel în muncă, ceea ce l-a făcut să depăşească tactul necesar în problemele de culte, caz concret-participarea la conferinţa de orientare de la Vişău"[180]. În încheiere, inspectorul principal din departament arăta: „Sunt convins însă că pe viitor, având în vedere inteligenţa şi spiritul critic cu care este dotat şi mai ales în urma unei practici în munca de teren şi a îndrumării date de organele Departamentului-tovarăşul va lichida lipsurile şi va deveni un bun împuternicit regional.

La prima vedere am putea spune că aprecierea este întocmită după formularistica vremii, însă există o serie de sublinieri legate de zelul depus de Hoinărescu în aplicarea politicii de culte, datorată atât pregătirii sale ideologice şi cazone, cât şi aroganţei pe care o manifesta în raport cu subordonaţii săi şi, probabil, chiar şi faţă de superiorii de la Bucureşti. Acest aspect este subliniat în referatul de verificare din 19 martie 1968: „Atrăgându-i-se atenţia asupra unor lipsuri în atitudinea sa, el s-a dovedit că este lipsit de spiritul autocriticii, din care cauză a fost caracterizat de tovarăşii din Corpul de Inspectori drept orgolios"[181].

Atitudinea sa a persistat în relaţiile cu ceilalţi angajaţi ai Departamentului şi chiar cu reprezentanţi locali de partid şi de stat, potrivit unei note întocmite la 18

[179] *Ibidem.*
[180] *Ibidem*
[181] *Ibidem*

ianuarie 1972 de către superiorii de la Bucureşti: „Cu toate rezultatele şi aprecierile pozitive, în stilul şi metodele de muncă ale tov. Hoinărescu Ţepeş se manifestă lipsuri serioase de natură să prejudicieze grav raporturile unei bune conlucrări între organele statului şi reprezentanţii cultelor. Unele aspecte negative din stilul său de muncă, ca tendinţa de a tutela organele intermediare de conducere ale cultelor într-un mod în care acestea se simt uneori jignite de felul cum sunt tratate de către inspectorul departamentului, impunerea în mod rigid a unor măsuri luate unilateral cu privire la activitatea cultelor şi a deservenţilor acestora, amestecul său în atribuţii ce nu-i sunt date în competenţă, precum şi alte asemenea manifestări s-au accentuat în ultimul an, ceea ce a determinat unele persoane să se adreseze conducerii departamentului, cerând să se ia măsuri.

Tov. Hoinărescu Ţepeş este foarte subiectiv în aprecierea activităţii reprezentanţilor cultelor, motiv pentru care nici unul dintre cei patru episcopi din Cluj nu a avut şi nu are încredere în el, nu conlucrează împreună în condiţii corespunzătoare. Nu s-a văzut în preocuparea sa grija pentru cunoaşterea şi creşterea unor cadre de încredere care să poată fi promovate în funcţii de conducere la diferite culte. Ba mai mult, se constată că inspectorul teritorial se informează şi ţine legătura de obicei cu preoţi care nu se bucură de stimă şi autoritate în rândul cultelor respective.

În relaţiile sale cu reprezentanţii locali ai cultelor, tov. Hoinărescu a dovedit în multe cazuri lipsă de respect, tratându-i pe aceştia ca pe nişte subalterni cu care discută pe un ton de superioritate. […] Astfel, cu puţin timp în urmă, având de discutat unele probleme cu prorectorul Institutului unic protestant, Binder H., acesta a solicitat o anumită oră când nu era la programul de învăţământ, dar tov. Hoinărescu i-a răspuns pe un ton necuviincios cam în felul următor: «Vii când am eu timp să te primesc şi nu când vrei dumneata», iar în altă ocazie i-a răspuns: «Vii la ora 18, fiindcă la ora 17 eu ascult meciul».

Pe linie de învăţământ teologic, în loc să se ocupe de conţinutul procesului de învăţământ şi mai ales de modul în care se aplică indicaţiile departamentului privind educaţia cetăţenească a studenţilor de la Institutul unic protestant şi a elevilor de la Seminarul Teologic [ortodox, n.n.], tov. Hoinărescu provoacă uneori discuţii cu profesorii şi impune acestora să-i ceară acordul chiar şi pentru problemele ce nu sunt de competenţa sa.

[…] Episcopul Teofil a sesizat că, dorind să numească în funcţia de spiritual la seminarul teologic pe tânărul licenţiat Iorgu Petrovici, s-a lovit de împotrivirea tov. Hoinărescu care a îndrumat pe directorul seminarului să nu-l propună pe motivul că nu ar avea experienţă, lucru care priveşte cultul în primul rând, iar inspectorul era dator să-şi dea avizul (favorabil sau nefavorabil) şi să trimită lucrarea la departament. Episcopul mai afirmă că s-a creat o situaţie în care directorul seminarului ascultă numai de indicaţiile tov. Hoinărescu şi nu de îndrumările date de el.

Tendinţa de a-şi depăşi atribuţiile s-a făcut simţită şi în alte ocazii. Astfel, tov. Hoinărescu pretinde să-şi dea avizul şi în legătură cu plecarea unor deservenţi de culte în străinătate, deşi acesta nu intră în atribuţiile sale. Diferite cereri ale cultelor care nu întrunesc avizul favorabil al inspectorului nu mai sunt înaintate la departament, procedeu contrar reglementărilor în vigoare. La data de 21 decembrie 1971, fără să ceară acordul prealabil al conducerii Departamentului cultelor, tov. Hoinărescu a

convocat o şedinţă de lucru cu toţi reprezentanţii cultelor din municipiul Cluj «în scopul discutării şi uniformizării procedurii de lucru pe linia mai multor probleme».

Lipsa de modestie şi supraaprecierea de care este stăpânit reiese şi din unele exprimări pe care tov. Hoinărescu le foloseşte în materialele scrise trimise la departament. În rapoartele sale pe lunile martie şi aprilie 1971, referindu-se la contactul cu organele de partid şi de stat din Turda, foloseşte expresii ca: «am capacitat organele locale spre a efectua cercetări» sau «le-am orientat să dea atenţie atitudinii străinilor» etc.

Cât priveşte despre relaţiile cu colegul său de muncă-tov. Alexa Augustin [împuternicit la Maramureş, n.n.], în nici un raport nu vorbeşte despre o conlucrare colegială cu acesta. În schimb, aproape în toate rapoartele de activitate lunare tov. Hoinărescu nu scapă să arate că permanent a îndrumat munca inspectorului teritorial Alexa, a trasat sarcini acestuia pentru îndeplinirea planului de muncă, a trasat sarcini speciale de îndeplinit etc. De reţinut că trasarea de sarcini inspectorului Alexa o face prin note de serviciu, iar o perioadă de timp informările întocmite de tov. Alexa A. soseau la departament cu unele note observatorii ale tov. Hoinărescu, care în mod normal trebuiau să-i fie comunicate direct autorului cerându-i să completeze informarea şi apoi să o expedieze.

Fără îndoială că ar mai putea fi amintite şi alte asemenea aspecte referitoare la activitatea tov. Hoinărescu Ţepeş, însă considerăm că cele redate sunt suficiente pentru a demonstra necesitatea de a-l ajuta să-şi îmbunătăţească stilul şi metodele de muncă”[182].

Atitudinile lui Hoinărescu se pare că au persistat. La 5 septembrie 1973, „un grup de preoţi ortodocşi (reveniţi)” trimitea un memoriu către patriarhul Justinian Marina în care reclamau modul discriminatoriu în care ar fi trataţi în Biserica Ortodoxă Română şi mai ales de către inspectorul Hoinărescu Ţepeş. Memoriul a fost trimis de către patriarh la Departamentul Cultelor. Dincolo de subiectivismul autorilor memoriului şi realităţile obiective legate de integrarea şi recunoaşterea lor în cadrul BOR, interesante sunt afirmaţii lor relative la atitudinea lui Hoinărescu faţă de clerici în general: „Starea de neîncredere în noi a Bisericii Ortodoxe şi eventual a statului a creat-o inspectorul Hoinărescu Ţepeş de la Cluj, care se poate spune că terorizează pe mulţi preoţi foşti greco-catolici şi nu este exagerat cuvântul pentru că aşa se petrec lucrurile. Sunt preoţi jigniţi pe stradă, la centrul eparhial sau în alte ocazii prin cuvintele «iezuitule», «papistaşule» etc., încât ne întrebăm dacă aceasta este politica statului, a Bisericii ortodoxe, a Departamentului cultelor sau a inspectorului Hoinărescu personală?

Inspectorul Hoinărescu Ţepeş, în eparhia Clujului a creat o stare greu de suportat. Este un om arogant, plin de sine, răzbunător şi mai ales neiertător. Dacă un preot l-a supărat cu ceva (dacă-i revenit) sau a răspuns într-o problemă şi n-a fost pe placul său este urmărit până în pânzele albe. Inventează fel de fel de acuze asupra lui-imaginare-îl cheamă, îl ţine să aştepte (dânsul a uitat că nu mai este la securitate) şi a mai uitat ceva: că Securitatea noastră de azi duce o muncă de prevenire, şi nu de terorizare. Noi nu vom da nume de preoţi pentru că este foarte riscant, dar vă rugăm să delegaţi pe

[182] *Ibidem.*

cineva la episcopul nostru Teofil şi-i cereţi în mod deschis ce atitudine are acest inspector. O să vă convingeţi.

[…] A încercat fel de fel de manevre şi remanieri în conducerea centrului eparhial cu scopul de a-l compromite pe episcop şi a dovedi că nu este capabil să conducă. A intervenit şi a infiltrat consilier pe cine a dorit el, a schimbat când a dorit el. Episcopul a fost docil şi a dovedit ascultare, dar multe greutăţi a creat episcopului.

[…] O altă greşeală s-a făcut când acestui inspector i s-a permis de pe poziţia de inspector al departamentului să predea ateism la studenţi, unde, după cum se ştie, sunt şi mulţi fii şi fiice de preoţi şi aceştia aduc cuvinte neplăcute la adresa preoţimii. […] Deci poziţia sa nu-l recomandă pentru această materie"[183].

Potrivit aprecierii pe anul 1972, se pare că Hoinărescu a fost atenţionat de către superiorii din Departament: „Pentru faptul că uneori a dat dovadă de rigiditate în relaţiile cu unii conducători ai centrelor eparhiale şi cu anumite cadre de la Institutul teologic protestant, i s-a atras atenţia de către conducerea Departamentului, cerându-i-se să lucreze cu mai mult tact. Faptele ulterioare dovedesc că tov. Hoinărescu a înţeles cum se cuvine ajutorul ce i s-a dat, însă va trebui ca în continuare să ţină seama de recomandările ce i s-au făcut în privinţa modului de a lucra cu personalul de cult"[184].

Tot în anul 1972, lui Hoinărescu îi este reliefată activitatea de propagandist şi de combatant al ateismului: „Cu organele locale de partid şi de stat a păstrat o strânsă legătură, consultându-se în rezolvarea problemelor mai deosebite, motiv pentru care este bine apreciat. Adesea a fost solicitat să facă expuneri la şcoala interjudeţeană de partid, în faţa aparatului Comitetului judeţean PCR şi a secretarilor consiliilor populare. A ţinut o strânsă legătură cu Comitetul judeţean UTC informând cu regularitate asupra cazurilor de tineri, membri ai organizaţiei, care au cerut să se boteze la cultele neoprotestante pentru a se discuta cu aceştia şi a-i determina să renunţe la cererea lor"[185].

Cu trecutul său glorios în Securitate, Hoinărescu îşi permitea să adopte atitudini cazone, dar mai ales ideologice în politica pe care trebuia să o aplice în raporturile pe care le avea cu reprezentanţii cultelor. Am văzut că astfel de atitudini erau reclamate de deservenţii de culte prin memorii înaintate la autorităţile centrale. Cu toate acestea, Hoinărescu era apreciat şi menţinut în funcţie de către superiorii din Departamentul Cultelor, uneori chiar gratulat pentru activitatea sa şi promovat. De pildă, la 23 aprilie 1974, Gheorghe Nenciu, vicepreşedintele departamentului îi trimitea lui Hoinărescu o adresă din care spicuim: „În urma referatelor ce le-aţi prezentat în consfătuirea interjudeţeană de la Oradea, din 14-16 martie 1974, şi a preţioasei contribuţii adusă la dezbateri, mai ales la tema «Metode folosite de preoţii romano-catolici pentru atragerea foştilor greco-catolici», ţinem ca şi pe această cale să vă felicităm şi să vă mulţumim. Conducerea Departamentului Cultelor apreciază în mod deosebit activitatea ce o desfăşuraţi în judeţul Cluj pentru înfăptuirea politicii de culte a statului nostru şi este mulţumită de receptivitatea ce manifestaţi faţă de indicaţiile primite din partea noastră, ca şi promptitudinea cu care le aplicaţi. […] Ne exprimăm convingerea că şi în

---

[183] *Ibidem.*
[184] *Ibidem.*
[185] *Ibidem.*

continuare veţi lucra neobosit pentru realizarea la cel mai înalt nivel a sarcinilor ce vă revin”[186].

De asemenea, din anul 1973, Hoinărescu figurează ca membru în Consiliul de Conducere al Departamentului Cultelor, statut ce îi conferea o poziţie şi mai importantă în schema de organizare şi funcţionare a instituţiei din care făcea parte.

Într-o fişă personală din decembrie 1983 întocmită de Securitatea Cluj se arăta: „În calitatea pe care o are, de împuternicit al cultelor, a sprijinit şi sprijină organele noastre în toate problemele ce i se solicită. Desfăşoară acţiuni de temperare şi influenţare a anumitor elemente pretabile la acţiuni neavenite, în special în cadrul cultelor neoprotestante, baptist şi penticostal. Conform instructajului făcut de către adjunctul şefului securităţii, colonel Oprea Ioan, care îl are în contact, ne semnalează cu operativitate asupra aspectelor de interes operativ pe linie de securitate”[187]. Din 1984 a fost inspector de culte pe judeţele Cluj şi Bistriţa-Năsăud.

Lepădat Ion, n. 16 octombrie 1929, com. Orbeasca, jud. Teleorman. *Studii*: Şcoala generală Orbeasca (1937-1941), Şcoala Militară de subofiţeri MAI din Deva (1952-1953), Şcoala medie din Tg. Ocna, curs seral (1957-1961), cu diplomă de maturitate obţinută în 1962. *Profesia de bază*: muncitor. *Activitate şi funcţii*: „argat la diferiţi chiaburi din com. Măgura”, jud. Teleorman (1944-1947), muncitor zilier la GAS Vităneşti şi Frăsinet (1947-1950), satisfacerea stagiului militar la Centrul de instrucţie MAI Brad (1950-1951), recrutat în MAI, mai întâi ca şef de gardă la Detaşamentul I Pază Bucureşti (1951-1952), apoi ca locotenent, şef de birou la unitatea MAI Tg. Ocna, jud. Bacău (1953-1956); trecut în rezervă ca locotenent şi angajat ca magazioner, sef secţie inventar, responsabil de cantină, şef depozit, şef de serviciu alimentar, apoi şef serviciu cadre la Întreprinderea balneo-climaterică Slănic Moldova (1956-1967), şef secţie personal la Sfatul Popular al raionului Alexandria (1967-1968). Membru UTC din 1947 şi PCR din 1956. Între 1954-1956 a fost secretar al UTC raionul Tg. Ocna, secretar al Comitetului orăşenesc UTC Slănic Moldova (1956-1959), secretar al organizaţiei BOB la locul de muncă (1960-1967), locţiitor al secretarului Comitetului orăşenesc PCR Slănic Moldova (1961-1967) şi propagandist la învăţământul de partid (1956-1966). *Distincţii*: medalia „În cinstea încheierii colectivizării agriculturii”[188].

De la 1 aprilie 1968 a fost inspector principal al judeţului Teleorman. În activitatea sa de împuternicit era foarte apreciat, după cum reiese din referatul pentru anul 1972: „În anul 1972, s-a dovedit din nou acelaşi element conştiincios şi muncitor. S-a deplasat mult pe teren ceea ce la-a ajutat să cunoască şi să stăpânească foarte bine problemele de culte din judeţul său, să depisteze la vreme toate manifestările şi acţiunile întreprinse, îndeosebi, de către cultele neoprotestante şi să ia măsuri imediate şi eficace.

---

[186] *Ibidem.*

[187] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 11, f. 123v.

[188] ASSC, dosar personal Lepădat Ion, f. nepag.

Şedinţele de analiză a muncii la care a participat în cursul anului 1972 i-au fost de un real folos în clarificarea unor probleme cu care s-a confruntat pe teren, în ridicarea nivelului său politic şi profesional. Planurile de muncă le-a întocmit judicios şi le-a respectat în cea mai mare măsură. Abaterile de la plan fiind pe deplin justificate. Rapoartele de activitate, informările au fost de asemenea cuprinzătoare, ele reflectând până în cele mai mici amănunte munca depusă, metodele de lucru folosite. Uneori i s-a atras atenţia că informările sale şi mai ales cele privind supravegherea diverselor servicii religioase erau redactate cu prea mult lux de amănunte, răpindu-i astfel din timpul pe care ar fi putut să-l folosească în rezolvarea altor lucrări sau sarcini de serviciu. […] Datorită muncii pe care o desfăşoară este apreciat de către organele locale ca un element capabil şi muncitor". În anul 1975 era evidenţiat cu activitate în rândul cultelor neoprotestante: „Alegerile ce s-au desfăşurat la cultele AZS şi baptist au fost un motiv în plus de a controla şi contacta pastorii în vederea cunoaşterii stării de spirit din rândurile acestora în legătură cu evenimente respective, semnalând departamentului constatările făcute şi propunând măsuri după caz. Printre obiectivele urmărite în teren a fost şi acela al cunoaşterii modului în care se respectă disciplina financiară, depistând o serie de deficienţe pe care le-a semnalat atât departamentului, cât şi forurilor superioare ale cultelor. Analizând tematica informărilor tov. Lepădat rezultă că spre deosebire de anii anteriori, grupările religioase anarhice şi interzise-Martorii lui Iehova, adventiştii reformişti, Oastea Domnului şi stiliştii-nu au mai constituit obiect de studiu amănunţit, de cunoaştere a activităţii membrilor lor. De asemenea, se observă că informările au căpătat în ultimul timp un aspect şablonard, de fiecare dată ele fiind construite cam pe acelaşi schelet, fără a se pune în evidenţă elementele noi care au apărut pe parcurs". Probleme la cultele neoprotestante au continuat în anul 1977, când Lepădat era apreciat de către superiorii săi de la Departament: „Se cuvin menţionate preocupările tovarăşului Lepădat în legătură cu respectarea legalităţii în desfăşurarea vieţii religioase de către cultul baptist, cu instaurarea ordinii şi disciplinei în unităţile acestui cult, în rândurile pastorilor şi credincioşilor, semnalând întotdeauna aspectele negative faţă de care trebuiau luate măsuri fie de către organele locale, fie de către Departamentul Cultelor". De asemenea o atenţie deosebită a acordat-o clericilor ortodocşi: „Menţionăm ca utile semnalările cu privire la exercitarea unor practici mistice exagerate de către unii preoţi ortodocşi, cât şi existenţa de mai mulţi ani a unor parohii vacante, fapt de care profită sectele interzise şi comunităţile adventiste care îşi intensifică acţiunile de prozelitism; aceasta în timp ce la alte parohii funcţionează câte 2-3 preoţi, situaţie asupra căreia a fost atenţionată de mai multe ori Arhiepiscopia Bucureştilor (episcopul vicar Stanciu Roman), fără a lua însă măsurile corespunzătoare".

După campania de combatere a „practicilor mistice", în 1982, Lepădat a trecut chiar la intensificarea educaţiei cetăţeneşti, potrivit aprecierii de la departament: „O atenţie însemnată a acordat-o educaţiei cetăţeneşti-patriotice a personalului de cult, bunei organizări a Conferinţelor preoţeşti, atât în ce priveşte întocmirea referatelor, cât şi asigurarea unui conţinut corespunzător al dezbaterilor".

Din noiembrie 1983, Ion Lepădat a avut în atribuţii judeţele Teleorman şi Argeş. Într-o fişă personală întocmită de Securitatea Teleorman în decembrie 1983, despre Lepădat se arată: „Este folosit ca sursă a organelor de securitate, furnizând informaţii de valoare operativă, având în acest sens aprobarea organului judeţean de

partid. În colaborarea cu organul de securitate s-a dovedit a fi util, însuşindu-şi sarcinile trasate şi acţionând pentru rezolvarea operativă şi competentă a acestora. […] Fiind verificat în procesul colaborării, cel în cauză s-a dovedit a fi sincer, bine intenţionat, ataşat orânduirii noastre socialiste”[189].

Milea Niţă, n. 16 septembrie 1931, com. Chiscani, jud. Brăila. *Studii*: şcoala primară (1942), curs calificare de 6 luni pentru meseria de cazangiu, Şcoala de ofiţeri combatanţi MAI Câmpina (1952-1953), studii pentru absolvirea gimnaziului (1953), Şcoala centrală UTC „Filimon Sârbu” din Bucureşti (1957-1958), Academia „Ştefan Gheorghiu” din Bucureşti. Membru PCR din noiembrie 1956. *Profesia de bază*: cazangiu. *Activitate şi funcţii*: ucenic la Cooperativa meseriaşilor uniţi, apoi cooperativa marinei din Brăila (1945-1947), muncitor necalificat la Şantierul naval Brăila (1947-1951), incorporat la Regimentul 930 Securitate Iaşi (1951-1954), cu gradul de caporal, şef de echipă la şantierul naval Brăila (1954-1955), scos din producţie şi numit instructor teritorial la Comitetul raional UTC Brăila (1955-1956), apoi organizator UTC la GAS Urleasca (1956-1957), funcţionar la Comitetul regional UTC Galaţi, apoi prim secretar la UTC Măcin (1958-1959), secretar cu probleme organizatorice la regiunea UTC Galaţi (1959-1963), secretar al Consiliului local al sindicatelor din oraşul Galaţi (1963-1966), preşedinte al Comitetului raional de partid Galaţi (1966-1968), membru al Biroului executiv al Consiliului judeţean al sindicatelor Brăila cu problemele de protecţia muncii şi control obştesc (1968-1971), iar la 15 aprilie 1971 promovat secretar al Consiliului judeţean al sindicatelor pe judeţul Brăila. Membru UTM din 1949, în armată a fost secretar al organizaţiei UTC pe companie şi membru în comitetul UTC pe unitate[190].

În calitatea de secretar la Consiliul sindicatelor a lucrat până în 1976, când „a fost scos în urma unor conflicte pe care le-a avut cu preşedintele acestuia” şi numit inspector de culte pe judeţul Brăila. Potrivit unei note a Securităţii, din decembrie 1983, „după ce a fost numit inspector teritorial al Departamentului Cultelor pe judeţul Brăila, organele noastre l-au solicitat pentru rezolvarea unor probleme specifice activităţii pe care o desfăşoară, fără să-l angreneze în cazuri operative concrete, întrucât nu prezintă suficiente garanţii în ceea ce priveşte sinceritatea sa. Acesta nu a furnizat unele date cu privire la răspândirea şi ponderea cultelor pe raza judeţului nostru, despre prezenţa unor cetăţeni străini şi emisari ai cultelor din străinătate, fără să fie introdus în reţea ca persoană de sprijin pentru culegerea şi furnizarea de informaţii. A mai cooperat cu organele noastre în legătură cu acordarea avizului de plecare în străinătate a unor persoane din rândul cultelor.

Cu toate că între ofiţerul coordonator al problemei şi inspectorul teritorial au existat relaţii principiale, în sensul că nu au apărut neînţelegeri sau alte discuţii contradictorii, totuşi s-a constatat că Milea Niţă nu s-a implicat în suficientă măsură în ceea ce priveşte cooperarea cu organele noastre.

[…] În ultima perioadă de timp Milea Niţă a adresat mai multe memorii atât Departamentului Cultelor, cât şi primului secretar al Comitetului judeţean PCR Brăila, prin care a reclamat atât pe ofiţerul coordonator al problemei, cât şi pe secretarul

[189] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 11, f. 133.
[190] *Ibidem*, vol. 2, ff. 62-64.

Consiliului Popular judeţean Brăila. Pentru verificarea aspectelor menţionate în memorii, s-au deplasat la Brăila inspectori ai Departamentului Cultelor care au fost primiţi în audienţă de secretarul Consiliului Popular judeţean, care le-a relatat că cele semnalate de el nu corespund realităţii. Faţă de această situaţie, personal secretarul Consiliului popular judeţean l-a atenţionat pentru faptul că aspectele respective nu corespund realităţii.

Asemenea memorii a mai înaintat şi împotriva unor conducători locali ai cultelor neoprotestante, precum şi a protopopului judeţului Brăila, propunând retragerea recunoaşterii acestora de către Departamentul Cultelor. În consecinţă, ofiţerul de Securitate propunea ca Milea Niţă să nu mai ocupe funcţia de inspector teritorial de culte[191].

Mocanu Aurel, n. 3 octombrie 1941, Turda, jud. Tulcea. *Studii*: Liceul teoretic Călăraşi (1957-1961), Facultatea de Istorie şi Filozofie din Iaşi (curs fără frecvenţă, 1961-1967). *Profesia de bază*: profesor. Membru PCR din 1965. *Activitate şi funcţii*: profesor suplinitor la şcolile generale Avântul (1961-1962), Stejarul (1962-1964) şi Păuşeşti (1964-1966), toate din jud. Iaşi, apoi la Lanurile, jud. Constanţa (1966-1967); inspector metodist la Biblioteca regională Dobrogea (1967-1968), inspector la Comitetul pentru cultură şi artă Constanţa (1968-1970); profesor şi director al Şcolii generale din Poarta Albă, jud. Constanţa (1970-1972). Din 15 iunie 1972 a ocupat funcţia de inspector teritorial de culte pentru judeţul Constanţa, iar din decembrie 1983 având în atribuţiune inclusiv judeţul Tulcea.

În evaluarea activităţii sale pentru anul 1975 se arăta cum acesta „a manifestat o grijă deosebită pentru îmbogăţirea cunoştinţelor sale ideologice şi de specialitate, pentru aplicarea corectă a politicii de culte a statului nostru pe raza judeţului Constanţa. În vederea realizării unei supravegheri atente şi asigurarea controlului asupra activităţii cultelor s-a deplasat pe teren un număr însemnat de zile, luând de fiecare dată legătură nu numai cu personalul de cult, faţă de care a manifestat exigenţă în vederea respectării prevederilor legale de desfăşurare a vieţii religioase, ci şi cu organele locale de partid şi de stat din localităţile respective pe care le-a informat asupra principalelor tendinţe şi manifestări ale cultelor menite să ducă la intensificarea vieţii religioase, făcându-le propuneri cu privire la acţiunile ce trebuiau întreprinse pentru contracararea acestora. Din examinarea planurilor de muncă şi a rapoartelor de activitate s-a desprins că în activitatea de supraveghere şi control o atenţie deosebită a acordat-o cunoaşterii stării de spirit din rândul personalului de cult, influenţelor exercitate asupra acestuia de diferiţi turişti străini ş.a.m.d, despre care a întocmit şi trimis la departament un număr însemnat de informări al căror conţinut a fost adesea bine apreciat"[192].

Caracterizarea activităţii sale ca împuternicit era laudativă, probabil pentru zelul de care dădea dovadă, Mocanu fiind convins de justeţea limitării fenomenului religios

[191] *Ibidem*, ff. 62-62v, 138-147.

[192] ASSC, dosar personal Mocanu Aurel, f. nepag.

de către autoritățile statului. De altfel, la examenul pe care l-a susținut la intrarea în corpul inspectorilor teritoriali de culte, între cele trei subiecte a fost: „Şcoala şi biserica în RSR". La dosarul de cadre pe care l-am consultat s-a păstrat manuscrisul lucrării lui Mocanu pe acest subiect, din care spicuim: „Cu tot caracterul ei evolutiv (mai ales în domeniul educației științifice a elevilor), şcoala întâmpină dificultăți serioase cauzate de existența cultelor şi a practicilor mistico-religioase (în special în mediul rural), care face ca în procesul educativ-științific să se desfăşoare o activitate specifică. În calitatea lor de părinți, tutori, bunici, rude etc., această parte a populației sprijină activitatea cultelor, atrăgând tineretul sub influența lor. Din această cauză, în calitatea lor de promotori ai concepțiilor științifice materialist-dialectice despre lume şi societate, cadrele didactice sunt obligate, prin natura profesiei lor, să se opună cu toată fermitatea tendințelor şi practicilor religioase, concepțiilor mistice, devenind în acest sens principalii propagatori ai ateismului nu numai în rândul elevilor, dar şi al adulților. Între şcoală şi biserică nu există puncte de vedere comune aşa cum între concepția științifică şi cea religioasă nu este (şi nici nu va exista) împăcare… Tocmai din acest motiv, determinat de importanța şi rolul şcolii de azi, activitatea cadrului didactic în procesul instructiv-educativ științific va trebui să fie un proces ateist științific continuu (şi nu în campanii), combativ şi declarat pe tot parcursul său"[193].

În ceea ce priveşte relația cu Securitatea, într-o notă din decembrie 1983 despre acesta se spunea: „În funcția ce o deține este cunoscut cu comportări corespunzătoare, cu orientare şi discernământ politic, activ şi operativ în soluționarea unor fapte şi atitudini necorespunzătoare, prezent la toate activitățile mai importante ale cultelor din zona de responsabilitate. Începând cu anul 1976, conform aprobării Comitetului județean al PCR, Mocanu Aurel sprijină în mod organizat organele de securitate, dovedind receptivitate şi ataşament pentru rezolvarea corespunzătoare a unor cazuri ivite pe linia de culte şi secte"[194].

Atitudinea lui Mocanu s-a schimbat spre anul 1989. Într-o notă a Securității despre acesta se spunea: „În ultima perioadă de timp, în activitatea lui Mocanu au apărut aspecte de neexecutare a atribuțiilor profesionale ce-i revin, infatuare, corupție, ceea ce se repercutează negativ asupra desfăşurării muncii specifice în sectorul cultic din teritoriul menționat. În câteva situații a dovedit lipsă de receptivitate, adoptând o atitudine de sfidare a indicațiilor autorităților locale de stat, care necesitau intervenții preventive. […] Motivând că nu doreşte să se complice, față de deservenții acestor culte a încercat să implice organele de securitate. Sunt date că este preocupat mai mult de rezolvarea unor probleme personale, manifestându-se în relațiile cu deservenții cultici părtinitor sau chiar răzbunător, în funcție de interesul particular urmărit. Astfel, contra unor avantaje materiale concretizate în importante sume de bani şi cadouri, se ocupă de aranjarea unor transferări de preoți, eliberarea de adeverințe în vederea efectuării de călătorii în străinătate, acordarea avizului pentru lucrări de reconstrucții, renovări şi extinderea unor lăcaşuri cultice şi case parohiale"[195].

---

193 *Ibidem*.

194 ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 11, f. 136-136v.

195 *Ibidem*, vol. 12, f. 133.

La această notă este o însemnare prin care ofiţerul arăta că în urma discuţiilor purtate cu Ion Cumpănaşu, preşedintele Departamentului, acesta i-a spus că Mocanu „se află în relaţii apropiate cu secretarul sau vicepreşedintele Consiliului Popular Judeţean Constanţa, care desigur este şi el implicat în unele ilegalităţi şi îl susţine. De asemenea, cu Leon Toader, director în Departamentul Cultelor, se află în relaţii şi se bizuie pe acesta, fiind şi unul din suporţii care îi dau curaj să se comporte în mod sfidător cu autorităţile"[196].

În consecinţă, ofiţerul propunea ca însuşi preşedintele Departamentului să meargă la Constanţa pentru a lua legătura cu prim secretarul de partid, iar prin Serviciul Culte din Direcţia de Informaţii Interne din DSS să fie strânse informaţii compromiţătoare despre Mocanu[197].

Muscă Mihai Tiberiu Teodor, n. 9 august 1944, în Alba Iulia. *Studii*: Şcoala generală din Zalău (1950-1957), Liceul „Ady" din Zalău (1957-1962), Facultatea de Istorie-Filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj Napoca (1962-1967). *Profesia de bază*: profesor de istorie. Membru al PCR din 1973. *Activitate şi funcţii*: muzeograf la Secţia Artă, din Muzeul judeţean Maramureş (1967-1975). Cu recomandare de la „organele de conducere ale judeţului Maramureş", „prin transfer în interesul serviciului", la 15 septembrie 1975 a fost recrutat în corpul inspectorilor de culte. Postul era vacant în urma pensionării fostului inspector. Dacă pe postul de muzeograf era încadrat cu un salariu lunar de 1970 de lei, ca inspector de specialitate la Departamentul cultelor a fost angajat cu un salariu de bază de 2360 lei. În referatul de încadrare, se arăta că, la muzeu, Muscă a avut în cercetare situaţia monumentelor bisericeşti din zona Maramureşului, cu o privire specială asupra „istoriei artelor în sectorul cultelor. Ca urmare a acestor preocupări, din discuţii a rezultat că şi-a însuşit unele aspecte legate de specificul activităţii cultelor, cât şi în ceea ce priveşte poziţia partidului şi statului nostru faţă de fenomenul religios". În facultate a depus activitate politică timp de doi ani, în calitate de organizator de grupă UTC, apoi ca secretar al organizaţiei UTC din Muzeul judeţean[198].

Prima apreciere pentru activitatea lui Muscă este pe anul 1976, din care cităm: „Deşi relativ nou în munca de inspector pentru probleme de culte, datorită nivelului politic şi ideologic de care dispune, sârguinţei de a se documenta şi capacităţii sale, a reuşit să se integreze foarte bine în noua activitate, să-şi realizeze cu competenţă atribuţiile profesionale. Pentru supravegherea şi controlul activităţii cultelor s-a deplasat pe teren un număr important de zile lunar, cuprinzând majoritatea localităţilor planificate. În deplasare, a luat legătură cu organele de partid şi de stat, informându-le asupra principalelor probleme de culte constatate pe teren şi a făcut recomandări pentru

196 *Ibidem*, vol. 11, f. 133v.
197 *Ibidem*.
198 ASSC, dosar personal Muscă Mihai, f. nepag.

luarea de măsuri în scopul contracarării manifestărilor care puteau duce la intensificarea vieţii religioase. Datorită activităţii şi calităţii muncii sale este stimat şi apreciat de acestea. De aceleaşi bune aprecieri se bucură şi din partea personalului de cult. În atenţia sa au stat şi grupările anarhice şi interzise, întocmind un număr important de informări şi în acest sens. Deşi în judeţ nu are unităţi de învăţământ religios, a fost solicitat şi folosit de departament în alte judeţe, ţinând seama de faptul că cunoaşte limba maghiară. Este necesar ca în continuare să aibă aceleaşi preocupări pentru perfecţionarea cunoştinţelor şi stilului de muncă”[199].

Un an mai târziu primeşte o mustrare, semnată de însuşi Ion Popescu, directorul Relaţii Culte din departament: „În ultimul timp, Departamentul cultelor a constatat că, conducerea arhiepiscopiei ortodoxe a Clujului procedează la hirotonirea preoţilor înainte de a fi obţinut din partea Departamentului cultelor recunoaşterea legală de intrare în cler şi autorizaţia pentru exercitarea funcţiei de preot. Apreciem faptul că tov. Horia Ţepeş Hoinărescu, inspector principal de specialitate al Departamentului cultelor în judeţul Cluj, a sesizat aspectul nelegal al acestei practici, informând prompt conducerea departamentului şi propunând măsuri corespunzătoare. Totodată, atragem atenţia inspectorilor pentru probleme de culte din judeţele Maramureş şi Bistriţa Năsăud că nu au semnalat şi nu au luat măsuri pentru a preveni încălcarea prevederilor legale, ci au continuat să avizeze cererile de intrare în cler chiar după hirotonirea persoanelor în cauză. Precizăm că, actul de hirotonire şi numirea unei persoane ca preot într-o parohie pot fi realizate numai după obţinerea autorizaţiei prevăzute de art. 5, lit. i din Decretul nr. 334/1970. Necesitatea obţinerii autorizaţiei se desprinde din însuşi conţinutul articolului susmenţionat în care se arată expres că această autorizaţie se acordă persoanelor «ce urmează a intra în rândul personalului de cult». În urma celor constatate, Departamentul Cultelor a atras atenţia conducerii arhiepiscopului Clujului. Aceasta din urmă a recunoscut şi s-a angajat că va respecta cadrul legal. Vă vine datoria de a veghea la aplicarea strictă a prevederilor legale privind atât intrarea în cler, cât şi numirea, promovarea şi transferarea personalului de cult”.

În august 1983 primeşte în atribuţiune şi judeţul Bistriţa Năsăud. Într-o fişă personală din 22 decembrie 1983 a Securităţii Maramureş se spunea: „Încă din perioada când funcţiona ca muzeograf este folosit de organele noastre în calitate de sursă informativă cu aprobare, situaţie în care s-a dovedit util şi sincer, conştiincios în realizarea sarcinilor trasate. Prin sus-numitul s-a reuşit anihilarea unor activităţi mistico-religioase, în special la cultele neoprotestante care nu se încadrau în prevederile statutare, iar la restul cultelor şi-a adus contribuţia prin temperarea unor stări de spirit negative create de anumiţi deservenţi. Nu avem nici un fel de semnalări din care să rezulte că s-ar preta la acte de corupţie, având o atitudine loială faţă de orânduirea noastră de stat, astfel că şi în viitor considerăm că corespunde funcţiei pe care o are şi se va putea conlucra eficient cu susnumitul în cauzele care se vor ivi”[200].

Niţă Pascu, n. 14 aprilie 1928, Bucureşti. *Studii*: Şcoala primară de băieţi nr. 19 din Bucureşti (1935-1941), Liceul „Matei Basarab” din Bucureşti (1958-1961), Institutul Pedagogic din Bucureşti (1961-1964), Facultatea de Istorie-Geografie şi Institutul

[199] *Ibidem.*
[200] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 11, f. 138.

Pedagogic din Bucureşti (1961-1964). *Profesia de bază*: profesor de Istorie-Geografie. Membru PCR din 1946. *Activitate şi funcţii*: pictor ajutor la Secţia decoruri a Teatrului Naţional Bucureşti (1942-aprilie 1944), ajutor de magazioner la Fabrica de conserve „Speranţa” din Bucureşti-Ghidigeni (1945-1949), în iunie 1949 a fost scos din producţie

şi numit referent şef la Secţia Artă şi Cultură de pe lângă Comitetul Provizoriu al plasei Criveşti-Tutova (1949-1950); referent şef la Corpul de Îndrumare şi Control din Ministerul Artelor (1950), ulterior transformat în Comitetul pentru Aşezămintele Culturale, unde a ocupat postul de subinspector (1950); satisfacerea stagiului militar la Centrul de Instrucţie nr. 6 MAI (1950-1951) şi la redacţia ziarului de armă din cadrul Comandamentului Trupelor de Securitate, ca şef la resortul documentar şi cultural, cu gradul de caporal (1951-1952); redactor şef (1953), îndrumător cultural (1954-1957), apoi şef Birou secretariat la Direcţia Generală a Aşezămintelor Culturale din Ministerul Învăţământului şi Culturii (1957-1962), şef Birou contabilitate în aceeaşi instituţie (1962-1965)[201].

Se pare că Niţă Pascu avea şi o oarecare activitate de ilegalist, deoarece potrivit dosarului de cadre, în 1942 ar fi fost în ancheta de Siguranţa Statului „pentru desenarea însemnelor secera şi ciocanul şi steaua roşie”. Pe perioada pregătirii sale la Şcoala medie a suferit „o puternică infecţie a ochilor, în urma căreia are vederea mult slăbită şi l-a oprit să-şi continue studiile”. În noiembrie 1961, era propus în funcţia de director la Complexul Peleş Sinaia. La locul de muncă a fost membru al BOB şi în Comitetul de partid pe instituţie. În activitatea politică, Niţă a fost lector la cursurile sindicale de la Ghidigeni, responsabil cu agitaţia şi propaganda în BOB din Sfatul Popular al Plasei Criveşti, agitator în colectivul de agitaţie al Plasei PMR Criveşti şi conducător de lecţii politice în armată[202].

La 4 august 1965 este recrutat în Departamentul Cultelor în calitate de împuternicit pe regiunea Bucureşti. Dintr-un referat de verificare, din ianuarie 1968, reiese că Niţă „a reuşit să se identifice cu principalele probleme ale muncii cu cultele din oraşul şi regiunea Bucureşti, având până în prezent rezultate bune. Acordă multă atenţie instrucţiunilor date de organele noastre de control şi conducerea Departamentului fapt care a făcut ca îndrumările atente care au fost date de acesta organelor din cadrul conducerii cultelor să-i întărească autoritatea. Tov. Pascu dovedeşte interes faţă de sarcinile ce le are, ataşament faţă de instituţie, iniţiativă în rezolvarea unor probleme care fac obiectul aplicării politicii generale a statului în rândul cultelor religioase. Colaborarea cu organele locale de partid şi de stat se desfăşoară în bune condiţiuni, fiind apreciat pentru obiectivitatea, tactul şi seriozitatea cu care rezolvă problemele de serviciu. […] Unele deficienţe pe care le are, ca: timiditate şi o oarecare doză de rigiditate, afectează uneori asupra metodelor sale de muncă; fiind totuşi un om calm,

[201] *Ibidem*, vol. 2, ff. 65-66; ASSC, dosar personal Niţă Pascu, f. nepag.
[202] *Ibidem*.

aceste inconveniente pot dispărea dacă tov. Niţă Pascu va da o mai mare atenţie stilului său de muncă”[203].

În anul 1971, Niţă este semnalat cu „putere de muncă şi de sesizare a fenomenelor de culte, pe care le studiază şi informează la vreme departamentul. […] Se fereşte însă a da în suficientă măsură îndrumări colaboratoarei sale pentru a nu se ivi inconveniente. Din acest motiv nu-i controlează decât în mică măsură activitatea şi nu-i face observaţii asupra lucrărilor pe care aceasta le trimite la departament. Planurile de muncă, rapoartele de activitate şi informările sunt de bună calitate, bazate pe studiu aprofundat şi obiectiv. Asupra problemelor mai deosebite informează sau consultă direct pe tov. preşedinte şi tov. vicepreşedinte. Având în vedere că în Capitală îşi are sediul un număr important de culte şi unităţi de învăţământ teologic, legătura cu aceasta, cu toate dificultăţile, a fost bună. Mai puţin a ţinut legătura cu organele de partid pe sectoare. Ţine însă o bună legătură cu conducerea consiliului popular municipal Bucureşti cu care se consultă şi pe care îl informează cu aspectele constatate pe teren, privind activitatea cultelor”[204].

În anul 1974, se pare că Niţă s-a implicat mai mult în activitatea departamentului de la nivel central, conform aprecierii: „S-a încadrat mai mult în activitatea generală a departamentului, participând la toate acţiunile profesionale (şedinţe ale biroului executiv, ale Consiliului de conducere etc.), precum şi la cele social-politice, mai ales după alegerea sa în Biroul organizaţiei de bază. De asemenea, s-a străduit să păstreze contacte strânse şi să colaboreze activ cu o serie de factori de la nivelul municipiului şi sectoarelor în rezolvarea unor probleme mai dificile, cum a fost de exemplu cazul pretinsului episcop stilist Oţa Evloghie, al casei de rugăciuni penticostală din strada Sebastian etc., dovedind tact şi perseverenţă în soluţionarea acestora. Păstrează o strânsă legătură şi cu conducerile de culte, cu personalul din subordinea lor, cărora le aduce la cunoştinţă constatările privitoare la unele abateri de la reglementările în vigoare privind desfăşurarea activităţii religioase, le prezintă consecinţele la care se expun în cazul neintrării în legalitate. […] Pe linie obştească, în afara faptului că este membru al Biroului organizaţiei de bază, îndeplineşte şi munca de comandant de grupă la gărzile patriotice şi depune o susţinută activitate în legătură cu popularizarea cadrului legal în care cultele trebuie să-şi desfăşoare activitatea prin expunerile ce le face la solicitarea organelor de partid şi de stat, a conducerilor diferitelor instituţii din capitală”. Faţă de activitatea din anul 1976, Niţă era apreciat pentru implicarea în actul decizional al cultelor şi al funcţionării lor: „O atenţie specială a acordat-o activităţii forurilor de conducere ale cultelor, participând aproape cu regularitate la şedinţele acestora, ceea ce i-a oferit posibilitatea de a semnala la vreme unele tendinţe şi manifestări, starea de spirit în legătură cu unele măsuri întreprinse de Departamentul Cultelor şi alte organe de stat împotriva unor elemente anarhice şi dizidente cum au fost cele din cadrul cultului baptist, venind adesea şi cu propuneri corespunzătoare. A participat, de asemenea, la conferinţele de orientare ale preoţilor şi pastorilor, aducându-şi contribuţia la clarificarea problemelor puse în discuţie. Supravegherea diferitelor servicii religioase a făcut-o mai ales cu prilejul sărbătorilor de

[203] *Ibidem.*
[204] *Ibidem.*

anul nou, bobotează, paşte şi crăciun, reuşind într-o mai mică măsură să se ocupe de supravegherea şi a altor servicii religioase. Motivaţia o constituie volumul mare de sarcini speciale ce i-au fost date spre rezolvare de conducerea departamentului şi a direcţiei”[205].

Despre relaţia cu Securitatea aflăm dintr-o notă din 23 decembrie 1983 a Inspectoratului municipiului Bucureşti: „De la preluarea funcţiei, tovarăşul a manifestat preocupare pentru rezolvarea sarcinilor multiple şi dificile care au apărut la nivelul Capitalei, dând dovadă de orientare politică, o bună cunoaştere a problemelor de culte, seriozitate şi tact profesional. Pe parcurs, Niţă Pascu a ţinut o legătură strânsă cu organele Ministerului de Interne, informând operativ despre stările negative din mediul cultelor şi sectelor care puteau genera activităţi ostile. La indicaţiile noastre a acţionat într-o serie de situaţii pentru prevenirea unor activităţi turbulente din partea anumitor deservenţi şi laici pentru influenţarea lor pozitivă. De asemenea, ne-a sprijinit şi în acţiunile întreprinse pentru îndepărtarea sau limitarea pătrunderii de persoane cu antecedente politice sau penale în conducerea unor culte. Prin modul corect şi competent în care a rezolvat problemele şi-a atras încrederea persoanelor din mediul cultic fapt ce i-a permis să fie continuu informat despre diverse situaţii şi să poată acţiona în timp util. În ultima vreme aportul său a fost mai scăzut datorită faptului că, conducerea Departamentului Cultelor i-a limitat unele prerogative, îngrădindu-i totodată dreptul de a coopera cu organele Ministerului de Interne”[206].

Opriţoiu Petre, n. 1 martie 1928, Filiaşi, jud. Dolj. *Profesia*: lăcătuş mecanic. Inspector de culte pe jud. Gorj[207].

Este arătat de Securitate că întreţine legături cu protopopul Neofit Stănciulescu de la Tg. Jiu, „cu care se vizitează în familie şi prin intermediul căruia ar primi diferite cadouri sau sume de bani. Este comentat negativ de preoţii cultului ortodox, pentru faptul că s-a angajat în primirea unor sume de bani şi cadouri în schimbul obţinerii de parohii care aduc venituri superioare”[208].

Pârneci Constantin, n. 2 noiembrie 1934, com. Livezile, jud. Mehedinţi. *Studii*: Şcoala tehnică sanitară, Institutul pedagogic de trei ani, Facultatea de Filologie din Timişoara (1962-1965), obţinând diploma de licenţă la facultatea similară din Cluj (1972). *Profesia de bază*: profesor de Limba şi literatura română. Membru PCR din martie 1969. *Activitate şi funcţii*: tehnician medical (1954-1962), profesor suplinitor la o şcoală generală din jud. Timiş (1965-1967), director şi profesor la Şcoala generală din satul Măru, com. Zăvoi, jud. Caraş-Severin (1967-1974), apoi profesor, locţiitor al secretarului Comitetului comunal PCR şi director al căminului cultural din com. Zăvoi (1974-1975). În mai 1975 este recrutat în corpul inspectorilor teritoriali de culte pentru

[205] *Ibidem*.
[206] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 9, f. 162.
[207] *Ibidem*, vol. 8, f. 69.
[208] *Ibidem*, vol. 2, f. 71; vol. 9, f. 31.

județul Caraș-Severin de către inspectorul central George Cârstoiu, în prezența inspectorului Petre Oprițoiu de la Gorj[209].

În privința colaborării cu organele Ministerului de Interne, într-o fișă personală din decembrie 1983 a Securității Caraș-Severin se arăta: „Inspectorul colaborează cu organele de securitate, însă datele ce ne sunt puse la dispoziție de către acesta sunt furnizate în majoritatea cazurilor cu multă întârziere. Manifestă receptivitate la unele indicații ale organelor de securitate, în cazul luării unor măsuri, însă în elaborarea unor decizii, cât și în contactul direct cu reprezentanții cultelor sau chiar masa de credincioși, are o atitudine șovăitoare, nesigură, chiar dă impresia că-i este teamă sau că este compromis. Deținem date că a fost reclamat de membri ai cultului penticostal la Comitetul Județean al PCR Caraș-Severin, pentru faptul că și-ar fi însușit de la unii credincioși penticostali țigani, 2 ducați din aur, pentru a le permite acestora întruniri într-o casă de neautorizată.

[…] Cu privire la aspectele acestea am deținut și noi date, ce au fost raportate la Comitetul Județean al PCR la timpul potrivit. Despre activitatea ce o desfășoară, menționăm că în afara zilei de luni a săptămânii, când are audiențe și este prezent la birou, în restul zilelor lipsește, iar lucrările și rapoartele le întocmește la domiciliu, motivând că biroul respectiv nu-i oferă condiții de lucru”[210]. În concluzie, Securitatea propunea să fie exclus din corpul inspectorilor de culte.

Popa Ion, n. 30 august 1932, în com. Muntenii de Jos, jud. Vaslui. *Studii*: Școala generală din satul Mânjești (1932-1940), Școala de ofițeri MAI Radna (1948-1950), Liceul teoretic, curs seral (1959-1963). Membru PCR din 1945. *Profesia de bază*: muncitor ceferist. *Activitate și funcții*: muncitor necalificat la CFR Triaj Brașov (1945-1947), satisfacerea stagiului militar la Securitate, Centrul de Instrucție Dej (1948), șef Serviciu Contrainformații la UM 0975 Iași (1951-1956), declarat „inapt” de către Comisia medicală și scos din cadrele active ale Securității, apoi numit șef serviciu administrativ IGO Vaslui (1956-1958), șef Stat Major ALA (1958-1964), șef Secție Cadre la Consiliul popular raional, apoi județean Vaslui (1954-1968). *Distincții*: „Meritul Militar clasa I”, „Muncii”, „În încheierea colectivizării agriculturii” și „A XX-a aniversare a eliberării patriei”. Mai mulți ani a fost șeful BOB pe Sfatul popular al raionului/județului Vaslui[211]. De la 1 aprilie 1968 este împuternicit de culte pe Vaslui. La 1 martie 1971 este promovat de la treapta de inspector teritorial județean la cea de inspector principal teritorial județean.

Popa Ion era apreciat de superiorii săi din departament, potrivit caracterizării activității sale: „Și în anul 1975, tov. Popa Ion a dovedit că este un inspector disciplinat și perseverent în îndeplinirea sarcinilor profesionale ce i-au revenit. În scopul cunoașterii activității cultelor, a efectuat un număr apreciabil de zile pe teren, reușind să

---

[209] *Ibidem*, vol. 2, ff. 92-92v.
[210] *Ibidem*, vol. 9, f. 167.
[211] *Ibidem*, vol. 11, ff. 145-145v.

cuprindă marea majoritate a localităţilor şi unităţilor de cult din judeţ. O atenţie însemnată a acordat-o supravegherii comunităţilor neoprotestante. Pe această bază a întocmit şi trimis la departament un număr însemnat de informări. Ele se referă cu precădere la conferinţe de orientare, manifestări religioase prilejuite de sărbătorile crăciunului, anul nou, bobotează şi paşte, hramuri, sfinţiri şi resfinţiri de biserici etc. la care de obicei sunt antrenate mase mari de credincioşi. Din informările respective se desprinde puterea de sintetizare a celor mai interesante aspecte şi bună orientare în rezolvarea problemelor ce s-au ivit. Asupra faptului că nu a întocmit şi lucrări de sinteză bazate pe un studiu mai îndelungat, că, uneori, în deplasările pe teren nu s-au ocupat de supravegherea activităţii tuturor cultelor şi a grupărilor religioase anarhice şi interzise, i s-a atras atenţia, făcându-i-se şi recomandările necesare faţă de care tovarăşul Popa a dovedit receptivitatea. În munca de birou, după cum rezultă din rapoartele inspectorilor centrali, este ordonat, având o evidenţă a actelor cu caracter normativ privind activitatea cultelor, a ordinelor şi dispoziţiilor departamentului, a situaţiei cultelor din judeţ şi a propriei sale activităţi. Păstrează o strânsă legătură cu organele de partid şi de stat pe care le informează asupra principalelor probleme de culte-motiv pentru care este bine apreciat”[212].

Pruteanu Alecsandru, n. 2 ianuarie 1936, com. Mânzăleşti, jud. Buzău. *Studii*: Şcoala generală din Beceni, jud. Buzău (1951), Seminarul teologic din Buzău (1951-1955), Institutul teologic ortodox din Bucureşti (1955-1959), diferenţă la liceul teoretic „Mihai Eminescu” din Buzău (1963-1966), Facultatea de Istorie şi Filologie din Iaşi (curs fără frecvenţă, 1967-1972). Membru PCR din 1968. *Profesia de bază*: învăţător. *Activitate şi funcţii:* învăţător suplinitor la Şcoala generală din satul Beşlii, com. Mânzăleşti (1959-1960), profesor suplinitor de istorie la Şcoala generală din Mânzăleşti (1960-1971), apoi din Vintilă Vodă, jud. Buzău (1971-1972). În activitatea politică, Pruteanu a fost director al căminului cultural (1960-1961) şi secretar al Comitetului UTC pe comuna Mânzăleşti. La 1 septembrie 1972 a fost recrutat ca inspector de culte pentru judeţul Buzău.

În fişa personală (4 septembrie 1972) şi pe referatul de încadrare (5 septembrie 1972), la rubrica studii este trecut „liceul de cultură generală+anul IV Fac. Istorie”. Conform fişei personale întocmită în septembrie 1972 de către Departamentul Cultelor aflăm că Alecsandru Pruteanu „a fost trimis de către părinţi” la seminar, iar după absolvirea Institutului teologic „a refuzat să se preoţească”. A fost propus pentru postul de împuternicit de culte de către Leontin Băciucu, secretar al Comitetului judeţean PCR şi Gheorghe Bobocea, prim-vicepreşedinte al Comitetului executiv al Consiliului popular judeţean Buzău.

În mai multe memorii înregistrate la Departamentul Cultelor în perioada ianuarie-iunie 1978, Pruteanu este caracterizat ca persoana care în judeţul Buzău, pe linie de culte, „conduce totul. El numeşte, transferă şi recomandă oamenii lui”, fiind

[212] ASSC, dosar personal Popa Ion, f. nepag.

acuzat de „luare de mită, transferuri, numiri de posturi prin avize favorabile, cu alte cuvinte Pruteanu taie şi spânzură. S-au fixat preţuri de la 3000-5000 lei pentru aprobarea de devize. [...] Pruteanu foloseşte cu succes metoda motanului sau a dulăului din fabulă, că dreptate nu-i pentru căţei". Era considerat „director, inspector şi episcop" la Buzău şi autorul propulsării ieromonahului Veniamin Nicolae în postul de arhiereu vicar al episcopului Antim Anghelescu ameninţat continuu cu pensionarea de către acelaşi împuternicit. De altfel, un grup de preoţi ortodocşi buzoieni reclamau la Departamentul Cultelor starea de „haos" de la centrul eparhial de la Buzău datorat numirilor de consilieri făcute de împuternicitul Pruteanu şi un preot consilier în numele partidului.

În aprecierile anuale de la Departamentul Cultelor, în cele mai multe cazuri, Alecsandru Pruteanu a primit calificativul „bine" sau satisfăcător", mai ales spre sfârşitul anilor 70. De pildă, pentru anul 1976 se arăta: „În timpul de când lucrează ca inspector teritorial pentru probleme de culte (peste 4 ani) a reuşit să se familiarizeze cu această muncă şi să-şi îndeplinească în general, în condiţii corespunzătoare, sarcinile ce i-au revenit. Pentru cunoaşterea activităţii cultelor şi a problemelor pe care acestea le ridică a continuat şi în anul 1976 să se deplaseze pe teren un număr însemnat de zile, cuprinzând majoritatea localităţilor şi unităţilor de cult din cuprinsul judeţului. Unele au fost vizitate de mai multe ori, în funcţie de problemele pe care le-au ridicat, încât a reuşit să fie la curent cu manifestările religioase şi să intervină la timp în cazurile de abatere de la normele legale, să propună măsurile necesare a fi luate, fie de către organele locale, fie de către departament, după caz. De asemenea, a continuat să se ocupe de supravegherea activităţii de la centrul eparhial şi seminarul teologic ortodox din Buzău, informând departamentul asupra constatărilor. Analiza materialelor întocmite şi înaintate la departament ca şi controalele ce i s-au făcut la judeţ au evidenţiat însă că, în activitatea tovarăşului Pruteanu au existat şi unele neajunsuri. De pildă, în unele cazuri planurile de muncă şi rapoartele de activitate au fost trimise la departament cu întârziere. Uneori, rapoartele de activitate nu erau decât copia planurilor de muncă din care cauză unele i-au fost restituite pentru a fi refăcute. Deplasându-se pe teren a întreprins şi unele acţiuni ce depăşeau sfera competenţelor sale aşa cum rezultă din raportul de activitate pe luna iunie 1976, în sensul că la biserica din comuna Berca-monument istoric-a luat măsuri împreună cu reprezentanţii Comitetului judeţean pentru cultură şi educaţie socialistă ca preotul să slujească în altă biserică în timpul cât se fac lucrări de renovare, în loc ca acest lucru să-l fi discutat cu centrul eparhial. În ce priveşte audienţele, din relatările sale nu rezultă cine sunt cei care au venit în audienţă, problemele ridicate şi modul în care au fost rezolvate. O deficienţă gravă în activitatea sa este faptul că, din lipsă de tact şi de orientare, a avut o asemenea atitudine faţă de cei doi ierarhi ai bisericii ortodoxe, încât aceştia astăzi refuză să mai lucreze cu el, nu mai au încredere în el, se plâng împotriva sa. Deşi i s-au făcut repetate recomandări de îmbunătăţire a acestei situaţii. Tov. Pruteanu nu numai că a continuat acelaşi mod defectuos de lucru, cu conducerea eparhiei, dar făcând unele cercetări pe care le-a avut de rezolvat a purtat cu unii preoţi discuţii la adresa ierarhilor privind unele situaţii ale acestora, care ajungând din nou la urechea ierarhilor, probabil prin preoţii respectivi, au dus la încordarea şi mai mare a relaţiilor respective. În mai multe rânduri, tov. Pruteanu

i s-a atras atenţia asupra faptului că, nerespectând recomandările ce i s-au făcut, nu va mai putea îndeplini funcţia de inspector".

Interesant este faptul că Securitatea de la început nu a fost de acord cu încadrarea lui Pruteanu ca inspector de culte, conform unei fişe personale din 21 decembrie 1983: „Organele noastre au avut obiecţiuni încă de la numirea lui în acest post, deoarece, are mulţi colegi preoţi, cunoştinţe şi rude apropiate care au lucrat şi lucrează în acest mediu. Începuse deja mari discuţii nefavorabile la adresa lui din partea unor preoţi şi laici care îşi exprimau părerile că în nici un caz el nu-şi poate exercita funcţia în care a fost numit datorită faptului că provine din rândul acestei categorii de persoane (urma să se facă preot), iar multe probleme ce vor apare, nu vor putea fi rezolvate de acesta în spiritul dreptăţii şi al adevărului.

[…] În procesul de supraveghere informativă pe care organele noastre îl desfăşoară asupra unor persoane din cultul ortodox şi neoprotestant, aflate în atenţia noastră, în informaţiile primite a apărut şi inspectorul Pruteanu Alexandru, ca unul care nu manifestă spirit partinic, responsabilitate faţă de funcţia care i s-a încredinţat. După cum era de aşteptat, inspectorul Pruteanu a favorizat pe unii colegi de seminar, azi preoţi. […] În alte informaţii primite la acest inspectorat este semnalat că a comis unele abuzuri în exercitarea funcţiei sale, este discreditat în faţa conducerilor unor culte, comentându-l nefavorabil, afirmându-se că nu poate fi considerat omul de legătură între biserică şi stat, ci mai degrabă un om de afaceri, necinstit şi imoral. Este semnalat de sursele noastre că ar fi luat sume de bani de la preoţi, pentru unele transferări şi numiri, care au avut loc la Centrul eparhial Buzău, că a înlesnit intrarea în Seminarul teologic Buzău a unor candidaţi, apelează la preoţi (între care şi surse) pentru a-şi rezolva interese de ordin personal.

[…] Deşi recrudescenţa fenomenului religios este simţită din ce în ce mai mult pe raza judeţului Buzău, atât din partea cultelor neoprotestante şi a sectelor interzise prin lege, nu a luat niciodată măsuri ferme pentru preîntâmpinarea unor fenomene nocive care s-au petrecut, deşi prin calitatea pe care o are o putea face.

[…] Există în tradiţia cultului ortodox (dar la Buzău se exagerează foarte mult prin venirea episcopului Norocel) de a se face sfinţiri cu participarea unui număr mare de clerici şi lume multă la aceste festivităţi religioase care de cele mai multe ori s-au ţinut în perioade nepotrivite (ex. campanii agricole), normal este (aşa cel puţin ne spun sursele noastre, fiind bine documentate) ca împuternicitul să nu participe la aceste festivităţi religioase. De ce?, pentru că este obligat să se supună regulilor cultului (să se închine, să cânte, să se roage etc.) asta fiind o treabă a conducerii eparhiei Buzău. Prezenţa împuternicitului aici este legată de chestiuni materiale, pentru că după terminarea slujbei urmează masa şi apoi la fiecare câte un plic cu bani. De aceea este nelipsit la aceste sfinţiri"[213].

Totodată, „despre el au fost expediate către diferite organe numeroase scrisori şi reclamaţii în care sunt sesizate o serie de abuzuri şi comportări necorespunzătoare. Aşa după cum rezultă şi din scrisoarea adresată Ministerului de Interne. Cu toate acestea

[213] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 11, ff. 155-157v.

au fost informate şi organele locale de partid şi de stat, propunându-se schimbarea acestuia din funcţie”[214].

Pe o rezoluţie din aprilie 1984, generalul Aron Bordea cerea ca Departamentul Cultelor să fie informat despre atitudinile lui Pruteanu, totodată solicitând informaţii privind legăturile acestuia cu conducerea instituţiei de care aparţinea[215].

Savin Ioan, n. 7 ianuarie 1919, com. Secuieni, jud. Bacău. *Studii*: Liceul teoretic. Membru PCR din 1947. Este împuternicit de culte din 1950. Într-o fişă personală din ianuarie 1976, întocmită de Securitatea Bacău, se spunea: „Este un tovarăş serios, nu este cunoscut cu abateri sau vicii care să-l compromită. Cunoaşte bine orientările date pe linia Departamentului Cultelor şi le aplică în practică întocmai, fără părtinire. Dă multă dovadă de corectitudine şi obiectivitate în muncă. Este colaboratorul nostru, a dat şi dă rezultate bune în muncă, sesizându-ne la timp despre unele fenomene sau acţiuni ce se ivesc în cadrul cultelor şi sectelor existente pe raza judeţului. Dovedeşte mult ataşament faţă de organele noastre şi, în afară că ne informează cu probleme ce ne interesează, ne şi consultă în unele probleme, aşa spre exemplu când a ales candidaţii pentru alegeri în comitetele AZS, a evangheliştilor şi a altora, în aprobările care se dau de înfiinţarea unor case de rugăciuni, cu privire la unele persoane din cler care urmează să urce în ierarhia cultelor respective şi asupra altor probleme. Ia măsuri fie la sesizarea noastră sau din proprie iniţiativă asupra elementelor care încalcă legea cultelor sau depăşesc normele legale. Apreciem că este un tovarăş orientat în funcţia pe care o îndeplineşte şi credem că şi în viitor se va achita de sarcinile ce le are, atât pe linia cultelor, cât şi în colaborarea cu organele noastre”[216].

Ţeperdel Mihai, n. 10 iulie 1931, sat Butin, com. Gătaia, jud. Timiş. *Studii*: Şcoala primară din Butin (1938-1942), Liceul teoretic nr. 2 din Timişoara (1942-1950). *Profesia de bază*: învăţător. Membru UTC din 1948 şi PCR din 1953. *Activitate şi funcţii*: învăţător suplinitor la Şcoala din Jamu Mare (1950), apoi profesor de Ştiinţele naturii în satul Clopodia, din aceeaşi comună, jud. Timiş (1950-1951), satisfacerea stagiului militar la UM 03236 MFA din Slobozia, jud. Ialomiţa, îndeplinind „munca de responsabil cu lichidarea analfabetismului” (1951-1954), apoi îndrumător al bibliotecilor din cadrul Secţiei culturale de la Sfatul regional Banat (1954-1955). *Distincţii*: medalia „A XX-a aniversare a RPR”. La 22 iunie 1955 a fost recrutat în corpul inspectorilor teritoriali de culte, pentru regiunea Banat, mai întâi ca împuternicit secretar, apoi ca împuternicit regional, după pensionare lui Popescu Sever.

Într-un referat din 1954, întocmit în vederea încadrării la Sfatul regional Banat, Ţeperdel este descris ca „un element tânăr, om cu multă dragoste de muncă. Promite a

[214] *Ibidem*, f. 151.
[215] *Ibidem*, f. 150.
[216] *Ibidem*, vol. 9, ff. 171-171v.

fi un bun cadru cultural, având şi o pregătire de cultură generală corespunzătoare. Este energic, plin de elan şi cu perspective frumoase de dezvoltare. Este ataşat partidului nostru, pentru care se străduieşte să dea tot ce puterea şi capacitatea îl ajută". Iar într-o fişă de cadre Ţeperdel era arătat că în funcţia de îndrumător „a dovedit principialitate şi intransigenţă"[217].

La şase luni de la angajarea ca împuternicit, într-o caracterizare a a responsabililor din centrala ministerului, se spunea despre Ţeperdel: „A reuşit a cunoaşte problemele de culte şi a da o rezolvare justă, pe linia politică trasată de Minister. Tov. a fost primit în rândurile membrilor de partid. Este înscris şi participă regulat la seminariile formei de învăţământ, Istoria PCUS, anul I, unde participă la discuţii. Tov. nu citeşte cu regularitate presa de partid. Din punct de vedere profesional tov. îşi îndeplineşte sarcinile în bune condiţiuni. Lucrările date spre executare le face la termenul fixat, dovedind din zi în zi o cât mai bună executare. În lipsa împuternicitului regional, în cazuri urgente, ia legătura cu conducerile locale ale cultelor şi cu organele locale, iar în rezolvarea problemelor dovedeşte orientare. Are putere de muncă, spirit de iniţiativă şi dovedeşte şi vigilenţă în munca sa. Studiază instrucţiunile, legea cultelor şi statutele, pentru a fi în măsură să poată rezolva singur unele probleme. Lucrările le rezolvă cu multă atenţie, nu urmăreşte însă şi trimiterea lor la timp. Este conştiincios, respectă orele de birou, fiind un ajutor preţios în munca împuternicitului regional. Urmăreşte rezolvarea problemelor de către împuterniciţii raionali, sesizează lipsurile din lucrări, luând măsurile de observare şi îndreptare a lucrării, comunicând împuternicitului regional măsurile luate. Ca o lipsă constatată până acum este aceea că este prea grăbit în studierea instrucţiunilor, cât şi a lucrărilor împuterniciţilor, fapt ce duce fie la interpretarea greşită, fie la lipsa de sesizare a unor lipsuri. De asemenea, tov. fiind operativ în executarea lucrărilor (scrierea lor la maşină), nu le rezolvă din timp, lăsând să se aglomereze fapt ce duce la întârzierea unor lucrări cu termen fix. În general, munca împuternicitului ajutor este în creştere şi în ajutorul împuternicitului regional şi a celor raionali. Nu refuză sarcini, îşi recunoaşte greşelile, nu rezolvă probleme în care nu este bine orientat. Este apreciat şi de către organele locale cu care noi colaborăm"[218].

Într-un referat de verificare din 4 martie 1968, despre Ţeperdel se spunea: „Având un nivel de cunoştinţe profesionale şi ideologice destul de avansat, tov. Ţeperdel Mihai, se descurcă uşor în punerea de acord a nevoilor religioase cu realitatea istorică şi politică de stat în problema de culte, acordând destulă atenţie cunoaşterii noutăţilor izvorâte din activitatea acestui fenomen. Pătruns de dorinţa de a cunoaşte toate problemele şi din grija de a executa cu punctualitate lucrările, este câteodată nervos, nervozitate care în câteva rânduri l-a pus în conflict cu Mitropolia Banatului, creând unele nemulţumiri şi Episcopiei Aradului. Aceste inconveniente ale tov. Ţeperdel Mihai sunt uşor de remediat, deoarece el are voinţă şi poate să se schimbe", propunându-se astfel păstrarea lui în funcţie[219].

Ţeperdel era considerat un funcţionar cu o bună prestanţă, potrivit aprecierii din 1973: „Lucrând de mai mulţi ani în cadrul departamentului a reuşit să acumuleze o

[217] *Ibidem*, vol. 4, f. 18.
[218] ASSC, dosar personal Ţeperdel Mihai, f. nepag.
[219] *Ibidem.*

bogată experienţă. Aceasta îmbinată cu preocuparea pentru ridicarea continuă a nivelului de pregătire politică şi profesională au făcut ca în anul 1973 să îşi îndeplinească în mod corespunzător sarcinile de serviciu ce i-au revenit. Având un stagiu mare în specialitate el a reuşit să sesizeze cu uşurinţă diferitele tendinţe şi manifestări din activitatea cultelor menite să ducă la intensificarea vieţii religioase despre care a informat cu operativitate, atât departamentul, cât şi organele locale competente pentru luarea de măsuri. O atenţie deosebită a acordat-o pregătirii şi desfăşurării conferinţelor de orientare a personalului de cult, precum şi supravegherii serviciilor religioase ocazionate de sărbătorirea unor hramuri, sfinţiri şi resfinţiri de biserici, catehizări şi mirungeri, botezuri etc., s-a preocupat mai puţin însă de activitatea cultelor: evanghelic CA, evanghelic SP, mozaic, AZS şi CDE despre care informările sunt într-un număr destul de mic. La fel şi despre grupările religioase interzise şi anarhice pentru care i s-a atras atenţia la timpul potrivit, ceea ce a fost luat în seamă de tovarăşul Ţeperdel. Pentru modestia, spiritul de iniţiativă, disciplină, conştiinciozitate şi perseverenţa de care a dat dovadă în îndeplinirea sarcinilor el se bucură de bună apreciere din partea organelor de partid şi de stat judeţene. De asemenea, se bucură de stimă şi respect şi în faţa conducerilor de culte şi a personalului clerical".

Într-o altă caracterizare a activităţii sale, de data aceasta întocmită de Securitatea Timiş în decembrie 1983, despre Ţeperdel se arăta: „Cunoaşte bine problemele cultelor. Până în prezent a rezolvat bine sarcinile în această problemă. Este un bun colaborator al organelor noastre, ne consultă în toate problemele, ia măsuri corespunzătoare, legale, organizându-se cu ajutorul său unele măsuri de prevenire. Ne informează de toate problemele cunoscute de interes pentru organele de securitate"[220]. În consecinţă, Securitatea propunea păstrarea lui pe postul de împuternicit pentru Timiş.

Vâlcu Dumitru, n. 20 iunie 1931, com. Boloteşti, jud. Vrancea. *Profesia*: activist de partid. În 1983 era inspector la Galaţi. Într-un tabel întocmit de Securitate cu „împuterniciţii cu probleme la etica şi morala socialista", Vâlcu este arătat că „se ocupă cu luarea de mită de la diverşi preoţi ortodocşi, în schimbul transferării lor în alte localităţi sau promovării altora în funcţii"[221].

Alţi inspectori din 1983 pentru care nu avem date biografice sunt: Simo Sandor, n. 1944, Odorheiu Secuiesc, profesor, inspector la Covasna; Tanko Arpad, n. 1927, com. Morăreni, jud. Harghita, învăţător, inspector la Mureş; Gheorghe Marin, n. 1940, com. Baldovineşti, jud. Olt, profesor, inspector la Olt; Iura Dumitru, n. 1944, com. Năneşti, jud. Maramureş, profesor, inspector la Satu Mare; Achim Simion, n. 1939, com. Romiţa, jud. Sălaj, învăţător, inspector la Sălaj. Galan Valerian, n. 1926, Suceava, învăţător, inspector la Suceava. Căprăroiu Mihai, n. 1921, Filiaşi, jud. Dolj, ofiţer, inspector la Tulcea[222].

---

[220] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 148, vol. 11, f. 239v.
[221] *Ibidem*, vol. 9, ff. 31, 201.
[222] *Ibidem*, vol. 8, ff. 69-72.

Nicolae IONIȚĂ

Fişe biografice ale şefilor direcțiilor regionale de Securitate din anii `60 (II)

Records of the Leaders of the Securitate Regional Divisions in the 1960's

The early 1960's marked the end of the selection process of the Securitate leaders that had begun in 1948. The last „veterans" selected from among the party activists appointed by the central and regional bodies of the Securitate were replaced with officers trained exclusively according to the rules of the repressive apparatus.

The present paper displays the biographies of the leaders of the regional Securitate divisions, appointed between 1961 and 1967. Some of those officers held high positions in the hierarchy of the repressive bodies in Romania until the end of the communist regime (the names of Nicole Plesita and Emil Macri should be mentioned) while others were gradually removed from the system.

Our work focuses on the mechanisms of recruitment and promotion of the Securitate leaders in the first 20 years of existence of that institution. Besides, the paper shows the degree to which the objectives of the staff policy set and adhered to since the establishment of the repressive bodies in Romania after 1948 were met.

Etichete: Securitate, direcție regională, promovare, comandant, politică de cadre

Keywords: Securitate, regional division, promotion, leader, staff policy

Gheorghe N. Grigore (n. 18 august 1928, în Bucureşti, fiul unui mecanic, naționalitatea – română, studii – medii şi cursul de pregătire în munca de Securitate din U.R.S.S., cu durata de un an, profesia de bază – strungar), şef al *Direcției Regionale de Securitate Hunedoara* în perioada 1962 – 1968**.**

Gheorghe Grigore a absolvit şapte clase primare în 1942 şi s-a angajat ucenic la Întreprinderea „Olimpul" din Bucureşti, urmând concomitent cursurile şcolii profesionale de ucenici, până în 1946. Ulterior, calificându-se în meseria de strungar, a continuat să lucreze în cadrul aceleiaşi întreprinderi. În acelaşi timp, s-a apropiat de structurile politice afiliate noului regim, în 1945 fiind primit în U.T.C., iar apoi în P.C.R., din septembrie 1947. Date fiind originea socială şi profesia sa, a fost relativ

rapid remarcat şi scos „din producţie" pentru a fi trimis, de la 1 iulie 1949, să urmeze cursurile Şcolii medii de partid, cu durata de 3 luni[1].

După absolvirea cursului mai sus menţionat, Gheorghe Grigore nu şi-a continuat cariera de activist de partid, ci a fost trecut direct în prima linie a luptei împotriva „duşmanilor de clasă" şi angajat în D.G.S.P., de la 17 noiembrie 1949, cu gradul de sergent major, fiind repartizat ca funcţionar operativ la Direcţia I Informaţii Interne din Aparatul Central al Securităţii[2]. Aici, Gh. Grigore se face remarcat de la bun început prin „interesul deosebit" arătat pentru „însuşirea problemelor de Securitate", „perseverenţa manifestată în îndeplinirea sarcinilor profesionale", precum şi „rezultatele pozitive" obţinute, fapt pentru care a fost primit în corpul ofiţerilor, din 1950, cu gradul de sublocotenent, şi promovat în funcţii de conducere de mai mică importanţă, precum cea de locţiitor şef birou în cadrul Serviciului 3 „Partide Burgheze şi Organizaţii Naţionaliste Ilegale din Rândul Minorităţilor Naţionale" din Direcţia a III-a Informaţii Interne[3]. Cu toată importanţa redusă a funcţiilor deţinute iniţial, din 1954 apar primele semne ale faptului că ofiţerul era avut în vedere pentru promovarea în eşaloanele de vârf ale ierarhiei, fiind încadrat, în cursul aceluiaşi an, locţiitor al şefului unui serviciu operativ din cadrul Direcţiei a III-a, avansat locotenent major la „excepţional", iar, din noiembrie – trimis pentru a urma cursul de pregătire în „munca informativă" din U.R.S.S[4].

După întoarcerea de la Moscova, în februarie 1956, Gh. Grigore a fost reîncadrat ca locţiitor al şefului Serviciului 3 Manifeste din Direcţia a III-a, încredinţându-i-se conducerea efectivă a unităţii. Pe parcursul a aproape trei ani, s-a remarcat prin „buna sa pregătire în munca profesională", care îl ajuta „să se orienteze just în rezolvarea problemelor", precum şi prin „îndrumările competente" acordate subalternilor în diverse lucrări, ofiţerul participând personal la soluţionarea „problemelor de muncă". Calităţile sale personale ar fi contribuit semnificativ la „imprimarea unui ritm mai ofensiv împotriva elementelor contrarevoluţionare" în activitatea serviciului şi l-ar fi ajutat să câştige respectul subalternilor[5], fiind totodată apreciat de conducerea ministerului drept „un ofiţer serios, competent şi cu autoritate faţă de subalterni", cu perspective de promovare pentru viitor[6]. Din toate aceste

---

[1] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7370, dosar nr. 31, nenumerotat: Referat de cadre, f.d., semnat de mr. Grigore Rovenţa, şeful Serviciului 1 din Direcţia Cadre M.A.I., cpt. Vasile Achimescu, şef birou şi lt. maj. Constantin David, anexat ordinului M.A.I. nr. 2408/01.07.1959.

[2] Idem, inv. nr. 7347, dosar nr. 2, ff. 86 – 87: Deciziile Directorului General al Securităţii Poporului nr. 13300 şi 13310/17.11.1949.

[3] Vezi idem, inv. nr. 7370, dosar nr. 31, nenumerotat: Referat de cadre…, anexat ordinului M.A.I. nr. 2408/01.07.1959 şi idem, inv. nr. 7358, dosar nr. 31, nenumerotat: Ordinul M.S.S. nr. 448/31.03.1953.

[4] Referitor la avansarea în grad, vezi idem, inv. nr. 7360, dosar nr. 68, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 3618/15.08.1954.

[5] Idem, inv. nr. 7370, dosar nr. 31, nenumerotat: Referat de cadre…, anexat ordinului M.A.I. nr. 2408/01.07.1959.

[6] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cadre, dosar G/326, f. 3: Referat de cadre privind activitatea lui Grigore Gheorghe, din 27.12.1961, alcătuit de Secţia Cadre a C.C. al P.M.R., semnat de Nicolae Constantin, şef sector în cadrul secţiei, Ionel Gal, instructor şi Gheorghe Titileanu, responsabil

motive, Gh. Grigore este avansat la gradul de căpitan, definitivat în funcţia de şef al Serviciului 3 din Direcţia a III-a, la 1 iulie 1959[7] şi supus unei atente examinări, pentru a i se evalua capacitatea de a face faţă unor funcţii de conducere în diferite sectoare informative. În această logică s-a înscris, cel mai probabil, şi mutarea sa la conducerea Serviciului „Tineret Studios" din Direcţia de Informaţii Interne M.A.I., în februarie 1961[8].

Prilejul pentru promovarea căpitanului Grigore l-a reprezentat schimbarea şefilor de direcţii regionale de Securitate de naţionalitate maghiară, de la sfârşitul anului 1961, când a fost eliberat postul de comandant al Regionalei Hunedoara, ce-i este atribuit lui Gh. Grigore, de la 1 ianuarie 1962, acesta fiind şi avansat, în prealabil, la gradul de maior[9]. Noul şef al Regionalei de Securitate Hunedoara a fost şi primul comandant al unităţii care a reuşit să câştige cu adevărat aprecierea conducerii ministerului, de la mutarea lui Mihail Kovacs, în 1952. Deşi numit în fruntea unei unităţi teritoriale confruntate cu o situaţie operativă relativ dificilă, căreia i se adăugau frecvente abateri disciplinare ale lucrătorilor, Gh. Grigore pare să facă faţă în mod exemplar tuturor provocărilor de gen în anii care au urmat. Rezultatele obţinute în activitatea informativă de ofiţerii direcţiei se îmbunătăţesc considerabil, nivelul de disciplină al acestora marchează o ameliorare, în timp ce sunt promovaţi, la recomandarea şefului regionalei, lucrători bine apreciaţi de conducerea M.A.I., cu o îndelungată carieră ulterioară în Securitate, unii dintre ei chiar în Aparatul Central al ministerului[10]. Toate acestea au reprezentat motive suficiente pentru premierea repetată a lui Gheorghe Grigore şi avansarea sa în grad de două ori la „excepţional", în doar cinci ani: locotenent-colonel, de la 23 august 1964 şi colonel – 30 decembrie 1967[11]. Schimbările produse la vârful ministerului, după plecarea lui Al. Drăghici, în iulie 1965, reorganizările din 1967 – 1968, concretizate prin înfiinţarea C.S.S., sporirea pretenţiilor faţă de nivelul de pregătire profesională şi culturală a lucrătorilor de Securitate şi mai

al colectivului M.A.I. din Grupul de instructori pentru controlul muncii de partid în M.F.A. – M.A.I.

[7] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7370, dosar nr. 31, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2408/01.07.1959.

[8] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cadre, dosar G/326*,* f. 5: Referat de cadre privind activitatea căpitanului de Securitate Grigore Gheorghe, din 22.12.1961, semnat de şeful Direcţiei Cadre M.A.I., colonel Ioan Pateşan.

[9] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7377, dosar nr. 14, nenumerotat: vezi ordinele M.A.I. nr. K/3541 şi K/3542 din 01.01.1962.

[10] Poate cel mai evident exemplu în acest sens ar fi Ion Emilian Georgescu, promovat succesiv, în perioada în care Gh. Grigore a deţinut conducerea organelor de Securitate din regiunea, apoi judeţul Hunedoara, în funcţiile de şef al Serviciului Raional de Securitate Hunedoara (01.02.1963), locţiitor al şefului Regionalei de Securitate Hunedoara pentru operativ (01.09.1964), pentru ca, de la 1 decembrie 1967 să fie mutat în Aparatul Central al C.S.S. şi numit ulterior locţiitor al şefului Direcţiei a II-a Contrasabotaj (01.03.1969). Acesta nu este însă un exemplu singular, putând fi citate, în acelaşi sens, şi cazurile lui Gheorghe Simon (succesorul lui Gh. Grigore la conducerea Inspectoratului Judeţean de Securitate Hunedoara), Laurian Rusan, Florian Baicu ş.a.m.d.

[11] Idem, inv. nr. 7381, dosar nr. 17, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2403/23.08.1964 şi idem, inv. nr. 7388, dosar nr. 32, nenumerotat: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 4030/30.12.1967.

ales a şefilor acestora nu par să-i afecteze în vreun fel poziţia. Din aceste motive, după reorganizarea teritorială din 1968, au părut fireşti confirmarea sa la conducerea Inspectoratului Judeţean de Securitate Hunedoara[12], dar şi includerea în evidenţa cadrelor pentru promovarea într-o funcţie de o mai mare importanţă. Aceasta avea să survină relativ rapid ulterior, în urma controlului efectuat, în cursul anului 1970, asupra activităţii organelor de filaj şi investigaţii din cadrul Direcţiei a XII-a a Securităţii, ale cărui rezultate au fost chiar mai proaste decât cele care constituiau nota obişnuită a acestei unităţi. Consecinţa a fost destituirea a aproape întregii conduceri a direcţiei, în frunte cu şeful ei, generalul Pius Kovacs, care a fost înlocuit, de la 1 mai 1970, de colonelul Gheorghe Grigore[13].

Revenit în Aparatul Central al Securităţii, de data aceasta în poziţia de şef al unei direcţii operative, Gh. Grigore se bucură de o remarcabilă longevitate în funcţie. Nici una dintre schimbările ulterioare – de la simple reorganizări şi schimbări de indicativ sau denumire ale direcţiei, până la reorganizarea întregului aparat de represiune, prilejuită de fuziunea C.S.S. şi M.A.I., din aprilie 1972, sau de înfiinţarea Departamentului Securităţii Statului, în 1978 – nu-l afectează cu nimic pe şeful Unităţii Speciale „F", cum a fost redenumită direcţia de filaj şi investigaţii din 1973. La fel de puţin efect asupra carierei ofiţerului au şi înlocuirile succesive ale miniştrilor de Interne după 1972, schimbarea repetată a întregii garnituri de conducere a Securităţii sau anchetele interne efectuate după dezertarea generalului Pacepa. Dimpotrivă, Gh. Grigore pare să se bucure de aprecierea tuturor conducătorilor organelor de represiune timp de aproape paisprezece ani, fiind evidenţiat cu numeroase ocazii, răsplătit cu prime substanţiale şi avansat în grad – general-maior, de la 27 decembrie 1972[14]. Pot fi menţionate, este adevărat, şi incidente precum sancţionarea cu „mustrare scrisă", în 1976[15], sau suspiciunile care au planat asupra sa în 1979, când a fost supus unei anchete pentru a justifica modul în care dobândise unele bunuri cu o valoare apreciabilă[16], dar,

---

[12] Vezi Fl. Dobre (coord.), *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective şi metode*, vol. 2 (1967 – 1989), Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2006, pp. 54 – 55: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 1550/18.02.1968.

[13] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7393, dosar nr. 3, nenumerotat: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 1407/01.05.1970.

[14] Vezi http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/7349_002%20fila%20162-164.pdf, consultat la data de 14 aprilie 2014.

[15] Idem, inv. nr. 7405, dosar nr. 9, nenumerotat: Ordinul M.I. nr. II/1538/01.06.1976. Conform ordinului, sancţiunea i-a fost acordată „pentru că a solicitat şefului Inspectoratului Judeţean Timiş să-i fie procurate unele obiecte de îmbrăcăminte provenite din confiscări pentru fiul său".

[16] În contextul anchetelor declanşate după fuga generalului Pacepa din august 1978, au fost efectuate, la comanda lui Nicolae Ceaușescu, o serie de investigaţii asupra averilor deţinute de ofiţerii de Securitate, mai ales ale celor din sectorul „informaţii externe" sau cu poziţii de vârf în cadrul sistemului. În acest context, s-a descoperit faptul că generalul Grigore era fericitul posesor al unei vile situate în localitatea Bran, cu o valoare estimată de 250 000 de lei, sumă mai mult decât considerabilă în acea vreme. Cu toate acestea, se pare că, deşi cazul său a fost adus în atenţia conducerii ministerului, cercetările ulterioare nu au relevat nimic ilegal în modul de dobândire a imobilului respectiv – vezi idem, fond Documentar, dosar nr. 13154, vol. 13, f. 53: *Tabel nominal cu cadrele de conducere din aparatul de Securitate luate în evidenţă ca posesoare ale unor bunuri materiale asupra cărora colectivul central de verificare trebuie să-şi spună punctul de vedere*

în final, toate acestea nu au putut umbri imaginea pozitivă pe care generalul Grigore a ştiut să şi-o creeze la nivelul conducerii ministerului şi a partidului.

Finalul carierei ofiţerului la conducerea organelor de filaj şi investigaţii ale Securităţii a intervenit în cursul lunii septembrie 1984, când, în contextul introducerii principiului „rotirii cadrelor" de conducere, aflate în aceeaşi funcţie pentru mai mult de doisprezece ani, s-a descoperit faptul că Gheorghe Grigore depăşise cu mult limita respectivă. Avându-se în vedere şi vârsta sa înaintată, a fost înlocuit la comanda Unităţii Speciale „F" cu fostul şef al gărzii personale a lui Nicolae Ceauşescu, colonelul Ioan Băjenaru, şi mutat la conducerea Centrului de Perfecţionare a Cadrelor de Securitate de la Bran (U.M. 0703), funcţie care tindea deja să devină apanajul foştilor comandanţi din Securitate înaintea trecerii în rezervă. Acesta a fost cazul şi al lui Gheorghe Grigore, trecut în retragere şi pensionat după numai doi ani, la 5 decembrie 1986[17]. A decedat, se pare, în cursul anului 1988, la Bucureşti[18].

Dumitru Gh. Ionescu (n. 13 iulie 1928, Iaşi, fiul unui cizmar, naţionalitatea – română, studii – medii şi cursul de perfecţionare cu durata de un an din URSS, profesia de bază – lăcătuş), şef al *Direcţiei Regionale de Securitate Iaşi* în perioada noiembrie 1967 – februarie 1968.

Dumitru Ionescu a absolvit patru clase primare la şcoala „Vasile Lupu" din Iaşi în cursul anului 1939, iar ulterior, „din cauza situaţiei materiale a părinţilor, care nu era satisfăcătoare", a fost nevoit să se angajeze, pentru o scurtă perioadă de timp, drept „băiat de prăvălie la o mezelărie din Piaţa Halei Iaşi". Din toamna aceluiaşi an, se înscrie pentru a-şi completa studiile, absolvind în cele din urmă şapte clase primare în toamna anului 1942[19]. A rămas acasă până în noiembrie 1943, când a promovat proba de admitere ca ucenic lăcătuş la Depoul C.F.R. din localitate. Din martie 1944, a fost evacuat împreună cu restul personalului angajat la Sibiu, de unde pleacă apoi pentru a se refugia în comuna Lovrin, jud. Timiş – Torontal, localitate aflată succesiv, în perioada ulterioară, sub ocupaţie maghiară, apoi germană. Din februarie 1945, s-a întors la Iaşi, unde s-a reangajat pentru a-şi finaliza ucenicia la Depoul C.F.R. din localitate[20].

Încă din toamna anului 1944, D. Ionescu se „orientează" corespunzător la noile realităţi politice şi se înscrie în rândul membrilor U.T.C. fiind apoi rapid selectat pentru înscrierea în P.C.R., cu toate că nu împlinise nici optsprezece ani, şi admis de la 13 decembrie 1945[21]. Aceasta nu i-a asigurat însă imediat o carieră în structurile politice

---

[17] Vezi idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7431, dosar nr. 18, nenumerotat: Decretul prezidenţial nr. 222/05.12.1986.

[18] Vezi http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/GRIGORE_GHEORGHE.pdf, consultat la data de 14 aprilie 2014.

[19] ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Ionescu Dumitru*, nenumerotat: „Autobiografie", din 10 iulie 1950.

[20] *Ibidem*: „Autobiografie" din 17.01.1955.

[21] Referitor la modul în care s-a desfăşurat înscrierea sa în P.C.R., D. Ionescu relata, într-o autobiografie din 1950: „În luna noiembrie 1945, am fost propus de către tov. Tolontan Ioan, în prezent muncitor la Revizia Vagoane C.F.R. Socola, să intru în P.C.R. Deşi nu aveam încă vârsta

sau administrative ale regimului, fiind nevoit să-şi continue pregătirea în meseria de lăcătuş la Depoul C.F.R. Iaşi, pe care o finalizează în cursul lunii noiembrie 1947. A lucrat ulterior în cadrul aceleiaşi unităţi până în aprilie 1948, când a fost transferat la Revizia de Vagoane Iaşi. În perioada de ucenicie, era caracterizat drept „un element cu voinţă de muncă [...], preocupat în mod permanent de însușirea materiilor predate la cursuri, iar ulterior de aplicarea lor în practică”, devenit ulterior un „meseriaş [care] a muncit cu mult elan, fiind apreciat astfel de conducere, cât şi de colectiv”. A ştiut să probeze şi altfel de calităţi, după cum apreciau plini de admiraţie superiorii săi după angajarea în Securitate, care-l remarcau pentru că ar fi „dat dovadă de ataşament faţă de instituţie, descoperind o serie de elemente ce executau diferite lucrări particulare din materia primă a C.F.R-ului”[22].

Admiterea timpurie în rândul membrilor P.C.R. a condus și la participarea lui Dumitru Ionescu la campaniile desfăşurate ulterior de partid, fiindu-i încredințată şi funcţia de responsabil al Organizaţiei de Tineret a P.C.R. de la Revizia de Vagoane, apoi de la Depoul C.F.R. Iaşi. Rezultatele pe care le-a obţinut în acest domeniu au dezamăgit însă „datorită faptului că nu avea un nivel politic dezvoltat [şi] nu putea face faţă sarcinilor încredințate, nefiind suficient de combativ în faţa lipsurilor ce se manifestau, iar spiritul [său] critic şi autocritic era scăzut”. Cu toate acestea, era totuşi apreciat pentru că „prin felul lui cum a muncit, a dovedit a fi ataşat regimului”[23] şi avut în vedere pentru utilizarea sa în alte sectoare. Ulterior, a fost implicat în organizarea campaniilor electorale ale P.C.R., desfăşurarea campaniei de însămânţări etc., până când, remarcându-i-se „vigilența” manifestată faţă de „duşmanii clasei muncitoare”, este „scos din producţie” şi angajat ca funcţionar operativ, de la 25 octombrie 1948, la Direcţia Regională de Securitate Iaşi, acordându-i-se şi gradul de plutonier major[24].

După încadrarea în aparatul de Securitate, D. Ionescu este repartizat iniţial la Biroul 1 din Secţia I Informaţii Interne a Direcţiei Regionale de Securitate Iaşi. A fost remarcat drept un „element inteligent, care într-un timp relativ scurt a reușit să însuşească problemele muncii de Securitate, obţinând unele rezultate mulţumitoare în activitatea sa”, fiind evidenţiate în mod deosebit „curajul, hotărârea şi spiritul de sacrificiu” manifestate de noul lucrător de Securitate, care se infiltrase în rândurile unor „bandiţi înarmaţi”, „reuşind să-i ducă în eroare şi să fie prinşi de organele noastre”[25]. În consecinţă, a fost răsplătit iniţial prin „mulţumiri verbale [aduse] în faţa întregului colectiv”, apoi prin avansarea în gradul de sublocotenent (de la 1 august 1950)[26].

de 18 ani, am acceptat, explicându-mi-se întrucâtva linia Partidului şi dându-mi seama că acest Partid luptă pentru interesele clasei muncitoare, din care şi eu făceam parte, am fost de acord cu cele propuse şi astfel am completat adeziunea” – vezi *ibidem*, „Autobiografie” din 10 iulie 1950.

[22] Vezi *ibidem*: Referat de cadre din 10.08.1954, semnat de şeful D.R.M.A.I. Iaşi, col. N.V. Pandelea și şeful Serviciului Cadre al direcţiei, lt. maj. Gh. Ciobanu.

[23] *Ibidem:* Referat de cadre din 26.10.1953, semnat de şeful Serviciului Cadre D.R.M.A.I. Iaşi, lt. maj. Gh. Ciobanu şi slt. C. Croitoru.

[24] *Ibidem*: Referat din 20 octombrie 1948, semnat de lt. N. Botezatu din D.R.S. Iaşi. Acesta este referatul de avizare a angajării lui Dumitru Ionescu, încadrat prin Decizia D.G.S.P. nr. 13110/25.10.1948.

[25] *Ibidem:* Referat de cadre din 10.08.1954...

[26] *Ibidem:* „Fişă personală”, din 12.09.1980.

Beneficiază, de asemenea, de o rapidă promovare în funcţie – numit şef de problemă în cadrul Biroului 1 la scurtă vreme de la angajare, din ianuarie 1951 i se încredinţează conducerea Biroului 2 din Secţia I Informaţii Interne, pentru ca, în septembrie acelaşi an, să fie mutat la conducerea Biroului 7 (Contrainformaţii în Miliţie) din D.R.S.S. Iaşi[27].

Noua funcţie de conducere deţinută de sublocotenentul Ionescu s-a dovedit a fi mai mult simbolică, având în vedere faptul că, iniţial, era singurul lucrător al biroului. Cu toate acestea, s-a remarcat drept „un tov. muncitor, cu multă voinţă şi dragoste de a munci", care simţea „din plin răspunderea ce apasă pe umerii săi", fiind „frământat de faptul că nu a reuşit să cuprindă în întregime munca"[28]. Cu toate acestea, era criticat pentru că ar fi manifestat „indisciplină faţă de şefii săi, contrazicându-se cu aceştia în unele probleme, deşi nu avea dreptate". De asemenea, i se reproşa că ar „lucra dezordonat, la întâmplare", dar şi comportamentul faţă de subalterni, „pe care îi repezea, fapt ce a făcut să nu fie stimat de aceştia"[29].

Cu unele rezerve, precum cele amintite mai sus, conducerea Regionalei de Securitate Iaşi a considerat că ofiţerul putea fi promovat în continuare şi îl numeşte, din iulie 1952, la comanda Secţiei Raionale de Securitate Tg. Frumos, acesta fiind şi avansat în grad – locotenent, de la 23 august 1952[30]. De-abia aici, locotenentul Ionescu pare să-şi arate, încă de la început, adevărata măsură a incompetenţei. Astfel, într-o evaluare ulterioară, se constata faptul că, sub conducerea sa, organele de Securitate din raionul Tg. Frumos reuşiseră să fie cotate „printre cele mai slabe" din regiune. Toate deficienţele înregistrate – de la slaba calitate a agenturii informative până la lipsa de pregătire şi abaterile lucrătorilor operativi – erau atribuite şefului secţiei, care nu ar fi reuşit „să antreneze în suficientă măsură colectivul la îndeplinirea sarcinilor, datorită lipsei de organizare a muncii şi, în special, a lipsei de tact în munca cu subalternii, care au muncit mai mult de frica comandantului, iar atunci când nu erau controlaţi, cădeau din abateri în abateri, ce duceau la compromiterea lor ca organe de Securitate"[31].

Aceste aprecieri la adresa locotenentului Ionescu, aparţinând conducerii Regionalei de Securitate Iaşi, sunt relativ moderate faţă de cele oferite de fostul său adjunct la comandă, locotenentul Ovidiu Andronache. Acesta, într-o caracterizare ulterioară, sublinia slaba pregătire profesională a lui D. Ionescu, ce s-ar fi bazat numai „pe cunoştinţele vechi, care nu mai corespund aproape deloc cu munca reală de Securitate care se duce în prezent". Incompetenţa fostului său şef ar fi fost evidentă încă dinainte de a fi promovat, dar s-ar fi trecut peste acest aspect „datorită spiritului «critic» pe care îl avea în şedinţele care se ţineau şi pentru care a fost foarte mult apreciat de conducerea unităţii [D.R.S. Iaşi – n.m.]". Locotenentul Andronache acordă

[27] *Ibidem*: Referat de cadre din 10.08.1954... Este vorba de o promovare în funcţie, având în vedere faptul că acesta este un birou independent în cadrul Regionalei, corespondent Direcției a VII-a din Aparatul Central al D.G.S.S.

[28] *Ibidem*: *Proces verbal din 19 iunie 1952, al Comisiei de selecționare a cadrelor, organizată pe lângă Direcția Regională a Securității Statului Iași.*

[29] *Ibidem*: Referat de cadre din 10.08.1954...

[30] *Ibidem*: „Fişă personală", din 12.09.1980. Avansarea în grad a fost efectuată prin Ordinul M.A.I. nr. 1935/23.08.1952.

[31] *Ibidem*: Referat de cadre din 10.08.1954...

însă un spaţiu mult mai larg aprecierilor referitoare la modul în care şeful Raionului de Securitate Tg. Frumos îşi evalua subordonaţii şi receptivităţii sale la „critică”:

„Are spiritul critic foarte dezvoltat, aş putea spune că este chiar mult prea dezvoltat, însă, în acelaşi timp, cel autocritic este redus la zero. [...] Foarte tendenţios şi negativist în ceea ce priveşte aprecierea cadrelor din subordine, aceste aprecieri făcându-le […] cu ură [...], crezând că în felul acesta îşi va consolida poziţia de şef. Îi era foarte frică că i se va lua locul şi, pentru aceasta, căuta să fie cu «vigilenţa mărită» atunci când cineva îl critica, pentru ca apoi să ştie ce măsuri să ia asupra sa. [...] Nu are metode de a stimula oamenii în muncă, tendenţios în aprecierea cadrelor, vânător de greşeli, care nu face nimic pentru a le preîntâmpina, ştiind doar să facă referate cu propuneri de sancţionare, după ce, în prealabil, abaterea era săvârşită. [...] Nu primeşte critica, iar acel care şi-a permis «îndrăzneala» să facă acest lucru este după aceea luat la «ochi», persecutându-l sub fel de fel de pretexte, care nu sunt plauzibile, dar care până la urmă fac să se debaraseze de el, ori prin mutarea respectivului, ori prin scoaterea chiar afară din Securitate”[32].

În mod normal, asemenea „performanţe” ar fi asigurat destituirea ofiţerului în cauză, sau măcar sancţionarea sa. Locotenentului Ionescu i-au adus o promovare. La 15 mai 1953, cu prilejul unei ample reorganizări a aparatului M.S.S., D. Ionescu a fost mutat la conducerea Secţiei Raionale de Securitate Iaşi (Raionul Central Iaşi), funcţie echivalentă, teoretic, celei deţinute anterior, dacă nu avem în vedere importanţa mai mare a acestei unităţi raionale[33], iar rezultatele acestei mişcări nu s-au lăsat mult aşteptate. În mai puţin de jumătate de an, conducerea direcţiei regionale îi contempla „realizările”: reţeaua informativă aflată în legătura subordonaţilor era cu totul necorespunzătoare, sectoriştii şi ofiţerii operativi de la sediul raionului străluceau prin abateri şi incompetenţă, în timp ce evidenţa operativă a „elementelor duşmănoase” era ca şi inexistentă. Cu adevărat remarcabilă putea fi considerată însă situaţia „acţiunilor informative” ale secţiei raionale – din totalul de trei acţiuni informative deschise, două a trebuit să fie închise în urma controlului efectuat în 1953, fiind iniţiate în mod inutil[34].

Locotenentul Ionescu a fost considerat principalul vinovat pentru situaţia creată, motiv pentru care a fost sancţionat cu „avertisment” de către şeful Regionalei Iaşi, în cursul unei şedinţe din 15 ianuarie 1954. Ulterior ofiţerul pare să-şi corijeze greşelile, dar progresele sale rămân neconvingătoare, trebuind să fie din nou pedepsit, la 5 ianuarie 1955, pentru „lipsă de exigenţă în îndeplinirea sarcinilor ce revin funcţiei ce o are”, colonelul Pandele atrăgându-i atenţia că era ultimul avertisment pe care-l primea

[32] *Ibidem: Caracterizare privitor pe tov. lt. Ionescu Dumitru, şeful Raionului M.A.I. Iaşi, f.d.,* alcătuită de lt. Ovidiu Andronache. Interesant ar fi de ştiut cum a apreciat O. Andronache calităţile fostului său şef după 1972, când a ajuns din nou să colaboreze îndeaproape cu Dumitru Ionescu – aflat pe atunci la comanda Inspectoratului Judeţean Iaşi al Ministerului de Interne – după numirea ca şef al Serviciului 1 Informaţii Interne din cadrul aceleiaşi unităţi.

[33] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7358, dosar nr. 61, nenumerotat: Ordinul M.S.S. nr. 986/15.05.1953.

[34] Idem, fond Cadre, dosar personal *Ionescu Dumitru,* nenumerotat: Referat de cadre din 10.08.1954...

„să lichideze cu lipsurile ce-l mai caracterizează, în caz contrar se vor lua măsurile necesare”[35].

În perioada ulterioară, activitatea ofiţerului pare să cunoască o sensibilă ameliorare, fiind remarcate, în scurt timp, interesul pe care-l manifesta în „cuprinderea sarcinilor”, precum şi „măsurile de îndreptare a muncii cu agentura şi evidenţa operativă” adoptate de acesta. A fost extrem de apreciată atitudinea sa faţă de instruirea subordonaţilor, aducându-i-se multe elogii pentru că ar „merge cu ei în teren, le arată cum se munceşte practic, iar la sediu, pe baza unui plan, studiază şi seminarizează directiva şi ordinele instructive privind munca profesională”[36]. Câţiva ani mai târziu, în decembrie 1958, Dumitru Ionescu continua să fie evaluat în aceeaşi notă, ajungându-se până la a fi considerat de lt. col. Cleju, locţiitorul şefului Regionalei Iaşi pentru operativ, drept un conducător de secţie raională „corespunzător pe deplin funcţiei ce o deţine”, care „poate fi promovat cu toată încrederea într-o funcţie superioară”[37]. Între rezultatele efective obţinute de ofiţer în perioada anterioară erau enumerate deschiderea de acţiuni informative şi operarea de arestări ale unor „deţinători de armament, autori de manifeste şi scrisori anonime cu conţinut duşmănos, precum şi alte elemente instigatoare, împotriva cărora au fost luate măsuri”[38].

Principala problemă a lui D. Ionescu rămânea, însă, tratamentul acordat subordonaţilor. Astfel, în noiembrie 1955, a fost sancţionat cu „mustrare scrisă” pentru injuriile aduse unui subofiţer în faţa întregului colectiv al secţiei raionale, conducerea Regionalei de Securitate Iaşi remarcând, cu acest prilej, faptul că „îi trebuie atrasă în mod serios atenţia privind atitudinea faţă de subalterni, întrucât şi în alte cazuri a dovedit că foloseşte un vocabular cam vulgar”[39]. Astfel de abateri puteau fi trecute totuşi cu vederea, asta cu atât mai mult cu cât conduita sa în general, atât „la serviciu, cât şi în afara serviciului” nu lăsa cu nimic de dorit – un lucru demn de remarcat în anii de început ai Securităţii – ofiţerul fiind, de altfel, apreciat şi ulterior pentru comportarea sa „ireproşabilă în familie şi societate”[40].

---

[35] *Ibidem*: „Notă” din 06.01.1955.

[36] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7362, dosar nr. 70, nenumerotat: *Caracterizare*, din 17.08.1955, semnată de şef cpt. N. State, şef serviciu Direcţia Cadre M.A.I. şi lt.maj. I. Alexandru, şef birou în aceeaşi unitate, anexată la Ordinul M.A.I. nr. 3870/01.08.1955.

[37] Idem, fond Cadre, dosar personal *Ionescu Dumitru,* nenumerotat: *Foaie de notare pe perioada octombrie 1956 - decembrie 1958,* semnată de lt.col. Ioan Cleju.

[38] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr 7370, dosar nr. 17, nenumerotat: Referat de cadre din 01.12.1958, semnat de şeful DRMAI Iaşi, col. N. Pandelea şi şeful Secţiei Cadre DRMAI Iaşi, cpt. Gh. Ciobanu, anexat ordinului M.A.I. nr. 1005/01.01.1959.

[39] Idem, fond Cadre, dosar personal *Ionescu Dumitru*, nenumerotat: *Referat privind încălcarea disciplinei şi a politeţii militare de către lt.maj. Ionescu Dumitru, şeful Raionului Central M.A.I. Iaşi,* din 25.11.1955, semnat de şeful Grupei Inspecţii Speciale a DRMAI Iaşi, lt. Gheorghe Pătru. Vezi şi rezoluţia de pe marginea referatului.

[40] *Ibidem*: *Notă de relaţii,* din 03.01.1967, semnată de inspector prim cadre din Serviciului 1 al Direcţiei Cadre M.A.I., mr. Iosif Both. Ar trebui totuşi menţionat faptul că nu a existat cu adevărat o unanimitate în aprecierea comportamentului ofiţerului în afara serviciului. Un punct de vedere diferit în această privinţă îi aparţinea locotenentului Andronache, care raporta în 1953: „Din punct de vedere moral, cu toate că, în aparenţă, s-ar putea spune că este cel mai cinstit om,

Rezultatele obţinute în plan profesional îi sunt răsplătite aproape imediat – de la 1 august 1955 a fost avansat locotenent-major[41], iar ulterior a fost propus în repetate rânduri pentru a urma cursul de pregătire în activitatea informativă desfăşurat în U.R.S.S., propunere de la care ofiţerul s-a eschivat sub diverse pretexte. La 1 octombrie 1958 a fost din nou avansat, în gradul de căpitan[42], fiind totodată inclus în rezerva de cadre pentru promovarea într-o funcţie superioară. După trecerea în rezervă, la sfârşitul lunii noiembrie 1958, a căpitanului Pavel Cernichevici, şeful Serviciului 3 Informaţii Interne al Regionalei de Securitate Iaşi, D. Ionescu este propus în locul acestuia, avându-i-se în vedere „calităţile personale, pregătirea multilaterală, atitudinea faţă de muncă şi capacitatea de cuprindere a muncii", propunere aprobată de conducerea ministerului de la 1 ianuarie 1959[43]. Din august 1959, a fost trimis să urmeze cursul de pregătire din U.R.S.S. cu durata de un an, fiind apoi reinstalat la comanda Serviciului 3, de la 1 august 1960[44]. O nouă promovare intervine aproape imediat, fiind numit, la 1 octombrie 1960, în funcţia de locţiitor al şefului direcţiei pentru operativ[45].

Promovarea bruscă a unui fost şef de secţie raională de Securitate până la poziţia de locţiitor al şefului unei direcţii regionale nu a fost lipsită de probleme. În cazul căpitanului Ionescu, dificultăţile avute în adaptarea la cerinţele noii funcţii au fost sancţionate prin evaluarea ca „satisfăcătoare" a activităţii sale din perioada noiembrie 1962 – decembrie 1963. Cu această ocazie, i se reproşau „superficialitatea" manifestată în coordonarea compartimentelor subordonate, utilizarea unui „ton şi limbaj exagerat" faţă de subalterni şi slaba calitate a activităţii informative desfăşurate personal (avea un singur informator în propria legătură, şi nici în cazul acestuia „nu a dovedit exigenţa necesară faţă de sine însuşi în dirijarea" lui)[46]. Ulterior, ofiţerul pare să se familiarizeze tot mai mult cu atribuţiile specifice funcţiei, implicându-se în coordonarea – alternativ – a activităţii tuturor unităţilor raionale de pe cuprinsul regiunii, precum şi a mare parte a compartimentelor independente de la sediul central al unităţii, în special a Serviciului 3 Informaţii Interne. La începutul anului 1967, era însărcinat cu supervizarea Secţiei a VIII-a Anchete, Secţiei „C" Evidenţă Operativă, Biroului „F" Controlul Corespondenţei, Biroului Poştal Special şi a unităţilor raionale de Securitate Bârlad,

care merge pe linie, dat fiind faptul că este şi căsătorit, totuşi abateri de la morală are. Astfel, este cunoscut că, în timpul cât a fost la Tg. Frumos, întreţinea relaţii cu femei, consuma băuturi spirtoase, de multe ori fiind şi în stare de ebrietate chiar în faţa ostaşilor, precum şi a cadrelor. Aici trebuie să menţionez că [pentru] băuturile pe care le consuma, nu plătea nici un ban, plata fiind făcută de sectoristul respectiv cu care mergea pe teren, de aceea fiind denumit şi «pleşcarul»" – vezi *ibidem*: *Caracterizare privitor pe tov. lt. Ionescu* ...

[41] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7362, dosar nr. 70, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 3870/01.08.1955.

[42] Idem, inv. nr. 7367, dosar nr. 18, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2761/01.10.1958.

[43] Idem, inv. nr. 7370, dosar nr. 17, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 1005/01.01.1959. Vezi şi referatul de cadre anexat ordinului.

[44] Idem, inv. nr. 7372, dosar nr. 30, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2625/01.08.1960.

[45] *Ibidem,* Ordinul M.A.I. nr. 2929/01.10.1960.

[46] Idem, fond Cadre, dosar personal *Ionescu Dumitru*, nenumerotat: *Foaie de notare pe intervalul de timp de la noiembrie 1962 la decembrie 1963*, semnată de şeful DRMAI Iaşi, col. Gheorghe Zodian.

Vaslui, Huşi, Paşcani şi Iaşi[47]. Se remarca şi prin interesul manifestat faţă de pregătirea profesională şi culturală – a absolvit zece clase medii încă din 1958, susţinând în acelaşi an şi examenul de maturitate, iar ulterior s-a înscris şi la cursurile „fără frecvenţă" ale Facultăţii de Drept din Iaşi, coordona învăţământul profesional la locul de muncă al ofiţerilor din cadrul regionalei etc. Aprecierea de care se bucura s-a tradus prin evaluarea sa în mod constant prin calificativul „Bine" în cadrul notărilor anuale din perioada 1964 – 1967, recompensarea cu premii în bani şi diverse ordine şi medalii, precum şi prin avansările succesive în grad – maior, de la 23 august 1963[48] şi locotenent-colonel, la „excepţional", de la 23 august 1967[49].

Pe de altă parte, evaluările pozitive ale activităţii lui Dumitru Ionescu trebuie privite în termeni relativi, avându-se în vedere faptul că rezultatele obţinute de direcţia condusă pe atunci de colonelul Zodian frizau de multe ori ridicolul. Într-un final, după numeroase reclamaţii ale ofiţerilor regionalei, intervenţii ale organelor locale de partid şi erori grosolane – inclusiv de natură politică – comise de lucrătorii operativi ai unităţii, conducerea nou creatului Consiliu al Securităţii Statului decide că era indicată demiterea lui Gheorghe Zodian. Aceasta nu însemna însă nici pe departe că locotenent-colonelului Ionescu îi era în mod automat asigurată promovarea la comanda unităţii. Activitatea sa părea să fie apreciată, dar, în acelaşi timp, a fost şi el implicat, ca locţiitor la comandă, în toate greşelile comise de organele de Securitate din regiune şi acceptase modul primitiv, de multe ori, în care acestea înţelegeau să-şi desfăşoare acţiunile informative. Intervenţia decisivă în favoarea lui Dumitru Ionescu a aparţinut prim-secretarului Comitetului Regional P.C.R. Iaşi, cu ocazia unei şedinţe de dezbatere cu activul Securităţii a documentelor Plenarei C.C. al P.C.R. din iunie 1967, când a fost înfierată incompetenţa colonelului Zodian, după cum relata un membru al Colegiului de Conducere al C.S.S., prezent la discuţii:

„Biroul regional de partid a hotărât că acest tov. [Zodian] trebuie schimbat, neîntârziat luat de acolo, din funcţia de conducere pe care o ocupă. Ne-a criticat şi pe noi că s-a tărăgănat de ani de zile această măsură. Tovarăşii au hotărât să supună conducerii partidului măsura schimbării lui şi, în acelaşi timp, s-au gândit şi la înlocuitorul lui şi îl propun, au făcut şi referat, pe mr. Ionescu, unul din locţiitori"[50].

---

[47] *Ibidem*: *Notă de relaţii,* din 03.01.1967 ... Trebuie avut în vedere faptul că, în cadrul unei direcţii regionale de Securitate, coordonarea activităţii tuturor compartimentelor era împărţită între şeful unităţii şi locţiitorii săi pentru operativ. Fiecare dintre aceşti ofiţeri prelua supervizarea unora dintre compartimentele independente de la sediul regionalei – serviciile de Contraspionaj, Informaţii Interne etc. – precum şi a unei părţi dintre unităţile raionale. Modul de repartizare astfel a sarcinilor între cei aflaţi astfel la conducere se schimba o dată la câţiva ani, pentru ca fiecare dintre ofiţeri să ajungă să cunoască şi să controleze activitatea tuturor compartimentelor subordonate.

[48] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7379, dosar nr. 28, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2413/23.08.1963.

[49] Idem, inv. nr. 7386, dosar nr. 15, nenumerotat: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 3600/23.08.1967.

[50] Idem, fond Cadre, dosar personal *Zodian Gheorghe*, f. 324. Mai multe amănunte referitoare la nivelul la care se desfăşura activitatea „informativă" a organelor de Securitate din regiunea Iaşi

„Propunerea" pentru postul de şef al Direcţiei Regionale de Securitate Iaşi, venită într-o formă atât de puţin obişnuită, este acceptată, în cele din urmă, de conducerea C.S.S., iar lt.col. Ionescu este numit în funcţie de la 15 noiembrie 1967[51]. În scurta perioadă rămasă până la desfiinţarea regionalei, ofiţerul pare să confirme faptul că numirea sa nu a fost o eroare, astfel încât, după reorganizarea administrativă din 1968, este încadrat la conducerea organelor de Securitate din nou creatul judeţ Iaşi[52], funcţie în care a fost păstrat până la desfiinţarea inspectoratului, în 1972. În tot acest timp, Dumitru Ionescu a fost apreciat pentru „spiritul organizatoric" şi „perseverenţa în executarea ordinelor", fiind caracterizat drept un ofiţer „inteligent, energic, sobru", cu „personalitate și experiență îndelungată în munca de Securitate", ale cărui singure defecte constau în „nervozitatea" manifestată faţă de subordonaţi, cărora nu li se adresa întotdeauna folosind „termeni regulamentari"[53].

Rezultatele obţinute de lt.col. Ionescu au fost răsplătite prin avansarea la „excepţional", în gradul de colonel, de la 6 decembrie 1969[54], dar şi prin mulţumirile şi primele consistente acordate prin ordin de preşedintele C.S.S. De asemenea, în mai 1972, după reunificarea C.S.S. şi M.A.I., colonelul Ionescu a fost desemnat la comanda nou creatului Inspectorat Judeţean Iaşi al Ministerului de Interne[55]. Şi în această funcţie, ofiţerul a fost evidenţiat drept un lucrător „inteligent, matur şi serios, bun organizator, hotărât şi ferm, cu putere de analiză, de sinteză şi discernământ politic"[56], care a obţinut în mod constant calificativul „foarte bine" în toate notările de serviciu din perioada 1973 – 1978. A fost deosebit de apreciat pentru contribuţia avută la desfăşurarea unor acţiuni ale Departamentului de Informaţii Externe, soldate cu „recrutarea de surse informative din rândul cetăţenilor străini, scoaterea de informatori în exterior cu sarcini specifice muncii de informaţii externe, obţinerea de documentaţii tehnico-ştiinţifice utile economiei naţionale", fapt pentru care i-au fost adresate, în repetate rânduri, mulţumiri oficiale[57].

Cea mai importantă caracteristică a activităţii ofiţerului din întreaga perioadă în care a deţinut comanda aparatului de Securitate din regiunea, apoi judeţul Iaşi, o reprezintă însă efortul permanent al acestuia de a se conforma întru totul standardelor mereu schimbătoare, stabilite pentru funcţia pe care o ocupa, în ceea ce priveşte pregătirea culturală şi politică. Începând din anii `70, simpla abilitate în activitatea

pot fi regăsite în cadrul documentului *Notă cu privire la unele neajunsuri constatate în activitatea organelor M.A.I. din regiune*, întocmit de Comitetul Regional Iași al P.C.R. – vezi *ibidem*, ff. 2 – 12.

[51] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7386, dosar nr. 19, nenumerotat: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 3911/15.11.1967.

[52] Vezi Fl. Dobre (coord), *op. cit.,* vol. II (1967 – 1989), pp. 56 – 57: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 1553/18.02.1968

[53] ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Ionescu Dumitru*, nenumerotat: Referat de cadre din 15.04.1972, semnat de şeful Direcţiei Personal şi Învăţământ a CSS, gen.mr. Iulian Vlad.

[54] Idem, inv. nr. 7391, dosar nr. 12, nenumerotat: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 2297/06.12.1969.

[55] Idem, inv. nr. 7397, dosar nr. 23, nenumerotat: Ordinul M.I. nr. 1664/08.05.1972.

[56] Idem, fond Cadre, dosar personal *Ionescu Dumitru,* nenumerotat: Referat de cadre din 09.01.1974, semnat de şeful Direcţiei Cadre şi Învăţământ MI, col. Vasile Moise.

[57] *Ibidem*: Notă din 03.01.1978, semnată de prim-adjunctul M.I., gen.col. Nicolae Doicaru.

informativă a şefilor de unităţi şi capacitatea de a-şi coordona subordonaţii nu mai erau suficiente pentru a le asigura păstrarea posturilor, fiind necesar să dovedească şi preocupare pentru continua perfecţionare. Iar colonelul Ionescu pare să fi dorit foarte mult să-şi păstreze poziţia dobândită atât de anevoios, vechea lui „frică că [sic!] i se va lua locul" fiind încă foarte vie, astfel încât, după 1968, a intrat într-o permanentă cursă pentru a obţine toate atestatele de pregătire cerute de conducerea ministerului sau a partidului. A cerut Partidul ca lucrătorii de Securitate să-şi îmbunătăţească pregătirea culturală? Dumitru Ionescu nu se mulţumeşte cu absolvirea liceului, ci urmează cursurile Facultăţii de Drept, terminate în 1969 prin promovarea examenului de stat, apoi, până în 1976, studiile postuniversitare de drept internaţional public. A cerut apoi Partidul ca ofiţerii Securităţii să nu se mulţumească numai cu pregătirea culturală, ci să pună accent şi pe cea politică, pentru că ei sunt doar „activişti de partid care lucrează într-un domeniu special" şi trebuie să înţeleagă şi să cunoască politica Partidului? Colonelul Ionescu a absolvit în 1977 Universitatea Politică şi de Conducere[58]. S-a cerut o bună pregătire militară a ofiţerilor de Securitate şi mai ales a cadrelor de conducere? D. Ionescu participă la toate cursurile de pregătire în domeniu organizate de minister şi excelează la toate probele de tir şi pregătire militară. S-a cerut ca ofiţerii de Securitate să obţină carnet de conducere? Colonelul Ionescu obţine carnet de conducere la categoriile „B", „C" şi „E". A cerut conducerea ministerului ca ofiţerii de Securitate să ştie să înoate? Colonelul Ionescu nu ştia încă să înoate în 1968, dar până în 1973 învaţă şi asta, la vârsta de peste 40 de ani! Numai în privinţa cunoaşterii limbilor străine ofiţerul pare să aibă mai puţin succes, rămânând doar cu rudimentele de rusă învăţate pentru cursul de pregătire din U.R.S.S.

Desigur, cazul şefului Inspectoratului Judeţean Iaşi nu este singular în aparatul de Securitate de atunci, iar zelul arătat de toţi şefii de unităţi locale şi centrale pentru a dobândi cât mai multe atestate de pregătire nu făcea decât să ilustreze acerba concurenţă din interiorul sistemului pentru ocuparea şi menţinerea în funcţii „de răspundere", dar şi presiunea sub care se aflau toţi aceşti potentaţi din partea conducerii partidului şi a cerinţelor ei mereu schimbătoare. Nu toţi reuşeau să facă faţă, dar nu acesta era cazul colonelului Ionescu, ce părea a fi, la sfârşitul anului 1978, conducătorul de unitate perfect, după toate standardele stabilite în acea vreme.

Din păcate pentru el, partidul a considerat că după atingerea perfecţiunii nu putea interveni decât rutina. În contextul schimbării generale a cadrelor de conducere din aparatul central şi local al Ministerului de Interne, în toamna anului 1979, Secretariatul C.C. al P.C.R. hotărăşte destituirea din funcţie a şefului Inspectoratului Judeţean Iaşi, sub unicul motiv că ar avea „19 ani vechime în funcţia actuală"[59].

[58] *Ibidem*: Referat de cadre din 05.10.1979, semnat de şeful Direcţiei Cadre şi Învăţământ, gen. mr. Gheorghe Florea şi şeful Serviciului 1 al direcţiei, col. Iosif Bocşe.

[59] Fl. Dobre (coord.), *op.cit.,* vol. II (1967 – 1989), p. 224: *Notă a Comisiei CC al PCR pentru problemele de cadre de partid și de stat, înaintată Secretariatului CC al PCR, cu propuneri privind eliberări și numiri în funcții la Ministerul de Interne*, din 4 septembrie 1979. Motivarea lacunară a hotărârii Secretariatului ar putea să ascundă alte rațiuni ale destituirii ofițerului. Ar trebui avut în vedere și faptul că prim-secretarul P.C.R. din județul Iași, Ion Iliescu, a fost destituit în cursul aceluiași an, iar colonelul Ionescu s-ar putea să fi făcut imprudența să întrețină o relație mult prea apropiată de acesta.

Conducerea ministerului se grăbeşte să pună în practică hotărârea partidului, astfel încât, la 15 septembrie 1979, colonelul Ionescu este demis şi pus la dispoziţia M.I.[60], pentru ca, de la 1 decembrie acelaşi an, să fie numit locţiitor al şefului Securităţii Judeţului Bacău, o poziţie sensibil inferioară celei deţinute anterior[61].

Mutat din oraşul Iaşi după o perioadă neobişnuit de lungă de stabilitate în funcţie, colonelul Ionescu pare să nu fie descurajat iniţial de măsura adoptată împotriva sa, căutând să se facă remarcat prin participarea directă la activitatea informativă. Conform şefului Securităţii Bacău de atunci, colonelul Ion Lazăr, ofiţerul s-ar fi implicat „în cele mai complexe cazuri, participând nemijlocit la întâlniri cu reţeaua informativă, la folosirea unor mijloace speciale de muncă, la realizarea unor combinaţii, care au permis elucidarea unor acţiuni importante". Ca urmare a „intervenţiei directe" a lui D. Ionescu şi a îndrumării acordate de acesta, s-ar fi obţinut rezultate „importante" în problemele „legionară, naţionalişti-iredentişti, culte-secte". Se remarca totodată interesul său pentru activitatea informativă din mediul rural, în decurs de un an el executând „control şi sprijin" la „peste 50% din posturile de Miliţie din judeţ". Ca urmare, se propunea să i se acorde calificativul „foarte bine" pentru anul 1980, propunere respinsă de conducerea D.S.S., care îl apreciază numai cu „Bine" şi îi recomandă să-şi îmbunătăţească performanţele în „problema legionară, naţionalişti-iredentişti, culte-secte", adică exact în domeniile în care şeful Securităţii Bacău apreciase anterior că ar fi excelat[62].

Un semnal mai clar decât acesta nici că putea primi fostul şef al Regionalei de Securitate Iași – Partidul nu mai avea nevoie de serviciile lui, dar încă nu găsea motive suficient de bune pentru a-l trece în rezervă. Înţelegând mesajul, colonelul Ionescu decide să facă din proprie iniţiativă un serviciu conducerii ministerului şi solicită trecerea în rezervă, din motive medicale. Cererea i-a fost imediat acceptată şi fostul şef al Regionalei de Securitate Iaşi a părăsit rândurile cadrelor active de la 20 iunie 1981[63].

Cariera lui Dumitru Ionescu este, în bună măsură, tipică pentru şefii unităţilor din aparatul teritorial al Securităţii din perioada ulterioară anului 1968, o notă aparte a acesteia fiind dată de durata ieșită din comun a stabilităţii sale în cadrul aceleiaşi direcţii – practic, din 1953 până în 1979, ofiţerul şi-a desfăşurat necontenit activitatea în acelaşi oraş. Ar mai putea fi menţionat faptul că acest ofiţer a reuşit să câştige şi un renume în rândul cadrelor de Securitate – i se spunea Ionescu „Gură de Aur" – dar acesta nu se datora talentelor sale deosebite în munca informativă sau harului oratoric manifestat la şedinţele de partid, ci modului aparte în care-şi refăcuse dantura[64].

[60] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7412, dosar nr. 6, nenumerotat: Ordinul M.I. nr. II/1326/15.09.1979.
[61] Idem, dosar nr. 9, nenumerotat: Ordinul M.I. nr. II/5174/01.12.1979.
[62] Idem, fond Cadre, dosar personal *Ionescu Dumitru*, nenumerotat: Notarea de serviciu pe perioada de la 1 ianuarie 1980 până la 31 decembrie 1980, din 20.01.1981, alcătuită de şeful Securităţii Judeţene Bacău, col. Lazăr Ion.
[63] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7418, dosar nr. 6, nenumerotat: Decretul prezidenţial nr. 133/20.06.1981.
[64] ***, *Ochii şi urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleşiţă,* Bucureşti, Ed. Ianus Inf S.R.L., 2001, p. 230.

Andrei D. Simion (n. 1 ianuarie 1922, comuna Cehul Silvaniei, regiunea Maramureş, fiul unui lăcătuş mecanic, naţionalitatea – română, studii – şase clase primare, trei profesionale şi cursul de pregătire cu durata de un an din U.R.S.S., profesia de bază – strungar), şef al *Direcţiei Regionale de Securitate Baia Mare (Maramureş)* în perioada 1958 – 1962.

Andrei Simion a terminat şase clase primare în cursul anului 1936, pentru a se angaja ulterior la Ploieşti, la diverse ateliere particulare, unde a lucrat până în cursul anului 1941. În aceeaşi perioadă, a urmat cursurile unei şcoli profesionale cu durata de trei ani şi s-a calificat în meseria de strungar. Din 1941, s-a angajat pentru a-şi practica meseria la Uzinele „Concordia" din Ploieşti, unde a rămas până în cursul anului 1947[65].

Apropierea lui A. Simion de diverse structuri profesionale sau politice controlate de P.C.R. a început imediat ulterior lui 23 august 1944, când s-a încadrat în sindicatul existent la nivelul Uzinelor „Concordia". Din 1945, a fost primit în rândul membrilor P.C.R. şi s-a remarcat pentru „modul cum s-a achitat de sarcinile care i-au revenit", motiv pentru care s-a decis cooptarea sa în structurile de conducere ale organizaţiei judeţene P.C.R. Prahova. Astfel, din 1947, a fost „scos din producţie" şi numit activist în cadrul Secţiei Organizatorice a Comitetului Judeţului Prahova al partidului, unde a lucrat până în cursul lunii martie 1950. Cu ocazia verificării membrilor de partid din 1949, a fost numit secretar, apoi preşedinte al unei subcomisii de verificare. Din martie 1950, a fost promovat referent al Comisiei Centrale de Verificare din cadrul C.C. al P.M.R. În toată activitatea desfăşurată până în acest punct, a fost apreciat pentru modul în care s-a „achitat de sarcinile care i-au fost încredinţate", motiv pentru care a fost şi decorat, la 1 mai 1950, cu „Medalia Muncii"[66].

Participarea la comisiile de verificare a membrilor de partid reprezenta şi o bună pregătire pentru recrutarea în Securitate. Cum Andrei Simion se făcuse chiar remarcat în domeniu, încadrarea sa în organele de represiune a fost o urmare firească a eforturilor depuse pentru demascarea „elementelor duşmănoase" strecurate în rândurile partidului şi s-a produs din iunie 1950, când a fost angajat cu gradul de locotenent major şi funcţia de secretar 1 al Secţiei Secretariat din Direcţia a V-a Contrainformaţii în Armată a D.G.S.P. (unitate recent constituită în urma transferării Serviciului de Contrainformaţii al Armatei la Securitate). Aproape imediat ulterior, a fost promovat la comanda secţiei mai sus amintite[67].

În prima funcţie de conducere deţinută în aparatul de Securitate, A. Simion pare să fi „corespuns destul de bine", fiind evidenţiat drept „un tovarăş principial, modest şi perseverent în executarea ordinelor date de conducere"[68]. A fost, de asemenea, remarcat interesul său faţă de „rezolvarea sarcinilor profesionale", precum şi

---

[65] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cancelarie – Dosare Anexă, dosar nr. 88/1959, f. 48: *Referat de cadre privind pe locotenent-colonel Simion [Dezideriu] Andrei,* din 3 ianuarie 1959, semnat de Szilaghi Ion, şef sector în Secţia Cadre a C.C. al P.M.R.

[66] *Ibidem.*

[67] *Ibidem.*

[68] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7360, dosar nr. 63, nenumerotat: *Caracterizare asupra cpt. Simion Andrei, şeful Serviciului 3, Direcţia a V-a*, f.d., semnată de şeful direcţiei, col. Grigore Naum, anexată Ordinului M.A.I. nr. 3135/01.07.1954.

ajutorul acordat celorlalți „subordonați în pregătirea lor". Pentru aceste motive, a fost „ales" secretar al organizației de bază a P.M.R. de la nivelul direcției și pregătit pentru transferarea în activitatea informativă, prin trimiterea sa la un curs de perfecționare în perioada mai – iulie 1952[69]. La finalizarea cursului, a fost avansat în gradul de căpitan – la 25 iulie 1952[70] - și a revenit la comanda Secției Secretariat din Direcția a V-a a D.G.S.S. pentru ca, la sfârșitul lunii noiembrie 1952, să fie trimis la cursurile de specializare din U.R.S.S., cu durata de un an. În decembrie 1953, după reîntoarcerea în țară, a fost numit în prima sa funcție de conducere din sectorul operativ – șef al Serviciului 3 din Aparatul Central al Direcției de Contrainformații în Armată[71].

La conducerea Serviciului 3, căpitanul Simion a fost apreciat pentru că s-ar fi străduit „permanent pentru a executa ordinele date" și pentru că „adâncește problemele, în special în munca de control pe care o efectuează în cele două regiuni militare". De asemenea, era privită aprobator exigența „față de lipsuri" a ofițerului, acesta fiind autorul unor propuneri „care s-au aprobat prin scoaterea din cadrele M.A.I. a unor elemente care nu muncesc". Pe de altă parte, în activitatea sa continuau să se înregistreze și numeroase neajunsuri, după cum aprecia șeful Direcției a V-a de atunci, colonelul Naum:

„Deseori se plânge de faptul că ofițerii din subordine nu-i execută ordinele sau că sunt incapabili și că nu corespund funcției ce li s-a încredințat. Când dă de greutăți profesionale, uneori se văicărește și, din lipsă de experiență, nu știe cum să se mai descurce. Are o deosebită înclinație spre lucrările de birou și încă nu a reușit să-și formeze un caracter ferm, combativ, capabil să treacă peste toate greutățile muncii"[72].

Toate acestea nu au constituit un impediment în promovarea lui Andrei Simion, care, de la 1 iulie 1954, a fost numit în funcția locțiitor (cu delegație) al șefului Direcției de Contrainformații în Armată[73], fiind ulterior avansat și în gradul de maior. Probabil pentru a fi încurajat în viitoarea sa activitate la conducerea direcției, este și decorat, la 23 august 1954, cu medalia „Pentru servicii deosebite aduse în apărarea orânduirii de stat".

În funcția de locțiitor al șefului Direcției a V-a, maiorul Simion pare să fi justificat creditul acordat la numirea într-o poziție de comandă de primă importanță în cadrul aparatului de Securitate. Astfel, potrivit evaluărilor ulterioare, ofițerul s-ar fi preocupat constant de „pregătirea sa", reușind să cunoască ordinele ce reglementau activitatea informativă și să contribuie la aplicarea lor. De asemenea, i s-a atribuit un „aport serios" la „depistarea unei organizații contrarevoluționare care activa de mai mulți ani", în 1955 – 1956, motiv pentru care a fost avansat în gradul de locotenent-

[69] ANIC, fond CC al PCR, Secția Cancelarie – Dosare Anexă, dosar nr. 88/1959, f. 48: *Referat de cadre…,* din 3 ianuarie 1959.
[70] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr 7353, dosar nr. 16, nenumerotat: Decizia D.G.S.S. nr. 1947/25.07.1952.
[71] ANIC, fond CC al PCR, Secția Cancelarie – Dosare Anexă, dosar nr. 88/1959, f. 48: *Referat de cadre…,* din 3 ianuarie 1959.
[72] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7360, dosar nr. 63, nenumerotat: *Caracterizare asupra cpt. Simion Andrei…*
[73] *Ibidem*, Ordinul M.A.I. nr. 3135/01.07.1954.

colonel, la „excepţional", de la 1 iulie 1956[74], şi decorat cu ordinul „Steaua R.P.R.", clasa a II-a. Pentru activitatea depusă, A. Simion era apreciat de organele de partid drept „un tovarăş cu putere de muncă, perseverent şi cu simţ de răspundere", care se bucura „de autoritate în faţa subalternilor". Singurele „lipsuri" care i se atribuiau se refereau la lipsa sa de preocupare pentru pregătirea „politică şi culturală", precum şi neacordarea unui „sprijin" corespunzător serviciilor de contrainformaţii din Aparatul Exterior al direcţiei[75].

Rezultatele obţinute, în special în perioada 1955 – 1956, l-au adus pe A. Simion în atenţia conducerii ministerului pentru a i se încredinţa propria comandă a unei unităţi din aparatul central sau regional al Securităţii. Ocazia pentru o astfel de promovare a reprezentat-o înlăturarea maiorului Eugen Dascăl din funcţia de şef al Regionalei de Securitate Baia Mare (redenumită Maramureş, din 1961), la începutul lunii noiembrie 1958. O alegere potrivită pentru a-l înlocui pe acesta a fost considerat atunci locotenent-colonelul A. Simion, a cărui experienţă putea să ajute la înlăturarea gravelor probleme înregistrate în activitatea regionalei de Securitate menţionate. În consecinţă, ofiţerul a fost mutat în regiunea sa natală şi numit la conducerea direcţiei de Securitate locale de la data de 1 noiembrie 1958[76].

Numirea la conducerea unei regionale de Securitate nu reprezenta o adevărată promovare ofiţer, cât o încercare, pentru a se vedea capacitatea sa de a comanda o mare unitate autonomă. În măsura în care ar fi reuşit să facă faţă situaţiei existente la faţa locului, exista posibilitatea unor promovări ulterioare a locotenent-colonelului Simion, cazul generalului Negrea fiind cel mai grăitor, în acest sens. Problema a fost că nu a reuşit. Astfel, iniţial, Andrei Simion a părut să câştige aprecierea conducerii ministerului şi a organelor de partid, care îl evaluau ca pe un ofiţer care ar obţine „rezultate bune în muncă". Din acest motiv a fost propus şi acceptat ca membru supleant al Biroului Comitetului Regional P.M.R. Baia Mare la scurtă vreme de la numirea sa în funcţie[77]. În perioada următoare, însă, nemulţumirea conducerii M.A.I. faţă de rezultatele acestuia şi abaterile subordonaţilor săi a început să devină tot mai manifestă, totul culminând cu apostrofarea ofiţerului, în cadrul unei şedinţe de bilanţ din 1961, de către ministrul Drăghici, într-o manieră cu nimic diferită de cea utilizată cu câţiva ani mai înainte faţă de maiorul Dascăl:

„Al. Drăghici [către lt.col. Simion]: – Cum munciţi dvs. acolo? Vă luaţi după tot ce auziţi. Vă poartă lucrătorii de nas cum vor ei. Credeţi tot ce vă spun ei şi veniţi apoi să ne daţi fel de fel de braşoave aici. Comandant de Securitate, nu este în stare să coordoneze aceste două probleme [de Securitate şi de Miliţie]. Nu aveţi decât să vă faceţi un program, un grafic. Ce, trebuie să veniţi la mine să vă aranjez eu lucrurile?"[78]

---

[74] Idem, inv. nr. 7363, dosar nr. 58, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 3418/01.07.1956.

[75] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cancelarie – Dosare Anexă, dosar nr. 88/1959, f. 49: *Referat de cadre…,* din 3 ianuarie 1959.

[76] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7367, dosar nr. 20. nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2933/01.11.1958.

[77] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cancelarie – Dosare Anexă, dosar nr. 88/1959, f. 49: *Referat de cadre…,* din 3 ianuarie 1959.

[78] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13 263, f. 83: *Stenograma şedinţei ce a avut loc în ziua de 20 septembrie 1961* la M.A.I.

Ulterior, au fost înregistrate probleme tot mai grave legate de abaterile disciplinare şi chiar infracţiunile comise de unii dintre subordonaţii săi[79], ceea ce a determinat conducerea ministerului să ia tot mai în serios în considerare oportunitatea demiterii din funcţia deţinută a lui Andrei Simion, la nici patru ani de la instalarea sa la comanda Regionalei Maramureş. Oficializarea intenţiilor ministerului a survenit la 30 septembrie 1962, când ofiţerul a fost destituit şi pus la dispoziţia Direcţiei Cadre a M.A.I.[80], pentru ca ulterior să se decidă păstrarea sa în funcţia de locţiitor pentru operativ al şefului aceleiaşi direcţii[81].

Acesta a reprezentat finalul carierei locotenent-colonelului Simion, care a decedat la 1 iunie 1963, la vârsta de 41 de ani. Probabil din considerente care ţineau de necesitatea majorării pensiei primite de urmaşi, conducerea ministerului a decis ulterior avansarea sa în gradul de colonel, de la data decesului[82].

Constantin N. Marin (n. 5 martie 1927, Bucureşti, fiul unui muncitor strungar, naţionalitatea – română, studii – medii şi cursul de perfecţionare cu durata de un an din U.R.S.S., profesia de bază – electrician), şef al *Direcţiei Regionale de Securitate Maramureş* în perioada 1962 – 1968.

Constantin Marin a absolvit şapte clase primare în Bucureşti, în cursul anului 1941, pentru a se înscrie apoi la cursurile şcolii de elevi meseriaşi de pe lângă C.F.R. Griviţa. La absolvirea şcolii, în 1945, s-a calificat în meseria de electrician angajându-se ulterior la uzina termoelectrică ce funcţiona pe lângă C.F.R. Griviţa, unde a lucrat până la începutul anului 1946[83]. Cariera sa profesională s-a încheiat însă rapid, C. Marin apropiindu-se de timpuriu de organizaţiile patronate de P.C.R. Astfel, din octombrie 1944, s-a înscris în U.T.C., urmând apoi un curs politic, la terminarea căruia este „ales" în Comitetul U.T.C. al şcolii de elevi meseriaşi, al cărei cursant era. Din noiembrie 1945, a fost primit în rândul membrilor de partid, luând „parte activă" la acţiunile organizate de noua putere politică. Răsplata pentru „avântul revoluţionar" dovedit de recent calificatul electrician a venit aproape imediat – în ianuarie 1946, a fost „scos din producţie" şi numit pedagog la Şcoala 40 C.F.R. şi instructor al organizaţiei de tineret de la nivelul şcolii.

Participarea lui Constantin Marin la activităţile productive propriu-zise s-a desfăşurat ulterior numai cu un caracter voluntar, în cadrul campaniilor organizate de partid în ţară sau străinătate. Astfel, de la jumătatea anului 1946, a fost promovat activist al Secţiei Organizatorice a Comitetului Central al Tineretului Progresist, de unde este

[79] Vezi idem, dosar nr. 13 260, f. 6 – 9: *Stenograma şedinţei din ziua de 12 februarie 1962, ce a avut loc la Baia Mare.*
[80] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7377, dosar nr. 32, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. K/5322/30.09.1962.
[81] Idem, dosar nr. 33, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. K/5425/01.10.1962.
[82] Idem, inv. nr. 7379, dosar nr. 25, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2182/06.08.1963. Deşi ordinul este datat 6 august 1963, în cadrul său se menţionează expres faptul că avansarea în grad se face cu data menţionată în text.
[83] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cancelarie – Dosare Anexă, dosar nr. 92/1963, vol. 1, f. 21: *Referat de cadre privind pe Marin N. Constantin,* din 11.08.1962, semnat de Ioan Gal şi Ion Negreanu, instructori la Secţia Cadre a C.C. al P.M.R. şi Ioan Boţ, instructor în Grupul de Instructori pentru Controlul Muncii de Partid în M.F.A. – M.A.I.

mutat ulterior la Secţia Reconstrucţie a aceleiaşi structuri. În această din urmă calitate, a fost trimis, în cursul aceluiaşi an, împreună cu Brigada „Filimon Sîrbu", pentru a participa la munca de reconstrucţie din Iugoslavia. La întoarcerea în ţară, i s-a încredinţat funcţia de responsabil administrativ, apoi de comandant al Brigăzii „Vasile Roaită", mergând împreună cu aceasta pe şantierul de la Roşiorii de Vede. Apropierea de munca de şantier s-a dovedit însă nocivă pentru viitorul ofiţer de Securitate, nevoit să se întoarcă, din martie 1947, după câteva luni de concediu medical, la calitatea de pedagog al Şcolii C.F.R. nr. 40 din Bucureşti, unde a fost ales şi membru, apoi secretar al Biroului organizaţiei de bază P.C.R.[84].

Încadrarea lui C. Marin în aparatul de represiune al regimului a avut loc de la 1 august 1949, când, după absolvirea unui curs de pregătire cu durata de şase luni, a fost angajat în funcţia de anchetator, cu gradul de plutonier major şef, la Direcţia a V-a Cercetări Penale a nou înfiinţatei Direcţii Generale a Securităţii Poporului[85]. Ulterior, s-a remarcat prin „rezultatele obţinute în muncă" şi contribuţia la „demascarea activităţii unor elemente contrarevoluţionare", astfel încât a fost trecut în corpul ofiţerilor, din 1950, promovat în funcţia de şef birou şi avansat până la gradul de locotenent-major. După constituirea Ministerului Securităţii Statului, Constantin Marin a fost promovat încă o dată, fiind încadrat, de la 1 mai 1953, drept locţiitor al şefului Serviciului 3 Politico – Subversive din Direcţia a VI-a Anchete a M.S.S.[86].

În perioada ulterioară, lt.maj. Marin a continuat să se bucure de aprecierea conducerii ministerului, care s-a concretizat prin avansarea sa în grad la „excepţional" – căpitan, de la 15 august 1954[87] - fiind apoi trimis, din 1955, la cursul de specializare din U.R.S.S., cu durata de un an. De asemenea, pasiunea dezvoltată anterior încadrării sale în Securitate pentru activismul politic şi-a putut găsi un domeniu de manifestare şi în cadrul organelor de represiune, îndeplinind timp de mai mulţi ani funcţia de membru al Biroului organizaţiei de bază P.M.R. de la nivelul Direcţiei de Anchete, pentru ca, din 1955, să fie „ales" pentru şapte ani la rând secretar al biroului aceleiaşi organizaţii de bază, iar din 1959 – membru al Biroului Comitetului de partid al M.A.I. Toate acestea veneau ca o răsplată pentru „comportarea sa", „rezultatele obţinute în muncă", precum şi pentru „principialitatea şi justa orientare" pe care le-ar fi dovedit[88].

Începând din 1958, „meritele" demonstrate căpitanul Marin încep să capete o recunoaştere oficială şi pe plan profesional. De la 1 septembrie 1958 a fost avansat în gradul de maior[89], pentru ca de la 1 mai 1959, să fie promovat şef al Serviciului 3 al

---

[84] *Ibidem.*
[85] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7347, dosar nr. 7, f. 88: Decizia D.G.S.P. nr. 7480/25.07.1949 şi *ibidem,* f. 104: Decizia D.G.S.P. nr. 7530/27.07.1949. Unul din colegii lui Constantin Marin de la cursul de pregătire mai sus menţionat, încadrat apoi în Securitate concomitent cu el, a fost mult mai celebrul Gheorghe Enoiu.
[86] Idem, inv. nr. 7358, dosar nr. 60, nenumerotat: Ordinul M.S.S. nr. 825/01.05.1953.
[87] Idem, inv. nr. 7360, dosar nr. 68, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 3618/15.08.1954.
[88] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cancelarie – Dosare Anexă, dosar nr. 92/1963, vol. 1, ff. 21 – 22: *Referat de cadre…,* din 11.08.1962.
[89] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7367, dosar nr. 15, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2433/01.09.1958.

Direcţiei a VIII-a Anchete a M.A.I.[90] Activitatea ofiţerului a rămas la fel de apreciată pentru „hotărârea, perseverenţa şi curajul" arătate în demascarea activităţii „elementelor duşmănoase", fiind considerat, totodată, drept un lucrător „bine pregătit, capabil şi cu putere de muncă". I se remarca, de asemenea, „competenţa" manifestată în conducerea serviciului 3, precum şi interesul manifestat în perfecţionarea pregătirii politice şi culturale, fapt demonstrat prin absolvirea studiilor medii – în 1961 – şi a Universităţii serale de Marxism – Leninism. Singurele „lipsuri" care i se reproşau constau „rigiditatea şi lipsa de tact" arătate în relaţiile cu subalternii, obişnuita „deficienţă" a tuturor şefilor din Securitate[91]. Concluzia la toate aprecierile elogioase exprimate la adresa activităţii sale era destul de limpede: se impunea promovarea sa într-o funcţie de conducere de o mai mare importanţă.

O oportunitate în acest sens a apărut în toamna anului 1962, când s-a impus înlocuirea şefului Regionalei de Securitate Maramureş. Opţiunea conducerii ministerului pentru un ofiţer provenit din sectorul anchete al Securităţii era mai puţin obişnuită în acea perioadă, când au fost promovate mai ales lucrătorii cu experienţă în sectorul informativ, dar nici pe departe ieşită din comun. Anchetatorii organelor de represiune au reprezentat o importantă sursă de cadre de conducere în interiorul sistemului până în 1989, datorită modului special în care ştiuseră să-şi dovedească ataşamentul faţă de regim, dar şi a strânsei legături existente între acest domeniu şi cel informativ. Propunerea lui Constantin Marin la conducerea Regionalei de Securitate Maramureş a fost acceptată astfel fără obiecţii de Secţia Cadre a C.C. al P.M.R[92], precum şi de Secretariatul Comitetului Central, iar ofiţerul a preluat comanda unităţii de la 1 octombrie 1962[93].

În exercitarea conducerii organelor de represiune din regiunea Maramureş, maiorul Marin pare să reuşească acolo unde predecesorii săi au eşuat şi să ridice nivelul activităţii informative a subordonaţilor, îmbunătăţind, totodată, situaţia disciplinară de la nivelul unităţii. Pentru aceste rezultate, a fost avansat succesiv în grad, în perioada următoare – locotenent-colonel, de la 23 august 1963[94] şi colonel, la „excepţional", din data de 23 august 1966[95] - şi menţinut în funcţie până la desfiinţarea regionalei, la 18 februarie 1968. A beneficiat, de asemenea, de decorarea cu ordine şi medalii, prime în bani şi nu s-au găsit menţiuni referitoare la apariţia unor evenimente deosebite, care să-l fi adus pe ofiţer într-o ipostază negativă în faţa conducerii ministerului.

În aceste condiţii, pare greu explicabilă decizia adoptată de Consiliul Securităţii Statului de a nu-l menţine pe colonelul Marin la conducerea nou creatului Inspectorat Judeţean de Securitate Maramureş, în primăvara anului 1968. Astfel, după desfiinţarea Regionalei Maramureş, Constantin Marin a fost pus la dispoziţia C.S.S., de la 1 aprilie

---

[90] Idem, inv. nr. 7370, dosar nr. 25, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 1854/01.05.1959.
[91] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cancelarie – Dosare Anexă, dosar nr. 92/1963, vol. 1, f. 22: *Referat de cadre…,* din 11.08.1962.
[92] Vezi *ibidem*, f. 22.
[93] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7377, dosar nr. 32, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. K/5323/01.10.1962.
[94] Idem, inv. nr. 7379, dosar nr. 28, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2425/23.08.1963.
[95] Idem, inv. nr. 7385, dosar nr. 11, nenumerotat: Ordinul MAI nr. 1869/23.08.1966.

1968[96], iar de la 1 iulie acelaşi an – mutat la Bucureşti şi numit şef al Serviciului 2 din cadrul Direcţiei a XII-a Filaj şi Investigaţii[97]. Motivele acestei retrogradări în funcţie rămân necunoscute. Dacă avem în vedere raţiunile care au stat la baza unor măsuri asemănătoare adoptate faţă de alţi şefi de direcţii regionale în 1968, am putea bănui că ar fi vorba fie de performanţele profesionale slabe ale acestuia din perioada anterioară, fie de implicarea sa într-un conflict cu organele locale de partid sau comiterea unor abateri disciplinare. Cum performanţele profesionale obţinute de colonelul Marin nu par să fi provocat vreodată indispoziţia conducerii Securităţii, cel mai probabil rămân valabile celelalte două variante menţionate mai sus.

Ulterior readucerii sale la Bucureşti, colonelul Marin a fost menţinut în structurile de conducere ale direcţiei de Filaj şi Investigaţii până la trecerea sa în rezervă. Din 1970, a fost mutat la conducerea Serviciului 1 Filaj Diplomaţi din cadrul direcţiei mai sus amintite[98], pentru ca, în 1976, să preia comanda Serviciului 4 Filaj Cetăţeni Români şi Străini pentru Direcţiile I şi a II-a şi Lucrări Cabinet din Unitatea Specială „F"[99]. A fost trecut în rezervă şi pensionat ulterior, de la 20 decembrie 1979, fiind clasat medical[100].

După trecerea sa în rezervă, colonelul Marin nu a fost uitat de foştii săi colegi. Chiar anterior pensionării, în 1978, au fost întreprinse „măsuri de verificare" a sa, fiind bănuit că ar fi fost autorul unor „comentarii necorespunzătoare", suspiciune care neadeverită în final. Ulterior, în urma participării ofiţerului la o întâlnire cu rezerviştii M.A.I., în cadrul căreia s-a întreţinut şi cu un fost cadru de nădejde al Direcţiei a VIII-a Anchete Penale, Simon Jack, emigrat între timp în Israel şi revenit temporar în ţară, lui Constantin Marin i s-a deschis dosar de urmărire informativă – D.U.I. „Marcu". În cadrul urmăririi la care a fost supus ulterior, împotriva fostului şef al Regionalei de Securitate Maramureş s-a adoptat toată gama de măsuri necesare pentru ca lucrătorii operativi să poată justifica o formă de activitate în acţiunile informative deschise. Astfel, o relaţie apropiată a sa a fost recrutată ca informator, a fost filat, i s-a interceptat corespondenţa internă şi externă pe o perioadă de şase luni[101] şi i s-au interceptat convorbirile telefonice[102]. Ceea ce doreau să afle ofiţerii era dacă nu cumva C. Marin ar fi trădat secrete de stat la care a avut anterior acces fostului său coleg de serviciu emigrat în Israel. Rezultatele urmăririi au fost negative, iar dosarul a fost închis în 1988. Toată operaţiunea de verificare a ataşamentului fostului ofiţer de Securitatea durat nu mai puţin de şase ani, din 1982 până în 1988.

Exista însă şi o parte pozitivă în desfăşurarea acestei acţiuni, altfel inutilă – fostul şef al Regionalei de Securitate Maramureş se putea convinge singur că nimic nu

[96] Idem, inv. nr. 7388, dosar nr. 3, f. 234: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 1575/01.04.1968.
[97] Idem, dosar nr. 14, nenumerotat: Ordinul Prim-Vicepreşedintelui C.S.S.. nr. 2682/01.07.1968.
[98] Idem, inv. nr. 7393, dosar nr. 16, nenumerotat: Ordinul Prim-Vicepreşedintelui C.S.S. nr. 4048/01.12.1970.
[99] Idem, inv. nr. 7405, dosar nr. 3, nenumerotat: Ordinul prim-adjunctului Ministrului de Interne nr. II/3431/01.12.1976.
[100] Idem, inv. nr. 7411, dosar nr. 8 , nenumerotat: Decretul prezidenţial nr. 399/20.12.1979.
[101] Idem, fond MApN/Informativ, dosar nr. 147, f. 1: *Raport cu propunerea de închidere a D.U.I. „Marcu"*, din 20.05.1988, alcătuit de UM 0632/1A.
[102] *Ibidem*, ff. 4 – 5: *Plan de măsuri.*

se schimbase față de perioada în care lucra și el, cu tot atâta dăruire, la acțiuni la fel de lipsite de sens.

Nicolae C. Sidea (n. 13 mai 1923, comuna Pomezu, raionul Beiuş, regiunea Oradea, naţionalitatea – română, fiul unui plugar, studii – opt clase elementare, patru profesionale şi cursul de perfecţionare cu durata de un an din U.R.S.S., profesia de bază – strungar), şef al *Direcţiei Regionale de Securitate Mureş Autonomă Maghiară* în perioada 1962 – 1967.

Provenit dintr-o familie numeroasă chiar şi pentru standardele vremii (nouă copii), Nicolae Sidea a absolvit şapte clase elementare în comuna natală în cursul anului 1938, iar după un an petrecut la domiciliul părinţilor, s-a angajat, din octombrie 1939, ucenic la Uzinele „Astra" din Braşov (redenumite ulterior „Steagul Roşu"). Concomitent, urmează cursurile a patru clase profesionale, la finalul cărora se califică în meseria de strungar. După absolvire, din octombrie 1943, rămâne să lucreze în cadrul aceleiaşi întreprinderi din Braşov[103].

Sosirea în ţară a Diviziei „Tudor Vladimirescu" şi propaganda desfăşurată pentru recrutarea de voluntari l-au determinat pe N. Sidea să-şi abandoneze locul de muncă de la Uzinele „Astra", pentru a se încadra în Regimentul 4 Dorobanţi al unităţii mai sus amintite, cu gradul de sergent major. În perioada următoare, a participat la luptele de pe Frontul de Vest, până în aprilie 1945, când a fost trimis pentru a urma o şcoală de secunzi politici de la Bucureşti, la absolvirea căreia s-a reîntors pe frontul din Cehoslovacia. În perioada în care a participat la lupte, a fost remarcat drept „un tovarăş curajos şi cu mult spirit de sacrificiu în acţiunile de pe front", care „ducea muncă de lămurire în rândul celorlalţi ostaşi şi-i mobiliza în lupta contra hitleriştilor", fiind decorat în consecinţă cu medaliile „Bărbăţie şi Credinţă" şi „Victoria asupra fascismului". În mai 1945, după terminarea războiului, s-a reîntors în ţară şi a fost încadrat ca locţiitor politic al unei companii din Regimentul 4 Dorobanţi al Diviziei „T. Vladimirescu"[104]. În cursul anului 1946, în timp ce efectua o permisie, a fost primit în rândul membrilor P.C.R. şi încadrat în „celula de partid" de la nivelul Uzinelor „Astra" din Braşov[105].

După lăsarea sa la vatră, în decembrie 1946, cu gradul de sergent major, Nicolae Sidea s-a reîntors la Uzinele „Astra", unde a continuat să lucreze până în 1948. Ataşamentul dovedit faţă de noul regim politic nu a rămas însă neremarcat. Cum se

[103] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7360, dosar nr. 40, nenumerotat: Referat de cadre din 1954, semnat de şeful Direcţiei Regionale de Securitate Bucureşti, gen.mr. Aurel Stancu şi şeful Secţiei Cadre a Direcţiei, lt.maj. Gheorghe Cristian, anexat Ordinului M.A.I. nr. 2404/15.04.1954.

[104] Idem, inv. nr. 7362, dosar nr. 59, nenumerotat: Referat de cadre din mai 1955, semnat de şeful D.R.M.A.I. Bucureşti, gen.mr. Aurel Stancu şi şeful Secţiei Cadre a Direcţiei, cpt. Gh. Cristian, anexat Ordinului M.A.I. nr. 2785/01.06.1955.

[105] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cancelarie – Dosare Anexă, dosar nr. 161/1961, f. 4: *Referat de cadre privind pe Sidea C. Nicolae*, din 20.12.1961, semnat de Ion Negreanu, instructor Secţia Cadre a C.C. al P.M.R. şi Ion Szilaghi, adjunct al şefului Grupului de Instructori pentru Controlul Muncii de Partid în M.F.A. – M.A.I.

făcea tot mai mult resimţită nevoia recrutării de noi cadre, pentru aparatul de represiune al statului, aflat în curs de reorganizare, de la 2 februarie 1948 a fost „scos din producţie" şi angajat în funcţia de comisar ajutor de Poliţie la Serviciul de Siguranţă Făgăraş[106], pentru ca, de la 1 iulie 1948, să fie numit la conducerea Biroului de Siguranţă Arpaşul de Jos[107]. După constituirea Securităţii Poporului, a fost încadrat în noua structură cu gradul de sublocotenent şi păstrat la comanda Biroului de Securitate (de data aceasta) Arpaşul de Jos. Din februarie 1949 a fost avansat locotenent şi repartizat la Serviciul Judeţean de Securitate Făgăraş, unde a lucrat până în cursul lunii septembrie a aceluiaşi an, când a fost trimis să urmeze un curs de pregătire la Şcoala Militară de Ofiţeri de Securitate din Bucureşti. După absolvire, la 1 noiembrie 1949, se reîntoarce la comanda Biroului de Securitate Arpaşul de Jos, poziţie în care a rămas până la raionarea teritorială efectuată în 1951[108].

Încă de la încadrarea sa în structurile de represiune ale regimului, Nicolae Sidea pare să se fi remarcat prin „voinţă şi dragoste faţă de muncă", precum şi prin capacitatea sa de a asimila conţinutul diverselor directive referitoare la activitatea informativă. De asemenea, a fost implicat în toate acţiunile represive desfăşurate de regim în zonele sale de responsabilitate. Astfel, în 1948, a participat la arestarea „vârfurilor conducătoare ale mişcării legionare, precum şi a unui grup de 15 elemente duşmănoase organizate împotriva regimului nostru, ce au fost trimise în justiţie"[109]. În cursul anului 1949, a „depistat", prin intermediul „agenturii", „o serie de elemente duşmănoase" care ar fi fost implicate în organizarea unui sabotaj la fabrica „Nitramonia" din Făgăraş. A fost, de asemenea, iniţiatorul arestării, în cursul aceluiaşi an, a unui grup de elevi ai liceului „Radu Negru" Făgăraş, care ar fi format o „organizaţie subversivă" şi a avut o contribuţie importantă, în 1950, la depistarea, arestarea şi condamnarea „teroriştilor şi fugarilor", desprinşi din gruparea „Gavrilă Ogoranu" din Munţii Făgăraş[110].

Din ianuarie 1951, după raionarea teritorială, ofiţerul a fost mutat iniţial la conducerea Secţiei Raionale de Securitate Drăgăneşti – Olt, pentru ca, din aprilie acelaşi an, să preia conducerea Secţiei Raionale Turnu Măgurele, din cadrul Direcţiei Regionale de Securitate Teleorman. Şi aici, N. Sidea se remarcă prin numărul de dosare informative deschise şi informatori recrutaţi, precum şi prin organizarea şi actualizarea permanentă a evidenţei operative a „elementelor suspecte", operaţiune în urma căreia cei aflaţi pe raza raionului Turnu Măgurele au fost arestaţi în cursul lunii ianuarie 1952 şi condamnaţi ulterior[111].

---

106 ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7346, dosar nr. 6, f. 292: Decizia D.G.S.S. nr. 6500/P/02.02.1948.

107 Idem, dosar nr. 5, f. 23: Decizia D.G.S.S. nr. 7940/P/15.06.1948.

108 Idem, inv. nr. 7347, dosar nr. 2, f. 80: Decizia D.G.S.P. nr. 13000/16.11.1949 şi ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cadre, dosar nr. S/1488, f. 2: *Chestionar*, din 20.04.1962.

109 ACNSAS, fond MAI/DMRU, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7360, dosar nr. 40, nenumerotat: Referat de cadre din 1954…, anexat Ordinului M.A.I. nr. 2404/15.04.1954.

110 *Ibidem*.

111 *Ibidem*. Cel mai probabil, persoanele în cauză nu au fost propriu-zis condamnate, ci trimise direct în diverse colonii de muncă, în urma unei decizii administrative.

Activitatea desfăşurată de locotenentul Sidea în diverse funcţii de conducere nu avea cum să treacă neobservată. Ca urmare a meritelor demonstrate, a fost avansat în gradul de locotenent major, iar la 26 iunie 1952 – mutat la Direcţia Regională de Securitate Bucureşti, inițial în funcţia de şef birou, cu delegaţie de şef al Serviciului 3 Informaţii Interne[112], pentru a i se retrage ulterior delegaţia de şef serviciu şi definitivat locţiitor al şefului compartimentului în cauză[113].

În noua funcţie, N. Sidea se remarcă prin „orientarea şi iniţiativa proprie în munca profesională", şi prin rezultatele obţinute de birourile de a căror coordonare răspundea personal (birourile 4 – 8). Astfel, era atestată participarea sa la arestarea unui grup de „şapte elemente zvoniste din foşti militari deblocaţi", precum şi la urmărirea informativă a „exploatatorilor, criminalilor de război, fugarilor, foştilor conducători ai partidelor istorice", a adepţilor cultului ortodox, catolic, adventist de Ziua a Șaptea etc. de pe raza regiunii. Drept succese importante repurtate de acesta anterior anului 1954, erau enumerate şi depistarea unor „grupări contrarevoluţionare" constituite de elevi de pe raza regiunii, dar şi a unei „grupări de avocaţi" ce desfăşura o activitate ostilă regimului. În toate acţiunile organizate de birourile aflate în coordonarea sa directă, Nicolae Sidea lucra direct „cu cei mai buni informatori", participa la întâlnirile cu agentura ale lucrătorilor operativi şi dovedea „spirit de conducere şi de a cere subalternilor muncă de calitate", ştiind, totodată, „să tragă la răspundere pe cei care nu-şi aduc la îndeplinire sarcinile şi ordinele trasate"[114].

Răsplata pentru astfel de „performanţe" nu a întârziat să apară. În octombrie 1953, a fost avansat în gradul de căpitan[115], iar la 15 aprilie 1954, după ce s-a remarcat faptul că ofiţerul „rezolvând sarcini mai grele faţă de funcţia pe care o îndeplineşte, ceea ce rezultă că are capacitate şi poate îndeplini o funcţie mai superioară" – după cum se exprima generalul Aurel Stancu pe atunci – a fost promovat la conducerea Serviciului 3 Informaţii Interne al Regionalei de Securitate Bucureşti[116]. În perioada următoare, căpitanul Sidea continuă să fie apreciat pentru că ar fi avut„spirit de iniţiativă şi se descurcă cu uşurinţă în orice problemă, orientându-se politic în rezolvarea sarcinilor profesionale". Se remarcau implicarea directă a ofiţerului în crearea unei reţele informative corespunzătoare a compartimentului din subordine, precum şi calităţile acestuia în lucrul cu agentura, manifestate cu ocazia recrutării unor „informatori grei în acţiunile informative ale serviciului". Şi prin aptitudinile sale de conducător ar fi ieşit în evidenţă, fiind foarte apreciată preocuparea lui N. Sidea pentru „creşterea cadrelor din subordine", ajutorul pe care-l acorda în folosirea unei „serii de combinaţii din experienţa sa", promovarea unor şefi de birouri capabili şi sancţionarea celor „care au lipsuri"[117].

[112] Idem, inv. nr. 7353, dosar nr. 10, f. 189: Ordin de zi nr. 1350/26.06.1952 al ministrului adj. M.A.I., Gh. Pintilie.
[113] Idem, dosar nr. 11, nenumerotat: Ordin de zi nr. 1439/23.07.1952.
[114] Idem, inv. nr. 7360, dosar nr. 40, nenumerotat: Referat de cadre din 1954…, anexat Ordinului M.A.I. nr. 2404/15.04.1954.
[115] Idem, inv. nr. 7358, dosar nr. 49, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2380/14.10.1953.
[116] Idem, inv. nr. 7360, dosar nr. 40, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2404/15.04.1954.
[117] Idem, inv. nr. 7362, dosar nr. 59, nenumerotat: Referat de cadre din mai 1955…, anexat Ordinului M.A.I. nr. 2785/01.06.1955.

Toate cele de mai sus par să redea, dincolo de exagerările obişnuite din astfel de referate de cadre, imaginea unui ofiţer cu reale aptitudini pentru activitatea informativă şi cu o experienţă profesională remarcabilă, datorată funcţiilor de conducere deţinute încă de la încadrarea sa în Securitate. Asemenea calităţi se întâlneau rareori în organele de represiune de atunci şi, de multe ori, erau asociate unor persoane cu grave carenţe de comportament sau cu probleme serioase în privinţa „dosarului de cadre". În cazul lui Nicolae Sidea nu se întâlnea nici un astfel de inconvenient, iar ataşamentul său faţă de regim rămânea indiscutabil, remarcându-se în repetate rânduri faptul că ar fi avut „un simţ de clasă dezvoltat şi prin munca sa a dovedit ataşament faţă de partid şi instituţia noastră". Comportarea sa în afara instituţiei nu se evidenţia în mod negativ, în timp ce originea sa socială se dovedea întru totul corespunzătoare. Nici activitatea rudelor ofiţerului nu ridica probleme deosebite, deşi, este adevărat, o parte a fraţilor şi surorilor sale se convertiseră la cultul penticostal. În această ultimă privinţă, căpitanul Sidea rezolvase problema foarte simplu: nu întreţinea „nici un fel de relaţii cu rudele sale", dovedind faptul că ştia întotdeauna să adopte comportamentul adecvat pentru a avea şansa la o carieră de succes în slujba regimului.

Concluzia era simplă: tot ceea ce trebuia să facă regimul era să-l promoveze pe acest ofiţer până îşi atingea nivelul maxim de incompetenţă. Iar promovările şi avansările în grad s-au succedat în ritm accelerat în anii următori pentru Nicolae Sidea. În 1955, la un an de la numirea sa la conducerea Serviciului 3 din cadrul Regionalei de Securitate Bucureşti, şeful direcţiei, apreciindu-l pe cel în cauză drept „un tovarăş inteligent, hotărât şi curajos şi dinamic, având un simţ de răspundere dezvoltat […] cu frumoase perspective de viitor", îl propune în funcţia de locţiitor al său la conducerea unităţii, propunere acceptată de ministru la 1 iunie 1955[118]. În noua funcţie, a preluat răspunderea coordonării activităţii Serviciului 3 Informaţii Interne şi a unităţilor raionale din oraşul Bucureşti. De la 1 august acelaşi an, a fost avansat în gradul de maior[119], pentru ca, de la 1 mai 1956, în urma înfiinţării Direcţiei Securităţii Statului Bucureşti, să fie numit locţiitor pentru operativ al şefului noii unităţi[120]. În perioada următoare, maiorul Sidea se face remarcat cu ocazia evenimentelor din Ungaria, din 1956, şi a acţiunilor întreprinse de Securitate în oraşul Bucureşti cu acest prilej, când ar fi „dovedit curaj şi nu a precupeţit nici un efort pentru bunul mers al problemelor"[121].

Ascensiunea profesională a lui Nicolae Sidea nu a fost însă lipsită de probleme. Cele mai grave nu au fost legate propriu-zis de activitatea sa, ci mai mult de cea a şefului său direct, generalul Stancu, destituit de la comanda unităţii în 1957, nu înainte de a reuşi să creeze o imagine foarte proastă asupra sa şi a subordonaţilor la nivelul conducerii ministerului. Au intervenit apoi diversele reorganizări ale aparatului de

[118] *Ibidem*, Ordinul M.A.I. nr. 2785/01.06.1955.

[119] Idem, dosar nr. 71, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 3925/01.08.1955.

[120] Idem, inv. nr 7363, dosar nr. 50, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2541/01.05.1956. În fapt, N. Sidea a rămas locţiitorul generalului Stancu, datorită faptului că aproape tot corpul de comandă al vechii Direcţii Regionale de Securitate Bucureşti a fost mutat la nou constituita Direcţie de Securitate a Capitalei.

[121] Idem, inv. nr. 7367, dosar nr. 17, nenumerotat: Referat de cadre din 02.08.1957, semnat de şeful Direcţiei Cadre M.A.I., col. Ioan Pateşan, anexat Ordinului M.A.I. nr. 2604/01.09.1958.

represiune, ce au afectat şi Direcţia Securităţii Statului Bucureşti, care, de la 30 aprilie 1958 a fost desfiinţată. Ofiţerul nu a fost afectat imediat de transformările instituţionale ale aparatului de represiune, datorită faptului că, în aceeaşi perioadă de timp, se afla la Moscova, pentru a urma cursul de pregătire cu durata de un an, la care a fost trimis de la 1 septembrie 1957. După întoarcerea în ţară însă, la începutul lunii septembrie 1958, a fost transferat la Iaşi şi numit locţiitor pentru operativ al şefului regionalei de Securitate locale[122].

În scurta perioadă petrecută în funcţia de locţiitor al şefului Direcţiei Regionale de Securitate Iaşi, N. Sidea a reuşit „să se acomodeze uşor cu problemele din specificul regiunii" şi să „contribuie din plin la rezolvarea problemelor de conducere ale Regiunii", după cum aprecia, în 1959, şeful său de atunci, colonelul Pandele. La fel ca şi în alte sectoare de activitate unde lucrase anterior, i s-au remarcat pregătirea profesională, contribuţia adusă la pregătirea subalternilor, precum şi participarea la întâlnirile acestora cu agentura şi la toate activităţile desfăşurate în cadrul unităţii. Era caracterizat drept „un tovarăş curajos în acţiune şi în muncă", care ar fi „dovedit cinste şi corectitudine, modestie faţă de subalterni şi faţă de persoanele cu care vine în contact" şi, mai ales, „iubeşte această muncă şi este devotat instituţiei"[123].

Aprecierea de care s-a bucurat anterior activitatea maiorului Sidea l-ar fi calificat pe acesta, în mod normal, pentru o nouă promovare pe linie profesională. Aceasta mai ales datorită faptului că situaţia operativă de pe raza de competenţă a Regionalei de Securitate Iaşi era considerată dificilă, conducerea unităţii fiind supusă unor permanente critici pentru modul în care îşi desfăşurau activitatea subordonaţii săi. Îmbunătăţirea rezultatelor obţinute de ofiţerii direcţiei, cu contribuţia directă a lui N. Sidea, reprezenta o performanţă notabilă pentru acesta, care s-ar fi cerut răsplătită în mod adecvat. Un prim pas în această direcţie l-a reprezentat avansarea sa la gradul de locotenent-colonel, la 1 august 1959[124], iar ocazia pentru o promovare în funcţie s-a ivit aproape imediat ulterior, când, la sfârşitul lunii mai sus menţionate, şeful direcţiei, colonelul Pandele, a fost trecut intempestiv în rezervă. Proaspătul locotenent-colonel Sidea, deşi recent transferat la Iaşi, dovedise că putea face faţă situaţiei operative de la faţa locului şi putea fi promovat în locul celui tocmai demis.

Nu a fost însă cazul. În perioada următoare, conducerea Regionalei de Securitate Iaşi a fost asigurată, pentru aproape un an de zile, de locţiitorii la comandă ai şefului unităţii de până atunci, Nicolae Sidea şi Ioan Cleju, fără ca vreunul dintre ei să fie promovat propriu-zis în funcţie. Locotenent-colonelul Sidea a coordonat, în acest interval de timp, activitatea unităţilor raionale Bârlad, Vaslui, Huşi şi Murgeni, precum şi pe cea a Serviciului 3 Informaţii Interne, Biroului 2 Contraspionaj, Secţiei a VIII-a Anchete şi pe cea a Biroului Închisori din cadrul direcţiei. Explicaţia cea mai probabilă pentru care ofiţerul a fost doar împuternicit la comanda unităţii, fără a fi definitivat ca şef al Regionalei de Securitate Iaşi constă, cred, în refuzul acestuia de a rămâne în localitatea de reşedinţă. Încă din martie 1959, la nici şase luni de la transferarea sa, N.

[122] *Ibidem*, Ordinul M.A.I. nr. 2604/01.09.1958.

[123] Idem, inv. nr. 7370, dosar nr. 37, nenumerotat: *Foaie de notare*, semnată de şeful D.R.M.A.I. Iaşi, col. N.V. Pandelea, anexată Ordinului M.A.I. nr. 3050/01.08.1959.

[124] *Ibidem,* Ordinul M.A.I. nr. 3050/01.08.1959.

Sidea a alcătuit mai multe rapoarte adresate conducerii ministerului, prin care solicita mutarea de la Iaşi[125]. Solicitările sale repetate nu au fost acceptate iniţial, dar ofiţerul şi-a menţinut cu obstinaţie cererea, invocând motive familiale care nu puteau fi ignorate cu uşurinţă. În consecinţă, promovarea în funcţia de director al unei regionale de Securitate a unui ofiţer care oferea asemenea dovezi de insubordonare, indiferent de motivele lor, era exclusă.

Pe de altă parte, din perioada activităţii sale la Iaşi datează şi primele obiecţii serioase la adresa activităţii şi comportării lui N. Sidea. Astfel, s-au formulat unele critici la adresa pregătirii sale încă de la avansarea la gradul de locotenent-colonel, când se aprecia că ofiţerul „nu are o pregătire de cultură generală formată, se mai observă încă multe goluri în vocabularul oral şi scris şi nu se interesează de creşterea sa în această privinţă"[126]. Un an mai târziu, însă, lucrătorii Direcţiei Cadre a M.A.I. îi alcătuiau un adevărat rechizitoriu locţiitorului şefului Regionalei de Securitate Iaşi, care îi asaltase cu rapoarte de transferare la altă unitate:

„Părţile pozitive şi calităţile acestui tovarăş [N. Sidea] au fost însă umbrite de unele lipsuri dovedite, şi anume: are o insuficientă pregătire de cultură generală, din cauza căreia se constată multe goluri în vocabularul oral şi scris, se exprimă negramatical, iar conceptul în lucrări şi rezoluţii este steril, simplist. La începutul activităţii în cadrul Regiunii Iaşi (1958 şi chiar 1959), a folosit unele expresii necontrolate, pornografice şi jignitoare la adresa unor cadre, expresii care au fost comentate în mod nefavorabil. Nu a dovedit întotdeauna principialitate şi obiectivitate în egală măsură pentru toţi subordonaţii, având cadre «simpatizate» şi cadre de «răfuială». Din şedinţele de analiză trimestrială şi anuală, s-a constatat o oarecare diferenţă în critică. De exemplu, sectoarele de care răspunde personal sunt criticate cu blândeţe, iar cele de care răspunde tov. lt.col. Cleju I. sunt criticate cu foarte multă severitate şi scoase negativ"[127].

Locotenent-colonelului Sidea i se mai reproşa şi indiferenţa manifestată faţă de unele probleme ale subordonaţilor, precum cea a asigurării locuinţelor, dar criticile iniţiale sunt atenuate spre final, când se constata faptul că, măcar în privinţa „comportării şi a expresiilor pornografice se constată în ultimul timp o schimbare şi abţinere", în timp ce „ajutorul" acordat în formarea culturii generale poate determina „schimbarea în bine" a ofiţerului. Pe de altă parte, asemenea „lipsuri" nu puteau constitui un impediment serios pe atunci în calea unei viitoare ascensiuni profesionale a ofiţerului, chiar dacă în perioada ulterioară nu există multe dovezi privind îmbunătăţirea pregătirii sale culturale. În 1962, de exemplu, locotenent-colonelul Sidea declara că absolvise nouă clase medii[128], ceea ce înseamnă că încerca – reuşind, în cele din urmă –

[125] *Ibidem*, *Foaie de notare* anexată Ordinului M.A.I. nr. 3050/01.08.1959.
[126] *Ibidem.*
[127] Idem, inv. nr. 7372, dosar nr. 33, nenumerotat: *Notă-raport asupra lt.col. Sidea Nicolae – locţiitor şef direcţie operativă la Direcţia Regională de Securitate Iaşi*, din 19.07.1960, semnată de şeful Serviciului 1 din Direcţia Cadre M.A.I., cpt. Florian Chiriac şi cpt. Ilie Hila, şef birou în aceeaşi unitate, anexat Ordinului M.A.I. nr. 2928/01.10.1960.
[128] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cadre, dosar nr. S/1488, f. 2: *Chestionar*, din 20.04.1962.

să îndeplinească măcar cerinţele conducerii ministerului privind absolvirea liceului de către ofiţerii subordonaţi.

Insistenţa manifestată de lt.col. Sidea în cererile de transferare a sa înapoi la Bucureşti nu s-a dovedit inutilă, conducerea ministerului aprobând, de la 1 octombrie 1960, mutarea sa în funcţia de locţiitor pentru operativ al şefului Regionalei de Securitate Bucureşti[129]. Era vorba însă numai de o satisfacere de moment a doleanţelor sale, iar, în curând, Nicolae Sidea avea să fie lămurit că promovarea într-o funcţie de prim-rang în aparatul de represiune era condiționată de acceptarea, fără prea multe discuţii, a transferului oriunde regimul avea nevoie de serviciile sale. Prilejul pentru a dovedi că a învăţat această lecţie i-a fost oferit peste mai puţin de doi ani, când, la 1 ianuarie 1962, este numit şef al Direcţiei Regionale de Securitate Mureş, de la conducerea căreia tocmai fusese înlăturat un veteran a organelor M.A.I., colonelul Mihail Kovacs[130]. Trimiterea la comanda acestei unităţi a unui ofiţer cu o îndelungată experienţă practică, mai ales în domeniul Informaţiilor Interne, se impunea cu atât mai mult cu cât priorităţile în materia activităţii informative din domeniu tocmai se schimbau, iar regimul acorda o tot mai mare atenţie supravegherii „naţionaliştilor maghiari".

Nicolae Sidea pare să confirme de la bun început aşteptările conducerii ministerului. La trei luni de la numirea sa la comanda Regionalei de Securitate Mureş, subordonaţii se grăbeau să-şi laude noul şef în faţa ministrului, pentru „ajutorul" acordat în problemele curente ale unităţii, în timp ce Al. Drăghici găsea astfel o nouă confirmare a înțelepciunii propriilor decizii[131]. În continuare, ofiţerul pare să facă faţă cu succes cerinţelor funcţiei, remarcându-se la conducerea unei regionale de Securitate cu o situaţie operativă delicată, mai ales după ce politica regimului se îndreaptă în direcţia unui tot mai pronunţat naţionalism. În consecinţă, locotenent-colonelul Sidea este avansat la „excepţional" în gradul de colonel, la 23 august 1964[132], iar în 1967, când a fost reînfiinţată vechea direcţie de contrasabotaj a Securităţii, ofiţerului i s-a îndeplinit mai vechea dorinţă de a fi readus la Bucureşti, fiind numit la comanda noii direcţii centrale, de la 1 septembrie același an[133].

Abia la conducerea noii Direcţii a II-a Contrasabotaj a C.S.S., colonelul Sidea pare să fie depăşit de cerinţele funcţiei. Specializat mai ales în activitatea pe linie de Informaţii Interne, ofiţerul s-a adaptat cu greu la specificul noului domeniu informativ al contrasabotajului, care urma să difere radical de ceea ce se înțelegea prin aceasta anterior, când singurul obiectiv al lucrătorilor din direcţia de profil consta în a descoperi

[129] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7372, dosar nr. 33, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2928/01.10.1960.

[130] Idem, inv. nr. 7377, dosar nr. 14, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. K/3538/01.01.1962.

[131] Vezi idem, fond Documentar, dosar nr. 13 266, f. 50 şi 55: *Stenograma şedinței din 11 aprilie 1962, în care s-a analizat activitatea Direcţiei Regionale M.A.I. Mureş Autonomă Maghiară.*

[132] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7381, dosar nr. 17, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2403/23.08.1964. Avansarea nu are chiar un caracter excepţional, dat fiind prilejul festiv al acesteia – aniversarea a 20 de ani de la 23 august 1944 – şi a faptului că majoritatea cadrelor de conducere ale Securității au fost avansate în grad cu același prilej şi chiar prin același ordin.

[133] Idem, inv. nr. 7386, dosar nr. 17, nenumerotat: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 3704/01.09.1967.

sabotorii din economia naţională, care facilitau producerea de accidente, alcătuiau raportări false etc. Acum, priorităţile pe această linie sunt cel mai bine redate de noua denumire a unităţii începând cu anul 1970 – Contrainformaţii în Sectoarele Economice. Rolul organelor de Securitate urma să fie acela de a sesiza diversele deficienţe din procesul de producţie şi cauzele lor, a descoperi încercările de fraudare a statului prin intermediul contractelor încheiate cu partenerii externi, observarea stării de spirit a angajaţilor întreprinderilor, prevenirea faptelor de corupţie şi apărarea secretului de stat. Toate acestea necesitau, din partea şefului unităţii, dacă nu o pregătire de specialitate în domeniul economic, măcar o experienţă vastă în domeniu, iar N. Sidea nu avea nici una, nici alta. În consecinţă, după menţinerea sa în noua poziţie timp de mai bine de trei ani, ofiţerul a fost demis, la 1 ianuarie 1971[134], şi numit, după două luni, adjunct al inspectorului şef al Inspectoratului de Securitate al Municipiului Bucureşti[135].

Nicolae Sidea a fost păstrat pentru relativ puţin timp în postul de adjunct al şefului I.S.M.B., datorită reorganizărilor produse în urma fuziunii C.S.S. şi M.A.I. din 1972, dar şi a faptului că s-a dorit înlocuirea sa cu Mihai Caraman, îndepărtat temporar din aparatul de Informaţii Externe. Din aceste motive, la 1 iunie 1972, colonelul Sidea a fost mutat la Direcţia pentru Paşapoarte, Evidenţa Străinilor şi Controlul Trecerii Frontierei – unitate transformată întru totul în direcţie operativă de Securitate – şi numit adjunct al şefului acesteia şi şef al Serviciului pentru Paşapoarte şi Evidenţa Străinilor din Municipiul Bucureşti[136], funcţie în care a fost menţinut până la trecerea sa în rezervă.

Aflat la comanda organelor de Paşapoarte din Bucureşti, deci într-o poziţie teoretic inferioară celor ocupate anterior în cadrul organelor de Securitate, Nicolae Sidea pare să satisfacă cerinţele din domeniu ale conducerii ministerului, fiind menţinut în funcţie pentru o perioadă relativ îndelungată. Ceea ce s-ar putea spune însă despre noul post al fostului şef al Regionalei de Securitate Mureş este că, dacă nu părea important, se putea dovedi foarte profitabil. Iar aceasta era valabil pentru toţi ofiţerii de Securitate cu funcţii de răspundere din sectorul de Paşapoarte, într-o perioadă în care se înmulţiseră plecările din ţară, definitive sau temporare, contactele cu cetăţenii străini, cererile de căsătorie cu cetăţenii străini etc. Toate aceste forme de contact cu străinătatea se petreceau cu avizul, într-o formă sau alta, al ofiţerilor de Paşapoarte, care au ştiut să-şi îmbunătăţească semnificativ situaţia materială în urma exploatării celor care aveau nevoie de serviciile lor.

Totul a durat până în momentul plecării intempestive din ţară a locţiitorului şefului D.I.E., generalul Pacepa, în august 1978. În urma anchetelor desfăşurate ulterior, care au afectat întregul aparat de Securitate, conducerea partidului află cu surprindere că mulţi dintre foştii apărători devotaţi ai regimului şi ai moralei proletare nu s-au dat deloc înapoi să profite de ocaziile de îmbogăţire, care li s-au oferit în virtutea funcţiilor

---

[134] Idem, inv. nr. 7395, dosar nr. 4**,** f. 76: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 1033/01.01.1971.

[135] Idem, dosar nr. 5, nenumerotat: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 1122/01.03.1971. De remarcat ar fi că, în urma mutării sale într-o funcţie teoretic inferioară, s-a avut grijă ca Nicolae Sidea să-şi păstreze acelaşi salariu, ceea ce denotă faptul că nu era învinovăţit pentru incapacitatea de a conduce Direcţia de Contrainformaţii în Sectoarele Economice.

[136] Idem, inv. nr. 7397, dosar nr. 26, f. 349: Ordinul M.I. nr. 2002/01.06.1972.

deţinute. Nu numai că nu s-au dat înapoi, dar în sectoare precum Informaţiile Externe sau Paşapoarte şi Vize corupţia făcea ravagii, afectând cadre de conducere de cel mai înalt nivel din Securitate, dar şi din cadrul organelor de partid. Iar serviciul condus de colonelul Sidea nu făcea chiar deloc excepţie în această privinţă, adjunctul ofiţerului fiind trecut în rezervă şi apoi chiar pus sub învinuire pentru fapte de corupţie. Nu se poate preciza, în acest moment, dacă Nicolae Sidea a participat şi el la frenetica operaţiune de îmbogăţire a subordonaţilor sau doar a tolerat neregulile petrecute sub patronajul său, dar având în vedere rapiditatea cu care a fost trecut în rezervă, la 19 octombrie 1978, în „baza aprobării Comandantului Suprem”[137], putem presupune, în mod rezonabil, că nu a fost chiar străin de cele petrecute în serviciul pe care-l conducea.

Astfel s-a încheiat cariera în Securitate a unui ofiţer care, la fel ca majoritatea colegilor săi de generaţie, s-a remarcat prin activitatea informativă desfăşurată în domeniul „Informaţiilor Interne”, în care a acumulat o experienţă remarcabilă, dar care nu a putut face faţă unor sarcini mai complexe de atât. Promovarea sa succesivă a fost firească, date fiind nevoile regimului din perioada de consolidare a puterii pe plan intern, dar rămânea de văzut dacă acesta putea să găsească înlocuitori pe măsură unor astfel de ofiţeri.

Pavel T. Sălcudean(u) (n. 17 decembrie 1925, comuna Luca Mureşului, judeţul Alba, naţionalitatea – română, fiul unui muncitor C.F.R., studii – medii, profesia de bază – lăcătuş mecanic), şef al *Direcţiei Regionale de Securitate Mureş Autonomă Maghiară* în perioada 1967 – 1968.

Pavel Sălcudean a absolvit patru clase primare la o şcoală generală din Târgu Mureş în cursul anului 1936, pentru a urma apoi cursurile liceului industrial din aceeaşi localitate până în toamna anului 1940. În urma Dictatului de la Viena, se refugiază cu familia în oraşul Turda, unde a urmat şi ultima clasă de gimnaziu, calificându-se drept lăcătuş mecanic. În 1941, s-a angajat salahor la fabrica de sticlă din oraşul Turda, iar în cursul lunii august a aceluiaşi an s-a transferat la Uzinele de armament „Mîrşa” din Avrig. Din aprilie 1943, se întoarce la fabrica de sticlă din Turda, unde lucrează până în septembrie 1944, când s-a angajat ca lăcătuş mecanic la Depoul C.F.R. Teiuş[138].

Din perioada activităţii sale la Depoul C.F.R. mai sus amintit datează şi primele sale contacte cu noua putere politică din România. Astfel, fără a avea vreo legătură cu mişcarea comunistă sau alte partide politice anterior anului 1944[139], în martie 1945 este

[137] Idem, inv. nr. 7409, dosar nr. 19, nenumerotat: Ordinul M.I. nr. II/2231/19.10.1978.

[138] ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Sălcudean Pavel*, f. 138 şi 142: referate de cadre din 17.06.1967 şi 04.12.1961, semnate de şeful Direcţiei Cadre M.A.I., col. Ioan Pateşan.

[139] În unele autobiografii întocmite anterior primirii sale în Securitate, P. Sălcudean a susținut că ar fi participat la acte de sabotaj contra producției de armament a României aflate în război. Când a fost întrebat în ce au constat aceste eroice acte de rezistență, viitorul ofițer a declarat că „lucrând într-o secție împreună cu un ceh, anume Older, acesta i-a cerut să ia de la magazie niște pietre importate, cu care se ascuțeau cuțite speciale și să le pună în sertar. A doua zi, aceste pietre au fost găsite sparte și unele lipseau. Pentru faptul că nu a știut cine a spart aceste pietre, un

admis în U.T.C., iar la scurtă vreme ulterior, şi în cadrul P.C.R. Apropierea de „mişcarea muncitorească" a avut consecinţe aproape imediate asupra carierei lui P. Sălcudean, care a părăsit rapid rândurile clasei muncitoare pentru a intra în rândul activiştilor de partid. Astfel, în aprilie 1945, a fost „scos din producţie" şi numit secretar al Comitetului U.T.C. al Plasei Teiuş, pentru ca, din luna următoare, să fie promovat secretarul Comitetului P.C.R. al aceleiaşi plase. Ascensiunea sa bruscă în aparatul de partid este însoţită însă şi de incidente jenante, precum cel din 1946, când a fost sancţionat cu „vot de blam cu avertisment" de Biroul Judeţean P.C.R. Alba pentru pierderea unor documente, raportarea eronată a numărului membrilor de partid din circumscripţia sa şi diverse „abateri de la morală". Ca urmare a acestui incident, a fost mutat iniţial în funcţia de secretar al Comitetului P.C.R. al Plasei Aiud, iar apoi în aparatul politic al Comitetului Judeţean Alba al partidului[140].

Cariera de activist politic a lui Pavel Sălcudean s-a încheiat în 1948, odată cu încorporarea sa, pentru satisfacerea stagiului militar, la Grupul 2 Specialişti Moto din cadrul Diviziei „Tudor Vladimirescu". După un an, a fost selecţionat şi trimis să urmeze cursurile Şcolii de ofiţeri a Ministerului Forţelor Armate de la Breaza, pe care l-a absolvit la 9 mai 1950, cu gradul de locotenent, fiind apoi repartizat la Regiunea a II-a Militară. În august 1950, proaspătul ofiţer M.F.A. este trecut în rezervă şi mutat la Serviciul Special de Informaţii. După fuziunea S.S.I. şi D.G.S.S. din ianuarie 1951, a fost rechemat în rândul cadrelor active cu gradul de locotenent, de la 1 aprilie acelaşi an, şi repartizat la Direcţia „A" Informaţii Externe, unde a ocupat funcţia de şef de problemă în Centrala unităţii[141].

În aparatul de Informaţii Externe al Securităţii, P. Sălcudean a îndeplinit diverse „sarcini de răspundere" în exterior, unde ar fi obţinut „rezultate bune". Activitatea ofiţerului aici nu s-a bucurat însă de prea multă apreciere, dacă avem în vedere că nu a fost promovat decât până la funcţia de locţiitor şef birou în cadrul direcţiei şi nu a beneficiat decât de o singură avansare în grad, şi aceasta la termen – locotenent-major, de la 9 mai 1953[142]. Ulterior, cariera de „spion" a lui Pavel Sălcudean se încheie deplorabil, după ce este „deconspirat în unele acţiuni", în cursul anului 1954, şi declarat „persona non grata" de statul în care-şi desfăşura misiunea. A trebuit să fie adus în ţară, iar aici s-a constatat că serviciile sale nu erau chiar indispensabile în cadrul Centralei

---

căpitan, care era comandantul secţiei, i-a spus că-l trimite în judecată pentru sabotaj" – vezi *ibidem*, f. 164: referat de cadre din 8 mai 1952. Organele de partid nu s-au lăsat copleşite de curajul luptei duse de ofiţer contra efortului de război al României şi i-au cerut explicaţii cu privire la realitatea celor povestite şi a măsurii în care reprezentau într-adevăr acte de sabotaj. La acestea, P. Sălcudean a declarat că „nu este nimic adevărat şi că aceste afirmaţii le-a făcut din orgoliu, vrând să arate că şi el a avut activitate în trecut". Trimis să fie cercetat, după încadrarea în Securitate, de Comisia de Partid a D.G.S.S. cu privire la lăudăroşenia sa, s-a ajuns la concluzia că ofiţerul „a făcut aceasta din cauza înfumurării şi orgoliului de care era stăpânit tovarăşul Sălcudean, ca tânăr ridicat foarte repede în munci de răspundere" – vezi *ibidem*.

[140] *Ibidem*, f. 95: Referat de cadre din 6 noiembrie 1972, semnat de şeful Direcţiei Personal şi Învăţământ a Ministerului de Interne, gen.mr. Iulian Vlad.

[141] *Ibidem,* f. 4: *Fişă personală Sălcudean T. Pavel,* din 18.07.1972.

[142] *Ibidem*, f. 1.

Direcţiei I Informaţii Externe, motiv pentru care a fost transferat tocmai la Regionala de Securitate Autonomă Maghiară, de la 1 mai 1955.

Ulterior mutării sale în aparatul regional de Securitate, P. Sălcudean pare să nu reuşească pentru mulţi ani să iasă cu nimic în evidenţă, situaţie reflectată şi prin funcţiile pe care le-a deţinut anterior anului 1958. Astfel, iniţial, a fost încadrat ca lucrător operativ prim în Secţia a II-a Contraspionaj a Regionalei de Securitate Autonomă Maghiară, pentru ca, ulterior, să fie promovat în funcţia de şef de birou în acelaşi compartiment. La un an de la această temporară promovare, cu prilejul uneia din nenumăratele reorganizări ale aparatului de Securitate, funcţia sa a fost desfiinţată şi, de la 1 iulie 1956, a revenit la statutul de lucrător operativ prim[143]. Potrivit aprecierilor ulterioare, ofiţerul ar fi dovedit „orientare şi pricepere în munca informativă"[144], dar acesta era un alt fel de a spune că nu „strălucea" în nici o privinţă, motiv pentru care a fost ocolit de orice promovare, fiind, totuşi, avansat în gradul de căpitan, la 1 august 1956.

Situaţia a cunoscut o schimbare abia de la 1 august 1958, când, ca urmare a necesităţii numirii unui locţiitor pentru Spate al şefului Regionalei de Securitate Autonome Maghiare, alegerea conducerii Direcţiei Cadre M.A.I. s-a oprit asupra acestui ofiţer, atât de puţin remarcat anterior[145]. Deşi cu o titulatură care ar putea crea o impresie greşită, funcţia de locţiitor pentru Spate al şefului unei direcţii regionale de Securitate era departe de a acorda o influenţă deosebită ocupantului său. Acesta trebuia să uşureze activitatea şefului direct, comandantul regionalei, în ceea ce priveşte organizarea logistică a unităţii, ţinerea evidenţelor contabile şi conducerea aparatului administrativ. Fiind un post administrativ, deţinătorul său nu se implica, teoretic, în activitatea informativă a direcţiei şi înfiinţarea lui, după 1956, a dat ocazia promovării atât a unor ofiţeri deja specializaţi în activitatea pe linie de Spate, cât şi, în lipsa celor menţionaţi, a unor ofiţeri care nu se remarcaseră prin nimic anterior, dar se considera că meritau o funcţie superioară – precum P. Sălcudean – sau ocupanţilor unor poziţii mai importante, retraşi astfel din prima linie, datorită abaterilor disciplinare sau incompetenţei – vezi cazurile lui Marin Vintilă, la Bucureşti, Gheorghe Cuteanu, la Piteşti sau Ştefan Mănoiu, la Bacău. Pe de altă parte însă, o asemenea funcţie putea reprezenta şi o rampă de lansare a carierei deţinătorului ei, care putea fi promovat în sectorul operativ, în măsura în care avea experienţă în domeniu şi dovedea aptitudini în acest sens.

Acesta a fost şi cazul lui Pavel Sălcudean, care s-ar fi remarcat rapid drept un „ofiţer capabil" pentru sarcinile sale administrative, dar care putea să îndeplinească şi diverse misiuni minore încredinţate de conducerea unităţii pe linie informativ-operativă şi de control al aplicării ordinelor. Cum toate însărcinările le-a executat „în bune

[143] *Ibidem*, f. 4.
[144] *Ibidem,* f. 138: referat de cadre din 27.06.1967, semnat de şeful Direcţiei Cadre M.A.I., col. Ioan Pateşan.
[145] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7367, dosar nr. 13, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2234/01.08.1958.

condiţiuni[146]", a fost avansat în gradul de maior, de la 15 mai 1960[147], şi luat în considerare pentru promovarea sa în continuare. Prilejul pentru aceasta s-a ivit în cursul anului 1961, prin eliberarea postului de locţiitor pentru operativ, de data aceasta, al şefului Regionalei de Securitate Mureş Autonomă Maghiară, pentru ocuparea căruia a fost propus şi, de la 1 noiembrie 1961, numit, maiorul Sălcudean[148]. Imediat ulterior, ofiţerul a fost avut în vedere chiar pentru funcţia de şef al Regionalei Mureş[149], dar conducerea ministerului a optat, în cele din urmă, pentru mult mai experimentatul locotenent-colonel Sidea.

Trecut în sectorul operativ, maiorul Sălcudean a fost apreciat drept un ofiţer „capabil, inteligent, bine pregătit din punct de vedere profesional şi politic", care ar fi avut „putere de muncă şi capacitate organizatorică". A fost remarcat „sprijinul" pe care l-ar fi acordat şefilor de subunităţi, în special raionale de pe raza regiunii, în urma căruia „s-a îmbunătăţit simţitor munca cu agentura, s-au rezolvat mai operativ acţiunile care se aflau în lucru şi au fost deschise noi acţiuni cu perspective"[150]. Pentru toate aceste motive, a fost avansat locotenent-colonel, la „excepţional", de la 23 august 1964[151], premiat cu diverse sume de bani şi decorat cu mai multe ordine şi medalii. De asemenea, după promovarea în Aparatul Central a lui Nicolae Sidea, a fost din nou propus în funcţia de şef al Regionalei de Securitate Mureş şi, de data aceasta, acceptat, de la 1 august 1967[152].

În scurta perioadă petrecută la conducerea direcţiei menţionate, locotenent-colonelul Sălcudean pare să îndeplinească toate aşteptările conducerii ministerului şi apoi ale nou creatului Consiliu al Securităţii Statului. Astfel se explică şi avansarea sa în gradul de colonel, la „excepţional", de la 27 decembrie 1967 şi, după constituirea inspectoratelor judeţene de Securitate, numirea în funcţia de şef al Inspectoratului Judeţean de Securitate Mureş, de la 18 februarie 1968. În anii următori, a continuat să se facă remarcat drept un ofiţer care, „în exercitarea atribuţiunilor de serviciu a dovedit că posedă o bună pregătire politică şi profesională, competenţă, spirit de orientare şi iniţiativă în rezolvarea sarcinilor". Era apreciat pentru că ar fi „manifestat curaj în luarea măsurilor operative şi spirit mobilizator în executarea ordinelor", participând în mod direct la „rezolvarea lucrărilor mai importante", pentru preocuparea arătată faţă de instruirea subordonaţilor, dar şi pentru propria pregătire, dovedită prin absolvirea Facultăţii de Filologie din cadrul Institutului Pedagogic local. Singurele neajunsuri care i se reproşau, constau în „tărăgănarea executării" unor ordine şi în faptul că nu ar fi luat

---

[146] Idem, fond Cadre, dosar personal *Sălcudean Pavel,* f. 143: Referat de cadre din 04.12.1961, semnat de şeful Direcţiei Cadre M.A.I., col. Ioan Pateşan.
[147] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr 7372, dosar nr. 21, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2013/15.05.1960.
[148] Idem, fond Cadre, dosar personal *Sălcudean Pavel,* f. 5: *Fişă personală…,* din 18.07.1972.
[149] Vezi *ibidem,* f. 144: Referat de cadre din 04.12.1961.
[150] *Ibidem*, f. 139: Referat de cadre din 17.06.1967, semnat de şeful Direcţiei Cadre M.A.I., col. Ioan Pateşan.
[151] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7381, dosar nr. 17, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2403/23.08.1964
[152] *Ibidem*, f. 5: *Fişă personală…,* din 18.07.1972.

măsuri operative pentru exploatarea unor informaţii primite[153]. Toate acestea l-au calificat pe colonelul Sălcudean pentru a fi numit şi la conducerea Inspectoratului Judeţean Mureş al Ministerului de Interne, după fuziunea C.S.S. şi M.A.I. din primăvara anului 1972, funcţie în care pare să fie la fel de bine apreciat de conducerea noului minister.

Toate aspectele pozitive din activitatea anterioară a ofiţerului au fost însă umbrite de o serie de incidente intervenite un an mai târziu, când s-a demonstrat că lipsa de operativitate a colonelului Sălcudean în exploatarea unor informaţii nu era o deficienţă chiar lipsită de importanţă. Aceasta a fost din plin demonstrată de modul în care a fost organizată inaugurarea în cadru festiv a instalaţiilor electro-acustice şi de reglaj lumină ale noului Teatru de Stat din Târgu Mureş, festivitate la care urma să participe peste 200 de persoane din ţară şi din R.P. Ungară. Principala problemă a acestei festivităţi de amploare şi cu multiple conotaţii politice, care trebuia să aibă loc la 4 septembrie 1973, o constituia faptul că organele de Securitate locale nu ştiau nimic despre existenţa ei, cu toate că organizatorii nu făcuseră nici un secret din aceasta. Deşi datoria de informare funcţiona în mod normal într-un singur sens, dinspre organele de Securitate spre cele de partid, de data aceasta prim-secretarul Comitetului Judeţean P.C.R. Mureş, Iosif Banc, le-a făcut un serviciu ofiţerilor aparatului „informativ" şi i-a anunţat de cele ce se petreceau în oraşul pe care se presupunea că-l supraveghează[154].

Ce a urmat este lesne de bănuit. În urma controalelor ulterioare de la Inspectoratul Judeţean Mureş, colonelul Sălcudean a fost învinuit de acoperirea abaterilor unor subordonaţi, greşeli în supravegherea situaţiei operative de pe raza judeţului şi, mai ales, de abateri de la datoria de informare a organelor P.C.R. locale – deşi este greu de înţeles ce ar fi putut informa ofiţerul cu privire la un eveniment despre care el chiar nu ştia nimic. La tradiţionala şedinţă de înfierare, organizată după finalizarea controalelor, în prezenţa conducătorilor locali ai partidului, lui Pavel Sălcudean i s-a reproşat faptul că, în calitate de membru al Biroului Judeţean Mureş al P.C.R., nu ar fi „ridicat nici o problemă în aceşti ani, pe baza căreia să se ia măsuri politice, economice şi sociale, cu influenţă pozitivă în cadrul judeţului" precum şi manifestarea tendinţei „de a se sustrage controlului de partid […] datorită golurilor ce le are în pregătirea sa politico – ideologică". Concluziile „dezbaterii" au fost puse chiar de prim-secretarul local, Iosif Banc, care descria colectivul de conducere al inspectoratului drept „o mică familiuţă" care n-ar vrea „să-l şifoneze pe şeful inspectoratului", astfel încât se vede nevoit să preia chiar el sarcina de a-l „şifona" pe fostul comandant al Regionalei de Securitate Mureş, despre care declara în final:

[153] *Ibidem,* f. 96: Referat de cadre din 6 noiembrie 1972.

[154] *Ibidem*, f. 14: *Notă cu rezultatul verificărilor privind pe colonelul Sălcudeanu Pavel, inspector şef al Inspectoratului Judeţean Mureş al Ministerului de Interne*, din 19.03.1974, semnată de Gheorghe Creţu, din partea Secţiei Organizatorice şi Cadre a C.C. al P.C.R., col. Chiru Picuş, din partea Secţiei pentru Probleme Militare şi de Justiţie a C.C. al P.C.R., col. Gheorghe Vasile, din partea Ministerului de Interne, şi Ioan Cosma, din partea Biroului Comitetului Judeţean de Partid.

„Colonelului Sălcudean Pavel îi lipsesc educaţia, simţul de răspundere, respectul faţă de partid. Trebuie să citească şi să aplice în activitatea sa hotărârile de partid şi de stat”[155].

Era greu de imaginat o continuare a carierei în Securitate a ofiţerului după o asemenea înfierare. La aceeaşi concluzie a ajuns şi conducerea ministerului, care, după demiterea colonelului Sălcudean din funcţia deţinută, la 1 mai 1974, l-a menţinut la dispoziţia sa timp trei luni, timp suficient pentru a se constata faptul că era grav bolnav şi a-l trece în rezervă, în consecinţă, de la 5 august 1974[156].

Jean T. Firu (n. 11 ianuarie 1927, în oraşul Craiova, fiul unui vânzător, naţionalitatea – română, studii – medii şi cursul de perfecţionare cu durata de un an din U.R.S.S., profesia de bază – funcţionar), şef al *Direcţiei Regionale de Securitate Oltenia* în perioada 1964 – 1968.

Jean Firu a absolvit 8 clase la liceul industrial din Craiova în 1946, rămânând apoi la domiciliul părinţilor pentru a se pregăti în vederea susţinerii examenului de admitere la facultate. Abandonează aceste planuri un an mai târziu pentru a se angaja, din 1947, la centrala electrică a uzinelor comunale din Craiova. A lucrat în această unitate doar câteva luni, rămânând ulterior fără ocupaţie. Din 1948 este încadrat ca funcţionar la Magazinul de stat „Oltenia” din Craiova, unde rămâne până în cursul anului 1950[157].

Activitatea ca funcţionar a lui Jean Firu din perioada ulterioară lui 1948 nu l-a calificat pentru recrutarea în Securitate din primii ani de existenţă ai instituţiei. Pe de altă parte, fiind absolvent de liceu şi cu o origine socială corespunzătoare, s-a considerat că ar putea fi util măcar în sectorul administrativ, astfel încât a fost angajat cu gradul de plutonier în cadrul Secţiei Financiare a Regionalei de Securitate Craiova, de la 12 iunie 1950[158]. În 1951, a fost avansat în gradul de sublocotenent şi numit şef al Secţiei Financiare amintite, pentru ca, de la 24 iunie 1952, să fie trecut în sectorul operativ şi delegat şef al Secţiei a II-a Contrasabotaj din Regionala de Securitate Dolj. Rezultatele obţinute la conducerea acestui compartiment au părut satisfăcătoare, astfel încât a fost avansat în gradul de locotenent, şi mutat, de la 15 mai 1953, la conducerea Serviciului 1 Contraspionaj al Regionalei M.S.S. Craiova, ţinându-se cont, probabil, şi de pregătirea sa culturală, superioară majorităţii ofiţerilor direcţiei, ce putea să compenseze lipsa de experienţă în activitatea informativă[159].

Locotenentul Firu nu a obţinut însă rezultatele scontate în noua funcţie de conducere, fiind învinuit ulterior că ar fi exercitat „un insuficient control pe linia muncii de Contraspionaj la raioane, şi în special în problema fugarilor peste frontieră şi a

[155] *Ibidem,* ff. 37 – 39: *Notă*, f.d.

[156] *Ibidem,* f. 5: *Fişă personală…,* din 18.07.1972.

[157] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cadre, dosar nr. F/244, f. 3: Referat de cadre privind activitatea lui Firu Jean, alcătuit de Secţia Cadre a CC al PMR, din 23.01.1964, semnată de Nicolae Constantin, şef sector în cadrul secţiei, Cornel Onescu, şef al secţiei, Augustin Boar, instructor şi Ion Stănescu, adjunct al şefului Grupului de Instructori pentru controlul muncii de partid în M.F.A. – M.A.I.

[158] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7348, dosar nr. 13, f. 91: Decizia Directorului General D.G.S.P. nr. 20010/12.06.1950.

[159] Idem, inv. nr. 7358, dosar nr. 61, f. 341: Ordinul M.S.S. nr. 984/15.05.1953.

repatriaților", desfășurând „o muncă sectară și, de multe ori, se văicărea că munca este grea, că nu are oameni corespunzători, pentru care [motiv] nu poate îndeplini planul de muncă propus"[160]. Cu toate acestea, ofițerul nu a fost sancționat și nici destituit din funcție o perioadă relativ îndelungată, fiind chiar avansat în gradul de locotenent-major, de la 1 august 1955[161]. Situația s-a menținut neschimbată până la 1 martie 1957, când a fost demis și mutat la conducerea Secției a IV-a Contrasabotaj a Regionalei Craiova[162]. Nici această măsură nu a fost privită ca o retrogradare din motive imputabile lui, incapacitatea ofițerului în materie de Contraspionaj fiind atribuită de conducerea direcției unor factori mai mult sau mai puțin obiectivi, după cum preciza pe atunci șeful unității, maiorul Socol:

„Munca de Contraspionaj din regiunea Craiova se extinde tot mai mult, existând numeroase baze ce trebuiesc lucrate și mari posibilități de combinații externe, mai ales pe canalul dunărean. Cu toate străduințele mele de a-l determina pe șeful Serviciului 2 – lt.maj. Firu Jean – să desfășoare o muncă activă, inteligentă, cu măsuri efective, care să ducă la anumite rezultate, totuși el nu a făcut aceasta, invocând diferite pretexte. [...] Lt.maj. Firu Jean are – pe lângă faptul că îi lipsește experiența informativă, fiind ridicat dintr-o dată într-o asemenea muncă de răspundere – și unele lipsuri serioase în munca de îndrumare și educare a efectivului din subordine și, uneori, atitudini jignitoare. Are perspective de dezvoltare și putere de muncă, însă, deocamdată, nu în sectorul de Contraspionaj, ci în altă muncă"[163].

O dovadă a faptului că ofițerul era considerat în continuare un lucrător „de perspectivă" o reprezintă înscrierea sa, de la 1 septembrie 1957, la cursurile de pregătire din U.R.S.S[164]. Mai mult decât atât, în perioada în care ofițerul se afla încă la Moscova, a fost avansat în gradul de căpitan – de la 1 august 1958[165] - și propus pentru a prelua conducerea Serviciului 3 Informații Interne din cadrul Regionalei Craiova, propunere acceptată și oficializată odată cu întoarcerea sa în activitate, de la 1 septembrie 1958[166].

La conducerea organelor de Informații Interne, căpitanul Firu pare să confirme întru totul așteptările conducerii direcției, dovedindu-se „un ofițer capabil, bine pregătit profesional și politic", care ar fi obținut „rezultate bune în munca cu agentura", în urma cărora a reușit să „depisteze activitatea mai multor grupări de elemente care desfășurau activitate contrarevoluționară". În relațiile cu subalternii era considerat un șef „exigent", care oferea „soluții bune pentru orientarea lucrătorilor", deși se remarca și prin „tendințe de îngâmfare", înregistrându-se „unele cazuri când, fața subordonați, a avut ieșiri nervoase și nu a acordat la timp un sprijin suficient de concret lucrătorilor care

---

[160] Idem, inv. nr. 7367, dosar nr. 15, nenumerotat: Referat de cadre din 24.04.1958, semnat de șeful D.R.M.A.I. Craiova, mr. Petre Socol și șeful Secției Cadre a Direcției, lt.maj. Petre Neghirlă, anexat Ordinului M.A.I. nr. 2421/01.09.1958

[161] Idem, inv. nr. 7362, dosar nr. 70, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 3876/01.08.1955.

[162] Idem, inv. nr. 7366, dosar nr. 16, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 1391/01.03.1957.

[163] *Ibidem:* Raport din 04.02.1957, adresat Direcției Cadre M.A.I., semnat de mr. P. Socol, anexat Ordinului nr. 1391/01.03.1957.

[164] Idem, inv. nr. 7366, dosar nr. 9, nenumerotat: Ordinul șefului Direcției Cadre nr. 1704/01.09.1957.

[165] Idem, inv. nr. 7367, dosar nr. 14, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2361/01.08.1958.

[166] Idem, dosar nr. 15, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2421/01.09.1958.

întâmpinau greutăţi în executarea sarcinilor”[167]. Activitatea sa a fost recompensată prin acordarea mai multor ordine şi medalii ale R.P.R., numeroase prime în bani, iar, de la 1 august 1963, prin promovarea în funcţia de locţiitor pentru operativ al şefului Regionalei de Securitate Oltenia (fostă Craiova)[168]. Imediat ulterior acestei date este avansat în gradul de maior – de la 23 august 1963[169] - şi inclus în rezerva de cadre pentru promovarea într-o funcţie superioară. Aceasta a intervenit după scurt timp, când, în urma transferării şefului direcţiei de atunci, Petre Socol, în Aparatul Central al ministerului, s-a considerat că cel mai bun înlocuitor al său în fruntea organelor de Securitate din regiunea Oltenia ar fi chiar maiorul Firu. Propunerea conducerii ministerului a fost aprobată de Secţia Cadre a C.C. la începutul anului 1964, în timp ce numirea oficială a ofiţerului în funcţie a intervenit de la 1 februarie 1964[170].

La comanda Regionalei de Securitate Oltenia, J. Firu a fost apreciat de organele de partid drept „un tovarăş inteligent, cu capacitate de sesizare, analiză şi sintetizare a problemelor, energic şi perseverent în acţiunile pe care le întreprinde”, deşi cu „un temperament mai puţin comunicativ” şi nu „destul de apropiat de subalterni”[171]. Pentru „rezultatele” obţinute a fost răsplătit prin avansarea în grad la „excepţional” în două rânduri – locotenent-colonel, de la 23 august 1964 şi colonel, de la 30 decembrie 1967[172] - pentru ca, după reorganizarea administrativă din 1968, să fie numit la conducerea Inspectoratului Judeţean de Securitate Dolj[173]. A decedat la scurt timp ulterior, în cursul anului 1969, la vârsta de 42 de ani[174].

Pascu – Nicolae I. Dumitrescu (n. 16 aprilie 1922, în oraşul Buzău, fiul unui cizmar, naţionalitatea – română, studii – medii şi cursul de perfecţionare în munca de Securitate din U.R.S.S., profesia de bază – electrician bobinator), şef al *Direcţiei Regionale de Securitate Ploieşti* în perioada 1961 – 1966.

Nicolae Dumitrescu, a absolvit cursurile primare în 1933, iar de trei ani mai târziu – pe cele ale liceului industrial din Buzău. Din 1936, s-a angajat ucenic la Uzinele I.A.R. din Braşov, calificându-se în meseria de electrician bobinator până în 1940. A continuat să lucreze la I.A.R. Braşov până la trimiterea pe frontul de Răsărit, în cursul anului 1942, unde a făcut parte din forţele necombatante, lucrând într-un tren-atelier.

---

[167] Idem, inv. nr. 7379, dosar nr. 25, nenumerotat: Referat de cadre din 05.07.1963, semnat de şeful Direcţiei Cadre M.A.I., col. Ioan Pateşan şi mr. Vasile Achimescu, şef serviciu în cadrul aceleiaşi direcţii – anexat Ordinului M.A.I. nr. 2104/01.08.1963.
[168] *Ibidem*, Ordinul M.A.I. nr. 2104/01.08.1963.
[169] Idem, dosar nr. 28, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2418/23.08.1963.
[170] Idem, inv. nr. 7381, dosar nr. 5, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 1274/01.02.1964.
[171] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cadre, dosar nr. F/244, f. 1: *Notă* a Secţiei Cadre a C.C. al P.C.R., din 23.09.1968, semnată de, Dumitru Ivanovici, şeful secţiei, Vasile Dinu, şef sector în cadrul secţiei şi Nicolae Liteanu, instructor.
[172] Vezi ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7381, dosar nr. 17, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2403/23.08.1964 şi idem, inv. nr. 7388, dosar nr. 32, nenumerotat: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 4030/30.12.1967.
[173] Fl. Dobre (coord.), *op. cit.*, vol. II (1967 – 1989), p. 58: Ordinul Preşedintelui Consiliului Securităţii Statului nr. 1 555 din 18 februarie 1968.
[174] Vezi http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/FIRU_JAN.pdf, consultat la data de 08.05.2014. Informaţia a putut fi confirmată şi din alte surse.

După numai şase luni, îmbolnăvindu-se, a trebuit să se reîntoarcă în ţară, unde s-a reangajat la I.A.R. Brașov[175]. Din 1945, a revenit în Buzău, la uzina metalurgică din localitate, şi s-a implicat în mişcarea sindicală, fiind ales în Comitetul de întreprindere şi participând ca delegat la conferinţa Sindicatului Metalo-Chimic de la Bucureşti. Pentru moment însă, Nicolae Dumitrescu nu a dovedit prea mare ataşament faţă de clasa muncitoare, din toamna anului 1946 părăsind rândurile acesteia şi deschizându-şi propriul atelier mecanic. De asemenea, a fost semnalat ca simpatizant al P.N.Ţ., deşi nu a comis eroarea de a se înscrie în rândul membrilor săi.

Toate acestea s-au dovedit doar o rătăcire de moment. Din 1947, forţat probabil şi de conjunctura economică, N. Dumitrescu a închis atelierul mecanic abia înfiinţat, abandonând totodată simpatiile politice anterioare, pentru a se angaja electrician la garajul Comitetului Judeţean P.C.R. Buzău. Schimbarea de atitudine îi este prompt răsplătită, fiind primit în P.C.R. din decembrie 1947, pentru ca, în iunie 1948, să fie „scos din producţie" şi promovat activist la Secţia de Agitaţie şi Propagandă a Comitetului Judeţean P.M.R. Buzău[176]. În calitate de activist de partid, Nicolae Dumitrescu a rămas cunoscut drept „un tovarăş muncitor, cu orientare şi perspective de dezvoltare", deşi ar fi „manifestat pălăvrăgeală şi familiarism"[177].

După înfiinţarea Securităţii Poporului, N. Dumitrescu a fost chemat în rândul cadrelor active, cu gradul de sublocotenent, de la 24 septembrie 1948, şi repartizat ca funcţionar operativ la Serviciul Judeţean de Securitate Buzău[178]. Lucrând de la bun început în sectorul Anchete al Securităţii, a cunoscut o avansare rapidă în grad şi funcţie, asta şi datorită modului special în care a ştiut să-şi dovedească ataşamentul faţă de regim[179]. Astfel, din iulie 1949, în urma reorganizării aparatului de represiune, a fost promovat în funcţia de subşef de birou în cadrul Regionalei de Securitate Ploieşti[180], pentru ca în anii următori să preia conducerea compartimentului de Anchete al unităţii mai sus amintite. Avansările în grad se succed la fel de rapid, mare parte a lor fiind

[175] ANIC, fond CC al PCR, Secția Cadre, dosar nr. D/322, f. 2: Referat de cadre privind pe Dumitrescu Nicolae, din 10.10.1961, semnat de Ion Gal, instructor în cadrul secției și Ștefan Şerean, instructor în Grupul de instructori pentru controlul muncii de partid M.F.A. – M.A.I. În perioada cât a lucrat în cadrul Uzinelor I.A.R. Braşov, Nicolae Dumitrescu nu a lăsat amintiri prea plăcute, organele de partid obţinând de la foştii săi colegi numai referinţe în care se preciza că acesta „era considerat neserios, făcea chefuri, era afemeiat și lipsea uneori de la lucru" – vezi *ibidem*.

[176] *Ibidem*.

[177] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7397, dosar nr. 14, nenumerotat: Referat de cadre din 31.05.1972, semnat de şeful Secţiei Personal din cadrul Direcţiei a IV-a Contrainformaţii Militare, lt.col. Gheorghe Nicolae şi de şeful Direcţiei a IV-a MI, gen.mr. Dumitru Gherguţ, anexat ordinului prim-adjunctului Ministrului de Interne, G. Răduică, nr. 4087/01.06.1972.

[178] Vezi idem, inv. nr. 7346, dosar nr. 3, f. 297: Decizia M.A.I. nr. 11690/24.09.1948 şi idem, dosar nr. 8, f. 102: Decizia D.G.S.P. nr. 11710/24.09.1948.

[179] Referitor la metodele folosite de ofiţer anchetele de la Securitatea Buzău, vezi Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicționarul ofițerilor și angajaților civili ai Direcției Generale a Penitenciarelor. Aparatul Central (1948 – 1989)*, Iași, Ed. Polirom, 2009, pp. 211 – 212.

[180] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7347, dosar nr. 3, nenumerotat: Decizia M.A.I. nr. 6733/05.07.1949.

efectuate la „excepţional”: locotenent (1949), locotenent major (1950)[181] şi căpitan (1 octombrie 1953)[182]. În ciuda aprecierii astfel arătate faţă „performanţele” ofiţerului în „munca de anchete”, comportarea sa lăsa de dorit din multe puncte de vedere, motiv pentru care a fost pedepsit mai întâi „pe linie administrativă”, de conducerea direcţiei, în 1952, pentru ca, în anul următor, să fie pus în discuţia organizaţiei de partid şi sancţionat cu vot de blam pentru „relaţii neprincipiale şi chefuri prin restaurante cu subordonaţii”[183].

Comportamentul inadecvat în afara unităţii nu constituia, pe atunci, un impediment serios în cariera a unui ofiţer de Securitate, în condiţiile în care dovedea competenţă şi ataşament faţă de regim. Iar căpitanul Dumitrescu a ştiut să demonstreze din plin aceste calităţi, astfel încât a fost rapid selecţionat pentru promovarea în funcţie. Aceasta a intervenit în cursul anului 1954, când a preluat postul de locţiitor al şefului Regionalei de Securitate Ploieşti[184], fiind totodată avansat „la excepţional” în gradul de maior, de la 15 august 1954[185]. Pe de altă parte, rezultatele obţinute în noua funcţie de conducere continuă să fie umbrite de abaterile sale disciplinare, fapt tot mai deranjant pentru organele de partid:

„Fiind un tovarăş inteligent, cu spirit de sesizare şi experienţă în muncă, a reuşit în scurt timp să se iniţieze în noua funcţie [de locţiitor şef direcţie] şi să dea un ajutor calificat subunităţilor de care a răspuns. A continuat însă să facă exces de băutură şi să nu fie suficient de exigent şi principial în relaţiile de muncă. În 1955, când soţul unei surori a lui a fost anchetat pentru furt, l-a sfătuit să nu declare adevărul”[186].

Conducerea ministerului continua să-l considere pe N. Dumitrescu drept un ofiţer „cu perspective”, astfel încât, în 1957, l-a trimis să urmeze cursul de pregătire în munca de Securitate din U.R.S.S., cu durata de un an. La întoarcerea în ţară, în 1958, este reîncadrat locţiitor pentru operativ al şefului Regionalei M.A.I. Ploieşti şi avansat locotenent-colonel, la 15 august 1958[187]. Ulterior, ofiţerul rămâne acelaşi „tovarăş bine pregătit politic şi profesional şi cu experienţă în munca de Securitate”, care arăta „iniţiativă şi curaj în îndeplinirea sarcinilor încredinţate, obţinând rezultate bune în depistarea unui număr însemnat de elemente duşmănoase”[188]. A fost decorat, în consecinţă, cu mai multe ordine şi medalii ale R.P.R. şi i se trec cu vederea abaterile disciplinare tot mai numeroase.

---

[181] M. Burcea ş.a., *op. cit.,* p. 213.
[182] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7358, dosar nr. 49, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2336/01.10.1953.
[183] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cadre, dosar nr. D/322*,* f. 3: Referat de cadre privind …, din 10.10.1961.
[184] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7397, dosar nr. 14, nenumerotat: Referat de cadre din 31.05.1972, anexat Ordinul prim-adjunctului M.I. nr. 4087/01.06.1972.
[185] Idem, inv. nr. 7360, dosar nr. 67, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 3562/15.08.1954.
[186] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cadre, dosar nr. D/322, f. 3: Referat de cadre privind …, din 10.10.1961.
[187] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7367, dosar nr. 17, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2686/15.08.1958.
[188] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cadre, dosar nr. D/322, f. 3: Referat de cadre privind pe..., din 10.10.1961.

Tolerarea indisciplinei manifestate de lt.col. Dumitrescu pare însă a se dovedi o atitudine greşită din partea conducerii ministerului, mai ales în condiţiile în care acesta demonstra calităţi reale în coordonarea activităţii informative dintr-o regiune importantă precum Ploieşti. Aceasta pentru că, în cursul anului 1961, s-a ajuns la concluzia că se impune de urgenţă schimbarea din funcţie a colonelului Mauriciu Ştrul, şeful de până atunci al direcţiei de Securitate locale, iar N. Dumitrescu părea singura variantă acceptabilă, din punctul de vedere al pregătirii profesionale, pentru a-i lua locul. Problema o constituiau însă permanentele sale abateri disciplinare, care nu puteau fi admise şi unui şef de direcţie regională, aflat în nomenclatura Secretariatului C.C. În plus, nimeni nu-şi mai putea face iluzii asupra posibilităţii de a-i mai corija comportamentul, acesta devenind de acum foarte conştient că desele sale escapade bahice vor fi tolerate în continuare, atâta timp cât se va dovedi util regimului. Singura soluţie găsită atunci de conducerea ministerului a fost să-l cheme pe lt.col. Dumitrescu, în cursul aceluiaşi an, pentru a-i atrage personal atenţia asupra abaterilor sale şi pentru ca organele de cadre ale partidului să înregistreze faptul că se luaseră măsuri pentru corijarea ofiţerului, acesta îşi luase angajamentele necesare că se va strădui „să lichideze cu lipsurile manifestate" şi, în consecinţă, să se considere că problema era rezolvată, iar Secţia Cadre a C.C. să-şi dea avizul pentru promovarea lui la conducerea direcţiei regionale din Ploieşti.

Nu a funcţionat, asta probabil deoarece lucrătorii de cadre ai partidului erau mult prea obişnuiţi cu genul de abateri comise de Nicolae Dumitrescu, pentru a crede că diversele angajamente de îndreptare mai puteau fi şi crezute. De aceea, atunci când ofiţerul a fost propus pentru funcţia de şef al Regionalei de Securitate Ploieşti, avizul Secţiei Cadre a C.C. a fost clar negativ, cu următoarea motivare:

„Deşi [Nicolae Dumitrescu] a obţinut unele rezultate bune în muncă, ţinând însă seama că, până de curând, a manifestat unele lipsuri serioase în comportarea sa, pentru că nu avem garanţia că au fost lichidate şi nu le va mai repeta, Secţia Cadre a C.C. al P.M.R. consideră că nu este indicat în funcţia propusă"[189].

Cu toată împotrivirea manifestată de organele de cadre ale partidului, argumentele conducerii ministerului în favoarea lt.col. Dumitrescu au cântărit mai greu în faţa Secretariatului C.C., care aprobă, în cele din urmă, numirea acestuia la comanda organelor de Securitate din regiunea Ploieşti. Preluarea funcţiei amintite de către N. Dumitrescu a intervenit începând cu data de 1 decembrie 1961[190].

Evoluţia ulterioară a ofiţerului pare să se înscrie pe acelaşi curs ca şi până atunci. Astfel, în toate evaluările conducerii ministerului, se aprecia că ar deţine „calităţi incontestabile" în coordonarea activităţii informative, precum: „orientare, putere de discernământ, calităţi organizatorice şi capacitate de muncă", fapt pentru care este avansat din nou în grad, la „excepţional" – colonel, de la 23 august 1964[191] - premiat în bani, decorat cu diverse ordine şi medalii. A fost de asemenea, foarte apreciat şi interesul său pentru pregătirea „culturală" şi politică, Nicolae Dumitrescu absolvind

[189] *Ibidem,* f. 4

[190] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7375, dosar nr. 32, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 3180/01.12.1961.

[191] Idem, inv. nr. 7381, dosar nr. 19, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2678/23.08.1964.

Facultatea de Drept, cu examen de stat, şi Şcoala superioară de partid „Ştefan Gheorghiu”. Pe de altă parte, nici în celelalte privinţe nu se schimbase nimic, şeful Regionalei de Securitate Ploieşti „antrenându-se frecvent la consum de băuturi alcoolice”, complăcându-se „într-un anturaj de elemente viciate” şi întreţinând „relaţii extraconjugale cu diferite femei”. Cât timp la conducerea ministerului s-a aflat Al. Drăghici, colonelul Dumitrescu a fost „ajutat” în modul specific pentru a-şi corija comportamentul, prin criticarea sa periodică – urmată de angajamentele ferme ale ofiţerului că se va îndrepta – pedepsirea cu zile de arest la garnizoană şi acordarea de avertismente administrative[192]. Cu toate acestea, ţinându-se cont de meritele dovedite de ofiţer în slujba regimului, precum şi de faptul că abaterile nu-i afectau încă activitatea, nu s-a pus în nici un fel problema destituirii sale.

Din iulie 1965, funcţia de ministru al Afacerilor Interne a fost preluată de Cornel Onescu, fost şef al Secţiei Cadre a C.C. şi familiarizat, în consecinţă, cu problemele ridicate de comportamentul colonelului Dumitrescu. Acesta, încă de la numirea în funcţie, a lansat repetate avertismente la adresa subordonaţilor cu manifestări de indisciplină pe fondul consumului de băuturi alcoolice sau cu o viaţă familială necorespunzătoare. Asemenea discursuri se mai auziseră însă la şedinţele de bilanţ şi din partea predecesorului său, astfel încât, cel mai probabil, şeful Regionalei Ploieşti nu a acordat atenţie avertismentelor ministrului. Asta s-a dovedit a fi însă o greşeală. Organele de partid chiar doreau o îmbunătăţire a disciplinei lucrătorilor de Securitate, iar un ofiţer cu o funcţie atât de importantă precum cea de şef al unei direcţii regionale ar fi constituit exemplul ideal pentru a se arăta întregului aparat că intenţiile noului ministru erau cât se poate de serioase.

Prilejul pentru aplicarea unei sancţiuni mai severe împotriva lui N. Dumitrescu l-a constituit, cel mai probabil, acţiunea de divorţ intentată de soţia acestuia, în cursul anului 1966, când a fost reliefată încă o dată comportarea necorespunzătoare din viaţa privată a ofiţerului. Consecinţa a fost iniţierea unei ample anchete disciplinare împotriva acestuia, fiind pus iniţial la dispoziţia ministerului, la 1 mai 1966[193], pentru ca, de la 1 iulie 1966, să fie retrogradat în gradul de locotenent-colonel pentru o perioadă de doi ani şi mutat la Direcţia Generală a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă, pentru a fi numit comandant al Coloniei de Muncă Vlădeni[194]. Sancţiunile pe linie profesională sunt însoţite de cele politice, fiind pedepsit şi cu „vot de blam cu avertisment” de organizaţia de bază a P.C.R.[195]

După retrogradarea din funcţie, N. Dumitrescu pare să se adapteze în mod corespunzător noii sale poziţii, de comandant de penitenciar, reuşind „în scurt timp, să cunoască specificul noii activităţi şi să conducă cu competenţă activitatea subordonaţilor”, faţă de care ar fi dovedit „exigenţă şi principialitate”. Mai mult decât atât, „trăgând învăţămintele necesare din lipsurile manifestate anterior şi măsurile ce au fost luate împotriva sa”, ofiţerul ar fi adoptat o „conduită corespunzătoare” în „familie

---

192 Idem, inv. nr. 7397, dosar nr. 14, nenumerotat: Referat de cadre din 31.05.1972...
193 Idem, inv. nr. 7385, dosar nr. 7, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 1424/01.05.1966.
194 Idem, dosar nr. 9, nenumerotat: Ordinele M.A.I. 1630 şi 1631/01.07.1966.
195 Idem, inv. nr. 7397, dosar nr. 14, nenumerotat: Referat de cadre din 31.05.1972...

şi societate"[196], motiv pentru care sancţiunea pe linie de partid i-a fost ridicată în 1967, în timp ce gradul de colonel îi este redat de la 1 iulie 1968[197]. Pe de altă parte, devine tot mai clar faptul că nu mai putea fi vorba de o reîntoarcere la o poziţie asemănătoare celei deţinute anterior. Chiar şi în cadrul Direcţiei Generale a Penitenciarelor, serviciile sale nu sunt considerate indispensabile. Astfel, în cursul anului 1969, ca urmare a reorganizării direcţiei, colonelul Dumitrescu este înlăturat de la comanda Penitenciarului Vlădeni şi numit specialist 1 în Aparatul Central al D.G.P., ocupându-se cu supravegherea informativă în penitenciare. S-a considerat, probabil, că păstrarea sa în calitatea de comandant de penitenciar reprezenta o irosire a aptitudinilor ofiţerului din cu totul alt domeniu, dar, cu toate acestea, mutarea este echivalentă cu o retrogradare.

Reinstalarea lui N. Dumitrescu într-o funcţie importantă de conducere s-a produs abia la 1 decembrie 1970, când, apreciindu-i-se experienţa „în munca operativă şi în conducere", a fost promovat şef al serviciului de supraveghere informativă din Direcţia Generală a Penitenciarelor, care trebuia să suplinească golul lăsat prin dispariţia vechiului Serviciu „K" al M.A.I.[198] Era o palidă consolare pentru colonelul Dumitrescu, rămas în continuare în afara aparatului de Securitate, dar, în acelaşi timp, şi o nouă oportunitate de a-şi dovedi utilitatea. Este ceea ce şi reuşeşte ofiţerul, evaluat în mod constant ulterior prin calificativul „foarte bine" de către conducerea D.G.P., care-l aprecia pentru că ar fi dovedit „capacitate organizatorică", preocupare pentru îndeplinirea ordinelor şi competenţă în conducerea activităţii subordonaţilor. Cu toate acestea, vechile obiceiuri nu fuseseră abandonate – cel mai probabil, nimeni nu-şi făcea iluzii că aşa ceva ar mai fi posibil – asta cu toate că vremea chefurilor exuberante în compania unui „anturaj necorespunzător" trecuse de mult. Nu-i mai rămăseseră decât regretele după poziţia pierdută şi o jenantă „lăudăroşenie", comună pentru mulţi alţi ofiţeri aflaţi într-o situaţie asemănătoare cu a sa:

„În viaţa familială s-a echilibrat, recăsătorindu-se, însă este semnalat că uneori consumă excesiv băuturi alcoolice, fapt ce determină să nu aibă control asupra discuţiilor, fiind predispus să facă deconspirări în muncă şi dovedeşte lăudăroşenie. De exemplu, a făcut afirmaţii că cunoaşte reţeaua informativă a organelor de Securitate, făcând şi referiri la unele persoane, iar uneori se laudă că este în relaţii de prietenie cu mai mulţi tovarăşi din conducerea Ministerului de Interne"[199].

După reunificarea M.A.I. şi C.S.S. din 1972, colonelul Dumitrescu se reîntoarce, în sfârşit, în cadrul organelor de Securitate, fiind repartizat la Direcţia a IV-a Contrainformaţii Militare. Cu multe precauţii, datorate trecutului său, conducerea noului Minister de Interne îl numeşte pe N. Dumitrescu locţiitor al şefului Serviciului de Contrainformaţii nr. 11 din Direcţia a IV-a – serviciu însărcinat cu supravegherea

[196] Idem, inv. nr. 7393, dosar nr. 24, nenumerotat: Referat de cadre din 04.12.1970, semnat de directorul general al Direcţiei Generale a Penitenciarelor, gen.mr. Ion Dumitru, şeful Serviciului Personal al D.G.P., lt.col. Ştefan Buican şi şeful Direcţiei Personal şi Învăţământ MAI, col. Dumitru Şerban, anexat Ordinului M.A.I. nr. 1645/01.12.1970.

[197] Idem, inv. nr. 7388, dosar nr. 45, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2268/01.07.1968.

[198] Idem, inv. nr. 7393, dosar nr. 24, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 1645/01.12.1970.

[199] Idem, inv. nr. 7397, dosar nr. 14, nenumerotat: Referat de cadre din 31.05.1972...

informativă în penitenciare – începând cu data de 1 iunie 1972[200]. După trecerea unei perioade de peste un an, la 1 august 1973, se decide să se treacă peste rezervele iniţiale faţă de promovarea lui şi este numit şef al Serviciului de Contrainformaţii nr. 11, unitate pe care o condusese efectiv şi până atunci[201].

Activitatea colonelului Dumitrescu în sectorul Contrainformaţii Militare a întrunit ulterior aprecierea unanimă a cadrelor de conducere ale ministerului, care l-au evaluat pe fostul şef al Regionalei de Securitate Ploieşti prin calificativul „foarte bine" până la trecerea în rezervă, recompensându-l, totodată, cu diverse premii în bani. Toate acestea s-ar fi datorat interesului dovedit de N. Dumitrescu în „în însuşirea specificului activităţii de contrainformaţii militare", atenţiei acordate „îndrumării şi sprijinirii subordonaţilor" şi temeinicelor sale cunoştinţe „politico-ideologice şi de cultură generală". În plus, şi comportamentul pare să-i fi devenit exemplar, fiind caracterizat, în 1977, drept un ofiţer „serios, modest, corect şi principial în relaţiile cu subordonaţii şi cu celelalte cadre"[202].

În ciuda acestor aprecieri târzii, lungul şir de abuzuri din perioada anterioară îşi pune amprenta, într-un final, şi asupra colonelului Dumitrescu. În 1977, se ajunge la concluzia că, datorită „vârstei (55 ani), uzurii, afecţiunilor medicale", ofiţerul începea să dovedească o insuficientă capacitate de muncă, motiv pentru care înregistra deja carenţe în organizarea activităţii serviciului. Din aceste motive, a fost destituit din funcţie la 1 martie 1977[203], pentru a fi trecut în rezervă la cerere şi pensionat două luni mai târziu, de la 31 mai 1977[204].

Dacă avem în vedere cele prezentate mai sus, am putea considera cariera în Securitate a lui Nicolae Dumitrescu drept singulară între colegii săi de generaţie. Nici unul dintre ofiţerii promovaţi în anii `60 la comanda unei direcţii centrale sau regionale de Securitate nu s-a făcut remarcat printr-un comportament în afara instituţiei atât de extravagant precum acest ofiţer, sau, în orice caz, cei care manifestau asemenea tendinţe – precum Gheorghe Enoiu – au reuşit să se controleze la timp. Numirea şi menţinerea sa la conducerea unei regionale de Securitate timp de aproape cinci ani, în ciuda abaterilor disciplinare comise, reprezintă, probabil, o atestare a calităţilor ofiţerului

---

[200] *Ibidem:* Ordinul prim-adjunctului Ministrului de Interne nr. 4087/01.06.1972. Precauţiile cu care a fost abordată această promovare sunt evidente dacă avem în vedere că obişnuita perioadă de probă, cu care se făceau toate numirile în funcţii de conducere din Securitate pe atunci, este stabilită la o durată dublă în cazul lui N. Dumitrescu faţă de normă – şase luni de probă, în loc de trei. De asemenea, ar trebui menţionat faptul că serviciul respectiv nu a avut desemnat un şef, era condus propriu-zis de colonelul Dumitrescu, dar nu s-a dorit ca acesta să fie numit de la bun început într-o asemenea poziţie.

[201] Idem, inv. nr. 7398, dosar nr. 20, nenumerotat: Ordinul prim-adjunctului Ministrului de Interne nr. 3392/01.08.1973.

[202] Idem, inv. nr. 7407, dosar nr. 1, nenumerotat: Referat de cadre f.d., semnat de şeful Direcţiei a IV-a, gen.mr. Dumitru Gherguţ şi şeful Serviciului Cadre şi Învăţământ al Direcţiei, col. Gheorghe Nicolae, anexat Ordinul prim-adjunctului Ministrului de Interne nr. II/3040/01.03.1977.

[203] *Ibidem*: Ordinul prim-adjunctului Ministrului de Interne nr. II/3040/01.03.1977.

[204] Idem, inv. nr. 7407, dosar nr. 16, nenumerotat: Ordinul M.I. nr. II/1874/31.05.1977. Vezi şi raportul de trecere în rezervă al ofiţerului anexat ordinului.

pentru munca informativă şi a capacităţii sale organizatorice. Aceste însuşiri i-au servit numai atâta timp cât regimul avea în mod real nevoie de asemenea lucrători. Când această nevoie s-a diminuat, Nicolae Dumitrescu a mai avut o singură utilitate: aceea de exemplu, care să demonstreze întregului aparat de Securitate că nimeni nu este de neînlocuit pentru regimul de democraţie populară, indiferent de „meritele" acumulate în lupta împotriva „duşmanilor poporului".

Ştefan C. Dinulescu (n. 28 iulie 1924, com. Saraga, regiunea Ploieşti, fiul unui ţăran cu gospodărie mijlocie, naţionalitatea – română, studii – Facultatea de Drept şi cursul de pregătire în munca de Miliţie din U.R.S.S., profesia de bază – strungar), şef al *Direcţiei Regionale M.A.I. Ploieşti* în perioada 1966 – 1968.

Ştefan Dinulescu a absolvit 4 clase primare la şcoala din comuna natală şi a rămas ulterior la părinţi, „ajutându-i la munca câmpului". În cursul anului 1937, s-a angajat ucenic strungar la Uzinele „Vulcan" din Bucureşti, urmând, în acelaşi timp, 3 clase profesionale, iar apoi a continuat să lucreze la aceeaşi întreprindere. Din septembrie 1945, a fost primit în P.C.R. şi ia „parte activă" la acţiunile organizate ulterior de partid, pentru ca, în decembrie 1946, să fie încorporat în Regimentul 1 Infanterie Bucureşti al Diviziei „Tudor Vladimirescu", unde a îndeplinit funcţia de responsabil organizatoric P.C.R.. În martie 1948, Ştefan Dinulescu a fost lăsat la vatră cu gradul de soldat şi s-a întors la vechiul său loc de muncă, de la Uzinele „Vulcan", unde a fost „ales" responsabil cu munca de cadre, iar apoi secretar al organizaţiei de bază P.M.R [205].

Încadrarea lui Şt. Dinulescu în M.A.I. a avut loc la 10 ianuarie 1949, când a fost angajat în Miliţie cu gradul de locotenent şi funcţia de comandant al Circumscripţiei 34 Miliţie Bucureşti. După şase luni, a fost cooptat într-o subcomisie de verificare a membrilor de partid din M.A.I., iar la terminarea lucrărilor comisiei - aprilie 1950 – a fost numit locţiitor politic la Sectorul V de Miliţie. În această ultimă funcţie, ofiţerul ar fi „muncit cu rezultate bune", fapt pentru care este avansat la „excepţional" în gradul de căpitan şi numit, din septembrie 1950, comandant al Regiunii de Miliţie Ialomiţa[206]. Aici, a fost apreciat drept „un tovarăş capabil, cu iniţiativă în muncă" , care ştia „să traseze sarcini concrete, însă nu controla îndeajuns modul de executare a ordinelor", motiv pentru care a primit şi o „mustrare scrisă" de conducerea ministerului. Cu toate acestea, activitatea sa la conducerea Regionalei Ialomiţa a fost în general apreciată,

[205] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cadre, dosar nr. D/78, f. 2: Referat de cadre privind pe Dinulescu Ştefan, din 06.12.1961, semnat de Cornel Onescu, şeful Secţiei Cadre a C.C. al P.M.R., Constantin Nicolae, şef sector din cadrul Secţiei şi Ştefan Serean, instructor în Grupul de Instructori pentru Controlul Muncii în M.F.A. – M.A.I.

[206] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7414, dosar nr. 7, nenumerotat: Referat de cadre privind pe Dinulescu Ştefan, din 18.07.1980, semnat de şeful I.M.B., general maior Gheorghe Vasile, şeful Miliţiei Bucureşti, col. Dumitru Bâtlan, şeful Serviciului Cadre, Învăţământ şi Organizare-Mobilizare, Inspectoratul Municipiului Bucureşti al M.I., col. Ion Necula, şi locţiitorul politic al şefului Inspectoratului, col. Constantin Burghel – anexat Decretului prezidenţial nr. 306/09.12.1980.

motiv pentru care este avansat din nou în grad la „excepțional" – maior, de la 23 ianuarie 1952[207].

Din iulie 1952, după desfiinţarea regiunii Ialomiţa, maiorul Dinulescu a fost mutat la conducerea Direcţiei Regionale de Miliție Iaşi, funcţie în care se evidenţiază drept un şef eficient, care ar fi „reuşit să îmbunătăţească munca şi să obțină rezultate corespunzătoare în apărarea avutului obştesc şi respectarea legalităţii populare"[208]. Cu toate că activitatea sa a fost umbrită şi aici de lipsa de control asupra subordonaţilor, ceea ce a favorizat comiterea de către aceştia a unor „abateri" grave precum luarea de mită, şeful organelor de Miliție din Iaşi a fost privit în termeni pozitivi de conducerea M.A.I., motiv pentru care este avansat în gradul de locotenent-colonel – de la 1 iunie 1955[209] – iar ulterior, cu ocazia reorganizării aparatului ministerului din 1956 – transferat la conducerea Regionalei de Miliție Ploieşti. Şi aici, s-a remarcat drept unul dintre „cei mai buni şefi de regiune" de Miliție, datorită „măsurilor adoptate de lt.col. Dinulescu, prin care, dintr-o unitate în a cărei activitate existau multe lipsuri", Regionala Ploieşti să ajungă să se numere „printre cele fruntaşe"[210].

Având-se în vedere toate acestea, conducerea ministerului devine interesată de perfecţionarea pregătirii ofițerului, care este trimis, din septembrie 1958, să urmeze cursul de specializare în activitatea de Miliție din U.R.S.S., cu durata de un an, la absolvirea căruia a fost reinstalat la conducerea organelor de Miliție din regiunea Ploieşti[211]. Aici, activitatea lui Ştefan Dinulescu continuă să întrunească aprecierea conducerii ministerului, în aplicării şi a unor sancţiuni, precum cea din 1959, pentru întreţinerea de „relații neprincipiale cu subalternii şi pentru faptul că nu a trimis în Justiție un speculant de băuturi, la care el şi alți ofițeri de Miliție au făcut chefuri"[212]. Cum un şef eficient al organelor de Miliție era oarecum o raritate pe atunci, a fost răsplătit cu numeroase ordine şi medalii, avansat în gradul de colonel, de la 1 iunie 1960[213], apoi promovat şef al Direcţiei Judiciare din Direcţia Generală de Miliție, de la 1 august 1960[214].

Transferarea colonelului Dinulescu în Securitate a avut loc un an mai târziu, fiind motivată de necesitatea de a se ocupa postul de şef al Direcţiei a IX-a (ulterior, a VI-a) Paza Demnitarilor, liber încă din mai 1960. În consecinţă, Ştefan Dinulescu a mutat şi numit locţiitor al şefului Direcţiei a VI-a, de la 1 octombrie 1961, fiind propus

---

[207] Idem, inv. nr. 7372, dosar nr. 29, nenumerotat: Referat de cadre privind pe Dinulescu Ştefan, din 08.06.1960, semnat de lt.col. Iosif Bocşe, şef serviciu în Direcţia Cadre M.A.I., mr. Vasile Apostol, şef birou şi Ioan Bota, lucrător prim cadre – anexat Ordinului M.A.I. nr. 2534/01.08.1960.
[208] *Ibidem.*
[209] Idem, inv. nr. 7362, dosar nr. 59, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2731/01.06.1955.
[210] Idem, inv. nr. 7372, dosar nr. 29, nenumerotat: Referat de cadre privind ..., din 08.06.1960.
[211] Vezi *ibidem*: Ordinul M.A.I. nr. 3152/01.09.1959.
[212] ANIC, fond CC al PCR, Secţia Cadre, dosar nr. D/78, f. 3: Referat de cadre privind ..., din 06.12.1961.
[213] ACNSAS, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7372, dosar nr. 25, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2461/01.06.1960.
[214] Idem, inv. nr. 7372, dosar nr. 29, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2534/01.08.1960.

totodată pentru a prelua conducerea unităţii[215]. Propunerea sa ca şef al direcţiei nu a fost acceptată însă de Secretariatul C.C. al P.M.R. – cel mai probabil, demnitarii regimului nu doreau ca paza lor să fie condusă de un fost ofiţer de Miliţie – astfel încât va exercita conducerea direcţiei doar cu delegaţie. După desemnarea generalului Iani drept şef al Direcţiei a VI-a, în februarie 1963, s-a încercat păstrarea colonelului Dinulescu în aparatul de Securitate, dar în cadrul altei direcţii operative, motiv pentru care, de la 15 februarie 1963, a fost mutat în funcţia de locţiitor al şefului Direcţiei a III-a Informaţii Interne[216].

Aflat la prima sa funcţie importantă din aparatul informativ-operativ al Securităţii, Şt. Dinulescu se remarcă drept „un ofiţer cu putere de analiză şi bun organizator", ce şi-a adus o contribuţie importantă „la îmbunătăţirea muncii în compartimentele de care a răspuns", motiv pentru care a şi fost evaluat prin calificativul „foarte bine" pentru activitatea depusă în 1965 . Ofiţerul arăta interes şi pentru pregătirea sa „culturală", reuşind să finalizeze studiile medii, iar a absolvit şi Facultatea de Drept, cu examen de diplomă, în cursul anului 1964. Era apreciat, de asemenea, şi pentru „comportarea corectă" în „familie şi societate", motiv pentru care „se bucura de autoritate şi prestigiu"[217]. Toate cele de mai sus par să arate că Ştefan Dinulescu încerca să-şi construiască o carieră pe termen lung în Securitate, ce oferea perspective mult mai promiţătoare decât cea din cadrul organelor de Miliţie.

Conducerea ministerului a dorit însă să pună la încercare abilităţile colonelului Dinulescu în activitatea informativă înainte de a permanentiza menţinerea acestuia în Securitate. Cum cea mai bună modalitate de a proba capacitatea ofiţerului o reprezenta încredinţarea conducerii unei unităţi de mare importanţă, la 1 mai 1966 Ştefan Dinulescu se întoarce la Ploieşti, de data aceasta la comanda Regionalei locale de Securitate[218]. În scurta perioadă petrecută în fruntea direcţiei respective, activitatea sa a fost apreciată drept mulţumitoare, notându-se faptul că ar fi organizat „controale asupra muncii subordonaţilor şi a urmărit executarea ordinelor", obţinând astfel „rezultate pozitive, concretizate în avertizarea şi demascarea unor elemente duşmănoase, precum şi a unor turişti străini, care încercau să culeagă diferite informaţii". Nu la fel de multă satisfacţie a adus activitatea sa în materie de contraspionaj, dar în această privinţă deficienţele erau la fel de mari în tot aparatul de Securitate. Problema cea mai gravă a colonelului Dinulescu a constat însă în refuzul acestuia de a-şi muta familia în oraşul de reşedinţă al regiunii, în ciuda ordinului expres primit în acest sens, fapt care ar fi făcut „să nu se angajeze cu toată hotărârea în muncă"[219]. Acesta a reprezentat şi motivul pentru care, la constituirea organelor judeţene de Securitate, ofiţerul nu a mai fost confirmat la comanda nou creatului Inspectorat Judeţean Prahova, ci pus iniţial la

[215] Idem, inv. nr. 7375, dosar nr. 29, nenumerotat: Ordinele M.A.I. nr. 2740 – 2741/01.10.1961.
[216] Idem, inv. nr. 7379, dosar nr. 15, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 1187/15.02.1963.
[217] Idem, inv. nr. 7414, dosar nr. 7, nenumerotat: Referat de cadre privind ... , din 18.07.1980
[218] Idem, inv. nr. 7385, dosar nr. 7, f. 111: Ordinul M.A.I. nr. 1425/01.05.1966.
[219] Idem, inv. nr. 7395, dosar nr. 22, nenumerotat: Referat de cadre privind pe Dinulescu Ştefan, din 13.02.1971, semnat de şeful Direcţiei Personal şi Învăţământ a M.A.I., col. Dumitru Şerban– anexat Ordinului M.A.I. nr. 1199/28.02.1971.

dispoziţia C.S.S., la 1 aprilie 1968, şi transferat înapoi la Miliţie, de la 1 mai acelaşi an, în funcţia de adjunct al şefului Inspectoratului de Miliţie al Municipiului Bucureşti[220].

Aceasta nu avea să fie ultima retrogradare în funcţie din cariera ofiţerului, ci doar începutul unui şir care va continua până la trecerea în rezervă. La 28 februarie 1971, a fost demis din funcţia de adjunct al şefului Inspectoratului de Miliţie al Municipiului Bucureşti şi numit la conducerea Serviciului Independent Filaj şi Investigaţii din cadrul aceleiaşi unităţi[221]. Drept motivare a acestei măsuri s-a invocat faptul că Şt. Dinulescu nu ar fi „analizat destul de profund problemele pe care le-a ridicat munca", precum şi „rigiditatea" pe care ar fi dovedit-o în raport cu subalternii, „ajungând până la jignirea şi demobilizarea acestora". Însă cea mai gravă problemă a constat în aceea că, „deşi a cunoscut unele încălcări grave ale legalităţii în cadrul inspectoratului în ceea ce priveşte regimul stabilit pentru reţinuţi, nu a luat poziţie şi nici nu a informat despre acest lucru" – formulare ce rezuma motivul unui scandal de proporţii apărut la Miliţia Municipiului Bucureşti la sfârşitul anului 1970, care a condus la destituirea întregii conduceri a inspectoratului, în frunte cu şeful acestuia[222].

La conducerea organelor de filaj ale Miliţiei Municipiului Bucureşti, colonelul Dinulescu nu mai oferă motive de nemulţumire superiorilor săi, motiv pentru care este menţinut în aceeaşi funcţie şi după reunificarea organelor de Miliţie şi Securitate, din 1972. Atunci când a fost în cele din urmă destituit, în toamna anului 1978, motivele acestei măsuri nu au fost legate de activitatea sa, ci, în mod ciudat, de dezertarea generalului Pacepa. Deşi plecat de multă vreme din aparatul de Securitate, Ştefan Dinulescu reuşeşte să fie şi el afectat de „rotirea" cadrelor de conducere din fostul D.I.E. efectuată în acele zile, fiind demis din funcţie, la 30 septembrie 1978, pentru a-i face loc generalului Mihail Bozianu[223], fost şef de brigadă, până atunci, în aparatul de Informaţii Externe. De la 1 octombrie 1978, ofiţerul a fost numit la comanda Sectorului 6 Miliţie din Bucureşti, unde a fost remarcat drept „un ofiţer matur, cu deprinderi organizatorice şi de conducere formate", care ştia „să lucreze cu oamenii, îi controlează, dă indicaţii competente, dovedind totodată exigenţă faţă de neajunsurile constatate în muncă" şi obţinând rezultate bune în „prevenirea şi descoperirea infracţiunilor săvârşite pe raza sectorului"[224]. A fost trecut în rezervă la cerere doi ani mai târziu, de la 9 decembrie 1980, punându-se capăt astfel unei cariere unice, în felul său, a unui fost ofiţer de Miliţie ajuns să ocupe funcţii de cel mai înalt nivel în aparatul de Securitate[225].

---

220 Vezi idem, inv. nr. 7388, dosar nr. 3, f. 236: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 1577/01.04.1968 şi idem, dosar nr. 41, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 1834/01.05.1968. Deşi pare o sancţiune drastică pentru o abatere măruntă, în concepţia noii conduceri a organelor de Securitate lucrurile nu erau privite aşa. În acelaşi an, au existat mai multe cazuri de ofiţeri de Securitate care au fost trecuţi în rezervă din exact acelaşi motiv.

221 Idem, inv. nr. 7395, dosar nr. 22, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 1199/28.02.1971.

222 *Ibidem*: Referat de cadre privind …, din 13.02.1971.

223 Idem, inv. nr. 7409, dosar nr. 17, nenumerotat: Ordinul M.I. nr. II/2097/30.09.1978.

224 Idem, inv. nr. 7414, dosar nr. 7, nenumerotat: Referat de cadre privind …, din 18.07.1980

225 *Ibidem*: Decretul prezidenţial nr. 306/09.12.1980. Pe lângă Ştefan Dinulescu, ar mai putea fi menţionat cazul unui alt ofiţer de Miliţie, Dumitru Şerban, care a ocupat, pentru scurtă vreme, funcţia de şef al Direcţiei a X-a Cercetări Penale a Ministerului de Interne şi apoi pe cea de şef al

Emil V. Macri (n. 9 octombrie 1927, în Galaţi, fiul unui vatman, naţionalitatea – română, studii – medii şi cursul de specializare în munca de Securitate din U.R.S.S, profesia de bază – ajustor mecanic), şef al *Direcţiei Regionale de Securitate Suceava* în perioada 1963 - 1968.

Emil Macri a absolvit şapte clase primare în cursul anului 1941, iar din anul următor s-a angajat ca ucenic la Uzinele comunale din Galaţi pentru a învăţa meseria de ajustor mecanic, urmând concomitent trei clase profesionale. După terminarea uceniciei, în 1945, a continuat să lucreze în aceeaşi întreprindere până în 1948. În această perioadă, a fost remarcat drept „un muncitor harnic şi priceput, care executa lucrări de calitate", dar care nu s-a implicat în activităţi de natură politică. După 1944, a intrat în rândurile sindicatului din întreprindere, pentru ca, la 10 noiembrie 1947, să fie în P.C.R. În ciuda admiterii sale în rândul membrilor de partid, E. Macri participă cu multă reticenţă la acţiunile P.C.R.. Această atitudine îi va atrage, în mai 1948, și destituirea din funcţia de secretar al organizaţiei U.T.M. din Uzinele comunale Galaţi, în care fusese ales din ianuarie acelaşi an, motivându-se că „nu a făcut nimic"[226].

Atitudinea lui E. Macri în această privinţă s-a schimbat radical odată cu încadrarea sa în Direcţia Regională de Securitate Galaţi, cu gradul de plutonier major, efectuată de la 4 septembrie 1948, la recomandarea organizaţiei judeţene P.M.R. Covurlui[227]. După angajare, a fost plasat ca funcţionar operativ la Secţia a II-a Contrasabotaj din cadrul regionalei mai sus amintite. Aici a reuşit să se facă remarcat drept „un tovarăş inteligent", cu „orientare politică în muncă", care dădea dovadă de „spirit de sacrificiu, [...] iniţiativă şi ură faţă de duşmanul de clasă ", „hotărât în acţiuni operative", dar şi „foarte disciplinat faţă de şefii ierarhici şi faţă de ceilalţi tovarăşi". Şi interesul său faţă de „viaţa de partid" a cunoscut o creştere, proaspătul lucrător al Securităţii orientându-se acum mai bine decât în perioada anterioară, fapt dovedit de

Inspectoratului Judeţean Braşov al M.I., dar acesta a fost iniţial ofiţer de cadre al Securităţii, transferat în aparatul de Securitate la începutul anilor `50.

226 Idem, fond Cadre, dosar personal *Macri Emil*, f. 132: Referat de cadre privind pe Macri Emil, din 29.03.1962, semnat de şeful Serviciului 1 Direcţia Cadre MAI, cpt. Florian Chiriac şi şef birou, cpt. Traian Bara. Referitor la atitudinea sa iniţială faţă de politica partidului, Emil Macri declara: „În perioada 1945 – 1947 nu am avut o poziţie mai hotărâtă în ceea ce priveşte încadrarea mea în partid şi chiar după ce am fost încadrat în partid nu puneam problemele cu deosebită tărie în faţa şefilor ierarhici. Starea aceasta de oscilare era determinată de însuşi mediul în care trăiam şi de spiritul nesănătos ce exista în atelierul în care lucram. [...] Activitatea mea în partid a început după unificare, vreau să arăt că nu întotdeauna am mers regulat la şedinţele organizaţiei de bază, aceasta pentru că eram oprit de către maistrul atelierului [...] sub motivul că sunt lucrări urgente; acum, eu îmi dau perfect de bine seama că aceasta constituie o abatere şi că ea era determinată însăşi de influenţa pe care o avea asupra mea şeful atelierului" – vezi *ibidem*.

227 Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7346, dosar nr. 8, f. 24: Decizia D.G.S.P. nr. 10950/C/04.09.1948.

absolvirea de către acesta a unor cursuri de marxism-leninism şi de „alegerea" sa ca secretar al organizaţiei de bază P.M.R. din cadrul unităţii[228].

Activitatea meritorie a acestui „tovarăş cu orientare politică în muncă" a fost rapid remarcată de conducerea Regionalei de Securitate Galaţi, motiv pentru care a fost avansat în gradul de plutonier major şef, de la 23 august 1949, decorat cu „Medalia Muncii" iar de la 1 februarie 1950 – trecut în corpul ofiţerilor cu gradul de sublocotenent. Ulterior, este promovat şi în funcţie, încredinţându-i-se conducerea Biroului 3 din Secţia a II-a Contrasabotaj, la 1 martie 1950 şi, considerându-se că dovedea „perspective de a cuprinde munca în ansamblul Secţiei a II-a", se are în vedere încadrarea sa în consecinţă[229].

Promovarea lui Emil Macri (avansat între timp în gradul de locotenent, de la 23 august 1950) la conducerea unui compartiment de contrasabotaj din aparatul regional de Securitate s-a produs la 1 februarie 1951, când a fost mutat şi numit şef al Secţiei a II-a din Regionala Arad. Aici a reuşit să câştige relativ rapid aprecierea conducerii direcţiei, fiind considerat, în 1952, drept „unul din cei mai capabili, cei mai activi şefi de subunitate, cu largi perspective de dezvoltare", care manifesta o „ură deosebită faţă de duşmanul de clasă". Se remarca prin „eforturile foarte mari" depuse „în muncă, stând întotdeauna cu mult peste orele de program", dar şi prin capacitatea dovedită în coordonarea subalternilor care „au crescut foarte frumos, fac cele mai documentate lucrări, sinteze, acţiuni informative". Drept rezultate ale muncii sale neîntrerupte se menţionau arestarea şi „trimiterea în justiţie" în 1952 a unui număr însemnat de „elemente duşmănoase" de pe raza regiunii[230]. Singurele reproşuri care-i erau aduse, se refereau la atitudinea sa „orgolioasă şi de supraapreciere", precum şi la tendinţa acestuia de a-i „sprijini" numai pe subalternii „ce prind mai uşor munca", „făcându-i uneori să se descurajeze" pe aceia „care cresc mai încet"[231].

Succesul obţinut de acest „cadru de nădejde, capabil şi pregătit în munca profesională şi politică" în conducerea compartimentului de Contrasabotaj al Direcţiei Regionale Arad se cerea răsplătit în consecinţă, astfel încât a fost propus pentru avansarea în gradul de locotenent-major, la „excepţional", încă de la sfârşitul anului 1952. Propunerea nu a fost acceptată atunci de conducerea M.S.S., conştientă de cât de „excepţională" era activitatea în ansamblu a direcţiei amintite, astfel încât avansarea în grad a lui Emil Macri a avut loc la termen, de la 1 octombrie 1953[232]. Aceasta a fost ultima recompensă primită de ofiţer pentru multă vreme. La sfârşitul aceluiaşi an, activitatea Regionalei M.A.I. Arad a fost supusă unui control amănunţit, soldat cu destituirea comandantului acesteia, maiorul Dumitru Raceu, şi sancţionarea mai multor

---

[228] Idem, fond Cadre, dosar personal *Macri Emil*, f. 167: *Referat asupra activităţii tov. lt. Macri Emil, şeful Serviciului 2 din MSS – Regiunea Arad*, din 4 septembrie 1953, semnat de şeful D.R.M.S.S. Arad, mr. Dumitru Raceu şi lt.maj. Alfred Kozik, şefului Serviciului Cadre al direcţiei.

[229] *Ibidem*.

[230] Vezi *ibidem*, f. 315: „Caracterizare" din 29.11.1952, semnată de şeful D.R.M.S.S. Arad, mr. Dumitru Raceu, locţiitorul politic al şefului Regiunii, lt.maj. A. Kozik şi şeful Secţiei Cadre, slt. Gheorghe Oprean.

[231] *Ibidem,* f. 168: *Referat asupra activităţii …,* din 4 septembrie 1953.

[232] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7358, dosar nr. 49, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2335/01.10.1953.

cadre de conducere, între acestea figurând şi lt.maj. Macri, pedepsit cu avertisment că „nu corespunde pe deplin funcţiei pe care o ocupă" şi prevenit totodată că, dacă nu adoptă urgent „măsuri de îmbunătăţire a muncii", va fi „aspru pedepsit"[233].

Sancţiunea primită la începutul anului 1954 şi, mai ales, perspectiva destituirii, pe care o evoca aceasta, par să-l fi motivat pe ofiţer să „organizeze mai bine munca", să aplice „mai judicios directivele şi instrucţiunile privind munca de Securitate" şi să dovedească mai multă exigenţă faţă de „munca subalternilor", obţinând astfel rezultate contabilizate prin „depistarea unor sabotori şi diversionişti"[234]. Din aceste motive, atunci când s-a pus problema redistribuirii lucrătorilor, în urma desfiinţării Regionalei de Securitate Arad din 1956, E. Macri a fost promovat la conducerea Serviciului 5 Apărarea Secretului de Stat din cadrul Direcţiei a IV-a Contrasabotaj, de la 1 februarie 1956[235]. Aici, ofiţerul s-a remarcat printr-o „preocupare intensă" pentru rezolvarea „complexelor probleme" pe care le reclamau activitatea serviciului şi calificarea subalternilor, fapt pentru care va fi considerat, în câţiva ani, „cel mai bun şef de serviciu" din cadrul direcţiei[236]. Printre rezultatele obţinute de acesta, au fost enumerate conducerea şi coordonarea unor acţiuni informative în urma cărora 14 „indivizi ce desfăşurau activitate duşmănoasă" au fost arestaţi în 1959, precum şi succesul obţinut în „creşterea de cadre necesare şi repartizarea lor în locurile cele mai potrivite pentru a putea da maxim de randament". Era considerat, în toate evaluările, drept un exemplu de „muncă, disciplină, conduită morală şi modestie", cu un „dezvoltat simţ organizatoric", ce ştia să „mobilizeze aparatul din subordine la îndeplinirea sarcinilor". În plus, se remarca şi prin implicarea în activitatea de agitaţie politică, fiind „ales" şi aici secretar al organizaţiei de bază P.M.R. de la nivelul direcţiei[237].

Avându-se în vedere aprecierea de care se bucura, conducerea ministerului a căutat să-l stimuleze pe acest zelos subordonat, acordându-i toate formele de

---

[233] Vezi http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/3612_001%20fila%20001-006.pdf, consultat la data de 10.05.2014. Ordinul de sancţionare a ofiţerului datează de la 4 ianuarie 1954.

[234] ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Macri Emil*, f. 132: Referat de cadre privind …, din 29.03.1962. Aprecierile la adresa activităţii sale ulterioare sancţionării din 1954 nu au fost însă unanime, şeful său direct de atunci, maiorul Nicolae Paul, considerând că Emil Macri nu şi-ar fi „schimbat în mod radical poziţia faţă de muncă" ulterior. Potrivit acestuia, principala deficienţă a activităţii lt.maj. Macri consta în faptul că „ajutorul dat subalternilor este insuficient, nu se preocupă de creşterea cadrelor mai slab pregătite şi noi în muncă, fapt ce este de datoria lui. Dacă acordă ajutor, acordă ajutor lucrătorilor mai calificaţi, având o concepţie greşită care constă în aceea că, în loc să califice cadre la locul de muncă, cere schimbarea lor din cadrul Serv[iciului], arătând că nu sunt capabili în munca informativ-operativă" – vezi *ibidem*, f. 326: *Apreciere asupra tov. lt.maj. Macri Emil, şef serviciu*, din 19.09.1955, semnată de şeful DRMAI Arad, mr. Paul Nicolae şi şeful Serviciului Cadre, cpt. Alfred Kozik.

[235] *Ibidem*, f. 1: *Fişă personală Macri V. Emil*, din 26.09.1972. A fost transferat prin Ordinul şefului Direcţiei Cadre MAI nr. 358/01.02.1956. Acest serviciu şi-a schimbat în repetate rânduri indicativul în anii următori, devenind pe rând Serviciul 3, apoi 4, datorită permanentelor reorganizări din aparatul de Securitate, dar şi-a păstrat acelaşi obiect de activitate.

[236] *Ibidem*, f. 133: Referat de cadre privind …, din 29.03.1962.

[237] *Ibidem*, f. 92: *Foaie de notare pe intervalul de timp de la noiembrie 1961 la 01.12.1962, privind pe mr. Macri V. Emil,* din 22.11.1962, semnată de şeful Direcţiei a IV-a Contrasabotaj, gen.mr. T. Evghenie.

recompensare cunoscute pe atunci în cadrul aparatului de Securitate. Astfel, în anii următori a fost avansat succesiv în grad – căpitan, de la 10 octombrie 1956[238] şi maior, de la 23 august 1961[239] - decorat cu ordinul „Pentru servicii deosebite aduse în apărarea orânduirii de stat" şi i s-au acordat numeroase premii în bani. Cum era considerat un ofiţer cu „perspective de creştere", a fost trimis la cursul de pregătire în domeniul informativ din U.R.S.S., cu durata de un an, în perioada septembrie 1956 - septembrie 1957 şi îndemnat să absolve studiile medii, ceea ce E. Macri a reuşit în 1959. Promovarea într-o funcţie mai importantă a intervenit abia în 1963, când a fost necesară înlăturarea lui Niculae Munteanu de la conducerea Direcţiei Regionale de Securitate Suceava. În locul acestuia, începând de la 15 februarie 1963, a fost numit şeful serviciului de „apărarea secretului de stat" din Direcţia a IV-a Contrasabotaj, maiorul Macri[240].

Şi la conducerea organelor de represiune din regiunea Suceava, E. Macri continuă să fie evaluat drept „un ofiţer capabil, cu experienţă şi orientare în munca de Securitate", ce confirma toate aşteptările conducerii ministerului. A fost remarcat îndeosebi pentru contribuţia avută la depistarea autorilor de „fiţuici cu caracter contrarevoluţionar", în perioada 1963 – 1967 în regiune fiind descoperite peste 200 de astfel de „persoane duşmănoase", ca şi pentru participarea personală la majoritatea „contactărilor" efectuate de organele de contraspionaj din subordine cu informatorii trimişi „cu sarcini" în exterior. La începutul anului 1968, coordona în mod direct activitatea secţiilor Contraspionaj, Anchete Penale şi Cadre din cadrul direcţiei regionale, precum şi Secţia Raională de Securitate Rădăuţi. În relaţiile cu subordonaţii, era „în general [...] obiectiv şi principial", deşi „nu întotdeauna se adresează regulamentar celor din subordine, uneori manifestă nervozitate şi nu are răbdare să-i asculte pe subordonaţi până la capăt"[241]. Drept dovezi ale succesului repurtat de ofiţer la conducerea Regionalei de Securitate Suceava, se pot cita avansarea sa în grad la „excepţional" în două rânduri – locotenent-colonel, de la 23 august 1964 şi colonel, de la 27 decembrie 1967[242] - evaluarea sa în mod constant prin calificativul „foarte bine", decorarea cu numeroase ordine şi medalii şi primele în bani primite. De asemenea, la înfiinţarea noilor structuri judeţene ale aparatului de represiune, a fost considerat pe deplin corespunzător pentru a prelua conducerea Inspectoratului Judeţean de Securitate Suceava.

---

[238] Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7363, dosar nr. 60, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 3683/10.10.1956.

[239] Idem, inv. nr. 7375, dosar nr. 23, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2237/23.08.1961.

[240] Idem, inv. nr. 7379, dosar nr. 15, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 1182/15.02.1963.

[241] Idem, fond Cadre, dosar personal *Macri Emil*, f. 183 – 184: *Notă de relaţii cu privire la activitatea tov. lt.col. Macri Emil, şeful Direcţiei Regionale de Securitate Suceava*, f.d., semnată de mr. Iosif Both, mr. Ioan Botofei, mr. Nicolae Popescu, lt. Marin Lambru şi lt. Mihai Mazilu din Direcţia Personal C.S.S. Deşi nu este datată, cel mai probabil nota a fost alcătuită la începutul anului 1968, făcând parte din procesul de evaluare a şefilor de direcţii regionale de Securitate, pentru a fi selectaţi cei care urma să conducă viitoarele inspectorate judeţene de profil.

[242] Vezi idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7381, dosar nr. 17, nenumerotat: Ordinul M.A.I. nr. 2403/23.08.1964, respectiv, idem, inv. nr. 7388, dosar nr. 32, nenumerotat: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 4027/27.12.1967.

În calitate de inspector şef al Inspectoratului Judeţean Suceava, colonelul Macri s-a făcut remarcat pentru „curajul" dovedit în „promovarea noului" şi în „începerea urmăririi penale, în cauzele în care se impune acest lucru", precum şi pentru conducerea „acţiunilor de compromitere, destrămare şi influenţare a unor elemente din rândul legionarilor" şi urmărirea „elementelor duşmănoase care acţionează sub masca sectelor"[243]. Pe de altă parte, experienţa sa în domeniul contrasabotajului, mai ales pe linia „apărării secretului de stat", la care s-a adăugat capacitatea dovedită anterior în conducerea unei unităţi operative de mari dimensiuni, au determinat conducerea C.S.S. să decidă promovarea ofiţerului la comanda Direcţiei a II-a Contrainformaţii în Sectoarele Economice. Nominalizarea a fost aprobată şi de organele de partid, astfel încât, de la 1 ianuarie 1971, Emil Macri a preluat conducerea unităţii mai sus amintite, funcţie în care va reuşi să se menţină până la prăbuşirea regimului, în 1989, o performanţă unică în felul ei[244].

Ar fi, probabil, inutil, să mai subliniem cât de favorabil a fost privită activitatea ulterioară a acestui ofiţer „foarte harnic, cu spirit de dăruire în muncă, rezistent la eforturi"[245], care a ajuns să fie menţinut în funcţie chiar şi după împlinirea vârstei de 60 de ani. Am putea aminti, în acest sens, evaluările sale anuale din perioada 1971 – 1989, aproape toate finalizate prin acordarea calificativului „foarte bine" (cu excepţia celor pentru anii 1974, 1976 şi 1983), avansarea în gradul de general-maior, de la 19 august 1974[246], premiile periodice în bani primite (până în 1982, cel puţin), precum şi nesfârşitele rânduri de ordine şi medalii ale R.S.R. cu care a fost decorat până în 1989. Toate erau menite să răsplătească „meritele" lui E. Macri în prevenirea pagubelor aduse „economiei naţionale", încheierea unor contracte dezavantajoase pentru „statul nostru" şi fidelitatea sa nestrămutată faţă de regim. Ar părea că singurul moment de cumpănă din cariera sa ulterioară anului 1971 l-a reprezentat accidentarea mortală a unei minore, la 24 decembrie 1972, fapt pentru care a fost pus iniţial sub urmărire penală pentru ucidere din culpă, pentru a fi scos de sub învinuire două luni mai târziu[247].

Poate că ar trebui nuanţată, într-o oarecare măsură, imaginea pe care ne-o oferă referatele de cadre şi evaluările referitoare la Emil Macri, mai ales dacă avem în vedere aspectele pe care acestea le trec sub tăcere. În acest sens, ar fi necesar să ne referim, în primul rând, la renumele său, de „om de încredere" al lui Nicolae Ceauşescu în interiorul aparatului de Securitate. Aceasta constituia o situaţie extrem de invidiată pe atunci, la care aspirau toate cadrele de conducere ale Securităţii, dar pe care numai Emil Macri ştiuse să o câştige, pornind de la poziţia strategică de şef al direcţiei care

243 ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Macri Emil*, f. 80: *Notarea de serviciu pe intervalul de la 01 iulie 1969 la 30 iunie 1970*, alcătuită la 31 iulie 1970.
244 Idem, fond MAI/DMRU, inv. nr. 7395, dosar nr. 4, f. 77: Ordinul Preşedintelui C.S.S. nr. 1034/01.01.1971.
245 Idem, fond Cadre, dosar personal *Macri Emil*, f. 77: *Notarea de serviciu pe perioada de la 01 iulie 1970 până la 30 noiembrie 1971*.
246 Vezi http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/7349_002%20fila%20150-154.pdf, consultat la data de 10.05.2014.
247 ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Macri Emil*, f. 105: *Notă* a şefului Direcţiei Procuraturilor Militare, gen.mr. Filimon Ardelean. A fost scos de sub urmărire penală prin ordonanţa procurorului din 16 februarie 1973.

supraveghea tot ce se petrecea în economia românească. Principalul semn exterior al relaţiei speciale, pe care ofiţerul a ştiut să şi-o formeze cu dictatorul, l-a constituit participarea sa la toate comisiile de anchetă menite să investigheze evenimentele din anii `70 şi `80 care ameninţau stabilitatea sau prestigiul regimului. Anchetarea circumstanţelor grevei minerilor din Valea Jiului din 1977, ale dezertării generalului Pacepa din 1978, revoltei muncitorilor din Braşov din 1987 şi evenimentelor din decembrie 1989, de la Timişoara, toate acestea au ajuns şi în atenţia generalului Macri, care a ştiut întotdeauna să ajungă la concluzii ce se potriveau ideilor lui N. Ceauşescu.

Cele menţionate mai sus sunt, în general, fapte bine cunoscute, dar este greu, pe de altă parte, să discernem avantajele practice obţinute de E. Macri din întreţinerea unei astfel de relaţii, în afară de longevitatea sa neobişnuită în funcţie. Asta şi pentru că, în cazul său, lipsesc semnele exterioare ale unei preferinţe deosebite din partea conducerii partidului. Este adevărat că a fost menţinut în poziţia de şef al unei direcţii centrale de Securitate pentru mai bine de optsprezece ani, dar, în acelaşi timp, cariera sa nu a progresat mai mult de atât, aşa cum a fost cazul altor colegi de generaţie, precum N. Pleşiţă, ajuns până la poziţia de prim-adjunct al ministrului, al unor şefi de Securitate judeţeană, precum Ştefan Alexie, promovat secretar de stat la Ministerul de Interne sau chiar al unor foşti subordonaţi ai săi, precum Traian Tăulescu şi Aurelian Mortoiu, numiţi şi ei în aceeaşi funcţie, în anii 80. De asemenea, nici în privinţa avansării sale în grad, N. Ceauşescu nu a fost mai generos: general-maior din 1974, a fost menţinut în acelaşi grad până în 1989, spre deosebire de mulţi dintre şefii de direcţii centrale şi chiar de inspectorate judeţene ale Ministerului de Interne de atunci. În fine, chiar şi recompensele materiale par să lipsească în cazul său – după 1982, pare să nu mai fi beneficiat de nici una din primele acordate în mod tradiţional conducătorilor din aparatul de Securitate.

În ceea ce priveşte motivele pentru care a fost menţinut în poziţia de şef al unei direcţii centrale, nu cred că ar trebui să vedem în aceasta un semn al incapacităţii sale de a ocupa o funcţie mai importantă. Dacă este să ne referim strict la capacitate, este îndoielnic faptul că ea ar fi prisosit altor personaje de aceeaşi factură, promovate în funcţii precum secretar de stat sau adjunct al ministrului de Interne în aceşti ani, iar exemplele în această privinţă sunt chiar prea multe pentru a le mai enumera aici. Nu atât de competenţă era vorba atunci când se efectuau astfel de promovări în anii `80, cât de intrigile din interiorul sistemului şi de nevoia de a răsplăti într-o formă sau alta vechile cadre fidele regimului. În cazul generalului Macri, cel mai probabil, poziţia sa, de şef al direcţiei de Contrainformaţii Economice, era considerată prea importantă pentru a fi atribuită altcuiva decât unui ofiţer care se bucura de încrederea lui Nicolae Ceauşescu. Dacă privim astfel lucrurile, E. Macri pare să fie chiar singura „persoană de neînlocuit" din aparatul de Securitate, păstrat în postul său chiar şi după împlinirea vârstei de trecere în retragere şi în ciuda principiului „novator" al „rotirii cadrelor".

Pe de altă parte, lipsa avansărilor în grad şi chiar a premiilor în bani cred că are o explicaţie care ţine de statutul propriu-zis al ofiţerului în faţa conducerii supreme a partidului – termenul de „om de încredere" al lui Nicolae Ceauşescu nu trebuie înţeles greşit. Mai potrivit ar fi cel de „servitor" credincios al acestuia, a cărui fidelitate necondiţionată nici nu mai avea nevoie de vreo răsplată. Pentru Emil Macri era suficientă poziţia sa, care-i permitea să aibă acces direct la „Cabinetul 1" şi „Cabinetul

2”, să raporteze direct „comandantului suprem” şi să se bucure, eventual, de invidia pe care o stârnea în interiorul sistemului. Şi este greu de imaginat antipatia pe care şi-a atras-o astfel la nivelul întregului corp de comandă al Securităţii, care a continuat să lase urme şi mulţi ani mai târziu. Este suficient să amintim exemplul lui Nicolae Pleşiţă – un alt ofiţer ce întreţinuse o relaţie privilegiată cu N. Ceauşescu, dar căzuse în cele din urmă în dizgraţie – şi care, la mulţi ani după 1989, nu se poate abţine să nu pomenească de fostul şef al Direcţiei a II-a folosind termeni precum „licheaua de Macri”[248].

Într-un final, tot ceea ce a reuşit Emil Macri a fost să-şi lege soarta de cea a stăpânului său, iar ultima misiune pe care a executat-o la ordinul acestuia avea să i se dovedească fatală. Trimis la Timişoara, în timpul evenimentelor din decembrie 1989, pentru a şterge urmele represaliilor şi a-i identifica pe „agenţii puterilor străine” aflaţi la originea manifestaţiilor, fostul şef al Regionalei de Securitate Suceava s-a trezit complet depăşit de situaţia de la faţa locului şi incapabil să mai întreprindă ceva pentru a o mai îndrepta – nici măcar să adeverească prezenţa „agenturilor” aflate într-un veşnic război cu Republica Socialistă România şi conducătorul ei.

Cu tot insuccesul său, s-a dovedit a fi foarte bun pentru a servi drept ţap ispăşitor. Trecut în rezervă la 6 ianuarie 1990, generalul Macri a fost ulterior arestat şi inculpat pentru participarea la crima de genocid, încadrare schimbată ulterior în „omor deosebit de grav”, şi a făcut parte din aşa numitul Lot 1 Timişoara, sau Lotul celor 24[249]. În cursul anchetei care a urmat, ofiţerul s-a remarcat prin declaraţii extrem de incomode referitoare la implicarea Armatei în represaliile de la Timişoara[250], dar nu a mai apucat să fie judecat pentru faptele ce i se imputau.

Din 1990, mulţi dintre şefii direcţiilor centrale de Securitate şi alţi demnitari ai Ministerului de Interne au fost trecuţi în rezervă, majoritatea lor reuşind să se bucure apoi de primirea unor pensii substanţiale timp de decenii după prăbuşirea regimului, pe care-l serviseră cu la fel de mult devotament precum fostul şef al Regionalei de Securitate Suceava. Emil Macri, colegul lor atât de lipsit de „spirit de orientare”, a decedat la 17 aprilie 1991, în Spitalul penitenciar de la Jilava[251].

Ajungând astfel la finalul unei serii de articole privind biografiile şefilor direcţiilor centrale şi regionale de Securitate din perioada 1956 – 1968[252], cred că se impune formularea şi a unor *concluzii*. Pentru aceasta, cred că ar fi cel mai indicat să evit aprecierile de ordin moral cu privire la activitatea ofiţerilor în cauză, eventualii cititori

---

[248] ***, *Ochii şi urechile* …, p.109.
[249] Vezi http://dosarelerevolutiei.ro/, consultat la data de 10.05.2014.
[250] Vezi http://dosarelerevolutiei.ro/volumul-18/, consultat la data de 10.05.2014.
[251] Vezi http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/mmioc/curteasup/docs/0217macr.htm, consultat la data de 10.05.2014.
[252] Vezi N. Ioniţă, *Fişe biografice ale şefilor de direcţii centrale de Securitate în anii `60*, în „Caietele CNSAS”, nr. 1(3)/2009, pp. 103 – 117, idem, *Fişe biografice ale şefilor unităţilor centrale ale Securităţii de la sfârşitul anilor `50*, în „Caietele CNSAS”, nr. 2(4)/2009, pp. 183 – 207, idem, *Fişe biografice ale şefilor direcţiilor regionale ale Securităţii de la sfârşitul anilor `50*, în „Caietele CNSAS”, nr. 1(5)/2010, pp. 7 – 59 şi idem, *Fişe biografice ale şefilor direcţiilor regionale de Securitate din anii `60 (I)*, în „Caietele CNSAS”, nr. 1 – 2(9 – 10)/2012, pp. 149 – 190.

fiind cei mai în măsură să judece, dacă este cazul, cât de „corecte" au fost alegerile acestor instrumente ale regimului în exercitarea controlului asupra întregii societăţi româneşti.

Cel mai important aspect pe care aş vrea să-l subliniez este remarcabila coerenţă a politicii de cadre urmate în Securitate încă de la înfiinţarea acestei instituţii – şi chiar anterior, în perioada reorganizării Siguranţei – fapt care se poate întrevedea şi în biografiile şefilor unităţilor centrale şi regionale promovaţi începând din 1956. Pentru aceasta, aş vrea să pornesc de la constatarea formulată în cadrul unui studiu publicat anterior[253], privind contrastul existent între diversitatea biografiilor şefilor unităţilor operative de Securitate recrutaţi în primii ani de după 1948 şi aparenta monotonie întâlnită în cazul succesorilor acestora.

În ce a constat această monotonie? Pentru a releva acest aspect, cred că ar trebui să ne referim, în primul rând, la *mediul social* din care au fost recrutaţi ofiţerii în cauză. Vom observa, astfel, faptul că aproape toţi aceştia[254] nu au fost recrutaţi din rândul muncitorilor cu stagiu vechi „în producţie" sau al ţăranilor proprietari ai unor suprafeţe mici de pământ, ci din cel al foştilor ucenici, relativ recent calificaţi într-o meserie, pe care o practicaseră pentru o perioadă extrem de scurtă de timp. O situaţie similară se înregistrează în cazul a aproape tuturor tinerilor angajaţi în Securitate ulterior anului 1948, nu doar în al celor prezentaţi în cadrul biografiilor de mai sus. Şefii direcţiilor centrale şi regionale ale aparatului de represiune promovaţi după 1956 sunt doar cei care au reuşit să satisfacă din toate punctele de vedere cerinţele sistemului, dar pentru fiecare dintre ei există mii de alte cazuri, ale unor ofiţeri recrutaţi după aceleaşi norme, dar care nu s-au bucurat de acelaşi succes[255].

Un motiv evident pentru care s-a apelat îndeosebi la recrutarea în Securitate a muncitorilor tineri, cu o vechime foarte mică în practicarea meseriei, constă în vârsta acestora. Erau vizate persoane utilizabile pe termen lung în interiorul aparatului de represiune, care să-şi construiască o carieră în cadrul acestuia, iar cei cu o vârstă de aproximativ douăzeci de ani erau foarte indicaţi în acest sens. O atare explicaţie este însă insuficientă – această categorie de vârstă era relativ numeroasă şi, totuşi, s-a apelat doar la foştii ucenici, plecaţi de la domiciliul părinţilor de la 12 – 13 ani, pentru a învăţa o meserie în cadrul atelierelor sau rarelor fabrici existente în România, în perioada războiului sau anii imediat anteriori.

În opinia mea, ceea ce i-a calificat pe aceşti foşti ucenici pentru recrutarea în organele de Securitate după 1948 a fost, în primul rând, lipsa lor de orice ataşament. Proveniţi, în majoritatea lor, din mediul rural, nu erau legaţi nici de tradiţiile lumii rurale

[253] Vezi idem, *Fișe biografice ale șefilor direcțiilor regionale ale Securității de la sfârșitul anilor `50*, în „Caietele CNSAS", nr. 1(5)/2010, pp. 55 – 56.

[254] Există şi excepţii de la regula pe care am enunţat-o mai sus, acestea fiind cazurile lui Nicolae Budişteanu şi Emanoil Rusu, militari de carieră promovaţi la conducerea aparatului de Informaţii Interne (primul ca şef al Direcţiei a III-a, cel de-al doilea ca şef al Serviciului Operativ Independent şi locţiitor al primului) într-un moment în care regimul decisese să schimbe strategia folosită pentru eliminarea ultimelor grupări de rezistenţă activă împotriva sa. Amândoi au ocupat funcţii de primă importanţă şi ulterior în cadrul Securităţii.

[255] Aceasta ar fi o afirmaţie greu demonstrabilă şi se bazează îndeosebi pe referatele de cadre ale personalului nou angajat în Securitate consultate din cadrul fondului MAI/DMRU.

româneşti, pe care o părăsiseră de timpuriu, nici de populaţia oraşelor, la periferia cărora trăiau. Nu erau integraţi pe deplin nici în rândul „clasei muncitoare" de atunci şi nu aveau nici o legătură cu mai vechile forme de organizare profesională sau politică ale acesteia. Dar, mai mult decât toate acestea, cel mai mult a contat faptul că nu erau proprietari, ceea ce, aşa cum se va vedea, va avea o mare importanţă în contextul confruntărilor sociale cărora le va face față regimul. În concluzie, nu aveau nimic de pierdut din susţinerea unei transformări radicale a societăţii româneşti, aşa cum era ea avută în vedere de ideologia comunistă. Toate schimbările pe care le programase conducerea P.C.R. după 1945 nu puteau să le fie decât favorabile, ceea ce explică şi susţinerea pe care le-au acordat-o de la bun început. Iar opţiunea pe care au făcut-o mulţi, pentru o carieră în cadrul organelor de Securitate sau în aparatul de partid, este explicabilă şi din alt punct de vedere, dacă avem în vedere faptul că programul de industrializare accelerată, iniţiat după modelul sovietic, nu avea să aducă numai locuri de muncă pentru membrii „clasei muncitoare", ci şi norme de lucru draconice.

Având în vedere cele de mai sus, am putea ajunge la concluzia conform căreia regimul comunist i-a mobilizat pe cei aflaţi la periferia societăţii româneşti, aşa numitul „lumpenproletariat", pentru a distruge elita socială şi culturală a României de atunci. Asta ar însemna însă să acordăm propagandei oficiale de atunci mai mult credit decât merită. Este foarte adevărat că vechea elită socială a căzut prima victimă politicii P.C.R. după 1945, dar pentru eliminarea rezistenţei acesteia nu era necesară întreţinerea unui aparat de represiune atât de numeros – aici lucrurile trebuie privite în termeni relativi, având în vedere situaţia din ziua de azi – şi nici recrutarea unor lucrători cărora să li se ofere perspectiva unei cariere întinse de-a lungul mai multor decenii în Securitate.

Mobilizarea claselor „de jos" ale societăţii împotriva vechii elite reprezintă modul de acţiune al unui regim populist, or sistemul comunist a fost orice, numai asta nu. Scopul său principal a rămas, atâta timp cât a fost urmată paradigma stalinistă, mobilizarea (mai bine zis, confiscarea) resurselor întregii societăţi în folosul statului controlat de partid, iar nu o amplă redistribuire a veniturilor în favoarea celor mai sărace categorii sociale. Transformările pe care le-a impus, de multe ori sub lozinca realizării „dreptăţii sociale", au vizat confiscarea de la fiecare dintre „clase" a resurselor de care dispunea pentru alimentarea „economiei de război" comuniste, menite să susţină impunerea, într-un final, a sistemului în întreaga lume. Astfel, prin intermediul naţionalizării, persecuţiei judiciare şi, de multe ori, eliminării fizice, a fost confiscat capitalul de la vechea „clasă exploatatoare", prin cel al normelor de muncă draconice şi întrecerilor stahanoviste a fost mobilizată singura resursă de valoare a clasei muncitoare – forţa de muncă – iar prin colectivizare a fost confiscată averea ţărănimii – pământul. Iar planurile cincinale, dincolo de demagogia care le însoţea, erau văzute în special ca un instrument de verificare a capacităţii partidului de a mobiliza resursele întregii economii în scopurile dictate de la nivel central[256].

[256] Se consideră astăzi, de multe ori, că acest sistem s-ar fi dovedit neviabil, datorită incapacităţii sale dovedite de a răspunde nevoilor elementare a populaţiei. Se ignoră însă faptul că el nu a fost menit niciodată, în concepţia lui Stalin, cel puţin, să răspundă acestor cerinţe, ci numai susţinerii războiului contra adversarilor din exterior. Iar viabilitatea sa a fost demonstrată, în cele din urmă, de succesul repurtat de Uniunea Sovietică în războiul împotriva celei mai industrializate naţiuni a

După cum era de aşteptat, punerea în aplicare a acestor obiective a întâmpinat o vie opoziţie din partea tuturor categoriilor sociale din ţările în care sistemul a fost impus, dar dacă această opoziţie în România a fost lesne anihilată în cazul vechii elite sociale, prin măsuri de represiune şi datorită lipsei de susţinere a acesteia la nivelul societăţii, iar în cazul muncitorilor, prin intermediul ideologiei înşelătoare a regimului, adevărata problemă a rămas, la fel ca în Uniunea Sovietică, adversitatea ţărănimii. Nici un fel de propagandă nu putea convinge ţăranii, indiferent de suprafaţa de pământ deţinută, să renunţe benevol la singura resursă care le asigurase până atunci supravieţuirea – pământul – în speranţa că se vor împlini cândva promisiunile unei vieţi mai bune, repetate cu zel de activiştii partidului. În consecinţă, aici a avut de întâmpinat regimul cea mai vie opoziţie la adresa politicii sale, din rândul ţăranilor s-au recrutat cei mai mulţi membri ai grupărilor active de rezistenţă împotriva comunismului şi tot ei sunt cei care au îndurat cele mai dure măsuri de represiune. La fel ca în Rusia sovietică, penitenciarele au fost umplute cu reprezentanţi ai ţărănimii, după cum tot aceştia au fost supuşi cel mai adesea execuţiilor sumare sau în urma unor hotărâri de condamnare, trimiterii în colonii de muncă sau domiciliu obligatoriu. Aceasta se poate lesne constata în urma consultării dosarelor penale întocmite de fosta Securitate şi faptul rămâne adevărat chiar dacă persecuţiile la care au fost supuşi au beneficiat de mult mai puţină „publicitate" decât cele care au afectat vechea elită românească din perioada interbelică.

Tocmai prevăzându-se rezistenţa pe care urma să o întâmpine din partea aproape a întregii societăţi româneşti a fost necesară pentru regim recrutarea viitorilor săi apărători din rândul unei categorii sociale relativ numeroase şi lipsită de „ataşamentele" claselor tradiţionale. Iar entuziasmul cu care aceştia au privit perspectiva unei cariere în rândul activiştilor de partid sau în organele de Securitate era cu totul previzibil, la fel cum au fost ulterior – în urma îndoctrinării la care au fost supuşi – fidelitatea dovedită faţă de „cauza clasei muncitoare" şi abuzurile pe care au fost dispuşi să le comită pentru „apărarea" acesteia. Din acest punct de vedere, succesul regimului a fost lesne de obţinut.

Un alt element comun care ne atrage atenţia în biografiile ofiţerilor promovaţi la conducerea direcţiilor centrale şi regionale de Securitate în perioada 1956 – 1968 îl reprezintă metodele utilizate pentru aşa-numita *„creştere a cadrelor"*.

„Cadrele se cresc în muncă" nu reprezenta o lozincă goală de conţinut în aparatul de Securitate, ci chiar principiul central de selecţionare şi promovare a lucrătorilor din sistem. Astfel, se poate observa faptul că, încă din anii de început ai Securităţii, selecţionarea şefilor de unităţi nu s-a efectuat prin supunerea acestora la nesfârşite sesiuni de pregătire profesională, ci prin promovarea directă a celor care păreau să prezinte „perspective de creştere". Pregătirea profesională era irosită numai

Europei de atunci – Germania nazistă. Având în vedere acest rezultat, modelul a fost copiat ulterior întocmai în toate statele comuniste nou apărute şi a rezistat atâta timp cât s-a urmat o logică a confruntării cu adversarii capitalişti din exterior. Adevăratele probleme au intervenit abia în perioada „destinderii", când au fost acceptate principiile „coexistenţei paşnice" cu Occidentul capitalist, iar vechea „economie de război" stalinistă a trebuit să fie convertită la una menită să satisfacă nevoile populaţiei, domeniu în care sistemul capitalist s-a dovedit a fi, şi datorită ajustărilor introduse după 1945, net superior.

pe cei care confirmau aşteptările în funcţiile deţinute. Ofiţeri cu o vechime de numai doi – trei ani în cadrul aparatului informativ, câteodată şi mai puţin, erau numiţi la conducerea unor secţii raionale sau a unor servicii independente din cadrul direcţiilor regionale sau centrale şi astfel le era verificată capacitatea de a executa ordinele şi de a-i obliga, prin orice mijloace, pe subordonaţi să procedeze asemănător. Cine reuşea să facă faţă cerinţelor – care însemnau atât manifestarea de abilităţi în activitatea informativă, cât şi demonstrarea capacităţii de a conduce şi menţine sub control subordonaţii, rezolvarea numeroaselor probleme, inclusiv administrative, care ţineau de funcţionarea normală a unei unităţi de Securitate ş.a.m.d. – era păstrat în funcţie, trimis la cursuri de pregătire în U.R.S.S. şi apoi promovat în continuare, în funcţii cât mai înalte, până când dovedea că şi-a atins limitele de competenţă.

De asemenea, regăsim aplicate în cazul acestor ofiţeri principiile clasice ale regimului privind mobilizarea rapidă a resurselor acolo unde este necesar şi evitarea formării oricărui „ataşament" la nivel local. Astfel, se poate lesne observa mobilitatea de care a trebuit să dea dovadă majoritatea şefilor de direcţii centrale şi, mai ales, regionale, de-a lungul carierei lor în Securitate. Se pot cita, în acest sens, cazurile lui Emil Macri, mutat succesiv de la Galaţi, la Arad, apoi la Bucureşti, Suceava şi, în final, din nou la Bucureşti, Nicolae Sidea (Făgăraş – Arpaşul de Jos – Drăgăneşti-Olt – Turnu Măgurele – Bucureşti – Iaşi – Bucureşti – Târgu Mureş şi, în final, iarăşi Bucureşti), asta pentru a nu mai aminti exemplul extrem, din acest punct de vedere, al lui Nicolae Pleşiţă. Toate acestea par a servi scopurilor enunţate mai sus – cadrele de conducere din Securitate trebuind să fie gata oricând să servească interesele regimului acolo unde era nevoie şi să evite să-şi formeze legături prea strânse cu alţi oficiali de la nivel local. Importanţa acestor mişcări repetate ale personalului pentru pregătirea sa profesională şi testarea competenţei sale nu poate fi nicicum subestimată, mai ales că mutările dintr-o regiune în alta a ţării erau însoţite, de multe ori, şi de schimbarea domeniului de activitate în care lucra fiecare.

Cât despre cei care nu reuşeau să confirme „încrederea" acordată la numirea în funcţie, fie din cauza incompetenţei, fie a abaterilor disciplinare comise, aceştia erau destituiţi fără menajamente şi de multe ori trecuţi în rezervă – regimul dispunea de suficiente cadre fidele, gata oricând să le ia locul. Toate acestea au generat, de-a lungul anilor `50, o permanentă fluctuaţie a personalului Securităţii, dar au adus şi certe beneficii din punctul de vedere al selecţionării unor lucrători cu o minimă competenţă în domeniul informativ, care puteau asigura eliminarea adversarilor de pe plan intern ai originalei „democraţii populare" din România. În concluzie, politica de personal din Securitate pare să se fi bazat întotdeauna, în ciuda pretenţiilor referitoare la caracterul ei „ştiinţific", pe aplicarea unui model empiric în selecţionarea şi promovarea cadrelor de conducere, dar reuşita acestui sistem pare să fie incontestabilă.

La cele menţionate mai sus ar putea să fie adăugate numeroase alte observaţii privind politica de cadre din Securitate în perioada 1956 – 1968, dar şi din cea ulterioară[257]. Cu toate acestea, consider că este cazul să ne oprim aici, nu înainte de a

[257] În această privinţă, poate că nu ar fi inutil să subliniem impactul semnificativ pe care l-a avut dezertarea generalului Pacepa din 1978 asupra carierei multora din ofiţerii prezentaţi mai sus, dar nu este posibil să avem o imagine completă a consecinţelor acestui eveniment fără a avea în

aduce în atenţie imaginea corpului de conducere al Securităţii din momentul 1968. În acel an, la comanda aproape a tuturor direcţiilor centrale de Securitate, ca şi la cea a inspectoratelor judeţene abia formate, găsim numai ofiţeri cu o vârstă situată în jurul a 40 de ani şi cu o experienţă de aproximativ două decenii în cadrul organelor de represiune, promovaţi treptat în funcţii de conducere până la cel mai înalt nivel şi cu un ataşament indiscutabil faţă de regim, probat, de altfel, în numeroase ocazii. La fel ca şi în alte domenii, şi în construirea aparatului de Securitate reuşita sistemului politic instaurat în România după 1945 părea să fie deplină. Rămânea de văzut în ce măsură succesul obţinut până atunci putea fi perpetuat în deceniile următoare.

vedere şi biografiile celorlalţi şefi ai unităţilor centrale de Securitate şi ai inspectoratelor judeţene ale Ministerului de Interne din acea perioadă.

Liviu **PLEŞA**

Informatorii Securităţii din Institutul de Istorie din Cluj. Tipologii şi metode de recrutare. 1948-1965

Informers of the Securitate at the Institute of History in Cluj Typologies and Methods of Recruitment between 1948 and 1965

The „Agentura" was the main weapon used by the Securitate bodies in order to carry out their tasks. As we intend to exemplify the way in which the Securitate created and made use of the informative network, our paper describes the case of the historians working for the Institute of History in Cluj at that time. The context was rather intricate. Former outstanding political leaders, former political prisoners, as well as historians were involved. The group was ethnically heterogeneous.

The present paper displays the dynamic of informative networks, the methods of recruitment and their evolution, the typology of informers and of other persons targeted for recruitment, the aim of recruitment, the way in which the agents carried out their tasks, the usefulness of the informative network and the purpose for which it was created.

The main recruitment method was blackmail, which was successfully used in the case of the historians who had been involved in politics. The vast majority of informers were not assigned the task of performing surveillance on the historiographical environment in town, but were used for other purposes (political parties, counterintelligence). However, they were extensively used in the process of surveillance of the historians working for the Institute of History in Cluj. Our work emphasizes a wide range of types of people targeted by the Securitate for recruitment, from those who vehemently refused secret collaboration to those who served the Securitate bodies dilligently.

Etichete: Institutul de Istorie din Cluj, reţea informativă, metode recrutare, tipuri de informatori, supraveghere istorici.

Keywords: The Institute of History in Cluj, informative network, recruitment methods, types of informers, historians under surveillance.

După cum au recunoscut în repetate rânduri liderii Securităţii din toată perioada regimului comunist, agentura a constituit „principala armă" folosită de către organele instituţiei pentru rezolvarea sarcinilor ce le reveneau. Oricât de bine pregătite ar fi fost cadrele Securităţii şi oricât de multe mijloace de constrângere ar fi avut la

îndemână, eficacitatea represivă a instituţiei ar fi fost considerabil redusă în lipsa sprijinului venit din partea informatorilor.

Pentru a analiza modul concret în care Securitatea îşi crea şi utiliza reţeaua informativă, ne-am îndreptat atenţia spre mediul istoricilor şi cercetătorilor de la Institutul de Istorie din Cluj, în perioada 1948-1965. Avem, aşadar, în vedere un obiectiv şi mediu complexe, cuprinzând lideri politici de vârf ai perioadei interbelice, foşti deţinuţi politici, precum şi istorici de marcă. Totodată, avem de-a face cu un grup destul de eterogen din punct de vedere etnic, asupra căruia presiunile integratoare îşi făcuseră prea puţin efectul, fiind vizibilă mai ales o idiosincrazie români/maghiari, de care Securitatea a ştiut să profite în folosirea agenturii. Cum majoritatea „subiecţilor" desfăşurau o activitate intelectuală ridicată calitativ (mulţi istorici fuseseră cooptaţi în temele majore de cercetare ale istoriografiei din perioada Gheorghiu-Dej), ne-am propus să reliefăm şi modul în care Securitatea a încercat să folosească reţeaua informativă pentru a afla dacă discursul ştiinţific al acestora se încadra în rigorile politice şi ideologice ale momentului. Nu în ultimul rând, o parte a informatorilor din Institut au fost utilizaţi şi pentru rezolvarea sarcinilor pe linie de contraspionaj, date fiind atât legăturile trecute şi prezente ale unor istorici cu oamenii de ştiinţă occidentali (motiv pentru care ei erau suspicionaţi de a fi agenţi ai serviciilor de spionaj străine), cât şi vizitele făcute în instituţie de diverşi intelectuali străini.

Demersul nostru va urmări în principal dinamica reţelei informative din Institutul de Istorie, metodele de recrutare şi evoluţia acestora, tipologia informatorilor dar şi a persoanelor vizate pentru recrutare, scopul recrutării şi modul în care agenţii au corespuns aşteptărilor, utilitatea reţelei informative şi principalele direcţii şi acţiuni în care aceasta a fost folosită. Tocmai din aceste considerente, nu dorim să punem accent pe numele informatorilor, chiar dacă – pentru a aduce clarificările necesare şi pentru a nu da loc de interpretări eronate – vom opta pentru devoalarea identităţii acestora. Ne interesează mai mult efectuarea unei analize de ansamblu a reţelei informative la nivelul unui obiectiv de o complexitate relativ ridicată, decât o deconspirare punctuală a acesteia. De altfel, studiul nostru va avea în vedere reţeaua din Institut în integralitatea ei, vizând doar acei agenţi a căror activitate informativă a fost semnificativă în perioada tratată ori a căror modalitate de recrutare considerăm că permite decelarea unui anumit tipar. Pledând pentru o înţelegere contextualizată şi particularizată a colaborării fiecărui informator al Securităţii, ne exprimăm speranţa că datele din prezentul material nu vor fi folosite în scopul unor atacuri pseudo-ştiinţifice la adresa unor istorici ardeleni din perioada respectivă.

Considerăm necesară şi, până la urmă, inevitabilă deconspirarea numelor informatorilor din Institutul de Istorie din Cluj, dar credem că mult mai util ar fi un demers de înţelegere a contextului în care persoanele respective au acceptat colaborarea, precum şi a motivelor pentru care Securitatea a trecut la recrutarea lor. Studiul nostru nu poate însă să lămurească pe deplin aceste aspecte. Limita superioară temporală pe care ne-am ales-o reduce analiza noastră la perioada regimului Gheorghiu-Dej, dar unii dintre agenţi şi-a continuat activitatea în slujba Securităţii şi ulterior, iar pentru o evaluare corectă a colaborării acestora este obligatorie şi cercetarea materialelor informative furnizate de ei după 1965. De asemenea, este necesară şi o analiză detaliată a diverselor acţiuni de urmărire informativă desfăşurate de Securitate asupra angajaţilor

Institutului de Istorie. Chiar dacă ne vom referi de multe ori la țintele concrete ale Securității din Cluj, problematica acțiunilor informative este mult prea vastă şi prea complexă pentru a fi tratată în materialul de față.

Din punct de vedere teoretic, istoricii clujeni puteau intra în atenția mai multor structuri ale Securității, în funcție de activitatea lor trecută și prezentă, dar și de suspiciunile ce le ridicau. În principal, ei puteau fi urmăriți de compartimentele ce se ocupau de intelectuali şi universitari, de foştii oameni politici sau de culte-secte, probleme de care răspundea Serviciul III Informații interne. De asemenea, un număr destul de ridicat de istorici au fost urmăriți de Serviciul II Contraspionaj, fiind suspectați de spionaj în favoarea mai multor state occidentale. Implicarea mai multor compartimente de Securitate în supravegherea persoanelor dintr-un obiectiv este, de altfel, una dintre particularitățile temelor de tipul celei de care ne ocupăm. Fiecare structură îşi crea proprii informatori, care, în totalitatea lor, formau reţeaua informativă din obiectiv. Modul de folosire a agenților era însă departe de a fi rigid. Aceştia nu erau utilizați exclusiv de către compartimentul care îi recrutase, la sprijinul lor apelând toate structurile ce aveau nevoie de date referitoare la persoanele aflate sub urmărire. De fapt, după cum vom vedea, marea majoritate a informatorilor recrutați în Institutul de Istorie au fost folosiți cu preponderență pe alte linii decât cele inițiale.

În primii ani după înfiinţarea Securității, D.R.S.P. Cluj a avut prea puţin în atenție mediul intelectual, în pofida faptului că în oraş fiinţau două universități și mai multe instituții științifice și culturale. În acea perioadă, organele locale de represiune aveau de rezolvat probleme mult mai importante, precum: descoperirea și arestarea foştilor lideri ai Mişcării Legionare din regiune, anihilarea grupurilor de rezistență armată din Apuseni, forțarea țăranilor să predea cotele sau să se înscrie în colectiv etc. Din acest motiv, Securitatea din Cluj nu a deschis decât târziu un dosar propriu-zis referitor la Institutul de Istorie din localitate. De altfel, abia în august 1953 a fost constituit dosarul de obiectiv privitor la Filiala din Cluj a Academiei R.P.R., în subordinea căreia se afla şi institutul amintit. De acest dosar răspundeau ofițerii Biroului 7 „Intelectuali"[1] din cadrul Serviciului III, dintre care îi amintim pe lt. Iacob Dezideriu (1954-1955) și cpt. Imbăruş Nicolae (1963-1968). În cadrul acestui dosar de obiectiv, angajații Institutului de Istorie erau supravegheați indistinct, alături de angajații celorlalte institute de cercetare afiliate sucursalei din Cluj a Academiei R.P.R. În a doua parte a anilor '50, după protestele intelectualilor din Polonia şi Ungaria, dosarul de obiectiv a fost împărțit în mai multe probleme, câte una pentru fiecare instituție. Problema „Institutul de Istorie" a fost deservită de următorii ofițeri: lt. maj. Domnița Nicolae (1959-1960), lt. Dobricescu Florian (1960-1961), lt. Oprea Florian (1961-1962) şi cpt. Novak Laurențiu (1962-1963)[2]. De-abia la începutul anilor '70 avea să fie deschis un dosar de obiectiv referitor exclusiv la Institutul de Istorie din Cluj.

---

[1] Cu toate că și-a păstrat neschimbate structura şi atribuțiile, acest compartiment – ca urmare a reorganizărilor Securității – a avut mai multe titulaturi (Biroul 7 1953-1955; Biroul 5 „Lichidarea activității duşmănoase în rândul tineretului şi intelectualilor" 1955-1956; Biroul 6 1956-1960 şi Biroul 7 Intelectuali 1960-1968). Pentru uniformitate, vom folosi numele Biroul 7.

[2] ACNSAS., fond Documentar, dosar nr. 3.577, f. 56.

Date fiind aceste caracteristici, în supravegherea istoricilor din Cluj au fost implicaţi mai mulţi ofiţeri: responsabilul de obiectiv, responsabilul de problemă, şeful Biroului 7, şeful Serviciului III şi locţiitorul său, precum şi ofiţerii de la Serviciile II şi III ce lucrau în probleme în care erau incluşi şi angajaţi ai Institutului (partide politice, spionaj etc.). Toţi aceşti ofiţeri au creat şi/sau au folosit reţeaua informativă din Institutul de Istorie.

În perioada 1948-1952, oamenii de ştiinţă şi cultură din Cluj, precum şi universitarii, erau incluşi în rândul diverselor categorii de persoane supravegheate în problema „Aparat de stat", de care răspundea Biroul 4 din Secţia I Informaţii interne, condus de slt. Heim Iosif. Nu exista un ofiţer alocat în mod special pentru urmărirea istoricilor. În plus, la sfârşitul anilor '40 şi începutul anilor '50, conducerea D.R.S.P. Cluj nu punea un accent prea mare pe folosirea informatorilor pentru controlul populaţiei, situaţie care, de altfel, se manifesta la nivelul întregii ţări[3]. Col. Patriciu Mihail prefera arestările şi execuţiile sumare, cu atât mai mult cu cât, prin aplicarea acestora, reuşise campanii de succes împotriva tuturor categoriilor de opozanţi reali sau potenţiali ai regimului asupra cărora îşi îndreptase atenţia.

Această situaţie, coroborată cu lipsa de interes faţă de oamenii de ştiinţă, a făcut ca reţeaua informativă din Institutul de Istorie să fie practic inexistentă până în anul 1952. În rarele ocazii în care Securitatea avea nevoie de date referitoare la istoricii clujeni, ea le obţinea de regulă de la Serviciul de cadre al Filialei din Cluj a Academiei R.P.R. sau de la informatori din afara Institutului. Acţiunile operative ale Securităţii, inclusiv arestările, au fost puse în practică fără sprijin informativ. Spre exemplu, în 1950, când de la centru s-a ordonat arestarea lui Ştefan Meteş, ce urma să fie închis la Sighet, alături de ceilalţi miniştri interbelici, Biroul 4 din Secţia I (birou ce răspundea şi de „foştii demnitari") nici măcar nu ştia că acesta fusese ministru şi că el condusese filiala Arhivelor Statului din oraş. Aceste date aveau să fie cunoscute abia după consultarea unui dosar de cadre al istoricului, cel mai probabil provenit de la Arhivele Statului.

„Devierea de dreapta" a determinat însă primele schimbări semnificative în această stare de fapt. În august 1952 a fost operat un val masiv de arestări în rândul liderilor locali ai fostelor partide politice democratice, toţi fiind internaţi în colonii de muncă. O astfel de victimă a fost cercetătorul Septimiu Martin, fost membru în Comitetul judeţean P.S.D.I. Cluj, care a fost închis în C.M. până în 1954[4]. Acesta se aştepta însă să fie arestat, după ce, în mai 1952, la Institutul de Istorie avusese loc o şedinţă de prelucrare a cazului Ana Pauker-Vasile Luca, în cadrul căreia „din partea membrilor P.M.R. s-au luat angajamente să urmărească cu mai multă atenţie atitudinea prezentă şi cea din trecut a membrilor Institutului"[5].

[3] La Conferinţa M.A.I. din 2 martie 1950, col. Guţan Alexandru recunoştea următoarele: „La multe servicii, tovarăşii care trebuie să lucreze, chiar în Biroul I, de multe ori nu ştiu să recruteze informatori. Aproape general este aceasta, că tovarăşii nu ştiu să muncească cu informatorii" (Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente 1949-1989*, studiu introductiv de Dennis Deletant, Iaşi, Editura Polirom, 2002, p. 206).

[4] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 178.437, f. 3.

[5] Idem, fond Documentar, dosar nr. 2.638, vol. 2, ff. 237-238.

Tot în vara anului 1952 au reînceput şi atacurile împotriva intelectualilor. Astfel, la Facultatea de Istorie şi Filologie a Universităţii „Victor Babeş" au avut loc mai multe şedinţe de combatere a „erorilor ideologice" săvârşite de către istoricii clujeni, iar consecinţele nu s-au lăsat aşteptate. Spre exemplu, în timpul unei astfel de şedinţe, Pavel Apostol a fost arestat de Securitate şi internat ulterior în C.M. pe timp de doi ani[6]. De asemenea, Comitetul Regional P.M.R. Cluj a decis ca Francisc Pall, Virgil Vătăşianu, Ştefan Pascu, Ioachim Crăciun, Mihail Dan şi Ioan Lungu să fie înlăturaţi de la catedră şi/sau de la Institutul de Istorie, unde puteau să rămână doar cercetători în acord. O soartă similară au avut-o şi alţi oameni de ştiinţă şi cultură, precum şi universitari din Cluj. În plus, atacurile la adresa istoricilor din Cluj au fost reiterate public în primăvara anului 1953[7].

În acest context, la 18 august 1953, Biroul 7 a trecut la deschiderea dosarului de obiectiv privind filiala din Cluj a Academiei R.P.R. Măsura a fost însă una mai mult formală, fiind luată foarte probabil în urma primirii unor directive de la centru, care cereau acoperirea informativă cât mai completă a instituţiilor aflate în raza de activitate a D.R.S. Cluj. Supravegherea intelectualilor ce îşi desfăşurau activitatea în institutele Academiei nu a cunoscut însă o accentuare evidentă, desfăşurându-se în continuare la cote relativ reduse, în acest dosar de obiectiv fiind adunate puţine materiale. Rezultate mult mai bune au fost obţinute, în schimb, prin supravegherea concentrată a anumitor cercetători de la Institutul de Istorie.

Intrarea istoricilor din Cluj în vizorul organelor de Securitate din oraş a determinat şi necesitatea recrutării unor informatori capabili să furnizeze date de valoare referitoare la persoanele din mediul istoriografic local.

La începutul anilor '50, metoda de recrutare folosită cu predilecţie de către Securitate la nivel naţional era cea a şantajului. Ofiţerii speculau anumite date din biografia celor luaţi în vizor, cu precădere trecutul politic al acestora, pentru a-i constrânge să accepte colaborarea. Pentru a afla astfel de informaţii, Securitatea se folosea din plin de agentură, atât pentru a afla detalii referitoare la biografia persoanei vizate, cât şi pentru a o supraveghea direct, pentru a-i observa atitudinea şi manifestările. Urmărirea continua până când erau adunate toate probele considerate a fi suficiente pentru ca obiectivul să fie determinat, prin şantaj, să accepte colaborarea. La Conferinţa M.A.I. din 1950, Gheorghe Pintilie arăta că, dacă Securitatea dorea să recruteze pe cineva, „nu scapă el de mine, nu-l recrutez azi, peste o lună-două, dar nu scapă – dacă am nevoie – nici mort, nici viu"[8]. Sarcina Securităţii era mult uşurată atunci când existau probe concrete care permiteau obţinerea unei condamnări penale, situaţie în care persoana în cauză nu avea practic altă alternativă decât semnarea angajamentului de colaborare.

Securitatea a reuşit recrutarea unor agenţi din rândul istoricilor clujeni încă înaintea deschiderii dosarelor de obiectiv amintite anterior, eforturile pentru crearea de

[6] Idem, dosar nr. 2.646, vol. 20, f. 364.

[7] În ianuarie 1953, la Conferinţa istoricilor din R.P.R., la 14 mai 1953 în „Scânteia" şi în revista „Studii. Revistă de istorie", nr. 2/1953.

[8] M. Oprea, *op.cit.*, p. 150.

informatori fiind însă amplificate abia după trecerea la un sistem calificat de supraveghere a instituţiilor universitare şi ştiinţifice din Cluj.

Cum cea mai folosită metodă de recrutare era şantajul, au fost vizaţi pentru atragere la colaborare exact acei istorici care avuseseră de suferit în 1952, Securitatea încercând să profite de situaţia acestora. În primul rând, ofiţerii de Securitate le ofereau celor ce acceptau să devină informatori o minimă asigurare că aveau şanse să scape de represiune, temere care cu siguranţă îi frământa pe toţi cei criticaţi deschis în 1952, în contextul în care mai mulţi intelectuali clujeni fuseseră arestaţi pentru culpe minore. Pe lângă internarea administrativă a lui Septimiu Martin, arestarea lui Pavel Apostol şi trimiterea acestuia la Canal erau un exemplu sugestiv că inclusiv cei nevinovaţi şi obedienţi faţă de regim puteau păţi aşa ceva. Istoricii cu antecedente politice aveau astfel toate motivele să se teamă că în orice moment puteau împărtăşi o soartă similară cu cea a colegilor lor din detenţie. Alături de teama de arestare, mai exista şi pericolul de a-şi pierde până şi postul pe care-l primiseră după criticile din 1952 (de regulă, acela de cercetător în acord). Drept urmare, colaborarea cu Securitatea era de natură să ofere o anumită garanţie în vederea prezervării poziţiei deţinute. De asemenea, în timpul tentativei de recrutare, ofiţerii de Securitate combinau şantajul şi ameninţările cu oferirea perspectivei reabilitării, mai întâi politice şi apoi chiar profesionale. Posibilitatea de a-şi recăpăta statutul profesional pe care-l meritau şi pentru obţinerea căruia depuseseră eforturi apreciabile, a constituit o altă cauză ce i-a făcut pe unii istorici să accepte compromisul colaborării cu Securitatea.

Din rândul acestei categorii de istorici avută în vedere pentru recrutare, Securitatea şi-a concentrat atenţia asupra acelora cu diverse „antecedente politice" sau care avuseseră „manifestări antidemocratice", aceştia fiind cel mai uşor de şantajat. Foştii membri ai partidelor interbelice au fost vizaţi pentru recrutare şi din alte interese informative, supravegherea aderenţilor formaţiunilor politice respective având o importanţă majoră în prima jumătate a anilor '50 pentru Securitatea din Cluj.

Cea dintâi „serie" de informatori din Institutul de Istorie a fost recrutată mai mult pentru acoperirea nevoilor informative din alte probleme (partide politice, contraspionaj) şi mult mai puţin pentru urmărirea activităţii ştiinţifice a istoricilor. Mai exact, în momentul în care ofiţerii Securităţii din Cluj au trecut la studierea persoanelor din Institut ce prezentau interes pentru atragerea la colaborare, ei au observat că unele dintre acestea erau mult mai utile pe alte linii de muncă, astfel încât s-au axat pe recrutarea acestora din dorinţa de a obţine un dublu beneficiu informativ. Chiar dacă primii informatori din Institut au fost recrutaţi pentru alte probleme, treptat aceştia vor fi întrebuinţaţi tot mai mult pentru supravegherea istoricilor şi a cercetătorilor clujeni. Iniţial, agenţii au fost utilizaţi pentru urmărirea acelor istorici care, asemenea lor, fuseseră membri ai aceluiaşi partid politic, pentru ca după câţiva ani – fiind singurii agenţi disponibili – să fie folosiţi intens pentru furnizarea de date referitoare la toţi angajaţii ce intrau în atenţia Securităţii.

Prima serie de informatori (1952-1954)

„Lucrețiu"

De departe, cel mai prolific informator din mediul istoriografic clujean, pentru perioada la care ne referim, a fost „Lucrețiu". Este vorba de Mihail Dan, un istoric format la Cluj, în perioada interbelică, cu stagii de pregătire în străinătate, care era atât cadru didactic universitar, cât şi cercetător la Institutul de Istorie. În 1952, în urma şedinţei de demascare a „devierii de dreapta", acesta a fost scos de la facultate, rămânând doar cercetător în acord la institut. Acest context a fost folosit cu abilitate în toamna anului 1953, de către slt. Breharu Nicolae, care a speculat şi faptul că istoricul fusese pentru o scurtă perioadă membru al L.A.N.C. „Materialul compromiţător" avut la dispoziţie de către ofiţer – combinat cu oferirea perspectivei „reabilitării" – s-a dovedit a fi suficient pentru ca şantajul să se încheie cu succes, iar istoricul să accepte colaborarea. Scopul principal al recrutării nu l-a constituit însă supravegherea istoricilor din Institut, ci a foştilor aderenţi din Cluj ai formaţiunilor interbelice de dreapta, slt. Breharu fiind responsabil de Problema P.N.C. în cadrul Biroului 2 Partide burgheze din Serviciul III[9]. Din 1954, dirijarea sa a fost transferată ofiţerilor Biroului 1 Legionari din Serviciul III. La începutul anilor '60, întrucât toate notele informative ce le furniza în acea perioadă erau referitoare la istorici şi intelectuali, a fost preluat de Biroul 7[10]. În perioada 1953-1965 a fost dirijat succesiv de 10 ofiţeri, aparţinând celor trei birouri.

Agentul s-a dovedit a fi cel mai activ informator al Securităţii din interiorul Institutului de Istorie, cu o activitate îndelungată (circa 25 de ani) şi foarte prodigioasă (dădea uneori şi câte şase note pe zi). „Lucreţiu" furniza note informative nu doar la

[9] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 2.755, f. 3.

[10] „Agentul «Lucreţiu», cu nume real Dan Mihail (…) este în legătura Serviciului III, Biroul 7" (idem, dosar nr. 195.758, f. 5).

solicitarea ofiţerilor ce-l dirijau, dar şi din proprie iniţiativă, atunci când ajungea în posesia unor date de care bănuia că era interesată Securitatea. Ca un specific personal, ce denotă deformaţia profesională, agentul folosea sistemul notelor de subsol în timpul redactării materialelor informative, unde oferea detalii biografice suplimentare referitoare la persoanele cuprinse în text. În perioada ce o avem în vedere, „Lucreţiu" a fost utilizat în supravegherea tuturor persoanelor din mediul istoriografic clujean ce s-au aflat, fie şi tangenţial, în atenţia Securităţii: Silviu Dragomir, Ioan Lupaş, Francisc Pall, David Prodan, Septimiu Martin, Kurt Horedt, Samu Benkö, Sigismund Jakó, Ioan Sabău, Coriolan Suciu, Alexandru Neamţu, Samuil Goldenberg, Mihail Macrea, Ştefan Pascu, Ioachim Crăciun, Sabin Belu, I.I. Russu ş.a.

Activitatea sa a fost mult uşurată de faptul că, fiind un istoric format în perioada interbelică, era în relaţii apropiate cu toţi cei amintiţi anterior, cu unii dintre aceştia vizitându-se reciproc la domiciliu. De asemenea, numărându-se printre cei scoşi de la universitate şi institut în 1952, era considerat a fi ostil regimului, ceea ce a făcut să fie privit cu mai puţină circumspecţie. În mod eronat, în Institutul de Istorie – ca şi în toată ţara, de altfel – erau suspectate de colaborare cu Securitatea persoanele ce se manifestau public în favoarea regimului.

Din nefericire, activitatea informatorului amintit în slujba Securităţii a fost tot atât de nocivă, pe cât de laborioasă. Spre exemplu, numai în perioada 1 decembrie 1953-21 mai 1955, „Lucreţiu" a furnizat 60 de note informative referitoare la istoricul Sabin Belu (cu care era în relaţii de „prietenie" foarte apropiate), materiale care au stat la baza deschiderii unui dosar de verificare şi apoi a anchetării acestuia[11]. Totul a pornit de la o primă notă a informatorului amintit, în care se arăta că Belu afirmase următoarele: «Nu-mi plac mâncărurile grase şi spectacolele sovietice, am idiosincrazie pentru ele». Pe baza acesteia, şeful Serviciului III a ordonat Biroului 7 să-l verifice pe Belu şi să culeagă date privind activitatea antecedentă a acestuia[12].

Este de reţinut şi faptul că „Lucreţiu", pentru disponibilitatea şi iniţiativa de care dădea dovadă în colaborarea cu Securitatea, a fost folosit şi pentru supravegherea unui mare număr de persoane din Cluj, provenite atât din mediile intelectuale (D.D. Roşca, Teodor Bodogae), cât şi politice (Vasile Tarţa, Moţu Nistor ş.a.).

„Brânduşa"

„Lucreţiu" nu a fost însă primul istoric clujean recrutat de Securitate în Institutul de Istorie. La 9 ianuarie 1952 a semnat un angajament de colaborare şi Ştefan Pascu, care a activat peste 15 ani în favoarea Securităţii, folosind numele conspirativ „Brânduşa" („Brânduşe"). Şi de această dată, metoda folosită pentru atragere la colaborare a fost şantajul („în baza materialelor compromiţătoare existente"). Mai exact, Securitatea a speculat faptul că istoricul deţinuse în anul 1946 poziţia de secretar al Comitetului Judeţean P.S.D.I. Cluj, o funcţie ce aducea după sine internarea aproape automată într-o colonie de muncă. Conform unui raport al Securităţii, „Brânduşa" a fost mai întâi arestat şi anchetat, dar, cum „cu ocazia interogării a dovedit sinceritate, arătând concret întreaga activitate politică pe care a desfăşurat-o", s-a renunţat la

[11] Idem, dosar nr. 185.607, ff. 20-71.
[12] *Ibidem*, f. 21.

trimiterea lui în instanţă sau în C.M., fiind în schimb recrutat[13]. Practic, prin alternativa ce i s-a pus în faţă, cel în cauză a fost adus în poziţia de a nu putea refuza colaborarea cu organele de represiune.

Şi de această dată, scopul principal al recrutării lui „Brânduşa" l-a constituit supravegherea foştilor membri ai P.S.D.I. din Cluj – împotriva cărora se pregăteau măsuri represive – şi nu aflarea unor date referitoare la activitatea desfăşurată în cadrul Institutului de Istorie. Prin urmare, informatorul a furnizat numeroase note referitoare la foştii lideri ai P.S.D.I. Cluj (Teodor Pop, Liviu Pop Lemeny, Andrei Goldner, Ioan Dimoftache ş.a.). Cu toate acestea, colaborarea cu Securitatea nu s-a dovedit a-i fi de prea mare folos, în tumultoasa vară a lui 1952 el fiind înlăturat de la catedră şi Institut, unde a fost menţinut doar cercetător în acord.

Agentul a fost însă folosit adeseori şi pentru supravegherea colegilor săi de muncă, cu atât mai mult cu cât unii dintre ei fuseseră membri ai P.S.D.I. sau ai P.S.D. (până la sciziunea din 1946). Spre exemplu, în anul 1952 a furnizat Securităţii date referitoare la Ioan Moga, Septimiu Martin şi Dimitrie Braharu[14]. În perioada 1954-1956 a oferit un număr foarte mare de note informative privitoare la Ioachim Crăciun[15], ce au fost utilizate apoi de Securitate drept „materiale compromiţătoare" în timpul recrutării acestuia. De asemenea, între anii 1955 şi 1956 a semnat foarte multe note referitoare la Septimiu Martin, proaspăt eliberat dintr-o colonie de muncă, materiale ce au stat apoi la baza deschiderii de către Securitate a unui dosar de urmărire informativă a acestuia. În perioada 1955-1956, „Brânduşa" a fost dirijat şi pentru urmărirea lui Ioan Lupaş, Gheorghe Vinulescu şi Alexandru Neamţu. Referitor la ultimul cercetător, agentul a furnizat mai multe note, dintre care unele din proprie iniţiativă.

Faptul că agentul nu fusese arestat, deşi deţinuse în P.S.D.I. o funcţie superioară colegilor săi politici aflaţi în detenţie, a trezit suspiciunea foştilor membri ai acestui partid. Ofiţerul ce-l dirija în problema P.S.D.I. aprecia că, din acest motiv, informatorul „nu se bucură de încredere din partea elementelor duşmănoase". De asemenea, valoarea materialelor informative furnizate era considerată a fi slabă. Prin urmare, el a fost abandonat la 30 mai 1956, după apariţia Ordinului M.A.I. nr. 15/1956, ce prevedea scoaterea din reţea a agenţilor deconspiraţi sau nefolositori, ordin în baza căruia toate unităţile de Securitate din ţară şi-au redus masiv reţeaua informativă[16].

„Brânduşa" a fost însă reactivat în februarie 1959, imediat după demonstraţia naţionalistă a studenţilor români din oraş, ce a avut loc cu ocazia aniversării Unirii Principatelor. Istoricul a acceptat să-şi reia colaborarea cu Securitatea, atrăgându-i însă atenţia ofiţerului ce l-a reactivat (cpt. Căbulea Traian, de la Biroul 2) că „înainte s-a lucrat în mod dur cu el, fapt ce l-a făcut să fie nemulţumit de comportarea noastră faţă de el"[17]. A fost folosit în continuare pentru urmărirea foştilor lideri locali ai P.S.D.I. şi P.N.Ţ., dar a fost utilizat cu o mult mai mare intensitate pentru supravegherea mediului

---

[13] Idem, dosar nr. 195.665, f. 47.

[14] Idem, dosar nr. 3.882, f. 13.

[15] Idem, dosar nr. 3.883, f. 16 *passim*.

[16] D.R.S. Cluj a abandonat 1.710 agenţi şi 217 case de întâlniri (idem, fond Documentar, dosar nr. 114, f. 225).

[17] Idem, fond Informativ, dosar nr. 195.665, f. 47.

istoriografic şi intelectual din oraş. De data aceasta, agentul s-a bucurat de o credibilitate crescută, întrucât, după Plenara C.C. din iunie 1958, fusese propusă din nou îndepărtarea lui de la catedră şi Institut (posturi în care revenise în 1956), salvându-şi poziţiile doar cu sprijinul lui Constantin Daicoviciu.

Dat fiind contextul în care a fost reactivat, „Brânduşa" a fost utilizat imediat pentru obţinerea unor date referitoare la redactarea sau publicarea unor materiale cu conţinut naţionalist de către istoricii maghiari. În consecinţă, agentul, care în trecut fusese şi membru în „Gărzile lui Iuliu Maniu", şi-a manifestat întreaga disponibilitate în acest sens. La 13 aprilie 1959, el a furnizat o notă în care îşi acuza mai mulţi colegi de promovarea unui discurs istoric cu accente antinaţionale: „Trei cercetători: Ioan Cicală, Egyed Acaţiu şi Vajda Lajos, au scris o lucrare în legătură cu situaţia Transilvaniei în primul deceniu al sec. al XX-lea. Lucrarea a fost tipărită la Editura Ştiinţifică, secţia în limba maghiară. Direcţiunea presei i-a interzis însă difuzarea. Şi pe bună dreptate, deoarece lucrarea conţine multe teze revizioniste din punct de vedere al ideologiei marxist-leniniste (...) În al doilea rând, problemele sunt prezentate în lucrarea celor trei autori în aşa fel încât Transilvania era socotită parte integrantă a Ungariei, până şi numele localităţilor din Transilvania au fost redate în limba maghiară, pentru a nu se face nici o deosebire între cele două ţări"[18]. Cu toate acestea, cpt. Căbulea nu a considerat necesar să adâncească cercetările, neluând nici o măsură informativ-operativă în această direcţie. În acea perioadă, Securitatea din Cluj se mulţumea doar să sesizeze aceste aspecte, problematica fiind nouă pe atunci, abia în anii următori luându-se măsuri informative active pentru contracararea acestor fapte.

„Brânduşa" a fost dirijat şi pe lângă cercetătorul american Keith Hitchins, venit în România la cursuri de vară, care a vizitat de mai multe ori Clujul, întâlnindu-se cu istoricii din oraş. Pe aceeaşi linie, ce ţinea de contraspionaj, informatorul „a fost folosit în scopul contactării diferitelor persoane străine ce au făcut parte din delegaţiile unor state apusene venite cu diverse preocupări în ţara noastră"[19]. Note foarte detaliate a oferit şi referitor la desfăşurarea Congresului mondial de istorie de la Stockholm (august 1960), la care a participat, insistând mai ales asupra modului în care se comportaseră membrii delegaţiei române, îndeosebi asupra lui Francisc Pall şi Mihail Berza.

Într-o notă de analiză din 1964, mr. Melas Andrei era foarte mulţumit de activitatea informatorului: „a respectat întotdeauna instructajul ce i s-a făcut şi a căutat să ducă la îndeplinire sarcinile ce i-au fost trasate"; „element conştiincios, care depune interes în rezolvarea problemelor ce-i sunt încredinţate de către organele noastre, dovedind că ştie să poarte discuţii, să le dirijeze în scopul sesizării problemelor ce ne interesează"[20]. „Brânduşa" a fost abandonat la 29 ianuarie 1965, întrucât era membru al P.M.R., dar într-un raport al D.R.S. Cluj din iulie 1967 se arăta că, în continuare, „organele noastre primesc sprijin din partea lui atunci când i-l solicită, având dragoste de a lucra cu organele noastre"[21].

[18] Idem, fond Documentar, dosar nr. 3.577, f. 226.
[19] Idem, fond Informativ, dosar nr. 195.665, f. 48.
[20] *Ibidem*, ff. 48-49.
[21] Idem, dosar nr. 161.422, vol. 2, f. 229.

„Axinteanu"

În vara lui 1954 a fost recrutat ca agent un alt colaborator în acord al Institutului de Istorie – „George Axinteanu" –, care își va oferi serviciile Securității pe o perioadă îndelungată. Şi de această dată este vorba tot despre o persoană cu antecedente politice imputabile, în perioada 1935-1940 „Axinteanu" fiind şeful organizației F.D.C. din liceu; mai mult decât atât, conform unor rapoarte, „în timpul rebeliunii a condus acțiunile huliganice ale elevilor din Brad, înarmându-i cu pistoale", iar după 23 august 1944 a mai participat la o şedinţă legionară, ocazie cu care celor prezenți „li s-au transmis instrucțiunile lui Horia Sima de a se înscrie în P.C.R., de unde să ajungă în diferite posturi, spre a duce munca de subminare a partidului şi mai târziu a regimului"[22]. Oportunist, în 1945 s-a înscris însă în P.C.R., activând intens în campania electorală din 1946, ca redactor-şef la „Lupta Ardealului", organul regional de presă oficial al P.C.R. Pentru zelul de care dădea dovadă, a fost recompensat chiar cu trimiterea la studii la Moscova şi Leningrad şi apoi cu oferirea postului de conferențiar universitar la Catedra de Bazele marxism-leninismului a Facultății de Istorie şi Filozofie (1948). Trecutul său a ieşit însă la iveală în timpul verificării membrilor P.M.R. de la sfârşitul anului 1949, când a fost exclus din partid, în pofida faptului că încercase să-şi salveze poziția împroşcându-i cu noroi pe unii dintre cunoscuții săi, în paralel cu reliefarea conformismului politic[23]. Asemenea informatorilor „Lucrețiu" şi „Brânduşa", „Axinteanu" avusese şi el de suferit pe plan profesional din cauza trecutului său, în 1950 fiind îndepărtat din Universitate. Şi-a găsit totuşi refugiul la Institutul de Istorie, ca cercetător în acord.

După cum o dovedeşte şi numele conspirativ ce şi l-a ales, „Axinteanu" avea şi preocupări literare, fiind şi membru al „Cercului Literar" din Cluj, condus de Lucian Blaga. Începând din 1952, după ce, pe lângă Blaga, mai mulți membri de frunte ai „Cercului Literar" intraseră în atenția Securității (Liviu Rusu, D.D. Roşca, I.D. Sârbu ş.a.), ofițerii de la Biroul 7 al Serviciului III au trecut la supravegherea tuturor persoanelor ce gravitau în jurul persoanelor amintite, atât pentru a le cunoaşte atitudinea şi manifestările, cât şi pentru a le selecta pe acelea care puteau fi recrutate ca informatori. La începutul anului 1954, viitorului agent „Axinteanu" i s-a deschis un D.V., după care – avându-se în vedere atât trecutul şantajabil, cât şi disponibilitatea pentru delațiune de care dăduse dovadă în 1949 – s-a trecut la recrutarea lui, operațiune finalizată cu succes.

Presupunând că cel în cauză nu va accepta uşor să colaboreze cu Securitatea, ofițerii Biroului 7 au creat o legendă care a permis reținerea lui timp de mai multe zile

---

[22] Idem, dosar nr. 185.607, f. 12.

[23] Spre exemplu, la 8 noiembrie 1949, în timpul verificărilor, el a dat următoarea referință privindu-l pe I.D. Sârbu: „În anul 1946, tov. Dezideriu Sârbu a avut o atitudine duşmănoasă față de Partidul nostru, mai mult a luptat împotriva partidului nostru în coloanele ziarului manist reacționat «Patria», fiind redactorul acestei gazete. Între alte articole a scris unul în care îndemna studenții şi elevii să citească în pădure articole interzise de guvernul democratic. Nu ştiu dacă ulterior a luat atitudine deschisă împotriva acestei acțiuni duşmănoase clasei muncitoare. Şi atunci faptul rămâne deosebit de grav" (idem, dosar nr. 233.879, vol. 1, f. 116). Este de precizat şi faptul că exact aceste cuvinte le-a folosit şi comisia de verificare ca motivare pentru excluderea din partid a lui I.D. Sârbu.

fără a se trezi bănuieli. Astfel, „printr-o telegramă făcută de noi prin Biroul T.O.", a fost invitat în Bucureşti, la Academia R.P.R., sub pretextul de „a-şi aranja situaţia profesională, lucru de care era zilnic preocupat". La miezul nopţii de 28/29 iulie 1954, în timp ce mergea spre gară, viitorul agent a fost reţinut de Securitate şi dus la sediul instituţiei, unde s-a trecut la anchetarea lui. Cu toate că s-a ţinut tare o perioadă, după 60 de ore de anchetă a cedat în faţa şantajului ofiţerilor şi a acceptat să colaboreze conspirat[24].

„Axinteanu" a fost folosit de Securitate nu doar pentru supravegherea membrilor „Cercului Literar" (până la arestarea majorităţii acestora în 1957-1958[25]), ci şi pentru obţinerea de date referitoare la istoricii clujeni, precum ar fi Silviu Dragomir, Septimiu Martin, Kurt Horedt, Ioachim Crăciun, Ştefan Pascu, Sabin Belu ş.a. Spre exemplu, în 1955 el a dat o notă foarte amănunţită referitoare la toate lucrările lui Silviu Dragomir, „reacţionar notoriu", proaspăt eliberat din detenţie, menţionând şi faptul că majoritatea acestora erau interzise[26]. În 1955, lt. Iacob Dezideriu aprecia că „a dat unele rezultate, lucrează în cadrul unui D.V., a semnalat elementele duşmănoase din anturajul său şi s-a văzut şi bunăvoinţă"[27]. În octombrie 1958, pe baza notelor furnizate de „Axinteanu", Serviciul III a trecut la urmărirea calificată a lui Kurt Horedt, la început prin D.V., apoi prin D.U.I.[28].

Nu de puţine ori, notele scrise de „Axinteanu" erau impregnate cu elemente ale terminologiei ideologice, dovedind pe alocuri vigilenţă revoluţionară faţă de diverse acţiuni ale celor din jurul său. De pildă, în caracterizările nominale ale colegilor săi, pe care le înainta Securităţii, se regăseau expresii de genul: „element mic burghez dezorientat, care poate cădea în plasa agitaţiei reacţionare"[29]; „este în plin proces de descompunere morală, fiind un element dubios pentru postul de cercetător"[30]. De asemenea, informând Securitatea despre un diferend apărut între doi cercetători, legat de paza Institutului de Istorie în ziua de 1 mai 1955, agentul arăta că „ambii s-au jignit reciproc, iar paza de 1 Mai şi obligaţiile în general de sindicalist au fost terfelite de ei în termeni mai mult sau mai puţin duşmănoşi"[31]. În plus, indica, fără a oferi probe, posibile relaţii amoroase între angajaţi, pe care Securitatea le putea specula pentru a şantaja o persoană, în cazul în care ar fi avut nevoie de serviciile acesteia.

În primăvara lui 1955, întrucât informatorul era foarte nemulţumit de poziţia profesională ce o deţinea, ce îi aducea venituri reduse, a solicitat de mai multe ori Securităţii să intervină pentru a fi definitivat în schema Institutului, ca cercetător ştiinţific principal, sau să fie încadrat în corpul didactic universitar[32]. Până la urmă, şeful

[24] Idem, dosar nr. 195.662, f. 55.
[25] A se vedea detalii în Clara Mareş, *Zidul de sticlă. Ion D. Sârbu în arhivele Securităţii*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2011.
[26] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 233.879, vol. 1, f. 404.
[27] Idem, dosar nr. 195.662, f. 3.
[28] Idem, dosar nr. 257.904, vol. 1, f. 1.
[29] Idem, dosar nr. 185.607, f. 91.
[30] Idem, dosar nr. 233.879, vol. 2, f. 47.
[31] Idem, dosar nr. 185.607, f. 84.
[32] Agentul îşi argumenta pretenţia prin faptul că „atât la Academie, cât şi la Universitatea «V. Babeş», sunt multe alte elemente cu un trecut duşmănos mult mai activ ca al lui, ca legionari,

D.R.S. Cluj, col. Nedelcu Mihail, a înaintat o adresă Comitetului Regional P.M.R. Cluj în care cerea încadrarea informatorului ca cercetător ştiinţific titular la Institut, motivând că este o necesitate a „intereselor muncii noastre de Securitate". Col. Nedelcu preciza că angajarea trebuia să se facă „în mod discret (...) fără să înţeleagă că ar fi special amenajat, susținut de către P.M.R. sau M.A.I.". Prim-secretarul Comitetului Regional P.M.R. Cluj a respins însă această solicitare[33], astfel încât agentul a rămas tot cercetător în acord, ceea ce însă nu l-a împiedicat să furnizeze în continuare note informative Securității.

Primele eşecuri

În 1953, Securitatea a încercat şi recrutarea unui istoric maghiar, dar şi de această dată era vizată o activitate situată în afara preocupărilor profesionale ale acestuia. Persoana în cauză era András Bodor, profesor la Facultatea de Istorie a Universității „Bolyai". În trecut acesta fusese însă preot unitarian şi continua să menţină legături strânse cu conducerea din Cluj a Bisericii Unitariene. Exact în această problemă Securitatea avea nevoie de sprijinul său informativ conspirat. În aprilie 1953, slt. Pall Francisc, lucrător operativ prim la Biroul 4 Culte-secte din Serviciul III, s-a oprit asupra lui András Bodor în vederea recrutării „în problema grupului subversiv din cadrul Episcopiei Unitariene din Cluj", condus de Ladislau Nagy Csifo (secretarul general al Episcopiei). Unicul element cunoscut cu care Bodor putea fi constrâns să colaboreze cu Securitatea era faptul că acesta studiase în Anglia între anii 1937-1939. Slt. Pall arăta că „i se va propune să colaboreze cu noi, arătându-i-se că pentru faptele mai sus arătate ar putea pierde calitatea de membru de Partid şi în felul acesta va putea să se reabiliteze". Ofiţerul spera că va reuşi să-l determine pe Bodor să creadă că, dacă nu va colabora cu Securitatea, urma să fie exclus din partid, ceea ce putea atrage de la sine şi pierderea postului de profesor universitar. Conştient de inconsistenţa acestei coerciţii, ofiţerul dorea să combine şantajul cu atragerea la colaborare pe bază de sentimente patriotice („ne vom folosi de această slăbiciune a lui şi de faptul că este membru de partid")[34].

Cu toate că la transpunerea în practică a planului de recrutare participase şi şeful Biroului 4, lt. maj. Vieru Constantin, tentativa a eşuat, András Bodor refuzând să colaboreze cu Securitatea. Într-un raport ulterior, slt. Pall arăta şi cauzele care duseseră la acest insucces: „Trecându-se la recrutarea susnumitului, recrutarea a dat greş din cauză că s-a căutat să fie lămurit ca să colaboreze cu organele Securității şi nicidecum ca să fie recrutat pe bază de material compromiţător"[35].

Dosarul lui Bodor a fost clasat la arhivă, dar istoricul a revenit în atenţia Securității în 1955, când s-a încercat o nouă recrutare, tot pe linie de culte-secte. Lt. maj. Pall Francisc, care între timp devenise şef al Biroului 4, şi-a adus aminte de eşecul său şi a făcut o nouă încercare. De data aceasta recrutarea a reuşit, András Bodor fiind determinat prin şantaj şi presiuni să accepte colaborarea conspirată. Bodor a semnat

ţărănişti, foşti exploatatori etc., încadraţi în posturi mult mai mari decât ar dori el" (idem, dosar nr. 195.662, f. 3).

[33] *Ibidem*, f. 2.

[34] Idem, fond Reţea, dosar nr. 188.767, ff. 25-26.

[35] *Ibidem*, f. 8.

însă angajamentul de informator doar pentru a scăpa din mâinile Securităţii, refuzând ulterior să furnizeze vreo notă informativă. Referatul cu propunerea de abandonare, aprobat la 22 noiembrie 1955, este fără echivoc în acest sens: „De la data recrutării lui s-a prezentat la o singură întâlnire, cu care ocazie a declarat că nu mai vrea să colaboreze cu organele noastre, motivând că nu mai poate face acest lucru, iar de la acea dată nu s-a mai prezentat la întâlnire”[36].

După două tentative eşuate de recrutare, cazul Bodor părea a fi definitiv închis. Totuşi, nu consecvenţa în incompetenţă lipsea unora dintre ofiţerii Securităţii din Cluj! La august 1958, lt. Sălişteanu Ioan, lucrător operativ la Serviciul II Contraspionaj, a propus şi el recrutarea lui András Bodor, de data aceasta pentru încadrarea informativă a unor „elemente care constituie baza serviciului de spionaj englez” (se avea în vedere faptul că istoricul studiase în Anglia). Surprinde mai ales faptul că lt. Sălişteanu propunea ca recrutarea să se facă „pe bază ideologică”, opinând că Bodor urma să accepte de bunăvoie colaborarea cu Securitatea. Şefii ofiţerului au ignorat şi ei cu desăvârşire modul cum se sfârşiseră încercările similare din trecut, fiind întru-totul de acord cu propunerea de recrutare. Locţiitorul şefului D.R.S. Cluj, cpt. Moraru Ioan, arăta totuşi că „trebuie recrutat pe bază de material compromiţător şi nu «ideologic»”. Securitatea nu a putut însă trece la transpunerea în practică a acestui plan, întrucât trebuia îndeplinită şi o condiţie suplimentară faţă de anii precedenţi, şi anume obţinerea acordului primului-secretar al Comitetului Regional P.M.R. Cluj, Bodor fiind membru al P.M.R. Solicitările Securităţii, înaintate conducerii locale a partidului în septembrie 1958 şi februarie 1959, aveau să rămână însă fără răspuns, astfel încât tentativa a fost abandonată[37]. Nu vedem însă nici un motiv pentru care această încercare să fi avut mai mult succes decât celelalte două.

Tot cu un eşec s-a finalizat şi tentativa de recrutare a unui alt istoric clujean, Francisc Pall[38]. În primăvara anului 1954, după deschiderea dosarului de obiectiv privind Filiala din Cluj a Academiei R.P.R., ofiţerii Securităţii din Cluj au dorit să-şi creeze în Institutul de Istorie şi un informator pe care să-l folosească în principal pentru supravegherea persoanelor din cadrul obiectivului (agenţii existenţi în acel moment fiind axaţi pe alte linii). S-a optat pentru atragerea la colaborare a lui Francisc Pall, care prezenta mai multe caracteristici comune cu istoricii ce deja acceptaseră colaborarea conspirată (îndepărtat de la universitate şi păstrat doar cercetător în acord la Institut). Însă aspectul de care nu s-a ţinut cont a fost acela că medievistul nu putea fi şantajat cu nimic din trecutul său, activitatea sa fiind dedicată în totalitate ştiinţei. De asemenea, s-a omis şi faptul că „Lucreţiu” semnalase că Pall nu agrea regimul comunist (fără însă a se manifesta deschis împotriva acestuia), ceea ce scădea considerabil şansele să accepte colaborarea pe bază de „sentimente patriotice”. Ignorând aceste considerente, ofiţerii Serviciului III au trecut, la 11 august 1954, la recrutarea istoricului. După ce l-au reţinut

[36] *Ibidem*, f. 7.
[37] *Ibidem*, ff. 28-32.
[38] Nu vom insista asupra acestui caz, întrucât l-am prezentat pe larg în studiul nostru *Francisc Pall – discurs istoric sub supravegherea Securităţii (1945-1965)*, în „Caietele C.N.S.A.S.”, nr. 7-8/2011, pp. 175-220.

şi anchetat, au abandonat ideea de a-i propune să semneze un angajament „datorită poziției lui nesincere pe care a adoptat-o”[39].

Eşecurile recrutării lui Pall şi Bodor au temperat elanul ofițerilor ce se ocupau de Institutul de Istorie, aceştia conştientizând faptul că, pentru a avea succes în direcția atragerii de noi colaboratori, trebuiau să depună eforturi mult mai intense pentru cunoaşterea candidaților. Timp de doi ani nu avea să fie recrutat nici un informator în Institut şi nici nu deținem date conform cărora să fi existat alte tentative ratate. Oricum, Institutul de Istorie era bine acoperit informativ, cu trei agenți valoroşi („Lucrețiu”, „Brânduşa” şi „Axinteanu”), primul remarcându-se prin zelul deosebit de care dădea dovadă.

A doua serie de informatori

Evenimentele externe şi interne ale anului 1956 (mai ales protestele intelectualilor din Polonia şi Ungaria, precum şi cele ale studenților din Timişoara şi Bucureşti) au determinat trecerea la un nou nivel în ceea ce priveşte supravegherea de către Securitate a mediului intelectual din România, ceea ce s-a reflectat, desigur, şi în dinamica rețelei informative. În primăvara anului 1957 Alexandru Drăghici a ținut chiar o „consfătuire specială” cu şefii D.R.S. Cluj, Timişoara şi Bucureşti, având ca subiect „îmbunătățirea muncii informativ-operative duse asupra elementelor duşmănoase din rândul intelectualilor”[40].

Se aveau în vedere atât ținerea sub observație a intelectualilor semnalați cu atitudini potrivnice regimului, cât şi supravegherea celor suspectați de a fi în slujba serviciilor de spionaj străine. În legătură cu acest ultim aspect, este de reținut faptul că până atunci practic Serviciul II Contraspionaj al D.R.S. Cluj nu acordase nici un fel de atenție intelectualilor din localitate, concentrându-se doar asupra străinilor ce veneau în oraş. În 1957-1958, după primirea unor directive de la centru, au fost luați în urmărire informativă calificată numeroşi oameni de ştiință clujeni, trecându-se de la o extremă la alta, fiind deschise dosare la cea mai mică suspiciune (întâlnirea cu un cetățean străin, vizitarea unei legații occidentale, corespondență cu oameni de ştiință apuseni). În plus, s-a trecut la supravegherea calificată a aproape tuturor intelectualilor clujeni ce studiaseră în Occident, considerându-se aprioric că aceştia desfăşoară o activitate de spionaj împotriva României. În aceste condiții, Serviciul II a deschis dosare informative asupra mai multor istorici din Institut: Francisc Pall, Virgil Vătăşianu, Silviu Dragomir, Ştefan Ferenczi, Ioan Sabău ş.a. Conex acestei problematici, a fost acordată o atenție sporită şi cercetătorilor occidentali ce vizitau Institutul cu ocazia unor delegații oficiale sau stagii de pregătire. Pentru a obține informații de valoare referitoare la toate problemele amintite, Serviciul II avea nevoie şi de agentură proprie, astfel încât din 1956 debutează şi implicarea acestei structuri de Securitate în recrutarea de informatori în Institut.

Pe deasupra, la Institutul de Istorie din Cluj au fost reîncadrați în activitate şi unii dintre istoricii ce se întorseseră din detenție politică, cum a fost cazul lui Septimiu Martin în 1955 şi al lui Silviu Dragomir în 1956. Ultimul primise de la Constantin

[39] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 22.
[40] Idem, fond Documentar, dosar nr. 114, f. 19.

Daicoviciu chiar dreptul de a locui în Institutul de Istorie, întrucât locuinţa îi fusese naţionalizată. De asemenea, în unele dintre colectivele de lucru ale Institutului fusese cooptat un alt istoric de marcă întors din detenţie, Ştefan Meteş. Toţi aceştia au fost puşi sub supraveghere informativă calificată, care – chiar dacă nu a fost foarte intensă şi consecventă – reclama un număr sporit de informatori.

Din toate aceste motive, în anul 1956 Securitatea din Cluj a trecut la recrutarea unor informatori suplimentari în Institutul de Istorie, ca de altfel în întreg mediul intelectual din oraş[41].

„Voicu"

În acest context, Securitatea a reuşit, în cadrul Institutului de Istorie, şi o atragere la colaborare bazată exclusiv pe sentimente patriotice, singulară de altfel pe întreg parcursul perioadei tratate. Este vorba despre informatorul „Ioan Voicu", pe numele său real Ioan Cicală, recrutat în anul 1956 de către Serviciul II.

Agentul avea atitudini partinice deschise, la şedinţele din Institut manifestându-se foarte critic la adresa „duşmanului de clasă", precum şi a colegilor săi care nu scriau de pe poziţiile marxism-leninismului[42]. Din acest motiv cel în cauză era suspectat de a fi fost colaborator al Securităţii încă dinainte de a ajunge în această poziţie (însă pe baza unui argument eronat, constând în faptul că era sprijinit de conducerea Institutului, ceea ce se întâmpla pentru că era bine aliniat ideologic şi nu pentru că ar fi fost informator). Preocupările ştiinţifice şi scrisul său istoric erau de aceeaşi factură, aria sa de interes vizând mişcarea muncitorească din Transilvania în secolele XIX-XX. Foarte probabil că toate acestea au fost avute în vedere de ofiţerii Serviciului II în momentul în care i-au solicitat să accepte benevol colaborarea conspirată, fiind aproape siguri că nu se vor lovi de un refuz[43]. El prezenta şi avantajul de a locui în incinta Institutului de Istorie, ceea ce amplifica utilitatea lui pentru organele de Securitate. Din dorinţa de a recruta cât mai rapid un agent propriu în Institut, conducerea Serviciului II a ignorat cu totul faptul că „Voicu" era practic deconspirat încă înainte de a deveni informator, ceea ce, teoretic, îl făcea a fi prea puţin folositor. Realitatea a demonstrat însă faptul că decizia a fost una corectă, agentul surmontând în bună măsură acest handicap prin zelul deosebit de care a dat dovadă.

„Voicu" făcea parte din primele generaţii ce au urmat şi absolvit Facultatea de Istorie la Cluj în timpul regimului comunist, exact în perioada în care stalinismul şi rollerismul se manifestau din plin în învăţământul şi în ştiinţa istorică. Imediat după

[41] Până la sfârşitul anului 1957, D.R.S. Cluj reuşise să-şi suplimenteze agentura folosită pentru supravegherea intelectualilor cu 54 de informatori şi 3 rezidenţi (*ibidem*, f. 125).

[42] Un alt informator ne prezintă „calităţile" proaspătului agent: „Sare sus imediat, jigneşte oamenii şi, cu o uşurinţă condamnabilă, conclude pe oricine de duşman. A reuşit să înspăimânte oamenii în Institut, lumea îl înconjoară. A început cu cadrele mai vechi, pe care le-a calomniat rând pe rând, şi a terminat cu colegii şi prietenii săi". În schimb, Securitatea îl elogia: „de organele noastre este cunoscut ca un element cinstit şi devotat faţă de regimul democrat-popular" (idem, dosar nr. 3.577, ff. 220-222).

[43] Agentul fiind etnic sârb, este posibil ca el să se fi aflat în atenţia Serviciului II în timpul campaniei antititoiste, prilej cu care Securitatea să fi sesizat faptul că era foarte ataşat de regim, precum şi disponibilitatea acestuia pentru colaborare.

terminarea facultății, în 1951, „Voicu" a fost încadrat ca cercetător la Institutul de Istorie din Cluj. Erau anii în care duşmanul de clasă îşi „ascuţea" lupta împotriva regimului, iar îndemnurile la „vigilenţă" şi „ură revoluţionară" se auzeau peste tot. Faptul că informatorul a fost pe deplin impregnat cu un asemenea „bagaj ideologic" reiese din cuprinsul aproape al tuturor notelor informative furnizate Securităţii. Activitatea ştiinţifică şi cea politică – fie ea prezentă sau trecută – a persoanelor asupra cărora a fost dirijat era interpretată exclusiv prin prisma ideologiei de partid şi a marxism-leninismului.

Devenit informator în baza propriei convingeri, agentul a furnizat Securităţii un număr foarte mare de note informative, multe din iniţiativă personală. Aşa se şi explică faptul că el a fost folosit pentru supravegherea tuturor istoricilor din Institut lucraţi în mod calificat, precum şi pentru obţinerea de date referitoare la persoanele din obiectiv de care erau interesate organele de represiune. Chiar dacă a fost recrutat şi utilizat cu preponderenţă de către Serviciul II, de serviciile sale a beneficiat din plin şi Serviciul III, care a cerut să fie dirijat şi asupra persoanelor pe care le-a avut în atenţie în Institut. A furnizat o multitudine de note referitoare la Francisc Pall, Silviu Dragomir, Virgil Vătăşianu, Samu Benkö, David Prodan, Ştefan Pascu, Constantin Daicoviciu, Sabin Belu, Sigismund Jakö, Iosif Pataki ş.a., primii fiind suspectaţi de spionaj în favoarea unor state occidentale. În imensa lor majoritate, notele informative erau foarte acre şi răutăcioase, mulţi dintre cei de mai sus fiind consideraţi duşmani ai regimului. Totuşi, nu deţinem date conform cărora, pe baza materialelor furnizate de „Voicu", Securitatea să fi trecut la deschiderea vreunor acţiuni informative, el fiind dirijat de regulă pe lângă persoanele aflate deja sub supraveghere.

Întrucât dădea dovadă de o atât de mare solicitudine în colaborarea cu Securitatea, ofiţerii încercau folosirea lui „Voicu" pentru supravegherea tuturor persoanelor din mediul intelectual pe care le urmăreau în mod calificat. Însă agentul avea prea puţine posibilităţi informative în afara Institutului de Istorie, lipsindu-i contactele şi mai ales pretextele necesare pentru a intra în legătură cu aceste persoane. Spre exemplu, în ianuarie 1957, cerându-i-se o notă informativă referitoare la Virgil Vătăşianu, el arăta că pe acesta îl cunoaşte „mai mult din perioada de când i-am fost student, căci în ultimul timp am avut prea puţine contingenţe cu dânsul"[44]. Totuşi, agentul încerca să surmonteze aceste limitări, printr-o foarte susţinută activitate de culegere indirectă de date, de la persoanele despre care ştia că sunt în relaţii mai apropiate cu cei urmăriţi de Securitate.

„Tudor Ioan"

La 25 septembrie 1956, Securitatea l-a recrutat ca informator pe istoricul Ioachim Crăciun, care a primit numele conspirativ „Ioan Tudor"[45]. Securitatea aduna

---

[44] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3.881, vol. 2, f. 28.

[45] Pentru detalii referitoare la relația bibliografului cu organele de represiune a se vedea pe larg în Liviu Zgârciu, *Raporturile istoricului Ioachim Crăciun cu Securitatea*, în „Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis", tom 2/2010, pp. 511-537. Întrucât studiul tratează în amănunt și pertinent această problemă, noi nu vom insista foarte mult și vom încerca să reliefăm doar particularitățile recrutării și colaborării lui Crăciun cu Securitatea în raport cu situația celorlalți agenți din Institut.

materiale în vederea recrutării acestuia de mai bine de un an, ideea atragerii lui la colaborare apărând imediat după reintegrarea în Institut a lui Septimiu Martin, ce se întorsese din detenţia politică. Ofiţerii de Securitate se opriseră asupra lui Crăciun din două motive principale: fusese membru al P.S.D. – partid în a cărui conducere locală fusese Martin, ceea ce de altfel îi şi adusese internarea administrativă – şi avea un „trecut şantajabil".

Momentele „imputabile" din trecutul lui Crăciun erau de mai multe tipuri. În primul rând, era căsătorit cu fiica fratelui lui Alexandru Vaida-Voievod, având aşadar un socru moşier, ceea ce condusese automat la concluzia că „nu poate fi ataşat clasei muncitoare"[46]. Apoi, urmase mai multe stagii de pregătire în Occident (toate graţie faptului că era apreciat de Nicolae Iorga, un amănunt ce însă nu interesa deloc Securitatea). Specialitatea pe care se axase, bibliografia, ramură în care devenise unul dintre specialiştii de prim rang din ţară, presupusese în trecut şi purtarea unei corespondenţe susţinute cu specialişti străini, cu atât mai mult cu cât în perioada 1926-1939 fusese reprezentantul României în colectivul ce întocmea *Bibliografia internațională a științelor istorice*. Piesa de bază era constituită însă de faptul că fusese secretarul Secției Culturale pe Ardeal a Frontului Renaşterii Naționale[47]. Din acest ultim motiv, coroborat cu poziția socială a socrului său, în 1952 Crăciun a fost îndepărtat de la catedră, pierzându-şi şi postul de la Institut, unde a putut lucra doar ca cercetător în acord.

În afara trecutului „şantajabil", Securitatea mai avea în mână încă un atu. În primăvara acelui an, 1956, Crăciun a revenit la Universitate. Chiar dacă fusese reintegrat cu sprijinul lui Constantin Daicoviciu, poziția sa nu era deloc sigură, iar o eventuală semnalare negativă a conducerii Securității i-ar fi putut atrage pierderea acestui post obținut din nou atât de greu.

Propunerea de recrutare a fost întocmită de către lt. Matei Teodor, lucrător operativ prim la Biroul 2 din Serviciul III, scopul fiind acela de a-l încadra informativ pe Septimiu Martin, căruia recent i se deschisese un D.U.I., precum şi pe alţi foşti lideri locali ai P.S.D.I. aflaţi sub urmărire. Atragerea la colaborare urma să se facă „în baza materialelor compromiţătoare", care constau exact în aspectele amintite anterior (studii în străinătate, activitate în F.R.N., socru moşier etc.). Şeful Serviciului III, lt. maj. Albu Ioan, a dat dovadă de o viziune mult mai realistă în evaluarea acestor „probe" şi le-a respins pe majoritatea dintre ele, apreciind că Crăciun ar fi putut să scape uşor de sub constrângerea lor, ceea ce ar fi dus la un nou eşec[48]. Însă faptul că socrul său era „un element de bază în rândul foştilor exploatatori" reprezenta un „argument" valid, care, coroborat cu ameninţarea reînlăturării sale de la catedră, putea să ducă la un rezultat

[46] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3.883, f. 9.

[47] Liviu Zgârciu, *Locul lui Ioachim Crăciun, întemeietorul Școlii bibliologice clujene, în istoriografia română*, în „Apulum", vol. XLVII/2010, p. 406.

[48] Ca exemplu, vom oferi două dintre comentariile făcute de lt. maj. Albu: „Nu văd aceasta ca un material compromiţător, că a studiat la Paris"; „ca angajat al statului era obligat să intre în F.R.N.". Ofiţerul chiar conchidea că „materialul existent este insuficient pentru a-l pune în dependenţă faţă de noi, totuși printr-o anchetă bine pregătită vom putea obţine rezultatul propus" (ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 178.437, ff. 7-8).

pozitiv („singurul material care i se poate imputa şi eventual cu pierderea serviciului")[49]. Pentru a mări presiunea şi pentru a scădea şansele de insucces, de transpunerea în practică a recrutării s-a ocupat cpt. Moraru Ioan, locţiitor al şefului D.R.S. Cluj, care a reuşit să-l determine pe Ioachim Crăciun să accepte semnarea angajamentului de colaborare conspirată[50].

Dirijat succesiv de mai mulţi ofiţeri, agentul a fost folosit de Biroul 2 din Serviciul III cu precădere în Problema P.S.D.I., pe parcursul colaborării „Tudor" furnizând însă şi note informative privitoare la colegii săi de la Institut. Modul în care Ioachim Crăciun ducea la îndeplinire sarcinile primite de la Securitate avea să determine însă nemulţumirea ofiţerilor care-l dirijau, aceştia exprimându-şi de multe ori insatisfacţia faţă de calitatea informaţiilor primite, dar mai ales faţă de modul considerat de ei „distorsionat" în care acestea erau prezentate („minimalizează o serie de probleme importante"[51]). După mai bine de un an de la recrutare, în decembrie 1957, ofiţerul ce-l dirija recunoştea că „rezultate practice în munca cu agentul nu s-au obţinut până în prezent, datorită faptului că până în prezent nu s-a dus o muncă de instruire şi de îndrumare a agentului şi nici nu s-a ţinut o legătură permanentă cu el", arătând că în ultimele trei luni el furnizase „numai două note informative, constituind mai mult date biografice"[52]. De asemenea, având în vedere o notă din 5 noiembrie 1960, referitoare la Septimiu Martin, cpt. Căbulea Traian aprecia că „din ea rezultă înclinaţia agentului de a-l scoate un om cinstit, fără însă o bază sigură"[53]. Un alt ofiţer îl caracterizat ca fiind „încăpăţânat" şi cu „rezerve faţă de noi", acuzându-l că primea cu reticenţă sarcinile informative: „mereu caută să arate că elementele din acţiunile în care este dirijat sunt vârstnice şi nu se mai interesează de viaţa politică"[54].

Din aceste considerente, dar şi pentru că era grav bolnav (fapt pentru care pe întreg parcursul anului 1958 nu se putuse ţine legătura cu el, situaţie care s-a repetat parţial şi în 1961), iar posibilităţile sale informative scăzuseră foarte mult, istoricul a fost abandonat la 31 martie 1963[55]. Nu a fost niciodată recompensat financiar, dar Securitatea aprecia totuşi că îl ajutase în 1961, în momentul pensionării acestuia. Însă forma „ajutorului" oferit ne scuteşte de orice comentarii: „a fost susţinut de organele noastre pentru a-şi primi pensia, deoarece, dacă noi vroiam, îl puteam încadra în categoria elementelor lipsite de acest drept"[56].

„Tudor" reprezintă exemplul tipic al informatorului ce a colaborat exclusiv din constrângere şi care a încercat să facă cât mai puţin rău celor spre care era dirijat, achitându-se practic minimal de sarcinile pe care era nevoit să le accepte. Cazul său este însă singular la Institutul de Istorie din Cluj în perioada tratată, toţi ceilalţi agenţi, chiar dacă au fost recrutaţi şi ei prin şantaj, dovedindu-se a fi fără scrupule în turnarea

[49] *Ibidem*, f. 7.
[50] L. Zgârciu, *Raporturile*..., p. 525.
[51] *Ibidem*, p. 528
[52] *Ibidem*, p. 526.
[53] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 234.049, vol. 1, f. 114.
[54] L. Zgârciu, *Raporturile*..., p. 526.
[55] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 178.437, f. 24.
[56] L. Zgârciu, *Raporturile*..., p. 528.

ferventă a colegilor lor la Securitate, ceea ce le-a şi asigurat o carieră îndelungată în slujba organelor represive.

„Ionescu Vasile"

Un nou informator foarte valoros în cadrul Institutului a fost recrutat în ianuarie 1959. Este vorba despre „Ionescu Vasile", a cărui activitate prodigioasă în slujba Securităţii (până la sfârşitul lui 1989) a avut efecte nocive asupra multora dintre colegii săi, ca şi asupra altor intelectuali clujeni cu care acesta s-a aflat în contact. Cu acest nume conspirativ semna notele către Securitate istoricul Sabin Belu, ce până atunci se aflase printre ţintele supravegherii informative (fiind urmărit prin D.V.), date fiind desele comentarii critice ce le făcea la adresa regimului comunist.

Ideea recrutării lui Belu a fost lansată în februarie 1958, de către lt. Sălişteanu Ioan, ofiţer la Serviciul II, după ce, din interceptarea unei scrisori, Securitatea a aflat că era în relaţii bune cu Silviu Dragomir, căruia i se deschisese D.V. ca suspect de spionaj în favoarea Marii Britanii. În plus, viitorul agent avea legături strânse şi cu Virgil Vătăşianu, urmărit pentru spionaj în favoarea Italiei. Candidatul se afla şi în postura ideală (pentru Securitate), întrucât urma a fi arestat şi trimis în justiţie de Serviciul III pentru „manifestări duşmănoase la adresa regimului nostru". Lt. Sălişteanu cerea însă conducerii Serviciului II să intervină pentru a stopa arestarea, întrucât, „ţinând cont de vastele posibilităţi de informare", considera că „măsura preconizată este prematură şi încercarea de a-l recruta pe acesta ca agent – existând pentru aceasta şi material compromiţător – s-ar solda cu un rezultat mult mai pozitiv pentru organele noastre"[57]. Conducerea D.R.S. Cluj a optat pentru recrutare, în condiţiile în care varianta arestării putea fi activată şi ulterior, dacă persoana în cauză nu ar fi acceptat colaborarea cu Securitatea sau nu ar fi dat randamentul informativ scontat. Chiar dacă recrutarea a fost cerută de Serviciul II, s-a decis ca ea să fie efectuată de către Serviciul III, care putea maximiza eficienţa informatorului, dirijându-l şi asupra altor persoane din Institutul de Istorie. Pe deasupra, s-a considerat că ofiţerul ce-l urmărea prin D.V. pe candidat – lt. maj. Domniţa Nicolae, de la Biroul 6 – avea şanse mult mai mari de succes, întrucât îi cunoştea foarte bine activitatea.

Odată obţinut acceptul pentru recrutare, Serviciile III, II şi VIII au conlucrat pentru a aduna date cât mai elocvente care să facă şantajul de nerefuzat. Serviciul VIII Anchete a interogat mai multe persoane ce urmau a fi trimise în instanţă, adunând mărturii ce-l incriminau pe viitorul agent.

La 23 ianuarie 1959, lt. maj. Domniţa Nicolae i-a fixat o întâlnire candidatului în faţa Sfatului Popular Regional Cluj. În momentul în care acesta şi-a făcut apariţia, a fost imediat urcat într-o maşină a Securităţii şi dus în arestul instituţiei represive, unde s-a trecut la anchetarea lui, în prezenţa mr. Moraru Ioan, locţiitor al şefului D.R.S. Cluj. Iniţial, istoricul a rezistat presiunilor, negând veridicitatea datelor obţinute de Securitate cu ajutorul informatorilor („a avut o poziţie necorespunzătoare, făcând declaraţii mincinoase"). Când însă cei doi ofiţeri au început să-i prezinte declaraţiile obţinute de Serviciul Anchete de la persoane deja arestate şi trimise în faţa justiţiei, atrăgându-i-se atenţia că refuzul colaborării va duce la arestarea şi trimiterea sa în judecată alături de

[57] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 513, f. 37.

acestea, viitorul agent a realizat că nu avea altă soluţie dacă dorea să scape de detenţie. Conform mr. Moraru, din acel moment „şi-a schimbat atitudinea, dând răspunsuri sincere". Şi-a recunoscut nu doar toate declaraţiile şi manifestările proprii, ci a oferit şi date de interes pentru Securitate referitoare la: Ştefan Meteş, Ştefan Pascu, Septimiu Martin, Ioachim Crăciun, Alexandru Silasi, Gheorghe Başturea, Teodor Naum ş.a. Chiar datele oferite în timpul recrutării s-au dovedit a fi de un real folos pentru Securitate, lui Alexandru Silasi deschizându-i-se imediat un D.V., în timp ce Teodor Naum avea să fie luat în evidenţa dosarului de obiectiv[58].

În pofida faptului că „Ionescu Vasile" nu a cedat deloc uşor şantajului Securităţii (în total, recrutarea a durat 36 de ore), aceasta nu este o scuză pentru comportamentul ulterior al informatorului. Numai în cei şase ani pe care noi i-am avut în vedere, el a oferit Securităţii un număr considerabil de date de interes referitoare la toţi colegii săi din Institut aflaţi în atenţia Securităţii, precum şi la alţi intelectuali clujeni: Silviu Dragomir, Ştefan Meteş, Francisc Pall, Kurt Horedt, I.I. Russu, Ioan Sabău, Mircea Rusu, Sigismund Jakó, Samu Benkö, Nicolae Gudea, Alexandru Neamţu, Samuil Goldenberg, Ludovic Jordáky, Liviu Pataki, Eugen Chirilă, Gheorghe Vinulescu, Mihail Macrea, Ștefan Ferenczi ș.a.

Notele informative furnizate de agent de-a lungul timpului au cauzat în unele situaţii prejudicii importante persoanelor pe care le cunoştea. Mai mult decât atât, nu de puţine ori agentul a oferit informaţii din proprie iniţiativă, indicând totodată Securităţii şi diverse persoane despre care el considera că trebuiau puse sub supraveghere. Spre exemplu, la 22 noiembrie 1964 a sugerat ofiţerului că „n-ar strica o «atenţie mărită» la Benkö Samu"[59], pentru ca peste trei ani, într-o notă informativă foarte acră la adresa istoricului de naţionalitate maghiară, să ceară aproape imperativ Securităţii să treacă şi la urmărirea soţiei acestuia: „Sursa atrage încă o dată atenţia la deplasările pentru cercetări a soţiei lui Benkö Samu, Margareta B. Este la Secţia de istoria artelor şi cercetează castele nobililor şi bisericile reformate şi poate… pe preoţii maghiari!"[60]. De asemenea, în august 1972, pe baza notelor informative furnizate de acest agent (ce luase între timp numele conspirativ „Zimbran"), Securitatea a avizat negativ cererea de călătorie temporară în străinătate depusă de cercetătoarea Iudita Winkler, mr. Nagy Wilhelm apreciind că, „din discuţiile avute cu sursa noastră «Zimbran», coleg de serviciu cu susnumita (…) a rezultat că nu există garanţii că numita W.I. va reveni în ţară în cazul când va pleca în vizită în Israel"[61].

În aprilie 1964, analizând activitatea depusă de informatorul „Ionescu Vasile" în ultimul an, cpt. Imbăruş arăta că acesta „dovedeşte ataşament faţă de organele noastre, este obiectiv în materialele pe care le furnizează, dând dovadă de sinceritate, este punctual la întâlniri, cu care ocazie materialele le prezintă în scris, respectă instructajul ce i se face, iar datorită pregătirii lui profesionale şi politice sesizează uşor

[58] Idem, fond Reţea, dosar nr. 187.897, vol. 1, ff. 208-210.
[59] Idem, fond Informativ, dosar nr. 185.605, vol. 6, f. 19.
[60] *Ibidem*, vol. 5, f. 713.
[61] Idem, fond Documentar, dosar nr. 3.577, f. 561.

problemele ce ne interesează (..) se bucură de simpatia elementelor cu care intră în contact, fiind sociabil şi comunicativ (…) nu a fost recompensat în această perioadă”[62].

„Popovici Ioan”

În 1964, Biroul 6 din Serviciul III a recrutat un alt istoric din Institut, de data aceasta fiind vorba de un arheolog, I.I. Russu, care şi-a ales numele conspirativ „Popovici Ioan”. Scopul recrutării era acela de a acoperi informativ „concentrarea de elemente duşmănoase” existentă la Secţia de istorie veche a Institutului. Obiectivul concret era Kurt Horedt, „semnalat cu activitate de diversiune ideologică”, întrucât acesta nu accepta teoria continuităţii românilor pe teritoriul de azi al ţării[63].

La mijlocul anilor ’60 Securitatea îşi perfecţionase metodele de recrutare, începând să folosească tot mai mult metode persuasive. Directivele primite de la centru le cereau ofiţerilor să încerce şi atragerea treptată la colaborare a unora dintre persoanele vizate, prin contactarea lor periodică. Scopul era de a câştiga în mod real încrederea candidaţilor, care să accepte – după un timp – să colaboreze de bunăvoie. Organele de represiune înţeleseseră că un informator ce oferea date din proprie voinţă era mult mai valoros decât unul ce o făcea din constrângere.

Ofiţerul care s-a ocupat de studierea lui Russu, cpt. Imbăruş Nicolae, a propus recrutarea acestuia „pe bază de sentimente patriotice, folosindu-se procedeul atragerii treptate la colaborare”. Metoda a fost aleasă „avându-se în vedere atitudinea sa loială din ultima perioadă faţă de regim”. Arheologul urma să fie contactat de cpt. Imbăruş şi de cpt. Domniţa Nicolae, discuţiile iniţiale urmând a fi axate pe probleme de istorie, având tocmai rolul de a nu-l timora pe candidat. Din acelaşi motiv, întâlnirile urmau să se desfăşoare la locuinţa istoricului. Treptat, sensul convorbirilor urma a fi mutat înspre scopul urmărit de Securitate: „Discuţiile ce se vor purta în procesul atragerii candidatului vor fi duse în mod logic şi convingător, în scopul de a ni-l apropia şi

---

[62] Idem, fond Reţea, dosar nr. 187.897, vol. 1, ff. 43-44.

[63] În acea perioadă Horedt era de părere că poporul român s-ar fi format în sudul Dunării (teoria discontinuităţii), opinie care, de altfel, era susţinută şi de alţi oameni de ştiinţă din România. Pentru a lămuri în mod ştiinţific problema etnogenezei şi a locului de formare a poporului român, în 1956 Prezidiul Academiei R.P.R. a înfiinţat Comisia pentru studiul formării limbii şi poporului român, în care au fost cooptaţi cei mai importanţi istorici, arheologi şi lingvişti ai momentului, inclusiv Horedt şi I.I. Russu. Discuţiile dintre membri au fost destul de aprinse, conturându-se două tabere cu opinii diametral opuse. Lingviştii (Iorgu Iordan, Emil Petrovici şi Alexandru Rosetti), bazaţi pe argumente toponimice şi lingvistice, susţineau că poporul român s-a format în sudul Dunării, în timp ce istoricii (mai ales Constantin Daicoviciu, Petre P. Panaitescu, Ion Nestor şi Barbu-Câmpina), bazaţi pe argumente arheologice – nu foarte numeroase însă la acea dată – afirmau continuitatea românilor pe teritoriul ţării. Vezi detalii referitoare la această veritabilă dispută ştiinţifică în Andrei Măgureanu, *Dezbateri privind etnogeneza românilor în anii ’50. De la manualul lui Roller la Tratatul de istorie*, în „SCIVA”, nr. 3-4/2007, pp. 297-301. Horedt, axat pe studierea migraţiilor, s-a plasat în prima tabără, în timp ce I.I. Russu în cea de-a doua. Ulterior, după ce, cu ocazia săpăturilor arheologice pe care le-a făcut în Transilvania, a descoperit probe incontestabile referitoare la rămânerea romanilor sau romanizaţilor în această zonă, Horedt a acceptat fără rezerve teoria continuităţii. De altfel, din acelaşi motiv, realitatea ştiinţifică fiind evidentă, Comisia amintită a fost desfiinţată la sfârşitul anului 1963 (ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 189.573, f. 20).

determina să înțeleagă necesitatea demascării persoanelor care abordează idei sau teorii neştiinţifice şi duşmănoase referitoare la trecutul istoric al poporului nostru"[64].

Cei doi ofiţeri au mers bine pregătiţi la întâlnirile cu I.I. Russu, ei iniţiind şi susţinând discuţiile exact pe temle despre care ştiau că este preocupat: etnogeneza şi continuitatea românilor. La 9 aprilie 1964, după trei contactări, considerând că reuşiseră să câştige încrederea candidatului, i-au propus acestuia să colaboreze cu Securitatea. Arheologul a acceptat şi şi-a ales chiar şi numele conspirativ, însă a pus condiția de a nu fi obligat să semneze un angajament.

Pe lângă supravegherea lui Horedt, Securitatea dorea să-l folosească pe „Popovici" şi pentru urmărirea altor cercetători: Ştefan Ferenczi, Mihail Macrea ş.a., precum şi „pentru cunoaşterea activităţii unor străini care vizitează Institutul de Istorie". Până în 1966 însă nici unul dintre aceste obiective nu a fost atins, întrucât „agentul o perioadă îndelungată a fost în afara legăturii, prin neprezentarea lui la întâlniri", pretextând că era plecat, bolnav, ocupat etc.[65]. În fapt, „Popovici" nu dorea să colaboreze cu Securitatea, după cum reiese şi din raportul de abandonare, din anul 1977, în care se arăta că: „nu a furnizat materiale scrise niciodată, ci doar în mod verbal" şi acestea ocazional[66].

Nu ne sunt foarte clare motivele care l-au determinat pe „Popovici" să accepte colaborarea, întrucât Securitatea nu avea „argumente" cu care să-l constrângă, iar din comportarea ulterioară a acestuia reiese clar faptul că sentimentele sale „patriotice" nu erau atât de înalte încât să-şi toarne colegii din convingere. Opinăm că, foarte probabil, acesta nu a avut curajul de a refuza deschis propunerea ce i s-a făcut, mulţumindu-se că a scăpat fără să fi fost obligat să semneze un angajament. La rândul lor, ofiţerii de Securitate au fost satisfăcuţi că arheologul nu s-a împotrivit direct recrutării, drept pentru care au acceptat promisiunea verbală a acestuia, crezând că vor reuşi ulterior să-l determine să dea şi materiale scrise. Speranţele Securităţii au fost însă înşelate de comportarea agentului, care nu a furnizat niciodată vreo notă informativă scrisă.

Cu toate că utilitatea agentului pentru Securitate a fost practic nulă, am ales să detaliem acest caz pentru a reliefa diversitatea comportării informatorilor, precum şi a metodelor de recrutare folosite de către organele de represiune.

În afara informatorilor amintiţi, Securitatea a avut şi alţi agenţi în Institut, toţi recrutaţi în anii '60: „Leonid", „Ionescu Andrei", „Popa Ioan", „Turdeanu Ovidiu". Aportul lor informativ – în perioada de care ne ocupăm – a fost însă foarte redus, aceştia fiind folosiţi tangenţial de către Securitate, astfel că note semnate de cei nominalizaţi anterior se regăsesc prea puţin sau deloc în dosarele istoricilor urmăriţi.

Agentura din afara Institutului

Alături de agenţii amintiţi anterior, toţi cercetători în cadrul Institutului de Istorie, Securitatea din Cluj a folosit cu succes şi un număr mare de informatori din afara instituţiei, care fie aveau legături cu mediul intelectual clujean, fie erau în relaţii de prietenie cu unii dintre istoricii urmăriţi. Date de interes au fost obţinute şi de la

[64] *Ibidem*, f. 8.
[65] *Ibidem*, ff. 27-28.
[66] *Ibidem*, f. 9.

agentura recrutată printre persoanele ce deţineau anumite poziţii ce le permiteau să intre în contact cu istoricii supravegheaţi de Securitate, cum ar fi bibliotecari, arhivişti, custozi, studenţi etc. Chiar dacă acestora le era dificil să obţină informaţii din intimitatea celor urmăriţi (riscul de a se deconspira fiind foarte mare), rolul lor era de a semnala Securităţii persoanele cu care aceştia se întâlneau, temele de studiu, volumele consultate sau de care erau interesaţi (mai ales dacă acestea erau incluse în indexul lucrărilor interzise) etc.

Cei mai valoroşi informatori din afara Institutului de Istorie se vor dovedi a fi unele dintre persoanele ce aparţinuseră fostei elite politice şi intelectuale interbelice clujene. Acestea aveau mai multe avantaje, pe care Securitatea a reuşit de multe ori să le fructifice la maxim. Astfel, prin prisma activităţii desfăşurate în trecut sau a mediului în care trăiseră, ele aveau legături apropiate cu un număr foarte mare de intelectuali clujeni, incluzându-i desigur şi pe istoricii de vârf. Un alt factor care le creştea acestora potenţialul informativ îl constituia faptul că făceau parte din categoria persoanelor ce avuseseră de suferit după instalarea regimului comunist (naţionalizarea averii şi a locuinţelor, îndepărtarea din serviciu, pierderea pensiei etc.), uneori fiind vorba chiar de foşti deţinuţi politici. Nu în ultimul rând, date fiind calităţile intelectuale ce le posedau, reuşeau mult mai uşor să iniţieze discuţii cu persoanele spre care erau dirijate de Securitate. De regulă îi abordau pe cei în cauză având ca pretext teme ştiinţifice sau culturale despre care ştiau că îi interesează pe interlocutori, pentru ca apoi să conducă discuţia înspre subiectele de care era preocupată Securitatea. Profitând de încrederea uneori deplină pe care cei urmăriţi le-o acordau, informatorii din această categorie reuşeau să pună la dispoziţia Securităţii date foarte detaliate referitoare nu numai la întreaga activitate desfăşurată de cei în cauză, ci şi la atitudinea şi manifestările prezente.

Ţinem să remarcăm şi faptul că unii dintre informatorii din această categorie, a persoanelor aparţinând fostei elite intelectuale şi politice clujene, s-au evidenţiat şi prin zelul deosebit de care au dat dovadă în colaborarea cu Securitatea. Nu de puţine ori aceştia au furnizat note informative din proprie iniţiativă. Totodată, nu ezitau să-şi folosească inclusiv timpul liber pentru a aduna informaţii, reuşind astfel să atragă aprecieri laudative din partea ofiţerilor ce îi dirijau.

Unul dintre informatorii de acest tip a fost agenta „Predescu Sanda”[67]. Cu acest nume conspirativ semna note informative către Securitate o persoană provenită din fosta elită intelectuală a Ardealului. Este vorba despre Rodica Clopoţel, fiica publicistului Ioan Clopoţel. Tatăl său a fost un cunoscut luptător pentru emanciparea naţională a românilor din Transilvania, motiv pentru care în 1918 a fost închis de maghiari la Seghedin. Participant la Marea Unire de la Alba Iulia, Ioan Clopoţel a ocupat apoi mai multe poziţii de vârf în cadrul presei din Ardeal. Prin prisma activităţii sale şi a poziţiilor deţinute, Ioan Clopoţel avea relaţii cu întreaga elită politică, culturală şi eccleziastică interbelică din Ardeal, ceea ce a facilitat şi accesul fiicei sale la persoanele din aceste categorii. La rândul său, Rodica Clopoţel urmase Facultatea de Arhitectură în Italia, prilej cu care reuşise să intre în contact cu toţi oamenii de ştiinţă români ce studiaseră în Italia, inclusiv cu istoricii Virgil Vătăşianu, Francisc Pall, Ştefan Pascu ş.a.

[67] În unele rapoarte şi sinteze informative ale Securităţii, numele agentei este menţionat în mod eronat ca fiind „Petrescu”.

După 1945, Rodica Clopoţel şi-a desfăşurat activitatea profesională la Bucureşti, dar în 1953 s-a transferat pe postul de lector la Institutul Politehnic din Cluj.

Până la izbucnirea revoluției de la Budapesta, Rodica Clopoţel a intrat prea puţin în preocupările Securităţii din Cluj. Însă, în momentul în care de la centru li s-a cerut să treacă la supravegherea intelectualilor, mai ales a celor suspectaţi de spionaj, ofiţerii Serviciului II au considerat că, date fiind legăturile multiple pe care le avea, aceasta putea fi foarte eficientă ca informatoare. În principal, se dorea utilizarea ei pentru a obţine date în legătură cu intelectualii suspectaţi de spionaj în favoarea Italiei, întrucât cunoştea bine atât persoanele în cauză, cât şi pe cele emigrate în acest stat. În plus, se aprecia că existau şanse foarte mari să fie recrutată cu succes. Prezumţia se baza pe faptul că Securitatea deţinea materiale ce atestau faptul că avusese legături cu mişcarea fascistă (în timpul studiilor în Italia), iar apoi cu legionarii, motiv pentru care în 1955 fusese şi exclusă din partid şi îndepărtată de la catedră. Aşadar, metoda aleasă pentru recrutare a fost, din nou, cea a şantajului. În plus, lt. Banciu Constantin, cel care s-a ocupat de acest caz, a speculat şi dorinţa candidatei de a reveni în învăţământul superior, dându-i de înţeles că, în funcţie de aportul informativ pe care-l aducea, Securitatea urma să o ajute.

Recrutarea a avut loc la 19 decembrie 1956, iar candidata a acceptat colaborarea imediat ce i s-a făcut propunerea de către lt. Banciu, oferind pe loc date de interes referitoare la Virgil Vătăşianu şi Gheorghe Caragaţă (lector de limba română la Universitatea din Florenţa). Pe parcursul colaborării cu Securitatea din Cluj, „Predescu Sanda" a furnizat un număr imens de note informative, referitoare la un număr mare de persoane din oraş, din mai multe medii (intelectuali, doctori, avocaţi, artişti, foşti oameni politici etc.). Folosindu-se de renumele şi de cunoştinţele tatălui său, la care se adăugau şi propriile sale relaţii (agenta avea şi avantajul de a fi o persoană inteligentă şi plăcută), „Predescu Sanda" avea acces la o paletă largă de persoane din Cluj, de la tineri intelectuali până la participanţi la Marea Unire din 1918. Anunţa Securitatea cu privire la orice fel de informaţie nouă aflată despre vreuna dintre cunoştinţele sale, pe multe dintre note informative lt. Banciu făcând precizarea că acestea fuseseră date „din iniţiativa sursei".

„Caracterul" agentei transpare şi din conţinutul materialelor predate Securităţii, care de cele mai multe ori nu sunt altceva decât bârfe sau cuprind comentarii extrem de depreciative şi maliţioase la adresa subiecţilor. Aceasta era de altfel şi principala carenţă a informatoarei, faptul că, în pofida solicitudinii şi a zelului de care dădea dovadă, aportul informativ real era destul de scăzut, o cantitate redusă din noianul de date oferite Securităţii dovedindu-se a fi cu adevărat utilă pentru această instituţie.

Întrucât, în toamna lui 1960, „Predescu Sanda" s-a reîntors la Bucureşti, ea a fost abandonată de către Securitate, Direcţia a III-a neavând nevoie de serviciile ei. În cei aproape patru ani în care a furnizat informaţii pentru Securitatea din Cluj, aceasta a fost recompensat de mai multe ori cu bani, mai ales că lt. maj. Banciu le-a înaintat superiorilor săi rapoarte foarte elogioase referitoare la activitatea agentei[68].

[68] Spre exemplu, la 11 august 1958, ofiţerul o analiza în felul următor: „Depune mult efort pentru îndeplinirea sarcinilor ce-i sunt trasate şi nu-şi precupeţeşte timpul său liber. Are iniţiativă în muncă, venind cu unele propuneri juste" (ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 311.873, f. 71).

Desigur, în multitudinea de note informative înaintate Securităţii, „Predescu Sanda” s-a referit şi la istoricii din Cluj, mai ales că se afla în relaţii de prietenie cu soţiile unora dintre aceştia (Virgil Vătăşianu, Francisc Pall, Silviu Dragomir), pe care le vizita deseori la domiciliu. Informatoarea se folosea de aceste prilejuri pentru a oferi Securităţii date referitoare la istoricii amintiţi, care se regăsesc în dosarele de urmărire calificată ale acestora. De altfel, deschiderea dosarului de verificare a lui Virgil Vătăşianu a avut la bază tocmai notele furnizate de „Predescu Sanda”. În afara istoricilor de mai sus, agenta a mai fost utilizată de Securitate şi pentru supravegherea altor istorici clujeni, cum ar fi David Prodan, Constantin Daicoviciu, Ştefan Pascu, toţi având legături prezente sau trecute cu Italia.

Colaborarea Rodicăi Clopoţel cu organele de Securitate nu s-a oprit însă la anul 1960. La 13 octombrie 1961, nemulţumită de faptul că fusese abandonată, ea a trimis un memoriu conducerii M.A.I., în care cerea să fie reactivată ca informatoare. Întrucât nu a primit un răspuns rapid, şi-a reiterat de mai multe ori solicitarea. Până la urmă, a fost primită în audienţă de gen.-mr. Negrea Vasile, primul adjunct al lui Drăghici, care practic a cedat rugăminţilor şi a ordonat Direcţiei a III-a să încerce s-o folosească din nou ca informatoare. Cum în Bucureşti nu mai avea aceleaşi contacte ca în Cluj, în pofida solicitudinii de care dădea dovadă, aportul său informativ era slab. Foarte multe note informative a furnizat în februarie 1962, după ce efectuase o vizită în Cluj, prilej cu care avea să prezinte Securităţii date despre toate persoanele cu care se întâlnise. Notele au fost trimise Securităţii din Cluj, întrucât ele nu erau folositoare Direcţiei a III-a (de altfel, conform ofiţerului, notele le-a predat din proprie iniţiativă, întrucât nu îi ceruse nimeni să plece la Cluj şi să adune materiale)[69]. În plus, ea nu numai că a cerut ofiţerului ce o dirija să o recompenseze financiar („este avidă de bani”), dar i-a solicitat să intervină pentru a o încadra ca profesoară la Institutul Politehnic din Bucureşti, ceea ce însă acesta nu a reuşit. În consecinţă, s-a apreciat că ea colabora cu Securitatea doar din interese materialiste, astfel încât, în vara lui 1963, a fost abandonată definitiv[70].

Un caz şi mai interesant al informatorilor din această categorie este cel al agentului „Dan Gheorghe” (în unele rapoarte informative apare şi ca „Dan George”). Cu acest nume conspirativ semna notele informative către Securitate cunoscutul ziarist interbelic şi fruntaş politic Zaharia Boilă. Nepot prin alianţă cu Iuliu Maniu, Zaharia Boilă a fost prefect de Târnava Mică şi deputat în perioada interbelică. Cu calităţi intelectuale recunoscute, a condus ziarele „România Nouă” (1933-1945) şi „Patria” (1945-1947), condeiul său fiind una dintre principalele arme folosite de Iuliu Maniu şi P.N.Ţ. împotriva adversarilor politici şi a regelui Carol al II-lea, iar după 1945 împotriva comuniştilor. Din acest ultim motiv, în 1950 a fost arestat şi închis la Sighet, fiind eliberat abia în 1956. La 13 ianuarie 1961 a fost însă iarăşi arestat şi condamnat la cinci ani de închisoare. Având 70 de ani, s-a îmbolnăvit destul de grav încă înainte de proces, pe când se afla în detenţia Securităţii din Cluj, chiar şi gardienii apreciind că „nu mai rezistă regimului sever ce există la arest”[71]. Prin urmare, la 24 aprilie 1962, fiind conştient de faptul că nu avea nici o şansă să scape cu viaţă din detenţie, Zaharia Boilă a

[69] *Ibidem*, f. 164 passim

[70] *Ibidem*, ff. 1-2.

[71] Idem, dosar nr. 70.243, vol. 1, f. 24.

acceptat propunerea de a colabora cu Securitatea făcută de lt. maj. Papp Ioan, lucrător operativ prim la Biroul „K” din D.R.S. Cluj. Conform ofiţerului, „din discuţiile personale purtate cu acesta a rezultat că este dispus a lucra şi colabora cu organele M.A.I., însă solicită să fie ajutat uneori cu medicamente şi ceva mâncare, care să contribuie la refacerea sau mai bine zis menţinerea sănătăţii în timpul detenţiei”[72].

Practic, Boilă a încheiat acest pact din încercarea de a supravieţui, acţiune pe care o considerăm pe deplin justificată şi neimputabilă. Însă activitatea informativă desfăşurată apoi de el în slujba Securităţii aruncă această justificare în derizoriu. Ca agent al Securităţii timp de aproape 15 ani, a furnizat un număr enorm de note informative, referitoare la o multitudine de persoane, cu un efect represiv extrem de nociv, unele dintre ele conducând inclusiv la arestarea şi trimiterea în instanţă a unor persoane. Aşadar, fostul opresat s-a transformat într-o eficientă unealtă în mâinile represiunii. Iar din 1963, anul când a fost eliberat din detenţie, el nu mai avea nici măcar scuza că a colaborat pentru a-şi salva viaţa.

„Dan Gheorghe”, prin statutul şi legăturile pe care le avusese, s-a dovedit de la început a fi foarte util Securităţii, astfel încât o perioadă el nu a fost transferat la un penitenciar pentru executarea pedepsei, ci a fost menţinut în arestul D.R.S. Cluj, unde a fost folosit „în diferite combinaţii în rândul arestaţilor care se aflau sub cercetări la Serviciul VIII”. Securitatea fiind foarte mulţumită de serviciile sale, a fost transferat la Penitenciarul Botoşani, unde a fost utilizat cu succes la reeducarea foştilor lideri P.N.Ţ. şi P.N.L. închişi acolo. În baza activităţii sale informative, Securitatea l-a recompensat la 15 mai 1963, când a fost graţiat şi eliberat din detenţie. De asemenea, peste trei luni, fiicei sale Elena i-a fost ridicat D.O. stabilit în com. Viişoara, revenind la Cluj[73].

Sistemul graţierii unor deţinuţi de marcă în schimbul obţinerii din partea acestora a colaborării conspirate a început să fie practicat tot mai frecvent la începutul deceniului şapte. Erau avute în vedere mai ales persoanele cu o activitate politică semnificativă în trecut, întrucât după eliberare acestea puteau fi utilizate cu mult mai mare eficienţă pentru supravegherea şi influenţarea foştilor lor colegi politici, graţie statutului ce-l avuseseră. La începutul anilor ’60, conducerea M.A.I. a cerut analizarea cu atenţie a propunerilor de graţiere înaintate de comandantul Penitenciarului Aiud, col. Crăciun, şi recrutarea celor consideraţi a fi corespunzători[74]. După cum bine s-a afirmat, „recrutarea în penitenciar era considerată perioadă de probă şi verificare”[75].

După eliberarea din detenţie şi întoarcerea la Cluj, „Dan Gheorghe” a fost preluat de Biroul 2 „Partide politice” din Serviciul III, considerându-se că poate da bune rezultate în supravegherea foştilor lideri locali ai P.N.Ţ. şi P.N.L. Se sconta atât pe numeroasele sale legături cu persoane ce făcuseră parte din elita politică, intelectuală şi

[72] *Ibidem*, f. 4.

[73] Aceasta a fost eliberată nu numai ca o recompensă pentru colaborarea tatălui său, ci şi pentru propria colaborare: „pentru sinceritatea şi bunăvoinţa manifestată în colaborarea cu organele noastre, cât şi pentru valoarea informaţiilor pe care le-a furnizat, pentru stimularea sa în munca informativă de viitor” (*ibidem*, f. 32).

[74] Mihai Demetriade, *Descompunere şi reabilitare. Elemente cadru privind activitatea Grupului Operativ Aiud*, în „Caietele C.N.S.A.S.”, nr. 4/2009, p. 286.

[75] *Ibidem*.

eccleziastică (greco-catolică) a Clujului, cât şi pe statutul său de fost deţinut politic, care, teoretic, îl plasa mai presus de orice bănuială referitoare la o eventuală colaborare cu Securitatea. Iar agentul a răspuns întru-totul aşteptărilor şi, profitând de atuurile amintite, a furnizat un număr enorm de note informative referitoare la toţi foştii oameni politici din Cluj pe care-i cunoştea. Datele oferite de el au fost apreciate de Securitatea din Cluj ca fiind foarte valoroase, ele fiind folosite în toate dosarele de urmărire informativă ce le avea deschise asupra persoanelor din categoria amintită. În 1964, informaţiile furnizate de „Dan Gheorghe" au condus la arestarea şi trimiterea în instanţă a unui grup de persoane. În notele periodice de analiză, mr. Căbulea se exprima elogios referitor la activitatea acestui informator: „Agentul se prezintă la întâlniri punctual şi în toate cazurile cu material. Susnumitul respectă instructajul care i se face în scopul realizării sarcinilor trasate şi manifestă interes în acest sens"; „a dovedit orientare, spirit de sesizare (...) dovedindu-se a fi preocupat de îndeplinirea sarcinilor"[76].

Pentru „Dan Gheorghe", colaborarea cu Securitatea s-a transformat într-o adevărată preocupare, aproape o pasiune. Unele dintre afirmaţiile sale din notele informative ar putea avea chiar accente hilare, dacă nu am şti că, în urma activităţii sale de informator, mai mulţi oameni au fost aruncaţi în detenţie. Spre exemplu, într-una din note îşi exprima dezamăgirea faţă de faptul că, întrucât în acea zi plouase, nu întâlnise pe nici unul „din cei vechi" în parcul central din Cluj şi astfel nu-i putuse oferi ofiţerului date noi. De asemenea, aflat într-o vizită cu sarcini informative acasă la Ştefan Meteş, s-a arătat foarte nemulţumit de faptul că discuţia fusese acaparată de soţia istoricului, el nemaireuşind s-o canalizeze înspre direcţia dorită de Securitate („văzând că nu apuc la vorbă din cauza ei, am preferat să scurtez vizita")[77]. Acest gen de aprecieri este foarte greu de găsit la alţi informatori ai Securităţii, ele fiind definitorii pentru „caracterul" agentului.

Întrucât dovedea o mare conştiinciozitate şi solicitudine în colaborarea cu Securitatea, la care se adăuga şi faptul că avea legături numeroase în rândul fostei elite politice interbelice, mr. Căbulea aprecia în 1965 că „Dan Gheorghe" putea fi folosit şi pentru urmărirea unor obiective ale Securităţii din afara Clujului şi chiar din afara ţării[78]. Acestei idei i s-a dat curs, iar informatorul a fost utilizat cu foarte bune rezultate şi pentru urmărirea unor foşti lideri ai P.N.Ţ. din întreaga ţară, el fiind marşrutizat cu sarcini informative la Bucureşti, Timişoara, Braşov, Alba Iulia şi în alte localităţi. Agentul nu s-a dat în lături nici de la a oferi Securităţii informaţii inclusiv despre cumnatul său Ionel Pop. În 1966 a fost trimis special în acest scop la Bucureşti, la cererea Direcţiei a III-a, profitându-se de faptul că urma să fie găzduit de acesta. Cu ocazia respectivă, i s-a trasat şi sarcina de a-i vizita pe Ghiţă Pop, Corneliu Coposu, Ioan Hudiţă, Virgil Solomon, precum şi pe alţi foşti lideri P.N.Ţ., despre care trebuia să

[76] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 70.243, vol. 1, ff. 74, 81.
[77] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3.885, f. 13.
[78] „Agentul poate fi marşrutizat şi în alte localităţi din ţară, în scopul de a stabili concepţiile şi activitatea politică a unor elemente de talia sa. De asemenea, poate fi folosit şi în reluarea legăturilor cu multe elemente ce fac parte din emigraţia română din străinătate" (idem, fond Reţea, dosar nr. 70.243, vol. 1, f. 81).

adune cât mai multe date de actualitate[79]. Cum informaţiile aduse de informator cu acest prilej au fost apreciate ca fiind foarte valoroase, în anii următori a fost marşrutizat periodic la Bucureşti, sarcinile încredinţate fiind tot mai complexe.

În 1969, pentru a păstra şi mai bine conspirativitatea acestui agent valoros, mr. Căbulea i-a dat un nou nume conspirativ: „Botezan Petre". Apogeul „carierei" de informator a fost atins în 1973, şeful Serviciului I Informaţii interne din I.J. Cluj, lt.-col. Muşuroia Gheorghe, după ce arăta că informatorul „a furnizat un volum mare de informaţii în legătură cu foştii membri în conducerea partidelor politice burgheze P.N.Ţ. şi P.N.L. din Cluj, Bucureşti şi alte localităţi din ţară", preciza următoarele: „A fost marşrutizat la Bucureşti, cu care prilej a îndeplinit mai multe sarcini operative, dovedind o bună orientare în culegerea informaţiilor. S-a reuşit să se depisteze lucrări de importanţă deosebită pe linia planului «Biblioteca», fapt pentru care Direcţia I ne-a transmis mulţumiri scrise". Mai exact, „pe baza informaţiilor lui, organele noastre au intrat în posesia testamentului lui Iuliu Maniu în original". Pentru această activitate, numai în ultimul an fusese recompensat financiar de mai multe ori, cu suma totală de 2.200 lei[80]. De altfel, ca răsplată pentru informaţiile furnizate, încă din anul 1964 mr. Căbulea îi înmâna agentului periodic bani, de regulă 150 lei la două-trei luni. A fost abandonat în 1976, întrucât, dintr-o eroare cauzată de dorinţa de a obţine cât mai multe informaţii, exista suspiciunea că s-a deconspirat faţă de un fost lider P.N.Ţ.

Cum era şi firesc, Securitatea din Cluj l-a dirijat pe „Dan Gheorghe" şi pentru urmărirea istoricilor pe care-i avea în atenţie. A fost utilizat de regulă pentru supravegherea acelor istorici ce avuseseră şi o activitate politică în perioada interbelică, de care reuşea să se apropie mult mai bine. În perioada pe care o avem în atenţie, agentul a fost folosit mai ales pentru urmărirea lui Ştefan Meteş, care-l invita deseori să-l viziteze la domiciliu, şi a lui Coriolan Suciu.

Eşecul metodei atragerii treptate la colaborare: cazul Virgil Vătăşianu

În 1957 Serviciul II a deschis un D.V. asupra lui Virgil Vătăşianu, suspectându-l de spionaj în favoarea Italiei. „Argumentele" constau în faptul că fusese o perioadă îndelungată secretar al Şcolii Române de la Roma, precum şi o recentă vizită primită din partea Rosei del Conte, fost lector de limba italiană la Universitatea din Cluj, revenită temporar în 1956 în oraş. După ce verificarea a fost prelungită de mai multe ori, durând aproape trei ani, lt. maj. Banciu Constantin a conchis că suspiciunile nu erau întemeiate, cerând închiderea dosarului. De fapt, ofiţerul considera că, date fiind atitudinea corectă a istoricului şi faptul că era satisfăcut în plan profesional, acesta putea fi atras cu succes la colaborare şi folosit ca informator pe linia spionajului italian. Vătăşianu prezenta marele avantaj că avea legături cu toate persoanele ce studiaseră în Italia, precum şi cu profesorii români ce predaseră la Şcoala Română de la Roma.

Prin urmare, în 1959, lt. maj. Banciu a propus recrutarea lui Vătăşianu. Ofiţerul recunoştea însă că nu existau prea multe date care să confere o oarecare certitudine că Vătăşianu va accepta colaborarea. Şantajul nu putea da rezultate, deoarece nu se reuşise

[79] Pentru cheltuielile impuse de această deplasare, înainte de plecare i se oferise suma de 500 de lei (*ibidem*, f. 83).
[80] *Ibidem*, f. 299.

strângerea nici unui fel de material compromiţător la adresa acestuia, iar o recrutare pe bază de sentimente patriotice era destul de improbabilă („nu se poate afirma că este o persoană ataşată regimului"). Lt. maj. Banciu opina că putea fi folosită doar metoda atragerii treptate la colaborare, prin purtarea periodică a unor discuţii persuasive cu acesta, în care să i se prezinte nocivitatea activităţii desfăşurate de anumite persoane din anturajul său şi, gradual şi punctual, să i solicite sprijinul informativ. Întrucât metoda era nouă în practica organelor de Securitate şi reclama deţinerea de către ofiţerul recrutor a unei mari experienţe profesionale şi umane, precum şi a unor abilităţi intelectuale superioare, la care se adăuga şi faptul că obiectivul „este o persoană deosebit de inteligentă şi abilă, bucurându-se de aprecieri favorabile în rândul intelectualităţii clujene", lt. maj. Banciu propunea ca recrutarea să fie efectuată de unul dintre şefii Securităţii din Cluj[81]. Ofiţerul era conştient de faptul că Vătăşianu ar fi refuzat orice fel de discuţie de această natură cu un simplu angajat al Securităţii.

Propunerea a fost aprobată de şeful D.R.S. Cluj şi a fost avută în vedere o anumită vreme de conducerea Securităţii din oraş, după care a fost abandonată tacit, fără ca măcar să se treacă la o primă contactare. Foarte probabil că nici unul dintre ofiţerii de la vârful organelor locale de represiune, obişnuiţi cu recrutările pe bază de şantaj, nu a considerat că are toate calităţile necesare unei recrutări de o asemenea anvergură, nedorind să suporte consecinţele unui eşec aproape cert. Propunerii i se va da curs abia după patru ani, când la conducerea D.R.S. Cluj avea să vină un ofiţer mult mai ofensiv, mr. Nicolae Pleşiţă.

Revenirea istoricului în atenţia Securităţii s-a produs în februarie 1963, în momentul în care Ministerul Învăţământului a depus o cerere la Comisia pentru Vize şi Paşapoarte de pe lângă Consiliul de Miniştri pentru a obţine aprobarea plecării lui Vătăşianu în Italia pe o perioadă de 15 zile, în cadrul unui schimb de cadre didactice cu Universitatea din Bologna.

De toate aceste plecări în Occident era informată şi Direcţia Informaţii Externe, pentru a încerca să profite informativ cu sprijinul unora dintre aceste persoane. În acea perioadă, metoda avea deseori succes, întrucât li se sugera solicitanţilor că aprobarea de a pleca era condiţionată de colaborarea informativă cu Securitatea. Chiar dacă prevederile legale interziceau astfel de practici şi o persoană putea fi respinsă doar dacă era urmărită în mod calificat sau dacă avea „manifestări duşmănoase", omnipotenţa Securităţii era arhicunoscută şi prea puţini au fost cei care nu s-au temut de faptul că ignorarea solicitărilor acesteia putea să ducă la respingerea cererii de călătorie în Occident. Desigur, aceasta nu înseamnă automat că toţi cei ce au călătorit în străinătate în anii '60 au fost informatori ai Securităţii. În primul rând, Securitatea nu făcea presiuni de colaborare asupra tuturor persoanelor ce plecau în Occident (ceea ce ar fi fost şi foarte dificil de pus în practică chiar dacă ar fi dorit-o, în condiţiile creşterii substanţiale – faţă de trecut – a numărului cererilor aprobate). Eforturile de recrutare îi viza doar pe acei solicitanţi care aveau legături cu persoanele sau obiectivele pe care le urmărea informativ. Chiar şi aşa, persoanele inteligente şi abile reuşeau să se eschiveze în mod onorabil de la aceste solicitări, mimând colaborarea sau chiar creând iluzia că sunt dispuse să sprijine informativ Securitatea.

[81] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3.881, vol. 2, ff. 11-17.

Din rândul acestei ultime categorii a făcut parte şi Virgil Vătăşianu. După ce Securitatea a aflat de cererea istoricului de plecare în Italia, o fişă biografică a acestuia a fost trimisă la Biroul 2 din Serviciul I din D.I.E., care răspundea la nivel central de contracararea în exterior a acţiunilor anticomuniste ale emigraţiei române din Italia. Trecutul, legăturile şi prestigiul lui Vătăşianu îl făceau a fi foarte util pentru acel compartiment al D.I.E. Prin urmare, conducerea D.I.E. s-a mobilizat foarte rapid. La 26 februarie 1963, mr. Carata Tănase a întocmit un raport de deplasare la D.R.S. Cluj pentru „studierea şi recrutarea lui Virgil Vătăşianu (...) în scopul trimiterii sale cu sarcini informative în această ţară”[82]. Ajuns la Cluj, ofiţerul a consultat materialele informative deţinute de Securitatea locală şi a ajuns la concluzia că preconizata recrutare nu era chiar atât de uşor de realizat. A cerut să se dea curs vechii propuneri a lt. maj. Banciu Constantin, conform cărora şanse mai mari de succes ar fi avut un ofiţer superior, mai ales că acum statutul profesional şi social al lui Vătăşianu era şi mai înalt, el fiind proaspăt primit în Academia R.P.R. şi laureat al Premiului de Stat. La 2 martie 1963, s-a înaintat propunerea ca recrutarea să fie realizată la Cluj de şeful Serviciului I din D.I.E., mr. Moga Gheorghe, un ofiţer cu o pregătire superioară şi cu o foarte bună cunoaştere a domeniului, el fiind recent întors de la Roma, unde condusese timp de mai mulţi ani Rezidenţa de spionaj a D.I.E. din Italia[83]. Importanţa acordată de D.I.E. acestui caz reiese şi faptul că propunerea de recrutare a lui Vătăşianu a fost înaintată spre aprobare chiar lui Alexandru Drăghici, care s-a declarat pe deplin de acord[84].

Între timp, carieristul şef al D.R.S. Cluj, mr. Pleşiţă Nicolae, s-a gândit să profite el de această oportunitate, drept pentru care nu a mai aşteptat sosirea mr. Moga de la Bucureşti. Considerând şi el că propunerea lt. maj. Banciu, de atragere treptată la colaborare, era cea mai viabilă, ofiţerul a trecut personal la transpunerea ei în practică. La 4 martie 1963, mr. Pleşiţă l-a contactat pe Virgil Vătăşianu, având ca pretext cererea de plecare în Italia depusă de istoric. Discuţiile au avut un caracter exclusiv de tatonare, fiind axate doar pe activitatea ştiinţifică a istoricului. Cum Vătăşianu i-a răspuns politicos la toate întrebările („s-a dovedit a fi un element sincer”), mr. Pleşiţă a conchis că metoda de recrutare avea şanse de reuşită şi le-a ordonat subalternilor să adune date noi şi de actualitate despre istoric[85].

Pentru a se satisface şi solicitările D.I.E., coordonarea supravegherii lui Vătăşianu a fost încredinţată cpt. Cuibus Aurel, şeful Grupei I Informaţii externe din cadrul D.R.S. Cluj. La 5 martie 1963 acesta a întocmit un plan de măsuri, în care se prevedea interceptarea întregii corespondenţe a istoricului, precum şi introducerea de mijloace T.O. în locuinţa acestuia (aparatura de ascultare urma să fie instalată în perioada în care Vătăşianu se afla în Italia). De reţinut este faptul că ofiţerul îi alocase deja lui Vătăşianu un nume conspirativ („Vlădescu”) deşi acesta se afla în curs de recrutare, neexistând nici un fel de certitudine că urma să accepte colaborarea[86].

[82] Idem, fond S.I.E., dosar nr. 3.075, f. 6.
[83] Idem, fond Cadre, dosar nr. 46, f. 126.
[84] Idem, fond S.I.E., dosar nr. 3.075, f. 7.
[85] *Ibidem*, f. 12.
[86] *Ibidem*, f. 15.

Securitatea a continuat să menţină acelaşi ritm accelerat de acţiune. Astfel, la 12 martie 1963, mr. Moga Gheorghe s-a deplasat la Cluj pentru a-l contacta şi el pe Virgil Vătăşianu. Istoricul a fost invitat la sediul Securităţii locale, pretextul fiind iarăşi cererea depusă de plecare în Italia. Chestionat asupra activităţii sale din trecut în Italia, el i-a arătat ofiţerului că a avut preocupări „exclusiv ştiinţifice şi nu s-a ocupat şi nu se ocupă cu politica". Vătăşianu a subliniat faptul că el considera ca o datorie a sa să-şi desfăşoare cât mai bine activitatea de cercetare. Mr. Moga i-a spus că Securitatea are încredere în el, dar că are „obligaţia cetăţenească" de a face o informare verbală după întoarcerea din Italia, lucru cu care istoricul a fost de acord. Ofiţerul a considerat că rezultatele obţinute erau suficiente pentru prima tatonare şi nu a insistat mai mult, neindicându-i nici o ţintă concretă şi nici o persoană sau problemă pe care să le aibă în vedere[87]. În raportul său, mr. Moga preciza că era nevoie de o nouă contactare a istoricului, după întoarcerea acestuia din Italia, şi, în funcţie de rezultatul acesteia, urma să se decide dacă aveau să fie continuate demersurile pentru atragerea la colaborare[88]. Mai exact, se putea trece la recrutare doar dacă Vătăşianu ar fi prezentat o informare „onestă", referindu-se şi la unele dintre obiectivele Securităţii.

Virgil Vătăşianu nu a confirmat însă aşteptările Securităţii. La întoarcerea din Italia, istoricul a „uitat" promisiunea făcută mr. Moga, neprezentându-se la Securitate pentru a face informarea verbală făgăduită. Abia după două luni, la solicitarea expresă a mr. Pleşiţă, a avut o întâlnire cu acesta, dar „n-a avut nimic deosebit de semnalat" referitor la vizita şi activitatea sa în Italia şi nici despre persoanele întâlnite acolo. Mr. Moga a conştientizat faptul că istoricul refuza să colaboreze şi, neavând nici un mijloc de constrângere, a dispus abandonarea tentativei de recrutare şi sistarea contactelor cu acesta[89]. Beneficiind de statutul său profesional şi social ridicat şi de faptul că era „pe val" din punct de vedere ştiinţific (fără însă a face compromisuri ideologice), Virgil Vătăşianu a reuşit să reziste într-o manieră elegantă presiunilor Securităţii şi să nu accepte colaborarea informativă.

Un „fiu de ţăran sărac" refuză să devină informator

Tot în 1963 s-a consumat şi o altă tentativă eşuată de recrutare a unui cercetător de la Institutul de Istorie. Este vorba de Liviu Botezan, ce activa şi ca lector al Institutul Pedagogic din oraş, după ce anterior fusese asistent la Facultatea de Istorie din „U.B.B.". Asupra lui s-a oprit cpt. Toma Dumitru, şef birou în cadrul Serviciului VII Supraveghere operativă şi investigaţii, care avea nevoie de un agent pe linie de investigaţii în cartierul în care locuia Botezan, precum şi la locurile acestuia de muncă. Ofiţerul sublinia mai ales că pe strada pe care domicilia cercetătorul locuiau mai mulţi

---

[87] La începutul anilor '60, folosirea de către Securitate a metodei atragerii treptate la colaborare se afla încă într-un stagiu incipient, ea fiind perfecţionată abia la sfârşitul deceniului şapte. În acea perioadă, simplul fapt că obiectivul accepta să stea de vorbă cu ofiţerul de Securitate era apreciat ca un rezultat pozitiv al primei contactări. Foarte rar erau trasate sarcini informative după această primă discuţie, ele fiind date gradual, în timpul următoarelor contactări, şi doar în situaţia în care persoana în cauză manifesta disponibilitate în acest sens.

[88] Idem, fond S.I.E., dosar nr. 3.075, ff. 21-26.

[89] *Ibidem*, f. 75.

maghiari şi era necesar un informator care să furnizeze date referitoare la comportarea acestora.

Anumite detalii din biografia lui Botezan i-au creat ofiţerului impresia că el va accepta de bună voie colaborarea cu Securitatea: participase ca voluntar pe Şantierul de la Bumbeşti-Livezeni, fusese secretar BOB U.T.M. la facultate, iar după ce terminase armata a muncit trei ani ca locţiitor politic la un detaşament de muncă din Urziceni. În plus, cpt. Toma credea că determinant va fi şi simţul de clasă al cercetătorului. Raportul său cu propunerea de atragere la colaborare, din 11 iunie 1963, este elocvent: „Recrutarea candidatului se va face pe baza sentimentelor sale patriotice. Garanția că viitorul agent va colabora în mod cinstit cu organele Securității Statului rezultă din faptul că cel în cauză este fiu de ţăran sărac, de mic copil a cunoscut greutăţile existente în regimul burghezo-moşieresc”[90].

După ce a fost obţinut avizul mr. Pleşiţă, ofiţerul a trecut la transpunerea în practică a recrutării. În seara de 28 iunie 1963, cpt. Toma l-a abordat pe Liviu Botezan într-un birou din clădirea „U.B.B.”, purtând discuţia conform planului („pe teme politice, cu privire la lupta de clasă pe tărâm ideologic şi alte probleme, care mi-au dat posibilitatea să-i fac propunerea de a colabora în secret cu organele noastre”). După trei ore, probabil lipsit pe moment de alte soluţii, Botezan s-a arătat a fi „convins” de argumentele ofiţerului şi a acceptat să semneze un angajament de colaborare, primind numele conspirativ „Şoş Gheorghe”, stabilind totodată o primă întâlnire informativă peste două săptămâni[91].

Spre stupoarea ofiţerului, la această reîntâlnire Botezan l-a anunţat că refuză „în mod categoric” să furnizeze vreo informaţie Securităţii. Pentru a oferi o motivare poziţiei sale şi a scăpa de presiunile Securităţii, cercetătorul a prezentat tot felul de pretexte, susţinând inclusiv faptul că „de cei din jur este considerat ca un element dubios”, fiind evitat de „inamicii” regimului. La 11 septembrie 1963, Securitatea a făcut o ultimă tentativă de a-l determine totuşi să colaboreze, de această sarcină ocupându-se locţiitorul şefului Serviciului VII, mr. Demeter Carol, care a avut şi el o discuţie cu Liviu Botezan. Fără nici un fel succes însă: „ne-a confirmat că manifestă rea voinţă şi că priveşte problema colaborării cu organele noastre cu puţin simţ de răspundere”. Prin urmare, la 17 septembrie 1963, mr. Pleşiţă a fost nevoit să aprobe abandonarea „informatorului” şi să bifeze un nou eşec[92].

Insuccesul creării de agentură în rândul maghiarilor

Începând de la sfârşitul anilor ’50, Securitatea din Cluj era tot mai mult interesată de obţinerea unor date referitoare la lucrările ştiinţifice ale intelectualilor din oraş, din dorinţa de a vedea dacă nu cumva aceştia urmăreau să insereze unele idei „subversive” în lucrările lor. În atenţie se aflau cu precădere volumele şi studiile care tratau problemele etnogenezei şi continuităţii românilor în Transilvania. Într-o primă fază, Securitatea s-a mulţumit cu adunarea de la agenţi a notelor informative în care erau semnalate aceste probleme, fără a încerca să afle prea multe amănunte suplimentare.

[90] Idem, fond Reţea, dosar nr. 178.645, ff. 1-3.
[91] *Ibidem*, ff. 5-6.
[92] *Ibidem*, f. 8.

Treptat, pe măsură ce materialele de acest tip se înmulţeau, ofiţerii clujeni de Securitate au început să solicite informatorilor precizări cât mai nuanţate şi mai concrete, sesizând faptul că acestea puteau prezenta importanţă. Credem că această modificare de optică a organelor de represiune s-a datorat şi schimbărilor în ceea ce priveşte viziunea regimului comunist asupra politicii naţionale, în ultimii ani ai lui Gheorghiu-Dej făcându-se primii paşi vizibili în direcţia naţional-comunismului. Securitatea a devenit astfel mult mai atentă la acest tip de probleme ideologice, iar în anii următori s-a concentrat tot mai mult pe aceste aspecte, apogeul fiind atins în a doua parte a regimului Ceauşescu. Prevenirea încă din fază incipientă a apariţiei unor lucrări cu conţinut neconvenabil regimului a fost avută în vedere de către Securitate abia de la finalul anilor '50, pentru ca, ulterior, acestei activităţi să-i fie acordată o atenţie tot mai sporită.

De asemenea, Securitatea din Cluj a fost obligată practic să acorde o atenţie mult mai mare acestor aspecte şi ca urmare a apariţiei unor evenimente locale care-i reclamau intervenţia informativă. Ne referim aici la demonstraţia studenţilor români din seara zilei de 24 ianuarie 1959, ce a avut evidente nuanţe naţionaliste[93], precum şi la scandalul – izbucnit în martie 1959 – legat de apariţia unui manual de gramatică a limbii maghiare, ce conţinea expresii anticomuniste, manual redactat de doi cercetători maghiari de la Filiala Cluj a Academiei R.P.R. (Francisc Gazda şi Jenö Nagy), primul dintre ei cunoscut cu concepţii revizioniste[94].

---

[93] Cu ocazia împlinirii Centenarului de la înfăptuirea Unirii Principatelor, autorităţile comuniste au dorit să profite propagandistic de acest moment, aniversând pentru prima dată evenimentul în mod oficial. Vestea i-a însufleţit imediat pe studenţii români din Cluj, care au fost prezenţi în număr foarte mare la serbare, iar după finalizarea ceremoniei publice au continuat să sărbătorească în centrul oraşului, jucând la nesfârşit *Hora Unirii*. La lăsarea serii, studenţii s-au despărţit în mai multe grupuri mari, de regulă pe profilul studiilor, fiecare mergând la profesorii favoriţi pentru a le cânta serenade. Practic întreg oraşul era străbătut de grupuri de studenţi ce cântau cântece naţionale. Era pentru prima dată după aproape 15 ani când studenţii români din Cluj aveau ocazia de a da frâu liber sentimentelor lor naţionale. Însă cum acestea fuseseră înăbuşite prea mult timp, exista şi pericolul ca manifestaţia să degenereze, poate chiar să ducă la violenţe contra maghiarilor. După cum afirma un participant, „dacă s-ar fi spus ceva, nimic n-ar fi fost în stare să oprească masa aceea imensă de studenţi care manifestau româneşte" (idem, fond Reţea, dosar nr. 144.541, f. 45). Probabil că acesta a fost şi motivul principal, alături de faptul că manifestaţiile scăpaseră total de sub controlul organelor de stat, care a determinat Securitatea şi Miliţia să intervină de urgenţă. Primele arestări au fost operate chiar în acea noapte, ele continuând timp de mai multe luni, pe măsură ce noi nume de participanţi erau descoperite din anchetarea celor reţinuţi. Printre victime s-a numărat şi tânărul arheolog Ion Horaţiu Crişan, arestat după ce soţia sa a recunoscut în anchetă că în locuinţa lor s-au cântat „cântece naţionaliste" (mai exact, *Deşteaptă-te române!*). Dacă Crişan a scăpat de proces – graţie intervenţiilor lui Constantin Daicoviciu – alţii au fost mai puţin norocoşi, mai mulţi studenţi participanţi la manifestaţie fiind condamnaţi, împreună cu profesorii Eduard Pamfil (care a ţinut un discurs înflăcărant studenţilor ce cântau *Hora Unirii*, discurs taxat de „Axinteanu" ca fiind „fals naţionalist, demagogic") şi Octavian Balint (care a şi decedat în detenţie, la 14 august 1962, la Periprava). Vezi detalii referitoare la anchetă şi proces în idem, fond Penal, dosar nr. 1.592, vol. 1-6.

[94] În 1956, Editura Didactică le-a cerut lui Francisc Gazda, Jeno Nagy şi Nicolae Fejer să redacteze un manual de gramatică a limbii maghiare pentru clasa a VI-a. Editura i-a solicitat lui

Securitatea din Cluj avea aşadar un exemplu concret al faptului că lipsa controlului materialelor redactate şi publicate de oamenii de ştiinţă sau de intelectuali putea să ducă la apariţia unor lucrări cu conţinut necorespunzător, astfel încât va depune eforturi tot mai susţinute pentru a preveni apariţia unor cazuri similare. În acord cu schimbarea politicii partidului în problema naţională, o atenţie tot mai mare trebuia acordată materialelor redactate de oamenii de ştiinţă maghiari, pentru a se evita publicarea unor materiale cu nuanţe naţionaliste, iredentiste sau revizioniste.

Acţiunile Securităţii din Cluj au trecut însă rapid de la descoperirea acestor probleme ştiinţifice de „diversionism ideologic" la supravegherea foarte atentă a intelectualilor maghiari, o atenţie deosebită fiind acordată, desigur, istoricilor. Iniţial, pentru supravegherea cercetătorilor de naţionalitate maghiară suspectaţi de atitudine naţionalistă, Securitatea s-a folosit cu succes de informatori recrutaţi din rândul istoricilor români, speculând sentimentele antimaghiare ale unora dintre aceştia. De multe ori, atunci când li se solicitau note informative referitoare la maghiari, agenţii români nu ezitau prea mult în a se lansa în diverse acuze, unele chiar virulente, la adresa colegilor lor de altă etnie[95].

Faptul că Securitatea din Cluj avea în rândul istoricilor doar agenţi români aducea însă anumite greutăţi în ceea ce priveşte supravegherea informativă a cercetătorilor maghiari suspectaţi de a avea o poziţie iredentistă. Mai exact, informatorii români, chiar dacă furnizau date de valoare, nu puteau fi folosiţi la potenţialul maxim, întrucât ei nu erau acceptaţi în cercul maghiarilor aflaţi în atenţie. Tocmai din aceste motive, ofiţerii din Biroul 7 al Serviciului III şi-au concentrat eforturile în direcţia recrutării unor agenţi din rândul istoricilor maghiari, de preferinţă dintre aceia care aveau legături cu cei acuzaţi de atitudini naţionaliste.

Preocuparea pentru crearea unei reţele informative printre intelectualii maghiari era mai veche, ea datând din perioada imediat următoare evenimentelor revoluţionare

Gazda, care era şeful colectivului de redactare, să introducă şi un vocabular de cuvinte maghiare uzuale. Cei trei au întocmit manualul, ce a fost folosit de elevi în anii şcolari 1957/1958 şi 1958/1959. La începutul lui 1959, când Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor a dorit să reediteze manualul, s-a observat faptul că ordinea în care erau aşezate cuvintele în vocabular, deşi respecta criteriul alfabetic, ducea la apariţia unor expresii „cu conţinut duşmănos". Spre exemplu: „tânăr muncitor/animal de jug"; „capitalism/sclipitor"; „nebunie/bolşevic"; „mamă vitregă/Moscova"; „tribunal popular/cel care prosteşte poporul"; „în unitate/salariu de mizerie/fără apă, fără mâncare" etc. Securitatea a fost informată imediat, descoperindu-se că cei trei întocmiseră în 1955 un manual pentru clasa a V-a cu un vocabular identic, care fusese tipărit şi folosit fără ca nimeni să observe expresiile amintite. Întrucât ambele vocabulare fuseseră redactate exclusiv de către Francisc Gazda, acesta a fost trimis în judecată, în timp ce Nagy şi Fejer au fost eliberaţi (idem, fond Documentar, dosar nr. 13.190, ff. 165-172).

[95] Spre exemplu, în 1964, un simplu D.V. deschis pe numele lui Ştefan Ferenczi (ca suspect de spionaj în favoarea Marii Britanii), s-a transformat în D.U.I., întrucât agenţii „Leonid", „Oprea Vasile", „Ionescu Vasile" şi „Popa Ioan" (toţi români), deşi au infirmat suspiciunile iniţiale ale Securităţii, au arătat că istoricul maghiar „desfăşoară activitate naţionalistă maghiară". D.U.I.-ul a fost închis în 1969, când s-a constatat că erau false „sesizările" informatorilor români, de tipul: „şovin încarnat", „unul dintre cei mai înfocaţi naţionalişti" (idem, fond Informativ, dosar nr. 557.774, vol. 1, ff. 1-2, 369).

de la Budapesta, din anul 1956. La 6 mai 1957, şeful Biroului 7, lt. maj. Domniţa Nicolae, a transmis următorul ordin subordonaţilor săi: „Acordaţi atenţie pentru urmărirea informativă a elementelor naţionaliste maghiare de la Academie. Trebuie recrutat de urgenţă agent”[96].

Dar, de la momentul transmiterii ordinului și până la transpunerea lui în practică, aveau să treacă mai bine de trei ani. Abia în toamna anului 1960 Securitatea din Cluj a trecut la recrutarea unui istoric maghiar, acţiunea finalizându-se însă cu un eşec. Astfel, lt. maj. Domniţa Nicolae s-a oprit asupra lui Samu Benkö, crezând că acesta va accepta foarte uşor să devină agent al Securităţii. Două au fost motivele principale care l-au condus la această concluzie. Benkö fusese ajutat pentru obţinerea unei locuinţe de către şeful D.R.S. Cluj, col. Breban Iosif. Apoi, el avea o origine socială (fiu de preot), un trecut (membru în două organizaţii horthyste) şi anumite manifestări imputabile (atitudini „reacţionare”), motive pentru care de altfel şi fusese exclus din P.M.R. şi apoi îndepărtat din învăţământul superior. Astfel, lt. maj. Domniţa spera că fie Benkö va accepta colaborarea de bunăvoie, graţie serviciului făcut de col. Breban, fie va fi şantajat şi obligat s-o facă pe baza datelor „compromiţătoare” deţinute asupra lui.

La 10 noiembrie 1960, ofiţerul a trecut la cunoașterea personală a istoricului, invitându-l la Serviciul Cadre al Filialei din Cluj a Academiei. După ce şi-a declinat calitatea de ofiţer de Securitate, lt. maj. Domniţa i-a solicitat lui Benkö anumite date referitoare la Tordai Zádor, un intelectual maghiar recent emigrat în Ungaria, acuzat în trecut de atitudine naţionalistă şi devieri ideologice. După un moment iniţial de timorare, Benkö – sesizând că Securitatea nu avea de fapt nici o problemă cu el – a fost cooperant şi a furnizat puţinele informaţii pe care le deţinea, în condiţiile în care el nu avusese relaţii apropiate cu Tordoi. În acelaşi timp, datele pe care el le-a adus la cunoştinţa Securităţii – referitoare la anumite „greşeli ideologice” ale lui Tordoi – erau publice şi arhicunoscute, acesta fiind criticat în mod oficial în presa clujeană. Apoi, Tordoi plecase definitiv în Ungaria, iar acţiunile Securităţii din Cluj asupra lui nu mai puteau avea repercusiuni directe.

Lt. maj. Domniţa a interpretat în mod greşit disponibilitatea istoricului, întocmind un raport foarte favorabil, propunând recrutarea: „candidatul a avut o poziţie corespunzătoare (…) este o fire deschisă, comunicativă, inteligent, cu memorie bună, are spirit de sesizare a problemelor şi discernământ în analizarea lor (...) manifestă încredere şi recunoştinţă faţă de organele noastre, ca urmare a faptului că tov. col. Breban i-a dat locuinţă”[97].

Scopul recrutării îl constituia obţinerea de date referitoare la mai mulţi intelectuali maghiari din Cluj, suspectaţi că ar fi avut o atitudine naţionalistă: Edgar Balogh, compozitorul Adalbert Markos, sculptorul Alexandru Benczedi, pictorul Vasile Darko, avocatul Ludovic Varga, scriitorii Vasile Földes şi Andor Bajor, cercetătorii Karoly Kos, Attila Szabo, Iosif Farago ş.a. Alături de aceştia erau vizaţi şi o serie de istorici maghiari ce activau la Institutul de Istorie, pe motiv că „menţin strânse legături între ei şi efectuează schimburi de documente de arhivă cu cercetătorii din R.P. Ungară

[96] Idem, dosar nr. 185.605, vol. 7, f. 70.
[97] Idem, fond Reţea, dosar nr. 1.182, f. 11.

în afara acordului oficial dintre Academia R.P.R. şi R.P. Ungară"[98]. Era vorba despre Sigismund Jakó, Iosif Pataki, Elek Csetri şi Elemer Jancso. Cu toţi aceştia, Samu Benkö se afla în bune relaţii de prietenie, unii aflându-se chiar în cercul său intim, ceea ce garanta obţinerea unor informaţii de valoare în cazul în care se reuşea atragerea lui la colaborare.

Întrucât lt. maj. Domniţa nu mai era atât de sigur că Benkö avea să accepte de bunăvoie colaborarea, recrutarea urma să fie efectuată „pe baza materialelor compromiţătoare, care constau în materiale de arhivă, declaraţii şi materiale informative verificate, din care rezultă manifestări naţionaliste şi duşmănoase"[99]. Spre exemplu, un agent arăta faptul că, în timpul revoluţiei de la Budapesta, Benkö îi luase în mod deschis apărarea lui Imre Nagy şi chiar avusese un conflict cu Istvan Astalos, care îi înjurase pe contrarevoluţionarii maghiari[100]. Totodată, Securitatea deţinea şi date care atestau faptul că, înainte de anul 1945, Benkö făcuse parte din diverse grupări paramilitare horthyste (Hokk şi Levente) şi că în 1944 se retrăsese în Ungaria împreună cu trupele horthyste, putând fi astfel acuzat că în trecut avusese o poziţie fascistă.

Pe baza tuturor acestor probe, Samu Benkö urma a fi anchetat cu minuţiozitate şi obligat să le recunoască, în mod detaliat, în scris. Apoi, trebuia să fie ameninţat că urma să suporte consecinţe penale (cu toate că, în realitate, nici una din faptele de mai sus nu erau în mod explicit incriminate de vreo lege din România). În final, urma să i se ofere „soluţia salvatoare" pentru reabilitare: colaborarea cu Securitatea.

Conform lt. maj. Domniţa, „garanţia că va accepta colaborarea cu organelor noastre constă în faptul că își iubeşte mult familia, ţine la postul pe care îl ocupă şi nu este un element fanatic"[101]. După cum se va vedea, această constatare nu era foarte precisă, întrucât Samu Benkö nu va ezita să se supună eventualelor riscuri rezultate din neacceptarea colaborării cu Securitatea.

Întrucât se preconiza că era posibil faptul ca recrutarea istoricului să dureze timp de câteva zile, lt. maj. Domniţa Nicolae avea să întocmească un plan care să permită reţinerea acestuia în perioada respectivă fără a da nimănui de bănuit: „În ceea ce priveşte locul recrutării, s-a fixat sediul regionalei M.A.I. Cluj, unde va fi adus astfel: Prin directorul Institutului de Istorie – Daicoviciu Constantin – se va organiza trimiterea lui într-un raion din regiune pentru o documentare. În dimineaţa zilei fixate pentru deplasare va fi luat în supraveghere, iar pe traseu oprit, transportat la sediul regiunii, unde va fi anchetat"[102].

Planul a fost pus întocmai în practică, Benkö fiind reţinut în dimineaţa zilei de 21 decembrie 1960, ora 8^{30}, de către lt. Dobrinescu Florian şi lt. maj. Domniţa Nicolae, care au trecut imediat la anchetarea lui. Cu toate că ancheta a durat până în noaptea de 23 decembrie 1960, ora 23^{30}, adică timp de 63 de ore, iar la ea au participat şi ofițeri din conducerea superioară a D.R.S. Cluj (mr. Hancheş Ioan, cpt. Mărgineanu Emil – şeful

---

98 *Ibidem*, f. 5.
99 *Ibidem*, f. 8.
100 Din acest motiv, în 1957 şeful Serviciului III a dispus încadrarea informativă a lui Benkö, însă indolenţa subordonaţilor lui a făcut ca ordinul să nu fie pus, în mod real, în practică (*ibidem*, f. 7).
101 *Ibidem*, f. 8.
102 *Ibidem*, f. 9.

Serviciului III – şi col. Breban Iosif), Samu Benkö a rezistat în mod demn, refuzând să recunoască orice acuzaţie ce i-a fost adusă. De asemenea, a refuzat categoric să furnizeze informaţii referitoare la persoanele cu privire la care i s-au cerut date („a relatat doar aspecte minore"). Cu toată intervenţia personală a col. Breban în anchetă, care i-a reamintit sprijinul locativ pe care i-l acordase, Benkö a rămas neclintit pe poziţie. În aceste condiţii, ofiţerii de Securitate nici nu şi-au mai pus problema de a-i propune colaborarea, fiind evident faptul că istoricul ar fi refuzat să devină informatorul Securităţii[103].

La finalul anchetei, Benkö a fost obligat să semneze o declaraţie prin care se angaja să păstreze confidenţialitatea asupra scurtei sale arestări: „nu voi discuta cu nimeni sub nici o formă despre faptul că în perioada 21-23 decembrie am fost anchetat de către organele Securităţii de Stat (…) nu voi discuta despre cele văzute şi discutate cu ocazia anchetei ce s-a efectuat"[104].

Ca urmare a eşuării încercării de recrutare a lui Samu Benkö, în anul 1964 cpt. Imbăruş Nicolae reitera necesitatea creării unor informatori printre maghiarii de la Institutul de Istorie: „ţinând cont de faptul că în cadrul acestui obiectiv nu dispunem de nici un agent de naţionalitate maghiară, se impune necesitatea recrutării unui agent cu posibilităţi de informare în rândul elementelor naţionaliste, pentru a asigura supravegherea informativă a acestora"[105].

Cpt. Imbăruş Nicolae s-a oprit asupra lui Acaţiu Egyed, care era cercetător la Institutul de Istorie din anul 1952. Egyed nu era membru de partid – deci pentru recrutarea lui nu era nevoie de consimţământul primului-secretar al Comitetului Regional de Partid Cluj – dar, în acelaşi timp, era cunoscut faptul că avea o poziţie partinică publică. Membru al U.T.M. din anul 1949 şi absolvent al Universităţii Serale de Marxism-Leninism, istoricul maghiar deţinuse în paralel şi funcţiile de propagandist la Comitetul Orăşenesc P.M.R. Cluj şi responsabil cultural pe linie sindicală. De asemenea, activitatea ştiinţifică a lui Egyed se înscria perfect pe linia marxist-leninistă[106], la care se adăuga şi faptul că fusese o perioadă responsabil cu munca ştiinţifică în biroul organizaţiei de bază a P.M.R. din Institutul de Istorie. După cum se poate observa, loialitatea sa faţă de regim nu putea fi contestată, el nefiind membru de partid doar din simplul motiv că întârziase să depună o cerere în acest sens, fiind exclus din U.T.M. pentru depăşirea vârstei maxime.

Nu în ultimul rând, un alt avantaj pentru Securitate era reprezentat şi de faptul că Egyed locuia chiar în clădirea Institutului de Istorie. Aflându-se permanent în proximitatea obiectivelor urmărite, acest lucru facilita foarte mult şi modul de întâlnire cu informatorul, prezenţa ofiţerului de legătură netrezind nici un fel de bănuieli într-o instituţie frecvent circulată.

[103] *Ibidem*, ff. 1-2.
[104] *Ibidem*, f. 3.
[105] Idem, fond Documentar, dosar nr. 16.525, vol. 25, ff. 35-36.
[106] Contribuţiile sale aveau în vedere îndeosebi începuturile mişcării muncitoreşti în Transilvania: *Istoricul asociaţiilor muncitoreşti din Transilvania între anii 1868-1872*, în „Studii", nr. 6/1956, pp. 27-50; *Mişcări muncitoreşti şi ţărăneşti în Transilvania. 1905-1907*, Bucureşti, 1961.

Pe parcursul studierii lui Egyed, Securitatea a observat faptul că acesta avea legături cu mai mulţi istorici din Ungaria, care veneau periodic la cercetare în arhivele şi bibliotecile din Cluj. Cum o parte dintre aceste persoane se aflau în atenţia Serviciului II Contraspionaj, sarcina recrutării lui Egyed a fost transferată structurii respective, chiar dacă punctarea şi verificarea candidatului au fost efectuate de către Serviciul III. La 26 iunie 1965, Egyed a fost contactat la domiciliu de către lt. maj. Gorcea Pamfil, ofiţer II în Serviciul II. În raportul referitor la modul cum a decurs întâlnirea, lt. maj. Gorcea arăta că cercetătorul nu era atât de util pe linie de contraspionaj pe cât crezuse, dar preciza următoarele: „Candidatul şi-a manifestat asentimentul în legătură cu o eventuală solicitare a sa de către organele noastre”[107].

În consecinţă, recrutarea lui Egyed a fost plasată din nou Serviciului III. În octombrie 1965, istoricul maghiar a fost contactat de către cpt. Imbăruş Nicolae, care a observat şi el disponibilitatea celui în cauză de a colabora. În opinia ofiţerului, cercetătorul maghiar „va putea fi folosit în bune condiţii pentru încadrarea informativă a numiţilor: Jakó Sigismund, Jordáky Lajos, Benkö Samu, Hajos Iosif, Pataki Iosif, Ferenczi Ştefan şi Korodi Iosif, deoarece cu unii din ei se află în relaţii de prietenie, iar cu ceilalţi colaborează în probleme profesionale”[108]. În consecinţă, ofiţerul a propus contactarea în continuare a lui Egyed, „în scopul atragerii lui treptate la colaborare cu organele noastre”, la întâlniri urmând să participe şi şeful Biroului 7, cpt. Domniţa Nicolae. Şeful Serviciului III, mr. Dumitrescu Dumitru, a aprobat această procedură, cu următoarele menţiuni: „În timpul contactărilor în vederea atragerii la colaborare să se aibă în vedere posibilităţile informative şi îndeosebi calităţile de care dispune candidatul. Atenţie multă trebuie avută pentru ca în discuţiile cu el să nu-i punem probleme care ar afecta personalitatea sau demnitatea lui”[109].

Cu toate acestea, recrutarea ca informator a lui Acaţiu Egyed nu avea să fie finalizată, întrucât verificarea cu atenţie a concepţiilor acestuia a dezvăluit Securităţii că el nu era deloc potrivit pentru scopul dorit, adică urmărirea istoricilor maghiari suspectaţi de atitudini naţionaliste.

Primele semne de întrebare au apărut în timpul discuţiilor avute cu ocazia contactărilor iniţiale, când a fost abordată şi tema activităţii unor istorici maghiari din Cluj, cum ar fi Lajos Vajda şi Iosif Kovács. Referitor la Vajda, Egyed a afirma faptul că „unele lucrări ale sale ar putea crea impresia că sunt tendenţioase, de natură naţionalist-maghiară, însă dacă faptele sunt analizate în contextul în care au avut loc atunci se infirmă această impresie de suprafaţă”[110]. Mai exact, Egyed încerca să demonstreze faptul că poziţia lui Vajda era una corectă şi nu naţionalist-iredentistă cum considera Securitatea. Ulterior, ofiţerii de Securitate au realizat şi faptul că Egyed era în relaţii de prietenie cu unii istorici maghiari consideraţi a fi naţionalişti, apreciind favorabil opiniile acestora. În aceste condiţii, Securitatea nu a mai trecut la recrutarea lui Acaţiu Egyed (fiind conştientă că nu putea avea încredere în notele acestuia referitoare la

[107] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 16.525, vol. 25, f. 42.
[108] *Ibidem*, f. 40.
[109] *Ibidem*, f. 35.
[110] *Ibidem*, f. 39.

„naţionaliştii" maghiari) şi a început să-l supravegheze informativ, chiar dacă la o intensitate scăzută.

Concluzii

Se observă faptul că, pe parcursul perioadei analizate, Securitatea din Cluj nu a acţionat sistematic şi consecvent în direcţia creării de agentură în Institutul de Istorie. Până în anii '60, recrutările s-au făcut în salturi, ca urmare a unor directive primite de la centru prin care se cerea şi acoperirea mediului intelectual. Recrutarea celor două mari serii de informatori a fost reactivă, fiind cauzată de contextul intern din anul 1952, respectiv 1956. Sugestiv este mai ales faptul că până în 1952 Securitatea nu a avut nici un informator în Institut.

La începutul anilor '60, când Securitatea a luat iniţiativa de a trece la o politică activă de recrutări, rezultatele nu au fost – pentru moment – cele aşteptate, înregistrându-se mai multe eşecuri, cel mai substanţial fiind imposibilitatea pătrunderii în rândul istoricilor maghiari. Au fost însă doar insuccese de moment, specifice trecerii la o nouă etapă şi acomodării cu noile metode de recrutare şi obiective. În anii '70-'80, Securitatea a controlat întreg spaţiul istoriografic clujean, în parte şi cu sprijinul informatorilor recrutaţi în perioada Gheorghiu-Dej (foarte activ dovedindu-se a fi „Ionescu Vasile"/„Zimbran").

O altă concluzie ce se evidenţiază pentru perioada tratată este aceea că marea majoritate a informatorilor nu au fost recrutaţi pentru supravegherea istoricilor ca atare, ci pentru acoperirea altor probleme de care erau preocupate organele de represiune. Şi în această privinţă se observă faptul că recrutările au fost efectuate în strânsă legătură cu modificarea obiectivelor Securităţii în plan intern. În prima jumătate a anilor '50, agentura din Institut a fost creată exclusiv pentru obţinerea de informaţii referitoare la foştii lideri politici locali (istoricii recrutaţi fiind selecţionaţi în virtutea activităţii lor politice trecute). După 1956, anumiţi informatori („Voicu", „Sanda Petrescu") au fost folosiţi cu preponderenţă pe linie de contraspionaj, pentru supravegherea istoricilor suspectaţi în mod eronat ca fiind agenţi ai serviciilor de spionaj străine (Francisc Pall, Silviu Dragomir, Virgil Vătăşianu, Ştefan Ferenczi, Ioan Sabău ş.a.). Utilizarea informatorilor pentru a obţine date referitoare la discursul ştiinţific al istoricilor devine o preocupare abia la sfârşitul anilor '50, ea accentuându-se apoi după modificarea poziţiei P.M.R. faţă de problema naţională. Agentura este dirijată tot mai mult pentru adunarea de date referitoare la eventuale acţiuni de „diversionism ideologic" sau de propagare a unor idei naţionaliste de către cercetătorii maghiari.

În legătură cu ultimul aspect, remarcăm şi insuccesul Securităţii în demersul său de creare de informatori în rândul istoricilor maghiari. O explicaţie posibilă ar fi spiritul de solidaritate specific minoritarilor, existând însă şi alte motivaţii, cel puţin în cazurile Bodor şi Benkö.

Caracteristic însă tuturor tentativelor de recrutare eşuate este faptul că Securitatea nu a deţinut probe concrete care să-i permită să-i şantajeze decisiv pe cei în cauză. Organele de represiune au apelat şi la „sentimentele patriotice" ale acestor persoane, fără a se asigura în prealabil că cei în cauza erau dispuşi să colaboreze de bună voie.

În ceea ce priveşte metodele de recrutare, ele aparent au fost destul de diversificate: şantaj, apelul la „sentimentele patriotice” şi atragerea treptată la colaborare pe baza contactărilor periodice. Ultima metodă s-a aplicat abia din anii ’60, fără succes însă de fiecare dată. Nici recursul la „sentimentele patriotice” ale candidaţilor nu a avut un succes cu mult mai mare, reuşindu-se totuşi recrutarea unui informator foarte sârguincios („Voicu”).

În realitate, în perioada 1948-1965 metoda de recrutare aplicată cu predilecţie a fost şantajul. În fapt, în momentul în care ofiţerii selectau un candidat pentru recrutare căutau mai întâi să descopere ce elemente ar putea folosi pentru a-l constrânge să accepte colaborarea, iar numai dacă acestea nu existau apelau la alte metode. „Lucreţiu”, „Ionescu Vasile” sau „Dan Gheorghe” reprezintă dovezi de necontestat că prin şantaj puteau fi recrutaţi informatori foarte valoroşi, ceea ce şi explică de ce această soluţie era cea mai des utilizată pentru recrutare. Cu toate că recrutarea prin şantaj a fost metoda cea mai viabilă, rata ei de succes nu a fost foarte ridicată, în principal pentru că, până în anii ’60, a fost folosită de ofiţerii de Securitate în aproape toate cazurile, chiar şi atunci când „probele” constrângătoare erau firave sau chiar inexistente. Lipsa unor elemente reale de presiune, neprofesionalismul ofiţerilor, dar şi comportarea demnă a istoricilor în cauză în faţa organelor de represiune (mai ales a lui Pall şi Benkö), au dus la număr destul de mare de eşecuri.

Este de reţinut şi faptul că, indiferent de metodele prin care au fost recrutaţi, aproape toţi informatorii din Institutul de Istorie – singura excepţie ar fi „Tudor” – au desfăşurat o activitate îndelungată în slujba Securităţii, prelungindu-se cu mult după anul 1965. Ei fost menţinuţi în reţea întrucât au furnizat un număr enorm de note informative de valoare, folosite de Securitate în acţiunile informative deschise asupra unor angajaţi ai Institutului sau a unor persoane din mediul istoriografic şi intelectual din oraş.

Din aceste motive, opinăm că mijloacele prin care organele de represiune au determinat o persoană să accepte recrutarea sunt prea puţin relevante pentru evaluarea colaborării acesteia cu Securitatea şi cu atât mai puţin pentru justificarea acestei relaţii. Credem că analiza colaborării unei persoane cu Securitatea trebuie să vizeze exclusiv conţinutul informaţiilor furnizate Securităţii şi mai ales consecinţele acestora asupra unor terţe persoane. Cu toate că manifestăm toată înţelegerea faţă de persoanele recrutate în detenţie, când însăşi viaţa le era periclitată, considerăm că presiunile la care au fost supuse nu pot justifica în nici un fel punerea fără scrupule în slujba Securităţii şi oferirea de informaţii ce au dus la aruncarea altor oameni în detenţie. Cazul lui „Dan Gheorghe” credem că este pe deplin relevant în acest sens.

Un ultim aspect ce considerăm că este important de reliefat este acela că, în pofida aportului lor informativ semnificativ, în marea majoritate a cazurilor agenţii amintiţi nu au fost recompensaţi financiar. Excepţiile ar fi „Dan Gheorghe” şi „Sanda Petrescu”, dar ei oricum nu au fost angajaţi ai Institutului. Delaţiunea, chiar şi cea făcută cu sârg (sau poate tocmai de aceea), nu le aducea nici un beneficiu bănesc celor în cauză. De altfel, în cazul lui „Lucreţiu”, „Voicu” şi „Ionescu Vasile” nici nu era nevoie să se pună problema stimulării lor financiare, întrucât au furnizat un număr foarte mare de note informative din proprie iniţiativă. De asemenea, Securitatea nu s-a implicat deloc nici în sprijinirea lor în cariera profesională. Nici un ofiţer de Securitate nu a

intervenit la conducerile Institutului sau a Universităţii pentru a obţine o reîncadrare sau o promovare a informatorilor săi. Acei istorici-agenţi ce au revenit la poziţiile avute în 1952 sau chiar au avansat substanţial în carieră (ne referim la „Brânduşa", care în anii '60 a devenit academician) au făcut-o prin forţele proprii sau cu sprijinul partidului şi nicidecum cu susţinerea Securităţii. Dacă avem în vedere eforturile enorme, finalizate cu succes, depuse de Constantin Daicoviciu pentru reintegrarea în activitatea ştiinţifică şi universitară a istoricilor din Cluj, credem că toţi aceşti informatori ar fi fost categoric mult mai câştigaţi în plan profesional dacă în loc să devină delatori la Securitate ar fi intrat în graţiile „conului".

Iuliu **CRĂCANĂ**

Drept şi Justiţie în România comunistă (III)
Un conflict între două instituţii represive - Securitatea şi Procuratura

Law and Justice in Communist Romania (III)

Our work continues with two articles about repressive justice in communism.

The first article entitled "Repressive Institutions. From the Securitate to the Prosecutor's Office" focuses on the official correspondence between the two repressive institutions in connection with Sabin Solomon, arrested for political offenses. He was a former communist illegalist and was arrested in 1950 as a result of his being accused of having acted as an informer of the "Siguranta". The investigation proved that Solomon was innocent and he was released from the Penitentiary of the Court in Cluj, against the General Prosecutor's orders and without his knowledge. The correspondence between Alexandru Voitinovici and Alexandru Draghici was grounds for an order sent by the Court in Cluj to DGSS Cluj on 4 October 1952, stating that Sabin Solomon had to be arrested again.

The second article entitled "The Purge of Lawyers in the 1950s" displays the measures taken by the communist regime that led to a purge of lawyers. The phenomenon is illustrated in a Securitate report. After having identified all the "enemies of the regime" in the College of Lawyers in Bacau, the Securitate dismissed them, with the help of the local representatives of the Party and the heads of the College, invoking personnel restructuring. The Ministry of Justice invalidated the decision made by the College of Lawyers in Bacau and decided that the 11 lawyers had to be hired again and subsequently "removed" from office in accordance with the legal provisions, in particular with the help of the Disciplinary Commission.

Our document displays a picture of the mood that reigned among lawyers in the early 1950s and is relevant to understanding certain representative aspects: listening to Western radio stations as a source of information, anti-semitism among lawyers, the collaboration between disciplinary commissions and the Securitate.

Etichete: Justiţie, drept, represiune, Alexandru Voitinovici, Alexandru Drăghici, Ministerul Justiţiei, procedură penală, epurare, avocat, penitenciar, procuror, anchetă.
Keywords: Law, Justice, repression, Alexandru Voitinovici, Alexandru Draghici, Ministry of Justice, criminal procedure, purge, lawyer, penitentiary, prosecutor, investigation.

În general, atunci când se vorbeşte de represiune politică, este adusă în discuţie cu preponderenţă o singură instituţie - Securitatea. Rolul celorlalte instituţii responsabile pentru represiunea politică, Miliţia, Procuratura, instanţele judecătoreşti, este minimalizat sau trecut sub tăcere.

Nu intenţionăm să negăm rolul jucat de Securitate în tragedia represivă care a însoţit procesul de transformare a statului român într-unul comunist, precum şi în menţinerea regimului politic, dar ofiţerul de securitate şi, cu atât mai puţin, informatorul nu aveau putere de decizie judiciară. Cu câteva excepţii, instituţia Securităţii nu a putut suprima de una singură drepturi fundamentale şi nu a putut încarcera în mod legal. Securitatea nu confisca proprietăţi, nu dădea sentinţe de condamnare, aceste atribuţii revenind instanţelor judecătoreşti, nici măcar nu avea dreptul de a pune sub acuzare sau nu avea atribuţii de control al legalităţii şi al condiţiilor din sistemul penitenciar, în care s-au produs atâtea abuzuri, aşa cum avea procuratura. Distrugerea bazei economice a elitei „burghezo-moşiereşti", eliminarea reprezentanţilor acesteia din viaţa socială, dacă nu chiar suprimarea lor, au fost rezultatul unor decizii administrative şi, mai ales, judiciare.

Raportul final al Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România minimalizează şi el rolul jucat de justiţie în procesul de instaurare, funcţionare şi menţinere a comunismului în România[1] prin afirmaţii confuze precum următoarea: modificările aduse Codului Penal din 27 februarie 1948 „au constituit baza legislativă prin care puterea judecătorească, substituită intereselor de clasă ale noului regim democrat-popular, a pus la îndemâna Securităţii Poporului mijloace eficace de luptă împotriva opozanţilor politici"[2]. Fără a insista asupra faptului că Securitatea a fost înfiinţată după mai bine de o jumătate de an şi că puterea judecătorească nu mai exista nici măcar în teorie[3], mijloacele Securităţii nu i-au fost puse acesteia la îndemână de către puterea judecătorească, ci de cea legislativă.

[1] Deşi au avut un rol esenţial în menţinerea comunismului în România, remarca istoricul Florin Abraham, instituţii sau structuri ale statului, precum justiţia şi armata, nu au fost cuprinse în Raportul final. În această lucrare de vaste proporţii, care a stat la baza condamnării formale a comunismului, responsabilitatea pentru instaurarea, funcţionarea şi menţinerea comunismului în România a fost plasată în domeniul factorilor externi (U.R.S.S.) şi al partidului unic, împreună cu instrumentele sale directe: Securitatea şi aparatul de propagandă (Florin Abraham, *Procesul istoriografic al „Procesului comunismului",* în „Arhivele Totalitarismului", nr. 1-2/2007, pp. 115-134).

[2] Coord. Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, *Raportul Final al Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*, Bucureşti, Humanitas, 2007, p. 494.

[3] Potrivit teoriilor dreptului comunist, *separaţia puterilor în stat* era considerată un „principiu caduc" care duce la „divizarea suveranităţii cu urmările ei nefaste" (G.V. Protopopescu, *Drepturile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor*, în „Justiţia Nouă, Revistă juridică democrată, 1 ianuarie 1948", Editura Cooperativei Justiţia Nouă, Anul III, No. 3-4, martie 1948, f. 74). Filosofia dreptului comunist a transformat, dialectic, separaţia puterilor în stat. Cele trei foste puteri, fiecare cu suma lor de instituţii, au fost subsumate puterii unice a statului muncitoresc şi denumite *forme de exercitare a puterii de stat*. În fapt şi în drept (trecut şi în Constituţie), partidul conducea statul, iar cele trei forme de exercitare a puterii de stat se subordonau partidului.

„Raportul final" reprezintă un adevărat „curent" istoriografic. Acesta acordă o importanţă deosebită rolului jucat de Securitate în România comunistă şi trece sub tăcere activitatea represivă a celorlalte instituţii enumerate de noi mai sus.

În favoarea argumentaţiei noastre indicăm un moment în care un ofiţer de securitate a refuzat să participe la acţiuni represive ilegale, executate de ofiţerul de miliţie şi de procuror. În anul 1950 în judeţul Suceava, „secretarul judeţenei" ceruse organelor represive ca, indiferent pe ce motive şi chiar dacă nu exista material probatoriu, să îi ridice pe cei trei chiaburi din satul Călineşti – Cuparencu şi să le confişte averea deoarece era necesară gospodăriei agricole colective. În acest caz Securitatea nu a fost vârful de lance al operaţiunii abuzive. Lt. major Bacalu de la Securitate a refuzat să participe la asemenea acţiuni. În schimb, comandantul Miliţiei, lt. major Meci, şi procurorul de serviciu au executat operaţiunea şi i-au ridicat pe cei trei chiaburi[4].

În opinia noastră, dacă ar fi să facem o ierarhie a vinovaţilor pentru represiunea politică, Justiţia, ca sumă de instituţii, s-ar găsi pe o treaptă mai înaltă decât Securitatea, deşi ambele nu erau decât simple unelte utile pentru cucerirea şi păstrarea puterii, în mâna partidului unic. Simţim nevoia să îngroşăm această tuşă ca un răspuns la inegalitatea de abordare în istoriografia actuală. Putem observa că despre instituţia Securităţii s-au scris sute de articole şi destule monografii, chiar dacă acestea nu acoperă toată perioada existenţei instituţiei sau toată problematica temei, în acest moment putând să reconstituim traseul profesional al fiecărui angajat mai semnificativ al acesteia. În prezent, avem analize serioase ale deciziilor care i-au schimbat structura, atribuţiile sau atitudinile, iar despre cumulul de instituţii care formează una dintre cele trei puteri fundamentale în orice tip de stat - puterea judecătorească - nu s-a scris aproape nimic. Astăzi, avem acces la monografii despre oraşe şi sate, despre diverse instituţii ale statului, dar despre justiţie, încă nu. Şi nu putem să nu fim de acord cu Jose Ortega y Gasset: „Realitatea istorică e adeseori ca acea coţofană din pampas care ţipă într-o parte şi în altă parte ouă"[5].

Această inegalitate a abordării are mai multe cauze. O primă cauză ar fi dependenţa istoriei de sursele istoriografice. Dacă în privinţa fostei Securităţi, arhivele au fost deschise cu generozitate ca rezultat al voinţei politice, după 1989, Ministerul Justiţiei nu şi-a îndeplinit obligaţia de a preda materialul documentar cu valoare istorică Arhivelor Naţionale ale României. În cadrul acestei instituţii pot fi studiate doar materiale de interes istoric anterioare perioadei regimului comunist. Fondul *Ministerul Justiţiei-Direcţia Judiciară* poate fi consultat doar până în anul 1945, Fondul *Ministerul Justiţiei-Direcţia Personal* doar până în anul 1899, Fondul *Ministerul Justiţiei-Penale* (nota bene) doar până în anul 1866, în timp ce fondurile altor ministere pot fi studiate şi pentru perioade mai recente. Din punct de vedere al surselor de documentare, este mult mai uşor de studiat Uniunea Artiştilor Plastici, care are un fond 1950-1973 sau Uniunea Compozitorilor (1929-1960).

O a doua cauză identificată de noi este evitarea programatică a oricărei evocări a trecutului în acest domeniu. Marea majoritate a celor care deţin funcţii de conducere

[4] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 111/1950, ff. 1-6.
[5] Jose Ortega y Gasset, *Spania nevertebrată. Schiţă de reflecţii istorice*, Bucureşti, Humanitas, 1997, p. 72.

în instituţiile judiciare şi în învăţământul juridic ori au lucrat şi înainte de 1989 în sistem, ori, şi este bine ştiut că justiţia este o castă, sunt descendenţii sau i-au avut profesori pe cei care s-au identificat cu justiţia comunistă[6]. Tendinţa naturală a autorului unei sentinţe greşite, abuzive sau obediente este de a face uitate greşelile trecutului, manifestând reticenţă în faţa oricărei tendinţe de reevaluare a rolului său. Reticenţa este preluată şi de urmaşii lor la catedră[7].

Acest fenomen este demonstrat şi de numărul mic de memorii scrise de cei care au deţinut funcţii în fostul sistem judiciar. În cazul în care au lăsat urmaşilor însemnări sau memorii, acestea nu conţin amintiri despre implicarea lor în vreo decizie cu caracter represiv[8].

Am enumerat doar câteva motive care stau la baza neclarităţii care planează asupra modului în care a fost organizată şi în care a funcţionat justiţia în perioada comunistă. Drept urmare, asistăm astăzi, la fel ca şi în cazul altor instituţii represive, la

[6]Într-un articol publicat pe blogul său, jurnalistul Ovidiu Ohanesian face o trecere în revistă a ascendenţilor capilor justiţiei din România. Informaţiile pot fi culese din multe alte surse ale presei contemporane. Monica Macovei este fiica magistratului Vasile Gherghescu, consilier la Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România, Laura Codruţa Kovesi este fiica lui Ioan Lascu, fost procuror - şef al procuraturii Mediaş, membru al Comitetului municipal Mediaş, actualmente profesor universitar doctor în cadrul Facultăţii de Drept, Ştiinţe Sociale şi Politice a Universităţii Alma Mater din Sibiu. Oana Schmidt Hăineală este fiica procurorului şef al Procuraturii Judeţene Covasna, Ioan Hăineală, membru al Comitetului judeţean Covasna, (http://ohanesian.wordpress.com/2014/01/06/cine-conduce-romania-urmasii-cizmarului-sunt-tot-la-putere/. Vezi şi http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1237063-tatal-monicai-macovei-este-acuzat-facut-politie-politica.htm, http://nicolaestoica.coruptialocalaalba.org/lista-cu-lanturile-de-rudenie-a-judecatorilor-si-procurorilor-din-judetul-alba/, http://www.monitoruldemedias.ro/2012/10/magistratul-mediesean-ioan-lascu-e.html, http://www.luju.ro/dezvaluiri/anchete/tatal-vicepresedintei-csm-oana-haineala-fost-sef-al-procuraturii-bucuresti-o-lauda-pe-procuroarea-comunista-monica-macovei-pentru-ca-aresta-legal-si-ferm-in-1989-procuroarea-monica-macovei-a-fost-scolita-in-1992-1993-la-universitatea-centrala-europeana-nu, http://www.cotidianul.ro/justitia-si-integritatea-pe-mana-odraslelor-opresiunii-ceausiste-229522/, accesate la 7. 01 2014.). Şi nu vorbim aici decât de vârful aisberg-ului.

[7] După opinia lui Florian Banu, juriştii care au fost implicaţi direct în reinterpretarea dreptului şi în adaptarea lui la canoanele ideologice ale vremii nu vor dori o relevare a rolului pe care l-au jucat nu cu mult timp în urmă, transmiţând acest dezinteres pentru trecut şi discipolilor şi adepţilor lor, mai ales dacă deţin posturi universitare. Florian Banu, *Instrumentalizarea justiţiei de către regimul comunist. (1945-1958)*, în „Caietele CNSAS", Anul II, nr. 2(4)/2009. Bucureşti, 2010, p. 123.

[8] În acest sens, memoriile lui Avram Bunaciu conţin doar însemnări critice despre evenimente şi personalităţi politice, nimic despre procesele politice în care a fost implicat mai mult sau mai puţin ca acuzator public sau ministru al Justiţiei (*Avram Bunaciu: Biografie. Reflecţii. Corespondenţă*/Cuv. înainte: acad. Florin Constantiniu; postf.: prof. univ. dr. Gheorghe Buzatu; îngrijitor ed., studiu introd., note şi indice: Liviu Ţăranu, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2011), iar memoriile lui George Pavel Vuza sunt la fel de selective (George Pavel Vuza, *Însemnările unui procuror sau Procuratura văzută din interior,* Cuvânt înainte de Dan Tudor Vuza, postfaţă de Dinu C. Giurescu, Bucureşti, Editura Vremea, 2008).

interpretări contradictorii. Mulţi dintre foştii condamnaţi politici au cazier[9]. Avem „eroi cu acte în regulă" şi de o parte şi de cealaltă a baricadei; şi printre cei care au luptat împotriva comunismului şi printre cei care l-au apărat[10], avem eroi şi printre cei care l-au apărat şi apoi s-au dezis de ideologia comunistă. Multe legi sunt încă în vigoare, iar în cazul în care s-au schimbat, acte administrative sau sentinţe judecătoreşti produse de regimul comunist produc efecte şi acum[11]. Aceste acte nu pot fi desfiinţate *in corpore,* deoarece se invocă tocmai continuitatea statală şi juridică a României de dinainte şi de după anul 1989.

În continuarea celor de mai sus, ne propunem să arătăm alte aspecte inedite ale sistemului judiciar comunist. În acest sens, dorim să prezentăm un studiu de caz. Primele trei din cele patru documente redate mai jos, reprezintă corespondenţa oficială din anul 1951 purtată între două instituţii represive, Securitatea şi Procuratura, în legătură cu un arestat bănuit de infracţiuni politice, pe nume Sabin Solomon.

Deşi, în acte, se afla la dispoziţia Parchetului Curţii Cluj, respectivul fusese eliberat din Penitenciarul Tribunalului Cluj, de către organele locale ale D.G.S.S.. Eliberarea se înfăptuise împotriva ordinelor exprese ale Procurorului general, fără ştirea acestuia sau a instituţiei pe care o conducea, care a aflat doar în luna septembrie. Mai mult, Procurorului-şef din Cluj i se comunicase că eliberarea fusese dispusă de însuşi Procurorul general. Informat despre această încălcare a procedurii, şeful D.G.S.S. a justificat eliberarea afirmând că cele puse în sarcina lui Solomon Sabin s-au dovedit nereale şi a recunoscut că la punerea reținutului în libertate nu s-a ținut seamă că acesta era la dispoziţia Parchetului şi, deci, trebuia eliberat numai prin dispoziţia Parchetului Curţii Cluj. Drept urmare, i-a comunicat Procurorului General că s-au luat măsuri împotriva angajaţilor care au comis abaterile respective.

În acest caz, Securitatea încălcase grav procedura penală. Nu era prima oară, la începutul anilor `50, când în astfel de cazuri, vinovăţia şi acuzarea erau stabilite de Securitate şi nu de Parchet.

După înfiinţarea Securităţii, Parchetul a fost pus într-o poziţie inferioară. Nu se bucura de încrederea pe care partidul o acorda noii instituţii represive, astfel că i-au fost restrânse atribuţiile. Pe lângă aceasta, ca rezultat al epurărilor succesive se confrunta şi cu o lipsă acută de personal. La începutul anului 1951, Parchetul avea 60 de unităţi pe lângă tribunalele existente şi 14 pe lângă Curţi, fiecare unitate fiind formată din 2-3 procurori, cu excepţia câtorva parchete încadrate complet[12]. Numărul lor se dovedise insuficient cu atât mai mult cu cât erau prinşi într-o muncă birocratică de rezolvare a zecilor de mii de acte şi documente intrate, precum şi de participarea la şedinţe[13].

[9] Cazierul judiciar din anul 2005 al luptătorului din rezistenţa armată anticomunistă Ion Gavrilă Ogoranu conţinea încă cele două condamnări în contumacie, dintre care una la moarte pentru uneltire contra ordinii sociale.
[10] Liviu Ţăranu defineşte această stare de fapt a opiniei publice actuale prin sintagma „eroi contra eroi" în *Evoluţia Trupelor de Securitate în cadrul structurilor M.A.I. (1949-1989)*, în „Arhivele Securităţii", Bucureşti, Editura Nemira, 2004, p. 296-310.
[11] Paul Goma nu este nici acum cetăţean român, deşi i s-a retras cetăţenia în baza unui act normativ al regimului comunist (Legea nr. 24/1971 *privind cetăţenia română*).
[12] A.N.I.C., fond Consiliul de Stat- Decrete, dosar nr. 43/1951, f. 5.
[13] *Ibidem,* f. 6.

Confruntaţi cu abuzuri ale organelor judiciare şi de anchetă care nu se justificau nici din punct de vedere „juridic" şi nici „politic"[14], diriguitorii justiţiei încercaseră de mai multe ori să elaboreze un cadru legislativ care să prevină abuzurile. În anul 1950[15] s-au adus modificări de provenienţă sovietică, în sensul că s-au acordat garanţii procesuale părţii vătămate şi inculpaţilor minori şi s-au lărgit atribuţiile instanţelor atât în ceea ce priveşte posibilitatea arestării preventive a inculpaţilor, cât şi a executării hotărârilor penale.

Parchetul era considerat necorespunzător, „ducându-şi activitatea departe de mase, static şi birocratic", astfel încât era necesară înfiinţarea unei procuraturi de tip socialist, care să îi confere „posibilitatea şi obligaţia de a exercita supravegherea respectării legalităţii socialiste"[16]. După model sovietic, fiind învestită cu forţă şi independenţă[17], procuratura trebuia să devină vârful de lance al represiunii politice, trebuind nu doar să preia în totalitate sarcinile acuzării, inclusiv în procesele politice, ci şi să verifice dacă celelalte instituţii, inclusiv cele represive, îşi fac datoria în acest sens.

Prin urmare, în 19 iunie 1952, în aceeaşi zi cu legile pentru organizare judecătorească şi pentru organizarea Ministerului Justiţiei au fost adoptate Legea nr. 6 din *pentru înființarea și organizarea Procuraturii Republicii Populare Române* şi Legea nr. 7 din *pentru înființarea si organizarea instanțelor și procuraturilor militare*[18].

În comparaţie cu Parchetul, Procuratura avea atribuţiuni lărgite. Supraveghea legalitatea actelor normative inferioare[19] având dreptul sa le atace cu recurs în supraveghere, veghea ca orice infracţiune să fie, la timp şi în mod complet, stabilită şi just sancţionată, veghea la aplicarea uniformă şi justă a legilor de către tribunalele de pe întregul teritoriu al Republicii Populare Române, supraveghindu-le activitatea judiciară. Foarte important, în contextul represiv al epocii, Procuratura avea prerogativa de a veghea la respectarea libertăţii individuale a cetăţenilor, de a supraveghea şi controla

[14] Cuvinte folosite de Gheorghe Gheorghiu-Dej care, în şedinţa Biroului Politic al P.M.R. 28 februarie 1955, remarca: „metodele folosite de organele de anchetă nu sunt juste (…). Organele noastre de stat au moştenit de la burghezi tendinţa de a înscena procese? Burghezia puţine procese fabrica? De ce să permitem noi înscenări şi asemenea arestări şi trimitem în judecată fără nici un temei? Nici politic nu se justifică şi nu are nici un temei juridic". În aceiaşi şedinţă Gheorghiu-Dej îşi manifesta îngrijorarea că Securitatea şi Procuratura, în loc să colaboreze, „îşi fac şicane reciproc… dovadă de călcarea gravă a legalităţii, ce aduce daune grave prestigiului ţării, prestigiului regimului, un regim poliţist, regim de abuzuri" (A.N.I.C. fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 40/1955, f. 8).

[15] Decretul nr. 198 publ. în B.O. nr,. 67 din 5 august 1950 şi Decretul nr. 215 publ. în B.O. nr. 75 din 6 septembrie 1950.

[16] A.N.I.C., fond Consiliul de Stat- Decrete, dosar nr. 43/1951, f. 4.

[17] Scopul reformării sistemului judecătoresc prin noile atribuţii ale procuraturii este bine explicat de George Pavel Vuza*, op.cit.*

[18] B. O. nr. 8 din 4 martie 1953.

[19] Supraveghea ca ordinele, instrucţiunile, hotărârile, dispoziţiile şi celelalte acte cu caracter normativ ale organelor locale ale puterii de stat, ale ministerelor şi celorlalte organe centrale ale administraţiei de stat, ale instituţiilor, organizaţiilor şi întreprinderilor economice de stat, precum şi ale organizaţiunilor şi întreprinderilor cooperatiste, cât şi ale celorlalte organizaţiuni obștești, sa fie conforme cu legile Republicii Populare Române şi hotărârile Consiliului de Miniştri precum şi cu celelalte acte normative.

temeinicia şi legalitatea reţinerii sau a deţinerii preventive a acestora şi de a lua măsuri pentru eliberarea celor reţinuţi sau deţinuţi ilegal, de a supraveghea activitatea organelor de punere în executare a sentinţelor judecătoreşti, cât şi activitatea instituțiilor unde se executau pedepsele şi măsurile medicale şi pedagogice, în ceea ce priveşte legalitatea şi condiţiile de executare a acestora.

Potrivit *Codului de Procedură Penală*, procurorul era cel care supraveghea măsurile de prevenţie, iar abuzurile în privinţa reţinuţilor fără forme legale puteau fi oprite doar de procuratură. Deşi, dat fiind contextul epocii, aceasta a acţionat destul de timid pentru a reglementa reţinerile Securității şi Miliției, totuşi a înaintat rapoarte conducerii partidului în care atenționa asupra gravelor încălcări ale procedurii penale în privința arestărilor.

În urma verificărilor din a doua parte a anului 1952, s-a constatat că „penitenciarele erau pline de deţinuţi (arestaţi) de 2-3 ani fără vreo formă legală şi fără nici un act de cercetare”[20]. Din discuțiile Biroului Politic reiese faptul că totul decurgea fără înștiințarea procuraturii iar în cazul în care procurorul emitea mandat de arestare, acesta se emitea fără a se întreba pentru ce urmează să fie arestat respectivul. „Sunt cetăţeni deţinuţi pe linie administrativă timp de o lună fără nici un temei, în arestul Miliției oraşului Galaţi, ca după aceea să îi găsească nevinovaţi şi să le dea drumul”[21].

Anul 1952 este un an de cotitură prin măsurile legislative menite să reglementeze, chiar dacă mai mult demonstrativ, situației arestărilor preventive în sensul că procurorul era, cel puțin, înștiințat de arestare. Potrivit modificărilor C.P.P. aduse prin Decretul nr. 132/1952[22], mandatul de arestare emis de instructorul penal urma a fi prezentat procurorului în cel mult 24 de ore de la arestarea învinuitului iar durata deţinerii preventive, în cursul instrucţiei, nu putea depăşi două luni. Aceasta se putea prelungi de către „procurorul unității de procuratură ierarhic superioară pentru încă o lună, orice altă prelungire putând fi acordată numai de către Procurorul General al R.P.R”[23].

Sesizat în nenumărate rânduri că organele Securității şi ale Miliției nu respectă legea în privința arestărilor, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român a emis Hotărârea din 20 octombrie 1952 *privitoare la arestările făcute de către organele Securității Statului, Miliției şi Procuraturii*. Se decidea că organele Ministerului Securității Statului sunt obligate, chiar dacă aveau aprobarea directorului de regiune sau a locțiitorului său, să ceară aprobarea procurorului pentru orice arestare. Pentru „probleme de Securitate a Statului” aprobarea se dădea de procurorul cu probleme speciale (procurorul de la Tribunalul teritorial). Erau prevăzute şi cazurile speciale când arestările se făceau cu

[20] Raportul din 14 mai 1968 al fostului Ministru de Justiție între iunie 1952-mai 1954, Anton Tatu Jianu, A.N.I.C. fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 68/1968, f. 135.
[21] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. Secţia Administrativ- Politică, dosar nr. 49/1953, f. 43.
[22] Decretul 132/1952 (adoptat de către Prezidiul M.A.N. la 19 iunie 1952) în urma unei Hotărâri a Consiliului de Miniștri a R.P.R. din 18 iunie 1952 *pentru modificarea codurilor de procedură civilă, procedură penală și procedură fiscală, în legătură cu restructurarea organizării judecătorești*.
[23] A.N.I.C, fond Decrete Consiliului de Stat al R.S.R. dosar nr. 3/1952, ff. 244 – 245.

aprobarea Ministerului Securităţii Statului sau a adjuncţilor săi, urmând ca aprobarea procurorului să se obţină ulterior[24].

Cum, în general, anchetatorii considerau emiterea mandatului drept obligaţie a procurorilor şi nu se sinchiseau să le mai comunice motivul arestării, în cursul anului 1953, s-a hotărât din nou pe linie de partid că doar procurorul are dreptul de a emite ordonanţă de arestare, percheziţie şi deţinere sub pază a infractorului iar ordonanţa să se emită în baza unui raport[25]. În cazul în care cercetările preliminare durau mai mult de 75 de zile, cercetatul putea fi reţinut mai departe tot cu aprobarea procurorului şi tot pe baza unui raport. Toate aceste măsuri nu au avut decât o valoare formală din moment ce, ulterior, Gheorghe Pintilie cerea „telefonic" Procurorului General nu mai puţin de 20.000 de mandate de arestare în alb sub motivaţia că Securitatea „are de întreprins o acţiune"[26].

Corespondenţa dintre procuratură şi Securitate anexată de noi demonstrează vocaţia represivă a organelor judiciare alături de cele poliţieneşti. În cazul de faţă, vocaţia represivă a procurorului, care s-a opus eliberării unui arestat, s-a dovedit superioară celei a securistului care dorea eliberarea sa.

Nu putem să nu arătăm aici şi reversul medaliei, situaţiile, mult mai frecvente, în care Securitatea refuza sau întârzia eliberarea decisă de procuratură[27].

Cine era Sabin Solomon? Membru al Partidului Socialist Democrat încă din anii `20, fiind trimis acolo de către PCR „pentru a introduce linia partidului"[28], a dus în ilegalitate o prodigioasă activitate comunistă. Ulterior a fost însărcinat în secret de PCR, care fusese scos în afara legii, pentru a lucra în Blocul Partidelor Democratice, misiunea sa fiind aceea de a ţine în permanenţă legătura cu comuniştii. În timpul ocupaţiei Ardealului a colectat banii pentru „Ajutorul Roşu". Pentru acestea, fusese arestat în repetate rânduri de Siguranţă.

Cu toate acestea, la 5 aprilie 1950, a fost reţinut de către DGSS Regiunea Cluj, fiind cercetat pentru învinuirea de a fi fost informator al Siguranţei. Fusese denunţat de doi „tovarăşi", Banciu Anton şi Turdeşan Nicolae, pentru că i-ar fi denunţat, la rândul său, Siguranţei în timpul activităţii lor ilegale. În timpul anchetei a fost torturat. A rezistat anchetatorului Sigi Beiner care a fost schimbat în iunie 1950 cu Slt. Elemer Barany. Acesta a folosit metodele „ortodoxe" de anchetă, l-a bătut la tălpi, l-a bătut în cap cu pumnii şi cu patul unei arme, l-a tras de păr[29] până când l-a determinat să recunoască că a fost informatorul Siguranţei şi să recunoască „faptele de trădător al

[24] A.N.I.C., fond Consiliul de Stat- Decrete, dosar nr. 30/1952, ff. 1-4.
[25] A.M.R., fond Microfilme, R. AS1-407, C. 782.
[26] A.N.I.C. fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 68/1968, f. 137.
[27] De exemplu, aşa cum reiese din Raportul din 4 mai 1956 al Procuraturii generale, de multe ori organele M.A.I. refuzau să elibereze o serie de persoane arestate ale căror cauze erau clasate de procuratură. „Punerea în libertate nu se făcea decât după ce organul central M.A.I. aprecia temeinicia soluţiei date de procuror în cauzele clasate". Situaţia a încetat numai după ce s-a dispus punerea sub anchetă a celor care nu executau îndată măsura luată de procuror (A.C.N.S.A.S., Fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, ff. 200-202).
[28] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. F.P. 555785, f. 1.
[29] Idem, fond Penal-Bucureşti, dosar nr. F.P. 57856, f. 8.

clasei muncitoare". Prin urmare, la 24 februarie 1951, s-a aprobat trimiterea susnumitului la Parchetul Curţii Criminale Cluj pentru a fi „trimis în Justiţie".

La Parchetul Curţii Cluj i s-a luat un nou interogatoriu unde a retractat toate declaraţiile. Mai mult decât atât, comisarul Constantin Botez, pe care cei doi acuzatori îl identificaseră că îl avusese ca informator pe Sabin Solomon, declarase în anchetă înainte de a deceda că nu îl cunoscuse şi că, deci, nu putuse să îl aibă drept informator[30].

Cum, în afară de cele două denunţuri, procurorul nu avea nici o probă care să îi susţină acuzarea, fiind vorba şi de un caz mai sensibil, acuzatul nefiind un duşman al clasei muncitoare sau vreun exploatator, ci chiar un fost ilegalist, parchetul a cerut Securităţii un ofiţer care să refacă ancheta. Ca urmare, la 16 mai 1951 un anchetator al Securităţii s-a deplasat pentru reanchetarea cazului şi pentru stabilirea modului cum s-au efectuat cercetările.

Anchetatorul delegat a stabilit că cei doi delatori fuseseră arestaţi din alte motive decât cele afirmate de ei. Arestarea lui Anton Banciu avusese loc în urma unui chef unde acesta, în stare de ebrietate, a insultat monarhia, iar arestarea lui Nicolae Turdeşan fusese cauzată de unele certuri avute cu primarul oraşului Alba Iulia, care avea un frate comisar la Siguranţă, şi nu din cauză că i-ar fi denunţat Sabin Solomon. S-a mai constatat că asupra lui Sabin Solomon s-au întrebuinţat metode nepermise de anchetă, că a fost „bătut şi băgat la carceră" în urma cărora i-au fost dictate declaraţiile de către anchetator. Drept urmare, Sabin Solomon a fost ridicat din Penitenciarul Cluj, fără avizul Parchetului la dispoziţia căruia se afla, pentru a fi dus la Direcţia Generală pentru definitivarea cercetărilor.

Aici este momentul în care s-a produs neînţelegerea dintre cele două instituţii represive. După ce a stabilit că Sabin Solomon nu a fost informatorul Siguranţei şi nu denunţase pe nimeni, la 20 septembrie 1951, Securitatea l-a pus în libertate[31]. Mai mult, a dispus încadrarea sa în câmpul muncii.

În urma schimbului de adrese dintre Alexandru Voitinovici şi Alexandru Drăghici, pe 4 octombrie 1952, DGSS Regiunea Cluj primeşte de la Parchetul Curţii Cluj ordinul să îl rearesteze pe Sabin Solomon deoarece Procurorul General al RPR a încunoştiinţat că îşi menţine întru totul dispoziţiunile date cu privire la trimiterea în judecată în stare de arest a „individului Sabin Solomon"[32].

Dosarele consultate de noi nu conţin date despre o altă reţinere a lui Sabin Solomon. Cert este că, în anul 1953, el se afla în libertate şi era urmărit de Securitate. Dosarul era deschis pentru că era bănuit că ar fi fost informator al Siguranţei[33]. În anul 1960 a fost recrutat agent în problema PSDI[34] cu ai cărei foşti membri mai ţinea legătura. Deşi se dovedise că era nevinovat, a purtat toată viaţa stigmatul de informator al Siguranţei. În anul 1967 era încă urmărit pe motivul că „înainte de 23 august 1944 a funcţionat ca agent al Siguranţei în problema comunistă"[35].

[30] *Ibidem,* f. 7.
[31] *Ibidem*, ff. 1-3.
[32] *Ibidem*, f. 4.
[33] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 555785, f. 24.
[34] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 178128, f. 1, 14.
[35] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 555784, *passim.*

Atenţionăm cititorii să nu îl confunde pe personajul nostru cu Solomon Sabin, tot din Alba Iulia, student la momentul arestării, care a decedat în beciurile Securităţii din Alba Iulia în urma bătăilor primite la anchetă[36].

Cel de-al patrulea document redat de noi este relevant pentru evidenţierea unei alte forme de colaborare dintre Procuratură şi Securitate, constând în renunţarea la serviciile informatorilor pentru ca aceştia să poată fi trimişi în faţa justiţiei. În acea perioadă, practic, fără permisiunea Securităţii nu se putea proceda la arestarea unui informator şi la trimiterea sa în justiţie. Documentul este un argument pentru cea de-a patra categorie dintre cele enumerate de noi în studiul despre Art. 193¹ al Codului Penal, publicat în „Caietele CNSAS" nr. 1-2 (7-8)/2011, este vorba de *nearestaţii care au fost deferiţi justiţiei şi au primit pedepse penale*. În cazul de faţă, este vorba de un fost ofiţer despre care existau probe că fusese legionar, organ de poliţie şi agent al S.S.I care a fost folosit de Securitate pentru a aduna informaţii despre alţi ofiţeri care intrau sub incidenţa Art. 193¹ din Codul Penal. Deşi a sperat că, în urma colaborării cu Securitatea va scăpa de proces, informatorul a fost „trimis în justiţie" nu înainte ca, potrivit procedurii, să îşi piardă „calitatea" de informator.

Anexa 1

Confidenţial personal

R.P.R.
Parchetul Curţii Cluj
Nr. dos. 53/1951
27 Septembrie 1951

Tovarăşe Procuror General,

În ziua de 26 septembrie 1951, tov. lt. maj. Stănescu din D.G.S.S. regiunea Cluj, mi-a comunicat că a primit ordin de la D.G.S.S. ca să-mi transmită din partea Dumneavoastră că aţi dispus ca dosarul nr. 53/1951 privitor pe învinuitul Solomon Sabin să fie clasat.

Cum ordinul verbal şi în scris al Dvs. are un sens contrar, vă aduc acest lucru la cunoştinţa Dvs. pentru ca să binevoiţi a dispune, dacă este cazul să urmăm vreo altă cale decât cea indicată de D-voastră.

Totodată vă mai raportez că învinuitul Solomon Sabin a fost ridicat din Penitenciarul Tribunalului Cluj de organele locale ale D.G.S.S. încă din luna iunie 1951 şi pus în libertate, lucruri despre care am aflat ieri după ce m-am interesat la Administraţia Penitenciarului.

Procuror şef
ss. Emil Orbonas

[36] Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din România – Filiala Alba, *Noi nu am avut tinereţe. Cronica rezistenţei anticomuniste, 1948-1989,* Ediţia a II-a, Alba Iulia, Editura Altip, 2005, pp. 182, 326.

P conformitate
Grefier Şef
Parchetul General al R.P.R. (indescifr.)

Tovarăşului procuror general al Republicii Populare Române
Bucureşti

A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 10761, vol. 4, f. 289.

Anexa 2

Confidenţial personal

Procurorul General
al
Republicii Populare Române
Nr. 4082
1951 octombrie 1

Către
Direcţia Generală a Securităţii Statului
Tov. General Maior Nicolschi

Vă trimit alăturat raportul nr. dos 53/1951, al Procurorului Şef al Curţii Cluj prin care ne raportează că un ofiţer din Direcţia Regională a Securităţii Statului Cluj, a transmis din partea subsemnatului un ordin contrar ordinului scris şi verbal pe care eu îl dădusem procurorului şef.

Vă informez că cu nr. 3754 din 12 septembrie a.c. cu privire la aceiaşi cauză eu transmisesem Procurorului Şef următoarele:

„Nr. 62/1951, Referat 281/1951, Dos. 53/1951:

Inculpatul Sabin Solomon urmează a fi trimis în judecată, după ce în prealabil veţi completa instrucţia şi veţi întocmi actul de trimitere în judecată, conform instrucţiunilor verbale ce v-am dat".

Cele cuprinse în ordinul meu nr. 3754/1951, erau comunicate în acord cu tov. Ministru al Justiţiei.

În consecinţă am comunicat Parchetului Curţii Cluj că ordinul meu nr. 3754/1951 se menţine şi în consecinţă să ia măsuri de arestare a bănuitului Sabin Solomon.

Procuror General al R.P.R.
Al. Voitinovici (Olograf)

(Adnotare) *Urgent*
Relaţiuni în cazul Solomon
De ce a fost pus în libertate de organele noastre?

Nicolschi.

A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 10762, vol. 1, f. 269.

Anexa 3

Nr. 348
5 Octombrie 1951

Către:
Tov. Voitinovici Al.
Procuror General al R.P.R.

La adresa Dvs. nr. 4082 din 1 octombrie a.c. în legătură cu eliberarea deţinutului Solomon Sabin de un ofiţer de Securitate, vă trimitem alăturat referatul încheiat în cauză Solomon Sabin precum şi nota explicativă în legătură cu cele semnalate de tov. procuror şef Orbonas.

Din cele menţionate mai sus, reiese că Solomon Sabin a fost pus în libertate, fiindcă cele puse în sarcina sa s-au dovedit nereale.

La punerea sa în libertate nu s-a ţinut seamă că era la dispoziţia Parchetului şi deci trebuia eliberat numai prin dispoziţia Parchetului Curţii Cluj.

De noi s-au luat măsuri faţă de organele care au comis abaterile ce reies din lucrările alăturate.

În ceea ce priveşte dosarul lui Solomon Sabin, propunem clasarea lui, deoarece acuzarea este neadevărată.

General maior de securitate,
Nicolschi Al.

A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 10761, vol. 4, f. 290.

Anexa 4

Ministerul Afacerilor Interne
Regiunea Cluj 19 iulie 1955
Serviciul II

Raport
Pentru abandonarea informatorului calificat Abrudean Ion.

La data de 16 iunie 1955 a fost recrutat informatorul calificat „Abrudean Ion" pe lângă unele elemente foşti în Serviciul S.S.I. din Cluj, folosindu-ne de materialele compromiţătoare pe care le-am posedat asupra sa, în ce priveşte activitatea legionară pe care a desfăşurat-o la Teiuş, activitatea ca organ de poliţie şi agent al S.S.I.

La recrutare a recunoscut parte din faptele comise confirmând materialele pe care le-am avut şi cerând reabilitarea s-a trecut la recrutarea lui.

Înainte de recrutare s-a cerut investigaţii cu nr. 262/8402 din 10. II. a.c. şi de la Regiunea Hunedoara-Deva care ne trimite un raport de investigaţii despre numitul fără a ne trimite materiale în plus faţă de materialele administrate de noi, comunicând că la Secţia „C" a regiunii Deva nu figurează.

În urma probelor adunate de regiunea Deva ulterior, la data de 11 iulie 1955 s-a emis de către Procuratura Teritorială Militară Deva mandat de arestare asupra susnumitului pentru activitatea intensă împotriva clasei muncitoare şi mişcării revoluţionare.

Cu actul nr. 81/50.050 din 16 iulie 1955 M.A.I. regiunea Deva solicită să luăm măsuri de abandonarea informatorului pentru fi trimis în faţa Justiţiei pentru faptele sale.

Întrucât regiunea Deva susţine că a reuşit ulterior să administreze probe de vinovăţie mai multe asupra acestuia pe baza cărora urmează a fi tras la răspundere.

Propun abandonarea informatorului „Abrudean Ion" şi scoaterea lui din reţeaua informativă după care să se comunice la regiunea Deva ca urmare a adresei nr. 81/50.050 către M.A.I. reg. Cluj, că informatorul a fost abandonat şi că se poate trece la reţinerea lui cu îndeplinirea formelor legale.

Căpitan.
Vieru Constantin

De acord,
Şeful Serviciului II, Căpitan
Stănescu Aurel

ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 175377, vol. 1, ff. 21-22.

Anii `50- epurările avocaţilor

După preluarea puterii politice de către partidul comunist, principala sarcină a justiţiei „populare" a fost aceea de a sprijini comunizarea României. Represiunea politică cu mijloace judiciare şi aplicarea dreptului de tip nou necesitau înlocuirea juriştilor care profesaseră în regimurile politice anterioare cu jurişti a căror origine socială sănătoasă garanta formarea unui corp profesional fidel regimului comunist. Alături de celelalte profesii participante la actul de justiţie, profesia de avocat a cunoscut modificări majore. Deşi, în esenţa sa, meseria avocatului a rămas aceea de apărător al intereselor clientului său, în noul sistem politic i s-au rezervat momente în care trebuia să abjure de la misiunea sa. În cadrul proceselor politice, chiar şi atunci când acestea erau mascate sub legile dreptului comun, rolul avocatului trebuia să fie doar unul formal, care să simuleze apărarea.

Având în vedere că puteau încurca desfăşurarea „normală" a unui proces, pe parcursul preluării puterii partidul comunist a luat măsuri pentru eliminarea vechilor

avocaţi, obişnuiţi să îşi apere cu adevărat clienţii. Încă de la începutul anului 1946 s-au înfiinţat în România comisii de epurare care, în urma unor „procese”, îi concediau din barouri pe cei care colaboraseră cu „hitlerismul”, cu „legionarii”, cu „cei vinovaţi de dezastrul ţării”. De multe ori înfiinţate ad-hoc, aceste comisii au epurat avocaţi recunoscuţi ai vremii, unul dintre primii epuraţi fiind Istrate Micescu[37], în februarie 1946.

Cea mai importantă măsură prin care s-a dorit epurarea masivă a avocaţilor a fost, însă, adoptarea Legii nr. 3 din 17 ianuarie 1948 care a desfiinţat Barourile şi a înfiinţat Colegiile de Avocaţi din România. În aceste colegii au fost primiţi doar aceia care au primit aprobare din partea unor comisii dominate de comunişti care judecau cererile fără citarea părţilor. Legea prevedea că nu vor fi înscrişi în colegii decât avocaţii şi apărătorii care au exercitat în mod efectiv profesiunea de avocat sau de apărător, au avut această profesiune ca principală sursă de existenţă, care au exercitat-o în mod demn şi care n-au manifestat atitudini anti-democratice în viaţa lor publică sau profesională. Intenţia declarată a fost ca, în corpul profesional al avocaţilor să fie păstraţi doar avocaţii mediocri şi docili şi care nu puneau probleme din punct de vedere politic.

Cu toate acestea, procentul reprimirii în noile organisme a fost în general de peste 70%. De exemplu, prin desfiinţarea Baroului Argeş, au fost excluşi din corp 48 de avocaţi şi admişi în Colegiu 36[38]. Epurarea produsă prin această lege pe criterii preponderent politice nu a slăbit însă presiunea pusă pe noii membri ai colegiului, teama de a-şi pierde dreptul de a profesa fiind parte a complexului terorii impus de noul regim politic.

Prin Decretul nr. 39 din 14 februarie 1950 s-a dat o nouă reglementare profesiunii de avocat, Colegiile de avocaţi trecând sub îndrumarea şi controlul Ministerului Justiţiei, devenind astfel, aşa cum au şi fost denumite, „organe auxiliare ale justiţiei”.

Subordonarea totală şi nemijlocită a corpului avocaţilor a avut loc prin Decretul nr. 61 din 1951, care prevedea trecerea sub îndrumarea şi controlul Ministerului Justiţiei a caselor de asigurări şi pensii ale avocaţilor.

Suspiciunea cu care, totuşi, statul comunist a privit pe tot parcursul anilor ’50 colegiile de avocaţi care erau considerate „focare” de unde se împrăştiau diferite zvonuri cu caracter duşmănos, unde se comentau acţiunile partidului şi guvernului care „se interpretau în chip fals şi duşmănos”, a fost determinantă pentru acţiunile organelor Securităţii care au dus o intensă muncă de informare pentru a descoperi „elementele duşmănoase” care „se identificau cu fostele personalităţi politice din timpurile regimurilor burghezo-moşiereşti”, „foşti moşieri”, foste „unelte ale patronilor” etc. Ulterior era implicat responsabilul de cadre al Justiţiei care deţinea diverse mijloace pentru a „curăţa” colegiile de avocaţi. Cea mai simplă modalitate de eliminare din

[37] Istrate N. Micescu (1881-29 mai 1951 în închisoarea Aiud), decan al baroului de Ilfov din 1923-1928, ministru de Externe între 28 decembrie 1937 – 10 februarie 1938, ministru al Justiției între 24 noiembrie 1939 – 10 mai 1940. A elaborat Constituția din 1938 și a fost unul dintre artizanii legislației și măsurilor antisemite de la sfârșitul anilor `30.
[38] http://www.barouarges.ro/istoric, accesat la 12. 12. 2007.

Colegiu a „elementelor duşmănoase” era aceea de a le răpi posibilitatea de a exercita mai departe funcţia de avocat pe motiv că, în ultimul timp, colegiul avocaţilor din respectiva localitate nu mai oferea posibilităţi de câştig pentru toţi, urmând ca elementele care trebuiau să fie scoase afară, să fie tocmai acele „elemente duşmănoase”.

Decretul nr. 281 din 21 iulie 1954 pentru organizarea şi exercitarea avocaturii în Republica Populară Romîna stabilea la art. 1 că „avocatura în Republica Populară Romîna are sarcina de a acorda asistenţa juridică populaţiei, instituţiilor, organizaţiilor şi întreprinderilor, în scopul apărării drepturilor şi intereselor lor legale şi al întăririi legalităţii populare”. Decretul prevedea puteri discreţionare ale ministrului Justiţiei în raport cu avocaţii: era forul suprem în materie disciplinară, putea să anuleze deciziile cu privire la primirile în colegiu, putea anula deciziile Consiliului Central al Colegiilor de Avocaţi din R.P.R şi ale consiliilor colegiilor de avocaţi, precum şi ale organelor acestora, sub motivul că nu sunt conforme cu legea şi cu interesele obşteşti. Bineînţeles că rareori era nevoie să se ajungă la un astfel de nivel, colegiile de avocaţi îşi făceau treaba foarte bine sub conducerea locală a partidului.

Oricine va manifesta un oarecare interes asupra situaţiei generale a avocatului în regimul comunist va remarca lipsa de stabilitate profesională nemaiîntâlnită în istorie a acestei profesii. Între 1947 şi 1960 orice avocat putea fi „radiat” din corp în urma unei reclamaţii oarecare. Totodată, putea fi chemat şi reţinut de miliţie, procuratură sau securitate fără vreo formă legală, intimidarea unui avocat pe aceste căi, înaintea judecării unui proces în care atitudinea acestuia deranja, fiind practicată de aceste organe în mod frecvent.

Documentul care urmează reprezintă un raport întocmit de organele locale ale Securităţii şi trimis la centru. După ce au identificat toate elementele duşmănoase din Colegiul avocaţilor Bacău, Securitatea a întreprins măsurile necesare pe plan local pentru eliminarea lor. În acest sens, a luat legătura cu organele locale de partid şi cu conducerea colegiului care i-au dat afară pe motiv de restrângere de personal. Spre surprinderea tuturor, Ministerul Justiţiei a infirmat hotărârea colegiului avocaţilor din Bacău şi a ordonat reprimirea celor 11 avocaţi, dispunând ca ei să fie „scoşi” conform prevederilor legale, în speţă prin comisia de disciplină.

Cum „manifestările duşmănoase” erau greu de probat în faţa comisiei de disciplină, probele constând în note ale informatorilor Securităţii, Direcţiunea Regională a Securităţii Statului Bacău cerea să se repete procedura, astfel încât cei în cauză să fie scoşi automat din colegiu, printr-o nouă plafonare a numărului avocaţilor şi să se verifice „cine anume” de la Ministerul Justiţiei a hotărât infirmarea deciziei comisiei.

Radiografie a stării de spirit care domnea în rândul breslei avocaţilor la începutul anilor `50, documentul este relevant pentru înţelegerea realităţilor vremii: ascultarea posturilor de radio occidentale ca sursă de informare, antisemitismul din interiorul breslei (nu trecuse decât un deceniu de când evreii fuseseră epuraţi din barouri[39] fără manifestări semnificative de protest şi de solidarizare din partea avocaţilor

[39] Avocaţii evrei au fost epuraţi în masă din Barou începând cu anul 1940 (Lya Benjamin, *Evreii din România între 1940-1944. Legislaţia antievreiască*, vol. I, Bucureşti, Editura Hasener, 1993, pp. 37-50).

români (avocaţii evrei au fost reprimiţi după 23 august 1944), colaborarea dintre comisiile disciplinare şi Securitate.

Anexa

Direcţiunea Regională a Securităţii Statului Bacău
Nr. 33/381 8 febr 1951
prin curier

Către
Direcţiunea Generală a Securităţii Statului

Raportăm spre ştiinţă următoarele:

Colegiul avocaţilor din oraşului Bacău, este unul din puţinele colegii din ţară în care nu s-a făcut o purificare adâncă a elementelor duşmănoase, fapt care a făcut ca, treptat, treptat, el să devină un focar de unde se împrăştiau diferite zvonuri cu caracter duşmănos, unde se comentau toate acţiunile Partidului şi Guvernului nostru, se interpretau în chip fals şi duşmănos.

Din intensificarea acţiunii noastre informative, am reuşit să identificăm toate elementele duşmănoase din colegiul avocaţilor din Bacău, elemente care la orice pas căutau ca prin discuţiile şi comentariile lor să compromită acţiunile întreprinse de regimul nostru democratic. În repetate rânduri noi am căutat ca, pe plan local, să rezolvăm această problemă, cu ajutorul responsabilului de cadre al Justiţiei, să curăţim colegiul avocaţilor din Bacău de elementele duşmănoase, care se identifică cu fostele personalităţi politice din timpurile regimurilor burghezo-moşiereşti, foşti moşieri, foste unelte ale patronilor etc.

Deşi responsabilul de cadre al justiţiei de pe lângă Curtea de Apel din oraşul Bacău a arătat Ministerului de Justiţie adevărata situaţie din cadrul Colegiul avocaţilor din Bacău, totuşi de la Bucureşti nu s-a dat un rezultat precis tergiversându-se situaţia existentă, ajungându-se în momentul de faţă la cele pe care le vom raporta mai jos.

În acest scop s-a luat legătura cu Regionala P.M.R. Bacău şi în ziua de 13 Decembrie 1950, Comisia Interimară a Colegiului avocaţilor din Bacău în baza articolului 59 din Decretul Lege nr. 39/I/1950 a hotărât scoaterea din colegiu a unui număr de 11 avocaţi, cu toţii elemente duşmănoase regimului democratic, cu nenumărate manifestări. Motivul acestei restructurări a fost că numărul de avocaţi pledanţi din colegiu, nu mai corespund necesităţilor de apărare a justiţiabililor, că în urma operaţiunilor de raionare, colegiul nu mai poate garanta posibilităţi de câştig pentru toţi avocaţii înscrişi.

În urma acestei decizii au rămas nerepartizaţi următorii avocaţi:

1. Goilav Toma
2. Haifler Lupu
3. Capril Eugen
4. Floareş Alexandru
5. Racoviţă Eduard

6. Apostol Gheorghe
7. Ţintă Neculai
8. Pascalini Alexandru
9. Paraschiv Ştefan
10. Dinescu Horia
11. Dimitriu Traian

În urma acestui fapt numitul Pavelescu Virgil, Preşedinte al Tribunalului Bacău într-o discuţie cu numitul Chersin Avram şi Leibu Matilda primul preşedinte al colegiului Bacău şi a doua responsabilă de cadre al justiţiei, a afirmat că „această acţiune este împotriva liniei Partidului, că el nu poate fi de acord cu această acţiune şi că în urma acestui fapt s-a creat un puternic antisemitism, datorită faptului că între numărul de avocaţi scoşi din colegiu există numai un singur evreu".

Ministrul Justiţiei însă prin Ordinul nr. 116.434 din 8 ianuarie 1951 a infirmat hotărârea colegiului avocaţilor din Bacău şi ordonă colegiului de a reprimi cei 11 avocaţi care fuseseră scoşi, dispunând ca aceştia să fie scoşi conform prevederilor legale, adică prin comisia de disciplină, lucru care îngreunează această operaţie, deoarece nu întotdeauna şi în prezentul caz în majoritate, manifestările lor pot fi date pe faţă.

Faţă de situaţia de mai sus responsabila de cadre a început strângerea materialului necesar scoaterii din colegiu a celor în cauză, lucru care merge destul de greu dat fiind manifestările lor avute în cercuri foarte restrânse sau faţă de acei care sunt informatorii noştri.

În şedinţa din ziua de 7 februarie 1951, Comisia interimară a Colegiului Avocaţilor din Bacău a hotărât reprimirea lor în colegiu, conform ordinului Ministerului de Justiţie, în afară de numitul Goilav Toma care fiind moşier, a fost eliminat în baza unui articol special.

În cele ce urmează vom raporta toate manifestările duşmănoase ale celor 11 avocaţi care au fost propuşi pentru eliminarea din colegiu.

Racoviţă Eduard fost de nenumărate ori deputat şi senator în parlamentele burgheze preşedinte al partidului liberal tătărcean (sic) de după 23 august 1944 are în mod permanent manifestări antisovietice şi antiguvernamentale luând în derâdere acţiunile Guvernului şi a Partidului nostru, colportează tot ce se emite de la posturile de radio imperialiste. Astfel încă din anul 1945, în ziua de 26 August, în timp ce populaţia din oraşul Bacău făcea o primire entuziastă unei unităţi româneşti care se întorcea glorioasă de pe frontul împotriva Germaniei hitleriste, strigând în cor „Trăiască Armata democratică" el aflându-se în calitatea de Vicepreşedinte al filialei ARLUS Bacău, s-a exprimat cu cuvintele: „Ce Armată democratică? Ce armată antifascistă? Nimeni nu poate schimba nimic de pe faţa pământului, azi aşa, mâine aşa, Armata română şi nimic mai mult".

În ziua de 3 Nov. 1949 a respins cu un gest sfidător de a subscrie pentru Casa Scânteii spunând: Eu nu subscriu nimic deoarece nu am nimic cu Scânteia voastră. Cu această ocazie i s-a restituit înapoi o sută de lei care i se strânsese din cota lunară.

În ziua de 11 Februarie 1950 a afirmat că a ascultat radio Londra la a cărei emisiune a spus că poporul american şi englez în prezent nu mai vrea pace ci vrea război.

În ziua de 6 martie 1950 vorbind despre lipsa de pe piață a unora dintre alimente, numitul Racoviță a spus: „cum vrei să fie alimente dacă totul merge în Rusia, în curând ne vor lua şi pielea de pe noi, dar mult nu vom mai putea sta cu mâinile la spate."

În ziua de 1 Aprilie 1950 a ţinut o adevărată pledoarie cu ocazia morţii lui Leon Blum cu care ocazie a ponegrit conducătorii Partidului comunist din Franța şi în general conducătorii lagărului democratic (sic).

În ziua de 28 Aprilie 1951 a afirmat în mod deschis că ascultă cu regularitate posturile de radio imperialiste care au emisiuni speciale pentru români.

În ziua de 21 august 1950 s-a declarat în mod deschis că nu este de acord ca oraşului Braşov să i se dea numele de Stalin „deoarece nu este just".

În ziua de 29 octombrie 1950 s-a declarat foarte bucuros când a auzit că în Coreea înaintează americanii iar comuniştii mănâncă bătaie.

În ziua de 11 octombrie 1950 a afirmat că prin oraş nu se mai afişează hârtii deoarece în Coreea comuniştii mănâncă bătaie.

În ziua de 21 Decembrie 1951 după ce s-a eliminat din colegiu avocații el a spus: „În alte ţări şi în alte timpuri aveai măcar dreptul la grevă dar acum, nu mai ai nimic" în felul acesta exprimând dorinţa ca ceilalţi avocaţi care rămăseseră în colegiu să facă grevă de protest împotriva acestui act ilegal.

Tot în legătură cu problema scoaterii din colegiu a celor 11 avocați a spus că nu este altceva decât o prigoană a evreilor împotriva creştinilor şi în consecinţă a devenit şi el antisemit.

Manifestările de mai sus sunt numai o parte din cele ce le are zilnic numitul Racoviță Eduard. Nu i s-a putut întocmi dosar pentru încadrare în U.M. deoarece este în vârstă de peste 75 de ani, însă în fişele ce s-au întocmit pentru foştii parlamentari burghezi, s-a cerut arestarea sa[40].

Numitul Apostol Gheorghe, un element cu manifestări făţiş duşmănoase, ascultător frecvent al posturilor de radio imperialiste, urăşte de moarte conducătorii Partidului şi Guvernului nostru.

Astfel, în ziua de 29 noiembrie 1949 faţă de informatorul nostru s-a exprimat că nu se va putea împăca niciodată cu ideile distrugătoare ale comunismului care înăbuşe orice iniţiativă constructivă. În continuare a afirmat că datorită comunismului ţara noastră se află într-o nemaipomenită stare de sărăcie.

În ziua de 16 Martie 1950 a spus că la O.N.U. America a propus Uniunii Sovietice un pact de neagresiune pe timp de 20 de ani, iar Uniunea Sovietică nu l-a aprobat pentru că nu şi-a dat seama că va fi lovită la propriile ei graniţe şi toţi comuniştii vor avea soarta pe care şi-o merită.

[40] Astfel de manifestări anticomuniste, precum şi trecutul lui Eduard Racoviță, fruntaş liberal, fost de mai multe ori parlamentar şi conform Constituției din 1923, senator de drept, deoarece fusese parlamentar în trei legislaturi consecutive, nu puteau să rămână nepedepsite. A murit, în scurt timp, în celulele Securităţii din Bacău în urma unei bătăi administrate în timpul cercetării penale.
(http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_r/r/dictionarr_2.htm , accesat în 14 ianuarie 2014).

În ziua de 22 Noiembrie 1950 a afirmat că comuniştii s-au organizat foarte bine pe întreg globul pământesc dar nu se poate ca să rămână în permanenţă aşa.

În ziua de 6 Noiembrie 1950 a afirmat că grâul nostru se vinde pe pieţele străine numai cu scopul de a menţine preţul rublei. În continuare a afirmat că toate lipsurile şi nevoile noastre se datorează ruşilor care sug în mod sistematic ţările de democraţie populară.

În ziua de 18 Noiembrie 1959 a spus că la O.N.U. are loc o întrevedere secretă între reprezentanţii americani şi englezi, conferinţa are ca scop de a pune la punct delegaţia sovietică. În continuare discutând despre războiul din Coreea a spus: „Cu toate că chinezii au atacat trupele naţiunilor unite totuşi va veni timpul în curând se va trece prin ei ca prin brânză".

În ziua de 2 Decembrie 1950 a afirmat că o serie de ţărani din regiunea Bacău s-au răsculat împotriva regimului care le impune ca să facă gospodării colective împotriva voinţei lor.

Manifestările de mai sus nu sunt decât o parte din cele pe care le are susnumitul, dar cu toate acestea nu i s-a putut întocmi dosar pentru încadrare în U.M. deoarece este în vârstă de peste 75 de ani.

Numitul Ţintă Neculai, un duşman neîmpăcat al regimului democratic, ascultător al posturilor de radio imperialiste pe care le comentează cu regularitate, colportează zvonurile tendenţioase şi reacţionare.

În ziua de 5 Ianuarie 1950 în timp ce informatorul nostru se uita la portretul lui Mao-Tse-Dun el s-a exprimat cu cuvintele: „sunt simpatici chinezii ăştia, chiar şi chinezii din ţară de la noi", în felul acesta desconsiderând conducătorii Partidului şi ai regimului nostru după zicala veche reacţionară „eşti un chinez" epitet care se atribuia acelora care erau incapabili.

În ziua de 18 martie 1950 vorbind despre unele lipsuri temporare a unor articole de consum de pe piaţă faţă de informatorul nostru a spus: cum vrei să fie alimente când totul merge la răsărit la bunii noştri vecini care iau totul.

În ziua de 6 Septembrie 1950 faţă de informatorul nostru a spus: „Nu ştiu ce dar eu nu pot să sufăr pe acei care spun *tovarăş* şi asta cred că se întâmplă pentru că nu pot suferi nici cuvântul în sine de tovarăş". În continuare apoi a spus: „nu voiu pronunţa niciodată acest cuvânt".

În ziua de 14 Octombrie 1950 într-o discuţie avută cu informatorul nostru a spus că populaţia din întreaga ţară este revoltată împotriva regimului comunist de astăzi dar că nu mai este mult timp şi vom scăpa de cei care ne conduc astăzi ţara.

În ziua de 18 Ianuarie 1951 susnumitul faţă de informatorul nostru a spus că a fost la Bucureşti unde a intervenit pentru „nedreptatea" care i s-a făcut şi a auzit că în mod precis vor surveni mari evenimente politice care nu pot decât să ne bucure.

Susnumitului nu i s-a putut întocmi dosar pentru încadrare în U.M. deoarece este bătrân şi nu corespunde.

Numitul Capril Eugen fost moşier, pentru manifestările sale i s-a întocmit dosar pentru încadrare în U.M. care a fost înaintat la D.R.S. Iaşi.

Dinescu Horia ne este semnalat că în ziua de 11 Ianuarie 1951 faţă de informatorul nostru a spus: că scoaterea afară din colegiu a unui aşa de mare număr de români şi numai un singur evreu dovedeşte care este scopul acestei acţiuni, acela de a

rămâne numai evrei în colegiu. A afirmat apoi că aşteaptă timpurile când se va scălda în sângele comuniştilor care l-au făcut să sufere.

Susnumitul fiindu-ne semnalat cu manifestări duşmănoase şi pe a doua linie informativă, s-au luat măsuri de a i se întocmi dosar pentru încadrare în U.M.

Numitul Haifler Lupu a fost unealtă credincioasă a marilor fabricanţi Isvoranu et. comp. În permanenţă se află în cercul elementelor reacţionare unde se discută şi se colportează ştirile posturilor de radio imperialiste.

Numitul Traian Dimitriu pentru manifestările sale duşmănoase la adresa regimului democratic i se întocmeşte în prezent dosar pentru încadrare în U.M.

Susnumitul a fost la o nuntă într-o comună din Regiunea Bacău cu care ocazie a ţinut un toast în care a atacat în cuvinte regimul democratic.

Din cele de mai sus rezultă în mod categoric că aceste elemente cu atitudini permanente duşmănoase la adresa regimului actual, nu merită a avea calitatea de avocat în barou şi de a-şi câştiga în acest mod existenţa, în timp ce îşi bat joc de realizările Partidului nostru. Măsura luată de către Comisia Interimară a Colegiului avocaţilor din Bacău, măsură care a fost infirmată de către Ministerul de Justiţie, trebuie considerată ca o acţiune cu scop constructiv, care nu avea alt scop decât acela de a li se răpi posibilitatea de a folosi colegiul avocaţilor ca o oficină de comentarii duşmănoase şi răspândirea de svonuri tendenţioase.

Faţă de metoda indicată se către Ministerul de Justiţie adică aceea de a elimina avocaţii în cauză pe baza manifestărilor duşmănoase care să fie date în vileag de către comisia de disciplină a Colegiului Avocaţilor, Direcţiunea noastră va furniza materialul care se va putea culege în aşa fel ca să nu se deconspire sursele noastre informative din cadrul colegiului.

În prezent în urma şedinţei de reprimire care a avut loc în ziua de 7 februarie 1951, cei în cauză au luat o atitudine de sfidare a organelor politice iar în rândurile lor semnalăm comentarii în sensul că „tot ei sunt mai tari" şi că nimeni nu le va putea face nimic.

Faţă de cele expuse mai sus vă rugăm a de a vedea cine anume de la Ministerul de Justiţie a hotărât infirmarea deciziei Comisiei Interimare a Colegiului Avocaţilor din Bacău, hotărâre ce a fost luată în mod legal, motivul care a fost pus la baza eliminării celor 11 din colegiu fiind deasemeni destul de just.

De asemeni rugăm ca Ministerul de Justiţie să ia o hotărâre concretă care să ducă la scoaterea automată a celor în cauză afară din colegiu, printr-o nouă plafonare a avocaţilor din Baroul Bacău, sau prin oricare decizie în acest sens.

Lt. Col. de Securitate
C. Câmpeanu

Cpt. de Securitate
Triponescu I.

A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1125, vol. 2, ff. 1-7.

II. Sub lupa Securității

Oana IONEL

Supravegherea informativă a generalului Nicolae Rădescu 6 martie 1945 – 15 iunie 1946

The Informative Surveillance of General Nicolae Radescu (6 March 1945 – 15 June 1946)

The present paper displays a portrait of General Nicolae Radescu after his dismissal from the position of head of the Council of Ministers, until his clandestine departure from the country, on a plane.

We point out the measures taken by the new communist government in order to isolate the former prime minister, to prohibit or limit his political contacts and to perform an intensive surveillance of his forced residence. We also underline General Nicolae Radescu's activity as a political refugee at the British Legation in Bucharest, the discussions with his close friends about creating a new political party, the statements and notes addressed to the King and to other politicians and the attempts of the new government to get him involved in important political trials ("Organisation T", "The Black Coats").

Etichete: „refugiat politic", Legația Marii Britanii, domiciliu obligatoriu/forțat, supraveghere informativă, proces politic, memoriu, scrisoare de protest.

Keywords: political refugee, British Legation, forced residence, informative surveillance, political trial, statement, letter of protest.

După ce şi-a prezentat demisia Regelui Mihai I al României, la 28 februarie 1945, generalul Nicolae Rădescu a mers la Ministerul Afacerilor Interne, apoi la domiciliul său[1]. Fostul premier fusese pus sub supravegherea aparatului de informaţii al Formaţiunilor de Luptă Patriotice de mai multe zile, astfel încât comuniştii îi ştiau orice mişcare.

A doua zi după învestirea guvernului pro-comunist condus de Petru Groza, supravegherii generalului Rădescu i s-a dat o formă legală, printr-un ordin semnat de

[1] Claudiu Secaşiu, *Generalul N. Rădescu – cel dintâi refugiat politic din România de după 6 martie 1945,* în „Naţional şi universal în istoria românilor. Studii oferite prof. dr. Şerban Papacostea cu ocazia împlinirii a 70 de ani", Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1998, p. 451.

chestorul Ioan Ionescu, directorul Poliţiei de Siguranţă. Documentul, emis de Prefectura Poliţiei Capitalei la 7 martie 1945, orele 8,35, avea următorul conţinut: „Din ordinul domnului preşedinte al Consiliului, dr. Groza, Domnul General N. Rădescu nu are voie a părăsi domiciliul sub nici un motiv.

Asemenea, nu are voie a primi vizite de nici o natură, adică: rude, militari sau misiuni străine.

Se va ţine deci sub pază permanentă până la noi ordine.

Dl. Comisar Block va executa cele de mai sus, răspunzând de executare.

Se va prezenta de îndată cu agenţii afectaţi la locuinţa Generalului N. Rădescu, unde îi va pune în vedere aceste dispoziţiuni”[2].

Pe o perioadă de mai bine de un an de zile, generalul Nicolae Rădescu a fost supravegheat strict de agenţii noului regim, i s-a fixat domiciliu obligatoriu, iar contactele sale cu rude, prieteni sau oameni politici au fost mult diminuate. Cu toate acestea, până la exilul auto-impus (iunie 1946), generalul Rădescu a fost implicat în câteva acţiuni care merită a fi semnalate: a încercat să creeze nucleul unui nou partid politic, a menţinut contacte cu personalităţi marcante (Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Constantin Titel Petrescu) şi cu reprezentanţi ai Aliaţilor în România, a transmis materiale documentate Regelui Mihai sau preşedinţilor partidelor politice, încercând să-i convingă să reziste presiunilor Partidului Comunist etc. Din cauza acestor activităţi, autorităţile au încercat implicarea sa în două procese politice de anvergură: procesul Organizaţiei „T” (septembrie 1945) şi al „Sumanelor Negre” (noiembrie 1946 – după plecarea sa din ţară).

Activitatea generalului Nicolae Rădescu din această perioadă nu a făcut obiectul unui studiu special. Doar Claudiu Secaşiu a analizat documente în legătură cu refugiul generalului Nicolae Rădescu la Legaţia Britanică din Bucureşti (6 martie – 7 mai 1945)[3]. Ne propunem să prezentăm supravegherea generalului Nicolae Rădescu de către autorităţile instalate la conducerea României după 6 martie 1945 şi, în paralel, activitatea sa politică până la plecarea din ţară. Ne vom baza demersul pe o serie de documente inedite, provenite din dosare depozitate în Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii şi la Arhivele Naţionale ale României, volume de documente editate şi memorialistică.

---

[2] *Un sfert de veac de urmărire: documente din dosarele secrete ale generalului Nicolae Rădescu*, documente selectate şi editate de Monica Grigore, Oana Ionel, Dragoş Marcu, studiu introductiv de Gheorghe Onişoru, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004, p. 292 (în continuare se va cita *Un sfert de veac…*).

[3] Claudiu Secaşiu, *art. cit.*, pp. 451-476.

**Refugiul generalului Nicolae Rădescu
la Legaţia Marii Britanii din Bucureşti
(6 martie – 7 mai 1945)**[4]

După încercarea nereuşită de lovitură de stat organizată de Frontul Naţional Democrat în 24 februarie 1945, devenise clar faptul că guvernul de coaliţie condus de generalul Nicolae Rădescu nu mai putea funcţiona. În ciuda tuturor evidenţelor şi a documentelor întocmite la faţa locului de procurorii militari[5], incidentele din timpul manifestaţiilor şi discursul premierului la radio din aceeaşi seară, au constituit motivele declanşării unor campanii de presă de o violenţă nemaiîntâlnită. Astfel, propaganda comunistă a realizat ceea ce urmărea de multă vreme: inducerea ideii că ordinea în ţară nu putea fi menţinută, cu repercusiuni asupra desfăşurării acţiunilor de pe front. În ultima şedinţă a guvernului prezidat de generalul Rădescu, Constantin C. Brătianu, ministru liberal, făcea o paralelă între motivele demisiei premierului Sănătescu şi dorinţa forţelor de stânga ca generalul Rădescu să facă acelaşi lucru: „Este o chestiune foarte simplă: noi cu toţii am fost de acord ca domnul general Sănătescu să prezinte Regelui demisia guvernului. A fost o carenţă a autorităţii de stat şi noi am fost gata şi am demisionat, dacă primul-ministru a înţeles să facă lucrul acesta.

Astăzi, dv. cereţi demisia guvernului, pentru că domnul prim-ministru încearcă să restabilească autoritatea de Stat.

Ei bine, domnilor, tocmai de aceea a plecat domnul general Sănătescu, pentru că era o carenţă a autorităţii de stat. Şi pentru că domnul prim-ministru vrea să facă acest lucru, i se răspunde: să demisioneze, tocmai atunci când, cu toţii, trebuie să-l ajutăm”[6].

Cu toate că situaţia din România era foarte dificilă, Comisia Aliată (sovietică) de Control nu a luat nici un fel de atitudine pentru a încerca deblocarea crizei. Reprezentanţii englezi şi americani în Comisie au insistat în mod repetat pe lângă generalul Vinogradov asupra menţinerii unui cabinet de coaliţie, atunci când devenise clar că divergenţele dintre partidele politice duceau, inevitabil, la destrămarea guvernului[7].

---

[4] Datorită analizei amănunţite realizată de Claudiu Secaşiu în articolul amintit mai sus, la acest capitol ne propunem doar prezentarea unor date sumare, necesare înţelegerii evenimentelor din perioada refugiului la Legaţia Britanică, dar şi a unora nou apărute, în urma studiului arhivelor accesibile.

[5] Procesele-verbale întocmite de procurorii militari care au anchetat incidentele din timpul manifestaţiei organizată de F.N.D. în Bucureşti, au fost descoperite în arhivele americane şi publicate de Dinu C. Giurescu, *Din documentele guvernării generalului Nicolae Rădescu. Evenimentele de la 24 februarie 1945*, în „Arhivele totalitarismului”, anul II, nr. 1-2, 1994, pp. 196-205. Originalele, descoperite de noi în Arhiva C.N.S.A.S., au fost integrate în volumul *Un sfert de veac*…, pp. 276-283.

[6] A.N.I.C., fond Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 680, vol. nr. 15, ff. 101-102.

[7] Vasile Vesa, *Conferinţa de la Yalta şi instaurarea guvernului condus de Petru Groza*, în „6 martie 1945. Începuturile comunizării României”, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1995, pp. 41-48. Vezi o analiză minuţioasă la Dinu C. Giurescu în *Guvernarea Nicolae Rădescu*, Bucureşti, Editura All, 1996, pp. 266-286 şi 334-344.

Evenimentele ulterioare se cunosc: sosirea în ţară a trimisului Moscovei, Andrei I. Vâşinski, care a impus Regelui schimbarea şefului guvernului şi numirea lui Petru Groza în funcţia de prim-ministru. Era vorba, de fapt, de o schimbare radicală: noul prim-ministru nu mai era o persoană desemnată de Rege, după consultări cu partidele politice, iar membrii guvernului nu mai reprezentau voinţa majorităţii populaţiei, ci doar unele formaţiuni politice minore.

În cele câteva zile care s-au scurs între demisia generalului Rădescu şi învestirea guvernului condus de Petru Groza, campania violentă împotriva fostului premier a continuat[8]. Împreună cu liderii partidelor ţărănesc şi liberal, Rădescu era acuzat că ar fi „fascist" şi „reacţionar", iar „dovezile" dezvăluite de presa din România erau preluate şi transmise de mass-media din U.R.S.S.[9]. De exemplu, ziarul „Libertatea" publica un articol în care se afirma că „împreună cu Rădescu trebuie să dispară şi cei ce l-au sprijinit în acţiunea sa, pentru a se stârpi orice urmă de nazism, care duce ţara la pieire"[10]. Nu se menţiona, însă, nimic despre ancheta declanşată în seara de 24 februarie 1945 în legătură cu moartea unor persoane în timpul manifestaţiilor de stradă din acea zi, care stagna după demisia generalului Rădescu, iar după numirea generalului Constantin Vasiliu-Răşcanu ca ministru de Război a fost definitiv clasată[11].

Din cauza campaniilor violente, apropiaţi ai lui Rădescu se temeau de un eventual atentat organizat asupra sa şi încercau găsirea unor soluţii pentru punerea generalului la adăpost. Discuţii au fost purtate la Legaţiile Britanică şi Americană, în încercarea de a i se oferi protecţie.

În dimineaţa zilei de 7 martie, după emiterea ordinului de stabilire a domiciliului obligatoriu generalului Rădescu, acesta a fost căutat acasă, în strada Nerva Traian, nr. 108, dar nu a fost găsit. Ordonanţa, un sergent-major din escorta sa şi o chiriaşă au afirmat că generalul plecase, însoţit de nepotul său, Nicolae Şerbănescu, în după-amiaza zilei de 6 martie, spunându-le că merge la Sinaia şi că apoi va face o călătorie prin ţară, fiind surmenat[12]. A urmat o percheziţie la casa nepotului Şerbănescu, din strada Clopotarii Vechi nr. 4, unde a fost prezentă doar soţia sa, Henriette, care a declarat acelaşi lucru, că generalul plecase la Sinaia[13]. În după-amiaza aceleiaşi zile, Nicolae

---

[8] Despre tensiunea din acele zile şi deciziile politice luate vezi: Adriana Georgescu, *La început a fost sfârșitul. Dictatura roșie la București*, ediţie îngrijită de Micaela Ghiţescu, prefaţă de Monica Lovinescu, Bucureşti, Editura Humanitas, 1992, pp. 65-71, Ioan Hudiţă, *Jurnal politic (7 decembrie 1944 – 6 martie 1945)*, studiu introductiv, note şi indice de acad. Dan Berindei, Bucureşti, Editura Do-minor, 2008, pp. 433-505, Constantin Sănătescu, *Jurnal*, cu o prefaţă de Simona Ghiţescu-Sănătescu, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993, pp. 193-195, Nicolae Pascu, *În mijlocul vâltorii. Note și amintiri politice*, ediţie îngrijită, studiu, note, indice şi anexe documentare de Oana Ionel, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2010, pp. 244-259.

[9] Vezi, de exemplu, comentariul transmis de postul de radio Moscova în seara zilei de 5 martie 1945 în volumul *23 august 1944. Documente. 1944-1945*, vol. IV, coord. Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Muşat, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985, pp. 235-236.

[10] *Ibidem*, p. 236.

[11] Vezi studiul nostru, Oana Ionel, *Lotul „24 februarie 1945". Propagandă și înscenare judiciară*, în „Caietele C.N.S.A.S.", Anul III, nr. 1 (5)/2010, p. 154.

[12] *Un sfert de veac…*, pp. 293-294.

[13] *Ibidem*, pp. 294-295.

Şerbănescu a fost anchetat cu privire la dispariţia generalului. De data aceasta, autorităţile au primit un răspuns clar: „cine are nevoie de domnul general să se adreseze Comandamentului Misiunii Engleze, unde poate primi relaţii”[14].

În notiţele intitulate *La Legaţie*, generalul Rădescu oferă explicaţii pentru refugierea sa la Legaţia Marii Britanii din Bucureşti: în dimineaţa zilei de 6 martie 1945 a fost contactat de diplomatul Grigore (Gogu) Constantinescu, din partea fostului ministru al Afacerilor Externe, Constantin Vişoianu, cu propunerea de a se adăposti la Misiunea Britanică din Bucureşti în cazul în care se simte „în nesiguranţă”, dar generalul a refuzat[15]. După-amiază, a fost vizitat de Constantin Caragea şi de nepotul său, Nicolae Şerbănescu, amândoi „părând alarmaţi”, care au insistat că „englezii au repetat invitaţia, în sensul că mi s-a pregătit apartamentul şi mi-l ţin imediat la dispoziţie”. În cele din urmă, „după oarecare reflecţie”, generalul Rădescu a fost convins de necesitatea acceptării găzduirii oferite[16].

Această versiune este susţinută şi de diplomatul Florian Roiu, în declaraţiile sale din cadrul procesului intentat conducerii P.N.Ţ. în 1947: „Imediat după 6 martie 1945, ducându-mă la Vişoianu, l-am găsit foarte afectat, căutând la telefon pe un oarecare Caragea, despre care mi-a spus că fusese Directorul de Cabinet al Generalului Rădescu. Peste două zile, vizitând din nou pe Vişoianu, l-am găsit foarte mulţumit şi cu această ocazie mi-a destăinuit că atunci când îl căuta pe Caragea, fusese vizitat cu puţin timp înainte de Marjoribanks, care îi adusese răspunsul englezilor, la intervenţia lui ca Generalul Rădescu să fie luat sub protecţia Misiunii engleze. Îl căuta pe Caragea, care ştia unde se află Rădescu, pentru a-l duce pe acesta la Misiunea engleză”[17].

După manifestaţia F.N.D. din 24 februarie 1945, preşedintele Consiliului de Miniştri fusese pus sub supravegherea Serviciului de Contrainformaţii din Secţia a II-a a Formaţiunilor de Luptă Patriotice. Şeful acestui serviciu, Ivan Didenco, îi ordonase lui Mişu Dulbergher (ulterior Dulgheru) să vegheze „ca acesta să nu dispară şi să se ştie în permanenţă unde este”[18]. Un alt membru al acestui serviciu, Laurian Zamfir, dădea noi amănunte despre cei care ordonaseră supravegherea primului ministru şi ancheta Partidului Comunist asupra dispariţiei generalului Rădescu de la domiciliul său: „Îmi amintesc că în ziua aceea [6 martie 1945 – n.n.], Dulgheru a fost chemat (după cum chiar el spunea) de către Ana Pauker şi Emil Bodnăraş şi a fost întrebat unde se găseşte Rădescu şi cum a reuşit să dispară, la care Dulgheru nu a ştiut ce să spună. Tot din spusele lui Dulgheru şi Sepeanu, am aflat că în acea noapte ei au descoperit un şofer de piaţă, al cărui nume nu-l ştiu, care-l dusese pe Rădescu la Legaţia Britanică”[19].

Aşa cum am amintit, problema refugiului generalului Nicolae Rădescu la una din reprezentanţele diplomatice occidentale se pusese imediat după demisia sa din

---

[14] *Ibidem*, p. 295.
[15] *Ibidem*, pp. 127-128.
[16] *Ibidem*, p. 128.
[17] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 213, vol. 5, f. 466.
[18] *Apud* Claudiu Secaşiu, *Serviciul de Informaţii al P.C.R.; Secţia a II-a Informaţii şi Contrainformaţii din cadrul Comandamentului Formaţiunilor de Luptă Patriotice (F.L.P.) – penetrarea serviciilor oficiale de informaţii (23 august 1944 – 6 martie 1945)*, în „6 martie 1945. Începuturile comunizării României”, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1995, p. 155.
[19] *Ibidem*, pp. 155-156.

fruntea Consiliului de Miniştri. Unii dintre apropiaţii săi au discutat situaţia delicată în care se afla fostul premier, căruia comuniştii îi promiteau o pedeapsă severă. În jurnalul său, reprezentantul militar american în Comisia Aliată de Control din România, C.V.R. Schuyler, nota, pentru data de 1 martie, că prinţul Caragea ar fi afirmat: „în prezent comuniştii pun la cale arestarea şi probabil executarea lui [a generalului Nicolae Rădescu – n.n.]. L-a abordat [Caragea – n.n.] pe dl. Berry cerându-i să-i asigure azil, dar Berry a primit foarte rece sugestia”[20].

În schimb, argumentele lui Constantin Vişoianu pe lângă britanici au fost luate în seamă, astfel încât s-a primit de la Londra acceptul ca fostul prim-ministru român să fie „găzduit” la Legaţie. Oricum, era clar pentru toată lumea că statutul lui Rădescu era acela de „refugiat politic”, aşa cum declara vice-mareşalul Aerului Stevenson, câteva zile mai târziu[21].

Reprezentanţii U.R.S.S. din România anunţau conducerea de la Moscova, la 7 martie 1945, despre acest gest al englezilor: „Rădescu s-a ascuns în clădirea Misiunii militare britanice. Comisia Aliată de Control a fost informată oficial de către Misiunea britanică că potrivit dispoziţiei de la Londra, Misiunea acordă azil generalului Rădescu”[22].

În prima şedinţă a Consiliului de Miniştri, din 7 martie 1945, ministrul Justiţiei, Lucreţiu Pătrăşcanu, a pus în discuţie problema refugierii generalului Rădescu la Legaţia Britanică. Pătrăşcanu susţinea că nu s-a emis nici un ordin de arestare pe numele fostului premier, deci că, din punct de vedere legal, el nu era urmărit de justiţie şi că refugiul era rezultatul „conştiinţei încărcate” a lui Rădescu[23]. Ministrul sublinia: „Desigur că legile ţării se aplică tuturor, indiferent dacă sunt sau nu ascunşi la Legaţia engleză şi dacă legile ţării vor cere sancţiuni, ele se vor aplica oriunde se va găsi un infractor”[24]. În acelaşi timp, Pătrăşcanu semnala problemele diplomatice care apăruseră în urma acţiunii lui Rădescu, iar Gheorghe Tătărescu, ministrul Afacerilor Externe, îşi lua angajamentul să transmită o notă reprezentantului diplomatic britanic în România în legătură cu acordarea azilului generalului Rădescu[25]. La rândul său, premierul, uitând de ingerinţele sovieticilor în România, punea pe tapet problema „neamestecului în treburile interne” a unui alt stat, fie el şi aliat, care ar crea „anumite antecedente”[26].

A doua zi, Ministerul Afacerilor Externe al României a înaintat o notă primului secretar al Misiunii politice britanice, James A.M. Marjoribanks, în care exprima

[20] C.V.R. Schuyler, *Misiune dificilă. Jurnal (28 ianuarie 1945-20 septembrie 1946)*, ediţie îngrijită de Alexandru Oşca, Mircea Chiriţoiu,, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, p. 53.
[21] *Un sfert de veac*…, p. 300.
[22] *Misiunile lui A.I. Vâşinski în România (Din istoria relaţiilor româno-sovietice, 1944-1946). Documente secrete*, colegiul de redacţie al ediţiei române: Radu Ciuceanu (responsabil), Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Vitalie Văratic, traducerea în limba română Alexandra Bârlădeanu, Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Vitalie Văratic, Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 1997, p. 150.
[23] A.N.I.C., fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri – Stenograme, dosar nr. 3/1945, f. 12.
[24] *Ibidem*.
[25] *Ibidem*, f. 13.
[26] *Ibidem*.

„surprinderea" guvernului român „faţă de acest act întru nimic justificat"[27]. Se afirma că „nici o ameninţare nu este, în acest sens, îndreptată împotriva fostului Preşedinte de Consiliu", iar generalul Rădescu era considerat responsabil „de o stare de nervozitate şi de surescitare dăunătoare liniştii publice"[28].

Găzduit pentru câteva ore în clădirea Legaţiei Britanice din Bucureşti, spre seară domiciliul generalului a fost mutat într-o clădire a Misiunii Militare Britanice. A doua zi, însă, în mare grabă, Rădescu a fost readus în sediul Legaţiei, considerat un loc mai sigur, fiind teritoriu britanic[29]. Schimbarea de reşedinţă era explicată într-o notă a Misiunii Britanice din România, adresată Ministerului de Război de la Londra, la 8 martie 1945: „Ultimele informaţii indică posibilitatea de a viola refugiul acordat lui Rădescu astă seară. L-am mutat, aşadar, înapoi la legaţie, unde imunitatea diplomatică va fi apărată mai departe şi orice aranjamente făcute pentru astă seară ar putea, astfel, eşua"[30]. În eventualitatea punerii în aplicare a unui prezumtiv plan de răpire a generalului Rădescu, *Foreign Office* era foarte categoric în a autoriza Misiunea Britanică din România să ia măsuri excepţionale: „Sunteţi autorizat, în cazul încercării de a-l ridica pe generalul Rădescu, să deschideţi focul în apărarea lui, în ultimă instanţă, şi să luaţi măsuri similare de deschidere a focului pentru orice altă persoană, asupra căreia guvernul M.S. a extins dreptul de refugiu. Suntem siguri că înţelegeţi gravitatea unui astfel de eveniment. Vă vom sprijini ori de câte ori veţi considera că acţionaţi în apărarea onoarei britanice"[31].

În acelaşi timp, şeful Misiunii militare britanice a adresat scrisori generalului rus Susaikov şi lui Gheorghe Tătărescu, în care anunţa schimbarea reşedinţei generalului Rădescu în localul Legaţiei Britanice şi exprima speranţa „că ordinea va fi respectată şi că nu va avea loc nici o molestare sau imixtiune"[32].

Din documentele studiate de noi se desprind câteva amănunte despre activitatea generalului în perioada în care a fost refugiat la Legaţia Britanică, despre modul în care englezii îl protejau şi atitudinea autorităţilor române faţă de acest lucru (supravegherea minuţioasă a clădirii, încercarea de recrutare a unor informatori din rândul personalului şi de a găsi o breşă în sistemul de protecţie, moment în care agenţii poliţiei l-ar fi capturat viu sau mort).

Despre modul în care era păzit, generalul consemna: „Aş putea spune chiar că se exagerează în grija ce se pune pentru paza mea. Nu mi se îngăduie să văd pe nimeni, decât, după multe explicaţii, pe Nicolae Şerbănescu. Şi chiar el când vine, nu poate ajunge la mine decât trecând pe la domnii de R[ougetel] sau B. [probabil T. W. „Bill"

[27] *Apud* Claudiu Secaşiu, *Generalul N. Rădescu – cel dintâi refugiat politic din România de după 6 martie 1945,* în „Naţional şi universal în istoria românilor. Studii oferite prof. dr. Şerban Papacostea cu ocazia împlinirii a 70 de ani", Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1998, p. 454.

[28] *Ibidem.*

[29] Vezi notiţele generalului în *Un sfert de veac…*, p. 128. Vezi şi Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepţii anglo-americane (1944-1947)*, Bucureşti, Editura Iconica, 1993, p. 141 şi declaraţia Anei Samuely din 1949 în A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 10675, vol. 20, f. 240.

[30] Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *op. cit.*, p. 141.

[31] *Ibidem*, p. 144.

[32] *Ibidem*, p. 142.

Hogg – n.n.]. Nu pot ieşi din cameră decât seara, pe întuneric şi numai însoţit de un ofiţer, care, de altfel, face toată ziua de gardă.

Privitor la ofiţerii de gardă care se schimbă în fiecare zi, am avut de făcut o remarcă surprinzătoare: lăsând la o parte faptul că sunt unul mai amabil decât altul, dar arată o deferenţă care aproape seamănă a timiditate. Şi nu se poate spune că aşa este firea englezească. S-ar părea că este un cuvânt de ordine. Oricum ar fi – în situaţia în care mă găsesc – este o mare uşurare pentru mine să fiu în contact cu oameni extrem de binevoitori”[33].

În perioada în care a fost găzduit de britanici, generalul Nicolae Rădescu, ajutat de dactilografe, a întocmit o serie de lucrări în care a expus propriile puncte de vedere asupra evenimentelor din timpul guvernării sale. Este de presupus că aceste materiale, care, din păcate, nu se află în arhivele din ţară, au fost deosebit de interesante şi de importante pentru britanici, mai ales că proveneau de la şeful guvernului, o persoană foarte bine informată. Ele au fost trimise la Londra, unde au fost „examinate cu atenţie”, reprezentanţii englezi în România pledând pentru nevinovăţia fostului premier în discuţiile cu sovieticii[34]. Conform unei note informative, Rădescu era ţinut la curent cu situaţia politică şi avea dese discuţii cu reprezentanţii britanici şi americani din Bucureşti, iar Nicolae Şerbănescu, nepotul său, era cel prin intermediul căruia ţinea legătura cu familia[35].

Ca o consecinţă a scrisorilor transmise autorităţilor române şi celor sovietice de către şeful Misiunii militare britanice în România, Stevenson, Legaţia Britanică din Bucureşti a fost supusă unei duble supravegheri. Prima, cea sovietică, a fost instituită la iniţiativa generalului Susaikov, în numele Înaltului Comandament Sovietic, pentru „a se răspunde” neliniştilor britanice faţă de un eventual atac organizat asupra localului, de către adversarii politici ai fostului premier[36]. La rândul său, Poliţia română nu a rămas impasibilă. Astfel, şeful Corpului Detectivilor, Grigore Petrovici, semna un plan detaliat de supraveghere a clădirii Legaţiei, de urmărire şi verificare a oricărei persoane care intra sau ieşea şi de răpire a generalului, dacă acesta ar fi fost identificat[37]. În jurul localului din str. Jules Michelet existau 12 posturi fixe de supraveghere (dintre care două străjuiau obiectivul din clădirile situate în faţa şi în spatele Legaţiei[38]), ziua şi noaptea erau oricând la dispoziţie câte 10 echipe, fiecare cu câte o maşină, şi două echipe care controlau trecătorii, compuse din câte doi agenţi de poliţie („unul vechi şi celălalt nou” – dublare necesară, pentru ca noile autorităţi să aibă încredere că echipele vor fi „vigilente”). Dacă generalul Nicolae Rădescu ar fi ieşit din clădire, agenţii de poliţie ar fi provocat un accident de maşină, după care acesta ar fi fost arestat. De succesul operaţiunii trebuia anunţat imediat ministrul Afacerilor Interne, Teohari Georgescu. Agenţii lucrau în două schimburi, a câte 12 ore, iar ca şefi responsabili au fost numiţi

[33] *Un sfert de veac…*, p. 129.
[34] *Ibidem*, p. 307.
[35] *Ibidem*, pp. 301-302.
[36] Claudiu Secaşiu, *art. cit.*, p. 462.
[37] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 40, ff. 5-10.
[38] Vezi anexa nr. 4 a planului, intitulată „Situaţia topografică, str. Jules Michelet 24” (*Ibidem*, f. 10).

comisarul şef Dumitru Smâdu şi Tudor Sepeanu, respectiv Aristotel Cristescu şi Gheorghe Botnărescu[39].

Cu toate acestea, se pare că apropiații generalului aflaseră despre dispozitivul instalat de Ministerul Afacerilor Interne, pentru că insistau ca Rădescu să nu se expună ochiului vigilent al supraveghetorilor români (sau armelor lor)[40].

O scrisoare primită de general de la maiorul Gheorghe Beleuţă, ne transmite câteva informații interesante. Încă din ziua de 8 martie 1945 s-a încercat ocuparea casei în care locuise generalul Rădescu (dintr-un alt dosar, deschis pe numele Henriettei Şerbănescu, nepoată a generalului, aflăm că după refugiul de la Legaţia Britanică, acea locuință a fost rechiziţionată de Apărarea Patriotică[41]), dar apropiaţii săi au reuşit să salveze o parte din bunurile generalului. În legătură cu situaţia sa incertă, au încercat să discute cu o serie de oameni politici, în speranţa că ei ar fi intervenit pentru clarificări. Astfel, maiorul Beleuţă a încercat să aibă întrevederi cu vice-premierul Gheorghe Tătărescu şi cu generalul Victor Dombrovschi, dar nu a fost primit de nici unul dintre ei, iar Ecaterina Ştirbey a luat legătura cu Iuliu Maniu. Din păcate, spre sfârşitul lunii martie, apropiaţii generalului Rădescu nu aveau nici o informaţie despre o posibilă schimbare a statutului de „refugiat politic", dar transmiteau aprecierea unanimă a curajului său din perioada regimului antonescian și după 23 august 1944[42].

Agenţii de poliţie au încercat recrutarea unor informatori din rândul personalului Legaţiei Britanice. Acţiunea informativă era coordonată de Mişu Dulgheru, din cadrul grupei a III-a Legaţii străine şi minorităţi din Corpul Detectivilor. Din cauza slabei infiltrări, la 17 martie 1945, Mişu Dulgheru propunea o serie de măsuri complementare: „Un filaj executat atent și cu multă abilitate, având la îndemână și interceptările telefonice, ar putea da rezultate valabile pentru verificarea acestor informaţii"[43]. S-au făcut presiuni asupra unor angajaţi români, pentru a fi convinşi să furnizeze detalii. Astfel, câteva documente descriu discuțiile unor agenți de poliție cu Nora Samuely, dactilografă, despre care se aprecia că ar fi „uşor coruptibilă"[44], şi promisiunea că în schimbul informaţiilor furnizate va fi remunerată[45]. Şi sora sa, Ana Samuely, a fost vizitată de Poliţie, în încercarea de a fi determinată să colaboreze. Despre acest episod, Ana Samuely povestește în timpul anchetei din 1949, când a fost inclusă în lotul persoanelor de la Legaţia Britanică din Bucureşti, considerate a fi spioni: „[generalul Rădescu] a fost ţinut la Legaţie în mare taină, numai unii din ofiţeri fiind la curent.

În perioada aceea, eu am fost vizitată acasă de doi delegaţi de la Siguranţă, care m-au întrebat dacă generalul Rădescu este la Legaţie şi au încercat să mă recruteze.

---

[39] *Ibidem*, ff. 6-9.

[40] La 27 martie 1945, maiorul Gheorghe Beleuţă transmitea o scrisoare de informare generalului: „Ne pare bine că vă aflaţi acolo unde sunteţi. Aveţi grijă numai şi nu mai ieşiţi la plimbare prin curte, căci aţi fost văzut printr-un binoclu de acei ce au fost puşi de jur împrejurul locului unde vă găsiţi" (*Ibidem*, vol. 44, f. 344).

[41] Idem, fond Informativ, dosar nr. 262763, f. 41.

[42] Idem, fond Penal, dosar nr. 18, vol. 44, f. 344.

[43] *Ibidem*, vol. 40, f. 12.

[44] *Un sfert de veac*…, p. 300.

[45] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 40, f. 15.

Deoarece eu nu ştiam nimic de această chestiune, am putut răspunde cu toată sinceritatea, refuzând invitaţia de recrutare pe bază că nu puteam fi de nici un folos.

Am raportat această vizită lui Porter, care a raportat-o misiunii şi reprezentanţei politice. Mi-a spus că se făcuse[ră] vizite similare şi la alţi funcţionari români, menţionând numai pe d-ra Petrescu, intendentă. Nu ştiu, dar bănui, că din acest motiv Radio Londra a anunţat, scurt timp după aceea, că generalul Rădescu ceruse şi i se acordase azil la Legaţia Britanică.

În vremea aceea, orice maşină care intra sau ieşea de la legaţie era urmărită de organele Siguranţei. Eu am primit o a doua vizită de la aceiaşi delegaţi şi de data aceasta am putut să-i asigur că Rădescu era într-adevăr la legaţie şi îl văzusem seara, când se plimba în grădină, însoţit de un ofiţer.

În această perioadă, Porter era în legătură strânsă cu şeful misiunii şi Le Rougetel şi Marjoribanks, care-l consultau cu privire la această problemă.

Ştiu aceste lucruri de la Porter, care mi le-a povestit ulterior"[46].

Supravegherea sediului Legației Britanice din Bucureşti nu se făcea cu discreție. Documentele rețin câteva situații hilare, în care agenții de poliție erau chestionaţi pe stradă despre scopul misiunii lor sau chiar reținuți și interogaţi la Comandamentul Militar Britanic[47]. Cu toate că, prin aceste gesturi, ofiţerii britanici puneau în evidență slaba pregătire a agenților români, care-și deconspirau misiunea, totuşi, supravegherea intensă, a tuturor celor care intrau sau ieşeau din Legație devenind stânjenitoare, a determinat o serie de discuții și schimburi de scrisori cu Ministerul de Externe român.

De exemplu, la 13 aprilie 1945, şeful Misiunii Diplomatice Britanice, John Halliert Le Rougetel, a transmis o notă de protest guvernului român. Nu cunoaştem conținutul scrisorii, dar din răspunsul ministrului de Externe, Gheorghe Tătărescu, se desprind două amănunte importante: protestul britanicilor față de supravegherea strictă a localului Legației lor și sondarea autorităților de la București în legătură cu revenirea generalului Rădescu la domiciliul său. În nota Ministerului Afacerilor Externe, pe un ton ironic, măsurile excepționale de pază erau justificate „pentru a preveni – la însăşi cererea Excelenței Voastre – unele reacțiuni pe care le-ar fi putut provoca, în împrejurările cunoscute, refugierea cu totul insolită a Generalului Rădescu în localul Legațiunii"[48]. În plus, se atrăgea atenția că acțiunea Poliției române nu a determinat nici o obiecție din partea Comisiei Aliate de Control, adică a U.R.S.S. Nota M.A.E. se încheia: „Întrucât Excelența Voastră socotește că aceste măsuri sunt jenante, Guvernul Român Vă asigură că îndată ce se va putea considera că au încetat motivele care au determinat măsurile sus-menționate, ele vor fi imediat ridicate"[49]. Referitor la situația generalului Nicolae Rădescu după ce va părăsi localul Legației, Tătărescu dădea asigurări vagi: „ca și oricare alt cetățean român, se va bucura de întreaga ocrotire a legilor și autorităților țării noastre democratice și va fi apărat de orice tentativă de molestare"[50].

---

[46] Idem, dosar nr. 10675, vol. 20, ff. 240-241.
[47] Idem, dosar nr. 18, vol. 40, ff. 39, 67-70.
[48] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Relații Externe, dosar nr. 1/1945, f. 2.
[49] *Ibidem*.
[50] *Ibidem*.

Intenția britanicilor de a înceta găzduirea generalului Nicolae Rădescu era analizată într-o notă emisă de Corpul Detectivilor. În afară de modul în care se va face transferul către domiciliul său din București, Poliția atrăgea atenția asupra presupusei intenții ca generalul să nu fie lăsat în viață: „Din sursă absolut sigură, am informația că G[eneralul] R[ădescu] urmează a fi predat, sub o formă oarecare, deoarece englezii, față de insistențele și măsurile de supraveghere ce au fost luate, nu mai vor să-și asume răspunderea politică a deținerii acestuia.

Forma sub care ar urma să fie predat este:

Fie în urma unei proaste supravegheri să cadă în mâinile noastre, intențiile noastre fiind cunoscute.

Fie – predat pe cale diplomatică.

În primul caz este normal să-l putem captura viu. Mă întreb, însă, dacă, dat fiind cunoștințele pe care le are despre anumite secrete strict diplomatice, care ar putea influența legăturile dintre statele cobeligerante, aceștia să nu provoace un accident mortal”[51].

Spre sfârșitul lunii aprilie 1945, într-o notă semnată de ministrul de Externe român, erau reluate garanțiile vagi asupra siguranței persoanei generalului: dacă va părăsi clădirea Legației Britanice, atunci va fi protejat, ca orice alt cetățean român, împotriva unei eventuale agresiuni, cu condiția să respecte legile țării și să nu întreprindă acțiuni care ar pune în pericol ordinea publică. De data aceasta, autoritățile române își dezvăluiau intenția de a continua supravegherea fostului premier: „eventuala supraveghere a domiciliului generalului Rădescu va fi realizată numai pentru a-i asigura securitatea și nu pentru a-l priva de libertate”[52].

Potrivit generalului Eric R. Greer, șeful de stat major al Misiunii Britanice de pe lângă Comisia Aliată de Control, după această notă, guvernul român „a fost de acord să-și retragă de îndată detașamentul de polițiști în civil, care supraveghea îndeaproape Legația Britanică”[53]. În aceste condiții, generalul Greer a cerut o scrisoare de asigurare și locțiitorului președintelui C.A.C., generalul Susaikov, menționând că după primirea documentului „britanicii intenționează să-i dea drumul lui Rădescu din azil”[54]. Sovieticii au refuzat să emită un asemenea document, susținând doar că „generalul Rădescu nu riscă nici un pericol excepțional, revenind la domiciliul său”[55]. Deși englezii au încercat, timp de mai multe săptămâni, să obțină un document scris din partea sovieticilor, acest lucru a rămas fără răspuns. În seara zilei de 7 mai 1945, generalul Nicolae Rădescu a părăsit sediul Legației Britanice și, însoțit de Mișu Dulgheru, reprezentant al Ministerului de Interne, și-a stabilit domiciliul în casa nepotului său, Nicolae Șerbănescu, din București, strada Clopotarii Vechi nr. 4[56].

---

[51] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 40, f. 60.
[52] *Un sfert de veac…*, pp. 317-318.
[53] C.V.R. Schuyler, *op. cit.*, p. 100.
[54] *Ibidem.*
[55] *Apud* Claudiu Secașiu, *art. cit.*, p. 471.
[56] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 213, vol. 3, f. 39.

Domiciliul obligatoriu

Aşa cum am arătat, autorităţile române au dat asigurări reprezentanţilor britanici că viaţa generalului nu va fi pusă în pericol şi au înţeles să asigure acest lucru printr-o supraveghere strictă a casei în care locuia, dar şi prin interzicerea, pentru bune perioade de timp, a oricăror contacte cu exteriorul. Această acţiune operativă era coordonată de Alexandru Nicolski, noul şef al Corpului Detectivilor, rezoluţiile sale fiind prezente pe o serie de documente[57].

La 8 mai 1945, Corpul Detectivilor a elaborat un amănunţit plan de supraveghere a domiciliului generalului Nicolae Rădescu, în scopul „asigurării unei efective paze, în vederea evitării oricărui atentat sau răpiri cu voia sau fără voia sa"[58]. Se avea în vedere posibilitatea ca generalul să încerce să părăsească ţara, suspiciuni alimentate de o serie de zvonuri, consemnate de note informative[59].

Dispozitivul de supraveghere era desfăşurat pe strada Clopotarii Vechi şi pe strada şi bulevardul adiacente. În schimburi de câte 12 ore, patru agenţi monitorizau domiciliul dintr-un automobil, iar un gardian patrula permanent în faţa casei (în schimburi de câte 8 ore), cu precizarea că toţi cei implicaţi erau „oameni noi, verificaţi: un şef în persoana comisarului Nicoară, opt agenţi şi trei gardieni"[60]. Echipa era condusă de şeful de Poliţie Tudor Sepeanu, iar consemnul era „de a fi foarte vigilenţi ca nu cumva R[ădescu] să caute a fugi cu concursul unor persoane din afară, deci îl vor urmări în toate deplasările şi vor interveni în extrem, conform instrucţiunilor primite, eventual vor lua contact cu subsemnatul [şeful Corpului Detectivilor – n.n.] la telefon 2.91.89 şi 6.24.67 pentru anumite dezlegări.

Gardianul din post, în afară de misiunea secretă şi discretă de a ţine în observaţie casa unde domiciliază R[ădescu], va avea permanent legătură prin semne convenţionale cu un agent din postul fix.

In extremis, gardianul dacă va fi identificat, va declara că misiunea sa este de a preveni orice acţiune contra lui R[ădescu] a elementelor provocatoare, fapt care formează şi real scopul postului"[61].

Agenţii care supravegheau domiciliul ales al generalului Rădescu întocmeau rapoarte zilnice, în care menţionau, cronologic, toate persoanele care pătrundeau în casă. Datorită afluxului mare de vizitatori, după câteva săptămâni dispozitivul de supraveghere a fost întărit cu un post fix (o gheretă) la poarta de intrare în curtea casei. Gardianul instalat acolo legitima orice persoană care dorea să intre, dar accesul oricărui vizitator era interzis. Singurii care puteau pătrunde nestingheriţi erau Nicolae Şerbănescu şi soţia sa, Henriette, adică proprietarii casei.

În afară de aceasta, la fostul domiciliu al generalului, din strada Nerva Traian, se instituise un post fix de observaţie, agenţii Poliţiei întocmind acelaşi tip de rapoarte amănunţite[62].

---

[57] Idem, dosar nr. 18, vol. 40, f. 328, vol. 42, f. 289, vol. 43, f. 1 etc.
[58] *Un sfert de veac…*, p. 318.
[59] Vezi, de exemplu, A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 42, ff. 284-286.
[60] *Un sfert de veac…*, p. 319.
[61] *Ibidem.*

Printre persoanele care-l vizitau pe generalul Rădescu, agenţii au remarcat-o pe Adriana Georgescu, secretara sa personală, cu ajutorul căreia fostul premier îşi ţinea corespondenţa[63]. Aşa cum vom vedea mai departe, datorită legăturilor dintre ei, Ministerul Afacerilor Interne a încercat să-l implice pe Nicolae Rădescu în procesul Organizaţiei „T”.

Izolarea generalului Nicolae Rădescu a mers până acolo încât, pe un raport de supraveghere din 26 august 1945, Tudor Sepeanu să scrie următoarea rezoluţie: „Nu se va mai permite vizita doctorilor”[64].

În aceste condiţii, generalul şi chiar unii membri ai familiei sale discutau cu cei care încercau să-l viziteze prin gardul despărţitor al curţii. De exemplu, câţiva ţărani, care aduceau familiei alimente şi informaţii despre situaţia unor moşii, nefiind lăsaţi să pătrundă în curte, au înmânat generalului Rădescu pachete cu mâncare peste gard[65].

Generalul Nicolae Rădescu, în măsura posibilităţilor, ţinea legătura cu Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Constantin-Titel Petrescu şi cu Legaţiile Britanică şi Americană din Bucureşti, prin intermediul unor emisari. În septembrie 1945, când aceste contacte nu mai erau permise de supraveghetorii săi, de la Misiunea Americană a fost trimis un ofiţer[66], pentru a se asigura dacă zvonurile despre interzicerea contactelor cu exteriorul erau reale sau nu. În jurnalul său, C.V.R. Schuyler relata: „Pentru a mi se confirma această situaţie l-am trimis azi dimineaţă [19 sept. 1945 – n.n.] acasă la Rădescu pe colonelul Tucker, care vorbeşte româneşte. Tucker a găsit un poliţist de gardă şi poarta încuiată. Poliţistul nu i-a permis lui Tucker să intre, dar Rădescu auzind discuţia a venit personal la poartă să stea de vorbă cu Tucker. Rădescu a confirmat rapoartele primite de mine cu privire la arestul său. El a mai declarat că nici măcar doctorului său nu i se permite să-l vadă şi că nepoata şi nepotul cu care locuieşte au primit ordin să elibereze casa, astfel încât el să rămână complet singur. Pe baza acestor informaţii l-am convins pe vice-mareşal [Stevenson – n.n.] să ridice chestiunea Rădescu la şedinţa de după-amiază a Comisiei Aliate de Control. Vice-mareşalul i-a spus lui Vinogradov (care a prezidat şedinţa în absenţa generalului Susaikov) că în martie trecut el primise de la ministrul de externe Tătărescu, asigurări scrise că Rădescu nu va avea nimic de suferit, iar libertatea sa nu va fi îngrădită. Vice-mareşalul a solicitat să fie luate măsuri de către Comisia Aliată de Control pentru a asigura respectarea acestei promisiuni. L-am susţinut pe vice-mareşal arătând că arestul actual sau molestarea lui Rădescu în momentul de faţă ar provoca o reacţie nefavorabilă la Londra şi peste tot în lume. Vinogradov a replicat cu o tiradă împotriva lui Rădescu şi acţiunilor sale cu caracter fascist din timpul ultimei perioade a guvernării sale. El a spus că Rădescu se poate aştepta la foarte puţină simpatie din partea organelor sovietice, din cauza atitudinii sale antisovietice. A mai spus că va raporta problema generalului Susaikov şi că va face

[62] Vezi, de exemplu, A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 40, ff. 88-96.

[63] *Ibidem*, f. 121.

[64] *Ibidem*, f. 156.

[65] *Ibidem*, ff. 214-236.

[66] Raportul despre supravegherea generalului Nicolae Rădescu a fost publicată în *Un sfert de veac*…, pp. 322-324.

cercetări pentru a se asigura că s-a stabilit un sistem de pază corespunzător, împotriva oricărui posibil pericol ce l-ar amenința pe Rădescu”[67].

La 28 noiembrie 1945 generalului Nicolae Rădescu i s-a permis o întrevedere cu ziaristul american Mark Ethridge[68], trimis de guvernul american în România şi Bulgaria pentru a verifica „dacă guvernele de la Bucureşti şi Sofia sunt reprezentative, în spiritul declarației de la Ialta, şi dacă populația are ocazia de a-şi exprima voința politică în alegeri libere”[69]. Pentru pregătirea acestei discuții, fostul premier a întocmit un material, intitulat *Pentru delegatul american Ethridge*, structurat în mai multe puncte: „situația generală (sinteză)”, „din toate țările aflate sub ocupația sovietică, România are de suferit cea mai simțită teroare”, „duplicitatea sovietică”[70]. Opiniile generalului despre situația din România erau necruțătoare: „România cunoaşte sub dictatura comunistă cea mai odioasă dintre cele patru suferite de țară”, „şi sub raportul atrocităților comuniştii i-ar fi depăşit pe legionari, dacă n-ar fi fost teama de misiunile aliate de control (anglo-americane)”, „dominația comunistă – fapt notoriu – este prin definiție teroristă”, „guvernul comunist, susținut din plin de Soviete, încearcă, profitând de prezența armatelor sovietice pe teritoriul țării, să intimideze prin teroare masele populare şi să le forțeze să îmbrățişeze crezul comunist”, „în ceea ce priveşte, însă, amestecul sovietic, nu numai că nu s-a respectat angajamentul luat [declarația lui Molotov din 2 aprilie 1944 prin care dădea asigurări că U.R.S.S. nu urmărea anexarea vreunui teritoriu al României sau schimbarea orânduirii de stat – n.n.], dar din momentul ocupației țării de către armatele ruseşti, cuvântul, nu numai în politică dar în toate celelalte domenii, nu l-a avut decât guvernul sovietic fie prin Comisia de Control, fie prin trimisul direct al guvernului, Vâşinski”[71].

Pentru acea zi, agenții Ministerului de Interne au avut ordine stricte: să-l însoțească pe general la Legația Americană, cu un automobil, şi să-l conducă înapoi acasă. Cu câteva minute înainte de ora stabilită pentru deplasarea spre Legație, la domiciliul fostului premier a sosit o maşină din partea Misiunii Americane, care, cu toate protestele agenților de pază români, l-a dus pe Rădescu la întrevedere. Supraveghetorii generalului au urmărit automobilul, din această cauză fiind legitimați şi chestionați de dispozitivul de pază de la Legație. În cele din urmă, agenții români au fost siliți să părăsească zona Legației americane, după ce au primit asigurări că generalul va fi adus la domiciliul său[72].

Până în momentul de față nu am avut acces la nici un document / relatare despre întâlnirea dintre cei doi. În schimb, a fost publicat un memoriu intitulat „Activitățile guvernului Groza în dezorganizarea armatei”[73], pe care generalul Rădescu l-a înmânat trimisului Departamentului de Stat. Pe parcursul mai multor pagini, fostul

---

[67] C. V. R Schuyler, *op. cit.*, pp. 209-210.

[68] Informații despre întâlnirea dintre cei doi în volumul Ulrich Burger, *Misiunea Ethridge în România*, în româneşte de Florica Mateiaş şi Raluca Schianu, cu o prefață de Dennis Deletant şi o postfață de Romulus Rusan, Bucureşti, Fundația Academia Civică, 2000, pp. 107 şi 231-236.

[69] *Ibidem*, p. 41.

[70] *Un sfert de veac…*, pp. 79-83.

[71] *Ibidem*.

[72] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 40, f. 251.

[73] Ulrich Burger, *op. cit.*, pp. 231-236.

premier (şi fost şef al Statului Major român) analiza motivele şi metodele noului regim instalat la conducerea României pentru a dezorganiza armata, subliniind implicarea directă a autorităţilor sovietice în această operaţiune. De asemenea, făcea un portret al noului ministru de Război, generalul Constantin Vasiliu-Răşcanu (acuzat de evaziune fiscală)[74], explica adevăratele cauze ale demiterilor, respectiv înaintărilor în grad din corpul ofiţerilor şi critica introducerea propagandei politice în armată.

Supravegherea strictă a generalului Nicolae Rădescu şi interzicerea oricărui contact cu persoane din afara domiciliului său au determinat încercarea fostului premier de a rezolva situaţia printr-un protest adresat directorului general al Siguranţei Statului, la 20 decembrie 1945. Scrisoarea, care a rămas fără răspuns, a fost redactată pe un ton ferm. După ce arăta că de nouă luni, din ordinul Siguranţei, „am fost scos afară din lege", cerea să i se comunice „care sunt motivele pentru care sunt ţinut sub stare de arest", în ciuda asigurărilor, nerespectate, date de autorităţi după azilul de la Legaţia Britanică: „eu sunt ţinut de poliţie cu porţile ferecate în lanţuri, neîngăduindu-mi-se nici să ies din casă, nici să primesc vizite, chiar ale membrilor familiei mele. Pentru medici, ca să poată veni să mă îngrijească, a fost nevoie de o autorizaţie specială, cerută prin Misiunea Americană". Din această cauză, solicita să i se „limpezească situaţiunea", adică „să fiu tradus în faţa justiţiei, dacă planează vreo vină asupră-mi, sau să mi se redea imediat libertatea şi să fiu pus în drepturile de care trebuie să se bucure orice cetăţean onest. Din cât ştiu, atât eu cât şi întreaga ţară, n-am decât o singură vină: aceea de a fi fost totdeauna şi de a fi rămas un devotat slujitor al Tronului şi al ţării – ale căror drepturi le-am apărat totdeauna cu îndârjire şi fără teamă"[75].

Activitatea politică

În afara rapoartelor agenţilor de supraveghere, informatorii Siguranţei furnizau materiale despre activitatea generalului Rădescu. Informaţiile erau contradictorii: unii dădeau ca sigură dorinţa generalului de a candida pe listele ţărăniste sau liberale în viitoarele alegeri, alţii susţineau că între Rădescu şi Constantin-Titel Petrescu intervenise un acord de colaborare politică, inclusiv în ceea ce priveşte candidatura pe listele socialiştilor[76].

Generalul Rădescu dorea înfiinţarea unui partid politic, pe bazele fostului Partid al Poporului. Discuţii în acest sens fuseseră purtate încă din decembrie 1944 cu o serie de foşti membri ai Partidului Poporului, printre care Petre Papacostea, fostul secretar personal al mareşalului Alexandru Averescu. Lui Petre Papacostea generalul i-a trimis o scrisoare, la 7 martie 1945, de la Legaţia Britanică: „Ţinând seama de situaţiunea, plină de primejdii, prin care trece ţara, nevoia unei alcătuiri politice care să încerce să grupeze pe toţi bunii români este mai simţită decât oricând. Şi momentul pentru încercare este prielnic – iar situaţiunea în care mă găsesc înlesneşte – am toate motivele să cred izbânda. Dacă şi D-ta şi ceilalţi credeţi că nu mă înşel, este bine să se pornească la drum fără întârziere. Sunt toate probabilităţile ca adeziunile să vină în număr mare, dar nu

[74] *Ibidem*, p. 234.
[75] *Un sfert de veac…*, p. 326.
[76] Vezi, de exemplu, A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 45, ff. 213-215.

trebuie pierdut momentul. N-ar fi folositor şi o schimbare de nume: *Partidul Democrat*?"[77].

Această idee a fost dezbătută de generalul Nicolae Rădescu în vara anului 1945, la domiciliul său sau în alte locuri, cu o serie de avocaţi, economişti sau profesori universitari, mulţi dintre ei foşti membri ai Partidului Poporului: Anibal Teodorescu, Dimitrie Grozdea, prof. Gruia, Petre Papacostea, Ovidiu Sachelarie (magistrat, nepotul lui Rădescu) şi Grigore Carp[78].

Avocatul Grigore Carp, arestat în anul 1955 din cauza informaţiilor primite de autorităţi conform cărora încerca să pună bazele unui partid politic, în cadrul anchetei dădea informaţii despre legăturile cu generalul Nicolae Rădescu din anii 1945-1946. Susţinând că ideea unui nou partid era mai veche, Grigore Carp afirma: „Nu trebuie ca Rădescu să apară în afara grupului. Nu era un grup al nostru, pe de o parte, şi Rădescu, pe de alta. Noi formam un grup cu Rădescu cu tot, iar după guvernarea lui, atunci când pierduse orice urmă de putere, voia să stabilească o coeziune a grupului nostru, pentru că el vedea situaţia din România ca vremelnică, iar noi trebuia să fim uniţi pentru a putea acţiona în comun în viitor, adică după schimbarea pe care el o vedea apropiată. Îmi amintesc că Rădescu spunea aşa: «SUA şi Anglia n-au câştigat războiul ca să piardă pacea», acestea erau cuvintele lui. Acestea se petreceau, însă, atunci când Rădescu nu se gândea încă să fugă din ţară sau era mult înainte de fuga lui din ţară"[79]. Intenţia generalului era aceea de a-şi crea un grup de susţinători, pe care să se poată baza în momentul în care informaţiile sale se confirmau: datorită presiunilor occidentalilor, în ţările din Europa de Est se vor forma guverne de coaliţie, conduse de ultimii prim-miniştri democraţi, şi dorea ca în acel guvern să nu mai fie izolat, ci să numească unul sau chiar doi miniştri dintre apropiaţii săi[80].

Programul noii formaţiuni politice a fost structurat până la plecarea generalului Nicolae Rădescu din ţară şi definitivat, apoi, pe parcursul mai multor ani. Pentru politica internaţională, programul susţinea ideea federalizării mai multor state din regiune, „pe baza părăsirii unei părţi din suveranitate liber consimţită de toţi componenţii"[81]. Pe plan intern, principala preocupare era „eliminarea din viaţa politică a luptei de rase, ca şi a luptei de clase"; omul fiind un scop, iar nu un mijloc „organizarea statală este făcută în favoarea omului, iar nu omul în favoarea statului, înţelegând prin aceasta respectul calităţii de om ca fiinţă spirituală de sine stătătoare"; depolitizarea aparatului de stat, descentralizarea comunelor, dezetatizarea vieţii economice; libera dezvoltare a iniţiativei particulare şi a liberei concurenţe; întărirea familiei, a dreptului părinţilor de a da îndrumarea pe care ei o cred de cuviinţă copiilor,

---

[77] Şerban Papacostea, *Generalul Nicolae Rădescu a doua zi după instaurarea guvernului Petru Groza*, în „6 martie 1945. Începuturile comunizării României", Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1995, p. 117.
[78] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 1353, vol. 1, f. 141.
[79] *Ibidem*, f. 142.
[80] *Ibidem*, f. 143.
[81] *Ibidem*, f. 54.

care aparţin părinţilor înainte de a aparţine statului[82]. De asemenea, se dorea menţinerea Monarhiei şi a Dinastiei în România.

Cu puţin timp înainte de plecarea din ţară, generalul Rădescu a avut câteva întâlniri cu grupul, anunţând că va părăsi România pentru puţin timp, iar că la întoarcere doreşte să-l găsească unit într-un partid politic şi unii membri ai săi să poată fi desemnaţi miniştri[83].

După plecarea generalului din ţară, cei care formau comitetul de iniţiativă au continuat să se întâlnească şi să discute, însă nu au reuşit să realizeze un partid politic. Unii dintre ei au fost arestaţi la puţin timp după plecarea lui Rădescu (Dimitrie Grozdea şi Anibal Teodorescu)[84], iar cei care au rămas liberi, deşi au încercat să creeze un grup de adepţi, au reuşit într-o prea mică măsură. Un alt moment semnificativ l-a constituit vestea morţii generalului Rădescu, în 1953, după care Grigore Carp a încercat să transmită programul politic în străinătate, în speranţa susţinerii grupului când urma să se producă schimbarea regimului din România[85]. Toţi membrii grupului au fost arestaţi în 1955, judecaţi pentru „crima de uneltire contra ordinii sociale" şi condamnaţi, în iulie 1956, la pedepse între 3 şi 8 ani închisoare corecţională[86].

Printre notiţele cu caracter memorialistic ale generalului Nicolae Rădescu există mai multe file intitulate *În politica internă* şi *În politica externă*[87], care par a constitui schiţa unui program politic pe care intenţiona să-l realizeze, după demisia din funcţia de prim-ministru.

Spaima autorităţilor de la Bucureşti că generalul Nicolae Rădescu ar putea organiza o grupare în jurul său era alimentată de o serie de informaţii primite la S.S.I. De exemplu, la 26 martie 1946, se semnala că fostul premier ar intenţiona să tipărească 2000 de embleme din carton dur, la tipografia „Cartea Românească", „în scop agitatoric reacţionar". Pe embleme s-ar fi imprimat litera „R", pe o cruce albă, totul înscris într-un romb negru, care, „în intenţia generalului Rădescu înseamnă: «Regele», «Revolta», «Raliere» sau «Rădescu»"[88]. În urma verificărilor, informaţia nu s-a confirmat[89].

După Conferinţa de la Moscova, din decembrie 1945, a miniştrilor de Externe ai S.U.A., Regatului Unit şi U.R.S.S., în urma căreia s-a decis intrarea în guvernul Groza a câte unui ministru fără portofoliu din partea P.N.Ţ. şi P.N.L., regimul de la Bucureşti a făcut o serie de gesturi „de bună credinţă" faţă de Aliaţi şi opoziţia română. De exemplu, s-a permis reapariţia organelor de presă ale partidelor ţărănesc şi liberal, „Dreptatea", respectiv „Viitorul". Probabil că încetarea oficială a supravegherii generalului Nicolae Rădescu, la 4 februarie 1946, s-a înscris pe această linie[90]. Neoficial, însă, urmărirea strictă a fostului premier a continuat sub forma „punerii la dispoziţia sa"

[82] *Ibidem*, f. 57 şi vol. 2, ff. 309-312.
[83] *Ibidem*, vol. 1, f. 144.
[84] Idem, dosar nr. 582, vol. 4, f. 170.
[85] Idem, dosar nr. 1353, vol. 1, ff. 148-149.
[86] *Ibidem*, vol. 5, ff. 457-480.
[87] Vezi *Un sfert de veac…*, pp. 118-120.
[88] A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 42, f. 296.
[89] *Ibidem*, f. 298.
[90] *Un sfert de veac…*, p. 327.

a doi comisari şi a unui automobil, „ca un omagiu adus calităţii sale de fost prim-ministru”[91].

Până la plecarea din ţară, contactele dintre Nicolae Rădescu şi liderii partidelor de opoziţie s-au intensificat. Opiniile fostului premier în legătură cu situaţia politică au rămas neschimbate: „până la urmă, nu se poate rezolva situaţiunea internaţională decât prin cedarea integrală din partea ruşilor în faţa punctului de vedere anglo-american”, „nu va fi linişte în lume, până nu se va produce o schimbare de regim în Uniunea Sovietică”[92] sau „niciodată ca acum, în istoria ultimilor 24 ani, puterile capitaliste anglo-saxone nu au întâlnit un moment mai prielnic pentru zdrobirea comunismului, prin înfrângerea U.R.S.S.-ului, care se găseşte istovită după un război greu”[93].

Implicarea numelui generalului Nicolae Rădescu în procesul Organizaţiei „T” şi al „Sumanelor Negre”

Adriana Georgescu a fost şefa de Cabinet a generalului Nicolae Rădescu la Ministerul Afacerilor Interne, în timpul guvernării sale. După 6 martie 1945 colaborarea dintre cei doi a continuat, Adriana Georgescu devenind secretara personală a generalului, în primele săptămâni după stabilirea domiciliului obligatoriu vizitându-l aproape zilnic. Din această cauză, pentru că „în vizitele pe care le face lui Rădescu, o dată se dă artistă, o dată se dă avocată”[94], a intrat şi ea în vizorul S.S.I-ului[95].

În luna iulie 1945 autorităţile au arestat mai mulţi tineri liberali şi naţional-ţărănişti, care s-ar fi constituit într-o „organizaţie” şi au publicat şi difuzat un ziar, „Văpaia”, în care se critica politica guvernului. Cei arestaţi au format un „lot” de acuzaţi, care a fost judecat de Tribunalul Militar. A fost un proces politic de amploare, nu mai puţin de 75 de avocaţi cu renume oferindu-se să-i apere cu titlu gratuit pe acuzaţi[96]. Sentinţa a fost pronunţată pe 14 septembrie 1945 şi prevedea pedepse privative de libertate, cele mai aspre primindu-le Remus Ţeţu şi Adriana Georgescu[97].

Adriana Georgescu a fost arestată la 31 iulie 1945 din faţa domiciliului generalului Nicolae Rădescu, unde venise pentru vizita sa obişnuită[98]. În timpul anchetei, s-a încercat implicarea generalului în activitatea „Organizaţiei T”, oficiosul Partidului Comunist publicând, de la sfârşitul lunii august, o serie de articole denigratoare la adresa sa, cu titluri sugestive: *Capturarea a două organizaţii teroriste-fasciste.*

---

91 *Ibidem*.
92 *Ibidem*, pp. 330-331.
93 *Ibidem*, p. 334.
94 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 40, f. 121.
95 „Propun ca această domnișoară să fie supravegheată îndeaproape, întrucât corespondența lui Rădescu i-o poartă sus-numita” (*Ibidem*).
96 Documentele anchetei şi procesul se găsesc la A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 450, vol. 1-21.
97 Vezi Petre Ţurlea, *Procesul Organizaţiei „T”*, Bucureşti, Editura Libra, 2000.
98 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 40, f. 129. Vezi şi Adriana Georgescu, *op. cit.*, p. 74.

Rolul Generalului Rădescu şi al partidelor „istorice". Alte complicităţi[99] sau *Cum activa Organizaţia „T". Declaraţiile teroristului Remus Ţeţu. Rădescu demascat de complicii săi*[100].

Într-un memoriu redactat de generalul Nicolae Rădescu după 8 noiembrie 1945, episodul era descris pe larg, constituind unul dintre exemplele cuprinse în capitolul *Teroarea comunistă*[101].

La 18 noiembrie 1946, la 6 luni după ce plecase din ţară, generalul Nicolae Rădescu a fost condamnat, în contumacie, la 2 ani închisoare corecţională pentru „omisiunea denunţării complotului" în cadrul procesului care s-a numit al „Sumanelor Negre"[102]. În opinia magistraţilor, Rădescu se făcea vinovat de legături cu organizaţiile de rezistenţă „Haiducii lui Avram Iancu", condusă de Gavrilă Olteanu[103], şi „Graiul Sângelui", condusă de Ion Vulcănescu[104].

Plecarea din ţară

La 15 iunie 1946, însoţit de secretarul său, Barbu Niculescu, generalul Nicolae Rădescu reuşeşte să părăsească România la bordul unui avion militar, de pe aerodromul ASAM Cotroceni[105], aterizând în insula Cipru (unde a fost reţinut de autorităţile britanice timp de aproape un an de zile), iar apoi a ajuns la Lisabona, apoi la Paris şi s-a stabilit la New York, în Statele Unite ale Americii.

Ce-l determinase pe Nicolae Rădescu să recurgă la acest gest?

Într-o declaraţie dată presei în insula Cipru, generalul afirma că a realizat că viaţa îi era în pericol după atentatul asupra sa din 15 mai 1946, cu ocazia comemorării lui Simion Bărnuţiu la Ateneu[106].

Sâmbătă, 15 iunie 1946, nimic din programul obişnuit al generalului Nicolae Rădescu nu a trezit suspiciunea supraveghetorilor săi. Dimineaţa, la ora 10, a plecat de acasă, însoţit de secretarul său, Barbu Niculescu, la Iuliu Maniu. După câteva zeci de minute petrecute la preşedintele P.N.Ţ., generalul merge, cu maşina „pusă la dispoziţie" de Ministerul de Interne, la Spitalul Filantropia, unde urma un tratament medical. La orele prânzului, aşa cum făcea de multe ori sâmbăta, Rădescu a mers la nepoata sa, Aura

[99] „Scânteia", anul II, nr. 313, 30 august 1945, p. 1.
[100] Idem, anul II, nr. 314, 1 septembrie 1945, p. 1.
[101] *Un sfert de veac…*, pp. 108-109.
[102] Documentele anchetei şi procesului se găsesc la A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 1-94.
[103] Gavrilă Olteanu, şeful acestei organizaţii de rezistenţă, concepuse o scrisoare pentru generalul Rădescu, în care-şi exprima admiraţia pentru curajul cu are s-a opus comunizării ţării (vezi *Un sfert de veac…,* pp. 321-322).
[104] Despre discuţiile dintre generalul Nicolae Rădescu şi Ion Vulcănescu în legătură cu „programul politic" preconizat de cel din urmă, vezi *Ibidem*, pp. 346-348.
[105] Despre modul în care a reuşit să părăsească România vezi pe larg *Ibidem*, pp. 352-356.
[106] *Ibidem*, pp. 362-363. Informaţii despre agresiunea unor echipe de şoc asupra participanţilor la comemorarea revoluţiei de la 1848 de la Ateneul Român au fost prezentate de organul central de presă al P.N.Ţ., „Dreptatea", în articole intitulate: *Sălbatica agresiune fenedistă din seara de 15 mai* (în „Dreptatea", anul XXI, nr. 84, 18 mai 1946, p. 3) şi *Agresiunea huliganică de la Ateneu* (în „Dreptatea", anul XXI, nr. 85, 19 mai 1946, p. 1).

Sachelarie, la masă, spunând agenţilor să-l aştepte la ora 15,55, ca să-l ducă acasă[107]. Agenţii, întorcându-se la ora stabilită, au aşteptat câteva zeci de minute în faţa imobilului şi abia atunci au devenit bănuitori, pentru că generalul era întotdeauna punctual. Agenţii au verificat dacă Rădescu se afla în clădire, dar nu au găsit pe nimeni. Din ce în ce mai neliniştiţi, s-au întors la domiciliul generalului, dar acesta nu se afla nici acolo şi nimeni nu le-a putut da vreo informaţie precisă[108]. În consecinţă, agenţii l-au informat pe şeful lor, Aureliu Curelea, care a declanşat o anchetă şi l-a interogat pe Nicolae Şerbănescu[109]. Au urmat percheziţii la domiciliul lui Nicolae Şerbănescu şi a Aurei Sachelarie, descoperindu-se, în prima locaţie, două scrisori adresate de generalul Rădescu familiei sale şi autorităţilor, din care rezulta că a părăsit ţara[110]. Din păcate, aceste scrisori nu s-au păstrat în dosarele la care am avut acces.

Ancheta asupra dispariţiei generalului Nicolae Rădescu a fost coordonată de ministrul de Război, generalul Constantin Vasiliu-Răşcanu, şi s-a desfăşurat timp de mai multe luni de zile. În septembrie 1946, ministrul de Război l-a informat pe generalul Susaikov, locţiitorul preşedintelui Comisiei Aliate de Control, despre concluziile anchetei şi sancţiunile aplicate unor ofiţeri din Statul Major al Aerului, consideraţi responsabili de incident[111].

Ceea ce spera că poate realiza plecând clandestin din ţară, putem deduce din acţiunile generalului Rădescu din timpul exilului: prezentarea situaţiei din România opiniei publice şi forurilor internaţionale, cererile pentru intervenţie în vederea restabilirii libertăţii ţării şi a cetăţenilor ei, dorinţa de a unifica acţiunile grupurilor de emigranţi români şi ajutorarea acestora, prin acordarea de burse şi subvenţionarea unor asociaţii culturale[112].

Concluzii

Încă din luna februarie 1945 Partidul Comunist, prin intermediul unui serviciu informativ constituit ilegal pe lângă Formaţiunile de Luptă Patriotice, l-a ţinut sub supraveghere pe generalul Nicolae Rădescu, preşedintele Consiliului de Miniştri. Această acţiune era coordonată de către Emil Bodnăraş, iar pentru supravegherea propriu-zisă fuseseră desemnate „elemente de încredere”, care, mai târziu, au făcut parte din structurile Siguranţei, apoi ale Securităţii.

Una dintre primele măsuri luate de Petru Groza, şeful guvernului pro-comunist impus de A.I. Vâşinski la 6 martie 1945, a fost să ordone Poliţiei să impună domiciliu obligatoriu fostului premier. Cu toate că ordinul instituia supravegherea „legală” asupra generalului Rădescu, acesta, datorită insistenţelor unor apropiaţi, îşi mutase deja reşedinţa la Legaţia Britanică din Bucureşti.

---

107 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 43, f. 10.
108 *Ibidem*, f. 7.
109 *Ibidem*, f. 7 verso.
110 *Ibidem*, f. 12.
111 *Ibidem*, f. 398.
112 Despre exilul lui Nicolae Rădescu vezi informaţii la Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuţie la istoria exilului românesc*, vol. 3, Bucureşti, Editura Vremea, 2003 ; o serie de documente au fost publicate în *Un sfert de veac…*, pp. 359-453. Vezi şi *Generalul Nicolae Rădescu în corespondenţa secretă a exilului românesc*, ediţie îngrijită de Nicolae Florescu şi Ion Podocea, vol. 1-3, Bucureşti, Jurnalul Literar, 2000-2002.

Gestul englezilor confirma temerile asupra situaţiei periculoase în care se afla generalul Rădescu (ameninţat de propaganda comunistă că va fi pedepsit pentru „crimele" sale), demonstrând, în acelaşi timp, încrederea de care se bucura fostul premier din partea unui aliat important al României de după 23 august 1944. Iscându-se o problemă diplomatică, guvernul român şi reprezentanţii sovietici din cadrul Comisiei Aliate de Control au cerut explicaţii Legaţiei Britanice. În urma ştirilor alarmante că s-ar încerca un atac asupra noii reşedinţe a lui Rădescu, britanicii au instituit un sistem de pază extrem de bine pus la punct pentru oaspetele lor. Ambele părţi erau conştiente că generalul Rădescu este „refugiat politic", aşa cum explica un oficial englez.

Azilul a durat două luni, timp în care Nicolae Rădescu a elaborat o serie de materiale despre guvernarea sa, care au fost trimise la Londra. Concluziile englezilor, după studierea lor atentă, au determinat şi pe reprezentanţii americani în România să-şi reconsidere poziţia distantă în legătură cu soarta generalului, iar pe parcursul lunii aprilie reprezentanţii occidentali în C.Al.C. susţineau, împreună, în faţa sovieticilor lipsa oricărei vinovăţii reale a fostului premier.

După transferul lui Rădescu de la Legaţia engleză la domiciliul ales în Bucureşti, în casa nepotului său, Nicolae Şerbănescu, Poliţia şi-a mutat dispozitivul de supraveghere la noua adresă. Datorită vizitelor pe care le primea, multe din partea unor emisari ai partidelor politice din opoziţie, treptat, generalul Rădescu a fost izolat aproape complet, nici o persoană în afara celor care locuiau cu el neavând acces în curtea casei. S-a ajuns până la interzicerea vizitelor medicilor, iar din faţa imobilului a fost arestată Adriana Georgescu, secretara sa particulară.

Cu toate acestea, fostul premier era ca un ghimpe în coasta noilor autorităţi. O parte dintre scrisorile şi materialele redactate în acea perioadă, adresate unor oameni politici români sau străini, demonstrează acest lucru. De exemplu, la 15 august 1945 a redactat o scrisoare pentru Regele Mihai, în care prezenta o serie de argumente pentru ca suveranul să nu accepte sărbătorirea actului de la 23 august aşa cum plănuiseră comuniştii[113]. A adresat mai multe scrisori lui Constantin Titel Petrescu, în care-l sfătuia să iasă din „concubinajul" cu comuniştii, „care nu lasă în urma lui decât ruine"[114]. Deosebit de curajoase erau şi nişte materiale (păstrate în ciornă) ale căror destinatari erau trimişi ai Sovietelor în România: A.I. Vâşinski şi ambasadorul Kavtaradze. În aceste materiale, generalul făcea un rechizitoriu dur al politicii ruseşti în România şi prezenta eforturile sale pentru îndeplinirea condiţiilor impuse de armistiţiu, în timpul în care fusese prim-ministru[115].

Nu trebuie trecute cu vederea nici încercările lui Rădescu de coalizare în jurul său a unui grup de susţinători, pentru înfiinţarea unui nou partid politic. Deşi discuţiile începuseră după 23 august 1944, abia după demisia din funcţia de premier a generalului ideile politice şi economice au prins contur. Majoritatea celor implicaţi fuseseră membri ai Partidului Poporului, toţi fiind specialişti recunoscuţi în domeniile lor de activitate

[113] *Un sfert de veac…*, pp. 131-132. Regele Mihai I n-a putut împiedica organizarea paradei conform dorinţei comuniştilor, însă a boicotat-o, intrând, la 19 august 1945, în grevă regală, pe parcursul căreia a întrerupt legăturile cu guvernul.

[114] *Ibidem*, pp. 133-134.

[115] *Ibidem*, pp. 91-94 şi 116-118.

(profesori universitari, avocaţi de prestigiu, magistraţi). Între notiţele pe care Rădescu le-a întocmit până la plecarea din ţară, se află şi unele intitulate „În politica internă", respectiv „În politica externă", care par a constitui structura unui program politic.

Autorităţile se temeau tocmai de acest gen de iniţiative, mai ales din partea unei persoane foarte populare în acea perioadă. Probabil pentru a induce în eroare autorităţile, Rădescu a cerut eliberarea unui paşaport, motivând necesitatea unor analize medicale în străinătate. Răspunsul negativ a venit prompt, la 14 iunie 1946. O zi mai târziu, generalul şi secretarul său particular, Barbu Niculescu, au părăsit clandestin ţara, la bordul unui avion, aterizând în Cipru. Din păcate, speranţele fostului premier au fost înşelate de englezi, cei care, cu numai un an în urmă, se arătaseră îngrijoraţi de soarta sa: a fost reţinut în Cipru mai multe luni, guvernatorul britanic al insulei refuzând eliberarea paşapoartelor pentru a pleca spre Occident. Se pare că, de data aceasta, englezii au ales să nu mai declanşeze nici un conflict cu sovieticii, pe perioada derulării negocierilor pentru încheierea Tratatului de Pace, intervenţiile fostului premier român nefiind de dorit.

Abia la începutul anului 1947 Rădescu a reuşit să ajungă la Paris, apoi la Lisabona, pentru a se stabili, în vara aceluiaşi an, la New York, unde a încercat să unească vocile disparate ale emigraţiei româneşti, într-un organism politic. A fost primul preşedinte al Comitetului Naţional Român din S.U.A., iar până la moartea sa, în mai 1953, a militat pentru reinstaurarea democraţiei în România şi pentru ajutorarea poporului său.

Urmărirea informativă a generalului Nicolae Rădescu a continuat şi în exil. De fapt, cu excepţia câtorva luni de după 23 august 1944, generalul a fost supravegheat de poliţia politică de la demisia sa din armată (1933) până la moarte (1953).

Denisa BODEANU

Arestarea, procesul şi detenția episcopului Márton Áron în documentele din Arhiva CNSAS

The Arrest, Trial and Detention of Bishop Márton Áron in the Documents of the CNSAS Archives

Shortly after the conquest of power by the Communists, an anti-religious policy inspired by the Soviet model was launched. The Roman Catholic Church was among the churches that suffered major persecutions. The Concordat with the Vatican was denounced on 17 June, a new law on education was enacted on 3 August 1948 and a new law on religious cults was enforced on 4 August. Those regulations provided the legal basis for the dissolution of denominal schools and the confiscation of their buildings, for the elimination of most of the Catholic dioceses (Decree no.253/17 September 1949 stipulated that only two dioceses were acknowledged) and for ensuring total control of the State over the Church's activities. The resistance of Bishops Márton Áron and Anton Durcovici to the pressure exerted by the communist regime led to their arrest on 21 and 26 June 1949.

The present paper sheds light on the arrest, trial and detention of Bishop Márton Áron, as reflected in the files of the CNSAS archives. We shall emphasize the reports given by the Bishop on the moment of his arrest and some episodes that occurred while he was held in detention.

Etichete: Márton Áron, episcop, Biserica Romano-Catolică, proces politic, detenție.

Keywords: Márton Áron, bishop, Roman Catholic Church, political trial, detention.

Biserica Romano-Catolică din România în primii ani ai „democrației populare”

După Al Doilea Război Mondial, implementarea regimurilor comuniste în statele din Europa Centrală şi de Est ajunse sub influența U.R.S.S., a fost însoțită de elaborarea unei politici religioase inspirate de principiile şi metodele sovietice[1]. Partidele comuniste din aceste țări își propuneau să controleze întregul spațiu social şi ideologic dintr-o perspectivă de mobilizare şi omogenizare a tuturor actorilor sociali în beneficiul exclusiv al sistemului[2]. Acest control nu a fost, însă, niciodată realizat pe deplin, una

---

[1] Andrea Ricardi, *Secolul martiriului. Creştinii în veacul XX*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004, p. 202.

[2] Ovidiu Bozgan, *Cronica unui eşec previzibil. România şi Sfântul Scaun în epoca pontificatului lui Paul al VI-lea (1963-1978)*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2004, p. 12.

dintre rezistențele la asaltul puterii fiind religia – singura formă de alteritate tolerată în țările comuniste. Considerând-o un factor de alienare umană și un produs al societății organizate în clase sociale, ideologii comuniști apreciau că religia va dispărea odată ce împrejurările care au stat la baza apariției ei vor înceta să mai existe[3]. Conștienți că acesta va fi un proces îndelungat și că o intervenție în forță împotriva bisericilor și a credincioșilor acestora ar avea efecte contrare, comuniștii au căutat să limiteze efectele „nocive" ale religiei și să-și asigure controlul asupra instituțiilor ecleziale și vieții religioase[4].

Având centrul spiritual în afara țării, dincolo de Cortina de Fier, Biserica Romano-Catolică reprezenta un serios impediment pentru regimurile comuniste din Europa Centrală și de Est, implicit pentru cel din România. Cu toate acestea, între 1945-1947 catolicii au fost feriți de persecuții majore, deoarece comuniștii români au fost mai preocupați să-și înlăture adversarii politicii și să câștige controlul deplin al puterii[5].

Anul 1948 marchează, însă, debutul politicii anticatolice în România. În februarie 1948, cu prilejul Congresului de constituire a Partidului Muncitoresc Român, Gheorghe Gheorghiu-Dej a dat un prim semnal în acest sens, acuzând deschis Vaticanul de atitudine imperialistă, alături de S.U.A.[6] Era, la acea vreme, o acuzație extrem de gravă care echivala cu o declarație de război a statului comunist împotriva „dușmanilor din interior". Primul obiectiv al guvernului comunist în bătălia purtată împotriva Bisericii Romano-Catolice a fost acela de a elimina statutul concordatar al catolicismului din România, care ar fi permis interferența unui factor extern în reglementarea noilor raporturi ale acestei biserici cu regimul[7]. Astfel, la 17 iulie 1948 a fost denunțat Concordatul din 1929, precum și toate convențiile care fuseseră ulterior încheiate pe această bază juridică între România și Sfântul Scaun[8].

La scurt timp după aceea, Marea Adunare Națională a adoptat o serie de legi care puneau bazele noilor relații dintre bisericile din România și statul comunist. Este vorba de decretul-lege nr. 176 din 3 august 1948 privind reforma învățământului, decretul-lege nr. 177 din 4 august 1948 privind regimul general al cultelor religioase și decretul nr. 178 din 14 august 1948 privind organizarea și funcționarea Ministerului Cultelor. Primul dintre aceste acte normative enunța și aplica principiul monopolului statului în domeniul instrucției publice și cel al separării Bisericii de școală[9]. El a furnizat baza legală pentru desființarea școlilor confesionale și confiscarea imobilelor respective, principalele biserici afectate de prevederile sale fiind bisericile protestante și Biserica Romano-Catolică[10].

---

[3] *Ibidem.*

[4] *Ibidem.*

[5] Adrian Nicolae Petcu, *Studiu introductiv*, în „Martiri pentru Hristos, din România, în perioada regimului comunist", București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2007, p. 35.

[6] *Ibidem.*

[7] Ovidiu Bozgan, *op. cit.*, p. 37.

[8] *Ibidem,* p. 38.

[9] *Ibidem*, p. 37.

[10] *Ibidem.*

Legea pentru regimul general al cultelor religioase a constituit, la rândul său, o grea lovitură pentru catolicismul din România. Potrivit acestui act normativ, pentru a obţine recunoaşterea legală, cultele trebuiau să elaboreze câte un statut de organizare şi funcţionare care, după o avizare prealabilă de către Ministerul Cultelor, urma să fie aprobat de Marea Adunare Naţională[11]. Totodată, articolul 22 al acestei legi punea condiţia existenţei a minimum 750.000 de credincioşi pentru crearea unei eparhii, fapt care a deschis drumul reducerii drastice a numărului diecezelor catolice o lună mai târziu[12]. În articolul 23 se stipula că Ministerul Cultelor putea suspenda orice hotărâre, instrucţiune, ordin cu caracter administrativ-bisericesc, cultural, educativ, filantropic care ar fi contravenit securităţii statului şi ordinii publice, iar pastoralele trebuiau trimise la acelaşi minister[13]. Articolul 30 stabilea un control total asupra finanţelor bisericilor, bugetele eparhiilor fiind aprobate de Ministerul Cultelor. În articolul 40 se prevedea că raporturile cultelor cu organizaţii similare din străinătate se făceau cu aprobarea Ministerului Cultelor şi prin intermediul Ministerului de Externe, iar articolul 41 interzicea organizaţiilor ecleziastice din exterior să exercite jurisdicţia asupra vreunui cult din România[14].

Discuţiile privind întocmirea proiectului de statut al Bisericii Catolice au început la sfârşitul lunii august 1948. Misiunea redactării sale i-a revenit episcopului de la Alba-Iulia, Márton Áron, şi episcopului greco-catolic de Cluj-Gherla, Iuliu Hossu. Aceştia au definitivat documentul la 27 octombrie, iar la 4 noiembrie 1948 a fost depus la Ministerul Cultelor[15]. În pofida faptului că la acea dată se consumase deja episodul „reîntregirii" Bisericii Ortodoxe din România prin înglobarea Bisericii Greco-Catolice, statutul se referea atât la ritul latin, cât şi la cel bizantin, fapt care l-a determinat pe ministrul cultelor, Stanciu Stoian, să-l respingă cu indignare[16].

În septembrie 1948 politica represivă a statului comunist faţă de Biserica Romano-Catolică a devenit tot mai lipsită de menajamente. La 6 septembrie 1948 Ministerul Cultelor l-a pus în retragere pe episcopul de Satu Mare - Oradea, Janós Scheffler, la 17 septembrie 1948 a fost adoptat decretul nr. 243 prin care au fost desfiinţate o mare parte din dioceze, rămânând numai două, în frunte cu Márton Áron şi Anton Durcovici, iar la 18 septembrie 1948, arhiepiscopul de Bucureşti, Alexandru Theodor Cisar, şi episcopul de Timişoara, Augustin Pacha, au fost pensionaţi forţat. Dintre episcopii latini mai continuau să funcţioneze doar Márton Áron, episcop de Alba Iulia, şi Anton Durcovici, episcop de Iaşi[17].

Pe fondul existenţei unei stări de spirit deosebit de tensionate între cele două mari puteri şi a încheierii Pactului Nord Atlantic, în primăvara anului 1949, la inspiraţia Partidului Comunist (bolşevic) al Uniunii Sovietice, guvernul de la Bucureşti a declanşat mişcarea „antiPius" de naţionalizare a Bisericii Catolice (fenomen general în lagărul

[11] *Ibidem*, p. 14.
[12] *Ibidem,* p. 13.
[13] *Ibidem*.
[14] *Ibidem*.
[15] *Ibidem,* p. 40.
[16] *Ibidem*.
[17] *Ibidem*, p. 39.

socialist)[18]. În urma refuzului celor doi episcopi legali de a sprijini acest proiect, puterea comunistă a decis să treacă la represalii. Astfel, la şedinţa din 16 mai 1949 a Secretariatului Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, Gheorghe Gheorghiu-Dej afirma că: „Trebuie găsite acuzaţii contra capilor Bisericii, în care să fie caracterizaţi că primesc instrucţiuni din partea unor cercuri străine duşmănoase. Va trebui să luăm măsuri tari şi să arestăm câţiva capi, combinând aceasta cu gruparea celor care nu sunt de acord cu şefii lor”[19].

Decizia liderului comunist din România nu a întârziat să fie pusă în practică de instituţiile represive, cei doi episcopi recunoscuţi de stat, Márton Áron şi Anton Durcovici, fiind arestaţi la 21, respectiv 26 iunie 1949. Spre dezamăgirea autorităților comuniste, neutralizarea celor doi episcopi nu a însemnat şi încetarea rezistenţei Bisericii Catolice faţă de intenţia de a o transforma într-un cult obedient regimului, deoarece Vaticanul, care anticipase politica anticatolică a statelor intrate în sfera de influenţă a Uniunii Sovietice, a găsit soluţii pentru a asigura perpetuarea ierarhiei[20]. Suspendând prevederile dreptului canonic referitoare la rezolvarea vacanţelor episcopale, la 29 iulie 1949 Sfântul Scaun a emis decretul *De Nominatione Ordinariorum Substitutorum,* prin care episcopii rezidenţiali erau abilitaţi să desemneze din rândul preoţilor de încredere doi ordinari substituţi care urmau să-i succeadă episcopului în ordinea numirii, dacă era împiedicat de autorităţi să-şi guverneze dieceza[21]. La rândul lor, ordinarii substituţi, odată ajunşi la conducerea diecezelor, trebuiau să numească fiecare câte un preot care putea să-i urmeze în aceeaşi calitate[22]. Ordinarii substituţi beneficiau de aceleaşi prerogative ca şi episcopii investiţi conform normelor canonice. În plus, ca o măsură de rezervă, regentul nunţiaturii a primit dispoziţie de a consacra în secret episcopi, între aceştia fiind Ioan Duma, Adalbert Boroş şi Iosif Schubert[23].

Ierarhii clandestini au devenit, însă, ţinta aparatului represiv, care a declanşat o adevărată sarabandă a arestărilor în rândul acestora şi a celor care îi sprijineau. Din dorinţa de a anihila rezistenţa catolică, au fost formate, judecate şi condamnate loturi de inculpaţi precum „Nunţiatura Apostolică” (iunie-iulie 1950), lotul „Legaţia italiană” (septembrie 1951), în care a fost judecat Iosif Schubert, Clemente Pietro Ernesto Gatti, Adalbert Boros, Ioan Heber, Iosif Waltner, Eraldo Pintori, Lazăr Ştefănescu, Gheorghe Săndulescu, Petre Topa şi Augustin Pacha, lotul preotului Bachmeier sau cel în care figura Vladimir Ghika cu ordinarii Hieronim Menges, Egon Xaveriu Haider şi Augustin Francisc[24].

Deşi printre acuzaţiile care li s-au adus celor condamnaţi în urma acestor procese s-au numărat, de regulă, constituirea de grupuri subversive ce urmăreau înlăturarea regimului de „democraţie populară”, spionajul sau trădarea, adevăratul scop al acestor

[18] Adrian Nicolae Petcu, *Studiu introductiv...*, p. 36.
[19] Idem, *Ministerul Cultelor şi slujitorii altarului în anii „democraţiei populare”*, în „Pro memoria. Revistă de istorie ecleziastică”, nr. 3/2004, p. 310.
[20] Ovidiu Bozgan, *op. cit.*, p. 41.
[21] *Ibidem.*
[22] *Ibidem.*
[23] *Ibidem.*
[24] Adrian Nicolae Petcu, *Studiu introductiv...*, p. 37.

mascarade judiciare a fost acela de a reprima definitiv ierarhia romano-catolică din România. În lipsa unor episcopi agreaţi de Vatican, gruparea dizidentă a preoţilor catolici „democraţi” – aşa-numita „Acţiune Catolică” – ar fi avut şansa de a-şi impune controlul asupra Bisericii Catolice.

Chiar dacă s-a reuşit decapitarea ierarhiei catolice şi impunerea unor lideri aserviţi, precum Stanislau Iovanelli la Bucureşti, Petre Pleşca la Iaşi şi Carol Adorjan la Alba-Iulia, Biserica Catolică avea în 1954 o gravă problemă de canonicitate, de care comuniştii erau conştienţi[25]. Pe de altă parte, deşi decretul din 29 iulie 1949 le-a permis catolicilor să-şi continue rezistenţa faţă de regimul comunist, refuzul statului de a recunoaşte ordinarii substituţi ca deţinători legali ai jurisdicţiei episcopale şi sprijinirea în paralel a unor conduceri diecezane fidele puterii a determinat mari frământări în sânul Bisericii Catolice[26]. Pentru rezolvarea acestei situaţii complicate se impunea un compromis, care a devenit posibil în contextul relativei destinderi survenite după moartea lui Stalin şi s-a materializat în decizia Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român de a-i elibera pe episcopii Augustin Pacha şi Márton Áron din închisoare[27].

Arestarea, procesul şi detenţia episcopului Márton Áron

În Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, informaţiile privind arestarea, procesul şi detenţia unui fost condamnat din motive politice în perioada regimului comunist din România se regăsesc, de obicei, în Fondul Penal[28]. În evidenţele acestui Fond, episcopul Márton Áron apare ca titular a două dosare: P 337 cu 5 volume, însumând 408 file, şi P 254 cu 12 volume, însumând 4.544 file. Cu toate acestea, în urma studierii primului dintre dosarele menţionate, am constatat că el a fost atribuit în mod greşit episcopului din Alba Iulia de către cei care au întocmit evidenţele respective, pe coperţile celor cinci volume fiind trecut un alt titular, Gogoman Gavril, care ocupase funcţia de contabil în Cluj-Napoca şi fusese arestat la 12 iulie 1957 pentru „instigare contra liniştii publice”[29]. Mai mult decât atât, toate documentele care se regăsesc în dosar se referă în exclusivitate la arestarea, ancheta şi detenţia acestei persoane. Este adevărat că între Gogoman Gavril şi episcopul Márton Áron existase, însă, o oarecare legătură, cei doi întâlnindu-se în toamna anului 1956, când au discutat despre evenimentele din Ungaria şi au criticat regimul comunist din România. Printre documentele aflate în dosar, am identificat şi o serie de procese-

---

[25] *Ibidem*.
[26] Ovidiu Bozgan, *op. cit.*, pp. 42-43.
[27] Adrian Nicolae Petcu, *Studiu introductiv...*, p. 37.
[28] Fondul Penal regrupează dosarele penale întocmite persoanelor trimise în instanţă, dosare care conţin materialele de anchetă (procese verbale de percheziţie, procese verbale de interogatoriu, confruntări, expertize tehnico-ştiinţifice, fotografii ale corpurilor delicte etc.). Fiecărei persoane întemniţate îi corespunde unul sau mai multe dosare penale. Fondul Penal din Arhiva CNSAS cuprindea, în 2011, 11.650 dosare pe suport hârtie şi 20 microfilme preluate de la S.R.I., 104.907 dosare preluate de la Ministerul Justiţiei, 10.177 dosare preluate de la Ministerul Public şi 20.138 preluate de la Ministerul Apărării Naţionale. Raport de activitate privind anul 2011, pp. 33-34, www.cnsas.ro/documente/rapoarte/Raport CNSAS 2011.pdf, accesat la 23 martie 2012.
[29] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 337, vol. 1, f. 3.

verbale de interogatoriu din care reiese că, în timpul anchetei, Gogoman a fost întrebat şi a vorbit de mai multe ori despre legăturile sale cu episcopul. Din răspunsurile pe care le-a dat, Securitatea nu a reuşit, însă, să extragă informaţii care să-l incrimineze pe Márton Áron.

Al doilea dintre dosarele penale care figurează pe numele lui Márton Áron în Arhiva CNSAS, prezintă, în schimb, mai mult interes, el cuprinzând documente referitoare la toţi cei opt inculpaţi în „lotul" al cărui conducător a fost considerat episcopul (ceilalţi membri ai lotului au fost Korparich Ede, Szász Pál, Lakatos István, Kurkó Gyárfás, Teleki Ádám, Venczel József şi Bodor Bertalan). Pe coperţile a opt dintre volume apare, însă, menţiunea „Szasz Pall şi alţii", pe alte două „Bodor Bertalan şi alţii", în vreme ce numele lui Márton Áron este trecut doar pe coperţile a două volume. Aceasta nu înseamnă, totuşi, că volumele respective reunesc documente care se referă strict la cei menţionaţi, ci, în realitate, ele conţin materiale diverse despre majoritatea celor implicaţi în lot. În ceea ce priveşte tipologia documentelor, dosarul Penal 254 conţine: mandate de arestare, procese-verbale de interogatoriu, declaraţii ale inculpaţilor şi ale martorilor, referate ale procurorilor, ordin de trimitere în judecată, sentinţa şi extrase din sentinţă, cereri de recurs, foi de transfer de la un penitenciar la altul, foi matricole penale, adrese între diferite instituţii, decizii privind impunerea domiciliului obligatoriu etc. Multe dintre documentele menţionate sunt greu de descifrat, întrucât cei care le-au redactat aveau un nivel precar de pregătire şcolară. Totodată, unele dintre documentele-tip (fişe matricole penale, foi de transfer, etc.) nu sunt completate cu toate datele necesare, motiv pentru care astăzi este dificilă reconstituirea istoriei persoanelor judecate în cadrul acestui proces.

Referindu-ne strict la cazul episcopului Márton Áron, trebuie precizat că din dosarul penal lipsesc multe documente care, de regulă, se regăsesc în dosarele din această categorie. Este vorba de foi de transfer (nu există, de exemplu, documente privind transferul lui de la Sighet la Bucureşti), foi de cameră, fişe medicale, caracterizări întocmite de angajaţii penitenciarelor prin care a trecut, informaţii privind comportamentul său în închisoare, note care să ateste că a fost pedepsit pentru încălcarea regulamentului (dacă s-a întâmplat acest lucru) sau, eventual, note informative ale colegilor de celulă.

În dosarul Penal 254 apar, în schimb, numeroase documente care se referă la urmărirea episcopului Márton Áron în anii premergători arestării. Studierea acestor documente ne-a relevat faptul că Márton Áron a intrat în atenţia serviciilor de informaţii cu mult timp înainte de câştigarea puterii depline de către Partidul Comunist. Astfel, am identificat numeroase documente întocmite de Siguranţă şi S.S.I. între anii 1938-1948 din care reiese că aceste instituţii manifestau un interes deosebit pentru persoana episcopului din Alba Iulia şi, implicit, pentru activitatea sa, suspicionându-l de acţiuni îndreptate împotriva statului român şi, mai apoi, împotriva comunismului. În 1945 Márton Áron a fost supus, pentru o scurtă perioadă, domiciliului obligatoriu, dar, la intervenţia lui Petru Groza, Direcţiunea Ordinei Publice din cadrul Ministerului Afacerilor Interne a emis, la 23 februarie, un ordin prin care s-a dispus „ridicarea tuturor măsurilor privative de libertate"[30]. În anul următor, printr-o adresă întocmită la

[30] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 254, vol. 6, f. 68.

17 iulie, Direcţiunea Generală a Poliţiei a cerut Inspectoratelor Regionale de Poliţie Cluj şi Sibiu să alcătuiască un raport în care să se prezinte „antecedentele şi activitatea politică a episcopului după 23 august 1944”[31].

În consecinţă, la 28 august 1946 Serviciul Poliţiei de Siguranţă din cadrul Inspectoratului Regional de Poliţie Sibiu a elaborat un document în care se regăsesc deja clasicele acuzaţii ce i-au fost aduse episcopului Márton Áron şi în anii următori, inclusiv în timpul anchetei şi a procesului desfăşurat în 1951. Astfel, el era acuzat că „este persoana cea mai importantă a iredentei maghiare”, preoţii săi desfăşurând „o vie activitate în rândurile populaţiei maghiare cu scopul de a ţine trează conştiinţa, limba, obiceiurile şi portul unguresc” şi că, la solicitarea lui, aceştia „strâng date pentru conferinţa de pace ce se ţine la Paris spre a prezenta o statistică a ungurilor din Ardeal şi alte evenimente ce se întâmplă aici în detrimentul statului român”[32].

În martie 1947, Direcţiunea Poliţiei de Siguranţă din cadrul Direcţiunii Generale a Poliţiei a redactat un nou referat în care sintetiza materialele deţinute până în acel moment cu privire la Márton Áron. Documentul respectiv echivala cu un adevărat rechizitoriu, episcopul din Alba Iulia fiind acuzat că în perioada 1940-1944 a avut relaţii apropiate cu ofiţerii germani, fiind vizitat de aceştia săptămânal şi discutând cu ei „ore întregi”, că între 1941-1944 s-a întâlnit zilnic cu reprezentanţii diplomatici ai Ungariei în România, că a căutat să controleze activitatea Uniunii Populare Maghiare prin interpuşi, că are o atitudine şovină şi că acţionează constant împotriva statului român[33].

În 1947-1949, urmărirea episcopului se intensifică din ce în ce mai mult[34]. Circularele şi predicile sale sunt procurate prin diferite metode, traduse şi comentate defavorabil de către lucrătorii structurilor de informaţii, deplasările lui sunt atent monitorizate şi se adună în mod constant „materiale compromiţătoare” după fiecare ieşire a sa în public. La o lectură atentă a documentelor întocmite de Securitate la începutul verii anului 1949 putem observa cu uşurinţă faptul că se intenţiona reţinerea episcopului din Alba Iulia şi că până la punerea în practică a acestei măsuri nu mai era decât o chestiune de timp. Astfel, într-o adresă din 14 iunie trimisă de Direcţia Regională de Securitate Braşov către Securitatea din Odorhei se arătau următoarele: „Luaţi imediat măsuri pentru urmărirea cu mare atenţie a tuturor deplasărilor efectuate de episcopul Marton Áron. De asemenea, se vor lua măsuri ca toate discuţiile [sic] ce are să le ţie să fie stenografiate sau, dacă nu este posibil, prin doi sau trei informatori se va urmări discursurile şi vor fi redate în scris ceea ce a spus la diferite predici. După terminarea pelerinajelor imediat se va face un raport detaliat, se vor anexa predicile, declaraţiile auditorilor sau martorilor care au auzit predicile şi vor fi înaintate acestei Direcţiuni”[35].

Inevitabilul s-a produs la 21 iunie 1949, în timp ce episcopul se îndrepta spre gara din Teiuş, de unde intenţiona să plece cu trenul la Bucureşti pentru a discuta cu ministrul Cultelor despre statutul de organizare şi funcţionare a Bisericii Catolice. Până

[31] *Ibidem*.
[32] *Ibidem*, ff. 49-50.
[33] *Ibidem,* f. 68.
[34] *Ibidem,* ff. 90, 91, 112-113, 187, 192-197, 259, 319, 329, 333.
[35] Idem*,* vol. 9, f. 244.

la această dată, istoriografia nu a consemnat alte amănunte privind momentul arestării episcopului, iar dosarul Penal 254 este sărac, la rândul său, în informaţii pe acestă temă. În dosarul de urmărire informativă a episcopului din Arhiva CNSAS, am descoperit, însă, stenograma unei convorbiri purtate de acesta la 18 februarie 1964 cu preotul-profesor Cserveny Albin în care povesteşte în detaliu cum s-a petrecut totul: „De ziua Domnului am fost la Odorhei şi de acolo el[36] m-a adus acasă. După ce am venit acasă, m-am pregătit să merg la Bucureşti, pentru că eu am fost împuternicit cu întocmirea statutelor. I-am înapoiat modificate[37] (sic!), mi-am făcut observaţiile, am tăiat o mulţime de paragrafe şi cu acest statut modificat m-am pregătit să merg la Bucureşti. Dar toată casa mea a fost înconjurată de securişti. De aici mă urmăreau, la fiecare colţ era un securist îmbrăcat în haine civile. Eu pe atunci am avut aici un evreu care mă ducea cu maşina, era tare cumsecade, am cerut pe el (sic!) să-l roage să mă ducă la Teiuş, ca de acolo să merg cu acceleratul. Cum am coborât, dar asta aşa am simţit cumva pentru că aici era plin cu oameni, au fost şi printre preoţi care aveau cunoştinţă de această acţiune, dar nu mi-au spus nimic. Era chiar în data de 21, ziua onomastică a lui Pacha Ludovic, şi am regretat pentru că el şi-a luat rămas bun în faţa porţii iar eu nici nu i-am mulţumit (felicitat). Când vreau să urc în maşină, văd că nu este şoferul acela care obişnuieşte să vină, la volan era un individ cu totul necunoscut. S-a văzut pe el că era evreu, după ce am plecat, aici la poarta de jos, i-am spus că am uitat ceva acasă, zice să ne întoarcem înapoi. I-am spus că nu este atât de important. Când am ajuns pe câmp, dincolo de Alba Iulia, s-a oprit şi mi-a spus că i s-a stricat maşina. A început să trebăluiască şi la un moment dat o maşină Jepp fuge în faţa noastră şi o altă maşină s-a oprit în spatele nostru. Au ieşit din maşină civili şi se interesează, se uită la mine în maşină şi şoferul îmi spune că nu poate repara maşina, a discutat cu civilii ăştia dacă nu ar putea să mă ducă pe mine la Teiuş? Aşa am simţit amândoi, şi eu şi Beni, pentru că şi Ferencz Beni era cu noi, că aici nu este un lucru curat. Eu am făcut mutră plăcută şi am spus să trecem[38]. Ăştia bucuroşi au luat valizele noastre, cum ne-am aşezat unul se întoarce şi ne spune: *Nu cumva să credeţi că suntem bandiţi*. Şi îmi arată legitimaţia, era un locotenent de securitate. S-a întors cu maşina şi ne-au dus la Sibiu la Securitate. De acolo colonelul, cu maşina lui proprie a plecat cu mine la miezul nopţii la Bucureşti. Beni a rămas acolo. Doi ofiţeri stăteau lângă mine şi colonelul stătea în faţă lângă şofer. Cei de la Bucureşti ne-au aşteptat deja. Aşa s-au petrecut lucrurile"[39].

Întrucât episcopul nu a mai ajuns la Ministerul Cultelor, dar nu s-a întors nici la Alba Iulia, în rândul clericilor Episcopiei romano-catolice au început să circule diverse zvonuri referitoare la o posibilă arestare a sa[40]. În aceste împrejurări, vicarul Aloisiu

[36] Se referă la un personaj care apăruse în discuţie anterior.

[37] Convorbirile purtate în biroul episcopului în limba maghiară erau transcrise şi apoi traduse în limba română de ofiţerii Securităţii. În acest studiu am folosit traducerea în limba română.

[38] În mod cert, traducerea nu este tocmai reuşită. În documentul în limba maghiară fraza este următoarea: „Én persze jó arcot vágtam és azt mondtam: üljünk át".

[39] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 261991, vol. 114, ff. 146-147. Deşi episcopul a fost reţinut la 21 iunie 1949, mandatul de arestare a fost emis abia la 23 iulie 1951, cu doar câteva zile înainte de începerea procesului. ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 254, vol. 10, f. 39.

[40] Andrea Dobeş, *Vicarul Aloisiu Boga şi regimul comunist*, în „Pro Memoria. Revistă de istorie ecleziastică", nr. 8/2009, pp. 190-191.

Boga a trimis la 30 iunie 1949 o scrisoare ministrului Cultelor, Stanciu Stoian, în care solicita lămuriri cu privire la situaţia episcopului Márton Áron: „Aş dori să vă informez că domnul episcop Márton Áron a părăsit sediul episcopiei în ziua de 21 iunie a.c. în cursul orelor 11, cu intenţia de a purta un dialog cu Excelenţa voastră în probleme importante de ordin bisericesc. La plecare ne-a anunţat că se va întoarce până în 28 iunie. Din păcate nu a revenit până la data menţionată, iar în cadrul parohiei şi al preoţilor noştri s-au răspândit ştiri alarmante referitoare la persoana sa. Vă rugăm insistent, stimate domnule ministru, să ne informaţi despre această problemă pentru a putea sta liniştiţi”[41]. Cum era de aşteptat, ministrul Stanciu Stoian nu a dat nici un răspuns acestei solicitări.

Detalii privind ceea ce s-a întâmplat cu episcopul Márton Áron după ce a fost adus în Bucureşti reies atât din dosarul de urmărire informativă, cât şi din dosarul său penal. De exemplu, în dosarul de urmărire informativă am identificat stenograma unei convorbiri purtate de episcop la 24 martie 1962 în biroul său din Alba Iulia cu soţii Mihai şi Maria Câmpeanu – convorbire care a fost înregistrată cu mijloace specifice de ofiţerii Securităţii. Cu acest prilej, Márton Áron afirma că după arestare a fost dus la Ministerul de Interne din Bucureşti, unde a fost ţinut şi anchetat timp de doi ani „acolo, jos, în pivniţă”[42]. Statutul pe care-l avusese până în momentul arestării nu l-a scutit, se pare, de tratamentul brutal care se aplica atunci deţinuţilor politici în toate închisorile din România. Într-o lucrare publicată după înlăturarea regimului comunist din România, un fost deţinut politic, Cicerone Ioniţoiu, spunea că Márton Áron „a fost bătut atât în timpul anchetei cât şi după condamnare, prin toate închisorile prin care a trecut”[43].

Mai multe informaţii privind ancheta şi procesul episcopului se găsesc în dosarul nr. 254 din Fondul Penal al Arhivei CNSAS. Din documentele aflate între coperţile acestuia, reiese că Márton Áron a fost învinuit că „a iniţiat, condus şi organizat un grup subversiv” care îşi propunea să pregătească „o acţiune contra-revoluţionară armată, în directă legătură cu complotul organizat de Ferentz Naghy[44] şi apoi cu acela organizat de Rajch[45] în Ungaria”, scopul final al acţiunii fiind „doborârea regimului de democraţie populară” din România. În opinia anchetatorilor comunişti, pentru atingerea acestui obiectiv Márton Áron şi „complicii” săi, arestaţi în cadrul aceluiaşi lot (Korparich Ede,

---

[41] *Ibidem.*

[42] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 261991, vol. 55, f. 36.

[43] Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi, Dicţionar M*, Bucureşti, Editura Maşina de Scris, 2004, p. 126.

[44] Ferenc Nagy (8.10.1903 - 12.06.1979), politician din Ungaria din Partidul Micilor Agrarieni. A fost prim-ministru al Ungariei (4.02.1946 - 31.05.1947) şi s-a opus ca Partidul Comunist Maghiar să câştige controlul asupra guvernării. În urma şantajului la care a fost supus de comunişti (care îi răpiseră fiul), a renunţat la funcţie şi a emigrat în SUA. http://en.wikipedia.org/wiki/Ferenc_Nagy, accesat la 24 mai 2012.

[45] László Rajk (8.03. 1909 - 15.10.1949), politician comunist maghiar care a deţinut funcţiile de ministru de interne (20.03 - 1946-5.08.1948) şi ministru de externe (20.05.1949 - 30.05.1949). A fost arestat la 30.05.1949 în baza unor acuzaţii inventate: spionaj pentru imperialişti, colaborare cu poliţia secretă din perioada horthystă, menţinerea de relaţii cu comuniştii din Iugoslavia, consideraţi din 1948 inamici. În urma procesului a fost condamnat la moarte şi executat. http://ro.wikipedia.org/wiki/L%C3%A1szl%C3%B3_Rajk, accesat la 24 mai 2012.

Szász Pál, Lakatos István, Kurkó Gyárfás, Teleki Ádám, Venczel József şi Bodor Bertalan) urmau să acţioneze „în colaborare cu Uniunea Populară Maghiară, cu naţional-ţărăniştii şi social-democraţii de dreapta". Aceste acuzaţii au fost întemeiate pe declaraţiile date în timpul anchetei de Korparich Ede, Szász Pál, Lakatos István şi Venczel József, declaraţii smulse însă în urma presiunilor fizice şi morale la care au fost supuşi[46]. La proces Szász Pál, Lakatos István şi Venczel József şi-au retractat, de altfel, mărturisirile făcute în această privinţă, singurul care şi-a menţinut declaraţiile iniţiale fiind Korparich Ede[47]. Afirmaţiile acestuia din urmă nu erau, însă, credibile nici măcar pentru autorităţile comuniste, care într-un document din 1968 apreciau că: „în aprecierea valorii arătărilor inculpatului Korparich Eduard trebuie să se aibă în vedere că din relatările făcute de fostul anchetator Răzvan Sergiu [...] cum şi din conţinutul declaraţiilor date de inculpat, rezultă că acesta, fiind mereu bolnav era tentat să afirme lucruri ireale"[48].

Pe lângă acuzaţiile menţionate anterior, lui Márton Áron i s-a mai imputat faptul că a abuzat „de libertatea religioasă şi de funcţia pe care o ocupa ca episcop romano-catolic de Alba Iulia" pentru a duce o „politică de instigare" şi pentru a acţiona „împotriva anulării Dictatului de la Viena". Astfel el a propus să se facă un protest la Conferinţa de pace de la Paris prin care să se arate nemulţumirea faţă de hotărârea luată cu privire la Ardealul de Nord, document ce trebuia semnat de conducătorii bisericilor maghiare şi ai altor instituţii[49]. În acest sens, în documentele de arhivă, se arată că episcopul şi ceilalţi inculpaţi „au strâns material statistic şi documentar" pe care l-au predat lui Nékám Sándor (şeful misiunii diplomatice maghiare din România în 1945) şi au redactat un memoriu prin care îl însărcinau pe Teleki Géza, cetăţean din Ungaria provenit din Ardeal, să reprezinte la Conferinţa de pace de la Paris interesele populaţiei maghiare din România[50].

O altă acuzaţie a fost aceea că Márton Áron ar fi primit bani din Ungaria pentru a organiza aceste acţiuni[51]. Într-o declaraţie dată în faţa anchetatorilor la 11 martie 1950, episcopul recunoştea că sumele solicitate şi primite de la guvernul maghiar „nu au fost legale" întrucât partea română nu a avut cunoştinţă de ele şi nu şi-a dat acceptul în vederea primirii lor[52], dar susţinea că ele au fost folosite în scopuri total inofensive, care nu aveau legătură cu acuzaţiile formulate de anchetatori: „De la 23 August 1944 am cerut ajutor bănesc prin însărcinatul maghiar dr. Nekam Sandor de la guvernul maghiar şi am primit sume importante cu scopuri bisericeşti şi şcolare. Ajutorul primit pe această cale l-am întrebuinţat pentru completarea salariilor învăţătorilor şi profesorilor, pentru ajutorarea pensionarilor, a responsabilului bisericesc şi a conferenţiarilor"[53]. De asemenea, Márton Áron a recunoscut că a primit ajutor – de data aceasta legal – şi de la

[46] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 254, vol. 3, ff. 167, 176-177.
[47] *Ibidem*, f. 177.
[48] *Ibidem*.
[49] Idem, vol. 2, f. 67.
[50] *Ibidem*.
[51] *Ibidem*, f. 68.
[52] Idem, vol. 1, ff. 25-26.
[53] Idem, vol. 4, f. 14.

Vatican, pentru a acoperi nevoile stringente ale diocezei: „În Decembrie 1946 şi Februarie sau Martie 1947 am primit în două rate prin Nunciatură o sumă însemnată în lei. Suma primită am întrebuinţat-o pentru ajutorarea preoţilor, profesorilor şi învăţătorilor pensionari. După cele comunicate de dl. nunţiu Casulo, guvernul avea cunoştinţă despre ordonanţarea banilor. Tot prin mijlocirea Nunciaturii am primit în mai multe rânduri ajutor în haine şi alimente pe care le-am ridicat de la biroul de ajutor american şi le-am distribuit copiilor săraci şi adulţi şi instituţiilor conform modalităţilor fixate de acest birou şi conform celor discutate la Ministerul respectiv”[54].

Atitudinea anticomunistă a episcopului Márton Áron dovedită de predicile rostite cu diferite ocazii, de circularele trimise în parohii, cât şi de acţiunile întreprinse în anii de dinaintea arestării a reprezentat, la rândul său, un cap de acuzare atât în timpul anchetei, cât şi în timpul procesului. Astfel, preluând o serie de acuzaţii formulate de procurorul militar Alexandru Troneci în *Referatul introductiv de trimitere* din 20 iulie 1951, sentinţa nr. 1165 din 6 august 1951 reţine că episcopul „a făcut tot posibilul ca prin mijloacele care i-au stat la dispoziţie să întărească credinţa şi să înarmeze pe credincioşii săi contra propagandei comuniste”[55]. Printre faptele concrete care i-au fost imputate a fost aceea că în 1947 „în calitatea sa de episcop romano-catolic, a dat o circulară prin care a interzis preoţilor şi profesorilor de la şcolile confesionale să facă parte din Uniunea Populară Maghiară”[56].

În urma lecturii documentelor din dosarul penal al lui Márton Áron se poate observa că, pe tot parcursul anchetei, episcopul a avut o comportare demnă, fapt cu totul remarcabil având în vedere condiţiile dificile în care s-a desfăşurat aceasta. Astfel, Márton Áron a refuzat să facă jocul anchetatorilor şi să recunoască fapte pe care nu le-a comis, nu a încercat să arunce răspunderea privind acţiunile întreprinse asupra altor arestaţi din acelaşi lot şi a vorbit cu mult curaj despre atitudinea sa faţă de ideologia şi regimul comunist.

De exemplu, într-o declaraţie dată la 1 aprilie 1950, Márton Áron i-a luat apărarea fostului preşedinte al Uniunii Populare Maghiare, Kurkó Gyárfás, în pofida tentativelor anchetatorului de a-i smulge răspunsuri incriminatoare la adresa acestuia: „Kurko Gyarfas în discuţiile noastre a susţinut totdeauna în modul cel mai categoric faţă de mine punctul de vedere oficial al U.P.M.-ului şi l-a apărat. A promis sprijinul U.P.M. în interesul şcolilor confesionale, însă nu a făcut nici o declaraţie din care s-ar fi putut deduce că U.P.M.-ul doreşte independenţa şi a altor instituţii maghiare şi le va apăra faţă de străduinţele de contopire”[57]. De asemenea, fiind întrebat de întrevederile avute cu alte persoane care fuseseră arestate în cadrul aceluiaşi lot, a declarat că el a fost cel care i-a chemat la discuţii:

„Întrebare: Câte consfătuiri aţi avut cu d-nii Szasz Pal, Korparich Ede şi Lakatos după 1944?

Răspuns: Cu domnii de mai sus, după 1944, am avut consfătuiri în două ocazii.

Întrebare: Unde şi când au avut loc aceste consfătuiri?

[54] *Ibidem*, f. 15.
[55] Idem, vol. 2, ff. 67-68.
[56] *Ibidem*, f. 68.
[57] Idem, vol. 1, f. 16.

Răspuns: Prima consfătuire a avut loc în Martie sau Aprilie 1946 în locuinţa mea din Alba-Iulia. A doua oară m-am întâlnit cu aceşti domni la Cluj, după Rusale [sic!] în 1946.

Întrebare: Cine a convocat aceste consfătuiri?

Răspuns: În amândouă cazurile eu am chemat pe aceşti domni la consfătuire"[58].

Una dintre cele mai interesante şi mai curajoase declaraţii date de episcop în timpul anchetei este însă aceea în care îşi prezintă concepţia sa în legătură cu raporturile dintre Biserica Romano-Catolică şi Stat: „Drepturile Statului îşi găsesc rădăcina în legile divine, Statul neavând dreptul să treacă peste legile divine. Biserica are dreptul şi competinţa să aprecieze în cazurile concrete dacă Statul prin anumite legi ale sale a depăşit sau nu drepturile. În numele bisericii universale vorbeşte Papa de la Roma, iar în numele diocezei vorbeşte episcopul. Legile Statului în general sunt obligatorii pentru toţi cetăţenii care trebuie să le respecte. Dacă ele lovesc legile divine, în mod atâta de puternic încât biserica R.[omano]-catolică este silită, conform dogmelor şi canoanelor sale ca să oprească categoric supunerea, cetăţenii nu sunt obligaţi să respecte aceste legi ale Statului. Biserica Romano-catolică recurge la acest mijloc numai în cazuri grave şi numai atunci când Statul nu este dispus să revie asupra măsurilor luate şi care contravin legilor divine"[59].

O dovadă a faptului că atitudinea anticomunistă a episcopului a deranjat autorităţile din România o reprezintă şi insistenţa cu care anchetatorii i-au cerut să vorbească despre măsurile luate în anii 1945-1949 pentru a împiedica influenţa propagandei comuniste asupra vieţii religioase a credincioşilor catolici. În acest sens Márton Áron a afirmat următoarele, într-o declaraţie din 11 martie 1950: „În toamna anului 1945 am dat ordin să se ţină în toată eparhia, în fiecare parohie şi parohie filială exerciţiu sufletesc de 5-8 zile la care să ia parte toţi credincioşii după planul elaborat de centrală. Am dat instrucţiuni şcolilor catolice prin care am atras atenţia profesorilor şi învăţătorilor asupra punctului de vedere care trebuie urmat în educaţie. Am dat instrucţiuni la preoţi pentru intensificarea muncii pastorale, am ordonat educarea moralei religioase mai profunde la copii, adulţi şi tineret şi am fixat în fiecare an programul acestuia. Am ordonat serbările bisericeşti separate. Am dispus citirea capitolelor din sfânta scriptură care îndeamnă pe credincioşi să stăruie în credinţa lor"[60].

Ancheta episcopului Márton Áron şi a celorlaţi şapte acuzaţi a fost finalizată în a doua jumătate a lunii iulie 1951. Prin Ordinul nr. 940 dat de Comandamentul Regiunii II Militară din 23 iulie 1951 şi semnat de generalul Gavrilescu Alexandru[61], Márton Áron, Korparich Ede, Szász Pál, Lakatos István, Kurkó Gyárfás, Teleki Ádám, Venczel József şi Bodor Bertalan au fost trimişi în judecată[62].

Procesul lotului Márton Áron a început la 30 iulie 1951 şi a fost judecat de un complet al Tribunalului Militar Bucureşti, Secţia I, prezidat de maiorul de justiţie Paul

[58]*Ibidem*, ff. 194-195.
[59] Idem, vol. 4, f. 25.
[60] Idem, vol. 1, f. 28.
[61] Idem, vol. 2, f. 11.
[62] *Ibidem*.

Finichi[63]. Prin Sentința nr. 1165 din 6 august 1951, Tribunalul Militar Bucureşti, Secția I-a l-a condamnat pe Márton Áron „cu unanimitate de voturi, făcând aplicațiunea art. 227 C.P. al. 2, Teza II C.P., art. 184 C.P., art 186 C.P., art. 101 C.P. art. 463, 304 C.J.M., D.L. No. 212/948, art. 25 C.P. [...] la 10 ani temniță grea şi 5 ani degradare civică pentru crima de complot", la „muncă silnică pe viață pentru crima de înaltă trădare prevăzută în art. 184 C.P." şi „la 25 ani muncă silnică şi 10 ani degradare civică pentru crima de înaltă trădare prevăzută în art. 186 C.P."[64]. Conform articolului 101 din Codul Penal, episcopul urma să execute numai pedeapsa cea mai grea, adică munca silnică pe viață şi 10 ani degradare civică, cu computarea prevenției de la 21 iunie 1949[65]. De asemenea, sentința prevedea confiscarea averii şi obligația ca Márton Áron să plătească suma de 10.000 lei cheltuieli de judecată[66].

În convorbirea înregistrată de ofițerii Securității la 24 martie 1962, Márton Áron spunea următoarele în legătură cu ancheta şi procesul său din 1951: „Când mi s-a adus la cunoştință sentința, nu ştiu cine era – judecătorul sau cine – m-a mângâiat cu faptul că numai cea mai lungă pedeapsă trebuie să execut. [...] După cum spun ei, au făcut aşa, un lot, al cărui conducător am fost eu. Erau acolo tot felul de oameni, comunişti, social-democrați, conți, directori de bănci, profesori universitari, protestanți, catolici şi eu am fost conducătorul, ştii? (râd). Ei au vrut să facă un lot mai mare, dar nu au reuşit. Doi ani de zile am fost arestați şi numai după doi ani au pronunțat sentința"[67].

La 7 august 1951, toți cei opt acuzați au declarat recurs, deşi conştientizau, probabil, faptul că şansele de a obține o sentință mai blândă erau, practic, nule[68]. Cum era de aşteptat, prin decizia nr. 3640 din 27 septembrie 1951, dată în şedință publică la 12 octombrie 1951, Curtea Militară de Casare şi Justiție a respins recursul declarat de Márton Áron şi ceilalți acuzați, menținând practic pedeapsa primită inițial[69].

Astăzi putem afirma că procesul lui Márton Áron a făcut parte din seria proceselor politice care au marcat primii 15 ani de dominație comunistă în România. El a avut toate elementele caracteristice acestora: rețineri abuzive ale unor inculpați (mandatul de arestare a lui Márton Áron a fost întocmit cu puțin timp înainte de proces), exercitarea de presiuni fizice asupra arestaților în timpul anchetei pentru a-i obliga să facă declarațiile dorite de anchetatori, acuzații inventate sau exagerate aduse inculpaților, condamnare decisă înainte de judecarea procesului. În pofida învinuirilor aduse oficial celor arestați, procesul lotului Márton Áron (ca şi procesul Legației Italiene judecat în septembrie 1951 în care au fost implicați episcopii Augustin Pacha, Adalbert Boroş şi Iosif Schubert) a fost un episod al acțiunii de reprimare a ierarhiei catolice din România, declanşată la cererea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej în şedința Secretariatului CC al PMR din 16 mai 1949.

---

[63] *Ibidem*, f. 65.
[64] *Ibidem*, f. 61.
[65] *Ibidem*.
[66] *Ibidem*.
[67] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 261991, vol. 55, f. 36.
[68] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 254, vol. 2, f. 76.
[69] *Ibidem*, f. 77.

Dintr-o adresă trimisă de Direcțiunea Generală a Securității Statului către Parchetul Militar București la 11 iulie 1951, aflăm că, pe parcusul procesului, episcopul și ceilalți acuzați s-au aflat în Penitenciarul Jilava din apropierea capitalei României[70]. Deși nu a stat în această închisoare o perioadă îndelungată, Márton Áron a fost neplăcut impresionat de condițiile de detenție care erau acolo. El a afirmat ulterior că Penitenciarul Jilava era „un loc îngrozitor": „Și acum îmi amintesc în ce situație erau sărmanii oameni"[71]. Mai multe detalii privind perioada în care a fost închis la Jilava găsim, însă, în stenograma unei convorbiri purtate de episcop la 16 mai 1962 cu preotul Kovacs Balazs. Cu acest prilej, Márton Áron spunea următoarele: „Eu m-am așezat într-un colț al culcușului și acolo am stat. Noi la orele 10.00 ne-am culcat și dimineața la orele 5.00 ne-am sculat, între timp nu a fost voie să ne culcăm. Pentru că nu a fost voie să ne culcăm am stat și picioarele mi s-au umflat până seara, în sus de glezne până la jumătatea piciorului. Acolo era o stare foarte rigidă și nici nu am întrebat doctorul numai în ultima clipă când m-au dus la proces și medicul a făcut control peste tot înaintea începerii procesului. Atunci i-am spus că tare mi se umflă picioarele și mi-a spus în românește că «este de la poziție». Și într-adevăr asta a ținut cât am fost la Jilava, dar la Aiud când ne plimbam prin curte – pe atunci era chiar culesul zarzavaturilor și noi le-am strâns – mâncam la verdețuri și nu mi s-a mai umflat deloc. Până seara câteodată mi s-a umflat și gleznele dar laba nu"[72].

Așa cum reiese și din citatul de mai sus, la scurt timp după pronunțarea sentinței, Márton Áron a fost transferat în lanțuri de la Penitenciarul Jilava la Penitenciarul Aiud pentru executarea pedepsei. Potrivit unui document întocmit de angajații Penitenciarului Aiud, Márton Áron a ajuns în această închisoare la 14 august 1951[73]. În timpul discuției purtate în 1962 cu soții Câmpeanu, episcopul le-a povestit și cum a călătorit de la București la Aiud: „Într-o mașină dubă m-au dus și numai eu singur eram în lanțuri, ceilalți nu. Era în august, căldură mare, curgea sudoarea pe noi. Cu mare greutate am ajuns la Aiud. Acolo am avut succese mari pentru că eu eram condamnat politic, ceilalți erau toți golani, hoți de buzunare, în asemenea societate am fost. Această societate a avut un șef, un bărbat înalt și când ăsta striga la ei se linișteau de se auzea și zumzetul muștelor. El a ocupat un colț pentru el, acolo stătea parcă era pe tron. Toți l-au respectat. Odată ședea acolo și fuma. S-a sculat, a venit la mine și mi-a dat o țigară. [...] Atunci era mare criză de țigară. Ăsta a fost cel mai mare succes al meu, era mare onoare pentru mine (râd). Pe ăsta l-au numit «căpitan». Odată a întrebat pe unul că «acesta de ce este în lanțuri?» Eu eram singur acolo și respectivul i-a răspuns: «pentru că este conducător» (râd)"[74].

La închisoarea din Aiud, episcopul Márton Áron a fost ținut o scurtă perioadă, în septembrie 1951 fiind transferat la penitenciarul Sighet Principal[75]. Numită astăzi și

---

[70] *Ibidem*, f. 1.
[71] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 261991, vol. 55, f. 36.
[72] Idem, vol. 82, f. 231.
[73] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 254, vol. 10, f. 30.
[74] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 261991, vol. 55, ff. 36-37.
[75] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 254, vol. 10, f. 28.

„închisoarea elitei româneşti”[76], penitenciarul din Sighet a fost locul în care, între 1950-1955, personalităţile politice, religioase, culturale şi militare din perioada interbelică au fost supuse unui regim de exterminare. Alimentaţia insuficientă şi săracă în vitaminele şi mineralele necesare corpului uman (hrana pentru cei închişi nu a depăşit niciodată 1300 de calorii pe zi, ba chiar a coborât uneori și sub 700 de calorii), frigul din celule, pedepsele fizice şi lipsa îngrijirilor medicale au secerat, înainte de vreme, viaţa multora din deţinuţii politici închişi aici[77].

Deşi perioada petrecută la Sighet este cea mai îndelungată etapă a detenţiei episcopului Márton Áron, până în acest moment am găsit foarte puţine referiri la aceasta în dosarele studiate. Dacă în dosarul Penal 254 am identificat doar câteva documente privind transferarea episcopului din Penitenciarul Aiud în Penitenciarul Sighet Principal, în dosarul de urmărire informativă am descoperit stenograma unei convorbiri purtate de acesta la 16 mai 1962 cu Kovacs Balazs, în care se aduce în discuţie, la un moment dat, şi perioada detenţiei. La fel ca majoritatea celor care au supravieţuit detenţiei din Sighet, Márton Áron povesteşte, cu acest prilej, cât de mult a suferit de foame în anii în care a fost închis acolo: „Eu când am fost nervos şi m-am certat cu ei, am spus că «numai zeamă mi-ai dat» aşa tărăboi a făcut plantonul! A venit gardianul şi mi-a spus: «Tu îndrăzneşti să obiectezi?» Aşa au vorbit ăştia. Dacă omul primea un pumn de mazăre era fericit. [...] Şi eu am petrecut ani că visam la pâine şi când m-am trezit nu era pâine”[78].

În aprilie 1954, Márton Áron a avut şansa de a scăpa de regimul drastic de detenţie din Sighet, fiind transferat la Bucureşti, unde a fost închis mai întâi la Ministerul de Interne, iar apoi la Malmaison. Informaţii privind traseul urmat din momentul în care a părăsit Penitenciarul din Sighet găsim tot în dosarul său de urmărire informativă. Astfel, într-o convorbire purtată la 13 aprilie 1964 cu Erõss Iosif, Márton Áron spune că: „Pe mine din Sighet de Ispas în 1954 m-au dus la Bucureşti. Pe mine m-au scos prima dată din cameră, dar mai târziu am aflat că şi domnul episcop Pacha din aceeaşi cameră a fost adus, dar nu am ştiut unul de altul. El a ştiut că eu am fost adus, dar eu nu am ştiut că şi el a fost adus. M-au dus la Bucureşti şi acolo m-au ţinut până mi-am revenit puţin, eram tare slăbit. În ziua de bobotează am fost eliberat la Bucureşti, adică mi-au dat drumul la mitropolie unde am stat până în 25 martie”[79]. De asemenea, la 27 aprilie 1957, într-o discuţie purtată în biroul său din Alba Iulia cu o persoană pe care Securitatea nu a reuşit să o identifice, Márton Áron relatează că, deşi a fost dus iniţial la Ministerul de Interne, a fost mutat de acolo după câteva zile, întrucât un ofiţer venit în inspecţie ar fi constatat că nu sunt condiţii suficient de bune pentru a se putea reface, lipsa aerului curat fiind una dintre cele mai importante în acest sens[80]. De aceea a fost trimis la Malmaison, unde a fost repartizat într-o cameră mare în care a stat

[76] Nuţu Roşca, *Închisoarea elitei româneşti*, Sighetul Marmaţiei, Editura Sighetul Marmaţiei, 2006.
[77] Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul Penitenciarelor din România Comunistă (1945-1967)*, Iaşi, Editura Polirom, 2008, pp. 465-467.
[78] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 261991, vol. 82, f. 232.
[79] Idem, vol. 69, f. 117.
[80] Idem, vol. 147, f. 279. La Ministerul de Interne, deţinuţii politici erau ţinuţi în celulele de la subsolul 1 şi 2 şi anchetaţi la etajele superioare. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 179.

singur, a beneficiat de asistenţă medicală, plimbări în curtea închisorii, mâncare relativ bună şi cărţi de citit[81]. În noiembrie 1954, lui Márton Áron i s-a propus să ceară graţierea, dar a refuzat categoric să întreprindă vreun demers în acest sens, motivând că „prin aceasta și-ar fi recunoscut vina pe care el nu este dispus s-o recunoască”[82].

Cu toate acestea, în ianuarie 1955, autorităţile comuniste au decis punerea sa în libertate, informaţii cu privire la acest fapt găsindu-se în dosarul Penal 254. Este vorba de o adresă a Direcţiei Tribunalelor Militare din Ministerul Justiţiei nr. 78 din 8 ianuarie 1955 către Tribunalul Militar Bucureşti în care se arată următoarele: „Prezidiul Marii Adunări Naţionale, prin adresa din 3 ianuarie 1955 a suspendat executarea pedepsei, punându-se în libertate – numitul Marton Aron din Alba Iulia, str. Karl Marx, condamnat la muncă silnică pe viaţă de acel Tribunal prin sent. nr. 1165 din 6 august 1951 şi menţinută de C.M.C.J. prin decizia nr. 3640 din 12. oct. 1951. Luaţi măsuri pentru facerea mutaţiilor respective”[83]. Aşadar, deşi fusese eliberat, în viziunea autorităţilor comuniste, Márton Áron se făcea în continuare vinovat de faptele pentru care fusese condamnat în 1951.

O schimbare de viziune în această direcţie se va produce abia către finele anilor ’60, într-un moment în care regimul Ceauşescu promova o politică de relaxare pe plan intern şi o apropiere de statele occidentale, pe plan extern. În 1968, Procurorul General al României a introdus recurs în supraveghere împotriva sentinţei nr. 1165 din 6 august 1951 a Tribunalului Militar Bucureşti, Secţia I-a şi deciziei nr. 3640 din 12 octombrie 1951 a Curţii Militare de Casare şi Justiţie[84].

În acest context, trebuie menţionat că Teleky Adam, care fusese condamnat în procesul lotului Márton Áron la 10 ani temniţă grea şi cinci ani degradare civică pentru „crima de complot”, la 15 ani muncă silnică pentru „crima de înaltă trădare prevăzută în art. 184 C.P.” şi la 15 ani muncă silnică şi 10 ani degradare civică pentru „crima de înaltă trădare prevăzută în art. 186 C.P.”, introdusese o cerere de revizuire şi fusese achitat „pentru toate faptele imputate” prin sentinţa nr. 674 din 16 iunie 1956 a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militară[85].

Prin Decizia nr. 94 dată în şedinţă publică la 12 septembrie 1968 de Tribunalul Suprem, Colegiul Militar, s-a admis recursul în supraveghere declarat de Procurorul General şi s-au casat hotărârile atacate în ceea ce priveşte condamnarea lui Márton Áron, Korparich Eduard, Szasz Pall, Lakatos Istvan şi Venczel Iosif „pentru infracţiunile prevăzute de art. 186 c. pen şi de art. 227 alin. 2, teza a II-a c. pen.”, Kurko Gyarfas „pentru infracţiunile prevăzute de art. 184, 186 şi de art 227 alin. 2 teza a II-a c. pen.” şi Bodor Bertalam „pentru infracţiunea prevăzută de art. 121 şi 123 comb. cu art 184 şi 186 c. pen.”[86], în baza articolului 4, partea I, punctul 4, al Codului de procedură penală, cei menţionaţi fiind achitaţi „pentru aceste infracţiuni”[87]. Totodată, s-a dispus şi

[81] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 261991, vol. 147, f. 279.
[82] Idem, vol. 144, f. 19.
[83] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 254, vol. 3, f. 142.
[84] *Ibidem*, f. 173.
[85] *Ibidem*, f. 175.
[86] *Ibidem*, f. 173.
[87] *Ibidem*.

înlăturarea dispoziţiei de aplicare a articolului 101 Cod Penal în ceea ce-i priveşte[88]. Practic, Márton Áron fusese achitat pentru „infracţiunea de complot" (prevăzută de art. 227 alin. 2, teza a II-a C.P.) şi pentru infracţiunea de înaltă trădare (prevăzută de art. 186 C.P.). În schimb, nu se lua nici o decizie în privinţa condamnării la muncă silnică pe viaţă pentru infracţiunea de înaltă trădare prevăzută de art 184 C.P.[89].

Deşi în anii '70 o serie de persoane condamnate din motive politice în timpul regimului condus de Gheorghe Gheorghiu-Dej au avut şansa de a fi complet reabilitate, prin Decizia nr. 34 din 12 septembrie 1968 a Tribunalului Suprem, Márton Áron beneficia doar de o reabilitare parţială. În opinia noastră, episcopul din Alba Iulia nici nu putea spera să obţină mai mult de la justiţia din România în condiţiile în care instituţiile represive au continuat să-l urmărească şi să-l bănuiască de acţiuni anticomuniste şi antiromâneşti până la sfârşitul vieţii.

Aşa cum am menţionat încă din titlu, în cadrul studiului de faţă ne-am propus să aducem la cunoştinţa cercetătorilor interesaţi şi a publicului larg maniera în care sunt reflectate în documentele din Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii arestarea, procesul şi detenţia episcopului de Alba Iulia, Márton Áron. Lucrarea noastră poate reprezenta un punct de plecare pentru o reconstituire istorică a acestui subiect generos, care impune, însă, cercetări aprofundate în Arhivele Naţionale ale României, Arhivele MAE, Arhivele Arhiepiscopiei de Alba Iulia precum şi un stagiu de cercetare în arhivele din Ungaria pentru a analiza îndeaproape acţiunile care au fost întreprinse de episcop şi ceilalţi inculpaţi în perioada 1944-1949 (ele constituind apoi capete de acuzare la proces), pentru a elucida contextul în care s-a produs arestarea lor şi s-a decis constituirea lotului „Márton Áron" sau maniera în care s-au desfăşurat anchetele şi procesul dar şi pentru a decripta circumstanţele şi motivele reabilitării parţiale a lui Márton Áron din 1968.

---

[88] *Ibidem*.

[89] *Ibidem*, f. 174.

Raluca Nicoleta **SPIRIDON**

Excluderi profesionale în perioada de instaurare a comunismului: destinul criticului literar Şerban Cioculescu (1902-1988)

Exclusions from Professional Activities during the Establishment of Communism: The Destiny of the Literary Critic Serban Cioculescu (1902-1988)

Serban Cioculescu belongs to the third generation of literary critics after Maiorescu, alongside George Calinescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius.

During the period that preceded the establishment of communism, Cioculescu was excluded from the Romanian Writers' Union (1946), from the academic system (4 October 1947) and from the Professional Journalists' Union (22 October 1947).

The literary critic was eventually subject to political penalty for having been engaged in subversive activities, at the moment of the enforcement of Order 490/1952 and especially at the time when intellectuals were under surveillance by the Securitate (1958-1960). He supported communist propaganda against existentialists, through articles published in "The Voice of Homeland", the magazine of the Romanian Repatriation Committee, published for the Romanians in exile. The easing of internal tensions in 1962-1964 allowed Cioculescu to bring an outstanding contribution to the field of literary criticism.

Etichete: Critic literar, măsuri de excludere profesională, supravieţuire în precaritate, posibile penalizări politice, concesii propagandei comuniste, contribuţii în domeniul criticii literare

Keywords: literary critic, exclusion from professional activities, precarious living, political penalty, support of communist propaganda, contributions to literary criticism.

În tabloul supravieţuirilor în precaritate spre care au fost împinşi intelectualii români ca urmare a măsurilor de excludere profesională, în momentele de instituţionalizare a comunismului, un caz ilustrativ este cel al criticului literar Şerban Cioculescu. Eliminat din învăţământul universitar, în a doua fază a epurărilor - 4 octombrie 1947 – când, sub motivaţia falsă a insuficienţei resurselor bugetare şi a pensionărilor din oficiu, au fost suprimate 229 catedre şi conferinţe, cu peste 500

posturi didactice, Şerban Cioculescu se va refugia în deschiderea anticarului „Junimea" din Pasajul Român, după care, în perioada cuprinsă între închiderea acestuia (1948) şi momentul angajării în calitatea de colaborator extern la Institutul de Istorie Literară şi Folclor al Academiei R.P.R. (1955), îşi va câştiga existenţa din lecţii particulare[1].

Șerban Cioculescu s-a născut la 25 august 1902 în Bucureşti, ca fiu al lui Nicolae şi al Constanţei. Tatăl său a fost inginer în Centrala Ministerului de Finanţe, iar mama profesoară. Rămâne orfan de mamă în 1912, iar de tată în 1914, fiind crescut de bunicul său matern, dr. Milloteanu din Drobeta Turnu Severin. Aşa se explică şi faptul că urmează Liceul Teoretic „Traian" din această localitate, pe care-l absolvă în 1920, în acelaşi an înscriindu-se la Facultatea de Litere şi Filozofie a Universităţii din Bucureşti, specialitatea limba şi literatura franceză (1920-1923). Considerat comunist, deşi a fost mai degrabă un simpatizant al ideilor de stânga, în momentul organizării unui concurs pentru obţinerea unei burse oferite de statul francez la Şcoala Normală Superioară din Paris, Siguranţa a trimis o notă la Rectorat referitoare la „apartenenţa sa politică", ceea ce a condus la anularea rezultatului examenului, în sensul în care, deşi a avut notele cele mai mari, bursa a fost obţinută de al doilea clasat, N.T. Condeescu. Incidentul rămâne elocvent, atât pentru forţa de acţiune a structurilor informative româneşti împotriva simpatizanţilor de stânga, cât şi pentru reaşezarea traiectoriei profesionale a criticului literar: „Eu fericesc totuşi acest moment: întâi pentru că nu regret motivele pentru care am «căzut» la acest examen, apoi pentru că aş fi ajuns profesor de literatură franceză. Aceasta n-ar fi fost bine, pentru că aş fi luat în serios meseria mea şi n-aş mai fi făcut critică foiletonistică…"[2], declara Şerban Cioculescu într-un dialog literar realizat de Constantin Coroiu. Ulterior, a fost martor în procesul comuniştilor de la Craiova în 1933 şi membru fondator al „Amicilor U.R.S.S." (1936) alături de unii gazetari de stânga[3].

După examenele de capacitate din primăvara anului 1924, sesiunea Bucureşti, a fost numit profesor titular de limba franceză la Liceul de Băieţi din Găeşti, cu începere de la 1 septembrie 1924. Sprijinit de profesorul Constantin Rădulescu Motru, prieten al tatălui său, obţine în cele din urmă o bursă în Franţa, unde va frecventa cursuri de filologie romanică, între noiembrie 1926 - martie 1928, la Sorbona şi „École Pratique des Hautes Études". Întors în ţară, Şerban Cioculescu îşi reîncepe activitatea pedagogică la Găeşti. În februarie 1926 se căsătorise cu Maria G. Ioviţoiu, licenţiată în litere a Facultăţii de Litere şi Filozofie a Universităţii din Bucureşti. Şerban Cioculescu a activat în Partidul Naţional Ţărănesc din anul 1928 până în 1938, când partidele politice au fost dizolvate, fiind membru în organizaţia locală a partidului - Găeşti şi membru în delegaţia permanentă a Comitetului Judeţean al P.N.Ţ. Dâmboviţa. După 23 august 1944 şi-a reluat activitatea în cadrul organizaţiei judeţene a P.N.Ţ., iar între 1944-1947 a participat la lucrările Secţiei Învăţământ din P.N.Ţ.

În perioada guvernării antonesciene a militat pentru apropierea de Puterile Aliate, în consecinţă a intrat în atenţia S.S.I. Potrivit informaţiilor culese de Agentura I (dosarul individual S.S.I. nr. 111 499), Şerban Cioculescu a desfăşurat o intensă

---

[1] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257 483, vol. 1, ff. 259-260.
[2] Constantin Coroiu, *Mărturii în timp*, Bucureşti, Editura Paideia, 1997, pp. 56-69.
[3] Stelian Tănase, *Anatomia Mistificării*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2003, p. 185.

activitate în scopul întăririi relaţiilor cu Franţa, fiind în strânsă legătură cu Michel Dard şi contele La Garde şi a făcut parte din clubul anglo-american condus de Al.T. Stamatiad, motiv pentru care se preconiza trimiterea sa într-un lagăr (în 1941 figura pe un tabel de anglo-fili, propuşi pentru internare în lagăr). Conform informaţiilor extrase din acelaşi dosar individual, ar fi fost „om de legătură a lui Pierre Vernad, şeful secţiei teren-informaţii al Legaţiei Franceze"[4]. Într-o notă a S.S.I., din 8 iulie 1942 (dosar S.S.I. nr. 13 744) era semnalat faptul că desfăşoară o intensă activitate în rândul tinerilor scriitori români pentru a-i determina să scrie într-un mod pozitiv despre Franţa. Nu era trecută cu vederea nici prietenia cu Jean Mouton, profesor şi director al Institutului Francez din Bucureşti, pe care-l cunoscuse prin intermediul lui Mihail Ralea[5].

În anul şcolar 1931-1932 a fost detaşat la Şcoala Superioară de Meserii, după care revine la Liceul de Băieţi din Găeşti. Între 1937-1939 a fost profesor la Liceul C.F.R. – „Aurel Vlaicu" din Bucureşti, după care se transferă la Colegiul „Sfântul Sava". În 1942 a fost numit inspector general pentru învăţământul secundar teoretic, calitate în care a funcţionat până în luna iunie 1946. La data de 1 septembrie 1946 a fost chemat la Catedra de Literatură Modernă de la Facultatea de Litere şi Filozofie din Iaşi (catedra lui George Călinescu), pe bază de titluri şi lucrări, însă, la 4 octombrie 1947 va fi comprimat în urma declanşării celui de-al doilea val al epurărilor, operate la nivelul învăţământului superior. Concomitent cu activitatea didactică, a fost colaborator al revistei „Facla Literară", condusă de N.D. Cocea şi al ziarului „Ecoul" (1943), condus de Mircea Grigorescu. A fost titular al cronicii de critică literară de la „Adevărul" (1928-1937) şi de la revista „Fundaţiilor Regale" (1934-1941; 1944-1947).

În cursul perioadei 5 februarie 1946-16 iulie 1947 conducerea P.N.Ţ., în încercarea de a imprima ziarului „Dreptatea"[6] un caracter mult mai combativ, a

[4] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257 483, vol. 1, f. 150.

[5] Idem, fond Documentar, dosar nr. 10 407, ff. 10-11.

[6] Potrivit unui *„Scurt istoric al Dreptăţii"*, semnat de L.I. Vianu în 1937, până la fuziunea Partidului Naţional Român din Ardeal cu Partidul Ţărănesc din Vechiul Regat, cele două organisme politice au utilizat două cotidiene separate. Partidul Naţional Ţărănesc era reprezentat de foaia zilnică „Ţara Nouă" din 1919 sub direcţia lui Eugen Crăciun şi îngrijirea administrativă a lui Milan Ionescu-Berbecaru, pe atunci deputat de Olt iar Partidul Naţional Român din Ardeal a scos în capitală ziarul „România", sub direcţia lui Sever Bocu. După fuziunea dintre naţional-ardeleni şi ţărănişti a apărut în 17 octombrie 1927 ziarul „Dreptatea" ca oficios al P.N.Ţ. – pentru a lupta „împotriva arbitrariului, minciunii şi a vicleniei în viaţa politică". Primul personal redacţional al „Dreptăţii" era alcătuit dintr-un număr foarte redus de ziarişti şi colaboratori, dinte care unii, în momentul în care era întocmit articolul sus-menţionat, la zece ani de la apariţia ziarului – trecuseră în lumea celor drepţi – Vasile Savel şi Vasile Candiano. În prima perioadă de apariţie: 17 octombrie 1927-29 iunie 1938, directori ai ziarului au fost: G. Ştefănescu (1928-1930), Petre Cismărescu (1931-1932), Mihail Ralea (1933-1937), Demostene Botez (1937-1938). Dintre redactori, în momentul aniversar 1937 unii plecaseră la alte cotidiene, cum ar fi Ion Vinea, Bărbulescu, B'arg, M. Sevastos, Sergiu Dan, Romulus Dianu, H. Blazian, C. Gongopol, în timp ce alţii au rămas: I. Livianu, Tudor Şoimaru, L. Gheller. Acestora din urmă, în cursul anilor li se alăturaseră Demostene Botez, Petre Pandrea, Octav Livezianu, Pavel Pavel, I. Vişoianu, I. Brunea, C. Negoiţă, Paul Teodorescu şi T. Mihăilescu. Printre colaboratorii externi se număraseră Pompiliu Ioniţescu în domeniul campaniilor politice alături de Dr. Ernest Ene, Ion Răducanu, G. Mantu, Şt. Mihăescu, Victor Jinga, T. Cristureanu, prof. Zaborovschi, Victor

constituit un nou comitet de redacţie din care au făcut parte Vladimir Streinu, Şerban Cioculescu şi Nicolae Carandino.

La 6 februarie 1947, în paginile „Dreptăţii" Şerban Cioculescu „se pronunţa împotriva acelor «spirite vigilente» care caută să îngrădească libertatea. Ele se vor prăbuşi fiindcă «acesta-i viitorul pe care-l prevedem *condiţionării* libertăţii, în toate sectoarele, inclusiv în cel literar şi artistic, atât de îngrijorător pentru cei ce pretind a ne conduce". Iar Vladimir Streinu remarca dispreţul guvernului pentru intelectuali, pe «unii îi ademeneşti şi-i cumpără», iar pe alţii «îi limitează în libertatea de a se exprima, îi supune la restricţii şi obligaţii» (cenzura, acordarea hârtiei, autorizarea publicaţiei, etc.) în final conchidea că în această conduită faţă de intelectuali nu este atât «dispreţul», cât «teamă de puterea glasului lor»"[7].

În paralel, Şerban Cioculescu a scris cronici literare în ziarul „Liberalul" până la 25 ianuarie 1947, în timp ce, de la „Semnalul"[8] a plecat întrucât, la un moment dat, nu i

---

Cornea, Vlădescu Albeşti şi Teofil Bugnarin. Ziarul *Dreptatea* a protestat împotriva instituirii cenzurii de către guvernul liberal, publicând, în numărul 27/1927 un comunicat în acest sens referitor la poziţia ziarelor „Adevărul" (1871-1951), „Argus", „Cuvântul" (1924-1941), „Dimineaţa" (1904-1937), „Îndreptarea" (1918-1938), „Lupta" (1921-1937), „Neamul Românesc" (1906-1940), „Politica". Polemizează cu „Viitorul" (1907-1945), organul de presă al Partidului Liberal. Imediat după 23 august 1944, potrivit memoriilor lui Nicolae Carandino, Virgil Solomon şi Radu Cioculescu au fost însărcinaţi de Iuliu Maniu să asigure reapariţia ziarului „Dreptatea" (Nicolae Carandino fusese contactat în acest sens în data de 24 august 1944). Potrivit aceloraşi Memorii – pe frontispiciu urma să fie păstrat numele ultimului director al ziarului [unuia dintre cei mai buni redactori ai ziarului *n.n.*] – Ionel Livianu (conform ziarului „Universul" din data de 25 februarie 1938, Ionel Livianu – precizat ca redactor la ziarul „Dreptatea" fusese înaintat la Consiliul de Război al Corpului II Armată în legătură cu un articol ce privea un comentariu asupra unor articole din noua Constituţie – articol cenzurat de altfel. Parchetul Militar făcând descinderea la redacţia ziarului a stabilit că autorul este I. Livianu, în consecinţă acesta a fost reţinut de Consiliul de Război). După 23 august 1944, „Dreptatea" va apare zilnic între 27 august 1944 – 9 martie 1945 şi între 5 februarie 1946-16 iulie 1947). În ultima perioadă direcţia ziarului a fost asigurată de Nestor Badea iar apoi Nicolae Carandino. În seria a-III-a (1946-1947), Nicolae Carandino a fost autorul unor editoriale cu titluri semnificative: „Alegerile vor putea dovedi divorţul total al regimului cu ţara" sau „Babilonia doctrinelor". „Dreptatea" îşi încetează apariţia în 1947 (L.I. Vianu, *După zece ani – Scurt istoric al Dreptăţei* în *„Dreptatea"* din 21 noiembrie 1937; I. Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti 1790-2000*, Bucureşti, Editura Institutului Cultural Român, 2004, pp. 241; Nicolae Carandino, *De la o zi la alta, Memorii*, Bucureşti, 1992, p. 252).

[7] Şerban Rădulescu-Zoner, D. Buşe, B. Marinescu, *Instaurarea Totalitarismului Comunist în România*, Bucureşti, Editura Cavallioti, 2002, pp. 227-228).

[8] Potrivit memoriilor lui Gabriel Dimisianu, care consacră un spaţiu esenţial, şi climatului imediat postbelic, în care societatea, în ansamblul său, încerca să revină la normalitate, Şerban Cioculescu a devenit cronic teatral al ziarului „Semnalul", apărut în serie nouă, la propunerea lui Tudor Vianu, a cărui rudă, Sebastian Şerbănescu conducea acest ziar. Colaborarea sa intervenea într-un context în care renăşteau activităţile teatrale şi a însemnat o perioadă de timp cuprinsă între câteva luni din anul 1945 şi întreg anul 1946. Cronicile teatrale publicate de criticul literar în ziarul *Semnalul* au fost, ulterior, editate într-un volum apărut la Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române, de către doamna Simona Cioculescu (Gabriel Dimisianu, *Sfârşit şi început de secol*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2 013, pp. 147-149).

se mai publicau cronicile dramatice şi articolele referitoare la schimbările operate de comunişti în acest domeniu artistic[9]. De asemenea a reluat seria cronicilor literare de la ziarul „Adevărul" (1945-1947), de unde va fi îndepărtat la cererea lui Nicolae Moraru.

A editat el însuşi „Viaţa Universitară" (1925) la care au colaborat Timotei Marin, Alexandru Mihăileanu, Mihail Ciobanu şi „Kalende" (1928-1929), aceasta din urmă, în colaborare cu Vladimir Streinu, revistă al cărui program era - să publice numai „artă pentru artă" în opoziţie cu ceea ce considerau a fi „artă cu tendinţe".

Şerban Cioculescu a aparţinut valului criticilor celei de-a treia generaţii post-maioresciene – alături de George Călinescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius iar în critică a practicat „stilul direct, concentrat, alert, declinând orice substrat artistic, dar, în realitate, obţinând efectul de mare agrement al deplinei comunicări, rod al demoniei creaţiei. Ironia i-a fost un asemenea dar natural, latură a umorului moştenit din familie, factor ce l-a apropiat până la simbioză de opera lui Ion Luca Caragiale"[10].

În 1935, Şerban Cioculescu debutează cu editarea volumului *Corespondenţa dintre Ion Luca Caragiale şi Paul Zarifopol 1905-1912* (ulterior se vor adăuga *Documente inedite* – 1964). Propriile afinităţi, dar şi o întâmplare nefericită – decesul lui Paul Zarifopol în 1935 - îl conduc astfel, pe Şerban Cioculescu spre editarea critică a operei lui Ion Luca Caragiale. În fapt, a fost solicitat de către Alexandru Rosetti să continue, în cadrul editurii „Cultura Naţională", publicarea operei lui I.L. Caragiale, începută de Paul Zarifopol. La scurt timp însă, editura „Cultura Naţională" dă faliment, fiind susţinută financiar de Marmorosch Bank, devenită ea însăşi falimentară. Ajuns, între timp, directorul „Fundaţiei Regale pentru Artă şi Literatură", Alexandru Rosetti a reluat proiectul editării critice a operei lui Ion Luca Caragiale de către Şerban Cioculescu. Ediţia din 1940 a însumat şapte volume, în timp ce, o reeditare în 1957 la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă nu a mai fost posibilă din cauza contextului politic intern. O ediţie revizuită a apărut în 1969. În această primă etapă a creaţiei, se mai poate consemna strângerea publicisticii sale literare în volumul *Aspecte lirice contemporane* (1942). Apariţia *Istoriei literaturii române moderne* (1944) la care Şerban Cioculescu a colaborat cu Vladimir Streinu şi Tudor Vianu nu a fost întâmplătoare, în epocă fiind de notorietate faptul că Ion Petrovici, Ministru al Culturii, supărat pe George Călinescu, care îl cam ironizase în a sa *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent* (1941) a solicitat celor trei critici literari, o nouă istorie literară. O monografie reprezentând teza sa de doctorat, consacrată lui Dimitrie Anghel a apărut în 1945 iar un an mai târziu a fost publicată *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*.

[9] O notă din 4 martie 1947 este explicită în acest sens: "Numitul a avut şi are o intensă activitate critică şi istorico-literară, este foarte apreciat din acest punct de vedere, face cronică dramatică la mai multe reviste şi cotidiene, iar până în ultimul timp a scris această cronică şi la ziarul «Semnalul» de unde a plecat, întrucât «Semnalul» care face parte din presa independentă şi care totuşi înţelege să nu facă greutăţi guvernului din cauza timpurilor grele prin care trecem, nu-i putea publica totul în atitudinea sa, fapt ce a culminat cu nepublicarea unui articol scris în termeni foarte vehemenţi în contra lui Zaharia Stancu, cu ocazia numirii acestuia ca director general la Teatrul Naţional" (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 10 407, ff. 10-11).

[10] Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, Bucureşti, Editura Vremea, 2003, p. 214.

În perioada de instaurare a comunismului a fost eliminat din Societatea Scriitorilor Români (1946), corpul profesoral universitar la 4 octombrie 1947, dar şi din Sindicatul Ziariştilor Profesionişti (22 octombrie 1947), alături de: Lazăr Iliescu, Ilie Păunescu, Vladimir Streinu, Emil Serghie, Alexandru Ionescu, Ion Totu, Gogu Florian, Ion Oancea, Gh. Nenişor, I. Dima, Dan Lăzărescu, Teofil Zaharia, Niculescu Olt, etc. sub motivaţia că au avut „o atitudine antidemocratică şi antisindicală şi s-au pus în slujba cercurilor reacţionare interne şi internaţionale"[11]. De altfel, într-o convorbire cu informatorul „Ştefan Dragomirescu", despre onestitatea politică, Şerban Cioculescu şi-a reamintit modul în care a fost dat afară din presă şi atitudinea pe care au manifestat-o unii dintre noii directori ai culturii: „în 1947 colaboram la «Adevărul» cu nişte foiletoane literare. Într-o zi, la şedinţa sindicală, apare ca delegat al Sindicatului, Nicolae Moraru. Cum mă zăreşte, zbiară: «Ce caută aici acest reacţionar? Nu are ce căuta în mijlocul nostru!» Şi am fost dat afară. Mai târziu, în 1954, mă duc la Uniunea Scriitorilor, să vând un manuscris al lui I.L. Caragiale pentru Muzeul Literaturii. Aşteptam să intru la Beniuc. Deodată apare Traian Şelmaru, unul din secretarii Uniunii. De faţă cu toţi care aşteptau se răsteşte la mine: «Cum îndrăzneşti să calci pe aici. Ieşi afară!». Ţi-am dat doar un exemplu, ca să-ţi arăt că aceştia, sunt mii, la toate nivelurile, continuă să-şi facă mendrele"[12].

Pentru o scurtă perioadă (1947-1948) a deschis un anticariat, şi tocmai, întâlnirile în cadrul acestuia, a unor bibliofili, a fost de natură a-l aduce pe Şerban Cioculescu în atenţia Direcţiei Generale a Siguranţei Statului. Astfel, la 28 mai 1948, Serviciul I Informativ (Direcţia I-a) solicita Brigăzii a I-a de Investigaţii (din cadrul Brigăzii Mobile ce intra, de asemenea în componenţa Direcţiei I-a) efectuarea unor cercetări asupra lui Şerban Cioculescu. Pe de o parte, referatul întocmit de aceasta din urmă la 4 iunie 1948 consemna faptul că „în ziua de 2 iunie 1948 au fost văzuţi aproximativ 5-6 bărbaţi, care au discutat cu Şerban Cioculescu de la orele 19,30 până la 20,30"[13]. Pe de altă parte, mai există documentar şi un alt referat, întocmit la 31 iulie 1948 de Brigada III (Brigada Mobilă a Direcţiei I-a) care semnala că „la anticăria situată în Pasajul Român, proprietatea lui Şerban Cioculescu se strâng zilnic câte 8 persoane care discută politică anti-democratică şi se crede că aici există un cuib al mişcării de rezistenţă, care acţiona în Bucureşti"[14], fără ca respectiva Brigadă să poată identifica ulterior pe cale informativă dacă cei care-l vizitează pe Şerban Cioculescu o fac în mod constant şi dacă discuţiile lor au un caracter politic. În consecinţă s-a recurs la reţinerea sa în perioada 16 august 1949 – 6 septembrie 1949.

Cercetările întreprinse în perioada reţinerii lui Şerban Cioculescu (16 august 1949 – 6 septembrie 1949) nu au putut proba participarea sa la vreo activitate subversivă sau la alte „uneltiri contra securităţii poporului": „sus-numitul, după desfiinţarea P.N.Ţ. nu a mai dus nicio activitate politică în cadrul vreunei organizaţii, fapt care rezultă atât din declaraţiile sale cât şi ale celorlalţi iar pe de altă parte, nu apare

[11] Şerban Rădulescu-Zoner, D. Buşe, B. Marinescu, *op. cit.,* p. 277.
[12] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257483, vol. 1, f. 85.
[13] Idem, vol. 2, f. 16.
[14] *Ibidem*, f. 13.

nici un material informativ, că ar fi desfăşurat vreo activitate subversivă"[15]. A fost pus în libertate şi ţinut sub o strânsă supraveghere informativă.

Un alt moment de posibilă penalizare politică l-a constituit aplicarea Ordinului 490 M.A.I. din 9 august 1952 care a vizat reţinerea celor care au făcut parte din fostele conduceri centrale, delegaţii permanente, comitete judeţene, comitete orăşeneşti, comitete de sector ale oraşelor, precum şi preşedinţii, vice-preşedinţii, secretarii şi casierii comitetelor de plasă din cadrul: P.N.Ţ., P.N.L., P.S.D.I. şi L.A.N.C. (P.N.C.) şi încadrarea lor în Colonii de Muncă pentru o perioadă de până la 60 de luni. Nu au fost afectaţi de acest ordin membri ai partidelor Naţional Ţărănesc Anton Alexandrescu, Grigore Iunian şi Dr. Nicolae Lupu, dacă nu au deţinut funcţiile mai sus menţionate în P.N.Ţ. Maniu[16].

Printr-o adresă a D.G.S.S. Regiunea Ploieşti către D.G.S.S. Regiunea Bucureşti din 23 octombrie 1952 a fost trimis un număr de 9 dosare referitoare la Ilie Popescu, Şerban Cioculescu, Gheorghe Marinescu, Constantin Popescu, Alexandru Luca, Gheorghe Popescu, Mircea Stănescu, Ion Gh. Nicolescu şi Vasile Haneş, foşti membri ai partidelor istorice, propuşi a fi încadraţi în Ordinul 490. Şerban Cioculescu, nu a fost reţinut şi trimis în colonie de muncă, cum prevedea acest ordin, probabil, datorită faptului că, la Comisia M.A.I. unde erau supuse spre aprobare dosarele persoanelor propuse pentru încadrare în colonii de muncă s-a intervenit la cel mai înalt nivel al ierarhiei comuniste. O altă posibilă explicaţie ţine de modul în care a fost aplicat acest ordin. Numărul foarte mare de cazuri propuse pentru încadrare în Colonii de Muncă a aglomerat aresturile penitenciarelor în prag de iarnă, astfel încât, este posibil să se fi recurs la o selectare mai drastică a cazurilor, faţă de ceea ce s-a estimat iniţial, în funcţie de importanţa poziţiilor deţinute în conducerea fostelor formaţiuni politice, starea de sănătate sau atitudinea respectivelor persoane în raport cu noul regim comunist.

În perioada *stalinismului integral* Şerban Cioculescu va supravieţui dând meditaţii sau ajutat de prietenii săi Alexandru Rosetti, Tudor Vianu, George Călinescu. Un rol esenţial în ceea ce priveşte revenirea sa în publicistică l-a avut nu numai contextul intern de după moartea lui Stalin, dar şi sprijinul dat de Mihail Ralea, Miron Constantinescu, Zaharia Stancu.

Colaborarea sa la revista „Gazeta Literară" (1956-1958) s-a produs în urma insistenţelor lui Paul Georgescu, Mihai Petroveanu (fostul său elev) şi Vicu Mândra. În general, Şerban Cioculescu s-a orientat spre elaborarea unor articole de istoriografie literară, fapt ce nu a trecut neobservat, posibil, din motive de ordin personal, în rândul altor critici sau istorici literari. Informatorul „Barbu Mihăilescu" amenda, de pildă, lipsa de conţinut politico-ideologic al articolului dedicat Răscoalei ţărăneşti din 1907, articol, pe care, în opinia sa, Şerban Cioculescu ar fi putut să-l semneze şi în 1937, când colabora la „Revista Fundaţiilor Regale Carol al-II-lea"**.** Această direcţie de „rezervă" a fost aspru criticată şi de Silvian Iosifescu în „Arhivistică, dar nu arhivistică", situaţie care l-a determinat pe criticul literar să renunţe a mai scrie la „Gazeta Literară". A fost cercetător extern al Institutului de istorie literară şi folclor şi al Institutului de lingvistică de pe lângă Academia R.P.R. (1954-1958).

[15] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 13 771, f. 7.
[16] Idem, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 185.

Retragerea trupelor sovietice din România - 21 iunie 1958 a fost urmată de valuri de epurări în cadrul organizaţiilor de partid, asociaţiilor profesionale şi instituţiilor, în special culturale, în timp ce, la nivelul grupurilor informale din societate, considerate potenţiale surse de opoziţie în raport cu regimul comunist se declanşează verificări de către structurile de Securitate.

În ceea ce-l priveşte pe Şerban Cioculescu, în primăvara anului 1958, a fost reprimit în „Uniunea Scriitorilor", pentru ca la scurt timp de la aceasta, în cadrul şedinţei Comitetului Uniunii Scriitorilor din 14 noiembrie 1958, să fie propus pentru radiere, alături de Ion Vinea, Adrian Maniu şi alţi scriitori. Pe cei nominalizaţi i-a salvat, în respectiva şedinţă, un sprijin puternic, venit din partea lui Mihai Beniuc[17].

Pe de altă parte, la începutul anului 1959, erau deja reţinuţi Petre Sfetca, secretar de redacţie la „Tânărul Scriitor" şi Aurel Martin**,** redactor la „Luceafărul" pentru popularizarea antologiei „Poezia românească nouă", editată la Madrid, fapt care produce o puternică impresie în rândul scriitorilor români. A fost momentul în care Şerban Cioculescu a reînceput colaborarea la revista „Gazeta Literară" (articolul *Literatura Unirii* din 22 ianuarie 1959, anul IV, nr.4). În acelaşi timp, prin Planul de Măsuri întocmit de Direcţia a-III-a, în data 17 ianuarie 1959, devenea el însuşi, alături de Vladimir Streinu, un obiectiv important al verificărilor informative. Investigaţiile, care trebuiau întreprinse, dovedesc şi începerea unei ofensive violente asupra grupurilor de intelectuali, în măsura în care, respectivul plan trebuia să stabilească următoarele: „Din cine se compune anturajul duşmănos în care Cioculescu Şerban şi Vladimir Streinu desfăşoară activitatea enunţată mai sus [deţinere şi difuzare de literatură interzisă, comentarii duşmănoase la adresa regimului democrat-popular]; Caracterul organizat al propagandei şi agitaţiei duşmănoase ce desfăşoară cei în cauză şi în ce scop; Dacă în aceşti ani de aşa-zisă «rezistenţă» a lor s-au ocupat cu scrierea de «lucrări literare de sertar»; Dacă deţin literatură interzisă, de unde şi-o procură şi unde o păstrează; în rândul căror persoane difuzează această literatură şi în ce scop"[18]. Alături de folosirea agenturii, constituită din informatorii „Ştefan Dragomirescu", „Barbu Mihăilescu" şi „Anton", s-au folosit şi alte mijloace informativ-operative: investigaţii, interceptarea corespondenţei, audierea unor persoane deja arestate: Petre Sfetca, Aurel Martin, Vasile Voiculescu, folosirea tehnicii operative.

O altă linie incriminatoare a reprezentat-o sprijinul pe care Şerban Cioculescu l-a dat în decursul timpului lui Cezar Spineanu, fruntaş P.N.Ţ. din Dâmboviţa, căruia i se fixase domiciliu obligatoriu în localitatea Pelicanul. Anchetarea foştilor membri P.N.Ţ., Cezar Spineanu, Ştefan Iubu şi Vasile Haneş a scos la iveală încercarea acestora de a rearticula un program P.N.Ţ. în eventualitatea revenirii acestui partid în viaţa politică, dacă evenimentele internaţionale ar fi permis-o. În consecinţă, printr-o adresă din 11 martie 1959, Direcţia Regională de Securitate Bucureşti propunea ministrului Afacerilor Interne, general colonel, Alexandru Drăghici, arestarea şi anchetarea lui Şerban Cioculescu, în vederea înaintării în justiţie, având în vedere că faptele sale întruneau

[17] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257 483, vol. 1, p. 331.

[18] *Ibidem*, ff. 78-79.

elementele constitutive ale infracţiunii de uneltire contra ordinii sociale, prevăzută şi pedepsită de art. 209, pct. 1 din Codul Penal[19].

Documentul nu este urmat de altele din care să rezulte motivele pentru care nu s-a dat curs acestei propuneri. Probabil, Direcţia a-III-a, care avea deschisă acţiune de urmărire informativă asupra lui Şerban Cioculescu în ceea ce priveşte grupul de intelectuali din jurul lui Dinu Pillat, a avut obiecţii în ceea ce priveşte reţinerea sa în problema P.N.Ţ.

La 29 aprilie 1959 printr-un Referat al Direcţiei a-III-a s-a solicitat aprobarea arestării criticilor literari Şerban Cioculescu şi Vladimir Streinu, urmăriţi în cadrul acţiunii de verificare grup nr. 3244. Respectivul referat, în urma semnalărilor agentului „Ştefan Dragomirescu", consemna drept incriminatoare, pentru Şerban Cioculescu, următoarele: „a primit din Franţa, prin intermediul compozitorului Ion Dumitrescu, un exemplar al romanului *La Forêt Interdite* (Pădurea Interzisă) de Mircea Eliade; a primit apoi două volume de *Istorie Literară Comparată* în care era şi un capitol dedicat literaturii române, capitol redactat de trădătorul de patrie Virgil Ierunca; […] Prin soţia lui Tudor Vianu, Şerban Cioculescu a primit de la Mircea Eliade cărţile: *Mythes et simboles*, *Le mite de l`eternel retour* şi *Histoire des religions*; a făcut să circule toate cărţile primite din străinătate, între primii care au citit aceste cărţi fiind: Vladimir Streinu şi Vasile Voiculescu; a participat la unele «cenacluri literare» ţinute la Vasile Voiculescu, Barbu Slătineanu şi Cristina Petrescu"[20].

Pe de altă parte, în procesul-verbal de interogatoriu datat 29 aprilie 1959[21], Constantin Pillat a recunoscut faptul că a citit romanul lui Mircea Eliade *Pădurea Interzisă*, ce i-a fost pus la dispoziţie de Şerban Cioculescu, iar în cadrul cenaclurilor literare de la Barbu Slătineanu au fost citite de către acesta fragmente din cartea lui Emil Cioran, *Ispita de a exista*.

În cazul bunului său prieten, Vladimir Streinu, reţinut la 12 septembrie 1959, hotărâtoare a fost lectura manuscrisului lui Dinu Pillat – *Aşteptând Ceasul de Apoi*[22], despre care acesta a declarat că era cunoscut şi de Şerban Cioculescu: „în cadrul acestor întâlniri şi în special la Slătineanu Barbu, s-au citit şi unele scrieri cu caracter mistic, ale lui Anania, care după cum am declarat anterior cred că era legionar, precum şi scrierile fugarului român din Occident, Cioran Emil *Ispita de a exista*, adusă de Voinescu Alice şi citită de Cioculescu Şerban, precum şi *Scrisoare către un prieten de departe* adusă şi citită în 1957 de Cioculescu. Pe marginea acestor scrieri care aveau un conţinut duşmănos la adresa regimului actual din R.P.R., am făcut comentarii, în cadrul cărora, în special Pillat şi Cioculescu Şerban, îl elogiau pe Cioran Emil spunând că acesta ar fi «un mare poet» apreciind totodată în mod pozitiv şi aceste scrieri ale fugarului Cioran. De faţă la citirea şi comentarea acestor scrieri duşmănoase în casa lui Slătineanu Barbu, au fost în afară de el şi mine, dr. Voiculescu Vasile, Voinescu Alice şi nu reţin dacă şi acel Lăzărescu despre care am vorbit anterior. Tot la întrunirile din casa lui Slătineanu Barbu, spre sfârşitul anului 1956, din câte ştiu eu, Pillat Constantin a citit fragmente din romanul său

[19] *Ibidem*, f. 243.
[20] *Ibidem*, f. 419.
[21] *Ibidem*, ff. 247-248.
[22] Ordonanţa de punere sub învinuire în ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 336, vol. 2, ff. 381-382.

mistico-legionar intitulat *Așteptând Ceasul de Apoi*, roman pe care eu îl citisem parțial mai înainte și care constituie o exaltare a organizației legionare dintr-o perioadă dinainte de 1944. În cadrul discuțiilor făcute pe marginea acestui roman, eu, Cioculescu şi Slătineanu Barbu, de care îmi amintesc precis că au fost de faţă, am constat că romanul este «o exaltare a tipului ideal legionar» apreciind că din punct de vedere literar scrierea lui Pillat este slabă. Nu reţin concret ce alte discuţii am făcut pe marginea ei, cu această ocazie. [...] În afară de aceasta, reţin că Pillat Constantin şi Cioculescu Şerban aduceau în cadrul întrunirilor, diferite ştiri şi zvonuri debitate de posturile de radio capitaliste «Europa Liberă» şi «Vocea Americii» şi altele, pe care ei le ascultau, ştiri în care se vorbea în mod calomnios şi se susţinea că în R.P.R. nu ar exista libertate şi că adevărata libertate este în Occident. [...] În anul 1958 am primit de la Cioculescu Şerban cartea fugarului legionar din Occident Mircea Eliade, intitulată *Pădurea Interzisă* ce avea un caracter duşmănos la adresa R.P.R. şi pe care după ce am citit-o, i-am restituit-o lui Cioculescu, aşa cum am relatat anterior"[23].

Într-un context legislativ puternic ideologizat, din mărturisirile făcute de Dinu Pillat şi Nicolae Iordache (Vladimir Streinu) existau destule elemente care puteau contura o latură subiectivă a infracţiunii în ceea ce-l priveşte pe Şerban Cioculescu. Pentru buna rezolvare a anchetei asupra grupului Noica-Pillat, Direcţia de Anchete Penale, considera, conform unei note din 2 noiembrie 1959, că arestarea sa este absolut necesară"[24].

Spre deosebire de Vladimir Streinu, în cazul lui Şerban Cioculescu, penalizarea politică nu s-a produs. În primul rând, marile procese politice au fost un formidabil mecanism de profilaxie socială, cei condamnaţi având un rol exemplificativ în propagarea fricii. Conform unei discuţii cu un informator, este foarte adevărat, la o distanţă de timp, după consumarea evenimentelor, mai precis la 16 august 1961, „Şerban Cioculescu n-a încetat să-şi exprime îngrijorarea pricinuită de deţinerea prietenului său Vladimir Streinu, repetând sursei ceea ce îi mai spusese odată: «Romanul lui Dinu Pillat i-a purtat nenorocirea lui Vladimir. Nici Călinescu, nici Vianu care au cunoscut manuscrisul lui Pillat, n-au păţit nimic. Nici tu, căci doar l-ai citit...a întrerupt sursa. Da, l-am citit»"[25].

Pe de altă parte, o posibilă explicaţie pentru neimplicarea criticului literar în procesul Noica-Pillat a fost enunţată chiar de acesta: „cred că pe mine m-a scăpat faptul că scrisesem nişte articole pro-sovietice. Am avut mare noroc că l-am ascultat pe Paul Georgescu şi am scris un articol plin de entuziasm despre propunerile de pace ale tov. Hrusciov. Cred că s-a ţinut seama de asta..."[26]. În opinia noastră, mai mult decât acest articol, ceea ce l-a salvat pe Şerban Cioculescu a fost stigmatizarea lui Emil Cioran în *Un neitzschean bogomil: E. M. Cioran* – un fel de renegare a valorizării în cadrul cenaclurilor literare, a cărţii lui Emil Cioran, *Ispita de a exista*, adusă de Alice Voinescu. Propunerilor de arestare privitoare la Şerban Cioculescu nu li s-a dat curs, în schimb,

[23] Procesul-Verbal de Interogator, 4 octombrie 1959 – Iordache Nicolae (Vladimir Streinu) în Idem, fond Informativ, dosar nr. 257 483, vol.1, ff. 216-217.
[24] *Ibidem*, f. 245.
[25] *Ibidem*, f. 174.
[26] *Ibidem*.

pentru criticul literar a urmat o perioadă de maximă precauţie[27]. Din punct de vedere literar, s-a limitat în plan intern, la articole de istorie literară[28], în timp ce, calea concesiei făcută sistemului comunist prin preluarea articolului despre Emil Cioran în revista „Glasul Patriei" din 15 mai 1959 va fi urmată de altele: în 1960 publică, în paginile aceleiaşi reviste, însemnarea *La deschiderea anului universitar*[29], iar în 20 februarie 1961 inaugurează rubrica intitulată *Cartea*[30].

Aşa cum observa Ana Selejan, din păcate pentru criticul literar, alături de articole de istorie literară, „îşi va exersa condeiul polemic şi ironic"[31] în încercarea de a infirma opiniile unor cronicari literari din exil, iar în perioada 1963-1967 „îşi va lua în serios rolul de a apăra şi promova noua literatură şi cultură, făcând risipă de epitete şi entuziasme"[32]. Rămâne un colaborator al revistei până în 1972, moment în care apariţia acesteia este sistată.

---

[27] În data de 20 mai 1960, o notă dată de sursa "Ştefan Dragomirescu" surprindea efectele ireversibile ale înscenărilor proceselor politice: "Sursa l-a însoţit apoi pe Şerban Cioculescu până la Academie. Pe parcurs, el a vorbit mai mult despre Vladimir Streinu. La recurs, procurorul n-a insistat asupra vinovăţiei lui Streinu. El are situaţia cea mai uşoară dintre toţi cei condamnaţi. Dacă nu venea boroboaţa de la Paris am fi putut să-l scoatem. Zărind de departe pe Emil Serghie, în poarta Academiei, Şerban Cioculescu i-a spus sursei : «Să mă ierţi că nu voi mai rămâne cu voi. E de ajuns să ne vadă cineva împreună ca să-şi închipuie cine ştie ce» " (ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257 483, vol. 1, f. 196).

[28] Conform unei note informative dată de „Ştefan Dragomirescu" în 19 septembrie 1961, Şerban Cioculescu i s-ar fi confesat în ceea ce priveşte activitatea sa publicistică: „M-au chemat la «Gazeta Literară» ca să-mi ceară să scriu un articol în care să-i atac pe scriitorii români din străinătate, în special pe C. Amăriuţii şi pe C. Virgil Gheorghiu. Am refuzat. I-am spus lui Vicu Mândra că eu vreau să scriu articole de istorie literară, nu polemici" (*Ibidem*, f. 170). La un interval minim de timp (nota din 19 decembrie 1961) aceeaşi sursă raporta: „În abordarea problemelor literare însă, Şerban Cioculescu s-a situat şi de astă dată, ca şi în alte discuţii anterioare cu sursa, pe o poziţie de persiflare a activităţii literare de astăzi. El a declarat textual: «Deşi într-un referat semnat de 3 inşi la secţia critică a Uniunii, am fost acuzat că refuz să scriu despre „operele contemporane", nu mă voi lăsa intimidat. Voi scrie numai atunci când critica va fi liberă. Ani de zile Mihail Petroveanu mi-a cerut să scriu despre opera lui Petru Dumitriu ca să-mi dovedesc prezenţa în actualitate. N-am scris refuzând să mă asociez la cazul admirativ dirijat» (*Ibidem,* f. 165). În paralel, un alt informator „Ştefan Vasilescu" observa aceeaşi atitudine, consemnată într-o notă din 4 martie 1963: „Şerban Cioculescu a ţinut la C.R.S.C. o conferinţă, despre B.P. Haşdeu, apoi textul prescurtat al conferinţei el l-a adus la redacţie, unde se va publica, întocmai ca orice articol de istoriografie literară. Este sănătos, are o înfăţişare fizică şi morală schimbată în bine. Pe de altă parte, deşi el scrie când i se cere un articol, el ţine să se ocupe de probleme literare atemporale (Haşdeu, Eminescu, Slavici, Caragiale) şi nu se angajează de nici o manieră, în problemele contemporane. Nu scrie despre autori tineri, cum face George Călinescu la Academie ci se situează în linie cu scriitorii de minimă combatanţă politică, aşa cum e I. Marin Sadoveanu, O. W. Cizek sau P. Comarnescu" (*Ibidem*, f. 116).

[29] „Glasul patriei", nr. 28, 1 octombrie 1960 *apud* Ana Selejean, *Glasul Patriei un cimitir al elefanţilor în comunism*, Editura Vremea, Bucureşti, 2012, p. 38.

[30] „Glasul patriei", nr. 9, 20 februarie 1961 *apud* Ana Selejean, *op. cit.*, p. 38.

[31] Ana Selejan, *Glasul Patriei un cimitir al elefanţilor în comunism*, Editura Vremea, Bucureşti, 2012, p. 39.

[32] *Ibidem*, p. 41.

Treptat, Şerban Cioculescu a fost reintegrat în învăţământul superior, iniţial ca profesor la Institutul Pedagogic din Piteşti (1963-1965), iar ulterior la Facultatea de Limba şi Literatura Română din Bucureşti, unde a fost ales şi şef de catedră (1967-1974). Pentru scurt timp, în anii 1965 – 1966, a fost redactor – şef la revista „Viaţa Românească". A devenit membru corespondent al Academiei Române în 1966 şi membru titular în 1974. În perioada 1967-1974 a fost directorul general al Bibliotecii Academiei Române. Odată cu relativa destindere din anii 1962-1964 revine în spaţiul literar cu volumele: *Varietăţi critice* (1966), *Aspecte literare contemporane 1932-1947* (1972), *Itinerar critic* (I-V, 1973-1989). Alături de revizuirea în 1969 a cărţii *Viaţa lui I.L. Caragiale*, editată în 1940, a mai consacrat cunoscutului dramaturg volumele *I.L. Caragiale* (1967), *Caragialiana* (1974)[33].

Spre sfârşitul vieţii, contribuţiile esenţiale în domeniul criticii literare s-au materializat în: *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, 1977, *Poeţi români*, 1982, *Introducere în opera lui Dimitrie Anghel,* 1983; *Introduction à poésie de Tudor Arghezi*, 1983, *Argheziana*, 1985 şi *Eminesciana*, 1985, *Dialoguri literare*, 1987[34]. Şi-a aşternut memoriile şi amintirile în volumele: *Medalioane franceze* (1971) şi *Amintiri* (1975)[35].

S-a stins din viaţă la 25 iunie 1988. Dacă ar fi să urmăm clasificarea intelectualilor propusă de Iordan Chimet în *Ieşirea din labirint*, Şerban Cioculescu a încercat să se menţină pe poziţia unui intelectual independent, să fie consecvent cu el însuşi şi să nu se înregimenteze în siajul ideologic comunist. A făcut concesii, nu de natură a-l angaja în mărturisiri militante însă vizibile, circumscrise campaniei împotriva existenţialiştilor, declanşată încă din noiembrie 1957 şi accelerată după Plenara din 9-13 iunie 1958. Perioada de relativă destindere internă începută în 1962-1964 îi va deschide posibilitatea de a aduce contribuţii esenţiale în domeniul criticii literare. Pentru modul în care interceptarea corespondenţei a constituit una dintre cele mai uzitate metode ale structurilor de Securitate în asigurarea controlului politic asupra foştilor membri ai partidelor istorice, dar şi pentru modul în care, se constituie într-o sursă esenţială asupra condiţiilor de viaţă din cadrul localităţilor de domiciliu obligatoriu din Bărăgan, redăm o scrisoare adresată de Adrian Marino lui Şerban Cioculescu, în 24 iunie 1957, identificată în Arhiva C.N.S.A.S.:

24 iunie 1957

Stimate Domnule Cioculescu,

Dispariţia mea din Bucureşti şi lipsa mea de semne de viaţă are o explicaţie binecunoscută: mi s-a fixat domiciliu obligatoriu în comuna Lăţeşti, raionul Feteşti, Reg. Constanţa. Se mai află aici,

---

[33] Academia Română, *Dicţionarul General al Literaturii Române*, literele C/D, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2004, p. 250.
[34] *Ibidem*.
[35] Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, Bucureşti, Editura Albatros, 1977, p. 152.

printre alţi 70 în această situaţie, dl. Aurel Leucuţia. N. Carandino se află la Bumbăcari, Reg. Galaţi.

Satul este o improvizaţie recentă, construit de dislocaţii din Banat, azi întorşi acasă. Din această cauză este aproape nelocuit, nota citadină fiind dată de aceşti „D.O.". Acolo, existenţa este cu totul primitivă, clima aspră, iar lipsurile mari. Vânt permanent, praf teribil şi apă proastă. Satul este aşezat pe un braţ al Borcei, iar clima este în fond dobrogeană. Am acum mai multe elemente să înţeleg disperarea lui Ovidiu. De fapt, condiţia morală este foarte bună, dar dezolantă este următoarea situaţie: nu există decât posibilităţi de a lucra ca ziler la I.A.S.–ul local şi acelea inexistente, astfel că situaţia se anunţă a fi destul de grea şi sub acest aspect, mai grea decât acolo de unde am venit. Voi lucra probabil într-o echipă de cules de snopi, dar de la istorie literară, la …. Cules de paie, tranziţia este cam bruscă şi ciudată. Cu toţii supărăm totul până la capăt şi-mi vine în memorie un citat din Goethe, din Ifigenia sa, despre speranţă…

Liniştea recluziunii, prielnică studiului şi meditaţiei, este însă – aici- o realitate. Deşi pot să fac diferite lucrări, în cele mai bune condiţiuni şi dacă se oferă vreo ocazie, prin sfera dumneavoastră de relaţiuni, care mă cunosc şi pe mine, v-aş rămâne recunoscător dacă nu m-aţi uita. Am în vedere, fireşte şi situaţia dumneavoastră, cu atâtea analogii cu a mea…Vă rog să mă credeţi, cu toată sinceritatea, că după atâţia ani îmi este imposibil să mai apelez la persoane care au încetat a avea stima mea. De altfel, la Bucureşti, fostul meu decan s-a arătat extrem de binevoitor şi-mi oferise un post la Institutul său. Dar domnia sa nu era o legătură prea apropiată şi totuşi m-a surprins eficienţa solicitudinii arătate. Nu toţi însă au arătat înţelegerea domnului Oprescu şi nici eu nu m-am expus unor refugiuri mai mult sau mai puţin politicoase. Vă mulţumesc mult şi pentru intervenţia făcută la bibliotecă, dar acum această posibilitate se închide. Eram totuşi convins de eficacitatea ei, mai ales după convorbirea avută cu d. Perpesicius. Existau deci posibilităţi de existenţă demne, dar aici situaţia este deosebit de dură. Totuşi un anumit lung antrenament nu-mi lipseşte şi sunt convins că voi depăşi această dificultate. Când mi se prezintă ocazia vă citesc în Gazeta Literară cu cel mai mare interes şi vă asigur că mai aveţi şi alţi cititori aici, printre care un fost elev, dacă nu mă înşel, de la Lazăr. Chiar aseară mi-a vorbit cu mult interes de dumneavoastră, în ….mijlocul unui lan de floarea soarelui. Mi-ar fi plăcut mai mult o bibliotecă, vă rog să mă credeţi.

Vă rog să transmiteţi salutările mele D-lui Barbu şi Vladimir Streinul.

Al dvs.
Adrian Marino

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257 483, vol. 1, ff. 393-394.

Valentin **VASILE**

„Sub imperiul ispitei”. Autoturismul, românii şi Securitatea în anii ’70 – ’80

“Facing Temptation”. Automobiles, the Romanians and the Securitate in the 1970s and the 1980s

The automobile represents a landmark in establishing and influencing social and economic relations in a certain period of time and within the boundaries of a territory. In communist Romania, the automotive industry became an issue of great interest among the population (encouraged by an accumulation of cash, credit opportunities, and the desire to purchase a luxury useful product).

Our work displays fragments of the socio-economic and political history of the last two totalitarian decades, underlying the pluses and minuses as signaled by the informative political bodies and reflected in the people’s mood.

We describe the political and economic context, the activity of specialized enterprises (The Mechanical Factory in Campulung Muscel, The Car Factory in Pitesti, the “Oltcit” Factory in Craiova), the social climate and the involvement of the Securitate in what one may call “the temptation”.

Etichete: autoturism, colaborare, export, piese, defecțiuni
Keywords: car, collaboration, export, car components, malfunction

Ispita şofatului, plăcerea „ronţăitului” motorului, admiraţia sau invidia semenilor, dar şi componenta practică (deplasări în concedii, la serviciu, aprovizionare) au arătat cât de îndrăgit, eficace şi râvnit este automobilul.

România nu a făcut excepţie în privinţa cumpărării de autovehicule, dar s-a evidenţiat rolul predilect de desfacere în perioada interbelică şi în primele două decenii postbelice (mărci precum Ford, Chevrolet, Renault, Fiat, General Motors, Gaz M 20 „Pobeda”, Gaz M 21 „Volga” sau Škoda erau întâlnite pe drumurile ţării).

Deplasarea rapidă, autonomia şi condiţiile civilizate de transport au fost suficiente motive pentru a creşte spectaculos numărul autovehiculelor pe plan mondial; dacă în Occident, SUA şi Japonia se produceau şi se comercializau milioane de bucăţi anual, nu aceeaşi efervescenţă s-a manifestat în ţările socialiste ori cele sărace. Cu toate acestea, blocul comunist european nu era insignifiant, şi menţionăm câteva date statistice: în URSS s-au produs peste 200 de mii de autoturisme, Cehoslovacia aproape 78 de mii, RDG peste 36 de mii, iar Polonia circa 25 de mii (1965); România nu conta în prima jumătate a deceniului şase în categoria marilor producători de autoturisme. Totuşi, preocupări individuale sau colective româneşti au existat de la începuturile fabricaţiei de automobile. Dumitru Văsescu a inventat autovehiculul cu aburi (1880), iar

ing. Aurel Perşu s-a remarcat prin construcţia primului model de autoturism cu formă aerodinamică (brevet obţinut în Germania la 19 septembrie 1924).

Industria de profil s-a dezvoltat, într-o măsură covârşitoare, în perioada unuia dintre cei mai huliţi conducători de stat din istoria recentă, Nicolae Ceauşescu. Noile realităţi socio-economice din deceniul al şaselea au reclamat, cu acuitate, adoptarea unor programe concrete de extindere a sectorului construcţiilor de maşini, în speţă fabricarea de automobile. De altfel, parcul de autovehicule existent în anii '60 era unul profund îmbătrânit, uzat moral şi fizic, şi complet nesatisfăcător. Pe fondul creşterii nivelului de trai şi solicitările pentru diverse bunuri de consum erau mai mari, inclusiv pentru autoturisme destinate persoanelor particulare; în paralel cu cererile populaţiei trebuia acoperit şi necesarul de automobile al instituţiilor statului. Aşadar, erau suficiente premise pentru stimularea acestui segment economic cvasi-inexistent într-o ţară aflată într-un proces de industrializare intensiv.

Studiul prezintă câteva aspecte reprezentative din activitatea celor trei unităţi constructoare de autoturisme, eforturile românilor de a-şi cumpăra un automobil, dar şi acţiunile Securităţii într-un sector industrial vital în „Epoca de Aur".

Înfiinţarea uzinelor de automobile

A. „Dacia"

Nicolae Ceauşescu la volanul primului autoturism Dacia 1100, cu prilejul vizitei de lucru a conducătorilor de partid și de stat la Uzina de autoturisme Pitești (20 august 1968) în „Fototeca online a comunismului românesc"; cota: 169/1968

Cum privirile erau aţintite spre Vestul Europei, unde tehnologia auto progresa într-un ritm alert, factorii politici de la Bucureşti au decis demararea de prospecţiuni pentru obţinerea unei licenţe de fabricaţie auto. Ca urmare a aprobării notei elaborate de Comitetul de Stat al Planificării (CSP) – Ministerul Comerţului Exterior (MCE) – Ministerul Industriei Constructoare de Maşini (MICM) din 7 decembrie 1965, s-a difuzat tema şi cererile de ofertă la următorii producători: Renault, Peugeot, British Motor (BM), Volkswagen, Fiat; de asemenea, s-au mai primit oferte suplimentare de la firmele Leyland – Triumph, Alfa Romeo şi Ford[1].

Pornind de la criteriile de comparaţie examinate în studiu (confort, performanţe, economicitate în exploatare şi fabricaţie, calitatea de conducere, durabilitate etc.) s-a optat pentru producătorul Renault, cu un model ce ar fi trebuit să intre în producţia de serie în 1969 („R 117"), dar la sugestia părţii franceze s-a convenit montajului tipului

[1] ANIC, fond CC al PCR-Secţia Cancelarie, dosar nr. 105/1966, f. 78.

„R12" (începând cu trimestrul I/1969)[2]. Contractul între cei doi parteneri, statul român şi uzina franceză, s-a semnat la Bucureşti, în 6 septembrie 1966, şi s-a hotărât, în prima fază, montarea unei linii pentru modelul „R8" (tip lansat în fabricaţie în iunie 1962), cu scopul formării personalului şi demarării fabricaţiei. Caracteristica acestui model era formula constructivă „totul în spate" (motorul, transmisia şi organele de propulsie), utilizând un motor de 4 cilindri în linie, cu o cilindree de 1,108 litri şi care furniza o putere maximă de 43 CP, dezvolta o viteză maximă de 133 km/h, cu un consum de combustibil de 6,1 litri la viteza de 80 km/h[3].

Preţul licenţei, a documentaţiei şi a tuturor prestaţiilor contractuale pentru autoturism, autoutilitară şi Station cu patru uşi se ridica la 42.525 mii lei valută, adică 35 milioane franci francezi (conform HCM 2004/1966); totodată, prin prevederile contractuale, producătorul din Hexagon avea obligaţia să livreze stocurile de piese (CKD) până la integrarea completă a fabricaţiei şi expedierea unui lot de 8.000 de autoturisme. Condiţiile de plată negociate şi incluse în actul de colaborare conţineau următoarele date:

a) Licenţă: 20% la livrarea documentaţiei, 80% la plăţi eşalonate pe toată durata contractului (până în 1976);
b) Colecţii CKD şi autoturisme: 10% la livrare, 90% în credit pe 4 ani cu 5,75% dobândă;
c) Utilaje şi instalaţii ce urmau a fi achiziţionate de la firma Renault: 20 % până la recepţia instalaţiilor, 80% credit pe 8 ani cu 6% dobândă, cu condiţia ca volumul minim al furniturii să fie de 12 milioane de dolari.

Printr-o scrisoare predată la semnarea contractului, regia Renault îşi exprima intenţia de a cumpăra mărfuri româneşti din sectorul industriei chimice şi al construcţiilor de maşini de cca 18.000.000 dolari, echivalând cu 40% din volumul importului de CKD şi autoturisme pe toată durata contractului[4].

Uzina de autoturisme din Piteşti (1970) în „Fototeca online a comunismului românesc"; cota: 250/1970

[2] Idem, fond CC al PCR-Secţia Economică, dosar nr. 66/1966, f. 1.
[3] Idem, fond CC al PCR-Secţia Cancelarie, dosar nr. 105/1966, f. 51.
[4] Idem, fond CC al PCR-Secţia Economică, dosar nr. 66/1966, f. 3.

Un detaliu important era amplasamentul noii fabrici; autoritățile de resort au luat în calcul trei posibile locuri (Câmpulung Muscel, Piteşti – zona Sud, Colibaşi) şi, în final, s-a optat pentru Colibaşi întrucât se afla în vecinătatea fabricii de piese pentru autocamioane şi tractoare „Vasile Tudose” [5]. Noua unitate economică cuprindea o hală pentru montaj, o hală de presaj, o hală de finisări şi anexe sociale, un pavilion administrativ şi laboratoare[6]. La 20 august 1968 a avut loc inaugurarea uzinei, iar Nicolae Ceauşescu a fost beneficiarul primului automobil „Dacia 1100”. Din august 1969 s-a trecut la producerea unei noi variante denumite „Dacia 1300”, copie a modelului R 12; inițial, se stabilise achiziționarea licenței pentru R 16. Noul model era unul modern şi cu o estetică plăcută, dar şi economicos; alte diferenţe majore faţă de predecesor erau cele referitoare la dispunerea soluției constructive „totul în faţă” (motorul, transmisia şi organele de propulsie sunt în faţă), precum şi capacitatea cilindrică a motorului (1289 cm³). Pe parcursul anului 1970 s-au lansat trei variante de echipare: „Standard”, „Super” şi „1301”, iar ultimele două erau dotate cu scaune de confort superior, aparat de radio, iluminare la cutia de acte şi la portbagaj, mânere de viraj şi centuri de securitate, martor pentru frâna de mână, lunetă cu dezaburire[7]. Anul 1973 a coincis cu producția şi comercializarea modelului „Dacia 1300 break”, urmat de modelul 1310 (o nouă mască în faţă cu faruri rotunde, lămpi în spate multifuncționale); de remarcat că, o parte din autoturismele exportate au fost echipate cu motoare de 1397 cm³ şi cutie de viteze cu cinci trepte[8]. Până la finele regimului comunist au fost comercializate şi alte variante, aproape în totalitate, derivate din modelul „Dacia 1300” şi enumerăm: „Dacia 1302”, „Dacia 1310” (prevăzută cu două perechi de faruri rotunde, noi stopuri şi un bord modern; autoturism construit în şase variante), „Dacia 1210”, „Dacia 1410”, „Dacia 1304” „Dacia 1200”, „Dacia 2000”, „Dacia 1320 CN 1”.

B. „ARO”

Întreprinderea „ARO” nu a însemnat primul obiectiv economic pentru Câmpulung Muscel; de altfel, încă, de la sfârşitul secolului al XIX-lea funcționa o fabrică de hârtie a companiei Letea; ulterior, s-a trecut la producția de elice şi echipamente de tragere pentru Întreprinderea de avioane Braşov. La începutul deceniului cinci, unitatea economică a fost redenumită Întreprinderea de Automobile „ARO” (Automobil românesc), iar din anul 1953 a început să producă piese de schimb pentru automobilele de teren sovietice „GAZ 67” şi „GAZ MM” (pistoane, supape, radiatoare, arcuri, cutii de viteză, diferențiale şi până la urmă motoare complete)[9]. În anul 1957 a fost lansat primul model botezat „IMS-57”, urmat de tipul „M – 59” (1959); lansarea modelului „M – 461” (fabricat din 1964) a prilejuit intrarea pe pieţele internaționale, cu începere din anul 1965[10].

[5] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 868, vol. 2, f. 411.
[6] Chiriac Vasiliu coord., *Automobilul Istorie și tehnică*, Bucureşti, Editura Flux, 1994, p. 174.
[7] *Ibidem*, p. 177.
[8] *Ibidem*, pp. 178-179.
[9] Chiriac Vasiliu, *op. cit.*, p. 162.
[10] *Ibidem*, pp. 163-164.

Vizită de lucru a lui Nicolae Ceauşescu în judeţul Argeş, la Intreprinderea Mecanică Muscel (17 septembrie 1976) în „Fototeca online a comunismului românesc”; cota: 214/1976

Din anul 1966 s-a început proiectarea modelului „ARO 240”, mai târziu – familia „ARO 24”, cu cinci modele de bază şi peste 60 de variante constructive (principalele elemente de noutate constau în caroseria nouă, suspensia din faţă independentă, creşterea stabilităţii prin folosirea şasiului curb)[11]. Deceniul opt a fost marcat de automobilul din clasa de mărime medie, „ARO 10”, bazat pe elemente furnizate de la „Dacia 1300” (motor 1289 cm³, transmisie, frâne disc faţă, cutia de viteze, scaune, echipament electric) la care s-a mai adăugat suspensia independentă şi servo frână; în câţiva ani, s-a trecut la montarea motorului de 1397 cm³ (modelul se adresa, îndeobşte, tinerilor)[12].

Motorizarea pe benzină a fost pusă sub semnul întrebării odată cu prima criza petrolieră (1973), când embargoul ţărilor membre ale Organizaţiei Ţărilor Exportatoare de Petrol (OPEC) a determinat creşterea ameţitoare a preţurilor la carburanţi. Pe acest fond, constructorii de automobile s-au orientat spre motorină, combustibil mult mai ieftin. Uzina „ARO” era cea mai afectată, aşa

[11] Automobilele „ARO 24” a avut două modele de bază: cu două uşi („ARO 240”) şi cu patru uşi („ARO 241”); din aceste două modele au derivat cu modificări minime, „ARO 242” (pick-up), „ARO 243” (furgon carosat) şi „ARO 244” (station wagon) (*Ibidem*, p. 167).
[12] *Ibidem*, p. 170.

încât, s-a trecut la echiparea modelelor de teren, trimise în străinătate, cu motoare Diesel. Pe fondul inexistenţei producţiei interne s-au perfectat mai multe contracte cu firmele Daihatsu, Peugeot, Perkins şi Volvo; motoarele româneşti „D 127" (fabricat la Întreprinderea „Tractorul" din Braşov) şi „L – 27" (1984 la „ARO" Câmpulung) au fost instalate, în paralel, pe modelul „ARO 24", începând cu anul 1978; de precizat că, tipul „ARO 10" a beneficiat de motoarele Diesel „VW" şi „Pegaso"[13]. De menţionat că, fabrica era formată din patru secţii: Prelucrări, Piese şi Subansamble, Montaje şi Scule şi Matriţe.

C. „Oltcit"

Cea mai mare neîmplinire a cooperării franco-române în domeniul auto a fost imposibilitatea asigurării unui succesor modelului „Dacia 1300". Din acest motiv s-au purtat nenumărate negocieri pentru continuarea şi dezvoltarea cooperării în fabricaţia de autoturisme între Regia Renault şi industria constructoare de maşini din România. Prin prevederile planului cincinal 1975-1980 se preconiza creşterea capacităţii de producţie a Întreprinderii de Autoturisme (IA) Piteşti până la 130-150000 buc./an, posibilă prin fabricarea unui model nou. Tratativele purtate începând cu anul 1974 s-au referit la integrarea în România în proporţie de 70% ale autoturismului Renault „R 5" echipat cu motoare de o capacitate de 900-1100-1297 cm^3. Ofertele întocmite de producătorul francez erau scumpe şi astfel nu s-a ajuns la vreun acord (preţul solicitat pentru colecţia CKD – „R 5" depăşea valoarea unui autoturism „Dacia 1300"). În condiţiile date s-a hotărât demararea unor discuţii şi cu alţi constructori de automobile europeni în vederea realizării unui autoturism integrat în România; în acest scop au fost contactate firmele „Volkswagen", „Citröen", „Peugeot", „Fiat" şi alţii. Cele mai avansate negocieri s-au derulat cu producătorii francezi; în final, s-a preferat colaborarea cu „Citröen". Alegerea s-a efectuat pe următoarele considerente: înfiinţarea unei societăţi mixte, realizarea unui produs de concepţie „Citröen" şi tehnică franceză aport de capital străin, prelucrarea unei jumătăţi din producţia anuală (130000 buc./an), asigurarea desfacerii şi a şcolarizării personalului[14].

Prin Decretul Consiliului de Stat nr. 424/1976 s-a aprobat constituirea Societăţii mixte româno-franceză „Oltcit" SA cu sediul în municipiul Craiova, pentru fabricaţia şi comercializarea în ţară şi la export a autoturismelor de mic litraj, motoare, ansamble, subansamble şi piese de schimb pentru produsele fabricate.

Complexul industrial „Oltcit" cuprindea şase unităţi de producţie importante: ambutisaj-feraj, vopsitorie-caroserie, montaj general, uzinaj, vopsitorie de piese mici şi

[13] *Ibidem*, pp. 171-172.
[14] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13846, vol. 70, ff. 254-257.

feraj uşor, magazie centrală de piese. Procesul de producţie a fost conceput la nivelul tehnicii de vârf a anului 1978, cu întreaga gamă de mecanizare şi automatizare cunoscute la acea dată pe plan mondial; Autoturismul era o berlină în două volume, cu trei uşi, cinci locuri şi tracţiune în faţă, produsă în şapte variante (patru versiuni pentru autoturismul de oraş, „Oltcit TA 2R" şi „TA 2F", şi trei versiuni pentru autoturisme utilitare „Enterprise"), iar motorizarea era asigurată de trei motoare (652 cm^3, 1129 cm^3, 1299 cm^3)[15].

Capitalul societăţii mixte era de 500 milioane franci francezi, la care partea română participa cu 64% prin Centrala industrială de autoturisme (CIA) Piteşti (49%) şi Întreprinderea de Comerţ Exterior (ICE) „Auto Dacia" (15%), iar partea franceză cu 36% prin Societatea anonimă de automobile „Citröen". În nota de prezentare privind constituirea Societăţii mixte „Oltcit" s-a prevăzut că „uzina se va construi în perioada 1977-1979", începând montajul seriei zero pentru 3-4000 autoturisme în trimestrul IV/1979 (se preconiza, iniţial, o producţie de 30.000 autoturisme, în 1980, mărită până la 130.000 autoturisme pe an, în 1982), iar nivelul investiţiilor a fost stabilit la 2843 milioane franci francezi (în martie 1981, deja, se cheltuiseră 4.200 milioane franci francezi)[16].

Termenele fixate nu s-au respectat şi s-au reflectat, în mod direct, asupra numărului de automobile fabricate (până la 31 octombrie 1981 s-au produs 82 autoturisme, însă imposibil de livrat din cauza unor componente slab calitative, de provenienţă franceză)[17].

Prin contactul de societate acţionarii români – CIA Piteşti şi ICE „Auto Dacia" – şi acţionarul francez – firma „Citröen", au convenit ca la baza cooperării să stea următoarele principii: fabricarea unui autoturism de concepţie Citröen, pentru care componentele vor fi livrate de uzinele Citröen, uzină proprie şi de industria orizontală românească; asigurarea, în prima etapă a unei capacităţi anuale de producţie de 130.000 buc. autoturisme şi 28.000 motoare de 1130 cm^3; finanţarea cheltuielilor din capitalul social şi din credite externe şi interne; producţia de autoturisme urma să fie preluată în mod egal de parteneri; plăţile externe pentru investiţii şi producţie era acoperită prin livrări de autoturisme şi motoare către partenerul străin. În baza acestora s-a elaborat studiul de fezabilitate al Societăţii mixte „Oltcit" la 3 ianuarie 1977, reactualizat şi aprobat în anul 1979, conform căruia urma să se obţină pe perioada 1980-1981 un beneficiu net de 3.020 milioane franci francezi, în condiţiile unei producţii anuale la capacitatea de 150.000 de autoturisme şi 28.000 de motoare[18].

Producţia fizică scăzută a condus la o producţie valorică de numai 1.223 milioane franci francezi, faţă de 16.252 milioane franci francezi, prevăzute în studiul de fezabilitate din 1979. Pe acest fond, veniturile din încasări s-au dovedit insuficiente, iar greutăţile financiare s-au amplificat prin creşterea volumului de credite şi dobânzi, nerambursarea la scadenţele fixate şi creşterea costurilor de producţie. Reflectarea situaţiei reale de la uzina craioveană este redată sugestiv în următorul tabel:

---

[15] Chiriac Vasiliu, *op. cit.*, pp. 182-184.
[16] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13846, vol. 68, f. 218.
[17] ANIC, fond CC al PCR-Secţia Economică, dosar nr. 163/1981, f. 14v.
[18] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13846, vol. 70, f. 215.

Tabel 1: *Rezultatele financiare ale Societății Mixte în perioada 1982-1985*

în milioane franci francezi

	Prevederi studiu 1979	Realizat 1982-1985	Diferențe ±
1. Valoarea producției din care:	16.252	1.223	- 15.029
- pentru CITROEN	8.682	767	- 7.915
- pentru AUTODACIA	7.570	456	- 7114
2. Costuri totale din care:	16.372	5.012	- 11.360
- dobânzi şi comisioane	1.438	1.661	+ 223
3. Pierderi	120	3.789	+ 3.669

Sursa*: ANIC, fond CC al PCR-Secția Economică, dosar nr. 309/1986, f. 4.*

Pierderea de cca 3,8 miliarde franci francezi, înregistrată la 31 decembrie 1985, cuprindea diferite cheltuieli şi vărsăminte la buget care nu se regăseau în structura costurilor unităților economice române (în sumă de 1,4 miliarde franci francezi, ca de exemplu: 341 milioane franci francezi diferență retribuții înregistrate pe costuri şi neachitate personalului, 362 milioane franci francezi diferență nivel dobândă practicată pentru întreprinderile din România, de la 5 până la 8%, şi altele)[19].

Principalele cauze erau influențate de situația economico-financiară, şi reținem: finalizarea cu întârziere a investiției şi demararea cu o cadență redusă a producției în primii ani; întârzierea gradului de integrare a componentelor s-a repercutat prin costuri suplimentare de aproximativ 30 de milioane franci francezi, cât şi plata de taxe vamale de 56 de milioane franci francezi; necorelarea numărului de personal cu realizarea producției fizice, cât şi neaprovizionarea ritmică cu piese şi materiale a generat suplimentarea fondului de retribuire cu cca 142 milioane franci francezi; lipsa veniturilor proprii a crescut gradul de îndatorare prin angajare de credite, conducând la un volum ridicat al dobânzilor şi comisioanelor bancare (33 % din totalul cheltuielilor de producție în perioada 1982-1985); nerespectarea de către Citröen a prevederilor contractuale[20].

Producția de automobile şi desfacerea la export

Punerea în exploatare a liniei de asamblare de la Piteşti şi dezvoltarea capacităților de producție la „ARO" au mărit considerabil numărul de autoturisme şi, totodată, au creat premise reale pentru comercializarea în exterior a automobilelor româneşti. Datele statistice referitoare la producția autohtonă erau încurajatoare pentru industria auto constituită în anii '60 –'70. Numărul crescând de automobile s-a evidențiat prin datele statistice întocmite în intervalul 1965-1989, aşa cum rezultă din tabelul următor:

[19] ANIC, fond CC al PCR-Secția Economică, dosar nr. 309/1986, ff. 4 (f/v).
[20] *Ibidem*, ff. 4v-5.

Tabel 2: Producția de autoturisme

Țara	**Total mii bucăți**		**La 10.000 locuitori – bucăți – 1989**
	1980	**1989**	
Argentina (inclusiv asamblarea)	218	125 (în 1988)	40 (în 1988)
Australia	399	332	198
Brazilia (inclusiv asamblarea)	601	313	21
Bulgaria	15	14	16
Canada	847	1.008 (în 1988)	389 (în 1988)
Cehoslovacia	184	189	121
Coreea de Sud	57	847	200
Franța	3.488	3.414	608
Germania de Est	177	217	130
Germania de Vest	3.530	4.543	736
Italia	1.445	1.970	342
Iugoslavia (inclusiv asamblarea)	186	312	132
Japonia	7.038	8.370	680
Olanda	81	136	92
Polonia	351	286	76
Regatul Unit	924	1.300	227
România	**88**	**144**	**62**
Spania	1.048	1.696	437
S.U.A. (vânzări)	6.376	6.808	274
Mexic (inclusiv asamblarea)	316	596	71
Suedia	268	416 (în 1987)	495 (în 1987)
U.R.S.S.	1.327	1.217	42

Sursa: *Anuarul Statistic al României 1990*, Comisia Națională pentru Statistică, Bucureşti, 1990, p. 700.

România a avut, inițial, un decalaj major față de producătorii din blocul socialist, pe care l-a diminuat semnificativ în deceniile şapte – opt, situându-ne pe locul cinci într-un top al producătorilor (după URSS, Cehoslovacia, RDG şi Polonia) excluzând Iugoslavia. La nivel global, sub raportul miilor de bucăți produse la nivelul anului 1989, industria de profil se situa pe poziția a optsprezecea.

Dezvoltarea semnificativă a sectorului auto s-a probat prin numărul de mii bucăţi ieşite de pe porţile uzinelor autohtone. De altfel, pe baza datelor oficiale, la capitolul produse industriale s-au înregistrat următoarele valori:

Tabel 3: Producţia principalelor produse industriale

Produs	um	1960	1970	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Auto-turisme	Mii buc	1	24	88	92	104	90	125	134	124	129	141	144
Din acestea: Auto-turisme de oraş		-	16	79	80	89	77	107	114	105	111	120	123

Sursa: *Anuarul Statistic al României 1990*, Comisia Naţională pentru Statistică, Bucureşti, 1990, pp. 482-483.

Producţia a înregistrat un crescendo substanţial în perioada 1970 – 1982, însă a cunoscut o evoluţie sinusoidală în intervalul 1983-1987, pe fondul problemelor de la Oltcit şi a scăderii cantităţilor exportate; situaţia s-a îmbunătăţit în ultimii doi ani ai regimului comunist datorită cererii crescute de pe piaţa externă şi a intensificării livrărilor pe plan intern.

Vânzările cu amănuntul reprezintă un indicator în privinţa producţiei şi desfacerii diverselor bunuri, iar construcţia de automobile nu a făcut excepţie, aşa cum rezultă din tabelul 3.

Tabel 4: Vânzările cu amănuntul ale principalelor mărfuri, prin comerţul de stat şi cooperatist

Produs	UM	1960	1970	1980	1985	1986	1987	1988	1989
Auto-turisme	Mii buc.	-	25,5	83,5	48	49,9	45,3	51,3	65,7

Sursa: *Anuarul Statistic al României 1990*, Comisia Naţională pentru Statistică, Bucureşti, 1990, pp. 592-593.

Problemele înregistrate la cele trei entităţi industriale („ARO", „Dacia" şi „Oltcit"), la mijlocul deceniului opt, s-au regăsit şi în înzestrarea populaţiei cu autoturisme; s-a consemnat o scădere accentuată a vânzărilor de până la 43 % (48 de mii), în 1985, faţă de maximul atins în 1980 (83,5 de mii). Volumul desfacerilor a cunoscut un reviriment la sfârşitul anului 1989, atingând cifra de 65,7 de mii autoturisme (78,6 % comparativ cu anul 1980).

Statistica nu ar fi desăvârşită în absenţa confruntării datelor privind exportul şi importul de autoturisme. De la cifra modestă de 5.409 bucăţi exportate, în 1970, s-a ajuns la un total de 86.762 bucăţi la finele lunii decembrie 1987, în timp ce, importul a înregistrat o descreştere spectaculoasă în ultimul deceniu comunist, astfel de la 19.329 unităţi (1980) până la 0 achiziţii (1989), aşa cum reiese din tabelul 4.

Tabel 5: Exportul și importul de autoturisme

Produs	UM	1970	1980	1985	1986	1987	1988	1989
EXPORT								
Autoturisme de oraş	buc.	4	14.705	48.435	63.794	69.428	64.923	61.561
Autoturisme de teren	buc.	5.405	6.851	13.409	15.304	17.334	17.962	18.129
TOTAL	buc.	5.409	21.556	61.844	79.098	86.762	82.885	79.690
IMPORT								
Autoturisme (inclusiv cele neasamblate)	buc.	11.451	19.329	1.303	1.003	1.001	1.500	0

Sursa: *Anuarul Statistic al României 1990*, Comisia Naţională pentru Statistică, Bucureşti, 1990, p. 616-617, 626-627.

Scadenţa plăţilor către creditorii străini a impus adoptarea unor măsuri menite să sporească nivelul de lichidităţi, inclusiv crearea unui excedent comercial; astfel, a crescut constant numărul automobilelor trimise peste hotare şi, totodată, s-a decis limitarea importurilor. Pe fondul preexistent şi autoturismele aduse în România au înregistrat niveluri reduse în anii ’80. După stingerea celei mai mari părţi din datoria externă s-a observat revitalizarea pieţii interne de turisme, pe de o parte pentru satisfacerea cererii uriaşe, însă, pe de altă parte şi din cauza unor deficienţe calitative la o serie de modele.

La plimbare cu autoturismul prin lume

Prezenţa automobilelor de origine românească în multe colţuri ale lumii a fost dovada cea mai palpabilă a comerţului exterior activ, o componentă semnificativă în acumularea de venituri băneşti. Cultivarea relaţiilor comerciale era o consecinţă a politicii externe a statului, dar şi capacitatea organizatorică a instituţiilor implicate în procesul de contractare şi desfacere. Pieţele internaţionale au fost testate la începutul anilor ’70 prin oferte adresate dealerilor de automobile mai reprezentativi, direct interesaţi în câştiguri bune pe baza unor produse ieftine şi fiabile. În atari condiţii, echilibrarea situaţiei a reclamat înfiinţarea unei structuri distincte, sub conducere ministerială, ce urma să reglementeze relaţiile comerciale cu partenerii străini. Din considerentele enunţate s-a decis înfiinţarea Întreprinderii de Comerţ Exterior (ICE) „AUTO DACIA”, iniţial sub tutela Ministerului Industriei Construcţiilor de Maşini (MICM), ulterior trecută în subordinea Centralei Industriale de Autoturisme (CIA) Piteşti. Noua entitate desfăşura toate tipurile de activităţi specifice domeniului auto (exporturi, importuri, achiziţii licenţe, subansamble, şcolarizare etc.) şi avea 113 angajaţi

din care 60 încadraţi în sectoarele operative şi 53 în sectoarele funcţionale[21]. Organigrama instituţiei ne oferă câteva date indicii edificatoare despre rolul acesteia; astfel, cele şapte sectoare operative cuprindeau: E. 61 Serviciul export Europa Occidentală, SUA, Canada (15 salariaţi); E. 62/63 Biroul export Africa, Orientul Mijlociu, America de Sud, Asia, Oceania (10 salariaţi); E. 64 Serviciul export Contribuţii Ţări Socialiste (CTS) (15 salariaţi); I. 31 Compartimentul import (patru salariaţi); I. 33 Compartimentul linii de montaj, reţele de comercializare, licitaţii, omologări, service (cinci salariaţi); I. 34 Biroul contractare şi derulare internă Oltcit (11 salariaţi); S. 16 Oficiul de calcul (doi salariaţi)[22].

Vânzările depind, într-o măsură semnificativă, de promovare şi disponibilitatea de adaptare a producţiei în funcţie de consum. Pe o piaţă concurenţială acerbă, România a provocat senzaţie la începutul anilor '70, în SUA, prin exportul autoturismului de teren „ARO". Modelul „ARO – 244" (cu patru uşi laterale şi caroserie metalică) echipat cu motor şi transmisie „Ford" a fost de-ndată acceptat; în plus, costul unui asemenea automobil era cu cca 25% mai ieftin (aproximativ 4.000 de dolari) faţă de modelul similar autohton (Jeep Wagoneer, preţ de catalog 5.300 de dolari)[23].

Sub raportul calitate – preţ – utilitate, modelul „Dacia 1300" a repurtat un succes deosebit în Canada; perspectivele obţinerii unei cote de piaţă semnificative s-au materializat, inclusiv, prin înfiinţarea firmei „Terra Power" (cu capital românesc 100%) care comercializa tractoare şi automobile româneşti. Filiala „Terra Power" Montreal a preluat vânzarea autoturismelor. Victor Jigman, director la ICE „AUTO DACIA", declara: „Terra Power avea un show-room foarte mare, de 400 mp, în care pregăteam maşinile şi tot aici aveam un depozit de piese de schimb. Eu în Canada aduceam maşinile cu vaporul. De exemplu, nava <<Paşcani>> aducea 500-600 de maşini la un transport. Împreună cu directorul comercial, canadianul Claude J. Dubois, am făcut o reţea de dealeri în provincia Quebec şi ajunsesem la 20-25 de dealeri. A fost prima reţea occidentală a Daciei, o reţea la standarde înalte. Eram egali ca importatori cu Honda sau Hyundai"[24].

Piaţa vest-europeană a fost acoperită de exporturile în ţări, precum Belgia, Italia, Franţa, Marea Britanie, Danemarca ş.a., şi au însemnat atât diverse modele

[21] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8918, vol. 51, ff. 322-323.
[22] *Ibidem*, f. 324 (f/v).
[23] ANIC, CC al PCR-Secţia Economică, dosar nr. 9/1974, f. 216; *Ibidem*, dosar nr. 48/1973, f. 4.
[24] http://www.universulargesean.ro/index.php/special/292-experienţa-canadiană-a-daciei-in-perioada-comunistă, accesat la 10 martie 2014.

„Dacia", „ARO" (de altfel, occidentalii erau mai interesaţi de producţia autoturismelor cu tracţiune integrală), cât şi „Oltcit". Organizarea judicioasă a permis sondarea şi obţinerea de noi pieţe de desfacere în afara Europei sau Americii de Nord; autoturismele „Dacia" şi „ARO" au ajuns pe drumurile din America de Sud (Columbia, Peru, Ecuador, Argentina, Brazilia), Caraibe (Cuba), Asia (China, ţările arabe), Africa (Egipt, Algeria, Maroc, Nigeria ş.a.), dar şi în ţările membre ale CAER (RDG, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria).

Contractele cu diverşi parteneri externi se încheiau după mai multe runde de negocieri, stabilindu-se preţurile, condiţiile de plată, transportul, stocarea şi valorificarea autoturismelor; de regulă, partea română era prezentă la masa tratativelor cu delegaţii formate din lucrători ai ICE „Auto Dacia", MICM, MCECEI (Ministerul Comerţului Exterior şi Cooperării Economice Internaţionale), dar şi de la ICE „Dunărea". Dintre înţelegerile cu diverşi revânzători de automobile, reţinem: „Aro Dacia Italiana", „Auto-Elinco" din Grecia, „East – Europe Import Export Inc" (SUA), „Universal France", Ciemme (Italia), „Dacia Middle East" din Dubai, „Prima Car" Olanda, „RM Motor" (Belgia), „Imex" (Iordania).

Atractivitatea automobilelor din România era dictată din trei motive: preţul scăzut de achiziţie, dar şi înscrierea în parametrii tehnici ori asigurarea unui confort minim. Pornind de la economicitate şi randament satisfăcător, volumul exporturilor a fost spectaculos; de asemenea, participarea franceză la „Dacia" şi „Oltcit", dar şi adaptabilitatea „ARO" au influenţat major exporturile.

Românii şi automobilul

Stabilitatea locului de muncă, acumularea de resurse băneşti, mirajul deţinerii unui autoturism proprietate personală au fost suficiente motive pentru a începe demersurile în vederea achiziţionării unui automobil. Importurile asigurau parcul de autovehicule, dar ieșirea pe piață a produselor româneşti („ARO", „Dacia") au schimbat treptat balanţa în favoarea producţiei interne. Cumpărarea unui autoturism românesc nou se efectua într-un cadru organizatoric clar precizat; astfel, cei dornici depuneau la CEC fie suma întreagă, fie un acont de minimum 50% şi se înscriau pe listele de aşteptare; o altă variantă era libretul de economii cu dobândă şi câştiguri în autoturisme. Persoanele interesate de procurarea unui automobil aflat în circulaţie puteau participa la licitaţiile organizate de principalul vânzător auto, Întreprinderea de desfacere a materialelor sportive (IDMS).

Vânzarea de autoturisme cu plata în rate era efectuată prin IDMS[25]. Autoturismul era cumpărat de către muncitori şi maiştri, indiferent de mărimea

[25] Ansamblul comercial se afla amplasat în cartierul Militari, strada Valea Cascadelor. Acest complex era compus, în principal, din două obiective: un obiectiv care cuprinde un spaţiu de depozitare şi pregătire a autoturismului în vederea vânzării; un obiectiv destinat depozitării şi desfacerii pieselor de schimb pentru circa 20 de tipuri de autoturisme şi motociclete. Spaţiul de depozitare a autoturismelor era amenajat sub forma unui parching cu o capacitate de aproximativ 1.600 de autoturisme. Parchingul de depozitare era înconjurat cu o pistă de încercare, din beton, având o lungime de 600 m, unde după alegerea tipului de maşină şi a culorii caroseriei, cumpărătorul putea face primele încercări ale autoturismului („Autoturism", nr. 10/1970, p. 12).

retribuţiei sau a altor venituri reale, cu un acont minim de 50% şi un număr de 20 de rate lunare; celelalte categorii de personal (cu o retribuţie de până la 4.000 lei lunar) urmau să plătească un avans de minimum 60%, iar restul sumei în maximum 18 rate lunare şi o dobândă de 5% pe an[26].

Carnetul de economii oferea şansa celor norocoşi de a intra în posesia unui autoturism fără cozi şi liste de aşteptare; depunătorii respectivului libret beneficiau de următorul avantaj: din dobânda de 4% pe an, 2% se acorda sub formă de câștiguri în autoturisme, prin trageri la sorţi trimestriale, iar 2% în numerar. La tragerile la sorţi participau cecurile cu un sold de minimum 5.000 lei, provenit din depuneri anterioare trimestrului pentru care se face tragerea la sorţi; în fapt, era un avans pentru primirea respectivului automobil[27].

Procesul de achiziţie a unei „Dacii", indiferent de variantă, era unul anevoios şi deloc ieftin. Preţul unitar pornea de la 70.000 lei[28] şi a ajuns, la finele deceniului opt, până la 95.660 lei (modelul „Dacia 1320" Standard)[29]. La 22 martie 1974 în şedinţa Consiliului Central de Control Muncitoresc al Activităţii Economice şi Sociale s-a discutat situaţia vânzărilor şi preţurile de desfacere a variantei „Dacia 1300". Structura costului respectivului model cuprindea: preţul de cost (43.636 lei), beneficiu (6.594 lei), preţ de producţie (50.230 lei), impozit pe circulaţia mărfurilor (13.352 lei), preţ de livrare (63.582 lei), adaos comercial (4.058 lei), taxe termen de garanţie (600 lei); asigurare ADAS (1.760 lei); valoare totală: 70.000 lei.

Din analiza efectuată a rezultat că desfacerea autoturismelor era nesatisfăcătoare, inclusiv la vânzarea în rate, din cauza preţului ridicat al produsului; în plus, tipuri similare din import erau mai ieftine şi aveau unele opţiuni, cum ar fi: „Moskvich 412" cu aparat radio (1357 cm³, 50 cp, 5 locuri) 59.500 lei faţă de „Dacia 1300", fără aparat radio (1289 cm³, 54 cp, 5 locuri), 70.000 lei[30]. Optimizarea activităţii, creşterea volumului vânzărilor şi reducerea cheltuielilor era posibilă prin reducerea preţurilor, astfel, de la 70.000 lei/buc. până la 55.000 lei/buc. (rentabilitate de 14,6% şi un impozit pe circulaţia mărfurilor de de 5 %) şi desfacerea prin lor prin unităţile „service" ale întreprinderii. Propunerea a fost trimisă conducătorului statului, Nicolae Ceauşescu, iar răspunsul a fost univoc: „**NU** este indicat să reducem preţurile"[31].

În pofida preţului destul de mare, cererea pentru „Dacia 1300" a fost din ce în ce mai semnificativă, în special în anii '80. Impresiile şi experienţele proprietarilor de „Dacii 1300" noi sau „ARO" au fost consemnate în multe articole publicate în presa post-comunistă ori pe forumurile din mediul virtual. Dintre cele mai savuroase sau cele mai pertinente reţinem câteva exemple:

- „…pentru o Dacie de culoare roşie trebuia sa bagi nişte bani în buzunarul cuiva de ici-colo, care sa pună o vorbă bună, şi întreaga serie de 50 de maşini să iasă de

[26] Abel Dărăban, *Caleidoscop informativ cetățenesc*, Bucureşti, Editura Ceres, 1986, p. 134.
[27] *Ibidem*, p. 21.
[28] Hotărârea Consiliului de Miniştri al RSR nr. 958/10 iulie 1970 publicată în „Buletinul Oficial", nr. 87/20 iulie 1970, p. 707.
[29] ANIC, CC al PCR-Secţia Economică, dosar nr. 114/1988, f. 5v.
[30] *Ibidem*, dosar nr. 10/1974, f. 8.
[31] *Ibidem*, f. 7.

culoarea pe care o doreai tu", povesteşte Laurenţiu Cristea (56 de ani). Băbeanu Cornel, (46 de ani) descrie cam în acelaşi fel filierele care „te ajutau, pentru o sumă modică, să îţi iei maşina pe care o doreai… La IDMS te duceai si îţi aşteptai rândul. Până să ajungă la tine vorbeai cu diverşi tipi. De la cel care băga benzina în rezervor, pentru că îţi punea numai un litru-doi, până la cel mai apropiat PECO, si până la băieţii care aduceau maşinile din parcul auto. N-aveai voie acolo să vezi maşinile. Puteai să ceri ce culoare voiai la maşină; ţi se spunea că nu au, sau că sunt rezervate, sau că au probleme cu motorul. Atunci fie că te întâmpina cineva care ştia toate demersurile pe acolo şi vorbea cu cine trebuie, fie te duceai după unul din băieţii ăia şi îi băgai şi tu, acolo, ceva în buzunar"[32];

- Sandu Ionete, Bucureşti: „atunci când m-am prezentat să ridic maşina de la IDMS din Valea Cascadelor, m-am simţit la fel de emoţionat ca la nuntă, ba chiar purtam costumul de ginerică. Ţin minte că am ajuns de dimineaţă, să nu ia altul înainte, fiindcă auzisem că la final de program trebuia să iei ce îţi dădeau ei, neavând de unde alege. Cu toată graba mea, în acea zi de marţi, trei ceasuri rele din 1983, am avut de ales între trei maşini. Prima roşie, a doua roşie şi a treia, evident, tot roşie! Singura veste bună era aceea că toate trei erau „hibrid", adică nici 1300, nici 1310, ci un fel de model de tranziţie care pe loc m-a bucurat, dar care mi-a scos peri albi de câte ori am fost în Service cu ea"[33].

- Constantin Stroe, director la Întreprinderea de Automobile „Dacia", referitor la modelele cu dedicaţie pentru nomenclatură sau cei cu relaţii, declara: „M-am interesat cine a lansat ideea asta şi e vorba tot de băieţii politici, cei din sistemul de informaţii care trebuiau să se pună bine cu şefii de la Bucureşti: «Lăsaţi tovarăşu, că vă urmăresc eu maşina», şi ăla psihologic trăia cu impresia că i se face o maşină mai bună decât una de serie. Mai mult, marea majoritate a maşinilor urmărite au primit de la muncitori accidente din astea invizibile, împunsături de şurubelniţe pe dedesubt prin locuri ascunse, încât mi-ar fi ruşine ca inginer să spun că o maşină urmărită pe bandă de cineva anume este mai bună decât cea prevăzută în caietul de sarcini"[34].

- Marinică Fologea, fost vicepreşedinte administrativ „ARO": „Un <<ARO>> cu îmbunătăţiri care costa oficial 100.000 de lei se vindea atunci, cu comisioanele aferente, şi cu 400-450.000 de lei. Nu cumpăra oricine pe vremea lui Ceauşescu „ARO". Trebuia să fii destul de tare, să ai aprobări de la Ana Mureşan, ministrul Comerţului. Se stătea la coadă, se făceau repartiţii la nivel de minister"[35].

Industria de autoturisme în vizorul Securităţii

Departamentul Securităţii Statului (DSS) a supravegheat activităţile întreprinderilor de autoturisme („ARO", „Dacia", „Oltcit") şi a surprins în detaliu

[32] „Evenimentul Zilei", 19 septembrie 2004; http://forum.softpedia.com/topic/233647-dacia-1310/, accesat la 5 martie 2014.

[33] http://www.evz.ro/detalii/stiri/amintiri-din-epoca-de-aur-prima-dacie-prima-teapa-o-mai-simt-si-acum-1023043.html, 11 Februarie 2013, accesat la 5 martie 2014.

[34] http://www.gandul.info/reportaj/dacia-ultimul-deceniu-de-comunism-si-primul-de-capitalism-5258519, 4 ianuarie 2010, accesat la 5 martie 2014.

[35] adevarul.ro/news/societate/dosar-fabrici-uzine-vile-ruine-1_50aca1187c42d5a663872882/index.html, 7 februarie 2011, accesat la 5 martie 2014.

procesul de producţie, planurile de desfacere şi deficienţele din respectivul domeniu. Informările adresate direcţiilor centrale sau organelor de partid evidenţiază mecanismele funcţionale ale industriei de profil.

Serviciile II (contrainformaţii economice) din cadrul Inspectoratelor Judeţene de Securitate Dolj şi Argeş, în conformitate cu atribuţiile şi sarcinile fixate, au colectat o serie de date referitoare la stările de facto existente la cele două unităţi (Întreprinderea de Autoturisme „Dacia" şi „ARO" Câmpulung Muscel) pe parcursul a peste trei decenii (1968-1989). Deschiderea dosarului de obiectiv „Întreprinderea de Autoturisme Piteşti" (13 volume cuprinzând note, procese verbale, adrese, referate, fotografii, studii) a conturat o imagine de ansamblu asupra evoluţiei entităţii respective, dar, în linii generale, şi a întregului sector al construcţiilor de maşini.

Dosarele de obiectiv au fost completate de dosarele de urmărire informativă (DUI), precum şi cele de reţea (informatorii structurilor informative) sau penale (persoanele anchetate, judecate şi/sau condamnate pentru diverse delicte). Urmărirea informativă era focusată pe anumite persoane sau grupuri de indivizi încadraţi la uzinele auto şi care, prin acţiunile lor, au produs o serie de disfuncţionalităţi (calitatea necorespunzătoare a unor autoturisme, probleme intervenite în sistemul de aprovizionare cu materii prime, defecţiunile constatate la piesele de schimb, deficienţele apărute în exportul de automobile).

O analiză sintetică a sarcinilor de plan de către ofiţerii ce deserveau pe linie de securitate „IA" Piteşti, „ARO" sau Societatea Mixtă „Oltcit", presupunea atingerea următoarelor obiective: preveniri (calitatea necorespunzătoare a unor repere), deschideri DUI, recrutări, introducerea reţelei informative în case conspirative, analiza reţelei informative, prelucrări contrainformative, semnalarea stărilor de spirit, remiterea de informări la organele de Miliţie; efectuarea de controale în obiectivele economice[36].

Situaţia exporturilor a devenit delicată, în anii '80, pe fondul plângerilor crescânde asupra calităţii autoturismelor; o mulţime de adrese trimise producătorilor români menţionau o serie de probleme la turismele autohtone. Sesizările se refereau la următoarele aspecte:

- gama „Dacia": defecţiuni la sistemul electric şi la sistemul de frânare; scurgeri lichide (răcire, uleiuri, rezervoare); vopsire şi retuşuri de proastă calitate; oxidarea elementelor de caroserie şi a elementelor cromate; zgomot la cutiile de viteze, diferenţial şi motor; acumulatori descărcaţi;
- gama „ARO": defecţiuni la motoarele diesel „L 27"; consum sporit de ulei de motor cauzat de uzura prematură; instalaţii electrice parţial nefuncţionale; defecţiuni pompe injecţie; scurgeri ulei de motor, cutii viteze şi diferenţial;
- la gama componentelor, reclamaţiile se refereau în principal la jenţile auto produse de Fabrica de la Drăgăşani, subordonată „CIA" Piteşti şi exportate în SUA. Reclamaţiile fuseseră expediate de la dealerii din Grecia, Anglia, Canada, Italia, Belgia, Ungaria, Columbia, Iordania şi RDG. Deşi majoritatea acestora au fost remediate, în perioada pregătirii pentru vânzare sau de garanţie, s-au pierdut contracte şi s-a creat o publicitate negativă la adresa autoturismelor provenite din România[37].

[36] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 883, vol. 3, ff. 165-166.
[37] *Ibidem*, dosar nr. 8918, vol. 51, f. 224.

Aşadar, pericolul pierderii unor pieţe de desfacere a necesitat adoptarea unor măsuri imediate de relansare şi promovare a exportului; pe acest fond, structurile informative au primit sarcini suplimentare. Acţiunile Securităţii vizau:
- contractele şi discuţiile preliminare, de prospectare a unor pieţe sau firme erau luate în control de serviciile de informaţii (cunoaşterea partenerilor de afaceri, potenţialul comercial şi financiar, trăsăturile de caracter, atitudinea faţă de statul român şi obiectivele urmărite); organizarea tratativelor şi a acţiunilor protocolare (introducerea unor surse în delegaţiile de negociatori; mărirea volumului de export; stingerea amiabilă a unor divergenţe, îmbunătăţirea condiţiilor de plată);
- intensificarea activităţilor referitoare la sporirea calităţii autoturismelor prin cunoaşterea mai aprofundată a problemelor rezultate în procesul tehnologic şi faţă de specificaţia contractuală (fluxul de producţie, control, recepţie, expediţie sau cu alte sarcini pe linie de export);
- executarea unui control de securitate permanent în rândul comercianţilor şi iniţierea unor acţiuni pentru neutralizarea celor semnalaţi cu preocupări de a culege date şi informaţii de natură să prejudicieze interesele economice[38].

Delegaţiile externe erau atent monitorizate, iar obţinerea datelor din intimitatea grupului era asigurată de folosirea mijloacelor specifice (percheziţii secrete, instalarea de tehnică operativă, dirijarea surselor informative). Supravegherea străinilor era motivată din următoarele motive: suspiciuni de spionaj economic, culegerea de date despre problema respectării drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor români, înşelarea părţii române prin neplata autoturismelor trimise la export. A doua cauză era exemplificată de cazul comerciantului iordanian „Dinu", preşedintele firmei „Imex Corporation", luat în lucru prin DUI la data de 18 octombrie 1984. Acesta a încercat de mai multe ori să preia autoturismele „Dacia", fără respectarea condiţiilor contractuale, ultima dată în 1984, pretinzând pentru importul a 100 autoturisme un acreditiv negarantat de banca iordaniană; de altfel, avea o restanţă de 34.000 dolari, reprezentând contravaloarea a 10 autoturisme „Dacia" exportate în 1982 şi piesele de schimb aferente. În cadrul urmăririi informative a lui „Dinu" s-a stabilit că, pe lângă amăgirea producătorilor români, voia să obţină repartiţie pentru un apartament în Piteşti, sediul viitoarei reprezentanţe, şi aranjarea unei căsătorii a fiului său, aflat la studii în România, pentru obţinerea cetăţeniei române[39].

Totodată, prin folosirea mijloacelor muncii de securitate, s-au constatat preocupările străinilor de a culege de date şi informaţii referitoare la aspectele de viaţă socială şi politică; obţinerea de informaţii secrete cu privire la producţia de export, capacităţi disponibile şi posibilităţi de pătrundere pe piaţa internaţională; „ademenirea" salariaţilor din sectoarele de comerţ exterior cu diverse atenţii şi cadouri în schimbul furnizării unor informaţii confidenţiale[40].

Un alt obiectiv al Securităţii era să-şi facă simţită prezenţa în vegherea fluxului de producţie, de la semnalarea problemelor de fabricaţie până la prevenirea unor acte de sabotaj. De altfel, în cadrul „I.A." Piteşti se manifestau o serie de abuzuri şi nereguli

---

[38] *Ibidem*, f. 249.
[39] *Ibidem*, f. 327 (f/v).
[40] *Ibidem*, f. 328v.

comise de către unii angajaţi. În schimbul unor avantaje materiale, unii angajaţi din cadrul secţiei Presaj, introduceau tablă mai groasă faţă de cea prevăzută de documentaţie (0,9 mm faţă de 0,7 mm) ceea ce contribuia la uzura prematură a matriţelor şi suprasolicitarea preselor. O îndeletnicire de bază era sustragerea de piese fie din secţiile de prelucrare, fie din secţia montaj, sau pur şi simplu se descompletau unele autoturisme. Aceste sustrageri au culminat cu „tentativa de sustragere a unui motor complet având şi cutia de viteze montată, de către şeful secţiei. Motorul a fost descoperit de pază într-un autocamion ce transporta deşeuri în momentul când se intenţiona scoaterea pe poartă. În final nu s-a luat nici o măsură deoarece s-a motivat că acest act a fost întreprins pentru verificarea vigilenţei personalului de pază”[41].

În cadrul activităţilor referitoare la prevenirea livrării la export de mărfuri necorespunzătoare calitativ, lucrătorii structurilor informative au obţinut date că unele loturi de autoturisme „Dacia” şi „Aro” prezentau diferite defecte de fabricaţie. Aceste neajunsuri au fost puse în discuţia colectivelor de muncă, iar persoanele direct răspunzătoare – 28 la „IA” Piteşti şi 16 la „IA ARO” au fost sancţionate administrativ cu reducerea retribuţiei cu 10%, timp de două-trei luni. Totodată, organele de informaţii au intervenit la trei unităţi colaboratoare ale „IA” Piteşti pentru livrarea unor repere de calitate în vederea respectării unor contracte de export (vopsea de la Întreprinderea „Policolor” Bucureşti, oţel OLT 65-15 X 3 produs la „Combinatul de Oţeluri Speciale Târgovişte” şi cămăşi pentru motor turnate la „Combinatul de articole tehnice din cauciuc Piteşti”)[42].

Stările de spirit ale personalului respectivelor unităţi economice era un indicator suplimentar pentru situaţia economico-financiară; în multe rânduri, lipsa pieselor de schimb sau calitatea precară a componentelor livrate de furnizori, defectarea unor maşini şi scule, imposibilitatea respectării tehnologiei de fabricaţie cauzau întârzieri majore în producţie. Pierderile trebuia acoperite fie din alocarea de resurse bugetare suplimentare, fie din reduceri salariale sau concedieri de personal. Despre situaţia financiară delicată şi perspectivele sumbre relatau o serie de angajaţi, în scrisorile trimise rudelor, şi reţinem:

- Ionescu Alexandru din Mioveni: „serviciul la noi, cu situaţia economică actuală a devenit nesigur de la o zi la alta […] salariile la compartimentele TESA ale uzinei au fost diminuate pentru plan cu 13,8 % şi nici nu avem mari renunţări atât la produsele uzinei vechi cât şi ale „Dacia”, plus problema importurilor de oţeluri şi piese”;
- Matei Maria din Piteşti: „eu nu am mai lucrat să mai iau bani de la 1 februarie 1981, că au plecat două linii de maşini la Topoloveni cu o parte din muncitori […] am rămas restul de oameni, daţi disponibili la personal”;

Enăchescu Adi din Colibaşi: „… pe la uzină s-a strâns situaţia. Trebuie să dea afară 4.000 muncitori […] S-au scos aproape toate autobuzele de pe rutele de peste 50 km, le scoate şi pe cele care trec de 30 km, şi iarăşi o să plece muncitori din uzină”[43].

Reţinerile băneşti din drepturile salariale au fost frecvente în ultima decadă comunistă; iniţial, doar personalului TESA (cca 2.000) li se opreau între 300-1.000

[41] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 883, vol. 3, f. 129.
[42] *Ibidem*, dosar nr. 8918, vol. 51, f. 214.
[43] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 702, f. 29.

lei/lună pentru neîndeplinirea sarcinilor de plan; ulterior, măsura s-a extins la toţi angajaţii (pe baza deciziilor de imputare privind lipsa pieselor la inventar ori sustragerea lor din autoturismele scoase din montaj), astfel încât, s-au recuperat 865.660,9 lei (decizia nr. 500/1983) şi 448.500 lei (decizia nr. 1465/1984)[44]. La Societatea mixtă „Oltcit" Craiova se estima că, la începutul lunii august 1989, 2.249 muncitori direct productivi urmau să primească numai 54,6% din retribuţia aferentă lunii iulie, iar pentru alţi 1.426 salariaţi nu era asigurată retribuţia din cauza inexistenţei lichidităţilor[45].

Temerile pentru pierderea locurilor de muncă erau cvasi-generale şi unele s-au adeverit; astfel, la societatea „Oltcit", 806 persoane au fost detaşate la alte unităţi ori au primit preaviz de desfacere a contractului de muncă, urmând ca aceeaşi măsură să aplice în cazul altor 1.600 de salariaţi. Pe acest fond mulţi nu se preocupau de realizarea sarcinilor de serviciu, solicitau învoiri pentru a-şi găsi noi locuri de muncă, iar calitatea lucrărilor executate nu era corespunzătoare[46].

O colaborare echivocă: „Oltcit"

Societatea mixtă româno-franceză „Oltcit" ar fi trebuit să aducă prestigiu şi venituri financiare substanţiale celor două părţi, însă lucrurile au evoluat pe alte coordonate. Situaţia economico-financiară a societăţii s-a înrăutăţit continuu – pierderile înregistrate însumau circa 6 miliarde franci francezi (3 mai 1985) –, iar integrarea autoturismului cu componente 100 % româneşti era imposibilă[47].

Capitalul social redus a necesitat angajarea de credite mari, la care dobânzile au crescut ameţitor; în plus, cheltuielile financiare suplimentare conjugate cu consecinţele întârzierii producţiei şi a integrării în România cu peste doi ani (majorare a cheltuielilor de punere în funcţiune cu 187 milioane franci francezi) au produs influenţe negative asupra întreprinderii, incapabilă să plătească ratele şi dobânzile bancare[48]. În studiul de fezabilitate din 1979 nu erau prevăzute plăţi pentru dobânzile la creditele contractate; în plus, colecţiile de piese şi materiale cumpărate din Franţa s-au scumpit semnificativ, printr-o decizie unilaterală a producătorului francez. Totodată, „Citröen" a anunţat că nu mai achiziţiona autoturisme la preţurile de vânzare stabilite în contract, ci la preţul zilei. Deşi pe pieţele occidentale automobilul se ieftinea, în România s-a cerut creşterea costului de achiziţie cu până la 45%, iar respectivele măsuri au agravat şi mai mult situaţia „Oltcit"[49].

Deoarece la nivel de întreprinderi, centrale şi ministere nu s-a urmărit asigurarea capacităţilor de fabricare a pieselor şi materialelor şi livrarea lor în cantităţile şi de calitatea cerută, producţia a fost limitată (planurile au fost constant reduse). Lipsa de piese şi materiale a determinat nerespectarea programelor de livrare şi a dezorganizat activitatea întreprinderii; în anumite perioade, mai frecvent între 1-15 ale lunii, fabricaţia era practic oprită. În ianuarie 1983, ca urmare a lipsei de piese, colecţii CKD din Franţa

[44] *Ibidem*, dosar nr. 691, f. 199.
[45] *Ibidem*, dosar nr. 13.846, vol. 69, f. 321.
[46] *Ibidem*, vol. 70, f. 263.
[47] *Ibidem*, vol. 69, f. 291.
[48] *Ibidem*, f. 294.
[49] *Ibidem*, dosar nr. 13.846, vol. 68, f. 166 (f/v).

şi din ţară, a fost întreruptă activitatea de producţie, acordându-se concedii de odihnă, însă şi fără plată, unui număr de 2.342 persoane din totalul de 2.937 angajaţi[50].

Această situaţie, precum şi diminuarea retribuţiei, a stârnit valuri de nemulţumiri şi exista posibilitatea declanşării unor acţiuni de protest; reacţia factorilor politici şi ai conducerii unităţii s-au transpus prin noi promisiuni sau reluarea parţială a activităţii.

Colapsul era inevitabil, pe de o parte din cauza constructorului francez (interesat să-şi răscumpere participaţiunea şi să obţină un profit cât mai generos), iar pe de altă parte inactivitatea sau incapacitatea industriei româneşti din anii '80 de a susţine tehnologic producţia, precum şi povara creditelor externe. Prin scrisoarea din 12 aprilie 1988, „Citröen" a denunţat contractul şi a ameninţat cu boicotul în cazul neîntreruperii producţiei. După mai multe contacte s-a ajuns la masa negocierilor, în octombrie 1989, iar rezultatele au fost cuprinse în informarea transmisă CC al PCR, Secţia Economică. Din conţinuturile notei a reieşit că partenerul francez nu mai voia derularea contractului atât din cauza nerespectării clauzelor contractului iniţial (volumul producţiei, asigurarea pieţelor cu autoturismul obiect al contractului, echilibrul financiar), cât şi a continuării integrării „Oltcit", varianta „TA 2 R"; totuşi, constructorul din Hexagon ar fi fost interesat să încheie un nou acord pentru producţia de vehicule total integrate în România[51]. În concluzie, bilanţul colaborării româno-franceze a fost unul dezamăgitor, aşa cum reiese din datele furnizate CC al PCR, şi menţionăm: 61.437 bucăţi trimise în Franţa din 545.000 prevăzute (11,25%), iar pe piaţa internă au fost livrate 44.749 unităţi din 535.000 stabilite în contract, în perioada 1982-31 august 1988[52].

Concluzii

Fascinaţia automobilului cuprinde categorii largi socio-profesionale indiferent de regimul politic, iar dezvoltarea acestui sector economic aduce venituri însemnate la bugetul statului. Un indicator semnificativ e dat de potenţialul pieţei de desfacere, care, la rându-i, e influenţată de posibilităţile financiare ale cumpărătorilor individuali şi de capacităţile de achiziţie ale persoanelor juridice. Pentru societatea românească din anii '60 – '80 autoturismul era un bun cu întrebuinţare îndelungată, ademenitor, însă scump. Cu toate acestea mirajul deţinerii unui autoturism proprietate personală era cvasi-unanim în rândurile populaţiei.

Un alt aspect ce trebuie reţinut e disponibilitatea statului pentru dezvoltarea sectorului construcţiilor de maşini, în speţă automobile. Pornind de la acest deziderat, prin planurile economice centralizate, s-au alocat sume consistente pentru investiţii, cumpărarea de licenţe, integrarea componentelor auto în industria românească, creşterea producţiei şi, cel mai important, obţinerea şi extinderea pieţelor de desfacere externe. Colaborările cu constructorii occidentali au adus recunoaştere, calitate şi comenzi pentru autoturismele produse la Piteşti sau Craiova; de asemenea, capacităţile corpului ingineresc autohton s-au probat în realizarea autoturismului original românesc „ARO", cu un imens succes internaţional (de altfel, în anii '80, cca 85% din producţie

[50] *Ibidem*, vol. 69, f. 192.
[51] ANIC, CC al PCR-Secţia Economică, dosar nr. 495/1989, f. 1.
[52] *Ibidem*, dosar nr. 626/1988, f. 22.

era exportată). Populaţia sedusă de binefacerile automobilului a apelat la diverse strategii de economisire şi împrumut pentru cumpărarea unuia; de altfel, relaţia proprietar – autoturism era una specială, de la diminutive de genul „Roşcata", „Roşcăţica" până la „tunatul" maşinii (eleroane, aripioară, bandă de cauciuc aplicată pe uşi, boxe auto din import, volane îmbrăcate în piele) sau rezolvarea diverselor probleme tehnice sub sintagma "Dă-i drumu', că merge şi aşa!".

Pe ansamblu, implementarea şi dezvoltarea industriei auto româneşti a produs o serie de efecte benefice şi reţinem: crearea de noi platforme industriale, asigurarea de locuri de muncă, profesionalizarea salariaţilor, dezvoltarea „industriei pe orizontală" (înfiinţarea de unităţi producătoare de piese, echipamente pentru autoturismele autohtone), extinderea serviciilor conexe, contribuţii la urbanizarea teritorială.

Discursul propagandistic s-a bazat pe capitalul de imagine pozitiv adus de exporturile automobilelor, în special în anii '70; dincolo de registrul politic, autoturismele „Dacia" şi „ARO" reprezintă nişte mărci consacrate care au contribuit la ceea ce se numeşte „brand" de ţară.

Securitatea Statului, prin acţiunile sale, a evidenţiat aspectele de ordin negativ, de la procesul de fabricaţie până la cel de desfacere; cu toate acestea informările, concluziile şi recomandările au influenţat într-o măsură variabilă rezultatele economice. Din seria disfuncţionalităţilor ivite pe parcursul ultimului deceniu comunist, cu efecte negative grave, menţionăm: întocmirea de planuri de producţie nerealiste (mărite constant şi raportate ca îndeplinite, deşi rezultatele erau net inferioare), plata datoriilor externe a contribuit la scăderea importurilor de materie primă pentru realizarea diverselor componente auto (înlocuirea cu produse de calitate îndoielnică), defecţiuni la automobilele trimise în străinătate, diminuarea randamentului fabricilor şi creşterea cheltuielilor de producţie şi salarizare (reparaţii, garanţii suplimentare, degradare autoturisme), acumularea de pierderi financiare, formarea unor relaţii clientelare la achiziţionarea autoturismelor.

Industria constructoare de autoturisme din anii comunismului, şi nu numai, a fost dominată de ispita câştigului financiar de pe urma vânzării automobilelor, seducerea populaţiei cu mijloace de deplasare moderne şi confortabile şi implementarea noilor tehnologii; dereglările apărute pe parcurs aparţin în principal factorului politic (acordarea sau reducerea de fonduri băneşti, optica asupra evoluţiilor economico-sociale interne şi respectarea angajamentelor financiare internaţionale) şi, în plan secund, capitalului uman implicat în industria respectivă (directori, maiştri, muncitori, cercetători).

III. Sistemul totalitar comunist: aspecte ideologice, culturale şi sociale

Alina **ILINCA**
Liviu Marius **BEJENARU**

Infernul marilor epurări şi problema mărturisirilor din procesele staliniste de la Moscova şi din democraţiile populare

The Inferno of Intensive Purges and the Issue of Confessions in Stalin's Show Trials in Moscow and Popular Democracies

In order to ensure a cohesion policy in the 20th century, the communist regimes invoked the existence of a conspiracy against them. An example would be the launch of the Great Terror in the Soviet Union. The trials had the purpose of eliminating Stalin's real or imaginary opponents, but they also had pedagogical implications, as Annie Kriegel stated, functioning as mechanisms for social prevention.

The most striking side of the trials resided in the fact that the victims were forced to confess their "crimes". Torture was used to force confessions. Besides, the defendants' desire to protect their families or faith in the infallibility of the Party also determined them to take that step. Show trials, accusations, self-incriminations and public repentance were meant to prove the existence of a vast conspiracy against the whole society and to call for increased vigilance. Therefore the victims of Stalin's "second revolution" were forced to become accomplices to their own destruction, thus celebrating the victory of the regime.

Political repression in Eastern Europe was based on the same techniques used in the Moscow trials, such as torture, suggestions and dialectical arguments, which led to a moral defeat of the victims and instilled a sense of "objective guilt" by magnifying the consequences of some minor mistakes and enhancing the idea of sacrifice for the Party. Thus the defendants were encouraged to be loyal to the Party even if they were victims of the most abominable slanders and were facing death. All these aspects have been underlined in Arthur Koester's novel "Darkness at Noon".

Etichete: stalinism, comunism, procese spectacol, epurări, mărturisiri.
Keywords: Stalinism, communism, show trials, purge, confessions.

„Erau prea tare prinşi în plasa propriului lor trecut, în plasa de păianjen pe care singuri şi-o ţesuseră, conform legilor propriei lor etici încâlcite şi propriei lor logici întortocheate; toţi erau vinovaţi, deşi nu de acele fapte de care se acuzau ei înşişi. Ieşirea lor din scenă se petrecea în conformitate strictă cu regulile ciudatului lor joc. Publicul nu aştepta de la ei cântece de lebădă. Trebuiau să acţioneze după carte şi rolul lor era urletul lupilor în noapte".

Arthur Koestler, *Întuneric la amiază*

„Nimic nu e mai caracteristic pentru mişcările totalitare în general, şi pentru faima de care se bucură liderii lor în particular", observa Hannah Arendt, „decât uimitoarea repeziciune cu care ei sunt uitaţi şi surprinzătoarea uşurinţă cu care pot fi înlocuiţi"[1].

Încă din 1903, în lucrarea *Ce-i de făcut?*, Lenin a formulat regulile unui partid de tip nou, care trebuia să ajungă la putere în Rusia pe cale violentă. Partidul conceput trebuia să cuprindă un număr restrâns de persoane, Lenin arătând că o organizaţie de revoluţionari trebuia, în primul rând, să aibă în componenţa ei oameni a căror profesiune o constituie activitatea revoluţionară, unul din principalele lui argumente fiind acela că este „mult mai greu să găseşti o duzină de oameni inteligenţi, decât o sută de proşti". Prin „oameni inteligenţi", Lenin înţelegea revoluţionarii de profesie[2].

Această organizaţie revoluţionară trebuia să aducă oameni din toate păturile societăţii, criteriul de selecţie fiind schimbat, în sensul că s-a trecut de la apartenenţa de clasă, pe care punea accentul Marx, la dobândirea conştiinţei revoluţionare, pe care o propovăduia Lenin. Pentru liderul bolşevic, conştiinţa revoluţionară era un produs al cunoaşterii teoretice, iar mişcarea revoluţionară un produs al organizării politice, trăsătura distinctivă a membrilor de partid fiind aceea că ei nu reprezentau nici o clasă[3]. Devoţiunea lor se manifesta faţă de partid, iar loialitatea ultimă, testul supremei încercări, îi aparţinea, de asemenea, acestuia[4]. În acest sens, Troţki afirma în 1924: „Nici unul din noi nu doreşte sau nu este în stare să pună în discuţie voinţa partidului. Este clar că partidul are întotdeauna dreptate. Noi putem avea dreptate numai cu partidul şi prin el, căci istoria nu a prevăzut o altă cale de a nu greşi. Englezii obişnuiesc să spună: «Ţara mea, bună sau rea»; indiferent că greşeşte sau are dreptate, ea este ţara mea. Noi avem o justificare istorică mult mai bună când afirmăm, indiferent dacă are dreptate sau greşeşte în unele cazuri individuale, acesta este partidul meu. Iar dacă partidul adoptă o decizie pe care unul sau altul dintre noi o consideră incorectă, vom spune: corect sau greşit, acesta este partidul meu, iar eu voi suporta până la capăt consecinţele acestei decizii"[5]. De asemenea, unui membru de partid, chiar şi viaţa personală înceta să-i mai aparţină din momentul în care acesta intra în rândurile comuniştilor; dacă se dovedea

[1] Hannah Arendt, *Originile totalitarismului,* Humanitas, Bucureşti 1994, p. 403.
[2] Dmitri Volkogonov, *Lenin. O nouă biografie*, Editura Orizonturi – Lider, Bucureşti, f. a., p. 96.
[3] Samuel P. Huntington, *Ordinea politică a societăţilor în schimbare,* Polirom, Iaşi, 1999, p. 291.
[4] *Ibidem*, p. 292.
[5] Cit. în Robert Conquest, *Marea Teroare. O reevaluare*, Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 142.

nedemn, trebuia admonestat de tovarăşii săi şi, în cazul în care nu se îndrepta, era lipsit de numele onorabil de comunist[6].

Pentru criticii revoluţiei ruse, leninismul nu era marxism sută la sută, ci o formă de iacobinism revoluţionar sau de blanquism insurecţional. Revoluţia din octombrie 1917 nu reprezenta decât o tactică bine pusă la punct de a cuceri puterea politică prin forţă, cu alte cuvinte un puci reuşit. Genialitatea lui Lenin a constat însă, după cum sublinia istoricul american Martin Malia, în faptul că partidul bolşevic era, în acelaşi timp, o elită de conspiratori, dar şi un instrument de mobilizare a maselor[7].

Explicarea istoriei omenirii prin lupta de clasă o găsim încă din debutul *Manifestului Partidului Comunist*, lucrare apărută în 1848. Pentru bolşevism, lupta de clasă reprezenta, de asemenea, principiul esenţial al doctrinei politice, dar, în absenţa proletariatului, aceasta a devenit o luptă politico-militară a partidului-stat împotriva tuturor celor care i se împotriveau, contra realităţii în ultimă instanţă[8]. Dictatura proletariatului – termen folosit de Marx pentru a indica perioada imediat următoare revoluţiei proletare, când clasa muncitoare, folosind puterea de stat, îi va lichida pe exploatatori şi va crea o economie socialistă – va deveni, în concepţia leninistă, dictatura Partidului Comunist asupra întregii societăţi. Convins de faptul că iacobinii au pierdut puterea deoarece nu au ghilotinat destulă lume, iar Comuna din Paris a fost înfrântă deoarece nu şi-a împuşcat toţi duşmanii, Lenin a instituit teroarea în masă, care nu numai că a devenit o armă redutabilă împotriva oponenţilor, dar şi un mijloc administrativ pentru rezolvarea tuturor problemelor politice.

După apariţia Partidului Bolşevic, Lenin a adăugat un principiu, conform căruia amoralul era moral, dacă se subordona interesului partidului, şi care a influenţat gândirea comuniştilor de pretutindeni. Înfiinţând CEKA[9], poliţia politică a regimului, după ce a ajuns la putere, Lenin a introdus un alt principiu al vieţii de partid, cel al intoleranţei, doctrina leninistă îmbrăcând mantia agentului de poliţie[10].

Revoluţia din octombrie a creat procedeul folosirii permanente a forţei de către Partid pe tot parcursul edificării socialismului. Primatul statului în raport nu doar cu cetăţeanul, ci cu însăşi fiinţa umană (cele mai mici abateri de natură administrativă care intrau în componenţa sistemului de organizare a întreprinderilor şi instituţiilor au devenit infracţiuni de drept comun sau cu caracter special, contra securităţii statului), a făcut necesară elaborarea unor norme şi reglementări cu caracter mai curând politic decât juridic. „Duşmanii poporului", ca şi „duşmanii de clasă", împotriva cărora trebuiau să lupte bolşevicii, îi presupuneau atât pe duşmanii „obiectivi", cât şi pe cei „subiectivi", adică „elemente ostile" şi „periculoase", care, prin ceea ce făceau şi prin ceea ce intenţionau erau ostili puterii comuniste şi pregătiţi să o înfrunte[11]. Definiţia

[6] Adam B. Ulam, *Bolşevicii. Triumful comunismului în Rusia. O istorie intelectuală*, Corint, Bucureşti, 2009, p. 539.
[7] Martin Malia, *La tragédie soviétique. Histoire du socialisme en Russie, 1917-1991*, Éditions du Seuil, Paris, 1995, p. 111.
[8] *Ibidem*, p. 113.
[9] Comisia Extraordinară Panrusă pentru Combaterea Contrarevoluţiei, Speculei, Sabotajului şi Abuzului în Serviciu de pe lângă Consiliului Comisarilor Poporului.
[10] Dmitri Volkogonov, *op. cit.*, p. 32.
[11] Dominique Colas, *Genealogia fanatismului şi a societăţii civile*, Nemira, Bucureşti, 1998, p. 329.

dată de Lenin duşmanilor puterii sovietice era atât de largă, încât echivala cu a considera ca atare pe oricine era arestat de poliţie. „Război pe viaţă şi pe moarte împotriva bogătaşilor şi întreţinuţilor lor, împotriva intelectualilor burghezi, război pungaşilor, trântorilor şi huliganilor”. În conformitate cu acest text din 27 decembrie 1917, totalitatea populaţiei putea fi plasată fie sub denumirea de bogătaşi şi intelectuali burghezi (vechea societate civilă), fie sub cea de pungaşi, trântori şi huligani (partea poporului care nu se preta la evidenţă şi control)[12]. Astfel, conform lui Carl Schmitt, distincţia specifică regimurilor comuniste era deosebirea dintre prieten şi inamic, dintre „noi” şi „ei”[13].

Această atitudine a lui Lenin provenea dintr-o anumită cultură politică sau din ceea ce Kennet Jowitt considera a fi un set de convingeri şi sentimente ce determină atitudini şi comportamente ce se constituie într-o consecinţă şi, în acelaşi timp, un răspuns la antecedentele fostei experienţe şi identităţi[14]. Din acest punct de vedere, cultura politică a bolşevicilor provenea din natura dublei existenţe a partidului în perioada ţaristă: una la suprafaţă şi alta subterană, unde se luau deciziile şi erau împărtăşite secretele[15]. Odată ajuns la putere, Lenin a practicat aceleaşi metode, trăgând o linie despărţitoare între iniţiaţi, anturajul său şi restul societăţii[16]. În acelaşi timp, perioada războiului civil şi-a pus amprenta pe cultura politică a bolşevicilor, care avea să se bazeze de acum înainte pe „campanii” şi „mobilizări”[17], făcând ca nu puţini membri de partid să se arătate îngrijoraţi că partidul comunist părea să se fi transformat dintr-un partid muncitoresc într-un partid războinic de soldaţi[18]. Chiar şi conducerea centralizată a economiei care a dirijat industrializarea forţată din Uniunea Sovietică se realiza prin „planuri”, fiind mai aproape de o operaţie militară decât de o întreprindere economică[19].

Suprimarea grupărilor politice şi a publicaţiilor ostile bolşevicilor nu a eliminat deosebirile de vederi, ci le-a mutat centrul de greutate în chiar interiorul partidului. Astfel, liderii se vedeau puşi în faţa unei dileme: fie să sacrifice unitatea şi avantajele ce

---

[12] Alain Besançon, *Originile intelectuale ale leninismului,* Humanitas, Bucureşti, 1993, p. 252. A se vedea şi Stéphane Courtois, *Comunism și totalitarism*, Polirom, Iaşi, 2011, p. 197.

[13] *Apud* Dominique Colas, *op. cit.*, p. 327.

[14] Kennet Jowitt, *An organizational approach to the study of political culture in Marxism-Leninism systems*, în „The American Political Science Review”, vol. 68, nr. 3/september 1974, pp. 1171-1191.

[15] Referindu-se la domnia ţarului Nicolae I, unul din revoluţionarii afiliaţi cercului Petrașevschi făcea următoarea remarcă: „În Rusia totul este secret sau fals şi de aceea nu poţi avea informaţii de încredere despre nimic…Politica guvernului este să ţină multe lucruri secrete ori să mintă în legătură cu ele…Sclavii încearcă, de bunăvoie sau nu, să anticipeze dorinţele opresorilor lor. Pornind de aici, tendinţa spre secrete şi spre minciună a devenit un obicei pentru noi” (*Apud* Adam B. Ulam, *Bolșevicii. Triumful comunismului în Rusia. O istorie intelectuală și politică*, Corint, Bucureşti, 2009, p. 53 şi urm.).

[16] Stelian Tănase, *Clienții lu' tanti Varvara. Istorii clandestine*, Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 8.

[17] Nicolas Werth, *Istoria Uniunii Sovietice. De la Lenin la Stalin (1917-1953)*, Corint, Bucureşti, p. 203.

[18] Ernst Nolte, *Războiul civil european, 1917-1945. Național- Socialism și Bolșevism*, Editura Runa, Grupul Editorial Corint, Bucureşti, 2005, p. 284.

[19] Eric Hobsbawn, *Secolul extremelor*, Editura Lider, Bucureşti, f. a., p. 440.

decurgeau din ea, tolerând diferenţele de opinie în interiorul partidului, fie să rişte osificarea organelor sale de conducere şi, prin aceasta, pierderea contactului cu membrii de rând prin interzicerea dizidenţei, atunci când aceasta avea un caracter organizat. Alegând cea de-a doua alternativă, Lenin a creat condiţiile pentru instaurarea regimului stalinist[20]. În felul acesta, rezoluţia adoptată de către Congresul al X-lea al Partidului, rămasă mult timp secretă, autoriza „Comitetul Central să aplice, în toate cazurile de încălcare a disciplinei, de repunere în discuţie sau de tolerare a fracţionismului, toate măsurile necesare, mergând până la excluderea din partid”. Era, după cum se exprima Troţki „extinderea regimului politic al statului în viaţa internă a partidului conducător” (este adevărat, Troţki vedea interzicerea fracţionismului ca pe o măsură excepţională, la care trebuia să se renunţe odată cu ameliorarea situaţiei)[21]. Deosebirea dintre aceşti oponenţi consta în faptul că, pentru Stalin, aceştia erau apropiaţii şi oamenii lui Lenin, precum şi potenţialii săi concurenţi[22].

Trăsătura esenţială a noului regim politic putea fi redusă la unitatea bazată pe disciplină şi acceptarea necondiţionată a deciziilor luate de organele superioare de conducere, a faptului că nu exista alt adevăr decât cel formulat de secretarul general al partidului, subordonând astfel ştiinţa comandamentelor politice[23].

Una din inovaţiile lui Stalin a fost crearea unei autorităţi supreme, încarnată în persoana secretarului general al partidului, care avea în orice moment competenţa de a se pronunţa dacă o idee aparţinea sau nu doctrinei politice a marxismului[24]. În ajunul funeraliilor lui Lenin, Stalin pronunţă, la al II-lea Congres al Sovietelor, discursul funebru, asemănător unei predici religioase, încheiat cu şase jurăminte solemne de credinţă faţă de şeful dispărut. Foarte curând, în interiorul partidului, el vorbeşte ca un cleric altor clerici, atrăgându-le atenţia că, de acum, s-a terminat cu controversele pe marginea textelor lui Marx sau cu disputele doctrinare asupra naturii raporturilor dintre Partid şi clasa muncitoare. Partidul începea să semene tot mai mult cu o preoţime unită în jurul unei Biserici, vorbind, ca şi aceasta, o singură limbă. De aceea, rezoluţiile congreselor pot fi asemănate enciclicelor papale, în timp ce declaraţiile liderilor se situează în acelaşi registru cu pastoralele[25], după cum şi catehismul simplu, dogmatic, la care a redus Stalin marxism-leninismul era ideal pentru prezentarea acestor idei primei generaţii de alfabetizaţi[26]. Disputele dintre lideri, care purtau în jargonul specific denumirea de „lupte fracţioniste”, aminteau de disputele teologice, codificate în acelaşi

---

[20] Richard Pipes, *Scurtă istorie a revoluţiei ruse*, Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 328.
[21] Lev Troţki, *Thermidorul sovietic*, în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11178, f. 276.
[22] Richard Pipes, *op. cit.*, p. 362. Tot la Congresul al X-lea al PC(b) din 1921, Lenin a cerut „să se procedeze la o curăţire a rândurilor partidului, prin excluderea celor „ce se strecuraseră în partid, toţi cei străini de partid: elementele necinstite, birocrate, lipsite de fermitate”, în scopul „îmbunătăţirii componenţei şi a unităţii sale” (*Lenin. Scurtă schiţă biografică*, Editura Politică, Bucureşti, 1967, p. 162).
[23] Georges Labica, *Le marxisme entre science et utopie*, în „Mots”, nr. 1, vol. 35/1993, pp. 19-38.
[24] Leszek Kolakowski, *Main Currents of Marxism. Its origins, growth and dissolution, 3. The Breakdown,* Oxford University Press, New York, 1978, p. 4.
[25] François Furet, *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX,* Humanitas, Bucureşti, p. 145.
[26] Eric Hobsbawn, *op. cit.,* p. 451.

limbaj sub denumirea de „apărarea liniei partidului”[27]. Când Stalin a comparat, în martie 1937, Partidul cu o armată, iar pe cei circa 3-4 mii de înalţi lideri de partid cu corpul generalilor, pe cei 30-40 de mii de cadre medii cu corpul de ofiţeri şi pe cei 100-150 de mii de activişti de partid cu subofiţerii[28], era de la sine înţeles că el se considera conducătorul acestei armate, a cărei conducere nu vroia să o împartă cu nimeni.

Plănuind strivirea vechii gărzi a partidului, Stalin a avut în vedere faptul că, după un timp, fiecare generaţie revoluţionară devenea un obstacol în dezvoltarea ulterioară a ideilor pentru care această generaţie îmbătrânită luptase până atunci. Însuşi Lenin avea obiceiul să spună că revoluţionarii de peste 50 de ani trebuiau să fie trimişi la străbuni[29]. La rândul său, scriitorul Artur Koestler făcea următoarele remarci la adresa vechii gărzi a partidului: „Erau nişte oameni obosiţi. Cu cât ajunseseră mai sus în ierarhie, cu atât erau mai obosiţi. N-am văzut nicăieri altundeva în structura ierarhică superioară a partidului oameni mai obosiţi decât cei din vechea gardă. Nu era numai efectul muncii până la epuizare şi a tensiunii nervoase. Era trecutul care îi apăsa şi acea regulă după care, în orice moment, miza era viaţa unui om. Nimic nu-i mai putea speria. Nimic nu-i mai surprindea. Dăduseră tot ce aveau”[30].

Lenin s-a arătat exasperat şi faţă de noua birocraţie ce se instaurase în stat. „E de ajuns să priveşti cum ţinem mereu şedinţe, cum lucrăm în comisii, ca să poţi spune că vechiul Oblomov a rămas, şi va trebui vreme îndelungată să-l speli, să-l cureţi, să-l scarmeni şi să-l scuturi”[31], mai adăuga el. La rândul său, Feliks Dzerjinski, care, pe lângă funcţia de şef al poliţiei politice, cumulase şi pe cea de comisar al poporului pentru comunicaţii, se exprima în aceiaşi termeni ca şi liderul bolşevic: „Cu toată agitaţia aparentă şi reală, care caracterizează organele noastre, ajunge să urmăreşti cum se rezolvă o problemă, cum circulă o hârtie într-o instituţie, pentru a te convinge că aparatul nostru lucrează cu viteză de melc. (…) Rezolvarea şi aprobarea definitivă, chiar şi în chestiunile mărunte, se face de conducătorii cei mai sus puşi. (…) Întreprinderile sunt copleșite de tot felul de cereri de a pune la dispoziţia forurilor superioare diferite informaţii, situaţii, date statistice, care, până la urmă, formează un nesfârşit şuvoi de hârtii, ce silește întreprinderile să întreţină un personal numeros şi în care se îneacă orice acţiune vie”[32].

Birocratizarea nu afecta numai statul, ci şi aparatul de partid. Mai mult, la nivel regional, conducerea partidului presată de la Moscova de a realiza planuri de producţie nerealiste, dovedise măiestrie în arta disimulării şi în raportarea de bilanţuri false. Pentru Stalin, însă, anchilozarea partidului nu venea de la centru, ci de la „clica provincială”, care formase adevărate „cercuri familiale” şi care era angajată într-o vastă conspiraţie,

[27] Pavel Câmpeanu, *Ceaușescu, anii numărătorii inverse*, Polirom, Iaşi, 2002, p. 117.
[28] I.V. Stalin, *Despre lipsurile muncii de partid și despre măsurile pentru lichidarea troțchiștilor și a altor fățarnici. Raport și cuvânt de încheiere la Plenara CC al PC(b) al URSS din 3-5 martie 1937*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1952, pp. 29-30.
[29] Edvard Radzinsky, *Stalin*, Editura Aquila, Bucureşti, 2003, p. 365.
[30] Cit. în Rosamond Richardson, *Coșmarul roșu. În inima clanului Stalin*, Editura Press, Bucureşti, 2000, p. 215.
[31] Citat în F.E. Dzerjinski, *Despre îmbunătățirea muncii aparatului de stat (23 iunie 1926)*, în *Opere alese,* Editura Politică, Bucureşti, 1959, p. 313.
[32] *Ibidem,* p. 312

„vizând sabotarea construcției socialismului". Folosindu-se de moartea lui Kirov, liderul partidului de la Leningrad, survenită ca urmare a unui atentat, Stalin a afirmat că țara era ținta nenumăratelor acte de sabotaj, spionaj şi diversiune, pretext pentru distrugerea rețelelor de solidaritate, ce se creaseră în interiorul partidului[33].

În optica stalinistă, duşmanii puterii sovietice nu erau numai cei care acționau în mod deschis, ci şi cei care încercau să se ascundă sub o mască, aceea a carnetului de partid: „duşmanii poporului vor duce o politică de fățărnicie şi, ducând o politică de fățărnicie, se vor camufla sub masca de bolşevic, de membru de partid, pentru a câştiga încrederea şi a-şi deschide drum spre organizațiile noastre"[34]. Începând din Evul Mediu, o întreagă literatură a fost dedicată temei trădătorului. Aceasta întrucât trădătorul este cel care „încalcă solidaritatea aşteptată şi acceptată de colectivitate, încrederea oferită, cuvântul său; el abandonează, chiar vinde sau denunță persoana sau comunitatea căreia îi acorda fidelitate. Uneori trădătorul este un apropiat, un prieten, obiect al dragostei noastre, care va pactiza chiar cu inamicii noştri"[35]. În perioada stalinistă, tema trădătorului strecurat în rândurile partidului a fost folosită de către regim pentru a-şi legitima epurările, ca şi pentru a-şi ascunde propriile erori sau propriile decepții.

Aşa cum observa Troțki, lupta pentru succesiunea lui Lenin era aceea a intereselor şi a forțelor, iar nu a argumentelor[36]. Metoda lui Stalin de argumentație, care se poate regăsi încă din primele sale articole din 1905, se exprima prin formulări specifice, precum „este un lucru dovedit", utilizată în locul dovezii, în scopul de a conferi greutate unei afirmații foarte controversate şi „nu este întâmplător", folosită pentru a exprima legătura dintre două evenimente, atunci când nu existau mărturii ale acestei conexiuni puțin probabile. De pildă, o afirmație de genul „nu este oare clar că, atâta timp cât există încercuirea capitalistă, vor exista la noi sabotori, spioni, diversionişti şi asasini, trimişi în țara noastră ca agenți ai statelor străine?**"**[37] era greu de contrazis, mai ales într-un stat totalitar cum era Uniunea Sovietică, iar ideea că nimic nu era accidental deschidea posibilitatea de a considera fiecare greşeală şi slăbiciune ca făcând parte dintr-un complot conştient[38]. Logica sa conspiratorial-paranoică a cuprins astfel întreaga societate, fiind urmată şi de o epidemie a denunțurilor, acesta fiind singurul mod prin care se putea demonstra fidelitatea față de autorități şi de a scăpa de această vinovăție prin asociere, pentru a-şi satisface dorința de răzbunare, în cazul denunțurilor anonime, sau pentru obținerea de avantaje personale[39]. Cei care recurgeau

---

[33] Nicolas Werth, *Repenser la «Grande Terreur». L'URSS des années trente,* în „Le Débat", nr. 122/ novembre-décembre 2002, pp. 119-139.
[34] I.V. Stalin, *op. cit.*, p. 6.
[35] André Petitat, *Secret și forme sociale*, Polirom, Iaşi, 2003, p. 97.
[36] Lev Troțki, *op. cit.*, f. 266.
[37] I.V. Stalin, *op. cit.*, p. 11.
[38] Robert Conquest, *op. cit.*, p. 76.
[39] Analizând epidemia de denunțuri specifică acelor ani, istoricul Martin McCauley a ajuns la următoarea concluzie: „Înainte de 1937, acestea trebuiau numai să dea impresia că sunt adevărate pentru a-şi face efectul, după 1937, adevărul nu mai conta. Cu un denunț puteai obține uşor ceea ce-ți doreai. Dacă şeful era găsit vinovat, puteai fi promovat. Dacă vecinii erau deportați, se elibera un apartament. Relațiile personale deveniseră un pericol, pentru că oricui îi putea scăpa ceva ce putea fi raportat apoi la poliție. Spontaneitatea şi sinceritatea erau de

la acest procedeu doreau să arate că singura raţiune pentru care întreţineau legături de prietenie sau se salutau cu acuzatul era doar un pretext pentru a-l spiona şi a-l demasca în final drept sabotor, troţkist, spion al străinătăţii sau fascist[40]. Această gestionare poliţienească a socialului[41] avea, evident, rolul ei, şi anume de a proclama existenţa unui complot dirijat împotriva partidului şi a ţării, atât din interior, cât şi din exterior, pentru a asigura legitimitate regimului. În definitiv, era logic, aşa cum observa Ernst Nolte, „ca un partid care întotdeauna combătuse duşmani, înainte de orice altceva, să-şi caute duşmanii în propriile rânduri. Însă, chiar populaţia de rând, care suferise deja atât de mult", continua istoricul german, „nu a fost nici pe departe cruţată"[42].

Analizând aspectele terorii roşii din 1918-1919, istoricul american Richard Pipes afirma că, la începutul anilor '20, Rusia sovietică devenise un veritabil stat poliţienesc, în sensul că poliţia politică, organizată ca un stat în stat, ajunsese să-şi întindă tentaculele pretutindeni[43]. Mai nuanţat, Martin Malia sublinia faptul că, perioada dintre moartea lui Lenin şi cucerirea deplină a puterii de către Stalin a fost una în care poliţia politică, sub conducerea succesivă a lui Dzerjinski, Meijinski şi Iagoda, şi-a păstrat autonomia tehnică şi specificul muncii pentru care a fost înfiinţată. Odată cu numirea lui Ejov, arăta Malia, „organele", după cum erau numite serviciile de securitate, au cunoscut o creştere considerabilă a efectivelor, iar misiunea lor principală a constat, de acum înainte, în a servi drept armă contra Partidului. Astfel, sfera controlului personal al lui Stalin s-a extins de la controlul asupra partidului, realizat în anii '20, la controlul asupra guvernului, proces încheiat în anii '30 şi, în cele din urmă, la sistemul supravegherii poliţieneşti a întregii ţări[44].

Înaintea anului 1936, continua Malia, Uniunea Sovietică era o societate aflată sub ameninţarea poliţiei politice, dar nu era un stat poliţienesc, adică unde poliţia să fie omniprezentă. Au existat, desigur, şi în timpul lui Lenin, episoade ale terorii îndreptate împotriva populaţiei, dar teroarea nu a cuprins întreaga societate. Malia aprecia acest

---

domeniul trecutului. Părinţii se fereau să vorbească deschis în faţa copiilor, de teamă că vorbele lor puteau fi repetate la şcoală, cu consecinţe dezastruoase. Dacă era condamnat capul familiei, întreaga familie cădea în dizgraţie. Soţiile şi copii puteau fi expulzaţi din oraşe şi obligaţi să locuiască la cel puţin 105 kilometri distanţă. Viaţa celor condamnaţi era relativ uşoară înainte de 1937. Nu şi după. Soţiile erau internate în lagăre de muncă, iar copii mici erau închişi în institute speciale" (Martin McCauley, *Stalin şi stalinismul*, Meteor Press, Bucureşti, 2010, p. 111).

[40] Hannah Arendt, , *op. cit.*, p 426.

[41] Expresia îi aparţine lui Nicolas Werth, *Repenser…*, p. 126.

[42] Ernst Nolte, *op. cit.*, p. 214.

[43] Richard Pipes, *op. cit.*, p. 211. Se poate vorbi, însă, şi de o moştenite a ţarismului în acest sens. Astfel, Ohrana, poliţia politică a ţarului, avea puteri nelimitate, comparativ cu celelalte forţe poliţieneşti din Europa acelor vremi, a căror activitate era reglementată prin lege. Ohrana avea puteri nelimitate, putând să cerceteze, să trimită la închisoare sau să deporteze după bunul său plac. În acest sens, Piotr Struve, liberal convertit la marxism, scria că deosebirea esenţială dintre Rusia şi restul Europei era dată de omnipotenţa poliţei politice, de care depindea supravieţuirea ţarismului. Totuşi, Rusia ţaristă nu a fost niciodată un stat poliţienesc în totalitate, deoarece, comparativ cu dimensiunile ulterioare sovietice, puterile Ohranei erau utilizate doar cu moderaţie (Christopher Andrew, Oleg Gordievski, *KGB. Istoria secretă a operaţiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, Editura All, Bucureşti, 1994, p. 18).

[44] Martin Malia, *op. cit.*, p. 335.

fapt ca pe una din raţiunile prin care Stalin a reuşit să-şi pună în aplicare teroarea; nici partidul, nici cetăţenii, şi cu atât mai mult armata sau poliţia politică, ale cărei sedii deveniseră locuri ale groazei, fiind urâtă de populaţie, nu au crezut că aceasta se va desfăşura cu o asemenea anvergură, toată lumea fiind prinsă, realmente, pe picior greşit. Începând cu anul 1936 şi până la moartea lui Stalin, cu excepţia unor perioade de respiró datorate desfăşurării celui de-al Doilea Război Mondial, URSS a fost un stat poliţienesc, care funcţiona cu ajutorul terorii[45]. „Teroarea devine totală când ea ajunge independentă de orice opoziţie: ea domneşte supremă când nimeni nu-i mai stă în cale. Dacă respectul legii este esenţa guvernării netiranice şi absenţa legii este esenţa tiraniei, atunci teroarea este esenţa dominaţiei totalitare"[46].

Referindu-se la procesele de la Moscova din anii '30, istoricul Roy Medevedev, marxist-leninist prin formaţie, cita din jurnalul uneia din victimele Marii Terori, care îşi punea următoarea întrebare: „De ce atâţia oameni devotaţi revoluţiei şi gata să moară pentru ea, oameni care au trecut prin închisorile şi deportările ţariste şi nu o dată au văzut moartea cu ochii, de ce atât de mulţi dintre aceşti oameni au cedat la anchetă şi au semnat procese-verbale false, «mărturisind» tot felul de crime pe care nu le-au săvârşit niciodată?"[47].

Explicaţiile acestor „mărturisiri" şi „auto-denunţuri" sunt multiple, studierea acestora putând explica în bună măsură resorturile intime ale exercitării puterii în cadrul regimului comunist.

O primă explicaţie în obţinerea mărturisirilor din partea acuzaţilor consta în folosirea torturii în cadrul anchetelor, autorizată chiar de Stalin, deoarece, potrivit propriilor sale afirmaţii, nici un om nu putea să reziste atunci când asupra sa se exercita o presiune astronomică[48].

Referindu-se la folosirea torturii pentru a obţine recunoaşterea şi mărturisirea învinuirilor, Roy Medvedev afirma că aceasta nu avea nimic comun cu etica socialistă, dar convenea perfect tuturor staliniştilor. În sprijinul afirmaţiei sale, el îl cita pe Arthur Koestler, al cărui roman *Întuneric la amiază*, este considerat a oferi explicaţia mărturisirilor publice. Astfel, anchetatorul Ivanov, încercând să-l convingă pe acuzatul Rubaşov de justeţea represiunilor, îi spune acestuia: „principiul după care scopul scuză mijloacele este şi va rămâne singura regulă de etică politică; orice altceva este doar trăncăneală fără rost şi-ţi scapă printre degete. (…) Nu există decât două concepţii de etică umană şi ele se află la poluri opuse. Una din ele este creştină şi omenoasă, declară individul sacrosanct şi afirmă că regulile de aritmetică nu trebuie aplicate unităţilor umane. Cealaltă porneşte de la principiul fundamental că un ţel colectiv justifică orice mijloace şi nu numai că îngăduie, dar chiar cere ca individul să fie în orice mod

[45] *Ibidem*, p. 346.
[46] Hannah Arendt, *op. cit.*, p. 602.
[47] Roy Medevedev, *Despre Stalin și stalinism. Consemnări istorice*, Humanitas, București, 1991, p. 238.
[48] Robert Conquest, *op. cit.*, p. 110; Jean Elleinstein, *Staline*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1984, p. 216.

subordonat şi sacrificat comunităţii, care poate dispune de el ca de un cobai sau de un miel ce trebuie jertfit"[49].

Retorica lui Ivanov nu era împrumutată – aşa cum încerca să convingă Medvedev – din vocabularul politic stalinist, ci seamănă izbitor cu concepţia lui Lenin despre morală, desprinsă dintr-o cuvântare la un congres al organizaţiei de tineret Comsomol, din octombrie 1920: „Moralitate este ceea ce serveşte distrugerii vechii societăţi exploatatoare şi unirii tuturor oamenilor muncii"[50]. Concepţia sovietică despre noile principii ale procedurilor judecătoreşti se putea desprinde şi din afirmaţia lui Dzerjinski, făcută în 1918: „Ce argument ar putea fi mai convingător decât mărturisirea acuzatului?", vechiul revoluţionar bazându-se pe faptul că într-o ţară semianalfabetă cum era Rusia, deloc deprinsă cu rolul dominant al legilor, principiul „doar el singur a recunoscut" era absolut convingător, iar procurorul-acuzator din procesele staliniste, A.I. Vîşinski, în numeroasele sale scrieri, a fundamentat ştiinţific acest principiu de bază al procedurii judecătoreşti, când considera că „mărturisirea inculpatului este împărăteasa dovezilor"[51]. Scopul acestor mărturisiri nu era cel din zorii modernităţii, când, aşa cum observa Michel Foucault, justiţia avea nevoie de „ultimele cuvinte ale unui condamnat", pentru ca victima să autentifice într-un fel sau altul chinurile pe care le îndura, sau din raţiuni de propagandă înaintea fiecărui proces, pentru a se forţa astfel mâna unei justiţii bănuite a fi prea îngăduitoare[52]. Ele nu se asemănau nici cu procesele medievale, când, pentru a ascunde faptul că mărturisirile au fost obţinute prin tortură, acuzatul trebuia să facă o a doua mărturisire în faţa publicului[53]. Mărturisirile din procesele staliniste trebuiau să arate lumii întregi vinovăţia acuzaţilor, scoţându-se astfel în evidenţă inocenţa lui Stalin şi a URSS, victime ale unui complot de mari dimensiuni[54]. Rubaşov, personajul din *Întuneric la amiază*, îşi înţelege călăii şi le aprobă actele, devenind complicele lor la propria-i pieire. Astfel, el „nu se gândea deloc la absurda poveste despre un atentat la viaţa Numărului 1; cu mult mai mult îl interesa personalitatea lui Ivanov însuşi. Ivanov spusese că rolurile lor puteau fi la fel de bine inversate; aici avea neîndoielnic dreptate. (…) Aveau acelaşi standard moral, aceeaşi filozofie, gândeau în aceiaşi termeni. Regulile jocului erau stabilite. Nu se admiteau variaţii decât în detalii"[55]. În felul acesta, se stabilea o legătură afectivă între victime şi călăi, ceea ce în psihologia experimentală se numeşte sindromul Stockolm[56], pentru că, în definitiv, epuratori şi

[49] Roy Medevedev, *op. cit.*, p. 324; Arthur Koestler, *Întuneric la amiază*, Editura Albatros, Bucureşti, 1991, pp. 117-118.
[50] Ernst Nolte, *op. cit.*, p. 327.
[51] Edvard Radzinsky, *op. cit.*, p. 457.
[52] Michel Foucault, *A supraveghea şi a pedepsi. Naşterea închisorii*, Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 112.
[53] Alois Hahn, *Contribution à la sociologie de la confession et autres formes institutionnalisées d'aveu*, în „Actes de la recherche en sciences sociales", vol. 62-63/juin 1986, pp. 54-68.
[54] Jean Elleinstein, *op. cit.*, p. 217.
[55] Arthur Koestler, *op. cit.*, p. 83.
[56] Léon Poliakov, *Les totalitarismes du XXe siècle. Un phénomène historique dépassé?*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1987, p. 100.

epuraţi, călăi şi victime au fost prinşi cu toţii într-un mecanism infernal al lichidării continue şi fără de sfârşit[57].

Dorinţa de a-şi proteja familia rămasă în libertate a reprezentat, la rândul său, un imbold ca acuzaţii să se auto-incrimineze. Reţinerea rudelor ca ostatici a fost folosită de bolşevici încă din timpul războiului civil, pentru a-i determina pe foştii ofiţeri ţarişti să lupte de partea revoluţiei[58], iar în timpul proceselor staliniste nu a existat nici o limită în folosirea acestei metode. Mai mult, nu era vorba doar de ameninţări la adresa rudelor, soţii fiind torturaţi în faţa soţiilor şi invers[59].

O altă explicaţie ţinea şi de resorturile psihologice ale personalităţii celor arestaţi. În acest sens, s-a afirmat că ar exista şi ceva specific rusesc în mărturisiri, anume voluptatea autodenigrării, care amintea de personajele lui Dostoievski, idee respinsă însă de Buharin, unul dintre acuzaţi[60], dar şi de dorinţa, mult mai prozaică, a autoconservării[61]. Însă nu numai constrângerile fizice sau morale constituiau o explicaţie a mărturisirilor publice făcute de opozanţii lui Stalin, deoarece mulţi dintre ei au retractat mărturisirile care fuseseră obţinute prin tortură, iar alţii au „insistat chiar în timpul cercetărilor preliminare sau la proces ca declaraţiile lor privind încălcarea legalităţii socialiste să fie înregistrate în documentele de anchetă”[62], după cum au existat şi acuzaţi, cum a fost cazul lui Buharin şi a fostului şef al poliţiei politice, Iagoda, care nu şi-au recunoscut în totalitate „vinovăţia”. Roy Medvedev a distins o altă explicaţie a faptului că aceşti oameni au mărturisit, respingând ferocitatea anchetatorilor ca unic argument, mai ales şi pentru că nu asupra tuturor acuzaţilor au fost exercitate asemenea presiuni. „Explicaţia rezidă în aceea că aceşti oameni au fost privaţi brusc de terenul pe care au crescut. Acest om este asemenea unei plante, care a fost smulsă din pământ şi azvârlită în voia vântului şi intemperiilor, lipsită de hrană, de apă şi soare. Idealurile i-au fost spulberate. În faţa lui se pare că nu se mai află duşmani de clasă. Poporul, poporul sovietic îi este ostil. Acest om este «un duşman al poporului». Nu mai are pe ce să se sprijine. El se rostogoleşte în prăpastie şi nu înţelege care e cauza. De ce? Pentru ce?”[63].

Explicaţia lui Medvedev seamănă însă destul de mult cu cea a lui Stalin, când acesta se referea la riscul ca membrii de partid să piardă contactul cu masele: „Cred că bolşevicii ne amintesc de eroul mitologiei greceşti Anteu. Ca şi Anteu, ei sunt tari prin faptul că-şi păstrează legăturile cu mama lor, cu masele care i-au născut, hrănit şi educat. Şi atâta timp cât îşi păstrează legătura cu mama lor, cu poporul, ei au toate şansele să rămână invincibili”[64]. Este adevărat că maniera în care şi-a construit Lenin partidul, ca pe o organizaţie exclusivistă, bine structurată, profesionistă, i-a făcut pe bolşevici să se considere plini de încredere în forţele proprii, dispreţuitori faţă de alte partide sau idei şi

[57] Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate,* Polirom, Iaşi, 2005, p. 117.
[58] Richard Pipes, *op. cit.*, p. 230.
[59] Robert Conquest, *op. cit.*, p. 160.
[60] *Le procès du «Bloc des Droitiers et des Trotskistes» antisoviétique. Compte rendu sténographique des débats (du 2 au 13 mars 1938)*, publie par le Commissariat du Peuple de la Justice de L'URSS, Moscou, 1938, p. 825.
[61] *Ibidem*.
[62] *Ibidem*, p. 154.
[63] Roy Medevedev, *op. cit.*, p. 240.
[64] I. V. Stalin, *op. cit.*, p. 47.

având o loialitate oarbă față de lider"[65]. Un exemplu în acest sens este cel al lui Buharin, care a explicat în timpul procesului ce l-a făcut să-şi schimbe atitudinea; izolat şi expus, îndepărtat din partid, neavînd pentru ce să trăiască, el a început să-şi reexamineze gândurile, iar această reevaluare l-a făcut să cedeze[66]. Însă, când ne referim la aceste trăsături ale bolșevicilor, nu trebuie scăpată din vedere și o altă inovație în sistemul lor politic, apariția *nomenclaturii*, care reprezenta lista posturilor importante în care urmau să fie plasate persoane corespunzătoare. Apartenența la nomenclatură atrăgea după sine schimbarea integrală a modului de viață al activistului de partid, precum şi pe cel al familiei sale. Fiecărei funcții din această piramidă restrânsă îi corespundeau un set de privilegii, care-i separau pe beneficiari de poporul al căror aleşi se declaraseră[67]. „Întreaga structură ierarhică a mişcărilor totalitare, de la tovarăşii de drum naivi până la membrii de partid, apoi formaţiile de elită, cercul intim din jurul Conducătorului şi Conducătorul însuşi, poate fi descrisă în termenii unei ciudate mixturi variabile de credulitate şi cinism, cu care fiecare membru, după rangul şi poziția sa în mişcare, va trebui să reacţioneze la declaraţiile mincinoase şi mereu schimbătoare ale conducătorilor, ca şi ficţiunea ideologică centrală şi neschimbătoare a mişcării"[68].

Atunci când ne referim la trăsăturile şi la modul în care se stabileau relaţiile în cadrul partidului bolşevic, nu trebuie pierdut din vedere faptul că acest partid al distrugerii sociale, aşa cum îl numea Ernst Nolte, se considera totuşi partidul progresului şi, în anumite domenii, cum ar fi lichidarea analfabetismului, lupta împotriva superstiţiilor sau a lipsei de cultură şi a alcoolismului, nu-l puteau contrazice nici cei mai înverşunaţi duşmani, i-a determinat pe membrii de partid, chiar şi după ce aceștia deveniseră victimele celor mai odioase calomnii şi când vedeau moartea în fața ochilor, să nu-şi piardă încrederea în Partid, deoarece, cine se despărţea de partid, se despărţea de cea mai bună parte a vieţii sale şi ajungea, din torentul istoriei, în apa stătută a unei existenţe private banale[69].

În ultimă instanţă, această loialitate absolută faţă de partidul care se considera un factor al progresului, constituie explicaţia principală a incriminărilor, auto-incriminărilor şi pocăinţei publice ce au însoţit procesele-spectacol de la Moscova. „Mişcările totalitare sunt organizaţii masive ale unor indivizi atomizaţi şi izolaţi. În comparaţie cu toate celelalte partide şi mişcări, cea mai izbitoare caracteristică este impunerea unei loialităţi totale, fără rezerve, necondiţionate şi de nezdruncinat a membrilor lor individuali. Această condiţie este pusă de liderii mişcărilor totalitare chiar înainte ca ei să fi cucerit puterea. Ea precede, de obicei, organizarea totală a ţării sub propria lor conducere şi decurge din pretenţia formulată de ideologiile lor că organizaţia va cuprinde, în timpul său, întreaga stirpe omenească"[70]. Această mistică a partidului explică, de exemplu, afirmaţia lui Piatakov, care se înscrie pe aceeaşi linie cu cea

---

[65] Michael Lynch, *Reacțiune și revoluție: Rusia 1881-1924,* Editura BIC ALL, Bucureşti, 2000, p. 178.
[66] Robert Conquest, *op. cit.*, p. 150.
[67] Lavinia Betea, *Psihologie politică. Individ, lider, mulțime în regimul comunist*, Polirom, Iaşi, 2001, p. 90.
[68] Hannah Arendt, *op. cit.*, p. 499.
[69] Ernst Nolte, *op. cit.*, pp. 267-268.
[70] *Ibidem*, p. 426.

formulată de Troţki: „Un bolşevic adevărat şi-a contopit personalitatea cu colectivitatea, cu Partidul, într-o asemenea măsură, încât el este capabil de efortul necesar pentru a se desprinde de propriile opinii şi convingeri, putând în mod sincer să fie de acord cu Partidul – aceasta este proba la care este supus un adevărat bolşevic. El nu concepe viaţa în afara rândurilor Partidului şi este gata să creadă că negrul este alb şi albul este negru, dacă aşa îi cere Partidul”[71], sau atitudinea unui alt acuzat, care a furnizat numele a peste o sută cincizeci de membri de partid consideraţi potrivnici, pe motivul că „trebuie să predăm armele. Trebuie să ne întoarcem la partid în genunchi”[72].

Mărturisirea constantă de către acuzaţi a păcatelor lor politice, faptul că recunoşteau că Stalin avea, în cele din urmă, dreptate, i-au făcut să accepte să se înjosească, pentru a rămâne sau a se întoarce în partid. Faptul că, în decursul anchetei, li s-a promis graţierea, i-a făcut să creadă că, atunci când politica lui Stalin va intra în impas, ei vor fi alternativa la conducerea partidului. Însă, prin cedările pe care le făcuseră de-a lungul timpului, ei contribuiseră la ascensiunea lui Stalin ca unic deținător al puterii în cadrul partidului, iar acum erau schilodiţi de o loialitate abstractă[73]. Chiar şi un adept al lui Troţki declara că, în anii ascensiunii lui Stalin la putere, loialitatea faţă de acesta „se baza, în principal, pe convingerea că nu avea cine să îi ia locul, că orice schimbare a conducerii ar fi fost extrem de periculoasă şi că ţara trebuia să meargă în continuare pe acelaşi drum, pentru că oprirea în acel moment sau retragerea ar fi însemnat să pierdem totul”[74]. Buharin, care îl considera pe Stalin un nou Genghis-Han, influenţat de una din scrierile lui Tolstoi, *Genghis-Han cu telegraf*[75], în care scriitorul prevedea apariţia unei tiranii bazată pe dezvoltarea tehnicii, afirma că, „nu în el avem noi încredere, ci în omul în care Partidul şi-a pus încrederea. Este o întâmplare faptul că el a devenit un fel de simbol al Partidului”[76]. De la mijlocul anilor '20, însă, Stalin era cel care personifica partidul, iar în cazul în care se dorea ca partidul să se identifice în mod real cu această personificare a sa trebuia eliminat elementul critic şi concurenţial din interiorul său[77].

Cele câteva pagini ale „depoziţiei” lui Buharin sunt mai valoroase decât multe din lucrările lui Lenin, pentru că scot în evidenţă tragedia întregii aventuri bolşevice, dezvăluindu-ne un om deosebit de inteligent, dar care s-a dedicat, la fel ca foarte mulţi membri de partid, unei idei utopice[78]. Deşi l-a înfruntat pe Vîşinski în ultima sa depoziţie, remarcând că „mărturisirea acuzatului este un principiu medieval al jurisprudenţei”[79], a admis, în final, că este „în mod obiectiv un duşman al patriei socialiste şi al proletariatului internaţional”[80] şi a văzut în ideea politică a unei epurări generale, aşa cum o numeşte în ultima sa scrisoare către Stalin, ceva „măreţ şi

---

[71] Robert Conquest, *op. cit.*, p. 143.
[72] *Ibidem*, p. 147.
[73] *Ibidem*, p. 141.
[74] *Ibidem*, p. 45.
[75] Boris Souvarine, *Stalin. Studiu istoric al bolşevismului*, Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 590.
[76] Robert Conquest, *op. cit.*, p. 141.
[77] Ernst Nolte, *op. cit.*, p. 216.
[78] Dmitri Volkogonov, *op. cit.*, p. 327.
[79] *Le procès…*, p. 815.
[80] *Ibidem*, p. 816.

cutezător"[81]. Prin această atitudine, Buharin, aşa cum observa Paul Ricoeur, se înfăţişa ca un marxist care nu era preocupat să stabilească un etalon al binelui şi al răului, a crimei şi a trădării, dar care, la fel ca şi judecătorii săi, căuta în logica istoriei sensul actelor sale. În mod obiectiv, el se declara vinovat, deoarece istoria a demonstrat că direcţia pe care Stalin angajase Partidul era cea bună; ca atare, Istoria îl declarase vinovat[82]. Asupra acestei idei s-a aplecat mai înainte Koestler, personajul cărţii sale declarând: „Recunosc că sunt vinovat pentru că n-am înţeles obligativitatea fatală care se ascundea în spatele politicii guvernului şi pentru că, din această cauză, am împărtăşit vederile opoziţiei. Mă recunosc vinovat pentru că m-am lăsat condus de impulsuri sentimentale şi, făcând aceasta, am intrat în contradicţie cu necesitatea istorică. Mi-am aplecat urechea la bocetele celor jertfiţi şi, astfel, am fost surd în faţa argumentelor care dovedeau necesitatea jertfirii lor. Recunosc că sunt vinovat pentru că am pus problema vinovăţiei şi a nevinovăţiei mai presus decât cea a utilităţii şi a influenţelor dăunătoare. În sfârşit, recunosc că sunt vinovat pentru că am aşezat ideea de om mai presus decât ideea de umanitate"[83]. Koestler punea astfel în evidenţă frământările care i-au cuprins pe foarte mulţi membri de partid, care îşi explicau rătăcirile şi faptul că nu erau pătrunşi de disciplina de partid, de statutul partidului şi de educaţia comunistă, prin influenţele străine cu care veniseră în partid, care îi determinau să practice un marxism cu tendinţe critice. Autorul *Scrisorii unui vechi bolşevic*, care făcuse multă vâlvă în epocă, se aprecia corect pe sine şi pe cei ca el, atunci când scria: „Fără să vrem, gândim într-o direcţie care este critică faţă de orânduirea existentă; căutăm pretutindeni părţile slabe. Pe scurt, suntem cu toţii critici, distructivi, nu suntem forţe constructive. E imposibil să se construiască ceva cu un asemenea material uman, cu critici şi cu sceptici"[84].

A rezultat astfel o birocraţie mereu pregătită să execute ordinele primite, realizându-se astfel ceea ce Troţki anticipase, şi anume că „ascultarea a devenit principala virtute a bolşevicului. Sub steagul luptei împotriva opoziţiei s-a început înlocuirea revoluţionarilor prin funcţionari". Pentru Stalin, arăta Troţki, „partidul nu avea valoare decât ca o bază ascultătoare a birourilor"[85].

Această nouă configuraţie a partidului s-a bazat însă pe nişte realităţi imposibil de ignorat. Astfel, la Congresul Sovietelor din 1936, s-a constatat că 43% din populaţie se născuse după revoluţie şi, prin urmare, nu avea despre trecut decât noţiuni teoretice. Din aceşti „oameni fără biografie", proveniţi din tânăra generaţie lacomă, nerăbdătoare şi brutală, se vor selecta noile cadre ale partidului[86]. „Faptul că nici măcar o foarte bună cunoaştere a marxismului şi leninismului nu mai constituia nici un fel de ghid pentru comportarea politică – că, dimpotrivă, se putea urma linia partidului numai dacă se repeta în fiecare dimineaţă ceea ce Stalin anunţase în noaptea de dinainte – a avut, în mod natural, ca rezultat crearea aceleiaşi stări de spirit, a aceleiaşi ascultări concentrate,

[81] Martin McCauley, *op. cit.*, p. 196.
[82] Paul Ricoeur, *Le Yogi, le Commissaire, le Prolétaire et le Prophète*, în „Autres Temps, Cahiers d'éthique sociale et politique", nr. 76-77/2003, pp. 37-50.
[83] Arthur Koestler, *op. cit.*, p. 141.
[84] Ernst Nolte, *op. cit.*, p. 216.
[85] Lev Troţki, *op. cit.*, f. 277.
[86] Boris Souvarine, *op. cit.*, p. 515.

netulburată de nici un fel de încercare de a înţelege ce anume făcea fiecare, pe care o reprezenta ingenioasa lozincă a lui Himmler pentru SS-iştii săi: «Onoarea mea este loialitatea mea»"[87]. „Onoarea înseamnă să slujeşti fără orgoliu, fără să te cruţi şi până la ultima consecinţă", îşi dădea seama şi Rubaşov, când a fost pus în faţa unui anchetator provenit din noua generaţie, care „n-avea tradiţii sau amintiri care s-o lege de vechea lume dispărută. Era o generaţie născută fără cordon ombilical. Şi, totuşi, avea dreptate în felul ei. Trebuie să-ţi retezi cordonul ombilical, să renegi şi ultima verigă care te leagă de inutilele concepţii despre onoare şi de ipocrita bună cuviinţă a vechii lumi"[88].

În acest fel, noua politică de cadre a determinat preluarea posturilor-cheie din partid şi din administraţie de către oameni cu un nou profil psihologic, profil ce a devenit dominant în societate, aceşti oameni fiind cei mai adecvaţi practicii totalitarismului, care îl susţineau şi erau gata să-l realizeze[89]. O radiografie a acestui nou tip uman a realizat-o George Orwell în romanul *1984*, în care personajul principal, Winston Smith, întâlneşte un membru-model al partidului totalitar al ipoteticii Anglii a anului 1984: „Winston avu un sentiment bizar, anume că individul nu era om, ci un fel de duplicat, un manechin la care nu creierul vorbea, ci laringele. Ceea ce ieşea din el erau cuvinte, dar nu vorbire în adevăratul sens al termenului, era un zgomot scos în stare de inconştienţă, ca măcănitul unei raţe"[90].

Condamnarea lui Buharin şi a curentului reprezentat de acesta, în ultimul dintre procesele de la Moscova desfăşurate în anii 1936-1938, trebuia să legitimeze, în faţa Istoriei, opera lui Stalin şi să determine recunoaşterea acestuia ca unicul moştenitor al lui Lenin[91]. Însă faptul că acuzaţii se recunoşteau vinovaţi în timpul anchetei nu era de ajuns, era necesar ca această pocăinţă să fie repetată şi în timpul procesului. În acest sens, Rubaşov îl întreabă pe anchetatorul său „la ce poate sluji Partidului faptul că membrii săi trebuie să meargă de-a buşilea prin ţărână în văzul lumii întregi"[92]. Acest ritual al pocăinţei, la care dictatorul i-a supus pe adversarii săi, nu avea nimic de-a face cu principiile enunţate de Machiavelli. Încă din timpul lui Lenin, bolşevismul nu putea fi asimilat unui tip de machiavelism. „În timp ce Principele este lucid şi cunoaşte adevărul, Lenin, orbit de ideologie, nu percepe decât un adevăr falsificat"[93]. La Stalin, raţiunea de stat era subordonată realizării ideologiei, a delirului triumfător, al unui machiavelism de masă[94]. Trebuie amintit, de asemenea, rolul şi locul violenţei în teoria guvernării. Machiavelli afirma că „cruzimea e bine întrebuinţată (dacă se poate spune «bine» despre «rău»), când e comisă o singură dată, din nevoia de a-ţi asigura puterea, când nu stărui în aplicarea ei, ci când o preschimbi, pe cât cu putinţă, în mai multe fapte folositoare

[87] Hannah Arendt, *op. cit.*, p 428.
[88] Arthur Koestler, *op. cit.*, p. 174.
[89] V. Gozman, A. Etkind, *De la cultul puterii la puterea oamenilor. Psihologia conştiinţei politice*, Editura Anima, Bucureşti, 1990, p. 30.
[90] George Orwell, *O mie nouă sute optzeci şi patru*, Editura Univers, Bucureşti, 1994, p. 50. A se vedea şi Luminiţa Hriţcu, *Rădăcini occidentale pentru reeducarea comunistă?*, în „Arhivele Securităţii", Editura Nemira, 2004, p. 190.
[91] Nicolas Werth, *Istoria Uniunii Sovietice…, p. 76.*
[92] Arthur Koestler, *op. cit.*, p. 174.
[93] Alain Besançon, *op. cit.*, p. 265.
[94] François Furet, *op. cit.*, p. 207; Martin Malia, *op. cit.*, p. 352.

supuşilor tăi. În schimb, sunt rău folosite cruzimile care, dacă la început sunt puţine, cu vremea, în loc să dispară, se înmulţesc[95]. În perioada postbelică a terorii, „violenţele prost înfăptuite" ale lui Stalin „au crescut, în loc să scadă cu timpul"[96]. Această violenţă nu amintea nici de practicile suveranilor, pentru care, aşa cum observa Foucault, pedeapsa era şi o modalitate de realizare a unei răzbunări, deopotrivă personale şi publice, dat fiind că forţa fizico-politică a suveranului era, într-un fel, prezentă în lege[97]. Cu toate că Stalin recunoştea că „să-ţi alegi victima, să-ţi pregăteşti pe îndelete lovitura, să-ţi potoleşti setea nespusă de răzbunare şi pe urmă să te duci să te culci. Nu există nimic mai plăcut pe lumea asta"[98], ritualul la care i-a supus pe oponenţii săi decurgea din ceea ce bolşevicii numeau necesitatea istorică; persoana supusă judecăţii partidului trebuia să-şi recunoască crima, indiferent dacă a săvârşit-o sau nu, acest act devenind raţiunea necesară a propriei sale condamnări, îndeplinind astfel, concomitent, rolurile de inculpat, de acuzator, de apărător, de martor cheie şi de condamnat[99]. „Mărturisind, el onorează puterea absolută a celui care, sub masca împrumutată de bun comunist sau de vechi bolşevic, a ştiut să ghicească trăsăturile şi să intre în adâncurile sufletului unui duşman al puterii sovietice. Acuzatul, cu propriile sale cuvinte, se nimiceşte într-o lume complet transparentă, în care viaţa sa este oferită ca un sacrificiu omniscienţei şi omnipotenţei conducătorului. El se nimiceşte într-un Celălalt paranoic[100].

Acest ritual ţinea însă şi de ţelurile propagandistice urmărite de regim, şi anume de a reafirma cu strălucire unitatea care exista între popor şi conducător, deoarece, nici un regim, oricât de mult ar folosi teroarea ca mijloc de guvernare, nu se poate baza numai pe aceasta, ci trebuie să aibă în vedere particularităţile psihologice ale cetăţenilor. Stabilitatea internă a sistemului era asigurată de concordanţa conştiinţei maselor cu particularităţile fundamentale ale organizării societăţii[101], iar modul în care puterea politică a reuşit să construiască o nouă identitate socială, în care tehnicile de manipulare, controlul opiniei publice şi propaganda politică au jucat un rol deosebit de important, nu trebuie trecut cu vederea. După cum afirma Rubaşov, „este necesar să îndesăm în capul maselor fiecare propoziţie prin repetare şi simplificare. Ceea ce este prezentat drept just trebuie să strălucească precum aurul; ceea ce este prezentat drept nejust trebuie să fie negru ca smoala. Pentru consumul maselor, procesele politice trebuie să fie colorate ca figurinele de turtă dulce de la târg"[102].

---

[95] Nicolo Machiavelli, *Principele,* Editura Minerva, Bucureşti, 1995, p. 46.
[96] Agnes Heller, Ferenc Fehér, *De la Yalta la Glasnost. Dezmembrarea imperiului lui Stalin*, Editura de Vest, Timişoara, 1993, p. 166. Un precept al guvernării, pe care Stalin l-a preluat de la Machiavelli, a fost acela că nimeni nu îşi poate consolida puterea alături de cei care l-au ajutat să o dobândească. În acest sens, Stalin a dizolvat, în mai 1935, Societatea vechilor bolşevici şi Societatea deţinuţilor politici, deoarece aminteau prea mult de Revoluţia din octombrie (Michel Heller, Aleksandr Nekrich, *L'utopie au pouvoir. Histoire de l'U.R.S.S. de 1917 à nos jours,* Calman-Lévy, Paris, 1985, p. 231).
[97] Michel Foucault, *op. cit.*, p. 92.
[98] Cit. în Boris Souvarine, *op. cit.*, p. 522.
[99] Pavel Câmpeanu, *op. cit.*, p. 176.
[100] Dominique Colas, *op. cit.*, p. 331.
[101] V. Gozman, A. Etkind, *op. cit.*, p. 7.
[102] Arthur Koestler, *op. cit.*, p. 174.

Opinia publică fusese pregătită încă de la începutul regimului cu genul acesta de manifestări, care anunţau dispariţia „omului cu suflet individual" şi apariţia „omului colectiv, a masei organizate[103]. În 1922, a fost organizat primul dintre marile procese publice, împotriva a 22 de socialişti-revoluţionari, adversari ai bolşevicilor, şi un mare număr de copii au fost aduşi pentru a striga, în faţa clădirii tribunalului: „Moarte socialist-revoluţionarilor, moarte duşmanilor poporului"[104]. De asemenea, agitarea pericolului extern şi a străinului slujea drept liant pentru unirea tuturor membrilor societăţii, făcând din această ameninţare, uneori supralicitată, un element esenţial al existenţei regimului, stabilitatea regimului totalitar depinzând în bună măsură de izolarea în care ţinea lumea fictivă auto-creată în raport cu lumea exterioară[105]. La paradele pentru sărbătorirea zilei de 1 mai, de pildă, erau aduse păpuşi enorme, închipuind personalităţi politice din Occident, iar „mulţimea tropăie şi strigă «ura!», apoi, stăpânită de instincte şi spirit de ostilitate, se repede cu furie la păpuşile care închipuie inamicii «omului colectiv» şi le sfâşie în răgete de fiare"[106].

Chiar şi piesele de teatru mizau pe vulgarizarea personajelor, fiind exploatate sentimentele xenofobe şi invidia, publicul fiind stimulat să-şi exprime deschis resentimentele, care apoi erau idealizate ca expresii ale conştiinţei de clasă. O asemenea piesă de teatru a fost *Mă auzi, Moscovă?*, scrisă de S. Tretiakov în 1924 şi pusă în scenă de viitorul cineast Serghei Eisenstein, piesa stârnind un val de entuziasm în rândul spectatorilor: „Actele al doilea şi al treilea creau în public tensiunea necesară, conducând la explozia din actul al patrulea, în care muncitorii germani devastau tribuna fasciştilor. Spectatorii se ridicaseră în picioare. Se auzeau strigăte de «Acolo, acolo! Uite, contele fuge! Puneţi mâna pe el!». Un student de la o universitate muncitorească, un adevărat uriaş, arăta spre cocotă, strigând: «Ce vă tot codiţi? Înşfăcaţi-o!» şi însoţindu-şi îndemnurile cu o înjurătură suculentă. După ce «cocota» a fost omorâtă şi scoasă de pe scenă, studentul a mai înjurat o dată, satisfăcut, apoi a adăugat: «A primit ce merita!». Cuvintele răsunaseră atât de convingător, încât o doamnă în haină de blană, aşezată alături, s-a pierdut cu firea, sărind în picioare şi ţipând speriată: «Dumnezeule! Ce se petrece aici? Ne vor omorî şi pe noi», după care s-a năpustit spre ieşire. Cu fiecare fascist ucis, aplauzele şi strigătele se înteţeau. Au existat relatări că un militar de pe unul din ultimele rânduri şi-a scos revolverul şi l-a îndreptat spre cocotă, dar vecinii au reuşit să-l liniştească. Entuziasmul îi cuprinsese chiar şi pe actori. Personaje din mulţimea aflată în faţa tribunei, simpli figuranţi, nemaiputându-se stăpâni, s-au alăturat muncitorilor, care îi atacau pe fascişti, trebuind să fie traşi de picioare spre a fi opriţi"[107].

Dată fiind convertirea sau, mai bine zis, conformismul care se manifesta la nivelul întregii societăţi, opinia publică din Uniunea Sovietică s-a arătat satisfăcută. Campania de instigare la ură dusă prin intermediul presei a fost urmată, pretutindeni în ţară, de adunări populare, care adoptaseră rezoluţii, în care cerea pedeapsa cu moartea

[103] Dr. Iosif I. Gabrea, *Educaţia şi învăţământul în Rusia sovietică,* Editura Librăria „Universala", Bucureşti, 1929, p. 44.
[104] Ernst Nolte, *op. cit.*, p. 328.
[105] Hannah Arendt, , *op. cit.*, p. 568.
[106] Dr. Iosif I. Gabrea, *op. cit.*, p. 49.
[107] Richard Pipes, *op. cit.*, p. 295.

pentru aceşti trădători[108]. Nici o altă impresie nu şi-a pus mai pregnant amprenta asupra omului simplu decât faptul, desprins din mărturisirile acuzaţilor, că fasciştii germani erau pregătiţi de agresiune şi că dispuneau de numeroase ajutoare în partid şi în armată[109]. Pentru faptul că au demascat complotul, scenariu esenţial al ideologiei staliniste, procesele au avut şi un rol pedagogic, fiind adevărate mecanisme de profilaxie socială[110].

În Occident, opinia publică a manifestat îndoieli; era cu adevărat verosimil ca aceşti vechi bolşevici, verificaţi în atâtea situaţii, să fi devenit terorişti şi asasini, pentru a lovi în propriul partid şi în propriul regim? Şi dacă da, ce sau cine anume îi determinase să mărturisească aceste crime, autoacuzându-se? Chiar şi unii ziarişti cu convingeri de stânga, cum a fost Geo Bogza, şi-au exprimat opinia că adevărata cauză a proceselor de la Moscova rezidă în faptul că „dictatorii se uzează la urma urmei şi ei, ca oricare om sau ca oricare maşină. Dar nu admit să fie înlocuiţi. De aici vin toate convulsiile"[111]. Socialistul austriac Friedrich Adler a fost primul care a comparat procesele de la Moscova cu cele ale vrăjitoarelor din Evul Mediu[112], iar George Orwell al cărui roman, *1984,* a fost, cu timpul, privat de contextul în care a fost conceput şi redus la dimensiunea unei maşini de război anticomuniste, ignorându-se faptul că lupta antitotalitară a scriitorului a fost dusă în numele ideii socialiste[113], i-a urmat exemplul.

Cu toate că au existat asemenea îndoieli, opinia dominantă a observatorilor occidentali a fost aceea că declaraţiile acuzaţilor erau plauzibile, iar jurişti englezi renumiţi au apreciat că procedura judecătorească era una corectă[114]. Ambasadorul american la Moscova, Joseph Davies a afirmat, respingând ideea existenţei unei regii a proceselor, că, pentru a inventa asemenea puneri în scenă, era nevoie de un om cu o capacitate de a dramatiza asemănătoare lui Shakeaspeare[115]. Intelectualii antifascişti, cum a fost cazul lui Thomas Mann, Lion Feuchtwanger, Upton Sinclair, Theodore Dreiser, Nathanael West, Johannes Becher, au scris cuvinte de apreciere asupra derulării proceselor[116]. Această atitudine se vroia a fi una progresistă; orbiţi de propaganda regimului, ei se autoiluzionau că aveau o concepţie optimistă asupra istoriei, deoarece cine lupta împotriva lui Hitler o făcea pentru drepturi şi libertăţi, în sensul emancipării oamenilor[117].

A existat şi o altă viziune, prezentă la stânga franceză, care căuta să explice procesele de la Moscova prin precedentele pe care acestea le aveau în Revoluţia franceză. „De ce, mă rog, ceea ce a fost adevărat în 1793 ar deveni o calomnie odioasă

[108] Ernst Nolte, *op. cit.*, p. 210.
[109] *Ibidem*, p. 217.
[110] Annie Kriegel, *Les grands procès dans les systèmes communistes. La Pédagogie infernale*, Gallimard, Paris, 1972, p. 160.
[111] Geo Bogza, *Mâine în zori cei 13 fruntași bolșevici vor fi împușcați la zid!*, în „Timpul", nr. 1104/2 februarie 1937, în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11178, f. 235.
[112] Jean Elleinstein, *op. cit.*, p. 217.
[113] Simon Leys, *Orwell ou l'horreur de la politique*, Collection Savoir, Herman, Paris, 1984, p. 2.
[114] Ernst Nolte, *op. cit.*, p. 210.
[115] Jean Elleinstein, *op. cit.*, p. 218.
[116] *Ibidem*, p. 217.
[117] François Furet, *op. cit.*, p. 297.

în 1937? Nu credeţi că puterile fasciste au faţă de prima Republică a muncitorilor şi ţăranilor o ură la fel de feroce ca aceea a statelor feudale faţă de Revoluţia franceză"?, scria istoricul comunist Jean Bruhat[118].

Ceea ce nu erau dispuşi să observe comuniştii francezi, subjugaţi de ideea unei similitudini între cele două evenimente, deşi, departe de a fi o repetare, Octombrie 1917 era o noutate absolută, sau de a prezenta teroarea declanşată de Stalin în rândurile partidului bolşevic în numele luptei comploturilor contrarevoluţionare, cu lichidarea partizanilor lui Danton[119], era tocmai teatralitatea acestor procese, care reprezinta cheia înţelegerii Marii Terori declanşată de Stalin. Aşa cum observa Rubaşov, „Deci ăsta vă este scopul; eu să fiu diavolul în spectacolul vostru de marionete – să urlu, să scrâşnesc din dinţi şi să scot limba – şi asta de bună voie. Danton şi prietenii lui au fost scutiţi măcar de asta"[120].

Ceea ce frapează cel mai mult în propaganda legată de aceste procese este virulenţa limbajului folosit. În cuvântul de închidere la procesul din martie 1938, ultimul din seria proceselor-spectacol de la Moscova, după ce a cerut, cu două excepţii, pedeapsa cu moartea pentru acuzaţi, Vîşinski a declarat: „Întregul popor, tineri şi vârstnici, aşteaptă şi cere un singur lucru: trădătorii şi spionii care au vândut patria noastră inamicului trebuie împuşcaţi ca nişte câini turbaţi! Poporul nostru cere un lucru: zdrobirea reptilelor afurisite! Va trece timpul. Peste mormintele odioşilor trădători vor creşte buruienile şi ciulinii… Pe drumul curăţat de ultimele ticăloşii şi gunoaie ale trecutului, noi, poporul nostru, în frunte cu iubitul nostru conducător şi învăţător, marele Stalin, vom păşi ca şi până acum, înainte, mereu înainte, spre comunism!"[121].

Violenţa limbajului, faptul că victimele erau obligate să-şi mărturisească crimele, grija regimului ca ele să fie repetate în cadrul proceselor-spectacol, incriminările, auto-incriminările şi pocăinţa publică, toate acestea trebuiau să demonstreze populaţiei existenţa unui vast complot, care a cuprins toate straturile societăţii şi, în consecinţă, să îndemne la vigilenţă sporită. Însă toată această teatralitate a proceselor nu avea loc doar din raţiuni propagandistice, deoarece acelaşi limbaj şi ritual se păstrau şi în spatele uşilor închise din birourile anchetatorilor, deşi nu toate aceste mărturii erau făcute publice. Din aceste considerente, era deosebit de comod pentru anchetatori să înregistreze asemenea mărturii, fără a-i mai trece pe cei arestaţi prin teatralitatea unei astfel de proceduri.

La aceste întrebări a încercat să ofere unele posibile răspunsuri şcoala occidentală de sovietologie. Astfel, Robert Conquest, pe baza versiunilor care circulau în închisori, a explicat această anomalie prin dorinţa ipocrită a anchetatorilor de a păstra aparenţele, întrucât absenţa mărturisirilor ar fi îngreunat considerabil găsirea altor inculpaţi.

O altă explicaţie ţinea de faptul că sistemul bazat pe mărturisiri era mai uşor de transformat într-un stereotip al întregii desfăşurări a anchetelor decât metodele mai temeinice, bazate pe înscenare. În fine, ultima explicaţie formulată de istoricul american

[118] Cit. în *Ibidem*, p. 256.
[119] *Ibidem*, p. 82.
[120] Arthur Koestler, *op. cit.*, p. 174.
[121] *Le procès…*, p. 739.

avea în vedere faptul că, o dată cu încetăţenirea principiului mărturisirilor în cadrul proceselor publice, abandonarea acestuia în cazul acuzaţilor mai puţin importanţi ar fi fost considerată, implicit, în practica poliţiei politice, o critică la adresa proceselor, deoarece se stabilise că cel mai bun rezultat ce putea fi obţinut în cadrul acestor procese era mărturisirea din partea acuzaţilor. În rândul anchetatorilor se încetăţenise ideea că cei care obţineau mărturisiri erau consideraţi buni profesionişti, iar cei care nu erau priviţi astfel se puteau aştepta la o viaţă scurtă [122].

Un alt posibil răspuns a oferit istoricul Martin Malia. Pentru a lămuri această aparentă absurditate, Malia a adus în discuţie practicile naziştilor, care se mulţumeau să-şi zdrobească adversarii, fără să fie preocupaţi în mod deosebit de smulgerea mărturisirilor. Făcând acest lucru, ideologia nazistă demonstra că se baza numai pe folosirea violenţei şi a forţei. Ideologia sovietică era mai complexă; cu toate că proclama violenţa luptei de clasă, era subordonată progresului umanităţii. Comunismul se dorea, aşadar, o replică, o variantă a modernităţii, iar simpla referire la folosirea forţei nu mai era de ajuns. Era, deci, inevitabil ca aceşti „duşmani ai poporului" să-şi mărturisească „acţiunile criminale", iar eliminarea lor să li se pară un lucru firesc.

Acesta este sensul declaraţiilor lui Vîşinski împotriva acelor „câini turbaţi" din timpul proceselor publice şi a nenumăratelor avertismente din presa sovietică împotriva imensului complot a celor care doreau „restaurarea capitalismului". Dar de ce – continua să se întrebe Malia – acelaşi limbaj era folosit şi de către anchetatori, cu toate că ei ştiau la fel de bine ca şi victimele că totul nu era decât o născocire? În opinia autorului, absurditatea acestui exerciţiu nu era lipsită de sens; ţelul urmărit era atât compromiterea, cât şi asocierea populaţiei la obiectivele ideologice ale regimului. Victimele „celei de a doua revoluţii" realizată de Stalin erau obligate, aşadar, de a se face complicii propriei lor pierderi, precum şi de a absolvi regimul şi de a-i celebra victoria. Chiar dacă „mărturisirile" nu erau făcute publice, existenţa lor era cunoscută în cadrul partidului, iar Stalin aştepta de la fiecare membru confirmarea existenţei complotului; nu era necesar să crezi, ci trebuia numai să dai impresia că eşti convins de „uneltirile contra URSS"[123].

Pentru a obţine asocierea populaţiei, punerea în scenă a acestor procese nu era suficientă, fiind necesară şi îndoctrinarea acesteia. Situaţia de îndoctrinare modifica fundamental câmpul relaţiei cognitive; adevărul nu era exclus, dar îşi pierdea reperele şi criteriile şi era reinterpretat din perspectiva doctrinei „valabile"[124]. În acest sens, *Cursul scurt de istorie a Partidului Comunist (bolşevic) al Uniunii Sovietice*, devenit „Biblia comunistă", şi care a fost un text pedagogic excelent, în pofida minciunilor conţinute şi a limitelor intelectuale[125], i-a învăţat pe cursanţii de toate felurile şi treptele (membrii de partid, militari, studenţi etc.) că Uniunea Sovietică era înconjurată de inamici interni şi externi,

[122] Robert Conquest, *op. cit.*, p. 164.
[123] Martin Malia, *op. cit.*, p. 349.
[124] Mariana Momanu, *Educaţie şi ideologie. O analiză pedagogică a sistemului totalitar comunist*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2005, p 45.
[125] Eric Hobsbawn, *op. cit.*, p. 451.

fapt demonstrat prin procesele care au avut loc, „duşmanii poporului" fiind etichetaţi cu aceleaşi epitete ca cele folosite de Vîşinschi[126].

Dominaţia totalitară distrugea, deopotrivă, şi viaţa privată a propriilor cetăţeni. Conceptul de spaţiu public a căpătat noi semnificaţii odată cu contribuţiile lui Jürgen Habermas, în care filozoful german analiza „procesul în cursul căruia publicul, constituit din indivizi care îşi folosesc raţiunea, îşi apropriază sfera publică aflată sub controlul autorităţii şi o transformă într-o sferă în care critica se exercită împotriva puterii statului"[127].

Nimic din toate acestea nu se întâmpla în Uniunea Sovietică. Încă din timpul ascensiunii sale, Stalin atrăgea atenţia că „există oameni care au limba pentru a o stăpâni şi a o conduce ei, există şi oameni care sunt stăpâniţi de propria limbă şi se lasă conduşi de ea. Un om care are limbă, nu pentru a şi-o conduce el, ci pentru a se lăsa stăpânit de propria lui limbă, nu va fi în stare să ştie când şi ce anume va flecări limba lui"[128]. În anii Marii Terori, „spaima de spiono-manie reducea toate discuţiile la un model oficial, ştiut cu anticipaţie. Loialitatea ostentativă şi afişată descuraja orice tentativă de conversaţie"[129]. Epurările şi instituţionalizarea terorii au dus la pulverizarea societăţii civile şi cvasi-atomizarea populaţiei de către partid. În faţa Partidului-stat nu a mai existat de acum încolo decât o societate fantomatică, formată din indivizi izolaţi, descurajaţi din cauza fricii de a se asocia între ei. Unul din primii scriitori ruşi care au descris această lume nouă a fost Osip Mandelştam, într-o poezie despre Stalin, pentru care a şi fost trimis în Gulag: „Vieţuim, dar sub noi ţara tace mormânt,/ Când vorbim, nu se aude măcar un cuvânt,/ Iar când vorbele par să se închege puţin/ Pomenesc de munteanul urcat în Kremlin"[130]. Este adevărat, Uniunea Sovietică a acelor ani a rămas o ţară a construcţiei şi a patosului constructiv[131], unde milioane de oameni se distrau fericiţi, fără griji, pentru a fi în concordanţă cu ideologia care proclamase „că viaţa a devenit mai bună, viaţa a devenit mai veselă". Însă permanentul accent pus pe masele

---

[126] „Procesele arată că aceste lepădături ale genului omenesc, Troţki, Zinoviev şi Kamenev, împreună cu duşmanii poporului, puseseră la cale un complot împotriva lui Lenin, împotriva partidului, împotriva Statului Sovietic, încă din primele zile ale Revoluţiei Socialiste din Octombrie. Încercările provocatoare de a face să eşueze pacea de la Brest-Litovsk, la începutul anului 1918; (…) trădarea secretelor de stat şi transmiterea diferitelor informaţii serviciilor străine de spionaj; asasinarea mişelească a lui Kirov; sabotaj, diversiuni, explozii; (…) toate aceste crime şi altele asemănătoare fuseseră săvârşite în decurs de 20 de ani – precum s-a dovedit ulterior – cu concursul sau sub conducerea lui Troţki, Zinoviev, Kamenev, Buharin, Rîkov şi a acoliţilor lor, din ordinul serviciilor de spionaj burgheze din străinătate". (*Istoria Partidului Comunist Bolşevic al Uniunii Sovietice. Curs scurt,* Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1948, pp. 460-461. Acest manual a fost redactat de o comisie a CC al PC(b) al URSS şi aprobat de CC al PC(b), Stalin fiind cel care a stabilit versiunea finală).

[127] *Apud*, Isabelle Pailliart (coord.), *Spaţiul public şi comunicarea*, Polirom, Iaşi, 2002, p. 9.

[128] *Cuvântare la Conferinţa a XIII-a a PC(b) din Rusia - 1924* (AMR, fond Microfilme, rola AS_1-2030, c. 611).

[129] Boris Pasternak, *Le Docteur Jivago*, Éditions Gallimard, Paris, 1958, p. 151.

[130] Martin Malia, *op. cit.*, p. 350; Jean Elleinstein, *op. cit.*, pp. 232-233; Robert Service, *Stalin. A biography*, Pan Books, London, 2004, p. 306.

[131] Ernst Nolte, *op. cit.*, p. 215.

de oameni, de la participarea la manifestările politice şi până la petrecerea timpului liber, care trebuiau să aibă loc în colectiv, a determinat dispariţia răspunderii personale şi înlocuirea acesteia cu cea colectivă. Personalitatea individului s-a dizolvat în colectiv[132]. Dominaţia totalitară se baza pe singurătate, care nu însemna solitudine, deoarece aceasta din urmă cerea să fie singură, în vreme ce singurătatea se arăta cel mai categoric în tovărăşie cu alţii[133]. Scriitorul Arkadi Gaidar, care a fost internat în 1938 într-un spital pentru bolnavi psihici, i-a scris o scrisoare prietenului său, scriitorul Ruvim Fraerman, fiind astfel una din percepțiile cele mai realiste a faptului că populaţia se supunea puterii exclusiv dintr-o necesitate fizică: „Mă îngrijorează un gând – mă simt distrus…câteodată trec pe lângă adevăr, parcă nu-l observ…altă dată…adevărul mi-e pe limbă…îmi vine să-i dau glas, dar parcă o voce interioară mă avertizează: «Păzeşte-te! Nu vorbi! Dacă vorbești, vei pieri!»”[134].

Pentru a putea supravieţui în această nouă situaţie, întreaga populaţie a fost constrânsă să dezvolte un fel de schizofrenie permanentă[135], care s-a manifestat în adoptarea unui dublu limbaj, ce a făcut obiectul a numeroase cercetări științifice sau opere literare. În acest sens, George Orwell a vorbit de „dubla gândire”, uimindu-şi contemporanii cu informaţiile deosebit de exacte despre teroarea stalinistă, deşi scriitorul nu fusese niciodată în Uniunea Sovietică.

În timpul Războiului Rece, represiunea a continuat cu şi mai mare înverşunare, dar teatrul Terorii s-a mutat mai la vest, deoarece pedagogia sa era indispensabilă noilor democraţii populare. Lupta care se dădea acum, aşa cum se sublinia într-un raport al Ambasadei RPR la Praga din noiembrie 1952, era pentru „demascarea agenturilor de spionaj imperialiste americane, engleze şi franceze, precum şi a celor titoiste şi israelite, puse în slujba spionajului american, cât şi pentru demascarea troţkismului, sionismului şi francmasoneriei, ca unelte ale lagărului imperialist împotriva socialismului şi a păcii”[136]. Conflictul din 1948 dintre Iugoslavia şi Uniunea Sovietică a contribuit la o adevărată „vânătoare de vrăjitoare” în rândul partidelor comuniste din Europa de Est. În felul acesta, epurările în rândul partidelor comuniste au fost lansate pentru a-i stârpi pe „conspiratorii ascunşi”[137].

Represiunea politică din Europa de Est a folosit aceleaşi procedee ca în procesele de la Moscova; tortura, sugestiile şi argumentele dialectice, care au dus la înfrângerea morală a acuzaţilor şi la insuflarea sentimentului de „culpabilitate obiectivă” prin metoda amplificării unor greşeli minore, dar şi a ultimului sacrificiu închinat Partidului, la care se referă Koestler în romanul său[138]. Există şi două mărturii în acest sens, cele ale lui Artur London şi Eugen Löbl, acuzaţi în procesul liderului comunist cehoslovac Rudolf Slanski. London a mărturisit că, în timpul anchetei, a trăit

---

[132] Edvard Radzinsky, *op. cit.*, p. 449.
[133] Hannah Arendt, , *op. cit.*, pp. 616-617.
[134] Edvard Radzinsky, *op. cit.*, p. 449.
[135] Martin Malia, *op. cit.*, p. 351.
[136] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13029, vol. 5, f. 1.
[137] Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, p. 149.
[138] François Fejtő, *L'affaire Rajk, quarante ans plus tard*, în „Vingtième Siècle, Revue d'histoire”, nr. 25/janviers-mars 1990, pp. 75-84.

sentimentul că a devenit victima propriului partid, pentru care a sacrificat tot ce avea mai bun[139], iar Löbl a fost convins că, în timpul anchetei, i se administrau droguri, pentru a-l face să mărturisească[140], procedeu condamnat de jurisprudenţa occidentală[141]. De asemenea, pe lângă virulenţa limbajului din timpul anchetei şi procesului[142], London a adus în discuţie şi injuriile cu caracter antisemit pe care a trebuit să le îndure, în conformitate cu logica poliţienească despre lume a regimurilor staliniste, care vedeau în evreu pe cosmopolitul şi sionistul mai mult sau mai puţin compromis în diferite cazuri de spionaj[143].

În cadrul proceselor staliniste din Europa de Est, au existat şi victime care şi-au fabricat propriul sistem de acuzare, ajutându-şi în felul acesta călăii. Unul dintre aceste cazuri a fost cel al lui Belu Zilber, martor şi acuzat în procesul Pătrăşcanu. Legătura lui Zilber cu Partidul şi, implicit, cu organele de anchetă este una voluptuos-psihanalitică[144]: „Nu mă puteam despărţi de partid, cum nu se pot unii despărţi de femeia vieţii lor, curvă, hoaţă şi sperjură. A căzut la femeie, spune poporul. Marxismul practicat din tinereţe devine viţiu. Căzusem la partid. Presimţeam ce mă aşteaptă, dar nu mă puteam rupe de această abstracţie denumită partid. Numai cine a învăţat texte marxiste pentru litaniile şedinţelor poate scăpa de abulie. La ceilalţi se schimbă probabil ceva în celulele nervoase, tânjesc după partid, blestemă, dar la prima chemare uită tot răul"[145], existând şi o naivitate declarativă de îndrăgostit în felul în care îşi ridică greşelile faţă de femeia adorată (Partidul Comunist) la rangul de orori şi de culpă cosmică[146].

Un alt comunist român schilodit de o loialitate abstractă faţă de partid a fost şi generalul Ion Eremia, condamnat în 1959 la 25 de ani închisoare, pentru faptul de a fi încercat să treacă peste graniţă, pentru a fi publicat în străinătate, manuscrisul romanului său *Gulliver în Ţara Minciunilor*, o satiră la adresa stalinismului. Când se afla în închisoare, a fost ridicat de Securitate şi ţinut timp de două luni în sediu acesteia, fiind nevoit să dea declaraţii despre unii lideri ai partidului, altele faţă de cele date în timpul anchetei penale. Ion Eremia, nu numai că dă curs cererii de a-şi deschide sufletul în faţa partidului („M-am străduit să spun adevărul numai pentru faptul că partidul a aruncat în adâncurile tragediei mele, pe care eu însumi mi-am creat-o, o rază luminoasă, spunându-mi: «Măi omule, noi tot mai credem că a rămas ceva bun în tine! Deschide-ţi sufletul în faţa partidului!». Se putea să nu-l deschid? Se putea oare să nu spun adevărul?"), ci alege

[139] Artur London, *L'aveu. Dans l'engrenage de procès de Prague*, Gallimard, Paris, 1968, p. 116.
[140] Eugen Löbl, *Procès a Prague. Un survivant du procès Slansky parle…*, Éditions Stock, Paris, 1969, p. 27.
[141] A se vedea, în acest sens, *L'aveu dans la procédure pénale*, în „Revue internationale de droit comparé", vol. 3, nr. 3/juillet-septembre 1951, pp. 516-541.
[142] Astfel, la fel ca în procesele de la Moscova şi în cele din Europa de Est, s-a cerut în tiradele procurorilor acuzatori pedeapsa cu moartea pentru „câinii turbaţi", deosebirea constând în faptul că aceasta urma să aibă loc prin spânzurare şi nu prin împuşcare (François Fejtő, *op. cit.*, p. 80).
[143] Artur London, *op. cit.*, p. 218.
[144] Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste. Eseu de mentalitate*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Polirom, Iași, 2005, p. 138.
[145] Andrei Şerbulescu (Belu Zilber), *Monarhia de drept dialectic*, Humanitas, Bucureşti, 1991, p. 45.
[146] Ruxandra Cesereanu, *op. cit.*, p. 139.

calea întoarcerii în genunchi la partidul împotriva căruia se ridicase („Îmi este ruşine de mine, pentru faptul că m-am ridicat împotriva acelui partid care mie mi-a dat totul, iar eu lui nimic, care mi-a dat încredere, viaţă îmbelşugată, ranguri, care pe mine m-a răsfăţat chiar, iar eu am lovit în el pe la spate, am aruncat cu noroi şi am uneltit împotriva lui")[147].

În explicarea capitulării sale în faţa partidului trebuie să ţinem cont, în mod evident, de situaţia sa din acel moment, aceea de condamnat fără speranţa de a mai supravieţui eliberării. Există însă şi o altă explicaţie a acestei capitulări, care ţine de mistica de partid; speranţa de a fi reprimit în partid după ce fusese exclus, simţământ pe care îl încearcă și după eliberarea din închisoare, dar, mai ales, credința în moralitatea absolută şi a adevărului absolut, pe care îl deține partidul. În ultimă instanţă, totul ţinea de acea formulă simplă, de necontrazis, care nu admitea altă interpretare, decât cea a acceptării sale celei mai directe, mai fatale şi mai clare, şi anume că, măcar din instinct de conservare, partidul însemna duplicitate[148].

Deşi, la fel ca în procesele de la Moscova, o parte a opiniei publice din Occident s-a arătat neîncrezătoare faţă de aceste noi puneri în scenă, stânga franceză a avut o altă viziune asupra lucrurilor, considerând că cea mai simplă explicaţie a faptului că acuzaţii au mărturisit este aceea că ei sunt vinovaţi. În faţa acestui raţionament apărea totuşi o nedumerire: admiţând că sunt vinovaţi, pare totuşi surprinzător că acuzaţii mărturisesc. Însă această îndoială a fost spulberată repede în faţa unui alt raţionament; ar fi fost cu atât mai surprinzător să li se facă un proces dacă nu ar fi mărturisit, iar faptul de a mărturisi nu e ceva excepţional, deoarece 95% dintre criminali mărturisesc, dacă li se pun în faţă dovezi şi mărturii irefutabile; excepţional este tocmai refuzul de a mărturisi[149]. Există, de asemenea, şi comparaţia cu revoluţia franceză. Julien Benda, care, într-un text mai puţin cunoscut, publicat în decembrie 1938, afirma că fascismul şi comunismul sunt două tipuri diferite de totalitarism, unul rău şi altul bun, deoarece, spre deosebire de fascism, în comunism există şi o perspectivă a transformării sociale[150], a respins argumentele celor care puneau la îndoială veridicitatea procesului din Ungaria: „De ce aţi vrea, dragă prietene, s-a adresat el lui François Fejtő, să vă cred mai degrabă pe dumneavoastră, decât pe Stalin? În orice revoluţie există inevitabil agenţi străini, indivizi infiltraţi şi trădători. Gândiţi-vă doar la Danton sau la Mirabeau. De ce căutaţi să mă convingeţi că Ungaria ar face excepţie?"[151].

În faţa acestui delir al socialismului triumfător, populaţia a adoptat atitudinea păstrării tăcerii în privinţa propriilor convingeri, în măsura în care aceasta era posibilă. Czeslaw Milosz a numit această atitudine *Ketman*, un termen preluat de la Gobineau, care a petrecut o mare parte din viaţă în Persia, studiind religiile şi moravurile populaţiei

---

[147] Mircea Suciu, Mircea Chiriţoiu, *„Cazul generalului Eremia" sau despre o încercare nereușită de a-l da jos de la putere pe Gheorghiu-Dej (IV),* în „Cotidianul", nr. 242/23 februarie 1999, p. 16.

[148] Miron Bergmann, *Tinereţea unui comisar politic. (O jumătate de secol mai târziu)*, Editura Albatros, Bucureşti, 2004, p. 86.

[149] Christian Duplan, Vincent Giret, *Viața în roșu. Pionierii, Varșovia, Praga, Budapesta, București, 19444-1968*, vol. I, Editura Nemira, Bucureşti, 1997, p. 138.

[150] François Furet, *op. cit.*, p. 321.

[151] Christian Duplan, Vincent Giret, *op. cit.*, p. 175.

locale[152]. Există însă şi situaţii când tăcerea nu era suficientă, când ea putea fi interpretată drept mărturisire. Atunci, recomanda Gobineau, „nu numai că trebuie să renunţăm public la propriile păreri, dar se recomandă să folosim tot felul de tertipuri pentru a-l înşela pe adversar. Se va exprima orice mărturie de credinţă care să-i placă acestuia, se vor ţine tot felul de ritualuri, considerate a fi dintre cele mai absurde, se vor falsifica propriile cărţi, vor fi folosite orice mijloace de inducere în eroare. În felul acesta, se vor dobândi o mare mulţumire şi merit că te-ai ocrotit pe tine şi pe ai tăi, că nu ai expus preţioasa credinţă contactului dizgraţios cu necredinciosul şi, în sfârşit, că, înşelându-l pe acesta şi menţinându-l în eroare, s-au abătut asupra lui dezonoarea şi mizeria spirituală pe care le-a meritat"[153]. În regimurile comuniste, această atitudine a populaţiei a fost ilustrată cel mai convingător de Vaclav Havel într-un eseu, atunci când a vorbit despre responsabilul unei prăvălii cu zarzavaturi, care plasase în vitrină, printre cepe şi morcovi, lozinca „Proletari din lumea întreagă, uniţi-vă!"[154].

Acest triumf al Partidului-stat asupra populaţiei a creat, fără ca regimurile comuniste să-şi dea seama, premisele eşecului final. După ce s-a pus capăt proceselor spectacol, prăpastia existentă între mitul comunist şi realităţile cotidiene nu a mai putut fi acoperită decât printr-o teroare permanentă, legitimată prin fantezia unei conspiraţii universale. În acelaşi timp însă, legitimitatea ideocratică a Partidului a fost în întregime absorbită în persoana lui Stalin, construcţie care reprezenta o reuşită extraordinară şi fără precedent, dar care avea şi punctele sale slabe, deoarece a indus în rândul populaţiei un imobilism care a pus în discuţie viitorul regimurilor comuniste[155].

După moartea lui Stalin, schimbările produse în URSS, cum ar fi caracterul de masă al partidului, reducerea rolului poliţiei politice, dispariţia terorii arbitrare, au avut rolul de a asigura pentru o vreme liantul ideologiei comuniste şi simbolul coeziunii puterii. Spargerea blocadei informaţionale despre adevărata faţă a comunismului a jucat un rol important în căderea acestor regimuri. Aşa cum afirma Artur London, în august 1970, „există o diferenţă între Praga anilor '50 şi cea de astăzi. În acea perioadă acuzatul era singur, izolat. El mărturisea şi o mare parte a populaţiei credea mărturisirile sale. Astăzi, cei care apar în faţa tribunalului ştiu ce crede opinia publică despre ei. Ei nu sunt deloc singuri[156].

În procesul de transformare a condiţiei umane, doctrina marxistă postula că unilateralitatea şi schilodirea spirituală a oamenilor nu ţineau în primul rând de particularităţile individuale, ci de relaţiile sociale[157]. Preconizând schimbarea acestora prin intermediul revoluţiei, bolşevicii aveau, de asemenea, şi o viziune a omului nou care urma să se nască. Astfel, Troţki afirma în 1924: „Omul va deveni, în fine, o fiinţă armonioasă. El va începe prin a controla procesele semiconştiente, apoi şi pe cele

---

152 Czeslaw Milosz, *Gândirea captivă*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 67.
153 *Ibidem*.
154 Vaclav Havel, *Puterea celor lipsiţi de putere. În memoria lui Jan Patočka*, în Idem, *Viaţa în adevăr*, Editura Univers, Bucureşti, 1997, pp. 52-130.
155 Martin Malia, *op. cit.*, p. 352.
156 *Apud* Annie Kriegel, *op. cit.*, p. 186.
157 Ştefan Bârsănescu (coord.), *Istoria pedagogiei. Manual pentru liceele pedagogice şi institutele pedagogice de 2 ani*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, p. 214.

inconştiente ale organismului său: respiraţia, circulaţia, digestia, reproducerea, ajungând să le subordoneze în măsura dorită controlului raţiunii şi voinţei…Omul îşi va putea controla emoţiile, ridicându-şi instinctele la înălţimea conştiinţei, făcându-le transparente…reuşind să creeze un tip biologic superior, un supraom…Omul va deveni incomparabil mai puternic, mai înţelept, mai iubit. Corpul îi va fi mai armonios, mişcările mai ritmice, vocea mai melodioasă. Viaţa va atinge forme de o teatralitate dinamică”[158].

Aceste mecanisme de autoreglare, autocontrol şi disciplinare a fiinţei umane, au apărut încă din momentul în care civilizaţia a luat locul barbariei, nefiind nevoie pentru aceasta de o revoluţie sângeroasă. Cât despre profeţia lui Troţki, anume că „tipul uman mediu va ajunge la anvergura unui Aristotel, Goethe sau Marx[159], aceasta nu avea cum să se realizeze într-un regim care vedea în suprimarea libertăţilor individuale calea prin care se putea ajunge la dezvoltarea personalităţii umane. Tipul uman pe care bolşevicii l-au creat a fost cel din lagărele de concentrare, „nişte marionete înfiorătoare cu chipuri omeneşti, care se comportă cu totul asemenea câinelui din experienţa lui Pavlov, care reacţionează la toate cu perfectă previzibilitate, chiar când ele merg spre propria lor moarte, şi care nu fac nimic altceva decât să reacţioneze. Acesta este adevăratul triumf al sistemului”[160]. În cele din urmă, bolşevicii au eşuat în încercarea de depăşire a condiţiei umane, deoarece au pierdut din vedere un adevăr elementar al guvernării unei societăţi; niciodată autoritatea nu trebuie utilizată în scopuri ideologice[161].

În studiul său *Eroul în istorie*, scris în 1943, filosoful american Sidney Hook făcea o distincţie între liderul evenimenţial, sub a cărui conducere au loc transformări importante, şi liderul evenimentist, care descătuşează forţele istoriei şi se transformă apoi în stăpânitorul şi modelatorul lor[162]. În ceea ce priveşte locul şi rolul lui Stalin în istorie, nici una din aceste trăsături ale personalităţii puse în evidenţă de filosoful american nu se regăsesc la liderul bolşevic. Cariera sa nu poate fi explicată decât ca o aspiraţie încăpăţânată, neîntreruptă, către scopul utopic al societăţii comuniste, iar Marea Teroare prin lipsa de încredere în capacitatea sa de a evalua situaţiile sau, aşa cum se spunea în limbaj comunist, „de a face o analiză marxistă”, capacitate prin care se evidenţiase Lenin[163]. În timpul când Stalin s-a aflat la conducerea Uniunii Sovietice, membrii nomenclaturii au fost numai nişte sclavi puternici, aflaţi întotdeauna pe marginea prăpastiei, puterea şi privilegiile lor fiind mereu umbrite de un *memento mori*. Însă, încercarea sa disperată de a împiedica birocraţia să preia puterea şi să se constituie ca o clasă conducătoare osificată, aşa cum avea să se întâmple mai târziu în perioada lui Brejnev, a eşuat şi prin aceasta şi acel proiect al modernizării pe care îl concepuse[164].

---

[158] Cit. în Richard Pipes, *op. cit.*, p. 36.

[159] *Ibidem*.

[160] Hannah Arendt, *op. cit.*, p. 590.

[161] *Ibidem*, p. 367.

[162] *Apud* Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *La cele mai înalte nivele*, Editura Elit, Bucureşti, 1995, p. 668.

[163] Eric Hobsbawn, *op. cit.*, p. 451.

[164] *Ibidem*. Există mai multe abordări în studiul stalinismului, cele mai interesante fiind cele promovate de şcoala revizionistă. Unii reprezentanţii acestei şcoli, cu precădere sovietologul Sheila Fitzpatrick, au respins ideea potrivit căreia instrumentul cel mai eficient care asigura

În lucrarea sa despre Stalin şi fenomenul bolşevismului, Boris Souvarine, unul din adepţii dezamăgiţi de ideea comunistă, îl caracteriza în felul următor pe liderul bolşevic: „Trebuie să ştim că poţi deveni «prinţ» sau prim-secretar de partid «prin ticăloşie», altfel spus, prin mijloace îndreptate împotriva poporului, să devii prinţ «pe o cale ticăloasă şi abominabilă», ca Agatocle din Sicilia. «Nu se poate spune că este un merit să-ţi ucizi concetăţenii, să-ţi trădezi prietenii, să fii fără credinţă, fără milă, fără religie; asemenea procedee te pot duce la putere, dar nu la glorie…Bestiala lui cruzime şi neomenie, ca şi nenumăratele lui ticăloşii, nu-i permit să fie vestit printre personajele cele mai ilustre…». Aceste cuvinte nu-i aparţin nici lui Marx, nici lui Hegel, nici lui Freud, ci lui Machiavelli. Trebuie cu toate astea să învăţăm să le citim”[165].

---

funcţionarea regimului era constrângerea, concepţie împărtăşită de şcoala totalitarismului. Cercetările revizioniştilor au arătat că mulţi cetăţeni acceptaseră şi adoptaseră valorile stalinismului, în special şansele pe care le-a oferit acesta în ceea ce priveşte sistemul educaţional, aşa cum a fost cazul cu inginerii şi directorii, care au devenit aliaţii regimului. Pe de altă parte, aceste elite, provenite din revoluţia lui Stalin impusă de sus, s-au întors la valorile tradiţionale ruseşti. Epurarea unei părţi din aceste elite, precum şi faptul că ele adoptaseră valorile burgheze, a însemnat o desprindere a Uniunii Sovietice de socialism? Răspunsul nu este uşor de dat, chiar şi Troţki, în cele mai virulente critici ale sale, nu a calificat sistemul stalinist drept nesocialist.

O altă abordare în studiul stalinismului a fost oferită de istoricul Moshe Lewin, care considera că noul regim a fost rezultatul „degenerării” Partidului Comunist într-un organism ierarhic administrativ, care a considerat că poate folosi orice mijloc de constrângere pentru a-şi atinge ţelurile, dar pe măsură ce forţa era folosită din ce în ce mai mult, cu atât mai confuză devenea situaţia. În urma colectivizării forţate şi a demarării procesului de industrializare, ţăranii au invadat oraşele, pe care apoi le-au „ruralizat”, îndepărtând Rusia din drumul ei spre modernizare.

În fine, adepţii întâietăţii istoriei sociale în detrimentul celei politice, printre care şi Stephen Kotkin, au definit stalinismul ca pe o nouă civilizaţie, dovedind cât de departe au ajuns studiile sovietice faţă de momentul de glorie al şcolii totalitarismului (A se vedea, pe larg, în Martin McCauley, *op. cit.*, p. 59).

[165] Boris Souvarine, *op. cit.*, p. 592.

Mária **PALASIK**

Mothers, wives, daughters and sisters in Hungarian society between 1945 and 1956

Mame, soții, fiice şi surori în societatea maghiară dintre anii 1945 şi 1956

Scopul acestui studiu este de a urmări schimbările în poziția femeii din societatea maghiară, până la 1956, în contrast cu poziția acesteia înainte de Al Doilea Război Mondial. Viața de zi cu zi a femeilor înainte de Revoluție şi preocupările lor la începutul anilor cincizeci, dificultățile de aprovizionare au contribuit la tensiunile politice din toamna anului 1956. Apoi, este prezentat modul în care femeile, ca grup, au acționat în octombrie şi noiembrie 1956. Poveştile individuale arată implicarea lor în timpul Revoluției, cu un frumos exemplu de solidaritate între femei, în timpul demonstrației din 4 decembrie 1956.

Etichete: femeia, societatea maghiară, viață cotidiană
Keywords: women, Hungarian society, daily life

Let us make women visible in history! Wherever their roles differ from those of men, let us distinguish them, and lift the veil – as was the expectation in the historiography of women in the 1970s first in the United States, then in Western Europe, as a consequence of the processes launched during the social movements of 1968. One consequence was that women's studies were recognized, were allowed to exist. The centres, which focused on these studies, undertook the struggle to make the discipline respectable and scholarly. In Hungary it took a lot longer; the first results came after the regime change in 1989. Biographies of outstanding women were published, as were works about institutions related to women's existence: associations, schools, unions. Monographs on the struggle for women's suffrage and related organizations, the first women politicians and significant scientists were published. Women's studies forged ahead in big strides. Historiography sensitive to gender issues became increasingly the norm.

Yet, in Hungary, the focus was on showing women's participation in areas where it was already obvious. For the time being, the research does not really cover women's role in hidden dimensions – in social resistance and opposition.

The purpose of this essay is to follow the changes in the position of women in Hungarian society before 1956, contrasted with their position prior to World War II. The daily life of women before the Revolution and their concerns in the early fifties, the difficulties in obtaining supplies, may have contributed the political tensions in the fall of 1956. Then I will examine how women, as a group, acted in October and November 1956, how their individual stories tie in with the Revolution. Next I try to classify the sentences passed after the defeat of the Revolution, especially as regards

women. I will also discuss the beautiful example of women's solidarity, the silent demonstration of December 4, 1956.

The position of women in Hungarian society and their everyday existence before the Revolution

In the decade following World War II the position of women in Hungarian society changed drastically. The process immediately after the war was to result in civic and political equality for women. They were given the right of suffrage, most institutions of higher learning and most careers opened up, the status of children born out of wedlock was regulated in law. All this was the outcome of the process of democratization and the achievement of the multiparty coalition government.

By 1949, however, a one-party system and a Stalinist type of dictatorship had prevailed, during which power was transferred to the Hungarian Workers' Party [Magyar Dolgozók Pártja – MDP] and its leader Mátyás Rákosi. Women now appeared in a new light. According to the ideology of state socialism, women were considered the equals of men, nor was this simply propaganda[1]. There was a genuine attempt at emancipation: in "building socialism" women and men had to start with equal opportunities in all areas. The role model for this new ideology was the woman who stood her ground both in production and in housekeeping; the prestige of the women working outside the home was raised above the woman who merely worked in the home. Moreover the general expectation was that the woman, whether working in the home or holding a paying job, should be part of civil society, should participate in politics.

Employment and political life

The range of employment for women underwent a transformation in the aftermath of World War II. Stalinism in Hungary – as in the other socialist countries – included forced industrialization based on heavy industry for making the means of production and allowing the huge development of the arms industry, and of a forced rate of collectivization into kolhoz-like cooperatives of the smallholdings that made up most of agriculture. During this extensive industrialisation period, the government tried to solve the lack of labour force by employing women, pretending the need for emancipation rather than admitting their urgent need for workforce. In 1941, 27.3% of women were earning an income, whereas in 1956 the percentage rose to 31.5% — from 1.150 million to 1.417 million in absolute numbers. But there was significant change in job structure; while the number of women employed in agriculture (farm work) diminished, their numbers grew in industry and commerce (the service sector). By 1956 the number of women employed in areas other than agriculture exceeded those engaged in farming by 120,000. Almost one half (47.3%) of women of working age earned a living. From the early fifties the family with two wage-earners became the norm. The low wages were enough to force women to work outside the home; in the first half of the fifties, as a result of extensive industrialization, the regulations changed,

[1] See Mária Schadt, *„Fetörekvő dolgozó nő": nők az ötvenes években.* Pécs, Pannónia könyvek., 2003, *passim.*

sometimes prohibiting, sometimes encouraging women to engage in physical (or manual) labour (for instance, the iconic figure of the tractor driver, first the poster child then, two years later, banned from the machine). By 1953 the number of women employed industry reached 371,000, having increased more than 3.5-fold within 3 years[2]. Thus 35% of all those employed in industry were women.

Although the thaw following Stalin's death in 1953 put an end to the aggressive propaganda regarding the employment of women, the process could not be stopped. The government directive 2076/1956 (31 May) ordained that the council of provincial towns should take care of finding employment for women at the local level. It ordained that the men would be gradually shifted from those positions which could be performed by women or the physically challenged.

The income of women fell behind the income earned by men, by 30% on the average[3].

By 1956 the ratio of women performing skilled tasks increased considerably. Large numbers became skilled or semi-skilled. The number of those enrolled in technical courses and night school increased. More than half of all students enrolled in high school in the academic years 1956-57 were girls, and 27.7% of those in higher education were women. The number of women with diplomas doubled in relation to 1949. In 1958, 6 % of the engineers, more than 20% of physicians, and almost fifty percent of pharmacists and teachers (Including high school teachers) were women.

Although there was no break through the glass ceiling at the higher echelons, women had at least a token presence in the upper ranks of administration, even among the CEOs of various institutions. According to the statistics from September 1957, 6.6% of the engineers in enterprise were women, 2.8% of them in leading positions. The ratio of engineers in planning offices was 4.8% but only 0.4% of those at the higher ranks. There was a lag in incomes as well; the most common explanation for the discrepancy was that women-engineers were generally too young, since the educational institutions did not admit them until 1946. This explanation, however, was only partly valid; the reality was that the starting pay of women at the beginning of their career was lower than in the case of men.

Women made their appearance in civil society as well; women were accepted in political life, even though their numbers did not increase. Between 1948 and 1957 two women occupied cabinet positions: Anna Ratkó became Minister of Health, the first female minister ever, Mrs. József Nagy became Minister of Light Industry from September 1955 and joined Imre Nagy's second cabinet, until October 3. The leading party office of MDP, the Central Committee had 13 women members between 1948 and 1956. Six of the 90 members were women in 1956. However, there were no women in the Secretariat or in the Political Bureau. The parliamentary cycle of 1953 to 1958 included 62 women mps.

---

[2] Mária Palasik, *A nők tömeges munkába állítása az iparban az 1950-es évek elején* in *Házastárs, munkatárs, vetélytárs? A női szerepek változása a 20. századi Magyarországon.* Eds. Mária Palasik, Balázs Sipos, Budapest, Napvilág Kiadó, 2005, pp. 78-101.

[3] In 1956 the monthly average earnings of workers and employees was 1235 forint, of which the men's 1,500, while the female was around 1050 forint.

Regarding the political participation of women we should note that political emancipation did not facilitate the adoption of the Soviet model of state socialist system. First, after 1949 the Hungarian Women's Democratic Association (MNDSZ) as the only women's political organization could not spread advocacy function among women, since communist ideology and the political will of the Hungarian Workers' Party had a negative impact on its activities; this ideology confirms that gender equality is inherent to a socialist society. As a result, it could not have created a true advocacy for women's; on the contrary, they likely presented obstacles to forming a positive social image of women politicians.

Control over Women's Bodies

The eternal debate is about who has the right to control a woman's body: the man, the state, or, perchance, women themselves? This is an ongoing issue in our own days. Particularly, who has the right to decide over an unwanted pregnancy. State intervention goes back as far as the late 19th century in the case of Hungary. According to Act V of 1878 abortion was considered a crime for a period of almost 80 years. The pregnant mother was liable to 2 to 3 years jail sentence, the physician, the midwife and other persons were subject to prison terms up to five years. Since the law was not specific, its practical application was rather liberal: in case of illness, if the woman's interest demanded, any obstetrician or internal medical doctor, could perform the abortion without legal consequences, upon referral by a specialist. In 1933 the Supreme Court sanctioned the legal practice by its decision of KBI/116/1933. This signified that those who had the means could undergo abortion at a private clinic but, for the majority, popular abortion technique remained the only option.

On February 14, 1945 - as soon as the fighting was over in Budapest — the National Committee of Budapest, at the head of the city's administration, rescinded all pertinent regulations; henceforth abortion became free and could be performed in any medical institution. The official justification given was that women may have been weakened during the siege as a consequence of the deprivations in food or health treatment, and their health or the health of their offspring, should not be further in jeopardized[4]. In reality, however, the modification was warranted by the acts of rape committed by the soldiers of the Soviet army in 1945[5]. Thereafter the regulations fluid until 1951. Neither the coalition parties, nor the Hungarian Workers' Party ventured to incur domestic backlash.

Archival sources reveal that more stringent controls were adopted from February 1951[6]. In a note to Ernő Gerő, Mátyás Rákosi proposed, in connection with tax benefits for giving birth, that the reward be introduced after the sixth child, "considering that we want to intervene against abortion. The Minister of Public Health

---

[4] Györgyi Garancsi, *A születésszabályozás a Rákosi rendszerben*. Szakdolgozat, Budapest, ELTE, BTK, Szociológiai, Szociálpolitikai Intézet és Továbbképző Központ, 2001, p. 96.

[5] Andrea Pető, *Abortőr perek és „bajba jutott nők" 1952-ben*. In *Házastárs? Munkatárs? Vetélytárs? A női szerepek változása a 20. századi Magyarországon*, Mária Palasik, Balázs Sipos eds., Budapest, Napvilág Kiadó, 2005, pp. 300-320.

[6] The number of live birth was 182.206 in 1938, 169.120 in 1946, 195.567 in 1950, and 190.645 in 1951.

undertook to draft legislation; the draft was distributed to physicians in every district in June 1951. Both physicians and the Ministry of Justice objected to threatening women seeking abortion with prison terms. Although the government delayed its decision, apparently stricter measures were implemented. By spring of 1952 the press recorded show trials against doctors and midwives performing illegal abortions.

Finally, in June 1952 the Ministry of Health officially modified the regulations authorizing abortion, by its instructions of EuM 81/34/1952. Abortion in general became illegal, with two exceptions: if the foetus was predictably seriously damaged, or if the mother's health was at stake. In other words, other justifications, including rape, or the transmission of STD, nor were social reasons such as too many children, housing problems, were no longer acceptable. Nor was the age of the mother taken into consideration. Abortions were authorized only as the outcome of a long and humiliating process, carried out at two parallel levels[7].

In January 1953 all "institutions and their employees" were required to report any pregnancy that came to their attention,[8] followed by same obligation placed on physicians and midwives[9]. The administration of these measures led to criminal investigations. In case of intervention, the scrapings or the foetus had to be submitted to the institution performing autopsies. If abortion was suspected the physicians were required to perform mirror observations of the uterus to ascertain the legality of the procedure used. Any artificial intervention had to be reported to the police within 24 hours. A network of watchdogs was established, particularly in the countryside; the county physicians and midwives were required to report abortions to the local health office, whence the data were forwarded to the county police[10].

By its directive 9863/1953 IM number II, the Ministry of Justice could bring the culprit to court, even beyond the illegal abortion, for aggravating circumstances. In this case "aggravation" signified that those involved in abortions could be accused endangering life and physical integrity of a person[11]. Physicians protested that abortion included the category of endangering bodily integrity by definition; hence there was no need to institute special measures against it. The application of these measures was what made it possible to extend the prison terms meted out for the crime up to 7.5 years, without altering the law. The prosecutors, judges and detectives were regularly monitored to make sure they were sufficiently strict in applying the law. It is noteworthy, moreover, that these measures were never made public[12].

The climax of the whole period as far as birth control was concerned was the document entitled *Határozat az anya- és gyermekvédelem továbbfejlesztéséről* [Directive regarding further protection for mother and child] published in the Magyar Közlöny

[7] Mária Palasik, *Állami beavatkozás a születésszabályozásba a Ratkó-korszakban,* Manitobai Egyetem, Winnipeg, May 29, 2004.
[8] National Archives of Hungary (Magyar Országos Levéltár, MOL) 276-96-3 EüM. 8100-1/1953. I. 15. EüM direction.
[9] MOL 276-96-3 EüM. 8100-2/1953. I. 15. EüM direction.
[10] Györgyi Garancsi, *op. cit.*, p. 51.
[11] MOL 276-96-20 IGAZ.
[12] The number of live birth increased between 1952-1954, it was 185.820 in 1952, 207.000 in 1953, 223.000 in 1954, and decreased after 1954: 210.430 in 1955 and 192.736 in 1956.

[Hungarian bulletin] of February 8, 1953[13]. This placed the prospect of severe punishment, without equivocation, of all those involved in abortion. Interruption of pregnancy could be allowed only in case of 16 types of illnesses, and only in a state institution. The publication of this measure, however, was not the beginning of a campaign, as commonly believed, but rather the end of strict controls. In April 1953 Minister Ratkó, the person responsible for the repressive measure, was relieved of her post. From July 1953 the era associated with the name of Imre Nagy had its impact. At the beginning the change, the thaw could be felt mainly in the application of the measures; the punitive measures were not rescinded overnight. As a consequence of the nationwide amnesty many persons incarcerated because of abortion were set free[14]. On December 13 the Supreme Court adopted the principle that "women should be punished less severely, and education should be emphasized instead"[15]. Abortions performed for social reasons became far more common, a major step toward liberalization. Further concessions were granted at the beginning of 1954, as a consequence of which the members of the abortion committees were given more leeway to allow for the medical point of view. Then the Supreme Court condemned the practice of sentencing based on aggravation. About half of all sentences were suspended. As a consequence the number of reported abortions increased dramatically.

In 1956 12,748 children were born out of wedlock, whereas the total number of births was 192,810. This represented a decrease of thirty thousand in relation to 1954, but an increase of 23,000 in relations to the following year (1957). The primary factor was a resolution adopted by the Council of ministers (or cabinet)[16] revoking the ban on abortions. From then on pregnancies could be interrupted on account of the mother's state of health, or some other personal or family circumstance; even in the absence of such circumstances abortions were allowed if the mother insisted. One outcome, of course, was that in 1956 the number of illegal abortions performed decreased considerably, down to 15,900 from the 103,000 recorded in 1952. By the same token the number of reported abortions increased from 43,700 in 1952 to 123,600 in 1956. The resolution was a milestone in women's history in another way: the manufacture of birth control devices was legalized and sold at reasonable prices.

[13] MOL 276-96-2 EüM.
[14] Including the 674, breaking the pregnant woman.
[15] MOL XIX-C-2-d 9. box.
[16] 1047/1956 (VI. 3.) MT resolution.

Table 1. Number of accused and convicted women because of abortion (1938–1955)

	Abortion	
Year	Accused	Convicted
1938	n. a.	522
1950	764	447
1951	1 025	768
1952	1 383	911
1953	1 834	1 568
1954	797	506
1955	785	476

Source: Andrea, Pető, *Abortőr perek és „bajba jutott nők" 1952-ben*, in *Házastárs? Munkatárs? Vetélytárs? A női szerepek változása a 20. századi Magyarországon.* Mária Palasik, Balázs Sipos eds. Budapest, Napvilág Kiadó, 2005. p 304.

The daily life of women

While the roles of women expanded by women becoming involved in production, that of men did not change. The propaganda confirmed that domestic chores were still the domain of women. While work outside the home was not new for women, never before had such a large number taken advantage of the opportunity. The life of most families changed dramatically. Providing for and supervising children became a problem, since there was room in the nurseries only for a fraction of the infants. In 1956, for every one thousand children there was room for only 45. The situation in the kindergarten was somewhat better. There was room for 130,833 children of kindergarten age out of a total of 167,800. Daytime care for primary schoolers could accommodate only 5% of the age group.

Working women were entitled to 12 weeks of maternity leave, of which 4 weeks were recommended for the period before delivery. Mothers with infants had to be granted a period of 9 months for breastfeeding, twice a day in the case of small infants, once for the older ones when the workplace or nursery was far from the home, making this impossible. Then the mother was entitled to three additional months of leave without pay. Free food was awarded to mothers in case of the child becoming ill, until age one. Hence the life of working women was filled with anxiety, what to do if the child got sick? Many were compelled to give up their job and become housewives once again, for the time being.

The need for labour was met by mobilizing those of working age in the countryside, removing them from the bosom of their family, from the familiar environment. Where employment was assured there was no guarantee of appropriate lodging. It was common for families to become separate from loved ones, wife and husband going their separate ways, while the child remained with grandparents somewhere in the country. Subletting of apartment was also common, as was the renting out of a bed, or the temporary sharing of living space. The latter forced many to live together, as required by the authorities; strangers were quartered in rooms that were part of a larger apartment. The rooms may have been private, but the kitchen and the bathroom had to be shared.

Obtaining provisions often became a hardship, because the hours of operation of grocery store did not necessarily correspond to the hours on the job. Although the regime of food coupons was a thing of the past, goods were still in short supply, including bread, lard, sugar, cooking oil or meat, as well as firewood in the winter. Often the funds to purchase these items were lacking; the majority of families had no cash reserves, they lived from day to day. The selection of goods was limited in other areas too - clothing for children, pampers, shoes, or even textiles. Ready - made clothing was unavailable, and even the quality of the textiles (compared to nowadays) was inadequate. There was a lack of detergents, of cleaning supplies. There were no washing machines; the tub had to be used for the purpose. It was not just the washing machines; even pots and pans were in short supply. It comes as no surprise that in the statistics enumerating articles available, radio, motorbikes, bicycles, stoves, or sewing machines are mentioned, but there is no mention of any small appliance.

Sunday was the only day of rest during the week but, for most women this merely entailed more drudgery. There were few official holidays and even those days were filled with political activities in which participation was usually mandatory. A directive issued by the cabinet in 1952 stipulated that December 26 would no longer be a holiday and, in 1953, another directive did away with Easter Monday.

Women in the revolution

These generations assumed enormous sacrifices resulting in a change in the perceptions of women and of their role. The working woman became a fact of life; her voice within the family was enhanced by the fact that she contributed her income. Many women felt more self-confident because of the respect gained at the workplace. But many of them continued to live in very dire poverty. The everyday existential worries for living, the difficulties in securing the necessities of life, and the oppressive political atmosphere contributed to the political tensions in the fall of 1956. The majority of women who joined the revolution lived under deplorable conditions. They felt they had nothing to lose by turning to the revolution. [Actually, some of them lost their life during the reprisals.]

Nevertheless, we must concede that the 12 days of the Revolution of 1956 belonged to the men. Analyzing the photos taken on the streets we may assert that at the demonstration on the afternoon of October 23 there were many women, mostly university students (Picture 1.).

Picture 1. Budapest, 23 October, Students of Eötvös Loránd University
Collection of István Pászti.

By the time dusk had set we find fewer and fewer women at the Felvonulási tér, where the Stalin statue was demolished (Picture 2.). We may well ask ourselves, why? Were they expected home by sunset? Were they busy preparing dinner for the family and minding the children? Or did they assume the events would go beyond what they had anticipated? If we examine the photos taken at the Parliament building on October 25, you do not see many women in the crowd (Picture 3.).

Picture 2. Budapest, Felvonulási tér, evening of 23 October,
People at the Stalin Monument
Photo by Lajos Müller, MTI

Picture 3. Budapest, 25 October, People at the Parliament
Photo by Sándor Bojár, MTI

In the next group of pictures we detect women with rifle across the shoulders among the various groups of insurgents (Pictures 4-6). Hence there were some who fought alongside the men, or cooked and did the laundry for the men, or even filled bottles with petrol (gas) for Molotov cocktails. They fired at the Soviet tanks, or procured food. There were not many. This - that fact that women were underrepresented - is confirmed by the trial records during the days of repression.

Picture 4. Unknown woman with arms
Unknown photographer, ÁBTL

Picture 5. Unknown woman with arms
Unknown photographer, ÁBTL

Picture 6. Mrs. Béláné Havrilla and Mária Wittner
Photo by László Tóth, MTI, ÁBTL

The number of people sentenced to death by courts and executed is 229, among them were 6 women. This is 2.6 percent. Let's take a look at the list of women sentenced to death and executed[17]:

■	Mrs. Józsefné Angyal, Valéria Friedl (1912)	July 21, 1959
■	Mrs. Gyuláné Bakos, Erzsébet Salabert (1930)	November 28, 1958
■	Mrs. Béláné Havrilla, Katalin Sticker (1932)	February 26, 1959
■	Mária Magori (1913)	October 28, 1959
■	Erzsébet Mányi (1937)	February 2, 1957
■	Ilona Tóth (1932)	June 27, 1957

Two of the six came had a professional background. Valéria Feidl was a translator who sent reports to Austria regarding the post-revolutionary situation. Ilona Tóth was an intern in medicine who contributed to a murder, to avoid denunciation. The others were women were financially strapped, of peasant or proletarian background. Two of them were wards of the state, two had only one parent. They had not gone beyond a few years of primary school and became unskilled workers or cleaning ladies. Mrs. Gyula Bakos had been arrested by the vice squad on several occasions, whereas Mária Magori was a full-time prostitute. They suffered on account of their background[18]. In October 1956 they joined the revolutionaries spontaneously, simply because they were close to a group of rebels, who need their help and took her in.

[17] László Eörsi, *1956 mártírjai*, Budapest, Rubicon-ház, 2006.
[18] Borbála Juhász, *Mégis, kinek az emlékezete?* Rubicon, 2001/6.

During the repression, some 22,000 persons out of 34,000 were found guilty of acts committed between October 23 and December 1956. We do not have data regarding the number of women but, if we examine the database in the Budapest City Archives,[19] we note there were 158 women out of 3,577 accused; thus about 4% of all accused were women[20].

We should also consider the charges brought against them[21].

Table 4. Indictments Received by Women of the 1956 Hungarian revolution

Charge	**Number**	**Percentage**
Participation in armed clashes	25	14,8
Red Cross activity, first aid	16	9,5
Participating in looting	19	11,2
Provocative statements	25	14,8
Editing and distributing flyers	14	8,3
Participation in workers' and revolutionary committees, party-founding	14	8,3
Other (spying on phone conversation, putting up posters)	31	18,3
Member of the national guard	1	0,6
Getting rid of neighbours, family members or enemies – denunciation	12	7,1
Hiding weapons	5	3,0
Participation in the women's demonstration	7	4,1

We have the following information about their age. The oldest among the accused was born in 1887, charged with uttering provocative statements. The youngest were two girls born in 1941, one of whom was acting as a nurse at the Széna tér [one seat of resistance activity], while the other was filling bottles with fuel and procuring weapons from an armory in Székesfehérvár. The women in between these age groups were usually charged with provocation. Those in their twenties were producing and distributing flyers. All those in their teens joined an armed group, providing first aid, procuring food, or cooking. Fourteen women were charged with participation in revolutionary cells.

Several women were sentenced for their participation in the women's demonstration of December 4 in Budapest, just a month after Soviet troops had recaptured the city from the rebels. The occasion was the commemoration of the one-month anniversary of the Soviet invasion: László Abod, József Gáli, Gyula Obersovszky and Gyula Eörsi decided to solicit women by means of flyers, to convene on Hősök tere [Heroes Square], and place flowers on the tomb of the Unknown

---

[19] Sarusi Kiss, Béla-Tasnádi, Ákos. eds. *Az '56-os megtorlás adatbázisa – személyek és fotók –Az 1956-os forradalmat követő megtorlás a budapesti jogszolgáltatási iratok tükrében.* [Database of the Suppression of the 1956 revolution.] Introduction by Zsuzsanna Mikó. Records of the charges and verdicts were edited by Béla Sarusi Kiss and Ákos Tasnádi. The pictorial records were prepared and edited by Gabriella Csiffáry, Budapest, Budapest City Archives, 2006.

[20] Mária Palasik, *Role of Women in the 1956 Revolution*, in *The 1956: Hungarian Revolution. Hungarian & Canadian Perspectives*. Eds. Christopher Adams, Tibor Egervari, Leslie Laczko, Ottawa, University of Ottawa, 2010, pp. 110-111.

[21] Several counts may have been brought against a person, therefore, the number of charges was more than the number of accused persons.

Soldier. In other words, the demonstration was not a spontaneous act of worried mothers, it was initiated by men; but all this does not detract from its significance.

The intention of the organizers was successful: on December 4 1956 several thousand women and girls marched with candles lit and chrysanthemums, some pushing a baby carriage. "Homage to Patriots is paid by group of women at tomb of Hungary's Unknown Soldier of World War I as they smother it with wreaths and flowers. In the background Hungarian government police and an armed car keep order. Crowd was later driven away from tomb but continued to march throughout the day." – wrote the *Life Magazine* on December 17[22]. The long rally by black-clad women was not attacked by Soviet soldiers and the government forces – maybe because the ambassador of India was present[23]. The day after, on December 5 women went to place flags and floral tributes in Petőfi Square – where the revolution had begun on October 23. First women sang and scuffled until police finally let a few women through with flag and flowers. When they returned, Soviet armed soldiers and police drove crowd away. While Soviet and Hungarian troops lined up along the route in both days, they did not dare point their weapons at the women. The importance of the demonstration was enhanced by the fact that a curfew was in force in the whole area of the capital, and the authorities were expected to resort to force[24].

December 4 was a manifestation of solidarity and courage. Tyranny did not dare intervene against the silent mourning of the women, because it would have promoted the conservative image of womanhood, which is the very foundation of male power, defining women in terms of their relation to men — as mothers, daughters, sisters or wife — without autonomous articulation. Their demonstration did not threaten the establishment, yet it remains an exceptional act of defiance.

This was the only collective action by women in connection with the revolution of 1956 or from the period 1956 to 1989.

---

[22] *Silent demonstration of women in Budapest.* http://books.google.hu/books?id=K0IEAAAAMBAJ&pg=PA27&lpg=PA27&dq=silent+demonstration+of+women+in+Budapest&source=bl&ots=pH_geAWOto&sig=K-AGXGBYfp5Oy1dRpAPDHGBLssc&hl=hu&ei=xBAwTqmdNsWeOtjegH8&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=6&ved=0CEUQ6AEwBTgK#v=onepage&q&f=false Downloaded on July 27 2011.

[23] Menon, Kumara Pladmanabha Sivasankava, Indian ambassador to Moscow, also represented India in Poland and Hungary.

[24] Zsuzsanna Bögre, *Asszonysorsok. Ötvenhatos élettörténetek elemzése.* Budapest, Ráció Kiadó 2006, pp. 64-65.

Andra-Octavia DRĂGHICIU

Between „totalitarianism" and „terrorism" An introductory study about the „Arab" students in the Romanian Socialist Republic (1974-1989)

Între totalitarism şi terrorism. O introducere în studierea comunității studenților arabi din România comunistă

Studiul de față reprezintă o introducere într-un subiect mai larg, cel al activității studenților străini, îndeosebi arabi, în România anilor '70 şi '80. De asemenea, este prezentată relația existentă între studenții români şi cei străini, alături de impactul material şi psihologic asupra celor dintâi. Studenții arabi au fost un veritabil canal de pătrundere a consumerismului occidental: blugi, videocasetofoane, casete, țigări Kent, gumă de mestecat etc. Totodată, este interesantă de observat fascinația exercitată de comportamentul, mentalitățile şi ideile radicale ale studenților arabi asupra tineretului universitar românesc.

Etichete: studenți străini, arabi, Securitate, piața neagră
Keywords: foreign students, Arabs, Securitate, black market

Introduction

Seeking an independent road for the Romanian People`s Republic`s (RPR) economy, Gheorghe Gheorghiu-Dej, general secretary of the Central Committee (CC) of the Romanian Worker`s Party (PMR) until 1965, started to establish diplomatic relations with the Third World[1] in the 1950s[2] and consolidated them until his death in 1965[3]. His successor, Nicolae Ceauşescu, took the independence policy from the USSR further and further by nurturing the ambition to befriend the most important political leaders of the East and West and mediate the conflict between the two hemispheres[4]. The Romanian Socialist Republic (RSR)[5] therefore maintained relations with Israel even after the 1967 war, despite the attitude of all the other communist states, including the USSR[6].

---

[1] South America, post-colonial Africa and Asia.
[2] See for example Scânteia (the official daily) 19.12.1957, 27.03.1960, HU OSA 300-60-1 Box 218.
[3] Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu 1965-1989. Geniul Carpaților*, Bucureşti, publishing house Polirom, 2011, p. 78.
[4] *Ibidem*, 119.
[5] Republica Socialistă România. The name of the country was changed by the Ceauşescu administration in 1965 along with the name of the party, from PMR to PCR (Partidul Comunist Român).
[6] Burakowski, *op. cit.*, p. 97. See also Larry L. Watts, *Fereşte-mă, doamne, de prieteni. Războiul clandestin al blocului sovietic cu România*, Bucureşti, publishing house RAO, 2012, p. 603.

Strong ties to the Third World remained a constant throughout Ceaușescu`s regime (1965-1989). By outing his support for the independence of the post-colonial states[7] and signing bilateral treaties with South American, African and Asian countries, the Romanian government was trying to find a market for Romanian products on the one hand and import oil and energy on the other, in order to stop being dependent on the USSR. The Middle East and the other Arab countries became a valuable partner for Romania during the oil crises in the second half of the 1970s. They benefited from Romanian credits and provided energetic products in return[8].

The connections with the Third World were not only economic and political in nature, but also cultural and scientific. A growing number of high school and especially university students from developing countries were encouraged to come study in the RSR, probably in order to prepare for working in Romanian factories in their respective homeland, for example in Syria or Iraq[9]. They represented the direct impact of Romanian foreign policy on Romanian society in the 1970s and 1980s.

Unfortunately, this subject has been thoroughly neglected so far by historians and other scholars of social sciences. As part of a broader dissertation project about youth culture in the RSR in the last 15 years of the socialist regime, the present paper aims at opening up the issue of foreign university students in Romania[10]. Whether coming from South America, the Middle East, Africa or East Asia, these students have helped shape everyday life in the big university cities of Romania like Bucharest, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara, Brașov etc. rendering the campuses a cosmopolitan character[11].

For some a source of bewilderment and fascination through the color of their skin and their different ways, for others reliable friends or sources of envy because of their privileges[12] and for most Romanian students[13] a way to acquire the material means for leading a normal life, foreign students played an important part in the big city life of communist society, especially at the end of the 1970s and during the 1980s[14].

---

[7] See for example "România Liberă" 26.01.1968, "Scânteia" 9.11.1970 and 9.01.1972, "Munca" 23.06.1971, "Scânteia Tineretului" 25.05.1984, HU OSA 300-60-1 Box 218.

[8] Burakowski, *op. cit.,* p. 174, 242.

[9] RFE report about foreign students in RSR, HU OSA 300-60-1 Box 169.

[10] Foreign students in the RSR came not only from the Third World, but also from the "West" and from the other socialist countries.

[11] Radio program script by N.C. Munteanu, 15.10.1986, HU OSA 300-60-1 Box 169.

[12] Foreign students in socialist Romania were exempted from political and ideological classes, they lived in separate dorms under better conditions (hot water, electrical power, heating, all of which was missing in the other dorms during the 1980s), they were allowed to possess foreign currency and buy at the "shops", they did not have to participate in patriotic work, nor pass entrance exams at the universities. In turn, they provided the Romanian state with USD. RFE report 17.07.1985, "Foreign students creating problems", HU OSA 300-60-1 Box 169.

[13] The term refers in this paper to Romanian citizens, independently of ethnicity and mother tongue.

[14] Due to Ceaușescu`s decision to pay the entire foreign debt, the economy was focused on exporting as much and importing as little as possible. Measures to reduce consumption of gas, electricity and fuel were taken in all public institutions and companies and a drastic savings

The limited space allocated to this paper and the limited number of sources does not allow a detailed study regarding the category of foreign students as a whole. The focus will therefore lie on the students coming from the Arab countries, because these seem to have generated the most interest both among the Romanian students and the Romanian authorities.

"Arabii"

The sources used for the present analysis are documents from the *Securitate*[15] archives in Bucharest (CNSAS), oral history interviews with Romanians who had foreign colleagues at the university, articles in the press of the RSR, as well as reports and scripts from Radio Free Europe, kept in the Open Society Archive in Budapest (HU OSA). Analyzing these materials has led to the conclusion, that students coming from Egypt, Algeria, Iraq, Syria, Sudan, Lebanon, Jordan, Libya etc. were viewed as a single group, independently of their political views or religious affiliations. The interviewed people often speak about the "Arabs", *arabii*, as a fascinating category for itself, while the *Securitate* officers refer to the citizens of Arab countries as the biggest threat to the socialist order (among the foreign students), suspecting them of terrorism and other illegal activities and thus trying to keep them under permanent surveillance.

The duality which arises between these two types of sources represents the paradox of living in the Romanian society from the middle of the 1970s to the end of the Ceauşescu regime. On the one hand, the official foreign policy led to the increasing number of foreign students in Romanian universities, while on the other, the government was passing laws aimed at reducing the contact between foreigners and Romanian citizens, in order for the latter not to be "contaminated" by foreign, especially „Western", ideas[16]. The reasons for the "Arabs" standing out were: great activity on the black market and stimulating prostitution on the one hand[17] and suspicion of terrorism on the other. These two aspects shall be analyzed closely in the following chapters.

Black market activity and relationships with Romanian women

Coming to the RSR to study was for most students from the Arab world a way of escaping poor studying conditions and rigid Muslim education in their own country[18]. They received scholarships from the Romanian state, from their respective states through the embassies in Romania or stayed at their own expense if they came from wealthy families. Either way, they were in possession of US dollars.

With the increasing lack of products on the internal market, starting with food, clothes, soap, deodorant, not to mention luxury products like perfume, make-up,

---

regime was imposed on the population. This led to a remarcably low living standard with lacks in basic foods, hygiene and comfort.

[15] *Securitate* was the colloquial name for the "secret" police, which was in charge with the security of the socialist state.

[16] Burakowski, *op. cit.*, p. 169.

[17] A phenomenon encountered in foreign students from other countries as well.

[18] Gilles Kepel, *Muslim Extremism in Egypt. The Prophet and the Pharaoh*, London, University of California Press, 1993, p. 135.

quality cigarettes, coffee, electronic devices, business possibilities arose on the black market. Romanian citizens were not allowed to possess foreign currency and therefore could not shop in stores for diplomats and „shops"[19]. Thus having a foreign friend meant that they could buy what they needed from the shop, by changing Lei[20] to USD. The closer the relationship to that person was, the better were the rates and the broader the advantages[21].

These circumstances allowed the foreign students active on the black market to make more and more money[22]. Some did „business" not only with Romanian students, who were their colleagues and whom they had daily contact with, but also with other Romanian citizens[23]. In order to meet the high demand, Arab students who neglected their studies and concentrated on making money, travelled to the "West" and brought blue-jeans, gold and electronic devices such as cassette players[24]. In some cases, Romanian students participated in black market activities together with foreign ones and even protected these when being questioned by the *Securitate*[25].

Another phenomenon linked to the foreign students, especially to the "Arabs", was their relationship with Romanian women. Although no statistics are available, it seems that the majority of these students were men studying medicine, stomatology or different types of engineering[26]. The relationship they had with Romanian women was twofold: a "financial" one, with material gains (money or gifts) for the women in exchange for sexual services and love affairs, which sometimes resulted in marriage.

Although each person communicating with a foreign citizen was obliged by law to write a report about the conversation within 24 hours[27], this would have been impossible in universities and campuses, where Romanian students were living and communicating with foreign students on a daily basis. It is interesting to observe, though, that some Romanian students preferred to befriend Greek or "Western" students and avoided the "Arabs", which were often kept at a distance especially by male Romanian students[28].

The situation was different among Romanian female students. There are frequent cases of them entering long term relationships with "Arabs", living together

---

[19] The "shops" were stores for tourists and other foreigners who possessed foreign currency. They had a wider variety of products, from Kent cigarettes to better food and household items. Burakowski, *op. cit.*, p. 289.

[20] Romanian currency.

[21] Interview with T.M. (male, born 1959 in Făgăraş, Romania, former Agronomy student in Bucharest) on 23.01.2013.

[22] ACNSAS, fond Documentar, file no. 18306, vol. 1, f. 26.

[23] Idem, vol. 3, f. 45.

[24] RFE report about foreign students in RSR, HU OSA 300-60-1 Box 169.

[25] ACNSAS, fond Documentar, file no. 18306, vol. 7, f. 24.

[26] Some students brought along their wives and children. Interview with T.M. This category does not stand out in the documents.

[27] Radio program script by N.C. Munteanu, 15.10.1986, HU OSA 300-60-1 Box 169. See also Burakowski, *op. cit.,* p. 169.

[28] Interview with O.C. (male, born 1964 in Făgăraş, Romania, former Medicine student in *Cluj-Napoca*) on 27.01.2013.

with them in their dorms and even marrying them. This had, of course, its material advantages, from being able to live in better conditions in a dormitory for foreign students, especially during the 1980s, to having access to better food and clothing.

In order to marry a foreign citizen, Romanians had to submit a petition to the state. Once they had done so, the authorities pressured the family of the respective person (mainly females) into dissuading their children from taking this step[29]. This, however, did not stop Romanian women from having children with "Arabs"[30] or even marrying them[31].

It might be that the Muslim faith of most of the "Arabs" and the perspective of living in a Muslim country prevented some Romanian women from leaving Romania with their lovers. Nevertheless, there are a lot of cases where the spouses remained in Romania and are married to this day[32], or cases of Arab students who decided to stay after having finished their studies[33].

Another way of interaction between foreign students and Romanian women was prostitution. Girls from the province outside Bucharest with little perspective after high school went to the capital where they usually found procurers putting them in touch with foreign citizens. These girls met with foreigners in the most expensive hotel in Bucharest, the Intercontinental, and were paid in jewelry, fine cigarettes and cash[34].

Cases of prostitution were reported in other big cities as well, like the example of a group of six girls and boys of school age, all members of the UTC organization (Union of the Communist Youth). They left their hometown Bistrița in the northern part of Transylvania and went to Brașov, where they made the acquaintance of foreign students. These would provide them with cigarettes and money in exchange for the girls` services. Regarding it as a profitable business, the boys started to look for clients for the girls and thus received more cigarettes and blue jeans[35].

The *Securitate* officers also report about relationships of foreign students with schoolgirls, noting that they are "leading them to immoral and decadent actions" [36]. Girls who were out of high school, but not "active in the work field"[37] and found by the authorities in the company of foreigners were even sentenced to three months

---

[29] RFE report 26.06.1985, HU OSA 300-60-1 Box 170.

[30] A Romanian woman is reported to have 2 children with a Libyan student without being legally married to him. They are said to have been married religiously. (ACNSAS, fond Documentar, file no. 8852, vol. 16, f. 243.

[31] Interview with T.M.

[32] Interview with O.C.

[33] The most preeminent example in Romanian society is the Palestinian born doctor Raed Arafat, secretary of state at the Ministry of Health, who stayed in Romania after finishing his medical studies at the University of Cluj-Napoca and Târgu Mureş and gained Romanian citizenship in 1998, http://www.ms.ro/?pag=5, last access 20.01.2014.

[34] Radio program script by N.C. Munteanu, 15.10.1986, HU OSA 300-60-1 Box 169.

[35] RFE report 12.11.1982, HU OSA 300-60-1 Box 169.

[36] "antrenarea acestora în unele acțiuni imorale și decadente", author`s translation from Romanian, (ACNSAS, fond Documentar, file no. 18 306, vol. 2, f. 54).

[37] „încadrate în câmpul muncii", author`s translation.

imprisonment[38]. Others, who were found in the dorms for foreign students during nightly raids, were used as informers[39], so it is not surprising that most Romanian sources about the behavior of Arab students during the events of 1977 have female code names (Rodica, Sanda, Atena, Clara) [40].

Terrorism in a totalitarian state?

Little did the Romanian students know when they talked about the "Arabs" as a homogenous category. The conflicts among different Arab groups and organizations were openly perceived because of their expression in the common spaces, but their reasons and their implications remained a mystery[41]. What many "Arabs" brought with them from their homeland was their political orientation, in as much as different organizations were set up in the RSR with proper hierarchies and committees in the most important cities[42]. Their activity and engagement would become a mirror of the conflicts among and within the Arab states[43].

The reports of the *Securitate* reveal constant suspicion by the authorities regarding "Arab" students. They were kept under surveillance with the help of informers within their own groups, who spoke their language and understood their ways[44], but also by recruiting informers among their Romanian colleagues, among professors, among the administrative staff in dorms, canteens, even in hotels and restaurants[45] and last, but not least, among their "girlfriends", as previously mentioned.

The main concern of the Romanian authorities was the "Arabs" "predisposition" to terrorism and illegal possession of weapons, as only police (*Miliția*), *Securitate* and Army officers were allowed to possess firearms in the RSR[46]. Keeping the suspects under surveillance was sometimes not enough for the *Securitate* officers. Raids were organized in dormitories and the rooms were secretly searched when the students were not there[47]. These actions revealed the existence of different political and religious organizations like "Al Fatah", "The Muslim Brotherhood", "Palestinian Liberation Front" etc[48].

Among numerous and various violent and verbal clashes between different groups[49] and organizations, which often caused the authorities to mobilize and apply punishments to the people involved, two events stand out in the documents due to the

---

38 ACNSAS, fond Documentar, file no. 18 306, vol. 10, f. 37.
39 Interview with T.M.
40 ACNSAS, fond Documentar, file no. 12639, vol. 20, f. 5.
41 Interview T.M.
42 ACNSAS, fond Documentar, file no. 18 306, vol. 9, f. 107.
43 For more information on this topic see Fred Halliday, *The Middle East in International Relations. Power, Politics, Ideology*, Cambridge, Cambridge University Press, 2012.
44 ACNSAS, fond Documentar, file no. 18 306, vol. 2, ff. 20-22.
45 *Ibidem*, f. 68.
46 RFE report 31.12.1983, HU OSA 300-60-1 Box 169.
47 ACNSAS, fond Documentar, file no. 18 306, f. 64.
48 *Ibidem*, f. 62.
49 Violent conflicts between groups of Kurds and „Arabs" (Syrians and Iraqis), Interview with T.M.

mobilization of *Securitate* forces and the panic they caused: the occupation of the Egyptian embassy as a reaction to Sadat´s visit in Israel in 1977 and a bomb attack on two cars belonging to Syrian students in the campus Grozăveşti in Bucharest in 1985.

1977

The Arab world was divided between the two major powers during the Cold War with the states often changing position according to their political needs. Drawing a raw picture of the affiliations of Arab countries would concur with Egypt, Syria, Iraq and South Yemen being clients of the Soviet Bloc, while Israel, Iran, Saudi Arabia and Jordan were assuming close ties to the "West", especially the USA[50]. Smaller Arab states and organizations were recruited by each of these states in order to undermine the others. The most important organization of guerillas was the Palestinian Liberation Organization[51], who also allied with the socialist countries[52] and whose leader, Yasser Arafat, is said to have been a close friend of Ceauşescu`s[53].

After the 1973 Yom Kippur war, Egypt`s policy towards the USSR started to change. President Anwar El Sadat began negotiations with Israel and thus broke with the soviets. The peak of his new course in international politics was reached in 1977, when Sadat decided to start peace negotiations with Israel and visited Jerusalem. This event came as a shock to the Arab world, which divided into those approving and those disapproving the visit[54].

As the Arab states divided, so did their citizens living in the RSR as soon as they heard about it, probably from Radio Bagdad and other international radio stations, which they were listening to in their dorms[55]. Syrians, Palestinians, Nasserist Egyptians and Lebanese were dissatisfied with the visit and vehemently condemned it, while citizens of the Arab Emirates and Sudan remained neutral, as their governments did[56]. The children of Egyptian diplomats studying in the RSR naturally agreed with Sadat`s initiative, while Jordanian students were still waiting for their country`s position[57].

The protests, manifestations and sudden meetings of the different Arab groups throughout the country alarmed the *Securitate*, who immediately contacted its sources within the groups in order to find out about their intentions[58]. Students from Bacău and other smaller cities planed to travel to Bucharest in order to join the anti Sadat manifestations which had already begun there[59]. If the officer on duty reports

[50] Halliday, *op. cit.*, p. 67.
[51] PLO.
[52] Halliday, *op. cit.*, p. 70.
[53] Watts, *op. cit.,* p. 619.
[54] Gudrun Krämer, *Ägypten unter Mubarak: Identität und nationales Interesse, in: Internationale Politik und Sicherheit*, edited by Stiftung Wissenschaft und Politik Ebenhausen, vol. 22, Baden-Baden 1986, p. 147.
[55] ACNSAS, fond Documentar, file no. 12 639, vol. 20, f. 28.
[56] *Ibidem*, f. 49.
[57] *Ibidem*, f. 40.
[58] *Ibidem*, f. 3.
[59] *Ibidem*, f. 5.

truthfully, the agents managed to prevent most of the students from leaving their respective cities, by not allowing them to board the trains towards the capital[60].

Judging by the urgent tone of the reports, the atmosphere in the dorms must have been extremely tense. In Cluj-Napoca, Arab students gathered in groups of 10 to 15 people, listened to the radio and commented the events. Voices were heard condemning Ceaușescu for this development as he had been trying to act as a mediator between Egypt and Israel[61]. The *Securitate* officers found 14 different manifests in the dorms expressing as many different opinions[62]. Hand written manifests were also found in Dolj and were immediately confiscated by the authorities[63], while Egyptian banknotes were burnt by angry students in Iaşi[64].

The international radio stations reported about the Arabs` protests in the „West", in Czechoslovakia and Yugoslavia. The Romanian authorities, however, did not allow open manifestations or even symbolic protests within dorms, such as gluing a black canvas on a door, a fact that caused more tensions, this time between the students and the *Securitate*[65]. Despite the attempts at controlling the situation, manifestations broke out in Bucharest in front of the Egyptian embassy on the 19th of November 1977.

In order to organize these protests, a group of students had gathered at 7 a.m. in the campus Grozăveşti. The source said that a female Palestinian student (the only female Arab student mentioned in the analyzed *Securitate* documents) proposed burning the embassy down[66]. The officers approximate that 250 people, the majority from Iraq, participated in the protest which ended with the occupation of the embassy. The building was poorly guarded and there were few diplomats inside. Before the authorities intervened, the students managed to send Sadat a message from within the embassy[67].

Being chased off by the militia, the protesters risked removal from the university and even expulsion. The Syrian and Iraqi embassies, which were suspected to have contributed to the manifestations, threatened the Romanian government with ceasing diplomatic relations if the protesters would be punished[68]. Thus, the students could return to their dorms and resume their classes. The Union of Arab Students in Romania sent an official telegram to Sadat the next day, on the 20th of November 1977, expressing their protest and indignation[69].

Conscious that another protest would not be permitted by the *Securitate*, the students continued their activity silently by writing manifests, multiplied at the Iraqi embassy or at the PLO office. One of these manifests contained critical remarks

[60] *Ibidem*, f. 12.
[61] *Ibidem*, f. 36, f. 39.
[62] *Ibidem*, f. 39.
[63] *Ibidem*, f. 46.
[64] *Ibidem*, f. 68.
[65] *Ibidem*, f. 41.
[66] *Ibidem*, f. 172.
[67] *Ibidem*, f. 149.
[68] *Ibidem*, f. 131.
[69] *Ibidem*, f. 132.

towards the Romanian policy, calling Ceauşescu "enemy of the Arab peoples"[70]. After a few days, things resumed their normal course, though, with the *Securitate* expanding their list of monitored people.

Until…

1985

A bomb exploded under the car of a Syrian student on the 26th of May 1985 at 7.30 p.m. in the campus Grozăveşti in Bucharest. Two Romanian citizens were killed and another bomb was found under a car parked nearby, also belonging to a Syrian student[71]. The results of the investigation showed that 9 foreigners had been planning to assassinate Syrian students[72].

One of the students involved was an Iraqi citizen living in the campus *Regie* in the capital. When searching his dorm room, the *Securitate* found different kinds of weapons deposited in his closet. He had planned this attack together with Syrian and Jordanian students from Cluj-Napoca and Timişoara, who had traveled to Bucharest[73]. The leader of this group managed to flee the country and was condemned to 25 years imprisonment in absentia, while the others received prison sentences from 10 to 15 years[74].

Weapons found by the *Securitate* in the dorm room[75].

The Romanian branch of the National Union of Syrian Students issued a statement on the 27th of Mai condemning the attack and demanding "death to the

[70] „Duşman al popoarelor arabe", author`s translation. (*Ibidem*, f. 241).
[71] ACNSAS, fond Documentar, file no. 8852, vol. 16, f. 1.
[72] *Ibidem*.
[73] *Ibidem*, f. 4.
[74] *Ibidem*, f. 17.
[75] *Ibidem*.

fascist terrorists and murderers"[76]. The Iraqi embassy took the prisoners under its protection and exerted pressure on the Romanian government in order to achieve their release and expulsion[77]. By taking up relations with the Muslim Brotherhood in 1988, the Romanian state agreed to close the case and grant amnesty to the prisoners for a certain amount of USD and the promise, that there would be no further "terrorist" attacks on Romanian territory. Thus, on Ceaușescu`s 70th birthday in 1988 a decree of amnesty for sentences over 10 years was passed and the Arab prisoners were expelled[78].

Fig. 9 Trotil (4 Kg) recuperat din albia râului Dîmbovița.

Explosives found in the river Dâmbovița [79].

The conclusion of the *Securitate* reports on this case is that the attack had been ordered by the Muslim Brotherhood, which had its Romanian center in Bucharest with important branches in Cluj-Napoca and Timişoara[80]. These were said to have been active in Romania since 1977[81]. They organized different themed committees, held weekly meetings, prayed and read together from the Qur`an[82].

Coming from Jordan, Syria, Lebanon, Sudan, Palestine, Egypt etc., the Muslim Brothers were Sunni Muslims constantly on the search for new members. They did not tolerate relationships with the „unfaithful" and thus tried to persuade a brother to leave his Romanian girlfriend. When he refused to do so, he was expelled from the organization[83].

[76] „Moarte ucigașilor și teroriştilor fasciști", author`s translation.
[77] ACNSAS, fond Documentar, file no. 8852, vol. 16, f. 25.
[78] *Ibidem*, ff. 233-236.
[79] *Ibidem*.
[80] *Ibidem*, ff. 63-68.
[81] *Ibidem*, f. 115.
[82] *Ibidem*, f. 117.
[83] *Ibidem*, f. 167.

Conclusion

This brief account of what the above mentioned sources have to offer is merely an introduction to the subject of foreign and especially Arab students in the RSR. Intensive and thorough research is yet to be conducted. However, some conclusions can be drawn regarding the impact of these students on Romanian society at the end of the 1970s and during the 1980s. An interesting question would also be what impact Romanian society has had on them.

Even though little direct cultural exchange took place between Arab and Romanian students, the Romanian youths in big cities were confronted with a phenomenon that helped not only shape their material lives, but also their minds. Seeing people with different religious rituals, different skin color and what seemed to be odd sexual behavior[84] must have raised questions into the mind of the Romanian students.

The shock of a Romanian Agronomy student in Bucharest, moving to the capital from a small town in Transylvania where he had had no contact to any foreigners whatsoever must have been great when confronted with the story of his Lebanese colleague. The latter had apparently been expelled from the USA for terrorist activities and had come to Romania to study Agronomy. It is here that he was diagnosed with leukemia. At his goodbye party in the student dormitory (he was bound to return to Lebanon) he showed his Romanian colleague bullet scars on his body and told him that he had been engaged in terrorist activities before and now that he knew he would die, he would go and take a „few Jews" with him[85].

Whether anything about this story is true is debatable and impossible to verify. Nevertheless, it is very interesting to observe the fascination these people exerted on Romanian youths raised with communist slogans and theoretically cut off from the outside world.

Another paradox of Romanian socialist society is the fact that allowing the foreign students access to Romanian universities and campuses helped practically tie Romanian youths to the outside world. Although they came from the East, Arab students were providers of "Western" culture: jeans, videos, cassettes, Kent, chewing gum etc. They could travel freely to the "West" and bring all these products that the official ideology rejected as decadent.

Confronted with these "realities", the question inevitably arises: was the RSR really a totalitarian state as it is being portrayed in post 1989 Romania? How was it possible that there was nothing and yet a lot of people were able to procure anything (especially in the big cities and in the border regions)? Was the *Securitate* really the fierce, all controlling institution that knew everything and was everywhere? If so, how was it possible for Arab organizations to smuggle weapons into the country and organize a bomb attack in the most renowned campus in Bucharest?

---

[84] Interview with T.M. He perceives the following aspects as oddities: black skin and pink hands, black men going to the girls` dorms and masturbating in the car, Muslims praying on their carpets.

[85] *Ibidem*.

A close look at the documents of the *Securitate* presented in this paper clearly shows that the black market, prostitution and even "terrorism" were out of the authorities` control. The officers complain incessantly in their reports about the poor quality of their sources and the events clearly show their inability or maybe unwillingness to prevent certain „incommodities" from happening. This being said, reaching further into the subject of foreign students in the Romanian Socialist Republic would certainly help paint a picture of daily life in big Romanian cities as it has never been exposed before.

Florian **BANU**

Memorialistică *versus* document. Studiu de caz: întrevederea confidențială dintre Nicolae Ceauşescu şi Jimmy Carter (13 aprilie 1978)

From Memoirs to Document. Case Study: The Private Meeting between Nicolae Ceausescu and Jimmy Carter (13 April 1978)

Temporal proximity to certain historical events has enabled contemporary historians to carry out a proper evaluation of some protagonists' testimonies. The so-called "oral history" has undergone a continuous expansion in the last decades, its share among historical sources equalling that of written documents. However, historical research has proved that mystification and distortion of facts occur to a far greater degree in oral accounts than in written documents.

The present work compares written records and some remakes of an important historical event: the confidential meeting between Nicolae Ceausescu, the President of the Socialist Republic of Romania and Jimmy Carter, the President of the United States of America, on 13 April 1978.

We may draw the conclusion that oral accounts about an alleged proposal to list the Romanian enterprises on the American Stock Exchange are contradicted by the record of the meeting that displays discussions about the creation of a confidential channel for negotiation between North Korea and the USA.

Etichete: Nicolae Ceauşescu, Jimmy Carter, negocieri secrete, Coreea de Nord, România, S.U.A.

Keywords: Nicolae Ceausescu, Jimmy Carter, secret negotiations, North Korea, Romania, the USA.

Problema izvoarelor istorice i-a preocupat pe istorici încă din epoca în care istoria începea să prindă contur ca o îndeletnicire de sine stătătoare a spiritului uman. Altfel spus, numărul, tipul şi veridicitatea izvoarelor folosite pentru reconstituirea trecutului au reprezentat un subiect de primă importanţă chiar pentru istoricii antici.

Istoria orală – un nou tip de izvor istoric?

În pofida faptului că unora dintre istoricii contemporani le place să se considere promotori ai unor „noutăţi" în scrierea istoriei („descoperirea" istoriei orale, a războaielor „asimetrice", folosirea imaginilor statice, a operelor literare sau cinematografice ca surse istorice, reconstituirea „istoriei recente" etc.), o privire mai atentă asupra istoriografiei ne conduce spre alte concluzii. Ce altceva decât „istorie

recentă" făcea Tucidide, atunci când scria despre Războiul peloponeziac, în care el însuşi luptase?[1] Cum ar putea fi definite relatările provenite de la martorii oculari, incluse în lucrarea sa, dacă nu „istorie orală"? Ce altceva era un conflict între un colos ca Imperiul Persan şi minusculele cetăţi greceşti, dacă nu un „conflict asimetric"? Aşadar, într-o măsură mai mare sau mai mică, „toate-s vechi şi nouă toate", după expresia lui Mihai Eminescu.

Cu toate acestea, în ultimele decenii în istoriografia românească s-a făcut şi se face mult caz de aşa-numita „istorie orală", prezentată de unii entuziaşti drept un adevărat panaceu al tuturor carenţelor de documentare pentru un eveniment sau altul, pentru un fenomen mai amplu sau mai restrâns.

Acest accent pus pe culegerea şi utilizarea de mărturii orale are mai multe explicaţii. În primul rând, este vorba de ieşirea societăţii româneşti dintr-un regim totalitar, care escamotase din sursele scrise oficiale o serie întreagă de evenimente şi măsuri cu impact negativ şi obliterase cercetarea istorică pe anumite subiecte considerate sensibile sau de-a dreptul indezirabile. Aşadar, aceste „pete albe" suscitau interesul specialiştilor şi al publicului larg, deopotrivă, dar istoricii se izbeau de legislaţia inflexibilă referitoare la accesul la fondurile de arhivă. În acest context, recursul la martorii şi protagoniştii evenimentelor s-a impus ca o soluţie de moment, mai cu seamă că mulţi dintre aceşti martori erau foşti inamici ai defunctului regim şi, ca atare, nu avuseseră dreptul să-şi expună public propriile experienţe şi opinii.

În acest context, relatările de istorie orală au permis reconstituirea unor aspecte referitoare la lichidarea partidelor politice tradiţionale din România, rezistenţa armată anticomunistă, impunerea colectivizării, urmărirea opozanţilor politici etc. Pe baza acestora, s-au întreprins în anii '90 primele tentative de scriere a unor istorii ale regimului comunist, istoricii angajaţi în astfel de demersuri încercând să convingă publicul (şi, uneori, chiar pe ei înşişi!) că apelul la documentul istoric nu este o condiţie *sine qua non* a cercetării istorice.

În acest sens, istoricul francez Jean François Soulet, referindu-se la un anumit fetişism care, în opinia sa, tindea să se creeze printre unii istorici ai epocii contemporane şi ai aşa-numitei „istorii recente", vizavi de importanţa covârşitoare a unor documente din arhivele mai mult sau mai puţin secrete, nota:

„De altfel, nu ne convine chiar deloc să mai relativizăm caracterul «unic», «de neînlocuit», atribuit unor documente încă inaccesibile? Nu e acesta un fetişism al interzisului şi secretului? Nu tot ceea ce este «confidenţial» e şi de importanţă capitală"[2].

Subliniind şi faptul că în epoca actuală numeroase decizii majore nu mai sunt consemnate în scris, împiedicând astfel cercetătorul arhivelor să acceadă la resorturile intime ale anumitor evenimente, istoricul amintit îl cita pe unul din excelenţii cunoscători ai culiselor lumii diplomatice şi politice, Henri Kissinger: „Înaintea acestei

---

[1] Potrivit lui Mircea Florian, „în opera *Războiul peloponeziac* a lui Tucidide, general nenorocos şi om politic în dizgraţie, istoria ca ştiinţă, cu metodele ei specifice, este prefigurată. După cuvintele criticului Albert Thibaudet, «ea (această operă) rezumă tot aşa de bine istoria viitoare ca şi istoria trecută: e o *ktema es aei*» (o construcţie pentru totdeauna)" – Mircea Florian, *Introducere în filosofia istoriei*, Bucureşti, Editura Garamond, f.a., p. 31.

[2] Jean François Soulet, *Istoria imediată*, Bucureşti, Editura Corint, 2000, p. 45.

epoci de comunicare instantanee, instrucţiunile date unui negociator trebuiau să fie conceptuale şi, de aceea, ele ofereau o schiţă a concepţiilor oamenilor politici; în epoca teleimprimatorului ele sunt în general tactice sau tehnice şi, în consecinţă, nu indică nici scopurile, nici consideraţiile ultime. Dosarele oficiale ale epocii noastre nu ne dezvăluie neapărat ce hotărâri au fost luate în mod secret, dublând căile oficiale şi nici ce afaceri au fost tratate doar oral, fără a lăsa vreo urmă în arhive”[3].

Fără îndoială, atât istoricul Soulet, cât şi diplomatul Kissinger au perfectă dreptate. Este superfluu să subliniem evidenţa că istoricul are datoria de a nu-şi opri cercetările în faţa unor fonduri de arhivă inaccesibile, recurgând, în compensare, la surse colaterale, şi, totodată, are obligaţia de a nu interpreta *stricto senso* litera documentului. De asemenea, istoricul trebuie să fie conştient de faptul că multe probleme au fost tratate doar oral, numeroşi oameni politici cunoscând şi temându-se de consecinţele pe termen lung pe care le pot avea anumite decizii, dispoziţii, ordine date, mai ales atunci când acestea încălcau flagrant legile în vigoare sau normele nescrise ale onoarei, eticii şi moralei unanim acceptate. Aşadar, relatările unor actori ai evenimentelor, fie ele făcute „la cald”, fie rememorări, nu trebuie evitate de istoricul profesionist, ba, dimpotrivă, ele trebuie căutate şi valorificate în aceeaşi măsură ca şi alte tipuri de izvoare istorice.

Un „breaking news” care nu s-a produs: listarea unităţilor economice socialiste pe bursă!

Din nefericire, uneori, rigoarea profesională a fost pusă de unii cercetători între paranteze, de dragul spectaculosului, a relatărilor cu iz publicistic, mai cu seamă dacă informaţiile puse în circulaţie proveneau din cercurile unor „iniţiaţi” şi, ca atare, erau greu verificabile.

Prin prezentul demers ne-am propus analiza unui astfel de caz, mai precis a presupusei oferte a preşedintelui Jimmy Carter „de a introduce România în economia de piaţă mondială”. Prima menţiune a unei astfel de oferte (?) este făcută de istoricul Ioan Talpeş într-o lucrare publicată în urmă cu câţiva ani[4]. Susţinând că deţine informaţia încă din 1985[5] şi că după 1990 aceasta i-a fost confirmată chiar de Zbigniew

[3] *Ibidem*.

[4] Ioan Talpeş, *În umbra marelui Hidalgo*, rememorări consemnate de Horia Alexandrescu, volumul I, Bucureşti, Editura Vivaldi, 2009, pp. 55-63.

[5] Potrivit relatărilor domnului Talpeş, în august 1985, în timp ce participa la lucrările Congresului Mondial de Istorie de la Stuttgart, ar fi fost invitat de „o personalitate reală şi marcantă” la o masă la restaurantul „Mercedes”. Aici, misteriosul personaj i-ar fi confiat faptul că românii sunt „deja condamnaţi”, iar România a fost deja vândută. Istoricul român susţine că ar fi întrebat „unde şi la cât suntem evaluaţi, ce reprezentăm, la ce nivel, pentru că nu aveam o imagine a cum poate fi cumpărată o ţară ca a noastră”. Răspunsul a fost „Păi voi, la ora actuală, valoraţi cam 30 de miliarde de dolari!”, cuvinte ce i-ar fi provocat domnului Talpeş următoarea reacţie: „Mi-a venit să râd. «Cum, domnule, România doar 30 de miliarde?!», de vreme ce cunoşteam o evaluare cu mult mai mare, din 1978. Dar, atunci nu fusese vorba de o cumpărare a ţării, ci de o garanţie oferită lui Ceauşescu pentru translatarea economiei româneşti în cotaţia burselor occidentale. Iar cifra avansată în acel moment era de… 170 de miliarde de dolari! Or, acum era vorba de numai 30 de miliarde” – Ioan Talpeş, *op. cit.*, p. 29. De unde ştia maiorul Talpeş, cercetător la Centrul de

Brzezinski, Ioan Talpeş nu ezită să relateze în termeni destul de plastici o aşa-zisă propunere confidenţială făcută de preşedintele Carter lui Nicolae Ceauşescu. Pe scurt, în cadrul acestei întâlniri, Carter ar fi propus, nici mai mult, nici mai puţin, decât „cotarea economiei româneşti la bursele occidentale", evaluată atunci la aproximativ 170 miliarde de dolari[6]!

O astfel de relatare, venită de la un istoric militar care, în plus, a deţinut şi funcţia de director al Serviciului de Informaţii Externe în perioada 1992-1997, trebuie privită cu maximă atenţie, cititorul având, natural, tendinţa de a-i acorda deplin credit.

Veridicitatea aserţiunilor generalului Ioan Talpeş cu privire la senzaţionala propunere americană din 1978 este consolidată de preluarea[7] lor într-o lucrare a istoricului american Larry L. Watts, publicată în anul 2011[8].

Potrivit acestuia, „Administraţia Carter, convinsă că România era singura din Pactul de Varşovia care poseda capacitatea şi dorinţa de a părăsi Blocul dominat de sovietici, a decis să-i ofere posibilitatea să facă exact acest lucru pentru un viitor economic şi politic total diferit. Oferta a fost făcută în timpul vizitei în S.U.A. din aprilie 1978, când preşedintele Carter a recunoscut explicit cooperarea Bucureştiului cu precedentele administraţii S.U.A. şi rolul esenţial al conducătorului român în procesul de pace din Orientul Mijlociu. Într-o întâlnire la care au participat numai preşedintele Carter, Zbigniew Brzezinski, Nicolae şi Elena Ceauşescu şi translatorul român, Sergiu

Studii şi Cercetări de Istorie şi Teorie Militară, despre propunerea din 1978, presupusă a fi ultrasecretă, rămâne un mister!

[6] Suma în sine este exorbitantă şi, raportată la cursul monedei americane din 1978, pare încă şi mai greu de realizat, chiar de către un consorţiu bancar! Pentru comparaţie, în anul 1975 **totalul datoriilor ţărilor în curs de dezvoltare se ridica la 116,3 miliarde dolari**, faţă de numai 51,4 miliarde în anul 1970 – cf. *World Development Report, 1978*, The World Bank, August 1978, p. 23. De asemenea, tot pentru o mai bună comparaţie, amintim şi faptul că în anul 1976 plata de dobânzi la datoria publică externă a României se cifrase la 122 milioane dolari – *ibidem*, p. 93.

[7] Informaţia a fost preluată şi prelucrată literar şi în excelentul roman istoric al lui Nicolae Cristache, *Un erou blestemat. Ceauşescu, în toată măreţia şi sminteala sa*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2012. Astfel, în cap. 14, dedicat vizitei în S.U.A. din aprilie 1978, autorul reia informaţia lui Talpeş cu privire la „translatarea economiei româneşti la economia de piaţă capitalistă şi un ajutor de 170 de miliarde de dolari", imaginând următorul dialog: „- Ştiu cât de greu este, i-a spus Jimmy; România nu are nici experienţa şi nici finanţarea unui astfel de proiect fabulos; de aceea, urmează ca ţara mea şi un grup de bănci americane să facă evaluările ce se impun şi să garanteze pentru a putea fi cotate la bursă. Planul mi se pare şi mie extravagant, a recunoscut el, am totuşi încredere în reuşita lui; pentru că, dacă nu l-aş cunoaşte pe autor, aş fi spus din start că este o utopie; doar că autorul acestui fantastic proiect, domnule Ceauşescu, este nimeni altul decât celebrul Zbigniew Brzezinski. – Adică, a tradus Nicu pe limba lui oferta americană, îmi propuneţi să începeţi cu mine disoluţia C.A.E.R." – Nicolae Cristache, *op. cit.*, p. 222. Întrucât autorul a inserat în romanul său numeroase documente istorice şi relatări ale unor personalităţi, preluarea necritică a informaţiei oferită de Ioan Talpeş se constituie, în opinia noastră, într-o validare indirectă a acesteia.

[8] Vezi Larry L. Watts, *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni…Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*, traducere din limba engleză Camelia Diaconescu, Bucureşti, Editura Rao, 2011, p. 705.

Celac[9], Carter s-a oferit să listeze la Bursă industria României, evaluată atunci la aproximativ 147 (sic!) miliarde de dolari"[10].

Având în vedere că autorul este cetăţean american, precum şi faptul că pe parcursul lucrării foloseşte nenumărate surse din arhive ale S.U.A. şi ale altor state, ne aşteptam ca şi în acest caz sursa indicată să fie un document american declasificat. Din păcate, trimiterea făcută este la lucrarea amintită a domnului Ioan Talpeş, precum şi la afirmaţiile acestuia din emisiunea *Talk Şoc*, difuzată de televiziunea N24 în 15 martie 2006, ora 23.00.

Istoricul Larry Watts nu numai că nu pune sub semnul întrebării veridicitatea unei astfel de propuneri, dar aduce chiar o serie de argumente în favoarea acestei ipotetice iniţiative americane. În acest sens, autorul citat arată că „mişcarea fusese calculată nu numai pentru a include economia României «în sistemul occidental de evaluare», deschizând astfel calea pentru investiţii, tranzacţii, achiziţii şi acces la expertize critice, dar şi pentru «a genera o dezertare în spaţiul sovietic»". De asemenea, se aprecia că propunerea preşedintelui Carter „nu a fost o simplă oportunitate de a reconecta economia României la lumea occidentală (vizita având deja ca rezultat un mare număr de acorduri economice S.U.A. – România)"[11].

Critica izvoarelor istorice –
între senzaţionalul publicistic şi rigoarea ştiinţifică

Deşi informaţia despre o astfel de propunere americană era în măsură să retraseze cadrul relaţiilor bilaterale şi să genereze noi ipoteze explicative pentru comportamentul României în cadrul lagărului comunist în perioada următoare, ecoul afirmaţiilor domnului Talpeş în rândul istoricilor a fost minim. Din câte ştim, doar academicianul Dinu C. Giurescu a făcut o succintă analiză a acestei ipotetice propuneri într-un articol din aprilie 2012[12].

Analizând afirmaţiile domnului Talpeş, academicianul Giurescu consideră că se impun câteva întrebări: „A fost făcută această propunere în termenii de mai sus?", „Avem vreo confirmare a acestei oferte din altă sursă?", „Propunerea americană, dacă

---

[9] De fapt, Talpeş susţine că propunerea i-a fost făcută de Carter lui Ceauşescu „la un «tête-a-tête", dar „Nicolae Ceauşescu nu a înţeles nici mecanismul şi nici despre ce era vorba, de fapt. Oricum a fost foarte surprins, iar atunci când era surprins de ceva se bloca pur şi simplu. Răspunsul său a fost ceva de genul «vedem, discutăm», dar discuţia s-a oprit aici, după care la Blair House a urmat o noapte de coşmar, Ceauşescu încercând să analizeze propunerea pe toate părţile. Fireşte că avea drept principal consultant pe Elena Ceauşescu, care – fiind deja academician, sau oricum urma să devină – a explodat, spunându-i: «Ăştia vor să ne cumpere, Nicule!»… Cert e că, pentru lămuriri, a fost invitat, cum vă spuneam, Brzezinski" – Ioan Talpeş, *op. cit.*, p. 59.
[10] Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 705.
[11] *Ibidem*.
[12] Vezi Acad. Dinu C. Giurescu, *1978 – propunerea Preşedintelui S.U.A., Jimmy Carter*, în revista „Art-Emis Academy. Magazin literar-artistic şi de opinie", sâmbătă, 28 aprilie 2012 (disponibilă la http://www.art-emis.ro/istorie/962-1978-propunerea-presedintelui-sua-jimmy-carter.html , consultat în 30 noiembrie 2013).

era pusă în practică, aducea asumarea treptată, de către România, a economiei de piaţă?", „A examinat N. Ceauşescu propunerea?".

Dacă la primele întrebări, răspunsul istoricului este ambiguu[13], la ultima întrebare echivocul dispare: „Da. După cât se pare, s-a consultat cu soţia sa Elena Ceauşescu. Prima doamnă i-ar fi spus: *«Ăştia vor să ne cumpere Nicule!... Auzi Nicule, adică toată România valorează 170 miliarde de dolari?! Ăştia sunt nişte capitalişti!»*. În afara relatării memorialistului Ioan Talpeş nu dispunem, până în prezent, de o confirmare a spuselor Elenei Ceauşescu. Dar avem răspunsul liderului român care «a refuzat orice abordare în termenii propuşi de americani»"[14].

Acceptarea ideii de răspuns al liderului român echivalează, în opinia noastră, cu validarea informaţiei furnizate de Ioan Talpeş, academicianul Dinu C. Giurescu lăsând să se înţeleagă că această propunere a fost formulată, dar americanii şi-au ales greşit omul şi, poate, momentul:

„A intuit Nicolae Ceauşescu consecinţele acceptării propunerii americane? Că P.C.R. ar putea pierde monopolul puterii, că întregul mecanism politico-economic socialist s-ar destrăma în România? Probabil că şi-a dat seama. Liderul P.C.R. avea o inteligenţă nativă ascuţită, şi era absolut convins de superioritatea construcţiei socialiste. A te întoarce la capitalism era pentru dânsul, de negândit! Să ne reamintim atitudinea lui până în decembrie 1989. Atunci, în 1978, aproape nimeni nu proiecta (cu excepţia liderilor de la Beijing) modalitatea de a trece la o economie capitalistă, care să menţină monopolul puterii Partidului comunist. Liderii comunişti chinezi au reuşit însă să realizeze o asemenea transformare care, până în prezent, a cuprins peste 300 milioane de locuitori din R.P. China. Dar pentru şeful P.C.R. şi al statului, a menţine sistemul politic socialist şi a construi o economie capitalistă nu era o alternativă posibilă"[15].

Nicolae Ceauşescu – o enigmă pentru americani?

Pornind de la aceste ultime consideraţii ale lui Dinu C. Giurescu, pe care le împărtăşim întrutotul, ne punem întrebarea dacă americanii puteau fi atât de naivi încât să facă o propunere de o asemenea importanţă fără un studiu minuţios al personalităţii lui Nicolae Ceauşescu şi al concepţiilor politice care-l animă pe acesta. O propunere „exotică", în măsură să-l irite inutil pe liderul român sau chiar să producă o reacţie vehementă, care să-l pună pe preşedintele american într-o situaţie stânjenitoare, era un element deloc dezirabil în economia unei vizite la nivel înalt. Pe de altă parte, este bine ştiut faptul că una din principalele preocupări ale serviciilor de informaţii a fost şi este colectarea de informaţii despre liderii politici, fie ei adversari sau aliaţi, în scopul

[13] Astfel, la prima întrebare, Dinu C. Giurescu evită un răspuns tranşant, preferând să spună că „autorul memoriilor este un cercetător informat", iar în ce priveşte confirmarea informaţiei de o a doua sursă, se rezumă la enunţarea unei posibilităţi: „O confirmare sau o nuanţare am putea-o obţine şi de la diplomatul român care a fost interpret oficial la întâlnirea în doi între preşedinţii Nicolae Ceauşescu şi Jimmy Carter".
[14] Dinu C. Giurescu, *loc. cit.*
[15] *Ibidem.*

realizării unor profiluri psihologice care să permită anticiparea reacţiilor acestora în diverse situaţii[16].

Pornind de la informaţii publice (discursuri şi declaraţii tipărite, televizate sau transmise la radio, fotografii, limbaj non-verbal) sau obţinute prin mijloace speciale, analiştii americani realizau periodic studii asupra relaţiilor de putere dintre figurile marcante ale nomenclaturii statelor comuniste[17], asupra comportamentelor acestora în timpul negocierilor şi a modului de luare a deciziilor, a atitudinii faţă de război[18] sau faţă de problemele economice[19], asupra tipului de personalitate căruia îi aparţin.

Deşi nu am identificat în documentele declasificate de C.I.A. disponibile *on-line* nici o astfel de analiză a psihologiei liderului român, suntem convinşi că ele există în

---

[16] În acest sens, într-un astfel de studiu, realizat în 1979, se arăta că : „A continuing concern in predicting governmental decisions and evaluating the potential for aggressive action by Communist nations is the judgment and emotional stability of the leadership" - Jerold M. Post, *Aging Communist Leaders: Psychological Considerations,* în „Studies in Intelligence", vol. 23, no. 1, spring 1979, p. 1-8, disponibil on-line la http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/49/aging_commu.pdf (consultat în 7 septembrie 2013).

[17] În 30 octombrie 1957 C.I.A. realiza o analiză intitulată „Differences in Temperament Among Soviet Leaders As Shown By Their Approach To Policy Issues. 1945 - 1957". Potrivit autorilor, analiza reprezenta „o încercare de a determina previziunile personale şi înclinaţiile politice ale liderilor sovietici de nivel superior prin analiza rolului jucat în diverse dispute politice post-război". Printre cei „analizaţi" se numărau Jdanov, Malenkov, Beria, Molotov, Hruşciov, Mikoyan, Jdanov, Kaganovici – cf. http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0001408622.pdf (consultat în 6 septembrie 2013). Foarte interesantă este şi o analiză din iulie 1973 despre încercările lui Mao Tze-Tung şi Ciu En-Lai de a reinstaura controlul civil asupra aparatului guvernamental, atât la nivel regional, cât şi la nivel provincial – cf. „China's Regional And Provincial Leaders: The Purge Of The Military, the Rise of Old Party Cadres" - http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/14/polo-38.pdf

[18] Vezi studiul „The Attitudes of North Vietnamese Leaders Toward Fighting and Negotiating", întocmit de C.I.A. în 25 martie 1968, disponibil la http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/14/esau-36.pdf (consultat în 6 septembrie 2013).

[19] De exemplu, un studiu întocmit de C.I.A. în 1979 şi intitulat „USSR: How Soviet Leaders View Their Economic Problems" analiza opiniile formulate cu diverse ocazii de personalităţi ca Leonid Brejnev sau premierul Kosîghin asupra unor aspecte precum managementul economiei, alocarea resurselor, rata investiţiilor, cheltuielile militare, problemele agriculturii pentru a concluziona: „For the time being, Soviet leaders perceive no need for radical change in either their present system of running the economy or their resource allocation priorities, despite the economic dilemmas that confront them". De asemenea, autorii studiului subliniau inexistenţa unor facţiuni care să se confrunte pe teme economice: „…we have no evidence that the Soviet leadership as a whole is divided into clearly identifiable factions on economic issues" - http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000515552.pdf (consultat în 6 septembrie 2013).

arhivele americane[20] şi o eventuală consultare a lor ar contribui din plin la înţelegerea modului în care preşedintele român era perceput în S.U.A.

În plus, elementele care să clarifice optica lui Ceauşescu asupra căii de urmat de către România erau suficient de multe şi uşor de identificat. De exemplu, în timpul unei convorbiri cu un grup de ziarişti americani, desfăşurată la 8 iulie 1977, Nicolae Ceauşescu reitera hotărârea sa de a menţine România pe drumul edificării socialismului, indiferent de relativa destindere intervenită în relaţiile internaţionale şi de semnarea acordului de la Helsinki. În acest sens, el sublinia că la Helsinki „noi am pornit de la necesitatea respectării dreptului fiecărui popor de a-şi soluţiona problemele aşa cum doreşte el, de a găsi calea colaborării dintre state respectând orânduirea socială din fiecare ţară”[21].

Cu acelaşi prilej, Nicolae Ceauşescu a transmis părţii americane mesajul că reînnoirea clauzei naţiunii celei mai favorizate[22] de către S.U.A. nu reprezintă un factor de presiune suficient de puternic pentru a determina o reorientare a politicii româneşti: „Retragerea acestei clauze ar pune în discuţie înseşi acordurile existente între Statele Unite şi România şi, desigur, aceasta nu ar fi de natură să contribuie la un progres al colaborării. Doresc însă să subliniez că dezvoltarea României s-a realizat şi fără această clauză şi, desigur, ţara noastră se va putea dezvolta în continuare şi fără ea. Dezvoltarea României nu este condiţionată de existenţa sau neexistenţa clauzei şi a unor raporturi corecte, de deplină egalitate în drepturi cu Statele Unite!”[23].

Ataşamentul lui Nicolae Ceauşescu faţă de ideea triumfului socialismului în faţa capitalismului reiese cu pregnanţă şi dintr-un interviu acordat trimisului special al postului britanic de televiziune B.B.C., David James Guthrie Sells[24], în data de 30 ianuarie 1978. La întrebarea lui D.J. Sells: „Privind lumea din perspectiva celei de-a 60-a aniversări, când sărbătoriţi şi 45 de ani de activitate politică, prevedeţi crize inevitabile în

[20] Convingerea noastră se întemeiază pe faptul că printre materialele declasificate de C.I.A., dar indisponibile în format digital, se numără şi următoarele documente: „Intelligence Memorandum Ceausescu's Vulnerabilities” (13 p.), „US - Romanian Economic Relations: The Ceausescu Visit” (11 p.), „Weekly Summary Special Report Romania: The Ceausescu Style” (11 p.), „Romania: The Outlook for Ceausescu” (32 p.), „Nicolae Ceausescu” (1 p.) şi „Nicolae Ceausescu: Romania's Maverick Leader” (1 p.) – cf. http://www.foia.cia.gov/search-results?search_api_views_fulltext=Ceausescu&field_collection=

[21] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Rapoarte, cuvântări, interviuri, articole. Ianuarie – septembrie 1977*, Editura Politică, Bucureşti, 1977, p. 532.

[22] La 28 iulie 1975 Congresul S.U.A. a votat introducerea clauzei naţiunii celei mai favorizate în relaţiile economice cu România – Fundaţia Europeană Titulescu, *Istoria politicii externe româneşti în date*, coordonator: Ion Calafeteanu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, p. 460.

[23] Nicolae Ceauşescu, *op. cit.,* p. 533.

[24] David James Guthrie Sells era corespondent al emisiunii „Newsday” a B.B.C., consacrată analizei unor evenimente politice interne sau externe de mare impact, precum şi prezentării unor personalităţi marcante din Marea Britanie şi din alte state. În perioada 1952-1966 lucrase pentru agenţia Reuter, fiind corespondent la Roma, Varşovia, Bonn şi Bruxelles. Ulterior, între 1971-1976 a fost corespondentul B.B.C. pentru ştiri de televiziune din Orientul Mijlociu – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secţia Relaţii Externe, dosar nr. 6/1978, f. 17.

lume? Prevedeți o criză inevitabilă a capitalismului? Ar afecta aceasta politica Dumneavoastră?", Nicolae Ceauşescu a oferit următorul răspuns:

„(…) În ce priveşte criza inevitabilă a capitalismului, el se află deja în criză de mult timp. Societatea aceasta ca atare mai dispune de forţe, dar, practic, trebuie până la urmă să facă loc unei orânduiri mai drepte și mai bune care să pună capăt inegalităților sociale şi naţionale, să realizeze o lume în care atât pe plan naţional să-şi asigure dreptatea socială şi echitatea sub toate aspectele, cât şi pe plan internaţional, să se pună capăt inegalităților economice, să se asigure crearea unei noi ordini economice internaționale, progresului general al tuturor statelor, dar îndeosebi celor rămase mai în urmă, totodată să se instaureze o lume a păcii şi colaborării internaţionale"[25].

Încă şi mai lămuritor pentru optica lui Nicolae Ceauşescu este răspunsul la întrebarea referitoare la ce anume și-ar dori să se împlinească în viitorul apropiat: „În cuvântul meu ca răspuns la felicitările şi urările pe care le-am primit cu prilejul celei de-a 60-a aniversări şi a 45 de ani în activitatea de mişcare revoluţionară, am menţionat că pentru România viitorul trebuie să constea în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, pe baza programului partidului elaborat de Congresul al XI-lea, că trebuie să facem totul pentru a asigura poporului român o viaţă demnă, liberă, independentă şi, totodată, să întărim necontenit relațiile internaționale, să contribuim la înfăptuirea securității în Europa, la soluționarea problemelor litigioase şi, în primul rând, a celor din Balcani şi din Orientul Mijlociu, să se realizeze paşi concreţi pe calea dezarmării, înfăptuirea noii ordini economice internaționale, pentru o lume a colaborării între toate națiunile"[26].

Viziunea lui Ceauşescu asupra problemelor internaționale şi a evoluției viitoare a României se desprinde foarte bine şi din răspunsurile oferite ziaristului american John Paul Wallach, de la Trustul de presă „Hearst Newspapers", în cadrul interviului din 28 martie 1978. Cu această ocazie, s-a insistat asupra impactului avut de Actul Final de la Helsinki şi s-a discutat despre rezultatele reuniunii de la Belgrad a Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa, dar şi despre temele care se conturau pentru agenda vizitei în Statele Unite: problema respectării drepturilor omului, extinderea colaborării economice şi culturale româno-americane, procesul de pace din Orientul Mijlociu, tratativele pentru dezarmare, relațiile dintre S.U.A. şi China. Pe parcursul discuției, ziaristul american a insistat să afle opinia lui Nicolae Ceauşescu asupra procesului de pace din Peninsula Coreei. J. P. Wallach a abordat problema frontal: „Veţi duce cu dumneavoastră propuneri din partea coreenilor pentru preşedintele Carter asupra acestui subiect (negocierile Nord-Sud – n. ns. F.B.)?"[27].

Cu diplomaţie, Nicolae Ceauşescu a evitat un răspuns clar: „Cred că, dacă Statele Unite doresc realmente să se ajungă la o soluție negociată, sunt perspective în direcţia aceasta".

Importanţa acestei probleme pentru partea americană transpare din faptul că, după ce se discută despre îmbunătățirea relațiilor americano-chineze, despre situația din Balcani, despre conflictul dintre Somalia şi Etiopia, despre tensiunile dintre Rhodesia şi

[25] *Ibidem*, f. 5-6.
[26] *Ibidem*, f. 7.
[27] Idem, dosar nr. 27/1978, f. 27.

Africa de Sud, despre activităţile propagandistice ale ungurilor din S.U.A. şi după ce Wallach face o intervenţie în favoarea istoricului Vlad Georgescu, subiectul nu este uitat.

Nemulţumit de eschiva lui Nicolae Ceauşescu, ziaristul american revine, de această dată mult mai direct: „A fost numai un singur răspuns la care nu am avut certitudinea că v-am înţeles bine. Dacă într-adevăr aveţi un mesaj de pace din partea coreenilor pe care îl veţi duce în S.U.A.?". Ceauşescu a preferat, în continuare, menţinerea ambiguităţii, răspunzând: „Sper să am prilejul să discutăm problema păcii şi unificării Coreei cu preşedintele Carter. Ştiu că Republica Populară Democrată Coreeană, preşedintele ei, Kim Ir Sen[28], doreşte să se ajungă la o normalizare a relaţiilor cu S.U.A., sigur, pe calea respectării independenţei şi a dorinţei de unificare paşnică a poporului coreean"[29].

Aşadar, în opinia noastră, nimic din cele expuse de Nicolae Ceauşescu în diverse luări de poziţie, în discursuri sau în interviuri recente nu i-ar fi îndreptăţit pe analiştii americani să considere oportună o propunere de tipul celei pe care Ioan Talpeş susţine că ar fi formulat-o preşedintele Carter.

Vizita lui Nicolae Ceauşescu în S.U.A. în aprilie 1978 – context internaţional şi agenda de lucru

Ajunşi în acest punct al analizei noastre, trebuie să precizăm importanţa acordată de liderul de la Bucureşti acestei vizite, precum şi care erau obiectivele vizitei lui Nicolae Ceauşescu în S.U.A.

Invitaţia de a efectua o vizită în S.U.A. a fost făcută prin intermediul ambasadei de la Bucureşti, după ce secretarul de stat Cyrus Vance a trimis, în 19 august 1977, ambasadorului american o telegramă cu următorul conţinut: „ambassador is authorized to extend on behalf of president Carter an invitation for president Ceausescu to pay a state visit to the United States (2 days in Washington, 4 days elsewhere in the U.S.) in the first half of 1978. Invitation includes mrs. Ceausescu, should the president desire to bring her. Ambassador may extend the invitation in whatever manner he believes most appropriate. 2. Once invitation is extended, we will proceed to select a mutually convenient date"[30].

Orizontul previzibil al vizitei a început să se contureze încă din 26 august 1977 când, prin telegrama nr. 06283, ambasada americană de la Bucureşti informa Departamentul de Stat că ministrul român de externe, George Macovescu, a comunicat dorinţa părţii române ca vizita lui Nicolae Ceauşescu în S.U.A. să aibă loc după 15 martie 1978. Motivul invocat era acela că, după vizita precedentă efectuată în perioada iernii (4-7 decembrie 1973), Nicolae Ceauşescu ar prefera o perioada a anului mai

---

[28] Kim Ir Sen (Kim Il-sung) (n. 15 aprilie 1912, d. 8 iulie 1994), secretar general al Partidului Muncii din Coreea. A condus Coreea de Nord de la fondarea statului în 1948, până la moartea sa, în calitate de prim-ministru (1948-1972) şi apoi de preşedinte (1972-1994) - http://ro.wikipedia.org/wiki/Kim_Ir-sen

[29] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secţia Relaţii Externe, dosar nr. 27/1978, f. 47.

[30] http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=189544&dt=2532&dl=1629

favorabilă. Evident, totodată, Macovescu s-a interesat şi asupra datei preconizate de partea americană[31].

În ceea ce priveşte obiectivele vizitei, acestea pot fi grupate în două mari categorii: obiective economice şi obiective politico-diplomatice. În primul rând, se dorea o dezvoltare mai accentuată a relaţiilor bilaterale, în special cele ţinând de dezvoltarea comerţului, precum şi de obţinerea unor noi licenţe tehnologice de vârf. În acest scop, pe lângă solicitarea prelungirii clauzei naţiunii celei mai favorizate, au fost planificate întâlniri cu figuri de primă importanţă din lumea financiar-bancară şi industrială a Statelor Unite.

Pe de altă parte, Ceauşescu era personajul în care atât liderii arabi, cât şi oamenii politici israelieni[32] păreau să aibă încredere, deci implicarea sa în procesul de pace era dorită atât de cele două părţi aflate în conflict, cât şi de S.U.A. De asemenea, liderul român era perceput ca având relaţii excepţional de bune cu conducerea de la Beijing, iar partea americană era interesată într-o accelerare a procesului de normalizare a relaţiilor americano-chineze. Nu în ultimul rând, medierea României era dorită şi în problema relaţiilor dintre Coreea de Nord şi cea de Sud, urmărindu-se crearea unui canal confidenţial de negociere, după modelul folosit în timpul conflictului americano-vietnamez.

Eforturile Coreei de Nord de a crea un canal de negociere cu Statele Unite s-au intensificat sensibil după venirea lui Jimmy Carter la Casa Albă, pornindu-se de la promisiunile făcute de acesta în campania electorală cu privire la reducerea prezenţei militare americane în Coreea de Sud[33]. În acest scop, liderii nord-coreeni au apelat la bunele oficii ale unor diplomaţi acreditaţi la Washington. Potrivit telegramei ambasadei României nr. 085374 din 22 octombrie 1977, eforturile nord-coreenilor au plecat de la declaraţiile lui Carter din campania electorală referitoare la reducerea numărului de soldaţi din peninsula coreeană, precum şi de la potenţialul sprijin al U.R.S.S.-ului, Chinei şi al câtorva state nealiniate de a susţine procesul de pace[34]. Potrivit lui Nicolae M.

[31] Telegrama a fost declasificată în 22 mai 2009 şi poate fi consultată la http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=195291&dt=2532&dl=1629

[32] Potrivit relatărilor făcute ambasadorului american la Tel Aviv de către premierul Menahem Begin, în 7 septembrie 1977, după vizita sa în România (25-29 august 1977), impresiile acestuia erau cât se poate de favorabile: „Begin appraised Ceausescu as a very shrewd and intelligent political leader. He characterized him as a man of strong moral authority. He was appalled that no one in Ceausescu's entourage ever said a word in his presence, contrasting this with his own adviser's propensity for interrupting and correcting him” - http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=206132&dt=2532&dl=1629

[33] Vezi discuțiile dintre Nicolae Ceaușescu și Kong Jin Tae, vicepremierul Consiliului Administrativ și conducător al delegației guvernamentale economice a R.P.D. Coreene, purtate la București, în 20 iunie 1977. Cu această ocazie vicepremierul nord-coreean arăta necesitatea intensificării eforturilor de unificare, pornind de la faptul că „În timpul campaniei prezidențiale americane s-au făcut referiri la Coreea, în sensul în care, dacă va fi ales, Jimmy Carter va promova o politică de reducere a trupelor americane din Coreea în următorii 4-5 ani de zile” - http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/118273 (consultat în 27 noiembrie 2013).

[34] Textul integral al telegramei este disponibil la http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/114880

Nicolae, ambasadorul României la Washington, nord-coreenii au trimis mesaje prin intermediul unor şefi de state din Africa şi Asia, precum preşedintele Gabonului şi ex-premierul pakistanez Z.A. Bhuto. De asemenea, în timpul vizitei preşedintelui Iosip Broz Tito în Coreea de Nord, acesta ar fi fost rugat să transmită dorinţa Phenianului de a iniţia un dialog în problema coreeană. Acesta a transmis mesajul către Casa Albă prin intermediul lui Edvard Kardelj, dar răspunsul preşedintelui Carter a condiţionat orice discuţii de includerea cu drepturi egale a sud-coreenilor la negocieri[35]. Eşecurile repetate i-au determinat pe nord-coreeni să-şi pună speranţele într-un demers al liderului român.

Acest obiectiv al părţii române, de mediere Nord-Sud, aşa cum o dovedeşte şi întrebarea ziaristului Wallach, era deja cunoscut mediilor internaţionale. În 10 aprilie 1978, cu doar două zile înainte de începerea vizitei preşedintelui Ceauşescu în S.U.A., *Associated Press* relata: „Viitorul celor două state coreene constituie unul din subiectele probabile ale convorbirilor pe care preşedintele Nicolae Ceauşescu le va avea cu preşedintele Carter. Se face, de asemenea, afirmaţia că preşedintele român este purtătorul primei oferte de pace a Phenianului în cei 25 de ani de la încetarea războiului coreean”. În sprijinul acestei ipoteze, se arăta că „cu două săptămâni în urmă, la 27 martie, preşedintele Ceauşescu a primit la Bucureşti o înaltă oficialitate guvernamentală de la Phenian, care, după cum se crede, i-a înmânat un mesaj din partea liderului nord-coreean, Kim Ir Sen. Mesajul conţine – după cum se afirmă – această primă ofertă a Coreei de Nord de convorbiri de pace”[36]. Purtătorul acestui mesaj ar fi fost Hă Jung Suk, membru al C.C. al Partidului Muncii din R.P.D. Coreea, vicepreşedinte al Comitetului Permanent al Adunării Populare Supreme şi secretar general al „Frontului democratic pentru reunificarea Patriei”.

În realitate, trimisul special a fost Kim Iong Nam, secretar al C.C. al Partidului Muncii, dar ultimele solicitări ale părţii nord-coreene au fost transmise de către Sin In Ha, ambasadorul R.P.D. Coreene la Bucureşti, în cadrul unei audienţe pe care Nicolae Ceauşescu i-a acordat-o în 4 aprilie 1978[37]. Cu această ocazie, ambasadorul coreean a arătat că Kim Ir Sen îşi exprimă „o gratitudine deosebită pentru faptul că stimatul tovarăş Nicolae Ceauşescu, exprimându-şi sprijinul total faţă de noul proiect şi noua orientare a Partidului Muncii din Coreea menite să urgenteze soluţionarea problemei unificării Coreei, a dat asigurări că va acţiona în mod activ pentru abordarea cererii părţii coreene în timpul vizitei în S.U.A.”.

În plus, ambasadorul a transmis cele mai recente indicaţii de natură tactică ale Phenianului:

„Conducătorul nostru m-a însărcinat să vă adresez rugămintea sa de a se explica bine preşedintelui S.U.A. şi administraţiei S.U.A. poziţia partidului nostru faţă de actualele cercuri de dominaţie din Coreea de sud şi orientările partidului nostru cu privire la accelerarea unificării patriei, precum şi problema dialogului cu S.U.A.; poziţia şi orientările pe care vi le-am prezentat dumneavoastră prin intermediul mesajului şi al

---

[35] *Ibidem.*

[36] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. - Relaţii Externe, dosar nr. 27/1978, f. 66.

[37] Nota de audienţă este disponibilă la http://digitalarchive.wilsoncenter.org/assets/media_files/000/009/606/9606.pdf (consultată la 27 noiembrie 2013).

trimisului special. De asemenea, am fost însărcinat să vă prezint în mod suplimentar următoarele probleme:

1. În primul rând este vorba de problema reluării dialogului între Nord şi Sud şi crearea de noi condiţii favorabile accelerării unificării patriei.

După cum a subliniat deja iubitul şi stimatul nostru conducător în scrisoarea pe care v-a adresat-o, atâta timp cât Pak Cijan Hi[38] va rămâne la «putere» în Coreea de sud este greu de conceput pacea şi securitatea în Peninsula Coreei şi nu se poate vorbi de unificarea paşnică a ţării noastre.

Pak Cijan Hi este un element pro-japonez, scizionist, aţâţător de război şi fascist în sensul adevărat al cuvântului. Astăzi, sporirea pericolului de război în Peninsula Coreei, suprimarea democraţiei şi violarea drepturilor omului, continuarea dezmembrării Coreei şi crearea de noi obstacole în calea unificării, toate acestea sunt rezultatul dominaţiei fasciste a lui Pak Cijan Hi".

Partea coreeană indica chiar şi un posibil succesor al dictatorului sud-coreean, subliniind că „despre această problemă n-am spus nimănui până în prezent, şi pentru prima dată vă aducem la cunoştinţă numai dumneavoastră, tovarăşe Nicolae Ceauşescu". Alegerea nord-coreenilor era Iun Bo Săn, „un om care, din august 1960 până în martie 1962 a fost preşedintele Coreei de sud", „sută la sută un anticomunist şi un element pro-american bine cunoscut şi în S.U.A.". Potrivit informaţiilor puse la dispoziţia lui Ceauşescu, acesta „a fost eliberat în anul trecut din închisoare, unde fusese întemniţat în legătură cu publicarea de către el, împreună cu numeroase personalităţi democratice din Coreea de sud, a «Declaraţiei pentru salvgardarea naţiunii şi a democraţiei" împotriva dictaturii fasciste» a lui Pak Cijan Hi"[39]. În opinia liderului nord-coreean, „cu un astfel de element am putea discuta problema unificării, cu toate că şi el este o persoană pro-americană. Dacă vor instala o persoană ca Iun Bo Săn în Coreea de sud, S.U.A. vor putea să-şi menţină şi prestigiul lor şi ar fi mai bine şi pentru interesele S.U.A., decât să aibă urmări negative ca cele de pe urma protejării în continuare a lui Pak Cijan Hi".

Aşadar, Nicolae Ceauşescu urma să plece la Washington nu doar ca lider de partid şi de stat şi mediator al procesului de pace din Orientul Mijlociu, ci şi ca mesager secret al Coreei de Nord. În vederea atingerii acestor obiective, atât de ambiţioase, şi asigurării unei imagini pozitive a României şi a preşedintelui ei, precum şi pentru evitarea oricăror incidente neplăcute, pregătirile au fost extrem de minuţioase[40]. Pentru

---

[38] **Pa(r)k Cijan Hi (Park Chung Hee)** (1917-1979), general şi om politic sud-coreean. Membru al juntei care a preluat puterea în 1961. Preşedinte al ţării (1962-1979), a instituit legea marţială (1972) şi, printr-o reformă constituţională, şi-a acordat puteri depline, devenind preşedinte pe viaţă. A supravieţuit câtorva tentative de asasinat, orchestrate de nord-coreeni, dar a sfârşit asasinat de şeful propriilor gărzi, la 26 octombrie 1979. În timpul conducerii sale dictatoriale, Coreea a cunoscut, în pofida unor ample frământări sociale, o perioadă de rapidă creştere economică (aşa-numitul „miracol de pe râul Han"), printr-o industrializare accelerată, dublată de o politică educaţională riguroasă - http://en.wikipedia.org/wiki/Park_Chung-hee

[39] http://digitalarchive.wilsoncenter.org/assets/media_files/000/009/606/9606.pdf

[40] La începutul lunii februarie 1978 consilieri români s-au deplasat la Washington şi au înmânat omologilor americani materiale referitoare la situaţia respectării drepturilor omului în România (inclusiv o listă cu persoane care aşteptau viza americană pentru a părăsi ţara), o scurtă istorie a

o cât mai bună documentare şi informare a lui Nicolae Ceauşescu, Ministerul Afacerilor Externe a întocmit un amplu dosar-documentar ce includea următoarele aspecte: sinteza relaţiilor României cu S.U.A., fişa acţiunilor şi problemelor în curs de rezolvare, situaţia intervenţiilor americane privind plecări de cetăţeni români în străinătate şi căsătorii mixte, situaţia din comunitatea americană de origine română, Banca de export-import (Eximbank) a S.U.A., creditele C.C.C. (*Commodity Credit Corporation*), o prezentare generală a Statelor Unite ale Americii, lista membrilor cabinetului american, biografiile principalelor personalităţi care urmau a fi întâlnite în cursul vizitelor, însoţite de fotografiile şefului statului şi ministrului de externe, relaţiile României cu Banca Internaţională de Reconstrucţie şi Dezvoltare (BIRD), relaţiile României cu Fondul Monetar Internaţional (FMI)[41].

De asemenea, înaintea plecării în S.U.A. au fost purtate discuţii atât cu Anwar as-Sadat, preşedintele Republicii Arabe Egipt, care a efectuat o vizită la Bucureşti în 11-12 februarie 1978, cât şi cu ministrul de Externe al Israelului, Moshe Dayan, aflat şi el în vizită la Bucureşti în perioada 2-5 aprilie 1978.

În acelaşi scop, al succesului deplin al vizitei, au fost declanşate tatonări în vederea încheierii viitoarelor negocieri de factură economică prin contracte ferme, prin sondarea mediului de afaceri american şi stabilirea unei agende ambiţioase de întâlniri cu figuri de prim rang.

Nu au fost neglijate nici un fel de pârghii pentru asigurarea unui succes cât mai deplin al demersurilor româneşti. O atenţie aparte a fost acordată sensibilizării unor grupări de presiune şi de *lobby* de la Washington, fapt ce relevă o bună cunoaştere a culiselor mecanismelor decizionale din cadrul Congresului S.U.A. În acest sens, merită amintit faptul că, în timpul discuţiilor purtate la 4 aprilie 1978 între Moshe Dayan şi Nicolae Ceauşescu, a fost obţinută promisiunea unui *lobby* favorabil României în vederea desfăşurării vizitei preşedintelui român la Washington în condiţii cât mai bune. Pentru conturarea contextului în care a fost obţinută această promisiune, vom reproduce un fragment din stenograma întâlnirii celor doi oameni politici:

„**Moshe Dayan**: (…) Doresc să folosesc acest prilej pentru a vă exprima ceea ce i-am comunicat şi ministrului dumneavoastră de externe, profunda noastră recunoştinţă pentru modul în care s-a realizat emigrarea evreilor de aici în Israel.

Vă transmit, domnule preşedinte, mulţumirile ţării noastre. Ştim că aproape 80 la sută din cei aproape jumătate de milion de evrei, aflaţi în România după cel de-al doilea război mondial, sunt în Israel. Ei reprezintă cel mai constructiv element al ţării. Sunt doctori, ingineri, specialişti, cea mai bună parte a populaţiei ţării. Pentru toate acestea, vă suntem profund recunoscători.

Ştiu că dumneavoastră, domnule preşedinte, şi probabil şi ministrul de externe, veţi pleca în curând în Statele Unite şi dacă oamenii noştri vor putea fi de folos cu ceva, vom fi foarte bucuroşi să facem tot ce veţi considera util. Nu avem multă influenţă în

---

României şi a relaţiilor româno-americane, un rezumat al biografiilor membrilor delegaţiei române (cuprinzând inclusiv indicaţii despre corecta pronunţare a numelor) – cf. Violeta Cristea, *La Casa Albă*, în „Jurnalul Naţional”, 23 ianuarie 2006, disponibil la http://jurnalul.ro/vechiul-site/old-site/suplimente/editie-de-colectie/la-casa-alba-29539.html#

[41] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. - Relaţii Externe, dosar nr. 44/1978, ff. 52-193.

America, nu avem un cuvânt greu, dar dacă evreii de acolo sau prietenii noştri mai apropiaţi din Senat sau din Congres vor putea, o vom face.

Tov. Nicolae Ceauşescu: Un cuvânt greu de spus aveţi, cu toate că aveţi divergenţe pe problemele păcii, dar divergenţe care cred că vor fi soluționate în mod pozitiv pentru încheierea păcii. Sigur, cred că într-adevăr poate ar fi bine, ţinând seama de faptul că aveţi relaţii bune cu mulţi membri ai Congresului, că, în general, cu comunităţile evreieşti din Statele Unite am avut întâlniri şi avem relaţii bune, însă s-ar putea ca să puneţi un cuvânt ca să fie mai activi pentru a rezolva problema cu clauza.

Moshe Dayan: Voi vorbi cu ambasadorul nostru de acolo. Primul ministru va fi la Washington la sfârşitul lui aprilie, în orice caz vom comunica prin ambasadă. Dacă vom putea, sigur, domnule preşedinte, vom face tot ce putem, cu bucurie şi din toată inima"[42].

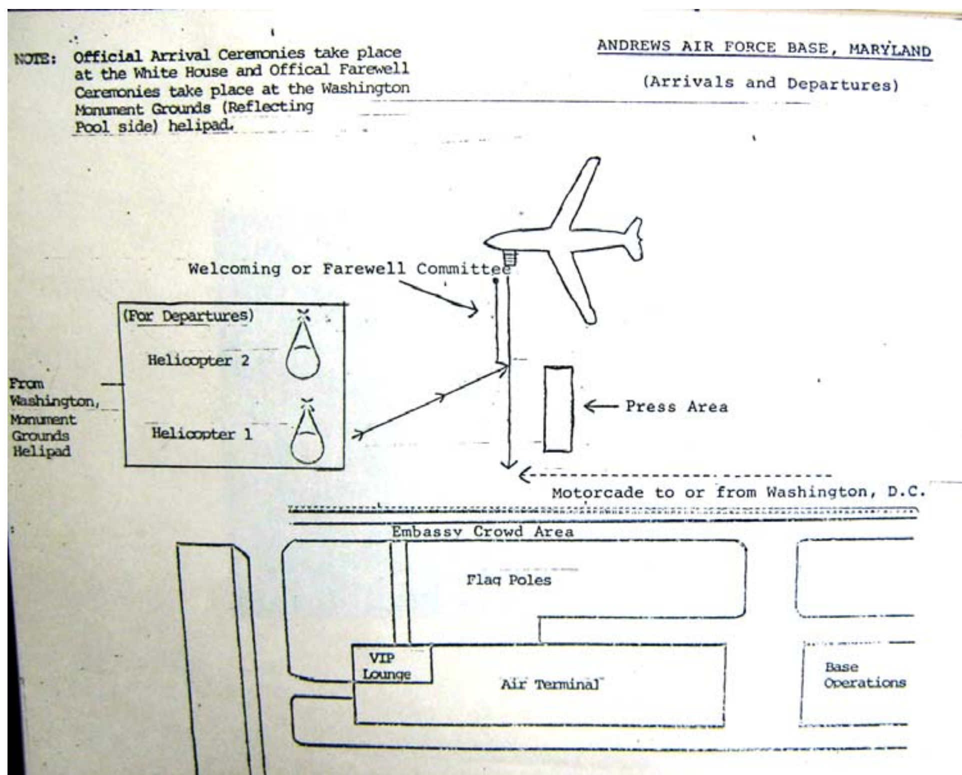
Fototeca online a comunismului românesc, cota 64/1978, [Fotografia #BA294]
Primirea de către președintele Nicolae Ceaușescu a ministrului Afacerilor Externe al Israelului, Moshe Dayan

Dialogul Nicolae Ceauşescu - Jimmy Carter: între oficial şi confidenţial

Vizita preşedintelui Nicolae Ceauşescu s-a desfăşurat între 12 şi 17 aprilie 1978 şi a avut, cum era şi firesc, un program foarte riguros. Sosirea aeronavei prezidenţiale Boeing 707 la baza aeriană Andrews a avut loc în 11 aprilie, la ora 18,00, iar la 18,05

[42] Idem, dosar nr. 31/1978, f. 12.

coloana oficială începea deplasarea spre reşedinţa pentru oaspeţii preşedintelui S.U.A., Blair House, 1651 Pennsylvania Avenue, N.W. Sosirea a avut loc la ora 18,30 şi a fost urmată de activităţile specifice instalării delegaţiei române şi de o cină privată.

Schema desfăşurării ceremoniilor de sosire şi plecare în cadrul aeroportului bazei militare Andrews, Maryland (A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Relaţii Externe, Vizite Externe, dosar nr. 1/1978)

Convorbirile oficiale la nivel înalt s-au derulat la Washington în două runde, prima având loc în ziua de 12 aprilie 1978, iar cea de-a doua în 13 aprilie. Din partea română[43], la convorbiri au participat Nicolae Ceauşescu, preşedintele R.S.R., Gheorghe

[43] În acest punct trebuie să precizăm că suita oficială care îl însoţea pe preşedintele Ceauşescu era formată din Gheorghe Oprea, Ştefan Andrei, Vasile Pungan şi Ioan Avram. Pe lângă suita oficială, pe parcursul vizitei în S.U.A., alături de cuplul prezidenţial, s-au mai aflat următoarele persoane: Constantin Mitea, redactor-şef al ziarului „Scânteia”, Nicolae Ecobescu, ambasador, şeful Protocolului de Stat, g-ral. lt. Nicolae Stan, aghiotant-şef al preşedintelui R.S.R., Nicolae Năstase, secretar personal al preşedintelui, Ion Pop D. Popa, medic personal al preşedintelui, Sergiu Celac, secretar interpret, Violeta Năstăsescu, secretară interpretă, Constantin Mateescu, stenodactilograf, Vicenţiu Constantinescu, stenodactilograf. Garda personală era formată din col. Ion Băjenaru, aghiotant, col. Marin Neagoe, aghiotant, mr. Ştefan Levenţiu, ofiţer de gardă, cpt. Nicolae Badea, ofiţer de gardă, mr. Ion Popa, ofiţer cu verificări tehnice, cpt. Nicolae Rădulescu, ofiţer de gardă. Personalul de deservire era format din ospătarii Anghel Melinte şi Adam Vasile şi

Oprea, prim viceprim-ministru, Ştefan Andrei, ministrul Afacerilor Externe, Vasile Pungan, ministru la Preşedinţia R.S.R. şi şef al grupului de consilieri ai lui Nicolae Ceauşescu, Ioan Avram, ministrul Industriei Construcţiilor de Maşini, Nicolae M. Nicolae, ambasadorul României la Washington. Partea americană a fost reprezentată de Jimmy Carter, preşedintele S.U.A., Cyrus Vance, secretar de stat, Zbigniew Brzezinski, consilier al preşedintelui S.U.A. pentru problemele securităţii naţionale, George S. Vest, asistentul secretarului de stat pentru probleme europene, Rudolph Aggrey, ambasadorul Statelor Unite la Bucureşti.

În cadrul primei runde de convorbiri, problemele abordate au fost două: în primul rând, procesul de pace din Orientul Mijlociu, urmat apoi de discuţii pe marginea relaţiilor americano-sovietice. Fără a insista asupra conţinutului acestor probleme, ne vom limita la a menţiona faptul că Jimmy Carter a apreciat că eforturile S.U.A. şi ale României pentru soluţionarea conflictului din Orientul Mijlociu „au fost complementare", subliniind faptul că „noi am beneficiat şi am apreciat informaţiile şi sfaturile pe care le-am primit de la dumneavoastră, din partea reprezentanţilor dumneavoastră"[44].

În ceea ce priveşte a doua problemă, Carter l-a informat pe Nicolae Ceauşescu asupra apropiatei vizite a lui Cyrus Vance la Moscova şi a lui Andrei Gromîko la Washington, etapă premergătoare unei viitoare întâlniri între Carter şi Leonid Brejnev. În opinia preşedintelui american, „divergenţele internaţionale, cele două ţări ale noastre le-au rezolvat între timp şi avem doar trei-patru probleme"[45]. Cele mai importante se dovedeau a fi aspectele referitoare la tratatul SALT şi cele ridicate de „pătrunderea sovieticilor în Africa", în special în Angola şi Etiopia.

---

coafeza Polixenia Ciobanu. Grupul de presă îi cuprindea pe Ion Cumpănaşu, director general al Agerpres, Eugen Florescu, redactor la „Scânteia", Petre Dumitrescu, fotoreporter color şi alb-negru, Ion Miclea, fotoreporter, Ilie Ciurescu, redactor-şef adejunct televiziune, Sergiu Stejar şi Virgil Cojocaru, operatori televiziune, Pantelic Tuţuleasa, operator regizor cinematografie, Justin Băghină, telex Agerpres. Echipajul avionului prezidenţial Boeing 707 era format din g-ral. mr. Gheorghe Cristian, comandantul aeronavei, col. Nicolae Milea, comandant echipaj, mr. Ion Bularca, comandant echipaj secund, lt. col. Nicolae Teohari, navigator de bord, col. Tiberiu Podoleanu, tehnic de bord, col. Alexandru Lăiniceanu, comandant echipaj, mr. Petre Tenie, comandant echipaj secund, col. Vasile Pătulea, navigator de bord, col. Paul Drăgulescu, tehnic de bord, col. Dumitru Neagu, inginer avion motor, lt. col. Viorel Tosa, inginer aparatură electrică de bord, lt. col. Mircea Manolescu, inginer radio şi radiolocaţie, lt. col. Augustin Odina, telegrafist, lt. col. Florin Bejan, inginer mecanic avion, Petre Ionescu, maistru de bord, lt. col. Vasile Marincaş, cpt. Nicolae Dicu şi cpt. Ion Tălpeanu, ofiţeri gardă. În mod ciudat, de pe lista oficială lipseşte Ion Mihai Pacepa! Totuşi, pe o variantă în limba engleză (*Members of the Official Romanian Party*), după „His Excellency Nicolae Ecobescu, Chief of Protocol", apare un „Lt. Gen." cu numele şters cu pastă corectoare, urmat de funcţia deţinută „Minister of State in the Interior Ministry". Evident, numele şters era cel al lui Ion Mihai Pacepa, fiind urmat în listă de „Lt. Gen. Nicolae Stan, Aide-de-Camp to the President" - A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. - Relaţii Externe, Vizite Externe, dosar nr. 1/1978, f. 132 ş.u. Afirmaţia noastră se bazează pe faptul că Ion Mihai Pacepa apare pe lista invitaţilor la diverse dineuri organizate în onoarea delegaţiei române exact cu titulatura din dreptul numelui „anonimizat" de pe lista amintită.

[44] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. - Relaţii Externe, dosar nr. 44/1978, f. 9.

[45] *Ibidem*, f. 13.

Nicolae Ceauşescu a apreciat progresele făcute în relaţiile sovieto-americane, dar a ţinut să precizeze că, „fiind vorba de probleme care privesc întreaga lume, trebuie să vă spun deschis – cum este obiceiul meu – că soluţionarea acestor probleme între Statele Unite şi Uniunea Sovietică nu va soluţiona problemele care preocupă omenirea. Vor exercita o influenţă pozitivă, dar rămân multe probleme care nu pot fi soluţionate numai de Statele Unite şi Uniunea Sovietică, cu tot rolul mare pe care îl au ele în viaţa internaţională ca superputeri". În plus, Ceauşescu a ţinut să sublinieze:

„Aş dori să repet ceea ce am mai spus în două împrejurări, că noi considerăm că relaţiile dintre Statele Unite şi Uniunea Sovietică nu trebuie să se realizeze în detrimentul sau în spatele sau pe seama altor state, fie ele mari, fie ele mici. Experienţa istorică a demonstrat că asemenea înţelegeri nu sunt viabile".

În acest context, Nicolae Ceauşescu a adus în atenţie şi rolul pe care trebuie să-l aibă unele „grupări de state", precum şi „rolul tot mai important pe care îl joacă Republica Populară Chineză".

Prima rundă de convorbiri a fost încheiată de gazdă, Jimmy Carter spunând următoarele:

„Sper că vom avea timp, atât diseară în particular[46], cât şi mâine dimineaţă să discutăm problema Republicii Populare Chineze. De asemenea, să discutăm pregătirea viitoarei întâlniri de la Madrid, ca o continuare a acordului de la Helsinki".

Aşadar, în această primă rundă de convorbiri nu poate fi vorba despre inedita propunere invocată de istoricul Ioan Talpeş. Restul zilei de 12 aprilie a fost foarte dens în activităţi: preşedintele Nicolae Ceauşescu a acordat un interviu postului de televiziune A.B.C., după care a primit şi a discutat, pe rând, cu o serie de personalităţi americane de prim-rang: Michael Blumenthal, ministrul Finanţelor, dr. Sidney Hartman, ministru *ad-interim* al Comerţului, Robert Bergland, ministrul Agriculturii, şi Walter E. Washington, primarul oraşului Washington, care i-a înmânat preşedintelui român „cheia oraşului".

În aceeaşi zi, 12 aprilie, Nicolae Ceauşescu a participat la un dejun de lucru oferit de secretarul de stat al S.U.A., Cyrus Vance, în saloanele Departamentului de Stat. Au participat, din partea română, Gheorghe Oprea, Ştefan Andrei, Vasile Pungan, Ion Avram şi Nicolae M. Nicolae. Din partea americană, au participat la discuţii Zbigniew Brzezinski, Warren Christopher, secretar de stat adjunct, Matthew Nimetz, consilier al Departamentului de Stat, George S. Vest, asistentul secretarului de stat pentru probleme europene, William Luers, adjunctul asistentului secretarului de stat pentru problemele europene, Sidney Harman, locţiitor al secretarului comerţului, şi Rudolph Aggrey, ambasadorul S.U.A. la Bucureşti[47].

---

[46] Această invocare a unor „discuţii particulare" se face, în opinia noastră, cu privire la discuţiile ce vor fi purtate în timpul dineului de stat de la Casa Albă din seara zilei de 12 aprilie. Istoricul Ioan Talpeş oferă o cronologie eronată a discuţiilor dintre cei doi preşedinţi, susţinând că o discuţie privată ar fi avut loc în Biroul Oval în prima zi a vizitei, aceasta desfăşurându-se, de fapt în 13 aprilie. Totodată, admite că „e greu de localizat momentul în care Jimmy Carter i-a făcut lui Nicolae Ceauşescu acea propunere fabuloasă, istorică! E posibil însă să fi fost chiar în timpul dineului, care s-a terminat aproape de miezul nopţii" – Ioan Talpeş, *op. cit.,* p. 56. În opinia noastră însă, este foarte puţin probabil ca propunerile invocate de Ioan Talpeş să fi fost făcute… la un dineu!

[47] *Ibidem*, f. 31.

Imagine din timpul dineului oferit de președintele Carter oaspeților români în seara de 12 aprilie 1978 (A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Relații Externe, Vizite Externe, dosar nr. 1/1978)

Biroul Oval şi „secretele" preşedinţilor

A doua rundă a discuţiilor dintre cei doi preşedinţi a avut loc în ziua de 13 aprilie, după un mic dejun luat la Blair House, împreună cu o serie de senatori americani[48]. Aşa cum menţionează istoricul Constantin Moraru, această rundă „a avut două componente distincte, una separată de o oră, în Biroul Oval, care a avut un caracter special („Strict secret" după document), cealaltă oficială, în sala de tratative"[49]. Deşi se numără printre puţinii cercetători care au studiat stenograma întrevederii separate dintre cei doi şefi de stat[50], domnul Constantin Moraru nu insistă asupra

---

[48] Şi în acest caz, Ioan Talpeş îmbină faptele reale cu unele imaginare sau inexacte. Potrivit autorului citat, cu acest prilej senatorul Henry Jackson ar fi adus în discuţie libertatea de emigrare, în cauză fiind „aproape 1000 de cazuri de cetăţeni români care aşteptau dreptul de emigrare", lucru ce l-ar fi enervat pe Nicolae Ceauşescu, astfel că, întors în ţară, „au primit drept de emigrare vreo… 50" – Ioan Talpeş, *op. cit.,* p. 62. Potrivit datelor Ministerului Afacerilor Externe, în anul 1977, din 2572 cereri prezentate pentru plecarea definitivă sau temporară în S.U.A., au fost aprobate 2014 şi au părăsit ţara 1911 persoane, iar în anul 1978 (până la 21 martie) fuseseră aprobate 268 de cereri şi părăsiseră ţara 290 persoane. În cazul plecărilor în Israel, în anul 1977, din 1647 cereri prezentate au fost aprobate 1514 şi au părăsit ţara 1405 persoane. Până la 21 martie 1978, din cele 338 de cereri prezentate au fost aprobate 336 şi au ieşit din ţară 216 persoane – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. - Relaţii Externe, dosar nr. 44/1978, f. 83.

[49] Constantin Moraru, *Evoluția relațiilor româno-americane. Importanța întâlnirilor la nivel înalt*, în Ambasador Nicolae Ecobescu (coord.), *România. Supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece. Comunicări, articole, studii*, Bucureşti, Fundaţia Europeană Titulescu, 2013, p. 632.

[50] Vezi anexa la acest studiu.

acestei discuţii, mulţumindu-se să enumere principalele subiecte abordate, între acestea aflându-se „problema coreeană”[51].

În opinia noastră, această „problemă coreeană” a reprezentat miza acestei discuţii private, solicitată de partea română, după cum lasă să se înţeleagă preşedintele S.U.A. („putem face un schimb de păreri asupra problemelor care prezintă interes pentru dumneavoastră”). Această afirmaţie pleacă de la faptul că, pe parcursul discuţiei, soluţionarea problemei coreene a reprezentat *singurul subiect abordat în exclusivitate în acest cadru restrâns*. Celelalte probleme (clauza naţiunii celei mai favorizate, emigrarea evreilor şi reunificarea familiilor, relaţiile americano-chineze, problema Orientului Mijlociu) au fost discutate, pe larg, şi în celelalte întrevederi, în cadru lărgit.

Aşa cum singur o spunea, Nicolae Ceauşescu era un mesager personal[52] al preşedintelui Kim Ir Sen („m-a rugat să vă prezint unele considerente ale lui privind soluţionarea problemei coreene”). Obiectivul său era acela de a-l convinge pe preşedintele S.U.A. să accepte deschiderea unui canal de negociere directă cu Phenianul, excluzând de la discuţii liderii de la Seul.

După cum reiese din stenograma discuţiei, reacţia de moment a lui Jimmy Carter a fost de a respinge posibilitatea unor negocieri bilaterale, prin excluderea de la discuţii a Coreei de Sud. Aşadar, demersul confidenţial realizat de Nicolae Ceauşescu părea să fi eşuat, dat fiind că preşedintele Carter a declarat textual: „Noi nu ne putem amesteca în afacerile interne din Coreea de Sud şi nu vom schimba guvernul de acolo prin forţă sau printr-o intervenţie americană”. Totuşi, evoluţia ulterioară a evenimentelor de la Seul şi asasinarea lui Pak Cijan Hi i-au condus pe liderii nord-coreeni la concluzia că mesajul lor („obstacolul principal îl constituie preşedintele Pak Cijan Hee”) a ajuns la urechile cui trebuie.

În 16 noiembrie 1979, Kim Ir Sen îi trimitea lui Nicolae Ceauşescu o scrisoare în care menţiona: „După cum ştiţi, în ziua de 26 octombrie a.c. în Coreea de Sud s-a produs un incident în care dictatorul Pak Cijan Hi a fost împuşcat mortal de către un colaborator credincios al său. Noi considerăm că aceasta este o uneltire premeditată

---

[51] Constantin Moraru, *loc. cit.*, p. 632.

[52] După expresia lui Nicolae Ceauşescu, „personal am relaţii de prietenie cu preşedintele Kim Ir Sen”. Aceste relaţii datau de foarte mult timp şi se pare că liderul coreean avea deplină încredere în preşedintele României. De altfel, printre alte gesturi de prietenie şi susţinere, Nicolae Ceauşescu trimisese în Coreea de Nord o echipă de medici români pentru a se îngriji de sănătatea lui Kim Ir Sen (în martie 1974) şi, ulterior, acesta a venit, se pare, chiar în România pentru unele tratamente efectuate de o echipă de medici francezi – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secţia Relaţii Externe Nicolae Ceauşescu, dosar nr. 7 C, f. 65-66. Ulterior, în octombrie 1975, Kim Ir Sen îi scria lui Nicolae Ceauşescu: „Am fost profund mişcat pentru faptul că Dumneavoastră, tovarăşe Nicolae Ceauşescu, aflând de starea sănătăţii mele, aţi considerat aceasta ca o problemă a Dumneavoastră proprie şi, acordându-i o atenţie cu totul deosebită, aţi selecţionat personal şi mi-aţi trimis un grup de medici dintre cei mai valoroşi din ţara Dumneavoastră. (…) Datorită eforturilor neprecupeţite ale colectivului de medici români şi a tratamentului aplicat, sănătatea mea s-a restabilit în mare măsură. (…) De fiecare dată când mă gândesc la bunăvoinţa şi eforturile de care au dat dovadă medicii români, îmi amintesc de Dumneavoastră, tovarăşe Nicolae Ceauşescu, şi simt aproape sentimentele Dumneavoastră de caldă prietenie” – *ibidem*, f. 72.

pusă la cale de către S.U.A. cu scopul de ameliora criza politică şi haosul social care s-a aprofundat la maximum, datorită demonstraţiilor şi răscoalei tineretului studios şi poporului împotriva «guvernului» din Pusan, Masan şi din toate colţurile Coreei de Sud, precum şi pentru a menţine cu orice preţ baza dominaţiei lor coloniale"[53].

Concluzia era clară: „odată cu sfârşitul firesc al dictatorului sud-coreean, putem spune că a fost înlăturat unul din marile obstacole care stăteau în calea reunificării patriei"[54]. Pe cale de consecinţă, bunele oficii de mediator ale lui Ceauşescu erau solicitate încă o dată: „vă adresăm rugămintea de a sprijini poziția noastră cu privire la reunificarea patriei pe care am elaborat-o recent, ţinând seama de situaţia actuală şi pentru a exercita o influenţă şi mai mare în vederea realizării tratativelor între noi şi S.U.A."[55].

Revenind la discuţia confidenţială a celor doi şefi de state, subliniem că stenograma realizată de translatorul părţii române, domnul Sergiu Celac, nu cuprinde nici o referire la aspectele invocate de Ioan Talpeş. După încheierea acestei discuţii, la ora 11,30, au fost reluate discuţiile în cadru lărgit printr-o prezentare succintă a aspectelor discutate, realizată de către preşedintele Carter:

„Am avut cu domnul preşedinte Ceauşescu o discuţie foarte interesantă. Domnul preşedinte Ceauşescu, probabil, va împărtăşi miniştrilor dânsului şi eu voi împărtăşi miniştrilor mei părerile, cu scopul de a economisi timpul care ne rămâne. Printre problemele discutate au fost următoarele: statutul naţiunii celei mai favorizate pentru România (…). De asemenea, cei doi preşedinţi au hotărât ca să schimbe informaţii şi sfaturi. Fiecare îl va informa pe celălalt despre anumite vizite internaţionale pe care le va face, fără a dezvălui, bineînţeles, anumite secrete. Vizita următoare a României în China şi Coreea. De asemenea, s-au discutat efectele prezenţei forţelor militare în alte ţări şi aceasta a fost pentru mine foarte folositoare. La ora 12,00 se va semna comunicatul comun al celor două ţări la care vor fi prezente şi soţiile celor doi preşedinţi. În timpul care o să ne rămână până atunci, vom discuta alte probleme"[56].

---

[53] *Ibidem*, f. 155.
[54] *Ibidem*, f. 156.
[55] *Ibidem*, f. 158.
[56] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secţia Relaţii Externe, dosar nr. 42/1978, f. 15.

Fototeca online a comunismului românesc, cota 121/1978, [Fotografia #BA351]
Aspect din timpul convorbirilor oficiale din ziua de 13 aprilie 1978

Restul zilei de 13 aprilie a fost consacrat de Nicolae Ceauşescu unor întâlniri cu oameni politici americani (precum senatorul Henry Jackson) şi cu personalităţi din lumea financiară şi mediul de afaceri (dr. Hondrick J. Witeveen, directorul general al Fondului Monetar Internaţional, J. P. Austin, preşedintele companiei „Coca-Cola", A. Hammer şi A. Gore, preşedinţi ai companiilor „Occidental Petrolium" şi „Island Crook").

În intervalul 14-16 aprilie Nicolae Ceauşescu a vizitat statele Tennessee, Texas, Louisiana şi New York, având întâlniri cu Harry Morgan, preşedintele fundaţiei „Friendship Ambassadors", David Rockfeller, preşedintele Băncii „Chasse Manhattan", Arthur Schneier, preşedintele Comitetului de Sprijin al României în acţiunea de înlăturare a urmărilor inundaţiilor şi cutremurului, Gabriel Hauge, preşedintele firmei „Manufacturers Hanover Trust", Klutznik Philip, preşedintele „Congresului Mondial Evreiesc", John O. Logan, preşedintele companiei „Universal Oil Product", William Norris, preşedintele corporaţiei „Control Data". De asemenea, s-a întâlnit cu oameni de afaceri din Dallas, cu reprezentanţii cercurilor de afaceri legate de Federaţia asociaţiilor evreieşti din S.U.A., cu Milton Rosenthal, preşedinte al Consiliului Economic Româno-American şi cu Edward Koch, primarul oraşului New York. Nu au lipsit din program întâlniri cu reprezentanţi ai comunităţii cetăţenilor americani de origine română, precum

şi vizite la Centrul Spaţial al N.A.S.A. de la Houston şi la Muzeul Metropolitan din New York[57].

Aşadar, un program extrem de încărcat în care este aproape imposibil să se mai fi „strecurat" o întâlnire confidenţială cu preşedintele Carter, mai cu seamă dacă luăm în considerare rigorile agendei unui preşedinte al S.U.A. În acest context, la capătul trecerii în revistă a vizitei efectuate în S.U.A. şi a discuţiilor purtate între Nicolae Ceauşescu şi Jimmy Carter, putem să afirmăm că documentele de arhivă, altminteri destul de minuţioase, nu au păstrat nici cel mai vag ecou al unei propuneri atât de senzaţionale, precum încearcă să ne convingă domnul Ioan Talpeş, invocând o confidenţă a fostului consilier Zbigniew Brzezinski.

În acest context, menţionăm faptul că propunerea lui Jimmy Carter de a avea loc un schimb reciproc de informaţii între cei doi preşedinţi, formulată în cadrul discuţiei confidenţiale, a fost pusă în practică.

În perioada 15-20 mai 1978, Nicolae şi Elena Ceauşescu au efectuat o vizită la Beijing, unde au avut loc discuţii cu Hua Guofeng, preşedintele C.C. al P.C. Chinez şi premier al Consiliului de Stat, şi a fost semnat un acord româno-chinez de colaborare economică şi tehnică pe termen lung. De aici, preşedintele român s-a deplasat în Coreea de Nord pentru discuţii cu preşedintele Kim Ir Sen. Cu prilejul acestei întâlniri a fost discutat şi modul în care partea americană a reacţionat la propunerile nord-coreene[58].

---

[57] Vezi, pe larg, *Vizita de stat a preşedintelui Nicolae Ceauşescu în S.U.A. Aprilie 1978*, Bucureşti, Editura Politică, 1978.

[58] Aceste discuţii au avut loc în a doua zi a vizitei, în 2 iunie 1978, şi, potrivit minutei întocmite cu această ocazie, opiniile exprimate au fost următoarele: "Comrade Nicolae Ceausescu informed about the conversations he had with President Jimmy Carter regarding the Korean problem, at the request of comrade Kim Il Sung.
Comrade Kim Il Sung informed that he asked President Tito to press the United States of America to accept negotiations regarding the Korean matter. The response was the same: the United States of America cannot remove Park Chung Hee and they want trilateral negotiations. The Koreans understands the difficulties the United States of America is facing, because of the economic crisis and the opposition in Congress regarding this matter. The problem of initiating discussions between the Democratic People's Republic of Korea and the United States of America was discussed with the comrades in South Korea. They are currently against initiating trilateral negotiations. Of course, trilateral negotiations have some disadvantages, but they also have numerous advantages that cannot be neglected. During those negotiations many problems like the democratization of the South Korean society, the release of the prisoners from jails, the legalization of political parties in South Korea and the initiation of peaceful negotiation between different parties and organizations from the North and the South, could be solved" - http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/114456

Fototeca online a comunismului românesc, cota 163/1978, [Fotografia #BA393]
Aspect de la prezidiul mitingului prieteniei româno-coreene organizat în dimineața zilei de 21 mai 1978 pe stadionul „Moranbon" din Phenian, cu prilejul vizitei oficiale întreprinse de Nicolae Ceaușescu în R.D.P. Coreea. În imagine, Nicolae Ceaușescu și Kim Ir Sen. (21.V.)(20-23.V.1978)

În 22 august 1978 ambasadorul american la Bucureşti făcea o comunicare confidenţială cu privire la întâlnirea Carter – Sadat – Begin de la Camp David şi la evoluţia relaţiilor S.U.A. cu R. P. Chineză. Comunicarea ambasadorului american a fost precedată de precizarea că „este însărcinat de secretarul de stat Vance să comunice ministrului Afacerilor Externe **un mesaj oral** (subl. ns. – F.B.) din partea preşedintelui Carter destinat preşedintelui Ceauşescu"[59]. În acest fel, mesajul oral şi-a găsit, în final, corespondenţa scrisă în nota întocmită cu ocazia primirii ambasadorului american, astfel încât valabilitatea străvechiului dicton „verba volant, scripta manent" a fost încă o dată validată.

Deci, practica unor mesaje orale, a unor înţelegeri verbale a existat şi există încă în raporturile internaţionale, dar, într-o măsură mai mică sau mai mare, arhivele conservă şi unele **urme scrise**, mai mult sau mai puţin fidele, ale acestora. Să fi fost o excepţie propunerea de la Washington, din aprilie 1978?

[59] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secţia Relaţii Externe Nicolae Ceauşescu, dosar nr. 9 S, f. 66.

Concluzii

Un principiu al dreptului roman sună astfel: *Testis unus, testis nullus!* Cu alte cuvinte, o singură mărturie echivalează cu nici o mărturie. Extraordinara propunere americană de a lista la bursă industria României socialiste, dacă ar fi existat cu adevărat, era un fapt istoric în măsură să producă o reevaluare fundamentală a poziției S.U.A. față de România la finele deceniului al optulea! Strategia americană de destabilizare a blocului statelor socialiste ar fi trebuit reanalizată în întregime, iar rolul ţării noastre în acest „mare joc" ar fi fost cu totul altul. Din nefericire, nici o altă sursă, în afară de istoricul Ioan Talpeş, nu confirmă o astfel de acțiune.

După ce am încercat să demonstrăm, pe parcursul studiului nostru, că nimic nu-i îndreptățea pe analiştii americani să considere că Nicolae Ceauşescu ar fi acceptat o astfel de propunere, ne-am străduit să arătăm, pe baza documentelor de arhivă, că timpul fizic nu a permis o întâlnire de tipul celei evocate de domnul Talpeş şi că singura discuție confidențială dintre cei doi preşedinți se regăseşte consemnată chiar de către traducător, domnul Sergiu Celac. Pe de altă parte, admițând că o astfel de propunere ar fi fost totuşi formulată, cum se face că s-a păstrat un secret atât de deplin? Nici translatorul, nici unul din membrii delegației române, nici măcar atotştiutorul Ion Mihai Pacepa[60] nu amintesc de aşa ceva, ceea ce nu-l împiedica pe Ioan Talpeş să cunoască acest demers american încă din anul 1985!

Desigur, evoluția cercetărilor istorice nu mai îndreptățeşte o abordare radicală, precum cea a lui Fustel de Coulanges, care obişnuia să proclame „L'histoirese fait avec des texts!"[61]. Cei mai mulți istorici au abandonat de mult maniera strict pozitivistă de studiere a trecutului. Influentul Lucien Febvre nu ezita să afirme în 1952 că „L'histoire se fait avec des documents écrits, sans doute. Quand il y en a. Mais elle peut se faire, elle doit se faire, sans documents écrits s'il n'en existe point. Avec tout ce que l'ingéniosité de l'historien peut lui permettre d'utiliser pour fabriquer son miel, à défaut des fleurs usuelles. Donc, avec des mots. Des signes. Des paysages et des tuiles. Des formes de champ et de mauvaises herbes. Des éclipses de lune et des colliers d'attelage. Des expertises de pierres par des géologues et des analyses d'épées en métal par des chimistes"[62].

Foarte frumos spus şi perfect adevărat! În cazul când documentele lipsesc, este obligația istoricului să încerce să le suplinească făcând apel la cuvinte, simboluri şi orice alte elemente şi metode care i-ar putea acoperi lacunele documentare. Dar, are oare dreptul istoricul să ignore documentele existente şi să lase frâu liber fanteziei?

Pentru istoric, o regulă de bază este suspectarea permanentă a izvoarelor din cel puțin două puncte de vedere: al autenticității şi al autorității[63]! În cazul de față, atât

---

[60] Potrivit lui Ioan Talpeş, „se pare că la acel moment a fost de față şi Pacepa, iar dacă el face parte dintre inițiații acestei lumi, nu numai în minciuni, ci şi în realități, ar putea să confirme episodul, deşi nici Celac nu trebuie să fie exclus, el fiind translatorul oficial" – Ioan Talpeş, *op. cit.*, p. 56.

[61] *Apud* Mircea Florian, *op. cit.*, p. 55.

[62] Lucien Febvre, *Combats pout l'histoire*, Librairie Armand Colin, Paris, 1952, p. 428.

[63] Mircea Florian, *op. cit.*, p. 54.

autenticitatea mărturiei lui Brzezinski, cât şi autoritatea celui ce a pus-o în circulaţie (fără a fi un participant direct la evenimente şi fără o a doua sursă) ne îndreptăţesc să credem că, până la ivirea unor informaţii noi care să infirme reconstituirea propusă în paginile de faţă, amintita propunere americană este, în cel mai bun caz, o simplă încercare de explicaţie în manieră racursi a relaţiilor româno-americane din ultimul deceniu de existenţă a regimului comunist din România.

Anexă:

Strict secret

NOTA DE CONVORBIRE

La 13 aprilie 1978, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, preşedintele Republicii Socialiste România, a avut o întrevedere separată cu Jimmy Carter, preşedintele Statelor Unite ale Americii, în Salonul Oval al Casei Albe, Washington.

Convorbirea a început la orele 10,30 şi s-a încheiat la 11,30.

Jimmy Carter:

Avem câteva momente pentru a discuta împreună, numai noi doi.

Cred că avem relaţii foarte bune între ţările noastre. Eu m-am simţit bine în cadrul primului contact cu dumneavoastră.

Înainte de a intra în sala de tratative, putem face un schimb de păreri asupra problemelor care prezintă interes pentru dumneavoastră.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

După cum am menţionat şi ieri, apreciez că relaţiile dintre ţările noastre merg bine. Trebuie să declar că sunt deosebit de mulţumit de vizită şi de convorbirile avute până acum.

Cred că am stabilit raporturi bune şi am putea cădea de acord să continuăm dezvoltarea lor. Ţinând seama că şi până acum au fost necesare unele contacte, pe diferite căi, poate ar fi util să stabilim ca şi în viitor, în afară de ambasade, să aibă loc asemenea contacte, atunci când apar probleme.

Jimmy Carter:

Aş dori foarte mult acest lucru. Am putea face aceasta prin schimburi de scrisori personale, chiar şi atunci când nu este vorba de crize sau de probleme deosebite, numai pentru un schimb de păreri.

Tov. Nicolae Ceauşescu:

De acord.

Am avut azi dimineaţă o întâlnire cu un grup de senatori cu care am discutat, printre altele, şi problema clauzei naţiunii celei mai favorizate. Am ajuns împreună la concluzia că s-ar putea iniţia, cel puţin pentru moment, o îmbunătăţire care să nu mai facă necesară discutarea în fiecare an a problemei în Congres, urmând ca rezolvarea definitivă să aibă loc ulterior.

Jimmy Carter:

Înţeleg.

Doresc să vă vorbesc foarte deschis, pentru că este o problemă care mă preocupă şi pe mine. Desigur, înţelegeţi că ar fi necesară o schimbare a legii de bază existentă pentru a prelungi acordarea clauzei pe o perioadă mai lungă de un an. Această lege a fost adoptată din capul locului ca o reacţie faţă de restricţiile impuse de Uniunea Sovietică emigraţiei evreilor. Recent, anume în ultimele 4-5 luni, emigrarea evreilor din Uniunea Sovietică a crescut mai mult decât dublu. Aceasta, desigur, nu se referă în mod direct la România. Ştiu că în privinţa României Congresul este receptiv, în sensul că va accepta prelungirea clauzei pentru încă un an.

Eu înţeleg că este mult mai bine să existe o bază pe termen lung, dar nu sunt îngrijorat de menţinerea statutului României în baza legii actuale, cu condiţia ca Congresul şi cu mine să considerăm că problema drepturilor omului nu constituie obiect de preocupare. Nu dorim să ne amestecăm în problemele interne ale României, dar este un fapt că în ţara noastră se manifestă mult interes faţă de reunirea familiilor şi emigrarea evreilor, ca un factor major, aplicabil tuturor ţărilor care beneficiază de clauza naţiunii celei mai favorizate. Sper că această situaţie nu creează probleme deosebite pentru dumneavoastră.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

În ceea ce îi priveşte pe evrei, practic nu este o problemă. Avem contacte destul de strânse cu guvernul Israelului, iar ei nu mai ridică problema pentru că ea nu mai există.

În privinţa reunirii familiilor, eu nu aş spune că mai este vorba de aceasta deoarece războiul s-a terminat demult, dar se pune problema unor căsătorii pe care, în general, le rezolvăm favorabil, ţinând seama şi de dorinţa părinţilor, precum şi de alte considerente care uneori nu ne permit să dăm aprobarea. Noi trebuie să ţinem seama de ceea ce gândesc părinţii, la noi acesta este un fapt chiar în ţară, cu atât mai mult când este vorba de căsătorie cu un străin.

Revenind la problema clauzei, poate că s-ar găsi o soluție provizorie, în sensul trimiterii ei într-o comisie a Congresului, fără a mai avea loc dezbateri anuale în plen. Chiar autorii amendamentului Jackson – Vanik gândesc în acest sens.

Jimmy Carter:

Dorinţa mea şi a Administraţiei este de a menţine statutul naţiunii celei mai favorizate pentru România şi de a spori comerţul dintre ţările noastre. În comunicările particulare dintre noi, orice informaţie pe care mi-o veţi da va fi folosită în avantajul ţării dumneavoastră. Vom face tot ce este posibil, la fel ca şi în anii trecuţi, pentru a-i informa pe liderii Congresului asupra atitudinii pozitive a României pentru a obţine clauza. Vom face tot ce se poate, în limitele procedurilor legale, pe baza informaţiilor documentare primite de la dumneavoastră, pentru a prezenta lucrurile cum trebuie. Considerăm că acordarea clauzei este şi în avantajul ţării noastre, nu este o favoare pentru ţara dumneavoastră şi este în interesul comerţului bilateral.

V-aş putea pune o întrebare? Sunt foarte preocupat de folosirea crescândă a forţei şi echipamentelor militare, precum şi a trupelor cubaneze de către Uniunea Sovietică în Africa. Aş dori să vă întreb dacă împărtăşiţi această îngrijorare, desigur, dacă nu aveţi obiecţii faţă de punerea problemei şi consideraţi posibil să răspundeţi.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

În principiu, România se pronunţă împotriva prezenţei forţelor militare ale altor state pe teritoriile unor state independente. Ca atare, ca să spun deschis, nu salutăm deloc nici prezenţa trupelor cubaneze în Africa, deşi oficial a fost solicitată de guvernele respective. După părerea noastră, ar fi mult mai bine dacă nu ar fi acolo.

Jimmy Carter:

Mă interesează foarte mult vizita dumneavoastră în China şi întâlnirile cu liderii chinezi. Noi dorim ca relaţiile noastre cu China să se normalizeze. Schimbul de informaţii prin oficiile de aici, de la Washington, şi de la Pekin este corespunzător, dar mai dorim să îmbunătăţim relaţiile. Consider deosebit de util şi v-aş ruga, în limitele cuviinţei şi, dacă apreciaţi, cu cunoştinţa chinezilor, să-mi trimiteţi o scrisoare particulară după vizita dumneavoastră. Aceasta ar veni în sprijinul acţiunilor noastre în relaţiile cu China. Avem nevoie de bunele dumneavoastră oficii pentru îmbunătăţirea acestor relaţii. Ele nu sunt rele, nu se înrăutăţesc, dar încă nu se îmbunătăţesc.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

Desigur, normalizarea relaţiilor dintre China şi Statele Unite merge cam greoi. Poate ar fi bine de gândit la impulsionarea procesului de normalizare deplină, inclusiv stabilirea de relaţii diplomatice. Aceasta presupune, desigur, soluţionarea problemei Taiwanului, adică punerea în practică a ceea ce Statele Unite au recunoscut deja – că Taiwanul este parte integrantă a Chinei şi, deci, priveşte exclusiv China.

Ţinând seama de schimbările foarte rapide care au loc în viaţa internaţională, ar fi deosebit de important ca între China şi Statele Unite să existe relaţii diplomatice. China joacă şi va juca un rol tot mai important în viaţa internaţională, fără a mai vorbi de programele sale de dezvoltare economică rapidă şi de marile posibilităţi pe care le pot avea Statele Unite în această privinţă.

Jimmy Carter:

Singura problemă importantă care mai rămâne este legată de faptul că avem un tratat de apărare mutuală cu Republica China, adică Taiwanul, iar Republica Populară Chineză nu este pregătită să declare că disputa cu Taiwanul va fi rezolvată prin mijloace paşnice. Dacă se poate găsi limbajul, formula semantică pentru rezolvarea acestei probleme, atunci vom putea acţiona rapid în direcţia normalizării relaţiilor cu China. Cred că şi ei împărtăşesc dorinţa noastră de a vedea rezolvată această problemă. Dacă reuşim, singurul stat pe care noi îl vom recunoaşte va fi Republica Populară Chineză.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

Conducătorii chinezi au declarat nu o dată că problema Taiwanului poate fi rezolvată în mod paşnic. Eu cred că ei au această intenţie. Dacă Statele Unite se vor retrage, nici nu va fi nevoie de folosirea forţei, având în vedere legăturile foarte strânse care există cu populaţia din Taiwan.

Un angajament în această privinţă faţă de Statele Unite cred că ar fi însă greu de obţinut. Am spus astăzi şi în discuţia cu membrii Senatului că nici Statele Unite nu ar admite să dea garanţii altora în probleme care le privesc direct şi, deci, nici China nu va face aceasta. Ar trebuie, prin urmare, ca lucrurile să fie soluţionate fără a crea probleme artificiale în calea normalizării.

Jimmy Carter:

Dorinţa noastră este să acţionăm mai rapid în direcţia normalizării. Vom acţiona în acest sens.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

Eu îl voi informa pe preşedintele Hua Kuo-fen despre discuţia cu dumneavoastră asupra acestor probleme. Desigur, vă voi informa şi pe dumneavoastră despre gândurile lui, despre felul cum văd lucrurile conducătorii chinezi. Cred, însă, că Statele Unite şi dumneavoastră sunteţi acum în măsură să daţi o rezolvare rapidă. Nu ar trebui amânat prea mult.

Jimmy Carter:

Aceasta este intenţia mea.

Nu vom încerca să folosim relaţiile cu Uniunea Sovietică împotriva Chinei şi nici viceversa. Dorim să fim prieteni cu amândoi, la fel ca şi dumneavoastră. Aceasta este poziţia pe care dumneavoastră aţi menţinut-o atât de bine.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

Acesta este un lucru bun, cred că menţinerea actualei stări de lucruri creează anumite suspiciuni la conducerea chineză. De aceea, normalizarea mai rapidă a relaţiilor ar demonstra aplicarea în practică a politicii pe care aţi anunţat-o.

Aş dori să ridic o problemă legată de Republica Populară Democrată Coreeană, de Coreea în general.

În cadrul vizitei în Extremul Orient, voi vizita şi Coreea, precum şi Vietnamul, Kampuchia şi Laosul. Relaţiile noastre sunt foarte bune cu Coreea de Nord, iar personal am relaţii de prietenie cu preşedintele Kim Ir Sen. Pe această bază, m-a rugat să vă prezint unele considerente ale lui privind soluţionarea problemei coreene. Ei ar dori să ajungă la o îmbunătăţire a relaţiilor cu Statele Unite, plecând de la angajamentul dumneavoastră de a realiza retragerea trupelor americane din Coreea de Sud. Ei consideră că iniţierea unor convorbiri directe în această problemă ar fi deosebit de utilă. De asemenea, ei asigură că vor ţine seama de interesele Statelor Unite în Coreea de Sud. Ei au în vedere ca reunificarea ţării să se realizeze sub forma unei federaţii, menţinându-se orânduirile sociale existente în sus şi în nord. După părerea lui Kim Ir Sen, obstacolul principal îl constituie preşedintele Park Cijan Hee (sic!). El caracterizează regimul din sud ca fascist, iar politica sa ca pro-japoneză. El ar accepta să trateze cu orice alt preşedinte în sud, care să fie agreat de Statele Unite, cum ar fi, de pildă, Ian Bo Sîn, fost preşedinte în anii 1960-62, care are relaţii bune cu S.U.A. Sigur, acesta este numai un exemplu, dar orice personalitate care ar introduce un regim democratic în sud şi ar fi agreată de Statele Unite ar fi acceptabilă pentru a duce tratative. Ian Bo Sîn nu este comunist şi este în prezent consilier al Partidului Noii Democraţii din sud.

Am prezentat toate acestea pentru a sublinia că felul în care vede Kim Ir Sen soluţionarea problemei ar deschide calea realizării unor relaţii noi şi în această parte a lumii.

Jimmy Carter:

Voi fi foarte scurt. Nu consider că este răspunderea mea şi nici a lui Kim Ir Sen să hotărâm cine să fie preşedinte în Coreea de Sud. Acest lucru îl hotărăşte poporul de acolo, care, de altfel, l-a ales pe preşedintele Park în cadrul unor alegeri libere.

Aici avem o problemă. Kim Ir Sen doreşte să aibă loc o întâlnire directă între reprezentanţii Statelor Unite, reprezentanţii lui şi cei ai preşedintelui Park?

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

Nu doreşte să aibă nici un fel de relaţii cu preşedintele Park, pentru motivele pe care le-am spus. În privinţa alegerilor democratice în Coreea de Sud, mi s-a spus că ceilalţi candidaţi la preşedinţie au fost arestaţi şi nu s-au putut prezenta. Ei ar dori ca Statele Unite să nu-l mai sprijine pe Park Cijan Hee şi consideră că forţele interne din Coreea de Sud sunt în măsură să rezolve problemele pe o cale nouă, democratică.

Ei sunt gata să discute cu Statele Unite. Dacă nu va mai fi preşedinte Park, ei sunt gata, de asemenea, să trateze cu orice alt preşedinte ales în mod democratic în sud.

Jimmy Carter:

Aceasta este poziţia lor istorică. Şansa ca preşedintele Park să fie răsturnat sau schimbat este foarte mică. Noi nu ne putem amesteca în afacerile interne din Coreea de Sud şi nu vom schimba guvernul de acolo prin forţă sau printr-o intervenţie americană.

Dacă Kim Ir Sen nu doreşte să se întâlnească cu conducerea actuală din sud, nu văd posibilitatea realizării unei întâlniri. Nu mă pot întâlni cu Kim Ir Sen în absenţa reprezentanţilor guvernului sud-coreean.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

Cu Coreea de Sud aveţi relaţii, de ce să nu purtaţi discuţii şi cu Coreea de Nord?

Jimmy Carter:

După cum ştiţi, noi ne aflăm acolo în baza unei rezoluţii a O.N.U. Noi suntem în favoarea reunificării. De altfel, reprezentanţii militari s-au întâlnit mereu la paralela 38. Statele Unite nu reprezintă, însă, un factor politic de dominaţie în sud. Ne aflăm acolo pentru a asigura menţinerea unei păci fragile.

Nu pretindem a avea conducerea politică în Coreea de Sud şi nici nu dorim aceasta. Angajarea de negocieri politice cu conducătorii nord-coreeni, în absenţa preşedintelui Park, ar însemna să ne asumăm o postură falsă.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

Aş mai dori să revin încă o dată asupra posibilităţii ca reprezentanţii dumneavoastră să se întâlnească cu O.E.P. Această problemă este, oricum, la ordinea zilei. De aceasta este legată impulsionarea procesului de pace în Orientul Mijlociu.

Ei ar dori ca aceasta să se realizeze fie în secret, fie public. Mi-au declarat că o majoritate din cadrul O.E.P. poate accepta deja un asemenea curs.

Jimmy Carter:

Înţeleg.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

Dacă ajungeţi la această concluzie, ar fi bine.

Jimmy Carter:

V-am explicat ieri poziţia noastră. Voi fi, însă, bucuros să mai facem schimburi de idei pe această temă, pe măsură ce se modifică situaţia.

Acum suntem foarte dornici să vedem cu ce propuneri va veni Egiptul şi apoi să se realizeze un teren pentru continuarea tratativelor între Egipt şi Israel. Cred că introducerea în discuţie a O.E.P. în prezent ar fi un factor de natură să complice lucrurile. Mai târziu poate că va fi mai rezonabil.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

Nu este vorba de participarea lor în general, ci numai la discutarea problemei palestiniene.

Jimmy Carter:

Nu cred că Egiptul ar dori în prezent ca O.E.P. să se insereze în discuţii, iar de Israele sunt sigur că nu doreşte. Cred că şi Hussein este de aceeaşi părere.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu:

Preşedintele Sadat doreşte ca O.E.P. să participe la discutarea problemei palestiniene, iar nu a problemelor Egiptului. Aceeaşi părere o are şi Hussein şi Assad.

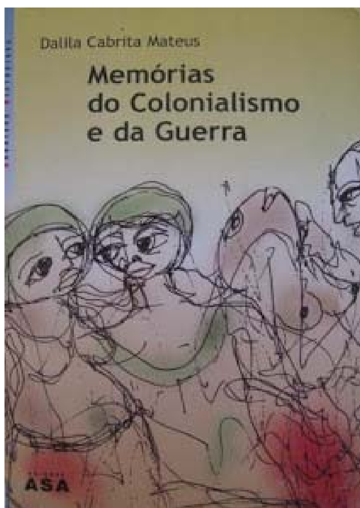
Jimmy Carter:

Assad da, de Hussein nu sunt sigur. Oricum, noi vom fi deschişi la minte.

Redactat: S. Celac
Exemplar unic.

A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Relații Externe, dosar nr. 42/1978, ff. 19-29.

IV. Recenzii. Note de lectură

Dalila Cabrita Mateus "Memórias do Colonialismo e da Guerra"[1], Porto, Editura ASA Edições, 2006, 670 p.

"Aceasta este o carte despre tortură şi durere, despre sânge şi moarte"[2] (p. 5). Aşa începe prezentarea celei de-a doua cărţi de interviuri autoarea portugheză Dalila Cabrita Mateus[3]. Publicat în 2006, volumul, care cuprinde 40 de interviuri şi se extinde pe aproape 700 de pagini, face parte din anexele tezei sale de doctorat, susţinută la Institutul Universitar din Lisabona (ISCTE-IUL) în 2004. Specializată în istoria politică şi instituţională a perioadei contemporane, Dalila Cabrita Mateus se dedică iniţial istoriei coloniale, în special rolului jucat de poliţia politică portugheză[4] în războiul colonial, pentru ca mai apoi, în ultimii ani, să-şi extindă studiile către interpretarea unor momente structurale din istoria recentă a Angolei şi Mozambicului; un parcurs firesc având în vedere densitatea faptelor istorice şi legăturilor inseparabile dintre acestea. Lucrările sale au fost în mod punctual contestate, dar au marele merit de a aduce la lumină mărturii inedite şi de a pune mereu în cauză rolul memoriei şi al istoriei oficiale, în respectivele spaţii.

Analizând contextul portughez, angolez şi mozambican, observăm că în ultimii ani s-au înmulţit considerabil lucrările despre războiul colonial şi decolonizare, o bună parte fiind opera jurnaliştilor sau actorilor politici şi/sau militari din trecut. De cele mai multe ori, este vorba despre relatări inedite şi capabile să provoace versiunile oficiale ale istoriei care, contextual sau intenţionat, se construiesc pe adevărate supremaţii ale uitării. În mod evident, toate formulările în acest sens presupun un anumit grad de excludere, selecţie, putere, uitare, interes, exagerare, autocenzură sau resentiment. Considerăm că volumul de faţă, care cuprinde 40 de interviuri luate, în mare parte, unor

---

[1] În traducere *Memorii despre Colonialism şi despre Război.*

[2] Traducere personală. În original: *Este é um livro de sofrimento e de dor, de sangue e morte.*

[3] Desenul de pe copertă îi aparţine pictorului mozambican Malangatana Valente Ngwenya, închis între 1964-1965 sub acuzaţia de partizan al principalei mişcări de eliberare naţională FRELIMO (Frente de Libertação de Moçambique – Frontul de Eliberare din Mozambic). Împreună cu el sunt închişi o serie de intelectuali printre care şi poeţii Rui Nogar şi José Craveirinha. În 2006, la cea de-a 70-a aniversare a avut loc în Portugalia o expoziţie cu desenele pictorului realizate în perioada detenţiei (http://casacomum.org/cc/arquivos?set=e_917).

[4] *Polícia Internacional e de Defesa do Estado* (PIDE). Poliţia internaţională de apărare a Statului este constituită sub această titulatură în 1945. În 1954 sunt create delegaţiile din Angola şi Mozambic, care abia în 1957 îşi încep efectiv şi activ munca. În 1969 titulatura se schimbă în *Direcção-Geral de Segurança* (DGS), Direcţia Naţională de Siguranţă, dar practicile sale rămân aceleaşi.

foşti deţinuţi politici angolezi, mozambicani, guineeni, dar şi unor foşti actori politici portughezi, se încadrează în aceste aprecieri, aducând la lumină atât aspecte ale memoriei oficiale, dominante, cât şi "memorii subterane". Aici intervine rolul cercetătoarei care, în mod eficient, completează sau infirmă relatările intervievaţilor cu note de subsol rezultate din cercetarea arhivistică sau consultarea altor surse bibliografice complementare. Mateus recurge, aşadar, la o încrucişare de date care permite, acolo unde este posibil, validarea şi verificarea informaţiilor obţinute.

Lucrarea are o structură simplă care cuprinde: a) o scurtă prezentare a cărţii; b) corpusul, format din cele 40 de interviuri; c) două anexe, dintre care una detaliază siglele folosite în text, iar cealaltă prezintă o listă aproape exhaustivă a închisorilor şi lagărelor de concentrare din Angola (17), Mozambic (12), Guinea-Bissau (2) şi Insulele Capului Verde (1)[5].

Aşa cum reiese din descrierea făcută de autoare în prezentarea cărţii, dar şi în scurtul rezumat care însoţeşte fiecare interviu, intervievaţii sunt: foşti deţinuţi politici din Angola, Mozambic, Guineea-Bissau şi avocaţii acestora portughezi sau naţionali, foşti dirigenţi ai mişcărilor de eliberare naţională din Angola şi Mozambic, partizani, un cadru al poliţiei politice, un african care îl admira pe Salazar, un fost preot catolic portughez în Angola şi un coordonator al unui ziar clandestin împotriva colonialismului şi al războiului colonial (p. 5). Deşi prezentarea este clară, consider că este prea succintă şi lipsită de un cadru teoretic mai bogat în care să fie dezvoltaţi termeni precum istorie orală, memorie sau poliţie politică, termeni menţionaţi recurent de-a lungul interviurilor. În acest sens, se remarcă nu numai lipsa unei introduceri propriu-zise, cât şi a unei concluzii care să prezinte o reflexie şi/sau interpretare mai profundă şi detaliată a faptelor descrise. Aceste aspecte pot fi uşor explicate prin faptul că încadrarea teoretică şi interpretarea istorică şi socială a datelor se regăseşte în lucrarea de doctorat a autoarei, din care sunt extrase interviurile, în timp ce scopul lucrării de faţă este probabil acela de a fi prezentată sub o formă exclusiv informativă şi apelativă pentru toate genurile de public.

După o scurtă introducere biografică interviurile, în mare parte destul de extinse[6], se desfăşoară după metoda interviului semi-structurat, organizarea fiind determinată şi delimitată de o încadrare temporală cuprinsă aproximativ, dar nu exclusiv, între 1945 şi 1974[7]. Ca aspect important al muncii metodologice şi al validării informaţiilor cercetătoarea transcrie şi în mare parte confirmă şi corectează interviurile, ceea ce presupune o mai mare atenţie de ambele părţi, dar şi o mai mare intervenţie asupra textului final. De asemenea, Mateus traduce în paranteză emoţiile manifestate de intervievaţi, completând astfel relatările şi transpunându-le într-un cadru cât mai real. Interviurile semi-direcţionate sunt completate de metoda istoriei de viaţă, care aduce

[5] Cifrele din paranteză indică numărul de închisori şi lagăre de concentrare existente în fiecare teritoriu.

[6] După numărul de pagini putem aprecia că o medie a majorităţii interviurilor s-ar ridica la aproximativ o oră şi jumătate.

[7] Datele corespund cu formarea PIDE şi respectiv cu Revoluţia Garoafelor din Portugalia, lovitura militară de stat din 25 aprilie 1974 care marchează sfârşitul formal al celei de a doua Republici Portugheze, mai bine cunoscută sub titulatura salazaristă de *Estado Novo* (Stat Nou).

informaţii noi în special despre închisorile din Angola şi Mozambic, despre metodele de detenţie şi tortură aplicate în funcţie de statutul rasial, socio-economic sau de gen. Mitul dictaturii "uşoare" şi al colonialismului "diferit" promovat de Statul Nou portughez se spulberă încă de la primele pagini[8]. Relatările sincere, sensibile, dureroase, binevoitoare, făcute în deplina cunoştinţă a importanţei scrierii istoriei confruntă în scris, deţinuţi şi torţionari, opozanţi sau prieteni trasând o adevărată hartă a brutalităţii şi opresiunii promovată de poliţia politică portugheză în închisorile din teritoriile ocupate din Africa.

Probabil aspectul meritoriu al interviurilor este că aduc, pe lângă simpla relatare a unor fapte la persoana întâi, reflexii despre propriul parcurs politic şi personal, adesea inseparabil, al intervievaţilor, capabili să interpreteze efervescenţa anilor 60 ai mişcărilor de eliberare naţională şi ai independenţelor naţionale din Africa. În acelaşi timp, prezintă drumul de la clandestinitate, gherilă, închisoare la funcţiile politice şi sociale post-independenţă, în multe cazuri autochestionând opţiunea de a continua cu acelaşi partid politic în pofida momentelor politice tensionate şi a luptelor interne. De remarcat aici este cazul mozambican; în perioada post-independenţă apar lagărele de reeducare, unde pe lângă diverşi "paria" ai societăţii (prostituate, alcoolişti, autorităţi tradiţionale etc.) sunt închişi fără o culpă formulată în instanţă şi foşti deţinuţi politici acuzaţi de colaborare cu fostul regim şi de sprijinirea unei posibile lovituri de Stat împotriva FRELIMO. Câţiva ajung să facă din nou închisoare în aceleaşi închisori în care fuseseră deţinuţi şi în timpul sistemului colonial, iar alţii sunt arestaţi la domiciliu[9].

Opţiunea de a prezenta în aceeaşi carte interviuri cu foşti deţinuţi politici din cele trei foste colonii portugheze, chiar dacă este vorba despre aparent acelaşi colonialism în teritorii diferite, aduce la lumină multe nuanţe, practici de tortură diferite, influenţe regionale distincte şi o altă abordare a vieţii clandestine şi a cotidianului.

Unul dintre principalele aspecte abordate în interviuri este cel al condiţiilor de detenţie, de aceea este important să semnalizăm anumite particularităţi. Atât în Angola, cât şi în Mozambic, majoritatea deţinuţilor afirmă că nu existau condiţii diferite de detenţie în funcţie de rasă, gen sau statut socio-economic. Cu toate acestea, au existat

---

[8] Între aproximativ 1927 şi 1961 în Angola, Mozambic şi Guineea-Bissau este în vigoare Statutul Indigenatului (*O Estatuto do Indigenato*), un statut politic, civil şi criminal prin care se face diferenţierea dintre populaţia colonizatoare şi nativii africani, împărţiţi în indigeni şi asimilaţi. Chiar dacă nu se poate compara cu cazul sud-african, Statutul rămâne până astăzi dovada cea mai evidentă a segregării rasiale instituţionalizate din coloniile portugheze din Africa. La fel de evident este că Statutul rămâne informal în vigoare chiar şi după revocarea sa din 1961. Vezi: Carvalho, Agostinho de, *Estatuto do Indigenato*, *in* "Boletim Geral das Colónias", 25, 1949, pp. 61-80; Meneses, Maria Paula, *O "indígena" africano e o colono "europeu": a construção da diferença por processos legais*, *in* "E-cadernos CES", 7, 2010, pp. 68-93; Neto, Maria da Conceição, *Ideologias, contradições e mistificações da colonização de Angola no sec. XX*, "Lusotopie", 1997, pp. 327-359.

[9] Mateus, Dalila Cabrita; Mateus, Álvaro, *Nacionalistas de Moçambique*, Alfragide, Leya, Portugal, 2010. De asemenea, un aport important pentru o analiză destul de completă a acestor problematici o reprezintă articolul lui Thomaz, Omar Ribeiro, *"Escravos sem dono" a experiência social dos campos de trabalho em Moçambique no período socialista*, "Revista de Antropologia", São Paulo, USP, v. 51, no. 1, 2008, pp. 177-214.

cazuri în care statutul de asimilat sau profesia[10], au dus la condiţii de detenţie mai suave, asta însemnând că deţinutul nu era bătut, putea să stea într-o celulă cu mai puţine persoane, sau singur, şi avea o alimentaţie mai bună (p. 71). Un fost deţinut politic mozambican sugerează că elita mişcărilor de eliberare naţională beneficia în închisoare de un tratament diferenţiat. Atât în Angola, cât şi în Mozambic au existat naţionalişti albi închişi alături de compatrioţii săi. Numărul femeilor închise a fost de asemenea destul de mare. Cu toate acestea, nu se poate face o aproximare exactă a numărului total. Se relatează mai multe abuzuri produse asupra femeilor în închisorile angoleze, decât în cele mozambicane. Din păcate, în volumul de faţă numărul femeilor intervievate este semnificativ mai mic decât cel al bărbaţilor (trei din patruzeci). Aşa cum rezultă din interviul angolezei Ana Inglês, o posibilă explicaţie ar fi că puţine au supravieţuit ororilor vremii sau pur şi simplu anilor. Aceasta aproximează că din numărul total de 554 de femei prezente în ultima închisoare prin care a trecut ar mai fi în viaţă doar 6 (p. 100). Un alt aspect fundamental care reiese din acest interviu este existenţa închisorilor particulare, fie ale fermierilor, fie ale anumitor companii cum era şi cazul *Diamang*[11]. Odată cu începerea războiului pentru eliberare naţională aceste închisori, folosite în mod normal pentru a închide angajaţii suspectaţi sau acuzaţi de orice fel de nereguli, încep să fie folosite ca închisori pentru populaţia neagră sau considerată simpatizantă a "teroriştilor". După cum reiese, nu exista un proces legal, un avocat sau o specificare clar formulată a perioadei de închisoare, aceasta rămânând la latitudinea inchizitorilor sau a "vânturilor vremii". În majoritatea situaţiilor PIDE este singurul tribunal. Este şi cazul Ana Inglês, reţinută în 1961 la o fermă particulară, în condiţii inumane, împreună cu cele patru fiice minore, în timp ce îşi vizita soţul aflat acolo la lucru. Acesta este ucis cu brutalitate, iar la scurtă vreme soţia şi fiicele trec în sistemul penitenciar oficial de unde ies în arest la domiciliu aproape de 25 aprilie 1974 (pp. 91-100). Mâncarea pe care Ana Inglês o primeşte în închisoare apare în relatările majorităţii deţinuţilor politici angolezi "Fasole cu gândaci şi orez cu nisip" (p. 98). Nu era cel mai rău caz. Mulţi au fost ucişi prin înfometare (pp. 42, 121, 133, 218).

Celula era de obicei foarte mică (trei pe patru) şi avea un vas sanitar. Când aveau nevoie să bea apă trebuiau să tragă apa şi să bea. Era apa pe care o beau şi cu care se spălau. În Mozambic, pictorul Malangatana Valente Ngwenya povesteşte că trebuiau să ceară apă ori de câte ori le era sete, dar nu întotdeauna o primeau. "În celulă, chiar dacă încercam să menţinem o anumită igienă, aveam ploşniţe şi era imposibil să evităm mirosurile urâte[12]" (p. 638). "Norocoşi" puteau fi consideraţi cei care aveau un suport din lemn pe care să se întindă. Majoritatea deţinuţilor nu aveau loc în celule, dormeau şi mureau în picioare, sau, când erau mai puţini, dormeau încovoiaţi pe cimentul pe care gărzile se asigurau că-l udă mereu aproape de ora de culcare (pp. 17, 43, 44, 564). La fel de recurentă este şi tortura prin izolare absolută pentru perioade destul de îndelungate de timp care variau de la o săptămână la cinci ani (pp. 84, 171). În aceste situaţii era

---

[10] Este cazul avocatului mozambican Domingas Arouca, la care apar referiri în numeroase interviuri.

[11] În Angola, firmă exploatatoare de diamante cu capital belgian și britanic.

[12] Traducere personală. În original: *Na cela, embora tentássemos manter uma certa higiene, tínhamos percevejos e era impossível evitar os maus cheiros.*

restricţionat şi contactul cu familia. "Statuia", arsurile, bătaia compulsivă, tortura somnului, violurile în cazurile femeilor sunt practici de tortură menţionate aproape în întregime de toţi deţinuţii.

Relaţia post-independenţă dintre torţionari şi deţinuţi sau torţionari şi societatea civilă, avocaţii care i-au apărat pe deţinuţii politici în puţinele procese existente, munca forţată (p. 240), numeroasele trupe "civile portugheze", masacrele, gropile comune, asociaţiile legale din anii `50-`60 care se constituie ca paravan pentru întâlnirile politice clandestine (p. 123) sunt tot atâtea realităţi, nu neapărat ignorate, dar prea puţin explorate, atât arhivistic cât şi la nivelul istoriei orale. "Se discută mult, dar nu se scrie. Cred că e foarte bine că scrieţi. Pentru a perpetua memoria noastră colectivă" (p. 50), spune Albino Magaia, fost deţinut politic în Mozambic[13]. "Uite eu nu-mi amintesc ca vreunul dintre noi să fi însoţit pe cineva care ar fi vrut să cunoască îndeaproape locurile prin care am trecut. Dar eu am avut preocuparea de a o duce pe fiica mea la Victoria Falls ca să-i arăt locurile prin care am trecut eu" (p. 123), sunt cuvintele lui Ângelo Chichava, deţinut mozambican[14]. Oamenii vor să-şi spună istoriile, în Angola, în Mozambic, în Guineea-Bissau, în Portugalia. La o privire atentă a realităţilor care ne înconjoară observăm că se simte o nevoie tot mai acută a Istoriei la plural, în detrimentul Istoriei unice. Este provocarea tacită a acestei cărţi şi datoria pe care o sădeşte în noi orice mărturie care ne este încredinţată.

Iolanda Vasile

Liviu Ţăranu (ed.), *Românii în „Epoca de Aur". Corespondenţă din anii '80*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2012, 284 p.

Lipsa accesului la documente a constituit una dintre principalele cauze ale faptului că, până în urmă cu puţini ani, istoriografia românească contemporană s-a axat preponderent pe perioada regimului Gheorghiu-Dej şi a anilor '60-'70 şi mult mai puţin pe cea a ultimului deceniu al dictaturii comuniste. Abia în ultimul timp, odată cu ridicarea restricţiilor privind cercetarea materialelor întocmite de P.C.R. (la A.N.R.) şi de fosta Securitate (accesibile acum integral la C.N.S.A.S.), au început să apară volume şi studii dedicate acestei

[13] Traducere personală. În original: *Conversa-se muito, mas não se escreve. Acho, pois, muito bem que escreva. Para perpetuar a nossa memória colectiva.*

[14] Traducere personală. În original: *Ora não me lembro de algum de nós ter acompanhado alguém que quisesse conhecer de perto os sítios por onde passámos. Mas eu tive o cuidado de levar a minha filha a Victoria Falls e de lhe mostrar os sítios por onde passei.*

perioade, dar în continuare numărul lor este redus.

Tocmai de aceea este lăudabilă decizia cercetătorului Liviu Ţăranu de a edita un volum cu documente referitoare la anii ’80, o perioadă foarte puţin cercetată ştiinţific până în prezent. Lucrarea a fost publicată sub o dublă egidă, a Institutului Revoluţie Române din Decembrie 1989 şi a C.N.S.A.S., o colaborare ce s-a dovedit până acum pe deplin fructuoasă, conducând la apariţia mai multor volume de documente circumscrise tematicii activităţii organelor de Securitate în ultimii ani ai regimului Ceauşescu. Prezentul volum cuprinde un număr de 39 de documente create de Securitate, provenite în integralitate din Arhiva C.N.S.A.S. De reţinut este faptul că toate sunt inedite, ele nefiind studiate de niciun alt cercetător până în prezent şi, ca atare, nici folosite în vreo lucrare ştiinţifică, ceea ce sporeşte importanţa introducerii lor în circuitul istoriografic.

Singular este şi criteriul de selecţie a documentelor editate: sinteze, rapoarte şi note întocmite de Securitate pe baza interceptării corespondenţei private a cetăţenilor români, atât a celei interne, cât şi a celei trimise şi primite din străinătate. Tipologia materialelor reflectă foarte clar starea de spirit a populaţiei în anii ’80, dar editorul nu s-a mulţumit cu o simplă prezentare a acesteia, ci a dorit s-o subsumeze unei tematici bine alese, şi anume devoalarea „cauzelor care au condus la implozia din decembrie 1989”. În opinia noastră, obiectivul avut în vedere a fost nu doar atins cu prisosinţă, ci chiar depăşit. Pe viitor, nicio cercetare serioasă a premiselor ce au condus la Revoluţia din 1989 nu va putea fi efectuată fără consultarea acestui volum. Peste tot, aproape la fiecare pagină de corespondenţă interceptată, transpare nemulţumirea, generalizată şi într-o accentuare continuă, a întregii populaţii faţă de condiţiile de viaţă din România. Oamenii deplâng în scrisori lipsurile alimentare cronice, întreruperea curentului electric, corupţia endemică, birocratizarea excesivă şi incompetenţa factorilor politici şi statali, condiţiile grele de muncă (nesiguranţa locului de muncă şi chiar şomajul), criza socială şi economică etc. Lecturarea volumului oferă fără echivoc imaginea unei societăţi adusă la capătul răbdării, ce clocotea de frustrare şi nemulţumire, aşteptând doar o scânteie şi un context favorabil pentru a exploda. Credem că aşa se şi explică nu doar înlăturarea rapidă şi totală a regimului Ceauşescu (spre deosebire de celelalte state foste comuniste, unde dictaturile au fost înlocuite gradual şi de obicei pe cale paşnică), ci şi violenţa pe alocuri extremă şi inumană a revoluţionarilor din decembrie 1989, care nu au ezitat să linşeze simpli angajaţi ai Securităţii sau Miliţiei şi chiar să le profaneze cadavrele (precum la Otopeni, Cugir etc.).

Bine selectate de editor, documentele reflectă în mod elocvent evoluţia stării de spirit a românilor în deceniul nouă, surprinzând momentele în care noi şi noi motive de nemulţumire se adăugau celor deja existente, pe măsură ce contextul socio-economic intern se degrada vizibil de la an la an. Se observă paşii rapizi făcuţi de regimul Ceauşescu spre falimentul generalizat al statului şi societăţii, iar lipsa de speranţă a populaţiei în o îmbunătăţire a situaţiei transpare aproape din fiecare scrisoare interceptată.

La începutul anilor ’80, locuitorii României erau nemulţumiţi mai ales de absurditatea întreruperilor de curent electric. Făcute sub pretextul economisirii energiei, de multe ori ele generau pagube ce depăşeau cu mult sumele economisite: utilaje şi maşini defecte, efective de animale decedate din cauza frigului, procese tehnologice

costisitoare întrerupte etc., fără a mai pune la socoteală sistarea activităţii productive („Din cauza curentului electric stagnează şi treaba la serviciu. Ni se opreşte lumina când avem lucrări mai urgente"). Un locuitor din Cisnădie îi scria în 1981 unui prieten din R.F.G.: „Se face economie la curent electric, se întrerupe permanent şi atunci maşinile de la fermă se răcesc şi totul se strică. Nu vrea nimeni să se gândească la astea. Totul se face fără cap aici. Urmările sunt evidente: pagube de 100 de ori mai mari decât eventualul curent electric economisit". Într-o altă scrisoare se arată că „la ferma de stat, din cauza frigului, au murit 400 de purcei". Gravitatea impactului întreruperilor de curent electric asupra economiei era recunoscut chiar şi în rapoartele Securităţii[15].

Lipsa curentului electric era resimţită îndeosebi în mediul rural, întreruperile fiind cotidiene şi mai ales seara şi noaptea (practic curent era doar ziua), în pofida faptului că aici consumul era foarte redus (numărul de aparate electrocasnice deţinute fiind mult mai mic decât cel al populaţiei urbane). Ţăranii au reînceput să folosească lămpile cu petrol („e de râsul lumii, ca pe timpul bunicilor"), dar şi combustibilul se găsea cu greutate („Nu mai avem lumină şi nici petrol sau lumânări. Ne-am înapoiat cu sute de ani în nivelul de trai"). Desigur, şi această măsură a atras după sine efecte negative, în principal încetarea oricărei activităţi economice la lăsarea serii („Nu mai ştim ce să facem cu lipsa de curent electric. Până seara la ora 18 trebuie să terminăm tot ce avem de făcut"). Nu în puţine cazuri, pentru a-şi putea rezolva treburile casnice sau agricole la lumina zilei, muncitorii ce locuiau la ţară şi făceau naveta zilnică la întreprinderi recurgeau la tot felul de metode (de regulă oferirea unor plocoane şefilor – vin, ţuică, găini etc.) pentru a pleca mai repede de la serviciu, ceea ce se reflecta şi în activitatea uzinei. Greutăţi aveau şi elevii din mediul rural, nevoiţi nu de puţine ori să înveţe la lumina lumânării, ceea ce nu avea cum să nu se resimtă în performanţele lor şcolare.

În anii '80, întreruperea frecventă şi la nivelul întregii ţări a curentului electric, pentru populaţia civilă, dar şi pentru industrie, anulează aproape întregul efect pozitiv al electrificării ţării, foarte probabil cea mai importantă realizare economică a regimului

[15] Spre exemplu, într-un raport din 5 noiembrie 1985, Securitatea din I.J. Alba, arăta că activitatea întreprinderilor din judeţ era sever afectată de foarte desele întreruperi de curent. Spre exemplu, în luna octombrie, la Întreprinderea de Utilaj din Alba Iulia se înregistraseră 305 decuplări totale şi 222 limitări de putere la cota de avarie (ce permitea doar iluminatul, nu şi funcţionarea utilajelor), iar la Întreprinderea de Produse Refractare din Alba Iulia 381 întreruperi de alimentare. Raportul evidenţia toate efectele negative aferente acestei situaţii: planul de producţie nu era realizat, ceea ce ducea la diminuarea salariilor angajaţilor („motiv pentru care se creează şi unele nemulţumiri") şi la producerea de întârzieri beneficiarilor; desele sistări ale procesele tehnice duceau la o calitate deficitară a produselor, numărul rebuturilor crescând substanţial („întreruperile şi limitările de energie electrică fac imposibilă respectarea tehnologiilor de tratament termic"); scăderea durabilităţii utilajelor folosite în producţie din cauza şocurilor electrice, fiind necesară repararea sau înlocuirea lor mai frecventă; apariţia unor pericole de explozie sau incendiu prin supraîncărcarea unor utilaje răcite cu curent electric etc. Securitatea demonstra şi faptul că aceste „economii" aveau de fapt un efect contrar: la I.A.M.U. Blaj „peste 50% din şarjele din luna octombrie au fost reintroduse în cuptoare, înregistrându-se în acest fel un consum aproape dublu de gaz metan şi energie electrică" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 330, vol. 1, ff. 229, 273).

comunist. Degeaba propaganda elogia – pe bună dreptate – faptul că P.C.R. reuşise să aducă energia electrică în toate locuinţele (mai vechiul deziderat al lui Lenin), dacă populaţia beneficia de curent doar câteva ore pe zi.

Populaţia încerca să treacă peste lipsa curentului electric văzând partea uneori hilară a lucrurilor: „avem repetiţie la cor şi să ne vedeţi cum cântăm la lumina lumânărilor”; „am sărbătorit ziua de naştere la lumina lumânărilor”; „scriu la lumânare şi ar fi foarte romantic dacă nu s-ar întâmpla acest lucru în fiecare seară”.

Documentele editate sunt definitorii şi pentru reliefarea gravei crize alimentare prin care a trecut România în ultima decadă a dictaturii lui Nicolae Ceauşescu. Ele surprind foarte bine evoluţia stării de spirit a populaţiei cauzată de lipsurile alimentare cronice, de la nemulţumiri locale şi speranţa că problema se va remedia, la disperarea ce a determinat chiar solicitarea introducerii cartelelor şi blazarea din ultimii ani ai regimului Ceauşescu, când nimeni nu mai aştepta absolut nimic bun de la conducătorul statului.

Penuria de alimente ce s-a manifestat vizibil începând din anii 1980-1981 a generat o adevărată stare de disperare în rândul populaţiei. Problema era că acestea erau vândute rar și în cantități mici, astfel încât puține persoane reuşeau să le cumpere. Cea mai afectată era chiar populaţia activă, întrucât până se termina programul de muncă alimentele puse în vânzare erau deja cumpărate de pensionari sau ţărani („se mai dau câte ceva, dar numai dimineaţa şi atunci dă năvală lumea liberă şi mai ales ţărănimea”), iar atunci când reuşeau să mai găsească câte ceva cozile erau imense: „Ca să poţi procura un litru de lapte, trebuie să fii prezent la centrele de desfacere de la ora 5 dimineaţa, căci după 6^{30} nu mai avem ce lua”; „Aici avem o viaţă care numai viaţă nu se numeşte. Umblăm toată ziua ca nişte căpiaţi după alimente. Unt nu găsim, de lapte şi zahăr nu mai vorbim”; „Nu mai ştim încotro s-o luăm după alimente. Să alergi bezmetic din prăvălie în prăvălie, că nu ştii la ce oră se dă ceva şi de multe ori vii cu plasa goală”; „Ce zile trăim! Totul se rezumă la o alergare nebună după mâncare”. Toate acestea determinau o parte a locuitorilor să vadă emigrarea ca singură soluţie pentru o viaţă mai bună: „E foarte greu de trăit aici, că nu găsim ce ne trebuie, fiind nevoiţi să suferim. E tare ruşinos pentru zilele noastre! Suntem hotărâţi să plecăm de aici şi nici un fel de piedici ori necazuri nu ne vor schimba această hotărâre”.

Iniţial, populaţia a crezut că era vorba de o disfuncţionalitate locală, sperând în îndreptarea acesteia („aşteptăm din zi în zi remedierea acestei situaţii critice”). Prin schimburile de scrisori, locuitorii încercau să afle dacă nu cumva în alte zone ale ţării situaţia era mai bună, ceea ce le-ar fi oferit şi lor perspectiva revenirii la normalitate („Nu găseşti absolut nimic, nu ştiu ce-o să ne mai facem (...) Nu mai am ce cumpăra. Oare unde o să ajungem? Şi la voi e la fel?”; „la voi tot criză alimentară este?”; „Cu criza asta ce mai e pe la voi? Pe aici tot mai rău din zi în zi”). Dar penuria de alimente s-a accentuat de la o zi la alta, iar cozile au devenit tot mai mari, cu stresul de rigoare: „Toată energia omului se risipeşte ba la rând la chibrituri, ba la coadă la lapte, dar nu orice rând, ci unul de 300-500 persoane. Acum nu-mi pot imagina un magazin în care să intru şi să găsesc ce-mi trebuie”; „lumea a devenit atât de nervoasă la coadă sau mai degrabă sălbatică”; „Stau câte o zi la coadă şi se mai iau şi la bătaie”; „Aici o ducem rău. Când vin mezeluri sau carne, ouă etc. este moarte de om”. Treptat, întreaga populaţie a conştientizat faptul că era vorba de o stare generală de lucruri şi că nu erau prea multe

perspective de îmbunătățire: „şi la noi alimentele se iau la fel de greu ca şi acolo, pentru că şi aici este tot România”; „nu ştiu pe la Constanţa cum stau lucrurile, dar pe la noi e foarte rău. Nu găseşti absolut nimic (...) cred că nici voi nu aveţi altă soartă”; „Nu ştiu, toate judeţele trec printr-o situație ca a noastră sau numai Gorjul şi Doljul?”.

De-a dreptul disperată era însă situația persoanelor bolnave, ce trebuiau să țină regim, precum şi a celor cu copii mici, care reuşeau foarte greu să le acopere acestora necesarul de lactate și carne: „Suntem foarte distruşi, tata este bolnav. Ar trebui să-i dau mai multe lactate şi nu pot procura (...) este jale mare”; „la lapte se face rândul de la orele 4^{00}”; „Nu vă puteţi da seama ce grozăvie să vezi la şase dimineaţa copii lângă mamele lor stând la coadă pentru a putea cumpăra ceva de mâncare. Este îngrozitor”; „Adulţii rabdă, dar dacă copii cer pâine şi nu ai de unde să le dai, ce faci?”).

În mediul rural, anumite produse de strictă necesitate (zahăr, ulei, petrol – folosit mai ales la lămpi) erau vândute raționalizat şi numai în schimbul predării către stat a unor produse agricole sau zootehnice – sfeclă de zahăr, floarea soarelui, păsări, ouă, iepuri, purcei, taurine etc. („pentru 1 kg de zahăr pe lună trebuie să dai ouă”), însă animalele erau greu de crescut în lipsa unor loturi proprii mari de pământ ori a cerealelor ieftine („Cum să contractăm, când nu avem pământ ca să putem ține animale?”).

În anumite localități, situația era acutizată şi mai mult de dorința autorităților locale de a se evidenția prin economiile ce le făceau, desigur toate exclusiv pe spinarea populației. Spre exemplu, în vara anului 1981, liderii locali de partid din Cluj au oferit una dintre cele mai mari contribuţii de alimente din ţară la fondul centralizat de stat, cu scopul de a obţine titlul de oraş erou al muncii. Iar situaţia s-a reflectat imediat prin lipsurile alimentare grave în oraş: „la Cluj este cumplit cu aprovizionarea, cozile interminabile, iar măcelăriile s-au închis toate din lipsă de marfă”; „Aici e mare sărăcie. Sunt cozi interminabile. Clujul este o catastrofă”; „Aici nu se găseşte nimic de mâncare, lapte nu, carne nu, salam nu. Toate cu mari cozi”. Din nou, singurul refugiu psihologic a fost hazul de necaz: „pe la cozi fiind, am auzit şi o poezie: «Clujul e erou, stai la coadă pentru un ou»”; „bine că nu sunt nici frigidere, tot nu avem la ce le folosi”.

Toate acestea le-au determinat pe multe persoane să solicite reintroducerea cartelelor, care măcar le ofereau certitudinea obţinerii unor alimente („zile întregi stăm la rând şi de multe ori nu luăm nimic”). În iunie 1981, într-un Apel anonim trimis unei instituţii din Cluj se cerea: „Faceţi economate muncitoreşti, daţi tichete, cartele la muncitori, ca să nu stea la coadă toată noaptea ca dimineaţa tot să nu se ajungă să cumperi la copii unt, zahăr, smântână, brânză, carne, oase etc.”. Într-o sinteză din 7 iulie 1981, U.S. „S” chiar evidenţia acest aspect: „Reţin atenţia unele propuneri «de a fi cartelate alimentele de bază», întrucât «acestea, fiind puse în vânzare de obicei dimineaţa, sunt accesibile numai celor care nu lucrează, îndeosebi pensionarilor»”. Şi, într-adevăr, după cartelarea produselor de strictă necesitate (ulei, zahăr, făină, mălai), se constată o atenuare a nemulţumirilor populaţiei în acest sens („într-un fel e mai bine, că era dezastru să stai la coadă”), ce-i drept şi pe fondul unei blazări generalizate determinată de multitudinea de lipsuri.

Lipsa cronică de produse alimentare a generat însă şi o altă situaţie ruşinoasă pentru statul român, numeroşi cetăţeni, lipsiţi de altă perspectivă, fiind nevoiţi să solicite cu disperare organizaţiilor caritabile occidentale – de regulă celor religioase – precum şi

Crucii Roşii, să le trimită pachete cu mâncare, medicamente şi haine. Doar în lunile iulie-august 1981 au sosit în ţară peste 2.000 de colete cu astfel de ajutoare, conţinând zahăr, făină, concentrate pentru copii etc. O situaţie care spune totul despre starea în care ajunsese România după 35 de ani de comunism şi doar 15 ani de regim Ceauşescu: locuitorii unei ţări cu o agricultură bine dezvoltată („grânarul Europei") erau nevoiţi să trăiască din mila occidentalilor, ajungând să cerşească până şi făină.

Cum era şi firesc, lipsurile alimentare au condus la creşterea infracţiunilor economice, mai exact a furturilor de la C.A.P. sau din întreprinderi, un fenomen ce s-a resimţit apoi o perioadă şi după căderea regimului comunist.

De găsirea pe piaţa legală a unor produse străine „de lux" (ţigări, cosmetice etc.) nici nu putea fi vorba, iar faptul că acestea se vindeau din abundenţă în alte ţări socialiste făcea să genereze chiar atitudini de depreciere a ţării, omiţându-se uneori faptul că vinovat era regimul lui Nicolae Ceauşescu şi nu poporul român („Am fost de curând în Cehoslovacia. Acolo găseşti totul, de la ţigări Kent la bijuterii, covoare etc. Este o ţară tot socialistă, cu singura deosebire că e într-adevăr civilizată"). În anii '80, în România nu doar că nu se vindeau bijuterii din aur, dar ajunsese o adevărată problemă până și procurarea verighetelor („Tinerii care se căsătoresc în România noastră socialistă nu găsesc verighete"). De altfel, aproape toţi muncitorii români ce plecau la muncă în exterior, mai ales în ţările arabe, cumpărau în primul rând bijuterii din aur pentru membrii familiei, unii implicându-se şi în traficul ilegal cu astfel de obiecte.

Și de această dată, singurul refugiu al populaţiei l-a constituit, adeseori, autoironia. În 1981, un doctor din Cluj îi scria următoarele unui amic din R.F.G.: „Ieri am avut o zi norocoasă, căci am cumpărat 5 suluri de hârtie igienică şi 2 cutii de detergenţi. Vezi, viaţa mai are şi asemenea bucurii mărunte, despre care voi nici nu ştiţi. De aceea viaţa voastră este monotonă şi plictisitoare".

În scrisorile românilor de la începutul anilor '80 este consemnată şi apariţia unui nou factor de nemulţumire: frigul din locuinţe. Penuria de lemne de foc şi de cărbuni i-a afectat pe românii din mediul urban ce nu erau conectaţi la reţeaua de gaze. O scrisoare adresată unei instituţii de stat era aproape disperată: „Avem copii şi în casele noastre este frig, deoarece nu ni se dau lemne de foc şi cărbuni (...) Ne-a ajuns cuțitul la os! Vrem lemne și cărbuni!"). În toamna lui 1982, când Primăria Bucureşti a decis dezafectarea balcoanelor închise la apartamente, cetățenii orașului, dar şi întregi asociații de proprietari, au trimis un mare număr de scrisori instituțiilor statului, în care cereau anularea acestei hotărâri, motivând că fuseseră nevoiţi să facă aceste amenajări din cauza „existenţei unor temperaturi scăzute în apartamente".

Nici minoritățile etnice nu erau mai satisfăcute, interpretând aproape fiecare măsură a autorităților române ca având un caracter naționalist, cu toate că unele dintre stările de fapt erau generate de incompetenţa, proasta organizare sau, mai ales, de nepăsarea unor factori locali. În 1981, mai mulţi maghiari din Deva erau pe bună dreptate nemulţumiţi de faptul că la clasele de limbă maghiară din oraş predau mulţi învățători și profesori români, unii dintre aceştia chiar fără a cunoaşte limba maghiară („Ce fel de limbă maternă mai poate fi asta? (...) Nici activitatea pionierească nu se desfăşoară în limba lor, cu toate că sunt peste 500 de copii. Se mai pot ei numi egali cu colegii lor români?").

Din numeroase scrisori reiese sistemul de conducere catastrofal al unor obiective economice, incompetenţei directorilor adăugându-i-se birocratizarea, centralismul şi nepăsarea. Numirea în funcţiile superioare de conducere fiind practic făcută de organele de partid, sistemul a generat promovarea în mediul economic a numeroase persoane lipsite de calităţile necesare postului ocupat, ceea ce a determinat deseori o activitate deficitară, pentru care însă nu era tras nimeni la răspundere („dacă întreprinderea merge prost, nu se afectează punga şefului şi nici uzina nu dă faliment, ca la capitalişti"). Realizările industriale ale regimului, care în mod normal ar fi fost de lăudat, nu erau în bună parte decât imense găuri negre în economie, generând pierderi financiare imense, ce erau decontate exclusiv de populaţie. O problemă ce s-a răsfrânt apoi mulţi ani după căderea regimului comunist, afectând serios economia României postdecembriste.

Documentele relevă şi o realitate prea puţin cunoscută referitoare la ultimul deceniu comunist, aceea a nesiguranţei locului de muncă. Începând din 1981, ca efect al aplicării politicilor convenite cu F.M.I., dar şi al recesiunii economice tot mai pronunţate (căreia regimul Ceauşescu nu avea să-i găsească niciodată rezolvarea), au avut loc multe reorganizări ale instituţiilor şi întreprinderilor, ceea ce s-a tradus în concedierea a numeroşi angajaţi şi reducerea salariilor. Într-un foarte mare număr de scrisori se fac referiri la aceste aspecte: „la Tractorul au concediat 300 persoane"; „azi au primit preaviz 30 de muncitori"; „navetiştii nu vor mai avea loc la noi în fabrică"; „vor fi date afară 600 persoane"; „s-au făcut restructurări de vreo 200 de muncitori"; „la mine la serviciu i-a dat pe toţi afară, iar din funcţionari am rămas numai eu". Se încerca astfel relocarea forţei de muncă înspre mediul rural („cei care au şcoli de tractorişti vor pleca pe ogoare", „până acum ne aduceau ţărani la oraş, acum îi forţează să se înapoieze la câmp"), ceea ce urma să ducă însă la reducerea efectelor pozitive ale unei alte realizări a regimului comunist – urbanizarea populaţiei rurale (considerăm că această politică a reprezentat o necesitate pentru România, fără a fi însă de acord cu ritmul accelerat şi forţat – prin confiscarea pământului – în care ea a fost transpusă în practică, fapt ce a generat numeroase efecte negative, unele foarte grave).

Volumul demolează, într-un mod convingător, unul dintre miturile post-decembriste, acela al siguranţei locului de muncă în comunism. Documentele editate demonstrează că nu se mai poate susţine punctul de vedere oficial, conform căruia în R.S.R. nu existau şomeri, şi arată că în ultima decadă a regimului Ceauşescu era departe de a exista o stabilitate a postului deţinut, ceea ce afecta psihicul angajaţilor. În fapt, situaţia unei persoane concediate în România comunistă era chiar mai proastă decât în statele capitaliste, întrucât ea nu beneficia de ajutor de şomaj, care nu era prevăzut în nici un act normativ, din moment ce fenomenul nu era recunoscut. În 1981, un locuitor din jud. Galaţi scria următoarele: „Traiul oamenilor muncii se înrăutăţeşte, în loc să se îmbunătăţească, fiind lipsiţi de existenţa zilei. Am fost concediat de către întreprindere fără să am vreo abatere, fiind pus în situaţia să nu-mi pot câştiga pâinea. În altă parte nu am găsit de lucru, spunându-mi-se că au ordin să scoată afară şi din alte întreprinderi. Nu ştiu ce să fac şi cum să procedez. Pe nimeni nu interesează viaţa poporului şi totul se tratează cu indiferenţă". În acelaşi an, cuvinte asemănătoare erau puse pe hârtie şi de către o şomeră din Săcele: „Am intrat şi eu în restructurarea muncitorilor de la I.T.A. Braşov, fără a se lua nici un fel de prevedere asupra fiecărui muncitor, lăsând copii fără

pâinea de care au nevoie în fiecare zi. Pe unde intru în audienţă mi se spune că e o dispoziţie prezidenţială să se dea muncitorii afară". O persoană din Bucureşti scria: „Sunt într-o situaţie care seamănă cu un vis negru. După 28 de ani de muncă mi se cere să plec cu toată familia la Giurgiu. Nu ştiu încotro s-o apuc".

Tot în 1981, 24 de foşti salariaţi ai I.S.C.A.P. Bacău au semnat o scrisoare comună cu următorul conţinut: „Am fost daţi afară 100 salariaţi de la I.S.C.A.P. Bacău, după o vechime în serviciu de 15-35 ani. Am ajuns la disperare, muritori de foame! Ne-am vândut lucrurile din casă. Nu avem decât să venim toţi cei circa 100 de muncitori, împreună cu familiile, în faţa C.C. al P.C.R.". Ameninţarea cu protestul a determinat mobilizarea rapidă a conducerii Securităţii, în scopul prevenirii producerii acestuia, sens în care trebuiau să acţioneze concertat Direcţia a II-a, Direcţia I şi I.J. Bacău.

Documentele din volum relevă şi faptul că efectul negativ al tuturor acestor stări de lucruri din economia României nu s-a lăsat prea mult aşteptat. Cum era şi firesc, gravele disfuncţionalităţi din industrie sunt observabile mai ales la produsele exportate şi la contractele economice externe, populaţia din ţară fiind deja obişnuită cu calitatea ce lăsa mult de dorit a produselor şi serviciilor pentru a-şi mai manifesta nemulţumirea. Calitatea foarte slabă a produselor livrate de firmele româneşti, inadecvarea lor la condiţiile climaterice, coroborată cu neseriozitatea şi incompetenţa celor trimişi pentru remedierea problemelor semnalate de către clienţii externi, au dus în scurt timp la pierderea celor mai importante pieţe occidentale. Documentele editate reflectă foarte bine acest fenomen. În 1980, România vindea produse şi echipamente şi executa lucrări preponderent în state puternic dezvoltate, precum S.U.A., Canada, R.F.G., Franţa, Belgia, Suedia, Portugalia etc., aducând în ţară sume mari în valută convertibilă. În schimb, în a doua parte a deceniului nouă firmele româneşti erau angrenate în proiecte aproape exclusiv în state arabe şi africane, slab sau foarte slab dezvoltate (Siria, Libia, Irak, Iran, Egipt, Burundi, Mozambic etc.), lucrând pe credit sau în sistem barter (mai ales contra produse petroliere). Diferenţe majore apar şi în ce priveşte tipul de contracte. Dacă în primul caz românii instalau linii de fabricaţie, maşini şi echipamente, în cel de-al doilea munca se reducea la săparea unor canale de irigaţii, construirea unor drumuri etc. Până şi aceste contracte erau adjudecate de România aproape numai pentru că oferea preţul cel mai mic (chiar mult sub cel oferit de state precum Bulgaria sau Cehoslovacia) ori pentru că statele contractoare nu prea aveau altă alternativă, în condiţiile în care firmele occidentale nu riscau să muncească acolo, fiind zone de conflict (Irak, Iran etc.) sau aflate sub embargo comercial (Libia). Preţul mic cerut de români a dus însă la reducerea semnificativă a salariilor muncitorilor din exterior, la care s-a adăugat şi faptul că nici măcar această remuneraţie nu era plătită în întregime şi la timp, întrucât chiar şi clienţii arabi şi africani, nemulţumiţi de întârzierile mari şi de calitatea scăzută a lucrărilor, refuzau să achite întreaga sumă convenită până la remedierea deficienţelor. Toate acestea au determinat frustrarea muncitorilor români („fiecare se consolează cu faptul că în ţară e şi mai rău"), care au devenit şi mai dezinteresaţi de muncă, astfel încât lucrările contractate erau executate tot mai lent, ceea ce atrăgea şi mai mult nemulţumirea beneficiarilor. Un cerc vicios din care era aproape imposibil de ieşit fără o atitudine fermă din partea organelor de conducere de la Bucureşti, care erau însă mult prea anchilozate pentru a reacţiona, ele rămânând total indiferente faţă de accentuatul regres al României în domeniile comerţului şi afacerilor

economice exterioare. Afirmaţiile unui muncitor din Libia sunt edificatoare în acest sens: „Este iadul pe pământ. Aşa dezorganizare, proastă înţelegere a problemelor de către marea majoritate a capetelor, nu cred că s-a mai văzut. Nu se rezolvă nimic, nu se face nimic. Toată lumea face ce face doar pentru el, îşi caută acoperirea în hârtii”.

În a doua parte a anilor ’80, românii ce munceau în exterior au început să fie tot mai preocupaţi de activităţi aflate în afara sferei celor pentru care fuseseră trimişi din ţară, canalizându-şi eforturile spre afaceri ilicite sau spre efectuarea unor „ciubucuri” la particulari. Pasajele din unele scrisori sunt elocvente: „Am vorbit cu maistrul şi voi ieşi două luni la ciubuc (...) Cu munca nu mă omor”; „cu ciubucurile mă descurc onorabil”; „toţi caută să-şi umple cât mai mult buzunarele şi fără nici un fel de scrupule”; „unii caută să-şi însuşească venituri suplimentare prin furturi şi speculă”.

Calitatea slabă a lucrărilor efectuate de firmele româneşti, incompetenţa şi indolenţa în rezolvarea defecţiunilor apărute, precum şi comportamentul necorespunzător al muncitorilor, au condus la apariţia unor reacţii depreciative la adresa românilor în aproape în toate statele în care România executa aceste contracte. Până şi locuitorii unor state foarte slab dezvoltate, cu mult inferioare României din punct de vedere economic, cultural şi social, precum cele africane sau arabe, se exprimau peiorativ la adresa românilor, cerându-le fără jenă să se întoarcă acasă. Spre exemplu, un revizor irakian a întrerupt toate lucrările de pe un şantier de construcţii din Hilla, pe motiv că „românii nu fac treabă bună”, spunându-le direct «Plecaţi în România!». În timp ce locuitorii unui stat african îi numeau pe români „sclavi”, numărul mare de furturi comise de cetăţenii României în Irak le-a atras acestora apelativul de „Ali-Baba”, muncitorii cinstiţi plângându-se că din acest motiv „trebuie să suportăm toate cuvintele urâte adresate de cetăţenii irakieni (...) nu putem ieşi în oraş după cumpărături, că numai cuvinte urâte ne sunt adresate”.

În fapt, realităţile din ultimul deceniu al României conduse de Ceauşescu, foarte bine surprinse în volum, mai ales atunci când acestea erau comparate nu cu cele din statele occidentale, ci cu situaţiile din ţările comuniste, i-au determinat chiar şi pe unii dintre locuitorii ţării să afirme cu amărăciune că „am ajuns ultimii oameni de pe glob”.

Nu putem încheia fără a ne exprima opinia cu privire la ceea ce considerăm că ar fi „punctele slabe” ale volumului. Am folosit ghilimelele, întrucât apreciem că cele expuse mai jos în niciun caz nu pot să ştirbească cu ceva din valoarea deosebită a documentelor editate. Poate doar potenţialul lucrării în ansamblul ei nu a fost pe deplin valorificat.

Astfel, semnalăm lipsa din *Indicele* de la final a numelor a numeroase persoane ce apar în documente (Iulian Vlad, Emil Macri, Romus Dima, col. Mocanu, Mircea Todoran ş.a.). Desigur, respectarea imperativelor editoriale este necesară, dar nu credem că trebuie să se facă în detrimentul rigurozităţii ştiinţifice.

Editorul s-a dovedit a fi parcimonios cu inserarea unor note biografice referitoare la „actorii” principali ai documentelor din volum, ofiţerii de Securitate. Pe lângă numărul lor redus, acestea au vizat doar lideri ale căror biografii sunt arhicunoscute, fiind publicate în mai multe lucrări, precum Iulian Vlad (observăm şi faptul că s-a strecurat o inevitabilă eroare, notele de la p. 66 şi 173 fiind identice). Totodată, credem că foarte utilă ar fi fost oferirea unor detalii biografice referitoare la cadrele de Securitate ce au deţinut funcţii superioare de conducere în cadrul U.S. „S” ori

în serviciile corespondente din ţară (gen.-mr. Bucur Nicolae, col. Mărginean Gavril, col. Marinescu Constantin), fiind vorba de ofiţeri ce semnează deseori documentele editate şi pe deasupra sunt prea puţin cunoscuţi chiar şi de către specialişti.

Opinăm că era necesară şi oferirea mai multor note explicative cu privire la documentele editate, fapt ce ar fi facilitat înţelegerea adecvată a subiectelor la care se refereau oamenii în corespondenţă, întrucât ofiţerii de Securitate au scos uneori pasajele din context. Tot în legătură cu acest aspect, utile ar fi fost şi unele precizări suplimentare (fie în studiul introductiv, fie în note de subsol acolo unde situaţia o impunea) referitoare la măsurile luate de unităţile de Securitate ce au interceptat corespondenţa: semnalare pe linie de partid; informativ-operative; simplă reţinere din circuitul poştal (doar „în cazurile deosebite" trecându-se şi la identificarea autorilor) etc. Chiar şi pentru specialiştii în istorie contemporană şi cu atât mai mult pentru publicul larg, modul concret de lucru al Securităţii nu este pe deplin cunoscut, uneori fiind apreciat în mod eronat, iar detalierea acestuia credem că ar fi ajutat la înţelegerea mecanismului de funcţionare a interceptării corespondenţei. Spre exemplu, precizarea „caz semnalat la..." nu trebuie să conducă automat la ideea că respectiva persoană a fost pusă în urmărire informativă calificată, măsură ce se lua doar dacă aceasta era cunoscută ca având atitudini „duşmănoase" asemănătoare, aflându-se aşadar în vizorul organelor de represiune.

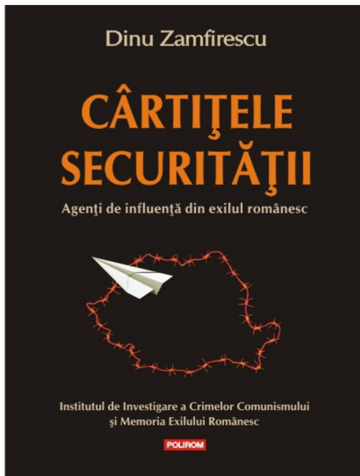
O atenţie mai mare credem că trebuia acordată şi corectării (prin note de subsol) a erorilor comise de ofiţerii de Securitate sau de autorii scrisorilor, întrucât acestea pot conduce la distorsionarea adevărului istoric. Spre exemplu, în 1982 Franţa nu mai era membru N.A.T.O., după cum afirmă un ofiţer de Securitate în Doc. 21, p. 174. Chiar dacă creatorii documentelor nu au semnalat prin paranteze pasajele scoase din corespondenţă, editorul ar fi trebuit să dea dovadă de acribie şi să o facă, întrucât scrisorile respective sunt la rândul lor documente istorice, cu atât mai mult cu cât unul dintre scopurile editării a vizat tocmai prezentarea brută a opiniilor locuitorilor României deceniului nouă.

Scrisorile interceptate de Securitate şi editate în prezentul volum sunt elocvente pentru situaţia în care ajunsese România sub conducerea lui Nicolae Ceauşescu: lipsuri generalizate, foamete, întuneric, frig, lipsa oricărei perspective de îmbunătăţire a vieţii. Valoarea lucrării rezidă tocmai în tipologia documentelor selectate de editor, fiind vorba de mărturii directe ale locuitorilor României ultimului deceniu de dictatură comunistă. Nu avem de-a face cu interpretări sau analize, ci cu realitatea brută şi frustă, care ne arată fără echivoc ce simţeau românii în acea perioadă funestă, starea de spirit reală. Oricine lecturează acest volum va înţelege fără probleme de ce în zilele Revoluţiei pe străzile majorităţii oraşelor importante din România au ieșit mase mari de oameni, care au înfruntat cu eroism gloanţele doar pentru a scăpa de Nicolae Ceaușescu și de regimul comunist.

Documentele editate nu doar că ne relevă pe deplin starea de spirit existentă în ţară la finele regimului comunist, precum şi majoritatea motivelor ce i-au determinat pe români să declanşeze revoluţia din decembrie 1989, ci oferă şi explicaţii pentru starea de lucruri din România postcomunistă, mai ales din primele două decenii: corupţia endemică din toate sectoarele statului, birocratizarea excesivă, indolenţa angajaţilor instituţiilor, promovarea incompetenţei prin sistemul „P.C.R." („pile-cunoştinţe-

relaţii”), blazarea unei mari părţi a populaţiei şi lipsa de reacţie în faţa situaţiilor neconvenabile etc.

Liviu Pleşa

Dinu Zamfirescu, *Cârtițele Securității. Agenți de influență din exilul românesc*, Iaşi, Editura Polirom, 2013, 254 p.

De multe ori, cititorul răsfoieşte o carte pornind exclusiv de la numele autorului, făcând abstracţie de cât de incitant este titlul acesteia, de cât de atrăgătoare este coperta sau de prestigiul editurii. În cazul volumului pe care intenţionăm să-l prezentăm în rândurile de faţă, autorul, domnul Dinu Zamfirescu, este binecunoscut atât românilor care şi-au trăit o parte a vieţii peste hotare, cât şi publicului din ţară.

Notorietatea în rândul primei categorii de potenţiali cititori se datorează faptului că Dinu Zamfirescu este o figură marcantă a exilului românesc, autor a numeroase articole şi studii publicate în presa anticomunistă din Occident şi corespondent la Paris al secţiei române a postului de radio BBC timp de 14 ani.

Pentru iubitorii de istorie din ţară, Dinu Zamfirescu reprezintă nu doar autorul unor lucrări de istorie[16], ci şi persoana care a condus Institutul pentru Memoria Exilului Românesc de la înfiinţare, în anul 2003, şi până în anul 2010, când această instituţie a fuzionat cu Institutul pentru Cercetarea Crimelor Comunismului din România. În prezent, autorul este preşedintele Consiliului Ştiinţific al IICCMER şi membru în Colegiul Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii.

Revenind la celelalte motive pentru care o carte intră în atenţia cititorului, trebuie spus că, în cazul de faţă, pe lângă autor, titlul, coperta şi editura reprezintă tot atâtea motive de a-ţi stârni interesul. Într-o lume în care activitatea serviciilor secrete pare să influenţeze tot mai mult nu doar derulările evenimentelor în plan politic, economic şi militar, ci şi existenţa cotidiană a cetăţenilor, fireşte că termeni precum „cârtiţă” sau „agenţi de influenţă” atrag atenţia. Pe de altă parte, conturul din sârmă ghimpată al

---

[16] *Mişcarea Legionară în ţară şi în exil: puncte de reper (1919-1980)*, cronologie documentară de Dinu Zamfirescu, Bucureşti, Editura Pro-Historia, 2005; *România la Conferința de Pace de la Paris*, ediție îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Veronica Nanu, vol. 1-2, Bucureşti, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 2007-2011; Dinu Zamfirescu, *Și noi am condamnat comunismul: din exilul parizian*, Bucureşti, Editura Paideia, 2008; INMER, *Urme pierdute, urme regăsite: cazul Silviu Crăciunaş*, ed. îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan, studiu introductiv de Iulia Moldovan şi Dumitru Dobre, Bucureşti, Editura Militară, 2008.

hărţii României, peste care se suprapune un avion de hârtie îndreptat spre Vest (simbol al precarităţii căilor de evadare şi al efemerităţii speranţei de libertate) se constituie într-o copertă foarte reuşită, semnată de Carmen Parii.

Volumul cuprinde, de fapt, trei studii de caz, mai mult decât elocvente pentru problematica enunţată chiar din titlu, precedate de un *cuvânt înainte* şi succedate de o bibliografie a problemei. De asemenea, autorul a realizat şi un indice de nume, facilitând astfel consultarea lucrării.

În cadrul *cuvântului înainte*, autorul aduce o seamă de precizări importante. Mai întâi, este explicată alegerea titlului volumului prin faptul că „operaţiunile de influenţare a exilului de către regimul comunist din ţară prin intermediul unor agenţi ai Securităţii" au avut rezultate remarcabile, provocând, „într-o anumită măsură", „fărâmiţarea" exilului.

În al doilea rând, autorul face câteva precizări terminologice foarte utile, examinând aria semantică a termenilor „exil", „emigraţie" şi „diasporă". Astfel, în opinia autorului, dacă *exilatul* este o persoană „care şi-a părăsit ţara de baştină din motive politice" şi, odată stabilit într-o ţară străină, continuă să se manifeste împotriva regimului politic care i-a provocat plecarea, *emigrantul* „este persoana care şi-a părăsit ţara, stabilindu-se definitiv sau temporar în altă ţară, forţat de împrejurări mai generale, social-economice, şi care în noua sa reşedinţă nu are altă preocupare decât una profesională şi de integrare" (p. 7). O altă nuanţă este introdusă de autor şi în momentul în care face precizarea că „exilul ca entitate este cuprins în sfera mai largă a noţiunii de «diasporă»", neavând „amplitudinea" acesteia.

Interesantă este şi definiţia *agentului de influenţă*, acesta fiind o persoană „recrutată de Securitate prin tot felul de mijloace, cu scopul de a influenţa, în favoarea regimului comunist, şi uneori de a compromite personalităţi sau chiar organisme ale exilului" (p. 7)[17].

În pofida preocupării pentru definirea exactă a termenilor, am remarcat faptul că autorul nu a mai zăbovit asupra termenului „cârtiţă", considerând, probabil, că acesta este de mult timp familiar celor cu minime lecturi în domeniul spionajului. Totuşi, întrucât experienţa proprie ne-a arătat că cel mai adesea se consideră „cârtiţă" doar agentul infiltrat sau recrutat în interiorul unui serviciu de informaţii advers, am socotit nu lipsit de importanţă să arătăm că autorul a folosit termenul în mod corect, aria de acoperire a acestuia fiind ceva mai largă decât se crede îndeobşte.

În acest sens, o lucrare de specialitate menţionează faptul că „în jargonul serviciilor de informaţii, «cârtiţa» desemnează un agent clandestin, plasat într-un loc strategic, de unde este în măsură să informeze despre un adversar politic, un lider militar sau un concurent industrial, comercial etc. «Cârtiţa» poate funcţiona într-un

[17] O lucrare relativ recentă oferă nu mai puţin de patru definiţii ale *agentului de influenţă*, una dintre acestea fiind următoarea: „persoană folosită de către un serviciu de informaţii care profită de statutul social şi poziţia profesională pentru a influenţa opinia publică sau factorii de decizie din anumite domenii, în aşa fel încât să faciliteze şi să promoveze obiectivele ţării pentru care lucrează respectivul organ de informaţii" - Col. (r) Traian Stambert, col. (r) Liviu Găitan, col. Gheorghe Dragu (r), *Limbajul serviciilor secrete. Dicţionar explicativ. Servicii de informaţii şi de securitate*, Bucureşti, Editura Paco, 2010, p. 37.

minister, un stat major, un laborator de cercetare, o administraţie, un serviciu de informaţii sau politic ş.a., iar prin postul pe care îl deţine are acces la date secrete"[18].

Aşadar, plasarea sau recrutarea unor agenţi de influenţă în interiorul organizaţiilor exilului românesc poate fi comparată cu activitatea „clasică" a „cârtiţelor", chiar dacă organizaţiile exilului nu erau structuri guvernamentale, militare, industriale sau comerciale. Esenţiale în definirea activităţii de „cârtiţă" a unor agenţi sunt, potrivit experţilor, acţiunile de culegere de informaţii şi de dezinformare şi manipulare.

De altfel, în opinia autorului, acţiunile Securităţii împotriva exilului pot fi grupate în patru mari categorii:

1. acţiuni de infiltrare în sânul exilului a unor agenţi trimişi din ţară, care fie se stabileau în Occident (cazul Silviu Crăciunaş[19]), fie făceau o veritabilă „navetă" între Centrala de la Bucureşti şi zonele operative din Occident (cazul lui Petru Comarnescu);
2. recrutarea unor colaboratori din rândul membrilor exilului, dar şi din rândul cetăţenilor străini, colaboratori folosiţi în scopul influenţării exilului „în sensul intereselor aşa-zis patriotice ale ţării" (p. 8) şi al creării unor disensiuni sau al compromiterii unor personalităţi sau organizaţii cu manifestări mai dure împotriva regimului de la Bucureşti;
3. acţiuni desfăşurate sub acoperirea reprezentanţelor oficiale ale regimului, fie că erau diplomatice, economice sau culturale;
4. „încercări de compromitere a celor mai virulenţi exponenţi ai exilului românesc" (p. 8).

Fiecare „tip" de acţiune este ilustrat de către autor, prin exemple extrase din dosarele Securităţii cu privire la modul de acţiune asupra lui Emil Georgescu, Paul Goma, Victor Frunză. De asemenea, categoria cetăţenilor occidentali intraţi în serviciul Securităţii este ilustrată prin cazul Daniel Marius, *alias* Michel Hamelet, autorul unei biografii a lui Nicolae Ceauşescu, publicată în 1971 la Paris[20] şi la Bucureşti[21].

Cazurile alese de domnul Dinu Zamfirescu pentru a ilustra modul de dirijare şi de acţiune a agenţilor de influenţă ai Securităţii sunt cât se poate de elocvente, fiind vorba de personalităţi de marcă: Virgil Veniamin, Eftimie Gherman, Pamfil Şeicaru.

Pentru a înţelege de ce atenţia autorului s-a oprit, din multitudinea de cazuri atestate de documente, la aceste trei personaje, vom aduce în atenţie câteva date biografice.

Astfel, Virgil Veniamin, născut la 2 mai 1906, în Bacău, absolvise Facultatea de Drept şi pe cea de Litere şi Filozofie din Bucureşti, după care obţinuse doctoratul în Drept, la Paris, în 1930. Ulterior, devine profesor în cadrul Facultăţii de Drept din

---

[18] Radu Cristescu, *Spionajul şi contraspionajul pe înţelesul tuturor. Mic dicţionar al serviciilor secrete*, Bucureşti, Editura Evenimentul Românesc, 2000, p. 33.

[19] *Urme pierdute, urme regăsite: cazul Silviu Crăciunaş*, ediţie îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre şi Iulia Moldovan, studiu introductiv Iulia Moldovan şi Dumitru Dobre, Bucureşti, Editura Militară, 2008.

[20] Michel-P. Hamelet, *Nicolae Ceausescu*, Paris, Seghers, 1971, 191 p.

[21] Michel-P. Hamelet, *Nicolae Ceauşescu: biografie şi texte selectate*, Bucureşti, Editura Politică, 1971, 227 p.

Bucureşti, ţinând cursuri de drept civil şi la Şcoala Militară de Ofiţeri de Poliţie din Capitală. Membru al baroului, ocupă o serie de funcţii importante, intrând şi în viaţa politică, unde ajunge chiar secretar general adjunct al P.N.Ţ.

A părăsit ilegal România în februarie 1948, printr-o reţea pusă la punct de Silviu Crăciunaş. Ajuns în Franţa, cere şi obţine azil politic la 20 martie 1948, înscriindu-se în Consiliul Partidelor Democratice Române, care se transformă în mai 1949 în Comitetul Naţional Român (C.N.R.), cu sediul la New York. Veniamin a devenit delegatul C.N.R. pentru Europa şi a preluat responsabilitatea editării publicaţiei *La Nation Roumaine*.

În paralel cu activitatea în cercurile exilului românesc, Veniamin a devenit cercetător la „Centre National de la Recherche Scientifique" şi colaborator al Institutului de Drept Comparat, precum şi membru în diverse asociaţii profesionale.

Așadar, având în vedere elementele enumerate succint până aici, devine perfect inteligibilă opţiunea Securităţii, concretizată într-un referat din 17 iulie 1952, de a-l recruta ca agent (p. 16-20).

Eftimie Gherman, cel de-al doilea agent de influenţă cu valenţe de exemplu, a avut o evoluţie cel puţin la fel de spectaculoasă. Născut la 18 ianuarie 1894 la Lăpuşnicul Mare, jud. Caraş-Severin, într-o familie modestă, Eftimie Gherman urmează doar şcoala primară şi câteva clase gimnaziale după care e nevoit să intre ucenic la un brutar din Oraviţa. Ajuns în contact cu cercurile socialiste, pleacă în 1912 la Budapesta, unde îi cunoaşte pe socialiştii români Ion Flueraş şi Iosif Jumanca, apoi la Viena, unde intră în contact cu Cristian Racovski, George Grigorovici şi, implicit, intră în atenţia autorităţilor austro-ungare. Încorporat şi trimis pe front în 1914, face propagandă pacifistă, motiv pentru care este arestat şi condamnat la moarte de un tribunal militar, pedeapsa fiindu-i comutată în 20 de ani de închisoare. Eliberat, participă la Marea Unire de la Alba Iulia si, tot în decembrie 1918, contribuie la înfiinţarea Uniunii Minerilor din România, deţinând postul de secretar-general al acesteia în perioada 1923-1939. În 1920 a fost ales deputat al Partidului Social Democrat (PSD), fiind reales fără întrerupere până în 1938. Se înscrie în Frontul Renaşterii Naţionale, motiv pentru care PSD îl exclude din rândurile sale. Între 1940-1941 a avut domiciliu forţat în staţiunea Poneasa. Reprimit în PSD, votează la congresul din 10 martie 1946 pentru participarea la alegeri a PSD pe liste proprii, separat de Blocul Partidelor Democratice (BPD). Intrat, din nou, în atenţia Siguranţei, a decis în toamna anului 1947 să părăsească ţara. Iniţial, ajuns la Viena, a contactat socialiştii austrieci, care i-au obţinut o viză pentru Franţa. La Paris a beneficiat de sprijinul lui Guy Mollet, secretar general al Partidului Socialist Francez şi în 1948 înfiinţa Grupul Sindicaliştilor şi al Socialiştilor Români din Exil. De asemenea, a devenit copreşedinte al Internaţionalei Partidelor Socialiste din Exil, cu sediul la Londra, şi stabileşte legături cu sindicatele şi cu partidele socialiste din Anglia, R.F.G., Suedia, Austria, Italia, Franţa, Canada. Colaborează la emisiunile posturilor de radio B.B.C., „Europa Liberă" şi „Vocea Americii".

În acest context, e lesne de înţeles de ce, pentru Securitate, Eftimie Gherman era socotit un „peşte mare". Cum a căzut acesta în năvodul Securităţii şi a devenit, din lider al exilului, agentul „Laurenţiu" se poate afla din captivanta expunere a domnului Zamfirescu (p. 53-90).

Ultima personalitate din cadrul exilului asupra căruia și-a oprit atenţia autorul este nimeni altul decât Pamfil Şeicaru. Considerat unul dintre cei mai de seamă ziarişti din

istoria presei româneşti a secolului al XX-lea, plasat la egalitate sau în faţa unor Nicolae Iorga, Tudor Arghezi sau Stelian Popescu, Pamfil Șeicaru a avut un destin excepțional, subsumat parcă sintagmei „agonie şi extaz". Născut la 6 septembrie 1894, într-o familie originară, se pare, din Șeica Mare a Mărginimii Sibiului, a urmat şcoala elementară şi primele clase la Liceul „Sfinţii Petru şi Pavel" din Ploieşti, pentru a obţine bacalaureatul în 1914 la Bârlad, în cadrul renumitului liceu „Gheorghe Roşca Codreanu". Tot la Bârlad a avut loc şi debutul său în presă, la 1 iunie 1911, prin publicarea scenetei „Pe nemâncate" în revista locală „Freamătul" (p. 93). Ulterior, încă elev, scrie pentru mai multe publicaţii, inclusiv una a Partidului Conservator.

Plecat la Bucureşti după absolvirea liceului, se înscrie la Facultatea de Drept şi continuă colaborarea cu diverse publicaţii. După izbucnirea Primului Război Mondial, Șeicaru, tânăr sublocotenent şi comandant al unui pluton de mitraliere, se remarcă în luptele din linia întâi, fiind decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul" şi „Croix de Guerre".

După război îşi reia activitatea de presă, colaborează cu diverse personalităţi ale vieţii politice şi culturale şi fondează în 1928 ziarul „Curentul" care, în scurt timp, a devenit al doilea din ţară, ca tiraj, după „Universul". Afacerile i-au prosperat în întreaga perioadă interbelică, iar prestigiul său a fost consolidat prin primirea în Academia Română, în 1941.

La 9 august 1944[22] Pamfil Șeicaru a părăsit legal România, la indicaţia mareşalului Ion Antonescu şi a lui Mihai Antonescu, stabilindu-se iniţial la Viena, unde-şi trimisese deja familia, apoi la Palma de Mallorca şi, ulterior, la Madrid. În 4 iunie 1945, Șeicaru a fost condamnat la moarte în contumacie, cel dintâi dintr-un prim lot de 12 ziarişti găsiţi „vinovaţi de crime de război şi de dezastrul ţării"[23].

Aflat în exil, Șeicaru rămâne la fel de activ ca şi în ţară, publicând „articole, eseuri, portrete ale unor oameni politici români, precum şi lucrări mai ample" (p. 100), dar, în scurt timp, problemele financiare încep să-şi spună cuvântul. Încă din 1948 a fost nevoit să caute sprijin financiar la personaje precum Alice Cantacuzino sau Nicolae Malaxa, dar fără succes. În aceste condiţii, îşi câştigă existenţa din colaborarea la unele publicaţii, precum „Chemarea", editată la Paris, împreună cu Alexandru Cristescu şi N.S. Govora, sau „Liberty and Justice – Publication for Central and South Europe".

În ciuda activităţii sale susţinute, Pamfil Șeicaru continuă să ducă o existenţă modestă, marcată de o serie de privaţiuni materiale, care au indicat de altfel Securităţii un potenţial punct vulnerabil al redutabilului ziarist. La acesta se adăugau „atitudinea lui Pamfil Șeicaru faţă de partidele democratice din ţară, precum şi a reprezentanţilor acestora din exil, ca şi înfierarea de către Pamfil Șeicaru a actului de la 23 august 1944 şi a autorilor săi, cu precădere regele Mihai" (p. 110).

Potrivit documentelor studiate de domnul Dinu Zamfirescu, prima acţiune ce viza atragerea la colaborare a lui Pamfil Șeicaru a fost elaborată de U.M. 0123/I (Direcţia Generală de Informaţii, fosta D.I.E.) la 21 decembrie 1963, după ce acesta

---

[22] După unele surse, plecarea ar fi avut loc la 12 august.

[23] Vezi, pe larg, Ioan Opriş, *Procesul ziariştilor „naţionalişti" (22 mai – 4 iunie 1945)*, Bucureşti, Editura Albatros, 1999; Emil Rus (editor), *Delictul de opinie: procesul ziariştilor. 1945*, Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 2012.

publicase în octombrie 1963 „un articol elogios la adresa regimului din ţara noastră şi a tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej” (p. 114).

Evoluţiile politice de la Bucureşti, mai cu seamă ecoul extraordinar al „Declaraţiei cu privire la poziţia Partidului Muncitoresc Român în problemele mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale”, adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din 15-22 aprilie 1964, şi decretele din vara aceluiaşi an prin care cvasi-totalitatea deţinuţilor politici din România erau eliberaţi, au înlăturat ultimele ezitări ale lui Şeicaru, astfel încât, începând din acest an, figurează în documentele Securităţii cu numele de cod „Vlad”.

Dintre acţiunile în care Securitatea intenţiona să-l folosească pe „Vlad”, amintim „demascarea crimelor săvârşite de legionari”, cu accent pe asasinarea lui Nicolae Iorga şi Virgil Madgearu, promovarea volumului *Karl Marx despre români* în Occident, „popularizarea realizărilor economice ale ţării noastre” (p. 115), combaterea prin presă „a propagandei duşmănoase ţării, desfăşurată de vârfurile emigraţiei reacţionare române” (p. 118).

Activitatea lui Şeicaru a fost, se pare, apreciată la superlativ, căci într-o notă din 18 octombrie 1966 se propunea ca „să se intervină la Consiliul de Stat al R.S. România pentru a anula condamnarea la moarte a lui «Vlad», hotărâtă prin sentinţa nr. 2 din mai 1945 a Tribunalului Poporului” (p. 119). Propunerea Securităţii a fost aprobată de conducerea Partidului, astfel încât în 12 decembrie 1966, Consiliul de Stat a emis Decretul nr. 977[24], prin care Pamfil Şeicaru era graţiat (p. 119-120).

De la această dată şi până la 21 octombrie 1980, când Pamfil Şeicaru s-a stins din viaţă, în vârstă de 86 de ani, se poate spune că activitatea strălucitului ziarist în sprijinul acţiunilor de propagandă şi influenţă concepute la Bucureşti a fost una de excepţie. Edificator în acest sens este o notă a Securităţii din 27 august 1976 (aşadar, la zece ani de la graţiere!), redactată în perioada vizitei întreprinse de Şeicaru în România (21-31 august) în care se menţiona:

„Nutrind sentimente româneşti, ca urmare a acţiunilor de apropiere şi influenţare, începând cu anul 1964, Pamfil Şeicaru a adoptat o atitudine şi poziţie realiste faţă de ţara noastră, devenind un susţinător al politicii externe a României. Astfel:

- A acţionat pe lângă oameni politici din străinătate pentru sprijinirea intereselor R.S. România, îndeosebi pe linia promovării adevărului istoric şi a combaterii propagandei iredentiste.
- A editat şi difuzat un mare număr de cărţi şi lucrări favorabile statului nostru, cum sunt: «Istoria presei româneşti», prin care scoate în evidenţă activitatea preşedintelui R.S. România, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, pe linia destinderii internaţionale şi industrializării ţării; «Karl Marx – Însemnări despre români»; «Dunărea, fluviu la cinci mări»; «România în marele război» (destinată combaterii propagandei iredentiştilor

[24] Sursa indicată de Dinu Zamfirescu, care reproduce integral decretul, este A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 86, vol. 5, f. 2. Respectivul decret a fost publicat în anul 2011 şi de istoricul Gheorghe Buzatu, cu menţiunea că a fost identificat în „arhivele fostului C.C. al P.C.R.”, dar fără o trimitere exactă – cf. Gheorghe Buzatu, *Nicolae Ceauşescu. Biografii paralele. Stenograme şi cuvântări secrete. Dosare inedite. „Procesul” şi execuţia*, Iaşi, Editura Tipo Moldova, 2011, pp. 427-429.

maghiari şi a altor acţiuni propagandistice antiromâneşti[25]); «Ping-Pong diplomatic», «Orhideea politică»; «Un filosof istoric – I. Petrovici».
- În prezent, are sub tipar cărţile «Securitatea europeană» (în care se evidenţiază justeţea politicii ţării noastre) şi «Testamentul apocrif al lui Petru cel Mare»; preconizează elaborarea altor materiale destinate combaterii iredentismului. De asemenea, cu prilejul aniversării centenarului independenţei naţionale a României, intenţionează publicarea unor lucrări dedicate acestui eveniment" (p. 221).

Aşadar, o activitate extraordinară, pe măsura talentului şi a puterii de muncă absolut uluitoare a lui Pamfil Şeicaru! Problema care o pune autorul în finalul prezentării celor trei cazuri de agenţi de influenţă instrumentaţi de regimul comunist este tocmai aceea de evaluare a activităţii acestora.

Din perspectiva „celui care a trăit 20 de ani în exil și alți 30 sub regimul din ţară", Dinu Zamfirescu apreciază că cei trei „sunt de condamnat moralmente" „pentru că au încercat să-i dezarmeze pe cei care duceau, așa cum se putea, din afara ţării, lupta împotriva comunismului, pe cei care o continuau în străinătate" (p. 242).

Această concluzie se întemeiază şi pe o analiză a motivelor care i-au făcut pe respectivii exilaţi să accepte „pactul cu Diavolul". Autorul consideră că „din documente nu reiese că vreunul din cei trei ar fi făcut-o din cauze de degenerescenţă fiziologică". De asemenea, prezumţia că „lipsa trăirii directe în ţară" le-ar fi alterat „percepţia reală asupra celor suferite de cei rămaşi acasă" este respinsă, căci, „prin poziţiile pe care le ocupau în exil, toţi trei beneficiau de informaţii complete" (p. 242). Nici teama de repercusiunile unui refuz al colaborării asupra rudelor din ţară nu este considerată ca o ipoteză explicativă a gestului celor trei, căci „nu se poate spune că Virgil Veniamin îşi denunţa colegii sau căuta să-i influenţeze pe alţii din cauza faptului că avea familia în ţară. El şi-a început colaborarea după ce familia i-a ajuns în străinătate" (p. 242). Atunci?

Autorul nu ne oferă o explicaţie proprie, preferând, asemenea lui Sherlock Holmes în dialogurile cu dr. Watson, să-şi „oblige" cititorul la un efort propriu de analiză prin eliminarea ipotezelor false şi a pseudo-explicaţiilor şi prin enunţarea unei întrebări cu caracter incitant:

---

[25] Potrivit autorului, „diverşii emisari trimişi pe lângă Pamfil Şeicaru îl intoxicau cu «pericolul unguresc»", iredentismul maghiar fiind, de fapt, „tema lansată de Ceaușescu pentru a deturna preocupările românilor de la realitățile cotidiene în care coborâse România și a le da o altă preocupare decât cea de a supravieţui, un fel de misiune de recuperare a Transilvaniei, care era, bineînţeles, românească şi care nu era ameninţată de a fi predată Ungariei" (p. 217). În opinia noastră, o astfel de „deturnare" a atenţiei era puţin probabil a se realiza, căci în momentul când nu găseşti pâinea „cea de toate zilele" şi orbecăi pe scările blocului cu electricitatea întreruptă e puţin probabil să te consolezi cu triumful asupra iredentismului! Pe de altă parte, documentele din arhivele româneşti şi străine atestă faptul că atât o bună parte a emigraţiei maghiare, cât şi cercurile conducătoare de la Budapesta nu s-au resemnat nici o clipă cu hotărârile luate în cadrul Conferinţei de Pace de la Paris. Demersurile referitoare la Transilvania întreprinse de liderii maghiari pe lângă Stalin şi Hruşciov, dar şi, ulterior, pe lângă Brejnev sunt consemnate în documentele vremii, iar activitatea propagandistică desfăşurată de emigraţia maghiară a atins cote extraordinare, menţinând aşa-zisa problemă a Transilvaniei şi a persecutării maghiarimii în atenţia marilor cancelarii până în ziua de astăzi.

„Doar caracteristicile lor individuale, caracteriale, să-i fi împins să-şi trădeze principiile pe care afirmau că le reprezintă şi în realitate să-şi trădeze poporul din care proveneau?" (p. 242).

Această întrebare, cumulată cu observația că dintre cei trei, doi erau intelectuali, Veniamin şi Şeicaru, iar „Gherman era un autodidact, activist politic şi sindical, dar şi el într-un contact direct cu intelectualii din ţară şi apoi cu cei aflaţi în majoritatea statelor occidentale", arată intenția autorului de a-şi îndrepta cititorul spre o mai atentă evaluare a rolului intelectualului în societățile moderne, mai ales în cele confruntate cu totalitarismul, fie el de extremă dreaptă sau stângă.

Asemenea lui Julien Benda în celebra sa lucrare despre „intelectualii care trădează"[26], domnul Dinu Zamfirescu îşi forţează cititorul să gândească, să evalueze biografii sinuoase şi contexte social-politice complexe, punându-i la îndemână, alături de propriile opinii, documentele fruste provenite din arhivele Securității.

Această intenţie transpare cu claritate din rândurile de final ale volumului pe care l-am prezentat aici: „…este necesar pentru noi, românii, să ne asumăm toate cele trecute, bune şi rele, aşa cum le-a înregistrat istoria reală. Demitizarea unor frumoase legende ne pune în faţa responsabilităților ce ne incumbă în calitate de cetăţeni. Şi nu numai în aceste trei cazuri, ci în general, când vorbim despre istoria noastră. Să nu ne mai construim «basmele românilor» că «aşa dă bine»!" (p. 243).

Aşadar, pe urmele lui Nietzsche, care îşi îndemna cititorii la 1889 în lucrarea sa *Amurgul idolilor*, să facă filosofia „cu ciocanul", lovind fără teamă în „idoli" pentru a vedea care dintre ei sună a gol, domnul Dinu Zamfirescu nu ezită să-i invite pe cercetători la o apropiere lipsită de inhibiții de „idolii" contemporani, „lovind" cu instrumentele cercetării ştiinţifice în „statuile" acestora, pentru a vedea câte rămân în picioare, rezistând la proba timpului. În ceea ce ne priveşte, considerăm că cercetările în arhivele devenite accesibile recent vor mai fisura sau redesena profilul adevărat al multora dintre cei care s-au urcat sau au fost urcați pe piedestale de înălțimi, uneori, ameţitoare.

De altfel, o promisiune în acest sens vine chiar de la autorul volumului prezentat aici, care ne avertizează că va detalia într-o lucrare viitoare modul în care „i s-au plătit 500.000 de dolari şefului unui partid de extremă dreapta din Franţa pentru a-l promova ca parlamentar european pe un agent de influenţă" (p. 13). Aşadar, nu ne rămâne decât să aşteptăm noul volum, care se anunţă la fel de incitant ca şi cel prezentat în rândurile de faţă.

Luminița Banu

[26] Julien Benda, *Trădarea cărturarilor*, traducere de Gabriela Creția, Bucureşti, Editura Humanitas, 2008.

Dumitru Dobre, *O istorie în date a exilului şi emigraţiei româneşti (1949-1989)*, cuvânt înainte de Dinu Zamfirescu, Bucureşti, Editura Militară, 2013, 339 p.

Istoriografia română, în general, dar mai cu seamă cea referitoare la istoria contemporană, înregistrează o supărătoare puţinătate a instrumentelor de lucru. Dicţionarele şi enciclopediile cu privire la un aspect sau altul al istoriei ultimului secol sunt, în ciuda unor realizări recente[27], rare şi, uneori, conţinutul ştiinţific este destul de precar. În ceea ce priveşte istoriografia exilului românesc, numărul instrumentelor de lucru este încă şi mai redus, cel mai redutabil fiind, în opinia noastră, cel realizat de Florin Manolescu[28].

Desigur, odată cu înfiinţarea Institutului Naţional pentru Memoria Exilului Românesc (INMER)[29], condus de domnul Dinu Zamfirescu, o personalitate a exilului românesc, suficient de multe aspecte ale istoriei exilului românesc au fost aduse în atenţia, deopotrivă, a publicului larg şi a breslei istoricilor.

Unul dintre cei mai prolifici cercetători ai acestui institut s-a dovedit a fi domnul Dumitru Dobre[30], a cărui ultimă lucrare intenţionăm să o prezentăm în

---

[27] C.N.S.A.S., *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicţionar,* coord. Florica Dobre, autori: Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu-Mareş, Monica Grigore, Alina Ilinca, Oana Ionel, Nicoleta Ionescu-Gură, Elisabeta Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa, studiu introductiv: Nicoleta Ionescu-Gură, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004; Andrei Muraru (coord.), Clara Mareş, Dumitru Lăcătuşu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai, *Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967),* studiu introductiv de Cristina Roman, postfaţă de Marius Oprea, Iaşi, Editura Polirom, 2008; Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicţionarul ofiţerilor şi angajaţilor civili ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Aparatul central (1948-1989)*, vol. 1-2, Iaşi, Editura Polirom, 2009; Octavian Roske (coord.), *România. 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea. Vol. I literele A-E*, Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 2011, *vol. II, literele F-O*, 2012; Dan Cătănuş (coord.), *România. 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Instituţii de partid, de stat, obşteşti şi cooperatiste*, Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 2012.

[28] Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989. Scriitori, reviste, instituţii, organizaţii*, Bucureşti, Editura Compania, 2003, 799 p. (ediţia a II-a revizuită şi adăugită – 2010, 830 p.)

[29] INMER a fost înfiinţat şi a funcţionat conform Hotărârii Guvernului nr. 656 din 5 iunie 2003, cu modificările din HG nr. 917/2004 si HG nr. 195/2007, având ca obiect de activitate culegerea, arhivarea şi publicarea documentelor referitoare la exilul românesc din perioada 1940-1989, precum şi rezolvarea unor probleme pendinte legate de fostul exil.

[30] Istoric militar ca formaţie, Dumitru Dobre s-a aplecat cu multă acribie asupra problemelor exilului, rezultatul cercetărilor sale concretizându-se într-o serie de volume realizate împreună cu

rândurile de faţă. Rod al unei investigaţii de amploare în fondurile arhivistice din ţară şi din străinătate şi al parcurgerii minuţioase a presei exilului şi a bibliografiei de specialitate, volumul a fost publicat sub auspiciile Editurii Militare, beneficiind şi de o lansare în cadrul Salonului de Carte „Polemos – istorie, ştiinţe politice, securitate şi apărare", ajuns la cea de-a IX-a ediţie (6-9 noiembrie 2013).

Volumul se deschide cu un *cuvânt înainte*, semnat de Dinu Zamfirescu, care conţine o serie de precizări foarte utile pentru un cititor mai puţin familiarizat cu subiectul lucrării. Astfel, încă de la început, sunt clarificate noţiunile de *exil* şi *emigraţie*. Potrivit domnului Zamfirescu, noţiunea de *exil* poate fi definită drept „părăsirea ţării, cu sau fără voia exilatului, pentru motive politice, din cauza unor persecuţii aplicate subiecţilor de către regimuri autoritare sau totalitare", în vreme ce *emigraţia* „cuprinde o sferă mult mai largă de subiecţi, înglobându-i pe toţi acei naţionali dintr-un stat pe care îl părăsesc, din varii motive, şi se stabilesc în alt stat". Pornind de la aceste definiţii, se observă că statutul de emigrant îl include şi pe cel de exilat, fără ca reciproca să fie valabilă, căci dacă emigranţii, în general, „îşi caută propăşirea în altă ţară", exilaţii, deşi au fireşti preocupări de integrare-supravieţuire în societăţile gazdă, „rămân cu preocuparea unei activităţi şi acţiuni politice evidenţiate în legătură cu ţara de baştină".

Pornind de la această taxonomie, se impune atenţiei următoarea observaţie: „aceia care au părăsit România din motive politice au constituit o minoritate în sânul emigraţiei, pe întreaga perioadă 1949-1989, numărul lor fiind de aproximativ 300-400 de militanţi". Venind de la un membru al exilului cu state vechi de activitate, o astfel de afirmaţie este de natură să îndemne la o reevaluare a palmaresurilor anticomuniste, mai mult sau mai puţin fictive, cu care diverse personaje, aflate peste hotare înainte de 1989, se mândresc astăzi.

Datele privind exilul şi emigraţia au fost ordonate de către autor alfabetic, în funcţie de ţara-gazdă, fiind inventariate nu mai puţin de 28 de state, de la Anglia până la Venezuela. În cadrul fişei consacrate unui stat, informaţiile au fost structurate cronologic, cele mai vechi referindu-se la anii 1949-1950, dar existând state la care expunerea începe din anii '60 (Peru, 1963) sau chiar '80 (cazul Ungariei, unde prima înregistrare este din 1 aprilie 1988).

Volumul beneficiază şi de două anexe foarte valoroase, prima dintre acestea fiind un „inventar" al organizaţiilor exilului şi emigraţiei româneşti (grupate, de asemenea, pe ţări), iar cea de-a doua cuprinzând un indice al presei editate de românii

---

tineri cercetători: INMER, *Personalităţi ale exilului românesc în arhivele Securităţii*, ediţie îngrijită de Dumitru Dobre, Iulia Huiu, Veronica Nanu, Bucureşti, Editura Corint, 2007; INMER, *România la Conferinţa de Pace de la Paris*, ediţie îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Veronica Nanu, vol. 1-2, Bucureşti, Regia Autonomă „Monitorul Oficial", 2007-2011; INMER, *Sursele Securităţii informează*, ediţie de documente întocmită de Dumitru Dobre, Iulia Huiu, Mihaela Toader, Bucureşti, Editura Humanitas, 2008; INMER, *Urme pierdute, urme regăsite: cazul Silviu Crăciunaş*, ed. îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan, studiu introductiv de Iulia Moldovan şi Dumitru Dobre, Bucureşti, Editura Militară, 2008; INMER, *Onoare şi glorie: exilul militar românesc şi Campania din Est (22 iunie 1941 – 23 august 1944)*, ediţie de Luminiţa Banu, Dumitru Dobre, Iulian Mânzu, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Gheorghe Marin Speteanu, 2008; INMER, *10 Mai în exil*, editori Dumitru Dobre, Laura Vlădoiu Stancu, Bucureşti, 2009.

de peste hotare. Şi în cazul presei, autorul a optat pentru gruparea revistelor şi ziarelor pe ţări, iar enumerarea s-a făcut alfabetic. E de remarcat faptul că în rândul organizaţiilor exilului şi emigraţiei româneşti autorul a operat o necesară selecţie, marcând cu un asterisc pe acelea favorabile regimului de la Bucureşti şi, deci, susceptibile de a fi fost create/utilizate de serviciile speciale din ţară.

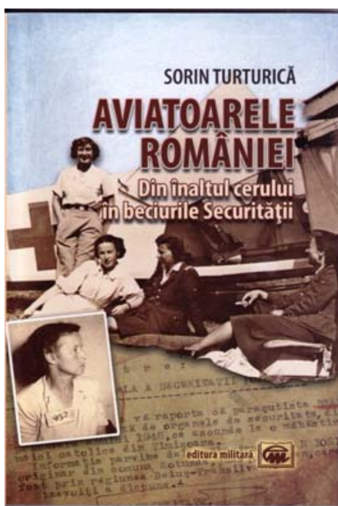
Valoarea lucrării ca instrument de lucru este sporită prin includerea unor consistente „repere bibliografice", o adevărată comoară pentru orice cercetător aflat la început de drum în studierea problemelor atât de complexe ale istoriei exilului românesc. În acelaşi timp, parcurgerea acestei veritabile bibliografii a problemei oferă cititorului o primă imagine a efortului de cercetare făcut de autor în vederea elaborării lucrării. De la parcurgerea unor fonduri de arhivă deţinute de Arhivele Naţionale Istorice Centrale, de Ministerul Afacerilor Externe, C.N.S.A.S. sau I.I.C.C.M.E.R. şi până la presa exilului, de la studierea unor lucrări memorialistice sau a unor analize publicate în ţară şi în străinătate, se pare că nimic nu a scăpat acribiei domnului Dumitru Dobre în încercarea sa de identificare fie şi a celei mai mărunte informaţii.

De asemenea, trebuie subliniat faptul că studierea volumului este facilitată de indicele antroponimic inserat în finalul lucrării, astfel încât identificarea datelor referitoare la Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Brâncuşi, George Enescu, Matei Cazacu, Theodor Cazaban şi atâtea alte personalităţi să poată fi făcută cu maximum de rapiditate.

Parcurgerea volumului îi prilejuieşte cititorului surprize din cele mai plăcute, acesta descoperind în informaţiile culese cu răbdare de furnică, după cum aprecia Dinu Zamfirescu, noi şi nebănuite aspecte ale activităţii unor personalităţi sau a unor organizaţii care erau urmărite cu sufletul la gură de numeroşi români confruntaţi cu barajul informaţional al mass-media din ţară.

Ca o apreciere de final, considerăm că lucrarea publicată de domnul Dumitru Dobre este o reuşită din toate punctele de vedere, contribuind într-o măsură semnificativă la o mai bună cunoaştere a istoriei unei părţi a poporului român care, „din varii motive – politice, economice şi/sau de altă natură", după cum o spune chiar autorul, şi-a dus existenţa pe meridiane şi paralele mai mult sau mai puţin îndepărtate.

Luminița Banu

Sorin Turturică, *Aviatoarele României. Din înaltul cerului în beciurile Securităţii*, Bucureşti, Editura Militară, 2013, 208 p.

Cartea istoricului militar Sorin Turturică – *Aviatoarele României – Din înaltul cerului în beciurile Securității* ne propune o reconstituire a destinelor neprielnice pe care femei de excepţie – *îndrăgostite ale*

aerului – le-au urmat în perioada comunistă. Cartea a fost structurată în douăsprezece capitole, constituindu-se într-unul din puţinele exemple de carte istorică scrisă cu talent literar. În ceea ce ne priveşte, nu vom face referinţe asupra fiecărui capitol în parte, cât vom încerca să ne oprim atât asupra principalelor probleme pe care le-au întâmpinat primele aviatoare, din punct de vedere legal, în momentele de început ale aviaţiei române, cât şi asupra experienţelor tragice ale acestora, după instaurarea comunismului.

Încă de la început, autorul ne introduce în problema spinoasă a întemeierii aviaţiei române de către Aurel Vlaicu, Mihail Cerkez şi George Valentin Bibescu – trei personalităţi care – „nu au colaborat pentru a crea cu mijloacele modeste ale fiecăruia ceva solid, dimpotrivă s-au concurat" (pag. 12).

În ceea ce priveşte istoria feminină a aviaţiei româneşti, aceasta a fost sincronă cu ceea ce se întâmpla în plan mondial, marcată, însă, de unele particularităţi, datorate, în principal, reticenţei mediului militar românesc în a accepta intrarea femeilor în diferite segmente de activitate pe care le administra.

Primul brevet de aviator acordat unei femei - aşa cum ne precizează autorul - a fost emis de Aeroclubul Franţei în data de 8 martie 1910 pentru Élise Deroche, cunoscută sub numele de Reymonde de Laroche.

Pionierele aviaţiei româneşti au fost puse în situaţia de a obţine acest brevet în afara ţării, ceea ce face ca reuşitele lor să fie, mai degrabă, victorii personale decât alinierea imediată la noua epocă de deschidere socio-profesională pe care o presupuneau inovaţiile tehnice. Astfel, Elena Caragiani a obţinut brevetul de aviatoare de la Aeroclubul Franţei, la 6 februarie 1916, după ce în România i se refuzase dreptul de a se prezenta la un astfel de concurs, pe motiv că era femeie.

Cazul Smarandei Brăescu este şi mai spectaculos, în măsura în care a obţinut mai întâi brevetul de paraşutist, a doborât recordul mondial *feminin* de înălţime la saltul cu paraşuta în 2 octombrie 1931 în ţară, iar pe cel mondial la 19 mai 1932 după executarea unui salt de la 7.100 m deasupra câmpiei Sacramento din California. De-abia după dobândirea unei asemenea cărţi de vizită, a urmat cursurile de pilotaj ale şcolilor Curtiss-Whright şi Roosevelt Field din apropierea New York-ului şi a obţinut brevetul de pilot la 8 octombrie 1932.

În paralel cu eforturile Smarandei Brăescu, o întâmplare nefericită a deschis drumul brevetării ca aviator în România, şi pentru femei. Afacerea aeronautică a inginerului Mircea Cantacuzino a fost preluată, după dispariţia sa prematură la 25 mai 1930 în urma unui accident aviatic, de către sora sa – Ioana Cantacuzino, care devine şi prima femeie brevetată în România, la scurt timp, urmându-i şi alte pasionate ale aviaţiei – Florica Delescu, Valeria Ionescu, Felicia Bădiliţă, Mariana Ştirbey, Mariana Drăgescu, Nadia Russo, Virginia Duţescu.

Pagini semnificative sunt acordate şi debutului a cinci dintre aviatoarele mai sus-menţionate în cadrul manevrelor militare din anul 1938, pentru misiuni de transport şi legătură, precum şi unui aspect mai puţin studiat şi cercetat până în prezent, şi anume aportul „Escadrilei Albe" – o subunitate aeriană încadrată cu femei şi înfiinţată în cadrul Aviaţiei civile (iunie 1940) după model suedez – în misiuni sanitare.

După al Doilea Război Mondial, contextul politic şi social a fost covârşitor pentru întreruperea cursului normal al destinului multora dintre aviatoarele României: Ioana Cantacuzino se retrage în ultimii ani ai vieţii la conacul de la Călimăneşti, jud.

Vâlcea, Smaranda Brăescu se alătură unui grup de paraşutişti militari, conduşi de cpt. Mihail Ţanţu, care *„au dorit să se pună la dispoziția P.N.Ţ. în vederea unei acțiuni de amploare”* (pag. 125) în eventualitatea unui conflict între Est şi Vest şi a unei intervenţii militare americane, imediat după sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial.

Intrată în clandestinitate, parcursul său postbelic nu a putut fi identificat cu claritate, de către structurile informative ale vremii, rămânând până în ziua de astăzi neelucidat.

Virginia Duțescu a fost condamnată pentru presupuse fapte de trădare, iar după eliberarea sa în 1953 a fost recrutată ca informatoare, exploatându-se îndeosebi, *sentimentul de frică deosebită față de organele de Securitate* – devenind, mai degrabă, o victimă a puterii comuniste, decât un instrument al acestei puteri. Instaurarea regimului comunist a însemnat, de asemenea, supravieţuirea în condiţii de precaritate - Mariana Ştirbey, sau detenția și domiciliul obligatoriu - Nadia Russo, în timp ce, un caz aparent fericit a fost cel al Irinei Burnaia, plecată din România, alături de Traian Udriski – pilotul regelui Mihai I, după abdicarea acestuia.

În esenţă, prezentul volum a fost elaborat în baza a trei categorii de surse – periodice interbelice, documente de arhivă, jurnale şi memorii - complementare pentru încercarea autorului de a prezenta momentele-cheie ale evoluției aviației românești şi ale începuturilor feminine ale zborului românesc, în condiţiile în care perioada comunistă a fost o sincopă în ceea ce privește perpetuarea în memoria colectivă a multor secvenţe de istorie. Din paleta de lucrări speciale și memorialistice consultate, doar două titluri: *Amazoanele cerului* de Vasile Firoiu şi *Îndrăgostitele aerului* de Constantin Gheorghiu, au fost întocmite în perioada comunistă. În raport direct cu evenimentele petrecute după 1989, dezvoltarea segmentului de literatură biografică prin publicarea de memorii, jurnale sau scrieri autobiografice a reuşit să recupereze mărturii esenţiale despre personaje și personalități, deschizătoare de drumuri în mai multe domenii de activitate, între care și aviația română. În cazul cărții istoricului Sorin Turturică, informațiile de tip autobiografic, fie că provin din interviurile pe care aviatoarele României le-au acordat în periodicele interbelice, fie că au fost transpuse în Memorii, fie că, așa cum s-a petrecut cu Memoriile Ioanei Cantacuzino, acestea s-au constituit într-un fond arhivistic personal, aflat în momentul de faţă la Filiala Vâlcea a Arhivelor Naţionale, au furnizat în mare parte date și detalii esențiale în reconstituirea evoluției aviației feminine, dificil, poate, de sesizat, doar prin studierea documentelor de arhivă. În ciuda acestui efort, biografiile lor sunt inegale, din cauza, fie lipsei de surse, așa cum se precizează la pagina 67 - „date disponibile există mai ales despre ultimele două”, din cele cinci românce care deveniseră aviatoare în anul 1935 - Florica Delescu, Valeria Ionescu, Felicia Bădiliță, Mariana Stirbey şi Mariana Drăgescu, fie datorită faptului că s-au pierdut – cazul însemnărilor despre experienţa tragică a războiului scrise de Nadia Russo (pag. 97).

Pe de altă parte, apelul la mărturiile autobiografice nu exclude importanţa bazei documentare arhivistice pe care se întemeiază: fond *Subsecretariatul de Stat al Aerului* de la Arhivele Militare Române, fond *Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar* de la Arhivele Naţionale Istorice Centrale şi fondurile *Informativ, Penal, Rețea și S.I.E.* de la C.N.S.A.S.

Sursele documentare provenite de la C.N.S.A.S. merită un comentariu aparte. În primul rând, pe 7 martie 1953 intervenea Ordinul Ministerului Securității Statului nr.

224 prin care s-a organizat un serviciu de evidenţă pe lângă aparatul central al acestuia, cu rolul de a realiza o înregistrare centralizată a dosarelor şi a prelucra materialele de arhivă ale fostelor structuri de informaţii – Siguranţă, S.S.I., Jandarmerie. Aşa se explică faptul că o parte din documente, regăsite ulterior în dosarele Securităţii, provin din aceste arhive, în măsura în care unele dintre aviatoarele României au fost, din motive politice, şi în atenţia structurilor de informaţii sus-menţionate. În al doilea rând, documentele provenite din fondurile de arhivă ale C.N.S.A.S. oferă date, până acum necunoscute, asupra măsurilor represive ale statului comunist cu efecte în parcursul uman şi profesional al Aviatoarelor României. Curajul şi aportul voluntar al acestora în cadrul operaţiunilor de salvare din timpul celui de al Doilea Război Mondial nu le-a ferit de excesele sistemului comunist.

În timp, este posibil ca noi documente, mărturii sau date importante să întregească acest segment inedit din istoria aviaţiei, însă cartea istoricului Sorin Turturică, rod al unui imens efort de documentare, reprezintă o primă sinteză de acest fel în România.

Raluca Nicoleta Spiridon

„Arhiva Moldaviae", Iaşi, nr. I/2009, 483 p.; nr. II/2010, 465 p.; nr. III/2011, 476 p.; nr. IV/2012, 544 p.

În 2009 a fost lansat la Iaşi primul număr al revistei „Arhiva Moldaviae". Motivul pentru care am ales să scriem acum câteva impresii, a fost inspirat de lansarea ultimelor numere ale publicaţiei, pe data de 11 iunie 2014, lansare urmată de o dezbatere pe marginea evoluţiei revistei până la acest moment, un fel de bilanţ de parcurs al acesteia. Încă de la început, revista a ocazionat o serie de întrebări cu privire la tematica acesteia şi la locul pe care ar trebui să-l ocupe în rândul revistelor ştiinţifice. Astfel, s-a pus problema a ceea ce ar trebui să însemne istoria regională şi care este importanţa studierii ei. Această problematică a fost abordată şi de către editorul şef, Dorin Dobrincu, în cuvântul introductiv din primul număr al revistei. Una din primele întrebări ridicate de către acesta este cea privind spaţiul geopolitic acoperit de către studiile prezente în revistă sau după cum acesta se întreabă retoric: „la care Moldovă ne referim?". În generosul cuvânt introductiv se aduc unele răspunsuri, ideea generală fiind aceea că indiferent de contextul politic în care s-a regăsit şi s-a dezvoltat acest spaţiu de-a lungul timpului, există, totuşi, o Moldovă simbolică, spirituală. În contextul existenţei acestui spirit şi zestre intelectuală şi culturală specifică acestui spaţiu, se impune ca necesară existenţa unei reviste istorice, care să adune în paginile sale studii dedicate acestui spaţiu. Cu ocazia întâlnirii dedicată evaluării revistei, un cunoscut profesor de la

Universitatea din Iaşi, Mihai Cojocariu, a folosit chiar expresia de „sentimentalism moldovenesc", cu referire la acest spaţiu cultural. Poetic şi expresiv spus, însă răsfoind paginile celor patru numere ale revistei, constatăm cu plăcută surpriză că intenţia echipei editoriale de a depăşi limitele unei istorii regionale, în sensul clasic al cuvântului, a fost îndeplinită. După cum se explică şi în cuvântul introductiv din primul număr: „un trecut în bună parte comun face atât de necesară o tratare comună, deschisă, cere un dialog între cercetătorii cu specializări şi cu opinii diferite. Revista va încuraja reconstituirea istoriei acestui spaţiu în contextul istoriei Europei central-estice, ştiut fiind că doar prin comparaţie, prin raportare la alte spaţii cunoaşterea istorică are de câştigat." („Arhiva Moldaviae"/2009, p. 31).

Proiectul acestei reviste a fost iniţiat şi este susţinut de un întreg colectiv de specialişti în istorie. Bordul editorial al acestei reviste, format din: Cristian Aniţa, Ludmila Bacumenco-Pîrnău, Ştefan Bosomiu, Cătălin Botoşineanu, Mihai Chiper, Ligia Dobrincu, Cătălina Mihalache şi Mihai Mîrza, doreşte să recupereze simbolic, să spunem, istoria spaţiului moldovenesc. Acest colectiv este dublat şi întărit de bordul ştiinţific internaţional ce numără 49 de membri, aceştia reprezentând centre universitare şi de cercetare din: Iaşi, Bucureşti, Chişinău, Paris, Washington, Gainesville, Londra, Budapesta, Los Angeles, Mainz, Huntington, Rădăuţi, Viena, Cluj Napoca, Liverpool, Moscova şi Zürich.

În ceea ce priveşte structura revistei, apreciem prezenţa constantă a unor rubrici, precum: studii de istorie, documente, dezbateri, note bibliografice, recenzii şi viaţa ştiinţifică. Prezenţa acestui element de continuitate întăreşte credibilitatea şi autoritatea ştiinţifică a revistei. Această structură cuprinde o arie destul de largă a formelor de scriere istorică. Însă, rubrica rezervată studiilor de istorie ni se pare a fi cea mai consistentă şi mai valoroasă în acest sens. Astfel, în cadrul acestei rubrici se pot regăsi o serie de subteme ce se modifică de la un număr la altul, precum: „Genealogii", „Istorie instituţională", „Estul României între ocupaţia sovietică şi instalarea comunismului", „Primul Război Mondial", „Universitatea din Iaşi de la sfârşitul secolului XIX până la al Doilea Război Mondial" ş.a. Tocmai pentru că studiile din această rubrică sunt din cele mai consistente sub raportul surselor folosite şi al complexităţii analizei, considerăm totuşi că spaţiul dedicat acestora ar trebui să fie mai mare în raport cu cel dedicat celorlalte grupaje. Şi pentru a exemplifica diversitatea subiectelor abordate voi enumera câteva dintre ele. Astfel, în cele patru numere se regăsesc studii privind: muzeistica românească din a doua jumătate a secolului XIX, studiile de istorie de la Universitatea din Iaşi până la începutul perioadei interbelice, politica culturală comunistă în domeniul teatral în anii '50, problemele procesului de tranziţie al Republicii Moldova sau reflecţii asupra Revoluţiei române din 1989. După cum se poate observa, paleta de subiecte este una destul de diversă şi cuprinzătoare, fără a se impune, simbolic, o anumită graniţă a ceea ce înseamnă sau ar trebui să însemne Moldova.

Apreciem în mod deosebit existenţa rubricii „Documente", unde sunt repuse în valoare o serie de documente, privind subiecte de cele mai diverse, documente ce nu au fost îndeajuns valorificate până în acest moment sau nu au fost puse, încă, în circuitul ştiinţific. Remarcăm, în acest caz, studiul lui Cătălin Botoşineanu privind şcolile normale din oraşul Iaşi în perioada interbelică („Arhiva Moldaviei", nr. IV/2012, pp. 335-402).

Subiectul acestui studiu îl constituie învăţământul preuniversitar din România şi aşa cum autorul ne spune încă de la început, subiectul nu a fost până acum o prioritate în istoriografie. Oferirea acestui spaţiu de manifestare în care pot fi publicate astfel de studii, le reaminteşte istoricilor şi în general celor preocupaţi de studierea istoriei că nu pot înţelege un fenomen naţional sau internaţional, fără a cunoaşte toate elementele care l-au provocat. Deşi uneori, aceste subiecte par destul de mărunte, ele contribuie ca o piesă de puzzle la realizarea unei imagini cât mai complete şi mai corecte a unui spaţiu geopolitic. Tot în aceeaşi ordine de idei, remarcăm şi studiul scris de Igor Caşu şi Virgil Pâslariuc, despre un dosar datat în 1946 şi identificat în Arhiva Organizaţiilor Social-Politice din Republica Moldova care cuprinde o serie de scrisori şi note referitoare la includerea în RSR Moldovenească a judeţelor basarabene Hotin, Ismail şi Cetatea Albă („Arhiva Moldaviae", nr. II/2010, pp. 275-370).

Dintr-o perspectivă generală, se poate remarca profesionalismul cu care s-au realizat studiile cuprinse în cele patru numere ale revistei. Fiecare dintre ele este bine documentat, sunt precizate în mod explicit sursele, iar analiza este una argumentată şi profesionist construită. De aceea, susţinem ideea că cel puţin unul dintre obiectivele propuse de către echipa editorială şi anume realizarea unui „vehicol pentru dezbaterea istoriografică", a fost realizat. Contribuţiile dintre cele mai diverse, în ceea ce priveşte temele abordate, dar şi profilul autorilor ne întăreşte încrederea că scopul echipei editoriale de a crea şi de a promova un material care să intre în circuitul istoriografic de înaltă calitate este deja îndeplinit.

Considerăm că avantajul unui asemenea tip de revistă este cel de a concentra şi de a direcţiona studiile pe un anumit spaţiu geopolitic (valorificând sensul istoric deplin al Moldovei, în consonanţă şi cu unele evoluţii de dată recentă privind diminuarea moştenirii politicilor de tip kominternist), aducând unele explicaţii mai detaliate cu privire la sensul evoluţiei sale în contextul naţional şi internaţional. Contribuţiile ştiinţifice nu se limitează însă doar la acest spaţiu, ci ating şi probleme ale României moderne şi contemporane, precum şi ale spaţiului Europei central-estice.

Cristina Preutu (Facultatea de Istorie,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi)

ABREVIERI

ACNJ, Arhiva Comandamentului Naţional al Jandarmeriei
ACNSAS, Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii
AMAE, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
AMI, Arhiva Ministerului de Interne
AMR, Arhivele Militare Române
ANIC, Arhivele Naţionale Istorice Centrale
ANR, Arhivele Naţionale ale României
art., articol
ASRI, Arhiva Serviciului Român de Informaţii
ASSC, Arhiva Secretariatului de Stat pentru Culte
BIRD, Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare
BO, Buletinul Oficial
BOR, Biserica Ortodoxă Română
CAER, Consiliul de Ajutor Economic Reciproc
CC al PCR, Comitetul Central al Partidului Comunist Român
CEPECA, Centrul de Perfecţionare a Cadrelor de Conducere
CFAU, Comandamentul Forţelor Armate Unite din Tratatul de la Varşovia
CFP, Combinatul Fondului Plastic
CI, contrainformaţii
CIE, Centrul de Informaţii Externe
CIS, Fondul pentru cheltuieli informative speciale
CM, colonie de muncă
CMOB, Comandamentul Miliţiei Oraşului Bucureşti
CNCR, Conferinţa Naţională „Comunismul Românesc"
Col., colonel
Com., comuna
Coord., coordonator
CP, Cod Penal
CPEx, Consiliul Politic Executiv
Cpt., căpitan
CR, contrarevoluţionar
CSS, Consiliul Securităţii Statului
CTOT, Comandamentul pentru Tehnica Operativă şi Transmisiuni
CTS, Comandamentul Trupelor de Securitate
DGIE, Direcţia Generală de Informaţii Externe
DGP, Direcţia Generală a Poliţiei
DIE, Departamentul de Informaţii Externe
DMRU, Direcţia Management Resurse Umane
DO, domiciliu obligatoriu
DRO, Organizaţia Revoluţionară a Dobrogei
DRS, Direcţia Regională de Securitate
DRSP, Direcţia Regională de Securitate a Poporului
DRSS, Direcţia Regională a Securităţii Statului

DSS, Departamentul Securității Statului
DUI, Dosar de urmărire informativă
DV, dosar de verificare
EIBMBOR, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
FMI, Fondul Monetar Internațional
GAS, Gospodărie Agricolă de Stat
GB, Glasul Bisericii
g-ral mr., general maior
HCM, Hotărâre a Consiliului de Miniștri
i.e. – informații externe
IJ, Inspectoratul Județean
IKGS, Institutul pentru Cultură și Istorie Germană în Sud-Estul Europei (Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas), München
IMB, Inspectoratul Municipiului București
INST, Institutul Național pentru Studierea Totalitarismului
IPS, Înaltpreasfințitul
ISDR, Istoria Statului și Dreptului Românesc
ISJ, Inspectoratul de Securitate Județean
Jud., județul
KAS, Konrad Adenauer Stiftung
lt. col., locotenent colonel
lt. maj., locotenent major
lt., locotenent
MADOSZ, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége),
MAE, Ministerul Afacerilor Externe
MAI, Ministerul Afacerilor Interne
MAN, Marea Adunare Națională
MCE, Ministerul Comerțului Exterior
MFA, Ministerul Forțelor Armate
MI, Ministerul de Interne
MNR, Mișcarea Națională de Rezistență
MO, Monitorul Oficial
MONT, Mobilizarea și organizarea națiunii și teritoriului
Mr., maior
MSS, Ministerul Securității Statului
NKVD, Narodnîi Komissariat Vnutrennih Del (Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne)
PCM, Președinția Consiliului de Miniștri
PCR, Partidul Comunist Român
PCUS, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice
PMR, Partidul Muncitoresc Român
PNL, Partidul Național Liberal
PNP, Partidul Național Popular
PNȚ, Partidul Național Țărănesc

pp, prevăzută şi pedepsită
PSD, Partidul Social Democrat
RPR, Republica Populară Română
RSR, Republica Socialistă Română
SDDO, Serviciul Dislocări şi Domicilii Obligatorii
SIG, Supravegherea informativă generală
Slt., sublocotenent
SMT, Staţiunea de Maşini şi Tractoare
SRI, Serviciul Român de Informaţii
SSI, Serviciul Special de Informaţii
TO, tehnică operativă
Tov. tovarăş
UAP, Uniunea Artiştilor Plastici
UM, unitate militară
USLA., Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă
UTC, Uniunea Tineretului Comunist

Lista autorilor

Florian Banu – consilier superior CNSAS; licenţiat al Facultăţii de Istorie a Universităţii „Dunărea de Jos" – Galaţi (1997); doctor în istorie al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol" – Iaşi (2001); autor al câtorva zeci de articole şi studii pe teme de istorie a aparatului represiv al regimului comunist, istoria mişcării de rezistenţă armată şi istorie economică; volum recent: *„Și nu ne duce pe noi în ispită…". România și „războaiele minții". Manipulare, propagandă și dezinformare (1978-1989)*, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2013.

Liviu-Marius Bejenaru – consilier superior CNSAS, licenţiat al Facultăţii de Istorie, Universitatea „Al. Ioan Cuza", Iaşi (1992); studii postuniversitare – specializarea ştiinţe politice, Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Bucureşti (1994). Studiu recent publicat: *România anilor '80 în optica lectorilor americani de la Universitatea „A.I. Cuza" din Iași*, în „Revista de Istorie a Moldovei", nr. 4(46)/2013.

Iuliu Crăcană – consilier superior CNSAS, licenţiat al Universităţii Dunărea de Jos din Galaţi, secţia de Istorie-Filozofie (1994-1998), licenţă în drept la Universitatea „Titu Maiorescu" Bucureşti (2009), studii aprofundate de istorie: „Partide şi sisteme politice în România – a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prima jumătate a secolului al XX-lea", doctor în istorie – Universitatea Bucureşti (2012). Autor al mai multor studii şi articole în reviste de specialitate. Studiu publicat recent: *Securitatea contra Paul Goma* în *În căutarea rostului pierdut. 20 de călăuze în cultura națională,* Iaşi, Editura Timpul, 2007.

Andra-Octavia Drăghiciu – stipendiată a Ministerului Austriac pentru Ştiinţă şi Cercetare (BMFW) în colegiul doctoral al Facultăţii de Studii Central-Europene a Universităţii în limba germană „Andrássy Gyula" Budapesta; licenţiată a Facultăţii de Istorie, Universitatea Viena (2011), bursă Herder (2010-2011); volum în lucru „Bewegtes Mitteleuropa" – comunicări prezentate la conferinţa internaţională a doctoranzilor organizată de colegiul doctoral al Facultăţii de Studii Central-Europene, Universitatea Andrássy Gyula, Budapesta (volum în colaborare).

Oana Ionel (Demetriade) – consilier principal CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Istorie din cadrul Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi (1999); bursier Erasmus la Università degli Studi di Bari, Italia (2000); studii aprofundate în cadrul Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi (2000); coautor şi coeditor al mai multor volume editate în cadrul CNSAS: *Un sfert de veac de urmărire: documente din dosarele secrete ale generalului Nicolae Rădescu*, documente selectate şi editate de Monica Grigore, Oana Ionel, Dragoş Marcu, studiu introductiv de Gheorghe Onişoru, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004; *Lupta mea pentru sindicate libere în România. Terorismul politic organizat de statul comunist*, ediţie îngrijită, studiu, note şi selecţia documentelor de Oana Ionel şi Dragoş Marcu, postfaţă de Marius Oprea, Iaşi, Editura Polirom, 2005; *Eroi pentru România-Brașov, 15 noiembrie 1987*, Editura Semne, Bucureşti, 2007 (coautor). Volum recent: Nicolae Pascu, *În mijlocul*

vâltorii: Note și amintiri politice, ediţie îngrijită, studiu, note, indice şi anexe documentare de Oana Ionel, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2010.

Nicolae Ioniță – consilier asistent CNSAS, licenţiat al Facultăţii de Arhivistică din cadrul Academiei de Poliţie "Al. Ioan Cuza". Studiu publicat recent: *Francmasoneria română în dosarele Securității. Între „procesul francmasonilor" și problema „Oculta"* în Tudor Sălăgean, Marius Eppel (coord.), *Masoneria în Transilvania. Repere istorice*, Cluj Napoca, Editura International Book Access, 2007.

Alina Ilinca – consilier superior CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Istorie, Universitatea din Bucureşti (1999); doctor în economie (2009). Studiu recent publicat: *„Familia, celula de bază a societății". Căsătorie, divorț și comportament sexual reproductiv în România comunistă* (coautor), în Maria Nicoleta Turliuc (coord.), *Gen, muncă, familie și schimbare*, Institutul European, Iaşi, 2013.

Mária Palasik – profesor asociat la Budapest University of Technology and Economics, licenţiată a „Eötvös Loránd" University of Arts and Sciences, doctor în istorie (2005). A publicat mai multe studii pe teme de istorie urbană, istoria politică a Ungariei şi rolul femeii în istoria recentă. Studiu recent: *Role of Women in the 1956 Revolution*, in *The 1956: Hungarian Revolution. Hungarian & Canadian Perspectives,* eds. Christopher Adams, Tibor Egervari, Leslie Laczko, Ottawa, University of Ottawa, 2010.

Adrian Nicolae Petcu – consilier principal CNSAS, licenţiat al Facultăţii de Istorie a Universităţii Bucureşti (2000). Coordonator al volumului *Martiri pentru Hristos din România în perioada regimului comunist*, Bucureşti, 2007. Coautor al volumelor: *Partidul, Securitatea și Cultele*, Bucureşti, 2005, apărut sub egida CNSAS; *Monahismul ortodox și puterea comunistă în România anilor `50*, Galaţi, 2009; *Părintele Arsenie Boca în atenția poliției politice din România*, Galaţi, 2009 (ultimele două în colaborare cu George Enache); *Mitropolitul Antonie Plămădeală – detalii biografice*, partea I, Editura Andreiană, 2011 (în colaborare cu Mihai Plămădeală); editor al volumului Mihai Plămădeală, *Refugiul – deznădejde și speranțe*, Muzeul Brăilei, 2012; coautor al proiectului „Fototeca Ortodoxiei Româneşti".

Liviu Pleşa – consilier superior CNSAS, licenţiat al Facultăţii de Istorie şi Filologie a Universităţii „1 Decembrie 1918" Alba Iulia (1999). Coautor şi coeditor al mai multor volume, autor al unor studii pe teme privind mişcarea de rezistenţă armată, organizarea şi activitatea Securităţii, represiunea împotriva intelectualilor etc. Volum recent: *Organizația de rezistență condusă de maiorul Nicolae Dabija (1948 – 1949)*, Bucureşti, Editura CNSAS, 2009 (editor).

Raluca Nicoleta Spiridon – consilier principal CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Istorie, Universitatea din Bucureşti (1999); Master în Istoria ideilor şi a mentalităţilor, Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti (2005); Volum recent: *Intelectualii români în arhivele comunismului*, Bucureşti, Editura Nemira, 2006 (în colaborare).

Valentin Vasile – consilier asistent CNSAS, absolvent al Facultăţii de Istorie, Universitatea din Bucureşti, promoţia 2002. Absolvent Master „România în secolul XX”, Facultatea de Istorie, Universitatea din Bucureşti, (2004), doctor în istorie (2011). Volum recent: *Afacerea „Evanghelistul”. Vizita lui Billy Graham în România (1985),* Cluj, Editura Argonaut, 2010 (coautor).

Tipărit la: M.G. Trading Service SRL, Bucureşti

Comenzile pentru revistă se primesc pe adresa CNSAS:
str. Matei Basarab, nr. 55-57, cod poştal 030 671,
Bucureşti, sector 1,
tel. 037 189 142 sau la email: editura@cnsas.ro